

vita nostra

revue 1

2012

Akademické

svobody

Dobrovolnictví

EU a křesťané

Kazuistiky

Minulost varující

Neklidné VŠ

Odkaz V. H.

Psychiatrie

Studentská věda

Škola přátelská

Otto Placht: Džungle

M. Anděl

K. Čapek

V. Hampl

R. Honzák

C. Höschl

E. Kohák

J. Příbáň

A. Rašek

T. Sedláček

J. Zlatuška

VITA NOSTRA REVUE

21. ročník, číslo 1

Časopis Univerzity Karlovy v Praze, 3. lékařské fakulty

Vychází 4× ročně

Uzávěrka tohoto čísla 20. 2. 2012

Redakční rada:

Předsedkyně: prof. MUDr. Radana Königová, CSc.,
Klinika popáleninové medicíny FNKV a 3. LF UK

Mgr. Marie Fleissigová, SVI 3. LF UK (šéfredaktorka)

PhDr. Martina Hábová, SVI 3. LF UK

MK ČR E 15 377

ISSN 1212-5083

OBSAH

RES PUBLICA

T. Sedláček: Konec výmluv	4
Stanovisko ČCE: Evropská unie a křesťané	6
A. Rašek: O problémech domácích i zahraničních	10
P. Kalvach: O rozumu a štěstí	16
E. Kohák: Prezidenti a pochyby	18
L. Jelínek: Kontroverzní dohoda o Šumavě	20

ALMA MATER

Vysoké školy se bouří proti návrhům reformy	22
C. Höschl: Protesty akademiků byly arogantní	24
Týden neklidu	29
V. Hampl: Na prahu Noci univerzit	30
J. Příbáň: Kontrarevoluce průměrnosti	33
P. Kubín: Císařův student, studentův císař	34
J. Zlatuška: Akademické svobody nejsou prázdným pojmem	38
Zákon o vysokých školách	40

FAKULTA

H. Stinglová: Nový univerzitní multimediální projekt k výročí J. Palacha	42
J. Šeblová: Variace na Kunderův Žert aneb Opravdu se to „tehdy“ dělo	43
J. Šeblová: Projev na promoci	48
R. Šlamberová: Vědecká konference českých a slovenských studentů	49
M. Anděl: Chvála kazuistik	57

O TEMPORA O MORES

J. Veis: Mráz a paradox lidského srdce	60
Ocenění na závěr Roku dobrovolníků	61
P. Kalvach: Dobrovolnictví na misce vah	63
E. Vaníčková: Škola dětem přátelská	64
K. Čapek: Obroda, očista, čistka	68

HISTORIE

J. Pešek: Univerzita Karlova je dědičkou dvou „sesterských“ univerzit. V dobrém i ve zlém.....	70
P. Čech: Z dějin pražského Ústavu choromyslných	72

TEXT

R. Honzák: Zápisky psychiatra	80
-------------------------------------	----

POSTSKRIPTUM

M. Fleissigová: Paní W. a paní B.	100
--	-----

RES PUBLICA

ZLOMOVÝ ROK

V ROZPOLCENÉM SVĚTĚ

Tomáš Sedláček

Konec výmluv

Kresba: Vhrsti

Odešel Václav Havel, a jeho odcházení vzbudilo nečekanou vlnu. Ten odchod měl ale hlubší podtext, který byl cítit při každé smuteční akci: je konec výmluv, teď je to na nás.

Mám pocit, že tato republika pohřbem Václava Havla získala pozornost světa, kterou jsme dlouho neměli – jeho fotografie byla na titulních stránkách snad všech deníků světa, pohřeb vysílaly stanice po celém glóbu. Václav Havel byl skutečně světovou osobností, která se rodí málokdy. Měl dveře otevřené do všech sympatických režimů světa a velcí státníci, umělci, filozofové a hybatelé dějin ho zkrátka měli rádi a vycházeli mu vstříc jen na základě prosby. Nikoli vyhrůžek, vyjednávání či z pozice moci. Havel si byl vědom toho, jakou roli může Česká republika hrát a že něco opravdu znamenat můžeme skrze sílu myšlenky a činu, nikoli z pozice ekonomiky či moci. Vystrojili jsme prezidentovi důstojný pohřeb, to byla naše role pro celý svět – protože teď o nás dlouho slyšet nebude.

Anebo bude, ale jak? Jako dupající země, která nevnímá kontext kolem sebe? Která tak trochu neví, kam směřuje, co chce, kam patří? Jsme v srdci Evropy, ať se nám to líbí nebo ne, kdysi jsme na to dokonce byli hrdí. Teď přešlapujeme, nejsme si jistí, zda chceme být v integrovanější Evropě, bojíme se o ztrátu identity či suverenity, ač ta se přeci odehrává na úplně jiném poli, jak nám ukazoval právě Václav Havel. My bychom mnohem více identity či suverenity získali, kdybychom byli větší vizionáři, kdybychom kypěli nápady, jak sobě a Evropě uprostřed krize pomoci a byli kooperativnější. I středně veliký národ, kterým jsme, se může prosadit oproti evropským velikánům a upozorňovat na sebe pozitivními věcmi, nejen negativními, jak se to dělo v minulosti. Z těch věcí, na které jsme na sebe v posledních letech upozornily, se mi totiž vybaví následující: „vlastník“ při shození vlády uprostřed předsednictví, trapné handrkování kolem lisabonské smlouvy, přisvojení pera naším nejvyšším za zraku kamer či liknavý postoj při zvažování půjčky MMF. To opravdu chceme být zlým klukem, který ovšem nemá grácii a není roztomilý, troublemakerem evropských dějin a neochotným partnerem? Dostáváme se na velice tenký led, koketování Hradu s Ruskem, odmítání Evropy a v poslední době i Ameriky není přeci tou cestou, kterou jsme si pro sebe zvolili, když jsme cinkali klíči. Chtěli jsme zpět do Evropy, kam patříme, teď tam jsme, ale sami se manévrujeme, krok po krůčku, do pozice, kde nebudeme brzy bráni vážně.

A už zde nebudeme mít provázející hlas Václava Havla, který v těchto diskusích chybí a bude chybět. Velice dlouho a úspěšně jsme si budovali přátelství s vyspělým světem - na tom má Havel lví podíl. A je to přesně mezinárodní role a cíl veškeré naší diplomacie: vytvářet přátelství, respekt a vycházení si vstříc. A svět nás tak bral a snad ještě chvíli brát bude. My ale svými slovy a činy jako bychom se snažili o to dostat se do izolace a jen otravovat vzduch. Naším cílem by mělo být, aby se s námi tvůrčí historie rádi bavili, abychom byli přínosem, o to se má snažit každý, nejen politik, ale každý, kdo jakkoli reprezentuje nebo zviditelňuje naši republiku navenek.

Zlomový rok 2012

Nevíme vůbec, co se nastávající rok stane, ale je téměř jisté, že to bude rok zlomový. A my musíme být připraveni. Budeme hájit společný projekt i za cenu, která nás bude bolet? Budeme chtít být v integračním jádru, nebo si chceme znovu vytvořit jakousi podivnou zónu nikoho, kde se nás nikdo nezastane, a budeme tak neochotní, nespolehliví a trochu podivnější přihlízející? Budeme tápat jakousi zvláštní vlastní cestou, ve které nebudeme mít jasno? Je snad přeci již zřejmé, že jsme Češi a zároveň Evropany, že jedno nejde na úkor druhého – a nikdy nešlo. Naopak tím, že se budeme tvářit, že do Evropy tak trochu nepatříme, sami se připravíme o svou vyjednávací sílu, o suverenitu a též o vliv.

Buď se tedy euro rozpadne, a začnou bankrotovat slabší státy, nebo se naopak dáme do kupy a integraci dokončíme a finanční bouři nějak přežijeme. Že to nebude bez ztráty kytičky je dost možné, ale druhá varianta je mnohem hrůznější. Pokud dojde k „odříznutí nemocných“, bude to mít následky, které si nikdo nedokáže představit, a riskujeme tím bankrot mnohem větší a nákladnější. Odříznutím slabých může totiž dojít ke kolapsu celého systému, na jehož větví sedíme i my. A to teprve krize začne, krize, kterou ucítíme nejen z novin, ale na životech každého z nás. Právě proto, že nikdo neví, jaké demony to může vyvolat, se tohoto scénáře všichni bojí a snaží se mu předejít. Rozpadem nic nevyřešíme, ba právě naopak, tím teprve problémy nastanou. Skutečné problémy, ve srovnání s kterými byl dosavadní průběh globální krize, která zasáhla pochopitelně i Evropu, jen předeherou, šimráním větru.

Konec výmluv a konec schovávání se za to, že to za nás vyřeší někdo jiný. Zajímavé je, jak moc trváme na své suverenitě, ale když přijde okamžik, kdy se můžeme pochlapit a svou suverenitu materializovat, uskutečnit a mezinárodně projevit, stáhneme se do koutku, nevíme, co říct a necháváme rozhodnutí na jiných. Stalo se to kolem radaru, stalo se to při našem předsednictví, děje se to teď znova. Neplést: tvrdohlavost, zahleděnost do sebe, dbaní na egoistické národní zájmy a zevšednělá neochota není suverenita. Náš národní zájem je evropský, to přeci musí být zřejmé každému, kdo vidí trochu dál.

Raději pojďme do světa pokračovat v odkazu Václava Havla. To je naše nejjistější a ověřená strategie, či chcete-li sázka, která dobře fungovala a funguje.

Psáno pro HN. Aktuálně.cz 29. 12. 2012

Stanovisko Českobratrské církve evangelické

Evropská unie a křesťané

Sjednocování Evropy v podobu Unie je bezesporu jedním z nejvýznamnějších procesů celosvětového významu od poloviny 20. století. Srovnávat s tím lze snad jenom vlnu osamostatňování kolonií v Africe a Asii, mocenský vzestup a pád někdejšího Sovětského svazu, ke konci století pak rostoucí význam Číny a zásahy do světových událostí vycházející z islámského světa. Byla to Francie, stojící na straně vítězů, která po dosud nejstrašnější válce nahlédla jedinečnou příležitost prolomit letité nepřátelství. Úmysl skoncovat s rivalitou vůči Německu, konkrétní spoluprací položit základ ekonomického rozvoje, přizvat ostatní evropské země, vytvořit skutečnou solidaritu v rámci společenství a směřovat k federativní Evropě, přednesla francouzská vláda ústy svého ministra zahraničí Roberta Schumana při pátém výročí ukončení války 9. května 1950. Tento den je považován za zrod Evropské unie.

K procesu sjednocování se postupně připojily další evropské státy, včetně těch, které se teprve probouzely z nedemokratických režimů, další o připojení usilují. S odstupem šedesáti let není již Unie vnímána jako projekt v první řadě mírový, směřující k vytvoření hlubšího solidárního společenství. Stále větší význam na sebe strhává ekonomická prosperita; přitom právě ta je oslabována finanční krizí, která nejenom narušila stabilitu společné měny, ale také vyostřila pochyby o udržitelnosti sociálního státu – výsledku dlouhodobého evropského vývoje – v jeho dosavadní podobě. To vše rozkolísalo u členských států a jejich občanů vůli po dalším prohlubování integrace. V různých zemích včetně naší sílí euroskeptické názory.

Humanita zdrojem EU

Jsme přesvědčeni, že Schumanův projev byl vzácným okamžikem ve světových dějinách, kdy rozhodující státníci usoudili, že i krok považovaný v politice za absurdní, motivovaný v první řadě eticky, má šanci na úspěch. Vítězný stát se obrátil na poraženého nepřítele, dopustivšího se navíc nejohavnějších zločinů, s velkorysou nabídkou rovnocenné spolupráce. Vyžadovalo to politickou moudrost, prozíravost a odvahu předních státníků, kterou lze ocenit zejména v kontrastu s versailleským systémem po první světové válce, kdy tvrdé sankce uložené poraženému nepřinesly trvalý mír; posloužily naopak posílení nacionalismu a demagogické argumentaci při přípravě ještě hroznější války.

Oceňujeme jako křesťané důvěru, že žádný člověk ani národ není jednou provždy determinován ke zlu, stejně jako žádný národ není od přirozenosti dobrý, a že je možné i věky trvající nepřátelství překonat. A to nikoliv probíráním historie, na čí straně byla kdy větší vina, ani pouhými deklaracemi, ale reálnou politickou úvahou, konkrétní hospodářskou spoluprací, počínaje oblastí, kterou dosud každý stát hájil jako strategickou základnu pro své vyzbrojování.

První architekti spojené Evropy věřili také v pragmatický užitek, hospodářskou prosperitu. Přesto zdůrazňujeme, že vlastním motivem pro počátek sjednocovacího procesu nebyla sama hospodářská spolupráce, ale zajištění trvalého míru a důvěry v Evropě. Hospodářskou a společenskou integrací se má dospět k jednotě v rozdílnosti, k občanskému povědomí evropské sounáležitosti.

Pokrok, kterého společenství dosáhlo, by bez Unie nebyl možný. Svědčí o tom situace na jiných kontinentech, kde jsme svědky četných nepřátelství, vedoucích někdy až k válečným konfliktům.

Od nejstarších motivů

Nechceme přehlížet všechny stíny středověké Evropy – války, náboženské spory, pogromy a vyhánění Židů, boje proti muslimům jako vnějšmu nepříteli. Navzdory tomu všemu byla Evropa již od středověku provázána. Kombinace antické a židovsko-křesťanské tradice založila společný duchovně-kulturní evropský prostor. Kláštery, církevní komunity a univerzity pomáhaly vytvářet obecně sdílený duchovní étos, latina sloužila jako univerzální dorozumívací jazyk. To vše vytvářelo půdu pro integraci Evropy. Touha po světě bez nenávisti, bez válek, po životě beze strachu, je nedostizně vyjádřena ve starozákonní vizi Izaiášově. Ti, kteří si jsou jakoby již „sudbou“ předurčení ke strachu a nenávisti – vlk s beránkem, levhart s kůzlem, tele a lvíče – budou společně odpočívat a malé dítě je povede.

Úvahy o mírové spolupracující Evropě se objevovaly vícekrát v průběhu staletí. Utopické projekty překonává odvážná diplomatická aktivita českého krále Jiřího z Poděbrad z let 1462–1464. Některé prvky „Smlouvy o nastolení míru v celém křesťanstvu“, předložené evropským panovníkům, nápadně připomínají dnešní cíle Evropské unie. Smlouva obsahovala detailně vypracovaný návrh zřízení evropské nadstátní organizace (unio), jež měla vydávat obecně závazné právní normy.

Zmiňme také úvahy Jana Ámose Komenského, svědka třicetileté války, o mírovém soužití. V 19. století snil o mírumilovných evropských státech Victor Hugo. Albert Einstein vystupoval proti válce od roku 1915, kdy navrhl vznik společného evropského státu. Po hrůzách první světové války psal o nové Evropě T. G. Masaryk. V této souvislosti nelze přehlédnout osobnost Richarda Mikuláše Coudenhove-Kalergiho, zakladatele Panevropského hnutí.

Robert Schuman a další jeho současníci, uvažující ještě v troskách druhé světové války o tom, že je třeba vytvořit v Evropě nový řád a vstoupit do nové éry, navázali tak na řadu mimořádných osobností Evropy a odvážili se učinit první krok k uskutečnění jejich snu.

Směrování a současné problémy Unie

Za šedesát let míru se Evropa změnila víc, než si uvědomujeme. Od integrace ekonomické přistoupily členské země na těsnou součinnost v oblasti zahraniční

politiky, bezpečnosti a ochrany hranic. Přijetím tradičních demokracií i zemí se zkušeností diktátorských a totalitních režimů se EU rozrostla z šesti zakládajících členů na současné společenství 27 zemí s 500 miliony obyvatel. Jednou ze základních hodnot EU je solidarita, jak uvnitř Unie, tak i navenek. Ve světě je EU známa jako štědrý dárcer humanitární i rozvojové pomoci. Právě solidarita však již několik let prochází zkouškou v souvislosti s ekonomickou krizí a se současnými finančními problémy celé řady unijních států.

Evropská spolupráce vyrostla ze vzájemné důvěry mezi Francií a Německem. Na důvěře je založeno zejména fungování Schengenského prostoru. V současnosti jsme však svědky „kolísání důvěry“ zejména z obav před zvýšeným náporom migrantů. Konec studené války a zvýšená migrace vyvolaly v řadě evropských států návrat k nacionalismu. V některých zemích jsme svědky dokonce oživení antisemitismu, rasismu a neofašismu.

K základním problémům EU dnes patří rozdělení kompetencí mezi členskými státy a unijními institucemi a způsob rozhodování. Neinformovanost v této věci vede nejrůzněji k výtkám o „diktátu z Bruselu“. Lisabonská smlouva přiznala EU právní subjektivitu, dodala jí nové tváře – stálého předsedu Evropské rady a vysokého představitele Unie pro zahraniční a bezpečnostní politiku neboli „prezidenta“ a „ministra zahraničí“ – a posílila pravomoci Evropského parlamentu. U veřejnosti však nadále převládá představa, že Unie je záležitostí „těch nahoře“; je to jistě i vlivem médií, která věnují pozornost pouze jednáním vrcholných představitelů členských zemí.

Připojení států ze střední a východní Evropy bylo významným předělem v historii EU a současně impulzem k dalšímu rozšiřování a prohlubování integrace. Víze evropské stability a prosperity je lákavá pro další země, především na Balkáně a ve východní Evropě, v případě Turecka i s přesahem do Asie. Jakkoliv zásadně vítáme, že ČR vystupuje vstřícně vůči dalším státům usilujícím o členství, problémy, jež každé rozšíření přináší, vnímáme jako závažné, stejně jako otázku, kde vlastně „Evropa končí“.

Také nalézání společného postoje k otázkám zahraničně politickým a bezpečnostním zůstává nesnadným úkolem. Jde například o trvalý problém blízkovýchodní, o vztah EU k islámským zemím a k současným změnám v nich, o postoj k totalitním režimům a k terorismu (včetně otázky přímé vojenské angažovanosti EU), k problémům rozvojových zemí i ke klimatickým změnám. Jedině pohotovou společnou politikou stane se EU významným globálním aktérem.

Evropská Unie a křesťané

V samotné ideji Evropské unie spatřujeme naplňování duchovních hodnot, které historicky spojují národy Evropy a které jsou nám blízké. Je to myšlenka mírové spolupráce navzájem sobě rovných evropských národů, svoboda, úcta k lidské dů-

stojnosti, demokracie, právní stát, lidská práva a tolerance, sociální spravedlnost, solidarita bohatších s chudšími, vůle k otevřenosti i vůči těm zemím, které mohou znamenat ekonomickou zátěž pro celé společenství. Právě křesťané jsou Pánem voláni k tomu, aby překonávali neporozumění, až i nepřátelství mezi národy, přijímali jako své bližní přátele stejně jako nepřátele a se všemi žili v míru. Za svůj úkol považujeme jednak podporovat tyto motivy na všech místech, jež jsou nám přístupná, jednak upozorňovat, kde se od nich odkláníme.

Nejde nám o Evropu deklarativně křesťanskou; chápeme ty, kdo odmítli začlenit „křesťanskost“ Evropy do preambule reformní smlouvy. Původní motivy integrace Evropy vnímáme jako ovoce „lepších tradic“ evropské křesťanské civilizace a na tom máme dost.

Jsmo pro Evropskou Unii

Vytvořit ze stále ještě rozdrobené Evropy, zatížené vzájemně protichůdnými výklady dějin, rozdílnou ekonomickou výkonností a různým stupněm demokratického vývoje, civilizovanou, mírovou, sociálně spravedlivou, konkurenceschopnou a politicky významnou občanskou komunitu, to je cíl, který bude ještě dlouho před námi. Integrace Evropy je unikátní proces v historii lidstva, kdy nadstátní útvar vznikl a rozšiřuje se vlastní přitažlivostí na základě svobodného rozhodnutí jednotlivých států, a nikoliv násilnou anexí či rozhodnutím panovníků.

Spojující se Evropa se přitom vyznačuje velkou rozmanitostí, danou růzností jazyků, historií jednotlivých národů, jejich kultury včetně náboženství, a z toho plynoucím jistým mentálním napětím. Vědomí občanské sounáležitosti se musí teprve zrodit.

Integrovaná Evropa se může stát příkladem toho, jak překonávat předsudky a jak žít s rozdílnostmi v jednotě. Původní motivy integračního procesu, smíření a mír, nejsou dnes o nic méně aktuální než při prvních krocích a neměly by být odsouvány do pozadí vlivem aktuálních, zejména ekonomických problémů.

Přáli bychom si, aby Česká republika ve všech oblastech aktivně podporovala užší spolupráci všech států v rámci Unie, byla s Uníí solidární a základní myšlenky evropské integrace propagovala s porozuměním a sympatií. Na projektu Evropské unie bychom se měli podílet všichni, nejen politici, ale všichni občané ve svých rodinách i obcích, učitelé a vychovatelé ve školách, členové spolků i církví. Robert Schuman si byl vědom, že sjednocená Evropa je úkolem pro generace. To, co jeho generace připravila, bude smysluplné jen tehdy, když to bude naplněno a rozvíjeno další generací. K tomu je potřebí našeho rozumu, našeho úsilí, našich peněz, ale především našich srdcí.

Kráceno

Sociolog Antonín Rašek pro VNR

O problémech domácích i zahraničních

Antonín Rašek říká, že jeho život probíhá v pětiletkách – tou první bylo nejtěžší dětství, dalšími válka, gymnázium kvůli Nejedlého školské reformě s přechodem na měšťanku, chlapectví ve školách vojenských; po pěti letech služba u letectva a práce novinářská, a po vyhazovu v roce 1968, dělal další čtyři pětiletky výzkum a poradenství. Po roce 1989 působil znovu pět let na ministerstvu obrany, poté pět let psal a vydával knížky, znovu návrat k vědecko-výzkumné činnosti v problematice armády a bezpečnosti, konečně v současné době dělá prognózy. To už začíná svou 16. životní pětiletku. Je to doba dostatečně dlouhá na to, aby se na něj snad mohlo metaforicky vztahovat lidové rčení, že starý čert není chytrý proto, že je čert, ale protože je starý – rozumějme tedy s mnoha různorodými zkušenostmi.

Právě teď, kdy jsme se setkali (6. února), v Evropě panují mrazy, ale v politice je horko. V zahraničí je to snad nejžhavější vývoj v Sýrii a celé „arabské jaro“. Vědí ale vůbec ti demonstranti, co chtějí?

Domnívám se, že v arabských zemích nejde o nějaké revoluce, ale o vzpoury proti diktátorským režimům a proti špatným sociálním podmínkám a že to také jako vzpoury skončí – to znamená, že tam nedojde k podstatným změnám, jak to ostatně už vidíme v Egyptě; buď se dostane k moci znovu armáda, nebo muslimské bratrstvo. Lidé si tedy moc nepolepší. V Libyi se velice angažovaly Francie a Velká Británie, protože si tím premiér David Cameron a prezident Nicolas Sarkozy řešili své vnitropolitické problémy. A teď s tím budou obrovské problémy, vzpoury budou pokračovat i dál, možná dojde i ke střetnutí mezi šíity a sunnity. Pochopitelně s důsledkem, že se lidé budou odtud stěhovat - a kam jinam než na sever? S vystěhovalci bude mít Evropa problémy. Přitom objektivně stárne, a tak bude neustále přistěhovalce potřebovat. Typickým příkladem je Česká republika; pokud bude pokračovat dosavadní populační trend, pak nás Čechů a Moravanů bude v roce 2050 jen sedm a půl milionu a v roce 2100 by podle odhadu statistického úřadu nás bylo jen šest milionů.

Jak nám potom tady bude?

Já věřím pořád v čím dál větší pokrok, že se bude zvyšovat produktivita práce. Ale v současné době se nejvíce zabývám tím, jaká bude situace po válce v Iráku a Afghánistánu. Myslím, že Severoatlantická aliance bude muset přijmout nové bezpečnostní strategie a zaměřit se na udržení transatlantických vztahů. Proto bude souhlasit s americkým záměrem vybudovat v Evropě protiraketový štít, aby si zároveň udrželi nukleární převahu. Samozřejmě musí mít v rezervě vojska, kdyby eventuálně došlo k podobnému konfliktu, jako jsou ty v Iráku a Afghánistánu. Evropská unie by měla mít dvě nové strategické úlohy – zabránit nekontrolovatelným vlnám vystěhovalců – proto bude muset mít pohraniční vojsko. Přitom ale musí udržet rozvojovou a humanitární pomoc zemím, které budou mít vážné problémy.

Někteří lidé se obávají, že se Američané budou stahovat z Evropy.

Američané nemají jiné řešení než udržovat co nejužší vztahy s Evropou, jiného spolehlivějšího spojení nemají. Hlavní problém, který asi budou mít, je stejný jako byla strategická chyba zasahovat po 11. září 2001 vojensky v Afghánistánu a v Iráku. Teď ale chtějí přesouvat vojenskou sílu do Pacifiku. Podle mého názoru je to chybná strategie, podobná chybnému rozhodnutí zasáhnout vojensky v Iráku a Afghánistánu, protože Čína začíná ovládat cizí země jiným než vojenským způsobem, a to ekonomicky a také demograficky. Potřebuje se totiž vypořádat s deficitem populační politiky, v jejímž důsledku mají na 100 žen 113 mužů; mají tedy navíc statisíce mužů a ti musejí odejít do světa. Čína například potřebuje prostor na Sibiři, ale nemusí ji dobývat vojensky; stačí, že tam odchází stále více mužů a žen, a protože tam v současné době žije jen deset milionů lidí, tak se Sibiř stává čínskou. A tomu se nedá vojensky čelit.

Proto myslím, že Číňané na politiku konfrontace nepůjdou, ale pokud by na ni

přesto šli, pak hrozí nová bipolarita, a to mezi Spojenými státy a Čínou. Teď záleží na tom, jak dalece budou Američani dodržovat tzv. Wolfowitzovu doktrínu (*poradce prezidenta Bushe ml.*), podle níž USA nikdy nesmí dopustit, aby některá země byla silnější. Ovšem nešlo by už o vojenskou převahu, ale spíše o to, jak budou USA silně ekonomicky.

Vraťme se ještě k Iráku a Afghánistánu. Ani za nové vlády a po volbách tam nenastal klid a mír, protože teď mezi sebou bojují různé skupiny obyvatel. Má tedy význam pomáhat některým skupinám vzbouřenců, když se nakonec stejně zase vrací všechno zpět? Nebylo by taktičtější je nechat, aby si to vyřídili sami mezi sebou?

V tom máme stejný názor. Kdyby si jen Američané důkladně prostudovali, jak v Afghánistánu dopadli Angličané v předminulém století, a jak dopadli Rusové před čtvrt stoletím, jaké tam měli obrovské ztráty, jak to dokázalo rozložit sovětskou společnost a jak to přispělo k rozpadu Sovětského svazu! Podobně bylo nesmyslné vstoupit do Iráku, protože Američani dokážou sice zvítězit ve válce, ale nedokážou zvítězit v míru, vždyť jediné války, které vedli úspěšně, byly dvě války světové, kdy bojovali se spojenci. Ptala jste se, jak to dopadne. Podle mě Obama musel stáhnout vojáky z Iráku – ta akce byla tak „úspěšná“, že odchod Američanů Iráčané vyhlásili za státní svátek! Myslím, že z Afghánistánu stáhnou vojáky také, ale předem se dohodnou s Tálibánem. Je evidentní, že Tálibán znovu povládně, protože Karzáiho vláda není vládou Afghánistánu, to je vláda Kábulu.

Nepřipomíná to situaci ve Vietnamu, odkud se Američané v šedesátých letech kvůli neúspěchu stáhli?

Určitě. Víte, co je pozoruhodné? V současné době Vietnam má se Spojenými státy velice dobré vztahy. Jako kdyby se na ten konflikt zapomnělo, jsou tam dobré obchodní vztahy, není mezi nimi v podstatě žádné vážnější napětí.

A když jsme se bavili o té migraci – u nás máme velké menšiny Slováků, Ukrajinců, ale i na počet obyvatel největší vietnamskou komunitu v celé Evropě; ti se velice dobře etablovali. Ale když začneme přemýšlet, jaké máme mafie, tak kromě ukrajinské, arménské, gruzínské, ruské a kosovské tak mezi ně patří i mafie vietnamská.

Řekl jste, že se u nás dobře etablovali Vietnamci; potvrzují to jejich děti, které ovládají češtinu a dobře studují. Vůbec se v našich školách objevuje víc odlišných dětí; nemohly by s nimi snad časem splynout i děti romské? Nepomohl by multikulturní přístup řešit i romskou otázku?

Já jsem zastáncem multikulturní společnosti, jak jsem ji poznal ve Spojených státech, ale v současné době, jak to řekli zcela otevřeně David Cameron a Angela Merkelová, multikulturalismus v Evropě selhal. Problém je mimo jiné s tím, jak je

původní obyvatelstvo schopno integrovat jiné komunity. To jsou speciální problémy, které záleží na mnoha okolnostech.

Když se vrátíme k české společnosti, tak si vzpomínám, že jsem krátce před jeho smrtí mluvil s Jiřím Hanzelkou. A on mi říkal, že existují dva v reálném čase neřešitelné problémy: první je izraelsko-palestinský konflikt, který trvá dva tisíce let, a druhým je problém Romů, který trvá asi sedm set let. Představa, že se to časem vyřeší, je velice problematická. Myslím, že se to řešení problému dokonce vzdaluje, protože po Listopadu zmizela řada věcí, která romskou komunitu začleňovala do většinové společnosti. Především to bylo pracovní zařazení – kvůli nezaměstnanosti druhá i třetí generace Romů už v podstatě nepracuje. A druhá věc – byla zrušena základní vojenská služba, během níž se romští chlapci doučili číst a psát a získali i hygienické a pracovní návyky. Navíc je problém, že jak romská, tak muslimská menšina má dvakrát třikrát větší natalitu než původní obyvatelstvo.

Kolik muslimů žije vlastně v Evropě?

V současné době žije v Evropě 63 milionů muslimů, v Evropské unii 16 milionů. Existují tři enklávy, první historická – na Balkáně a na východě až do Polska; Moskva má největší muslimskou komunitu – tam je milion muslimů. Druhá historická oblast je v bývalé Jugoslávii jako důsledek tureckých tažení. A pak je nová, moderní komunita v Západní Evropě. Je zajímavé, že v České republice, která je ve středu těchto seskupení, v podstatě muslimové nejsou. Mluvil jsem s představiteli islámské komunity a ti říkali, že česká společnost je výrazně islámofobní a že mají strach z toho, co se děje.

K žhavé únorové skutečnosti patří také pirátské útoky anonymních hackerů na různé internetové servery. Je hnutí Anonymouse projevem svobody, nebo je to jenom zpykykanost mladých hackerů?

Existují takzvané neletální zbraně, které útočníka vyřadí z boje, způsobí mu vážné škody, ale nezpůsobí ztráty na životech. Mezi ty neletální zbraně patří také zbraně kybernetické. Kybernetika je obrovská technická vymoženost civilizace. Ale má ambivalentní důsledky, v současné době se už mluví dokonce o kybernetické válce. Její projevy jsou velice tvrdé, podívejte například, jakým způsobem Izrael a Spojené státy sledují v Iránu vývoj atomových zbraní – jenže Iránu se podařilo rozkódovat způsob řízení jejich bezpilotních letounů, a dostat je na vlastní území a teď je bude kopírovat.

Iránci dokonce atrapy těchto letounů prodávají jako hračky.

Ale nebezpečí je obrovské množství. Nejhorší by bylo, kdyby došlo k útoku na elektrárny a nastal by blackout. Jakmile vypadne elektrická energie, přestanou pracovat počítače, vypadnou banky, nedá se nakupovat, svítit, topit. U nás už byly

vyřazeny stránky vlády a byly publikovány osobní údaje členů ODS. To je součástí toho, nač se ptáte – jak se na to dívat, že se hackeri brání proti porušování svobody práva na informace. Už před deseti lety Jacques Rupnik řekl, že se musíme zamyslet nad tím, zda se vzdát části svobod ve prospěch bezpečnosti. Musíme rozhodnout, jestli chceme být více bezpeční, nebo svobodní; ne že bychom se měli úplně zbavit svobody, ale některé věci se budou muset omezit, jinak se dostaneme do velice vážných problémů. Ve Spojených státech už prezident Obama podepsal zákon, který zavádí tvrdé tresty za zneužívání internetu.

V lednu se hlasitě ozvala i studentská mládež a vůbec akademická obec proti připravovanému vysokoškolskému zákonu. Obává se nejenom školného, ale také omezení akademických svobod. Potřebují vlastně univerzity nějaké zvláštní, akademické svobody?

Pokud vysoké školy ztratí svobodu, tak to bude velice špatné a argumentovat tím, že je stát platí? Vždyť lidé, když vystudují, tak potom náklady státu vracejí tím, že díky vyššímu vzdělání odevzdávají z vyšších platů také příslušně vyšší daně! Stejně tak jsem se studenty proti školnému. Byl bych pro to za předpokladu, že ti, kteří už školu absolvovali, zpětně doplatí školné za to, že vzdělání dostali dřív zadarmo. Myslím ale, že školství je u nás zbytečně zbytnělé; byl bych pro to, aby každá vysoká škola měla určitý numerus clausus. Ostatní ať si zaplatí.

Leccos se ale nelíbí i jiným kategoriím obyvatel – před časem to dávali najevo také lékaři, hasiči, zdravotní sestry, učitelé, zdravotně postižení. Daly by se ty všechny protesty převést na společného jmenovatele? Co je v pozadí nebo příčinou těch jejich protestů?

Já samozřejmě velice podporuji odborové hnutí a podporuji, aby jednotlivé sociální skupiny bojovaly za své požadavky. Ale co mě zaráží, a proti čemu jsem, když lékaři srovnávají své platy s platy na západě. Jiná situace by byla, kdyby říkali, že žít jako na západě bychom měli my všichni. Ale když si myslí, že právě oni by měli mít víc, tak proti tomu zcela výrazně jsem. Uznávám, že lékařské povolání je náročné, ale myslím, že v současné době ty rozdíly mezi absolventy vysokých škol jsou dvou až třináásobné, a to je anomálie. Nejvíce mi ale vadí, že nejlépe jsou placeni lidé z finančního a bankovního sektoru, a myslím, že by se to mělo nějakým způsobem zdanění částečně srovnat. To je vůbec celý poválečný problém. Po válce se společnost poučila z toho, že není možné tolerovat obrovské sociální diference a rozdíly v odměňování. Na to doplatila společnost v roce 1929 za velké krize, kdy se de facto vlastně vytvořila atmosféra vedoucí ke vzniku druhé světové války. Po válce se velice dbalo na to, aby k velké sociální diferenciaci nedošlo znovu. Bohužel od sedmdesátých let se sociální diferenciaci zase prohlubuje. To je také jedna z příčin poslední finanční a ekonomické krize. Těch příčin bylo ale víc – podvody kolem hypoték i vojenská dobrodružství

v Afghánistánu a Iráku. Irák stál Američany 800 miliard dolarů, v Afghánistánu je to něco podobného. A obrovské částky musejí platit Spojené státy svým veteránům. Irákem prošlo milion amerických vojáků, bylo tam 4 a půl tisíce mrtvých a 30 tisíc raněných, to se bude z amerického rozpočtu dlouhá léta platit. A to podstatně přispělo k tomu, že mají Spojené státy 15 bilionů dolarů dluh.

A jak je na tom Česká republika?

My máme v současné době státní dluh jeden a půl bilionu korun. Zcela evidentně to nezpůsobil sociální stát, ale jiné věci – kuponová privatizace, sanace bankovního systému, která stála 800 miliard korun. Navíc když byl premiérem Václav Klaus, byly daně progresivní – pak jsme přešli k rovné dani patnáctiprocentní, což každoročně snižuje daňové odvody o devadesát miliard, a to je vlastně ta druhá polovina dluhu. Takže žádný problém sociálního státu, ale špatný způsob vlády způsobil, že jsme v dluhové pasti.

Ale ještě něco, o čem jste nemluvil – korupce. To je ztráta dalších stamiliard.

Kdybychom ještě vyřadili korupci, tak se dostáváme ne ke státnímu dluhu, ale budeme mít přebytek. Myslím ale, že daleko větší škody působí šedá ekonomika. Ta tvoří 10–15 procent celkové ekonomiky. To je problém například živnostníků a velice negativní dopad na státní rozpočet má i to, že část příjmů – 30–80 procent – odpočítávají na paušály.

Když manažeři nebo jiné kategorie mají obrovské příjmy, pak si také jen stěží dovedou představit, jak žijí normální lidé. Jinak by se přece nemohli chovat k ostatním tak přezíravě, jak předvedl třeba ministr práce a sociálních věcí, když dopustil, aby lidé odkázaní na sociální dávky dostali své peníze s obrovským zpožděním.

Myslím, že schopnost vcítit se do situace jiných lidí je u našich vládních činitelů čím dál tím slabší. Když mluvíte o panu ministrovi Drábkovi, tak je zcela evidentní, že si vůbec neuvědomuje, že jsou lidé, kteří žijí od výplaty k výplatě, že nic jiného nemají a že je jich 10–15 procent. Myslím, že není kompetentní, stejně jako není kompetentní vykonávat svou funkci ministr školství. Všiml jsem si, že se snižuje kompetence lidí, kteří se dostali do vlády.

Kdysi kdesi zesnulý Václav Havel řekl, že nemá průpravu pro prezidentský úřad a spíše v žertu nadhodil, že neprošel žádnou školou pro prezidenty. Neměla by být škola pro politiky a ministry, respektive jakou průpravu by pro tuto činnost měli mít?

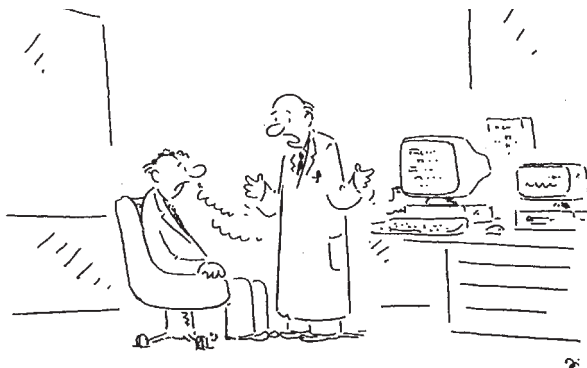
Je přece řada škol pro přípravu politiků – studia práva, politologie i jiných společensko-vědních disciplín. Neviděl bych, že by měla být nějaká speciální škola,

jako bývávala Vysoká škola politická. Myslím, že největší šanci mají politici, kteří projdou komunální sférou nebo nižším stupněm řízení. V armádě například dřív, než se někdo stal ministrem, tak musel projít deseti stupni řízení – od velitele čtyř až po velitele armády. Teď se počet stupňů snížil, kariéra je daleko rychlejší. Uznávám sice, že řízení armády by mělo být civilní – ale představte si, že teď přijde ministr, který nemá o armádě žádnou představu a že se dokonce považuje za klad, že měl tzv. modrou knížku.

Marie Fleissigová

Pavel Kalvach

O rozumu a štěstí

JE MI LÍTO, PANE. ALE MÉ PŘÍSTROJE UKAZUJÍ, ŽE MÁTE VÍC ROZUMU, NEŽ ŠTĚSTÍ. . .

Vladimír Jiránek

Několik interpretací se nabízí k této důvtipné závislosti. Jednou z nich může být reciproční vliv rozumu na štěstí.

Kdyby kolem roku 1300 měl někdo to štěstí, že v blízkosti jeho obydlí nedaleko pobřeží rostl vysokánský strom, mohl si na něj opakovaně vylézt a pozorovat přibližující se lodě. Kdyby měl současně tolik rozumu, že by facilitovanou intuici dotáhl logiku své optiky do důsledku, vyjevil by se mu fakt kulaté země. Jedno velké vítězství rozumu, schopné přinést spoustu neštěstí!

Pokud by náš předbíhající čipera tento poznatek sděloval svým spoluobčanům žertovně, mohl být pokládán za roztomilého blázna. Snad by mu to prošlo. Kdyby však z toho chtěl něco vyvozovat, jak logika žádá, dost brzy by citelně narazil. Příliš moc rozumu – konec se štěstím.

Škodlivost takového poznatku ukázala v praxi další století. Chápat pravdu, neboli přehánět to s myšlením (nad možnosti doby) se stalo osudným Giordanu Brunovi 17. února 1600 na Campo di Fiore. Ponižilo Galilea před „kvalifikátory svatého oficia“ 23. února 1616 a ještě více 22. června 1633. O tato osobní neštěstí se pečlivě starala zpožděná společnost, která s objevitelem nebyla schopna držet krok. Když ten krok posléze chytila, shledávala poznanou pravdu nevýhodnou pro osobní prebendy vedoucích papežů, prelátů i jejich dalších státotvorných spřezenců; dost na to, aby moc předstírala ještě další dvě století, že té pravdě nevěří a musí za ni pronikavé myšlenkáře trestat. Teprve čas přinesl ošetření. V 19. století si masy zvykly a i nejzarytější tupci se museli s vyšší formou představitosti smířit; její důsledky také zabudovat do svých společenských pseudosystémů. Bláznem s negativními dopady se postupně stával ten, kdo nepochopil a chtěl žít na zemi placaté.

V tu dobu však zde byli již další se svými znepokojivými novinkami. Opět se opakovaly osudy předbíhajících, kteří měli příliš rozumu než aby mohli mít štěstí. A to ve stále nových a nových obrátkách téhož cyklu, jímž si příroda klestí cestu k povšechnému pochopení věcí, cestu ke stále dokonalejší intelektualizaci univerza.

Když Albert Einstein vystupoval v r. 1933 z pruské Akademie věd, podporován k tomu kroku jejím vedením, většina pozorovatelů si z toho odvozovala překvapení, jak může být ten Einstein tak hloupý, že mezi velebnou vědeckou společností neobstojí? Zas to bylo všem jasné – a nadbytečné přemýšlení se milému Einsteinovi silně nevyplatilo. Kdyby nezvedl kufry, byl by zaplatil svým životem (ano, samozřejmě také za svou rasu).

To byli ti „protivní“ lidé, kteří přicházeli se svými pozorováními z dalek a znepokojovali společnost provokacemi svých inovací. Stejně na tom byli ti, kteří včas v našich 50. letech rozeznávali hulvátské provedení původně dobře míněných socializací, stejně jiní, kteří předbíhali vývoj v letech šedesátých. Stejně směšnými byli též takoví, kteří varovali před naivní pubertou našich let 90. a rozeznávali egoistické parazity u vesel naší vykutálené vládní extratřídy. Ti, kteří rozeznávali, že disproporcionální rozdělování moci a blahobytu přinese nevyhnutelně nové, často bolestné korekce. Kteří trpěli, že pro milionářské peněženky naparujících se brokerů a průmyslových magnátů musí učitelé vystačit s chudobou a zdravotníci šidit babičky na lécích v nemocnici. Čas poznání stojí opět teprve za horizontem několika dalších let.

Prosím proto vás všechny, kteří lezete na vysoké stromy a hledíte vstříc vyvážené evoluci, kdo tam v korunách neřvete afekty, ale usilovně přemýšlíte o kombinacích věcí, dávajících v dálce významný smysl, buďte na sebe opatrní. Pro příliš rozumu budete mít málo štěstí. Nebudete chápáni – v tom svém znepokojivém předbíhání. Nové myšlenky lze pouze dózovat – přepouštět jen tolik, kolik může být akceptováno. Jinak spoustu lidí rozzuříte. Vy všichni, kteří jste již vyrostli ze zlovyklu oslovovat se „vole“ – nejen zjevně, ale i vnitřně. Kdo zvládnete bránit se těm, kteří tak činí, mají všechno jasné a jsou tudíž způsobilí ovládat ostatní. Avšak na druhé straně, dávejte si

jemné signály – se stromu na strom – depeše o něčem lepším a důvtipnějším, co vás spojí do větší obranyschopnosti. Tak, jako to kdysi pozoroval Thomas Mann v roli návštěvníka na jednom obraze pralidí v Amsterodamské galerii. I on dostal tehdy z obrazu milý pokyn, tak jak jsem si též já troufl jej přiznat nad obrazem Vládi Jiráňka:

„...a s bušícím srdcem jsem prohlížel to, co ke mně směřovalo z šerošeré dálky; bylo mi, jako bych se naplno přenesl do minulosti, do onoho usilovného pátrání. Můj Bože, co to tu sedělo malého a ochmýřeného v plachém seskupení? Jakoby se ti tvorové radili ve své mlaskavé a vrkavé praprařeči, jak se protlouci, jak se uživit na této zemi, kde už vládli jiní, daleko příznivěji vybavení a silněji vyzbrojení. Událo se zde již prvoplození, o kterém jsem slyšel, to odlišeni od zvířecí oblasti, nebo neudálo? Událo, ovšem že událo, jestliže se mě na to ptáte. Pro ně mluvila právě ta úzkostná cizost a bezmocnost těch ochmýřenců ve světě, který už byl zadán a do něhož nebyli vybaveni ani rohy, ani tesáky, ani trhacími čelistmi, ani kostěným pancířem, ani železnými klovařícími zobáky. A přece už podle mého názoru věděli, a příkrčení na bobku se o tom domlouvali, že jsou vytvořeni z onačejšího těsta, než všichni ostatní.“

Nejkrásnější ovšem je, že ono „zrození“ nebylo tehdy, a ani dnes není převratným okamžikem. Bylo pouze procesem, který se navždy denně odehrává v souboji o naši kultivaci.

Proto si dovoluji přát více rozumu než štěstí, i do roku 2012.

Erazim Kohák

Prezidenti a pochyby

Ted', když máme, co jsme chtěli, rachotí nám zvesela, či jak že nám to kdysi pěl Československý rozhlas. Sotva jsme váhavě schválili přímou volbu prezidenta, už v nás rachotí pochyby. Nevíme, nevíme, jen se staráme, jestli to bude dobře...

A proč bychom se nestarali? Ne že bychom byli nerozhodní – či snad jsme? Přece jen za těch třikrát dvacet let jsme odvykli odpovědnosti – a rozhodnout se znamená přijmout odpovědnost. Nepříjemný to pocit. Aspoň s nepřímou volbou jsme to mohli svést na politiky a dělat, že nevíme, kdo je zvolil.

Ač nejen to. Již tradičně společnosti, které žijí ve strachu spíš z korupce než z demagogie, dávají přednost přímé volbě. Hrozí se, že anonymní oni to někde vza-du upečou a nám to naservírují přesolené a připečené a vůbec ne podle naší chuti.

Oproti tomu společnosti, které se víc bojí demagogie než korupce, dávají přednost volbě nepřímé. Přece jen političtí profesionálové daleko lépe prohlédnou bohapus-tým populismem demagogů a upraví jej mezi sebou, než se davy dostanou do vleku

demagogie. Co upečou, nebude třeba zrovna k naší chuti, ale alespoň to nebude něco jako v Německu ve třicátých letech či u nás v těch padesátých.

Potíž je, že naše společnost žije ve velmi oprávněné hrůze jak z korupce, tak z demagogie, dnes označované jako populismus. Avanti, popolo? To snad ne. Ale kšefty kmotrů také ne. S naší zkušeností nám bude rachotit, ať již zvolíme ten či onen způsob volby.

A opravdu, v této zemi dnes nezaručuje moudrou volbu hlavy státu ani ten, ani onen způsob, ač ne jen kvůli naší národní náchylnosti ke kšeftaření a k populismu. Vlastní problém – či literárněji, jádro pudla – vězí v něčem jiném – že kde není, tam ani čert nebere. Není z čeho.

Osobnosti masarykovského formátu prostě nestačily dorůst. Kde klíčily, hlavy jsme jim usekali, věznili je, vyháněli do exilu, při nejlepším posílali do výroby někam do pohraničí. Ani anděl Páně s Duchem svatým za poradce nemůže vybrat člověka moudrého, kultivovaného, který by v sobě spojoval jasné vědomí ideálu se schopností vnímat a snášet celou škálu různých názorů, když takoví lidé nemají možnost vyžrát.

Ani anděl Páně nemůže vybrat důstojného představitele státu a všech jeho občanů, jakým byl Masaryk – ač i on spíš ve zpětném pohledu historiků než v dobové rétorice bulvárního tisku. Či jak praví lidová moudrost časů nedávno minulých: Soudruhu, nejsou lidi.

Tak co s tím? Smiřme se se skutečností, že tak či onak zvolíme na Hrad člověka nejspíš přece jen lepšího, možná i dobrého, avšak stále nedokonalého. Zaměříme se na něco jiného – na budování kultivovaného prostředí ve svobodě, solidaritě a vzájemné úctě.

Snažme se vytvořit prostředí, ve kterém mohou vyrůstat lidé masarykovského formátu. Odolávejme pokušení vnímat nesouhlas jako hrozbu a nahrazovat důvody decibely. Snažme se založit své obcování na vstřícnosti, ne drčení. Snažme se je pochopit jako diskusi, ne jako boj, a svému soužití nastavme pevné mantinely úcty a dobré vůle k druhému.

Je to běh na dlouhou trať, ale naše výchozí podmínky nejsou o tolik nepříznivější než podmínky, kterým před dvěma sty lety čelili lidé, kteří křísili náš jazyk a přetvářeli společenství dlouho ponižovaných rabů na společenství svobodných a sebedůvěrných občanů, schopných soužití ve svobodě a solidaritě, ne v sobectví. Pokud uspějeme, nebude záležet, zda volíme prezidenta přímo či nepřímou. Bude z čeho volit.

A co dnes? Snažme se zvolit člověka slušného, který sice nebude tatíčkem ani staříčkým mocnářem na Hradě, ale podpoří v naší zemi růst společnosti, která nikoho takového nepotřebuje, společnost soužití ve svobodě, spravedlnosti, solidaritě. Ostatně víc ani nepotřebujeme.

Deník Referendum 14. 2. 2012

Lukáš Jelínek

Kontroverzní dohoda o Šumavě

Nadšení z dohody nad návrhem nového zákona o Národním parku Šumava pro jistotu nepropadejme. Sporná je už jen sestava těch, co ji uzavřeli. Zástupci šumavských obcí tvrdí, že přistoupili na nejzazší možný kompromis. Jenže s kým, když ekologičtí aktivisté a vědci kritizující management Jana Stráského nad schůzkami u ministra životního prostředí Chalupy dávno zlomili hůl? Ostatně tábor environmentalistů si již povzdychl nad údajným vítězstvím developerů a dřevařských firem nad turisty a ochranou přírody.

Popišme ale zcela konkrétní problémy. Zatímco v sousedním Bavorském lese zabírá přírodní zóna více než polovinu rozlohy a Světový svaz na ochranu přírody doporučoval ponechat v bezzásahovém režimu 30 až 40 procent území šumavského parku, ministerský návrh v nejpřísnější ze tří zón počítá s šestadvaceti procenty rozlohy. Nespokojeným odborníkům vadí též preambule zákona, která staví na stejnou úroveň udržitelný rozvoj obcí s dalšími cíli, tedy i s ochranou přírody. Celkem logicky přitom soudí, že v národním parku by hierarchie priorit měla vypadat jinak než ve zbytku republiky. A ze všeho nejvíc bije do očí zelená výstavbě lanovky k rakouskému lyžařskému středisku Hochficht. Nejedná se sice ani o vlek, ani o sjezdovku, což by bylo v přímém rozporu s regulemi, ovšem domnívat se, že role lanovky bude čistě dopravní a časem se na ni nezačnou nabalovat parkoviště, rekreační objekty či sociální zařízení, může pouze ten nejzarytější optimista.

Jistě se dá říct, že je lepší dohoda nějaká než žádná. Leč tentokrát se účastníci kulatých stolů na ministerstvu evidentně handrkovali o jednotlivé položky a obecnějším úvahám o smyslu a poslání národních parků se vyhýbali. To je vážná chyba, prošťustrována totiž byla příležitost zauvažovat nad tím, kam všude může expandovat nenasytnost otrkaného druhu homo sapiens na úkor přírody, jež sama hlasovací právo nemá a bránit se nedokáže.

A když jsme u toho hlasování: konečné slovo bude patřit poslancům a senátorům. Už teď se dá předpokládat, že s lidovou tvořivostí sobě vlastní se do zákona pustí – a jen stěží to bude ku prospěchu přírody. Spíše se těšme na gejzír partikulárních zájmů, mnohdy prosazených neúnavnými lobbisty. Za nejsympatičtější čerstvou zprávu z Šumavy proto považuji tu, podle níž se národní park chystá nově vybudovat tři hasičské zbrojnice. Tak si říkám, že by nebylo od věci, kdyby jako první studenou vodou pokropily horké a ne vždy kompetentní hlavy tuzemských veřejných činitelů.

Český rozhlas 1, Radiožurnál, 12. 1. 2012

ALMA MATER

NEKLIDNÁ UNIVERZITA

Vysoké školy se bouří proti návrhům reformy

Rektor UK prof. Václav Hampl a předseda Akademického senátu UK prof. Jan Hála svolali 19. ledna informační shromáždění k věcným záměrům zákonů o vysokých školách. V jeho závěru byla drtivou většinou přítomných, kteří zaplnili Collegium maximum Právnické fakulty UK v Praze, přijata

Rezoluce členů akademické obce Univerzity Karlovy v Praze

My, členové akademické obce Univerzity Karlovy, konstatujeme, že návrhy věcných záměrů zákona o vysokých školách a zákona o finanční pomoci studentům byly připravovány v neadekvátním spěchu a nespĺňují ani základní požadavky kladené na dokumenty tohoto druhu. Oběma materiálům chybí přesvědčivá východiska, jakož i pádné argumenty pro nezbytnost kompletního nahrazení stávající úpravy. Navržené záměry by v kombinaci s úrovní politické kultury v naší zemi vedly k likvidaci samosprávného charakteru veřejných vysokých škol, k omezení jejich nezávislosti a k podřízení politickým a komerčním zájmům. To by v důsledku vedlo k omezení svobody vědeckého bádání, svobody projevu, práva vyhledávat a šířit informace a práva na vzdělání zaručených Listinou základních práv a svobod, která je součástí ústavního pořádku České republiky.

Vládu důrazně varujeme před přijetím těchto nekvalitních a nebezpečných návrhů. Českému vysokému školství jinak hrozí nenávratné poškození. Pokud vláda nevslyší tento apel, uskutečnime nejpozději v týdnu od 27. února další informativní a protestní akce. Vyzýváme také akademické obce všech vysokých škol v České republice, aby v takovém případě učinily vše pro zastavení této nebezpečné hry s budoucností české společnosti.

Bránit všemi silami akademické svobody je totiž morální povinností každého člena akademické obce.

Po shromáždění na právnické fakultě se několik set studentů a pedagogů Karlovy univerzity vydalo protestovat proti reformám před sídlo vlády. V čele pochodu nesli transparenty např. s hesly „Vzdělání není byznys“, „Za svobodu vysokých škol“ nebo i s letopočty „1968-1989-2012“.

Ještě před shromážděním akademické obce uspořádali studenti před budovou právnické fakulty happening, na němž v maskách ministra školství metali z balkonu budovy 90 melounů jako symbol 90 milionů korun, které reforma už stála.

Navrhované zákony odmítlo 23 z 26 akademických senátů českých veřejných vysokých škol. Například **AS 3. LF UK označil záměr** zákona o VŠ označil za nepřijatelný pokus o zvýšení kontroly státu nad Univerzitou Karlovou a dalšími vysokými školami. V usnesení senátu se praví: „Odmítáme názor MŠMT, že účast studentů při rozhodování samosprávných orgánů vysokých škol snižuje kvalitu rozhodování a že musí být omezena. Zásadní změnu v postavení docentů a profesorů, kterou věcný záměr přináší, jakož i změny v pojetí akreditace a kontroly kvality vysokých škol, považujeme za nepromyšlené a v přeložené podobě velmi riskantní. Otázka zavedení školného je nepromyšlená, nedostatečně odůvodněná a věcný záměr zákona o finanční pomoci studentů nebyl dostatečně diskutován se zástupci vysokých škol.“

Naprostá většina studentů v akademických senátech českých vysokých škol hodnotí předložené návrhy zákonů o VŠ a finanční pomoci studentům spíše nebo jednoznačně negativně. Z 80 procent je považují za ohrožení akademických svobod. Zhruba 72 procent dotazovaných označilo komunikaci MŠMT o návrzích známkou „4“ nebo „5“ v klasické pětistupňové škále. Vyplývá to z **průzkumu**, který na přelomu ledna a února provedla Česká studentská unie se Západočeskou univerzitou.

K dalšímu jednání o reformě vyzvalo ministra školství Josefa Dobese 26. 1. 2012 nove vedení **Rady vysokých škol**. „Potřebujeme dosáhnout, aby ten materiál byl znovu otevřen a abychom diskutovali o jeho obsahu,“ řekl Jakub Fischer z Vysoké školy ekonomické, který se stal předsedou Rady (místopředsedou je Jiří Zlatuška). Rada sdružuje na 260 zástupců veřejných, státních i soukromých vysokých škol.

Ke kritikům reformy vysokého školství se 31. 1. 2012 připojila též **Akademie věd**. Ze stanoviska její akademické rady vyplývá, že nedostatky v přípravě a projednávání zákonů oprávněně vzbudily protesty reprezentací vysokých škol a akademických obcí. Vadu chystané legislativy rada vidí také v jejím úzkém zaměření jen na vysoké školy, což brání plnému využití vzdělávacího potenciálu akademie - úloha veřejných výzkumných institucí by měla být v příslušných ustanoveních zákona o VŠ rovněž legislativně ukotvena.

Cyril Höschl v rozhovoru týdne LN

Protesty akademiků byly arogantní

Ve čtvrtek (19. 1.) byla Univerzita Karlova svědkem protestu proti novele zákona o vysokých školách. Akademikům vadí školné i údajné omezování akademické svobody. Člen Rady vlády pro výzkum a vývoj Cyril Höschl to tak vyhrcočně nevidí.

Na jednom transparentu při čtvrtěčném protestu stálo 1918–1989–2012. Není to přepjaté?

Určitě. Celá reakce je naprosto hysterická a neadekvátní. Mě docela znechutilo, když jsem viděl, jak házeli ty melouny z balkonu. To svědčí o tom, že nějaké menší školné by jim možná prospělo, aby si božích darů víc vážili. Tady jde o otázku, jestli lze vlastní zájmy hájit prostředky víceméně mimopolitickými. Vydupat si je na náměstích. Zákony podléhají připomínkovacímu řízení, každý se k nim může vyjádřit. Konference rektorů, Rada vysokých škol, všichni na to měli rok, ne-li dva. Mě překvapuje, jak se teď najednou po bitvě všichni vzpamatují a začnou protestovat, ačkoliv měli obrovskou příležitost zákon připomínkovat.

Oni ale přece připomínky formulovali už před delší dobou.

Vždyť se taky těch připomínek spousta akceptovala. Jenže všechny připomínky uplatnit nelze a vždycky zůstane někdo nespokojený. Takže vždycky půjde někdo na náměstí? Touto kritikou přitom vůbec neříkám, jestli protestující věcně mají nebo nemají pravdu. Například v omezování akademických svobod jistě nebezpečí je. Ale to ještě neznamená, že si společnost může dovolit financovat terciární sféru jako bianco šek, posílat 27 miliard ročně například na vědu a vysoké školy či akademické

ústavy nechat, ať si s nimi dělají, co chtějí. Všude se škrtá a tady hučí miliardy jako vichr. Myslet si, že takový tok peněz v době krize udržíte bez jakékoliv kontroly, je bláhosť. My z terciární sféry jsme povinni prokazovat těm, co nás platí, svou užitečnost. A jestliže na tuhle povinnost rezignujeme, tak je to projev arogance. A já tyhle protesty považuji do určité míry za projev arogance. Za projev necitlivosti vůči těm, kteří si zaslouží, aby jim bylo vysvětleno, proč musíme mít 74 vysokých škol.

Princip školného berete?

V tom jsem prodělal vývoj. Na počátku 90. let jsem byl velkým zastáncem školného. Tehdy jsem pod vlivem otevírajícího se tržního hospodářství a osobní svobody přijal takové ty marketingové poučky, že školné zvýší motivaci studentů a ti budou za peníze chtít vyšší kvalitu, která nastane, protože co je zadarmo, taky za víc nestojí... Ale postupně jsem díky své manažerské funkci na lékařské fakultě začal sbírat praktické zkušenosti. Jako první jsme totiž vedle studentů neplatících měli i studenty platící. Naše fakulta zahájila výuku v angličtině za dolary a přijímala zahraniční studenty samoplátce, kteří si za vzdělání platili zhruba 10 tisíc dolarů za rok. Jak jsem byl ale překvapen, když jsem zjistil, že to vůbec nekoreluje s entuziasmem těch studentů. Víceméně byli srovnatelní s českými, ale když měli doma prázdniny a my tady zrovna ne, klidně odjeli na dva týdny a ani se neomluvili. Časem se mi zdálo, že si za své peníze spíš chtějí koupit diplom, ale rozhodně ne co nejvíce pracovat. To bylo první zklamání.

Nebyli to ale atypičtí studenti, totiž děti hodně bohatých rodičů, kteří si mohli dovolit zaplatit dětem medicínu v Praze?

Takhle: dospěl jsem tehdy k triviálnímu názoru, že ta poučka nemůže fungovat, protože to školné neplatí studenti, ale papínci. Tzv. motivační argument pro školné platí možná v Americe, kde teenagera v patnácti sedmnácti vystrčí z domova, aby se taky živil sám, on sbírá míčky na tenise, umývá v restauraci nádobí nebo obrací hamburgery, takže na školné si z velké části přispěje a rodiče mu jen pomáhají. U nás ta představa platit nebude. Tady studentovi školné většinou zaplatí rodiče.

Ale ti zase většinou nebudou tak bohatí jako papínci vašich studentů z devadesátých let. A vědomí, jakou pro mne rodiče přinášejí oběť, mě motivovat může.

Dobře, ale jak říká Milton Friedman, jsou čtyři způsoby placení: buď že já dávám svoje peníze, nebo že někdo jiný dává moje peníze, nebo že já dávám cizí peníze, anebo že někdo jiný dává cizí peníze. Čtvrtý způsob je nejhorší. Čtvrtý způsob je přitom pro školné typický. Student své kapesné neinvestuje, bez ohledu na to, jak velký soucit se svým tatínkem má. Prostě tu nevzniká pravá tržní situace.

Vaši špatnou zkušenost ale zvolený systém eliminuje odloženým splácením půjčky. Studenti nakonec školné splatí ze svého.

Ano, jenomže to, co je odložené, podléhá diskontaci času, má tedy úplně jiný psychologický efekt než to, co musíte dát teď hned. Co bude v budoucnu, vás nepálí, tak mimochodem vznikla celá hypoteční krize. Za druhé: absolventi v době, až začnou splácet půjčku, budou mít už úplně jinou hierarchii hodnot než ve chvíli, kdy to mají dávat. Navíc škole to zas tak moc nepomůže. Výše školného se totiž mezitím začala z politických důvodů zastropovávat, než aby plnila tržní funkci, takže deset tisíc korun za semestr či za rok je, jako když dáte volovi třešeň. Rozpočet mé školy od dob, kdy jsem ji vedl, nabobtnal na násobky. A pakliže politici budou stejně mít tendenci šetřit v rozpočtu na vzdělání? O kolik si univerzity celkově pomůžou? Abych to shrnul: argumenty ve prospěch školného už dnes v mých očích z větší části ztratily na síle.

Co argumenty protistrany, tedy rektorů? Prý je školné nastaveno tak, aby z něj místo škol profitovaly banky, u nichž studenti budou splácet úrok z půjčky.

Ále – všechno pomáhá bankám, včetně toho, že si necháváme posílat výplatu na spořicího. Takže to je asi taková pravda, jako že všeobecné zdravotní pojištění pomáhá zdravotním pojišťovně. Čili argument je to sice pravdivý, ale jeho použití nesmyslné. Otázka je, jestli školné pomáhá ještě něčemu jinému než bankám – školám, studentům. Ta je důležitější.

Školám prý ne. Rektor UK Václav Hampl si stěžuje, že školy budou mít kvůli školnému extra náklady na jeho obsluhu.

Jistě, ale vysoké školy vytvořily spoustu administrativní agendy na mnohem větší ptákoviny. Podívejte se, kolik má studijní oddělení na každé fakultě zaměstnanců dnes a kolik mělo před dvaceti nebo čtyřiceti lety. Počty rostou geometrickou řadou. Kolik dnes školy provozují výměnných programů, Erasmusů, studijních programů... ČVUT za první republiky zaměstnávalo děkana, jednoho tajemníka, který byl šéfem administrativy, písaře, účetního a to bylo tak zhruba všechno. Dnes je sice daleko víc studentů, ale na rektorátech jsou stovky lidí. Čili zrovna tyto námitky proti školnému mě nepřesvědčují.

Bitva o školné pro vás tedy není důležitá?

Podívejte, ačkoliv například náklady na obsluhu školného nebudou tak velké, přece jen o něco zmenší už tak malý finanční přínos ze školného do rozpočtu univerzit. Když to poskládáme jako lego, nula od nuly pojde. Z mého pohledu jsou argumenty pro i proti tak slabé, že mě překvapuje, jak to někoho může tolik brát.

O co by se tedy měl vést spor?

Ať politici zodpovědí otázku, jaká je strategie dalšího vzdělávání, jestli ho mají mít skoro všichni, nebo jen elita, jestli vysoké školy mají být rozdělené na exkluzivní a většinový zbytek. Akademikům jde o to, aby měli dostatek studentů a neztenčenou státní podporu, protože financování stále ještě z velké části závisí na počtu studentů. Stát zase hájí svůj zájem pokud možno ušetřit a pokud možno limitovat neřízené bobtnání akademické sféry a přiblížit akademickou nabídku společenské poptávce. Obě strany se vzhledem k celkovému společenskému neklidu domnívají, že teď je čas lámání chleba, a teď by si tedy své zájmy měly vybojovat. Vybojovávat by se to však mělo před volbami. Jaké bude školné, je proti tomu marginálie.

Mohou vysoké školy podléhat skrze správní rady komerčním či politickým zájmům, jak se obává konference rektorů?

Myslím, že ta obava je přehnaná, ale základ má opodstatněný, jak nám ukazuje historie mediálních rad.

U televize nebo rádia je jasný zájem politiků vypadat potom dobře ve zpravodajství. Co si ale vezmou na vysokých školách?

Mohou mít například zájem, aby se z nich staly průmyslovky chrlící pěšáky do sektoru, který daná vláda v dané chvíli považuje za prioritní. Co je skutečně třeba, ví ale stejně málo jako kdokoliv jiný. Jedna garnitura se může rozhodnout budovat ocelárny, následující garnitura zjistí, že se ocel nedá prodat a že jsme místo toho měli budovat elektronický průmysl – tak to jsou všechno politická rozhodnutí, která by terciární vzdělání neměla takhle prvoplánově ovlivňovat.

A v jedné správní radě pro jednu velkou vysokou školu mohou takové rozhodnutí učinit?

Například u velké vysoké školy s řadou fakult mohou rozhodnout o proporci: potlačíme fakultu archeologie a posílíme chemii. Velké univerzity – Karlova v Praze, Masarykova v Brně – jsou takového rozměru, že už tam podobné vnitřní proporce třeba mezi humanitními a přírodovědnými směry hrají obrovskou roli. Anebo by určitá lobby mohla mít zástupce v různých vysokých školách a v nich hájit svůj centrální zájem. To jsou všechno katastrofické scénáře, které by asi nenastaly ani bez těch protestů, ale těmto obavám se dá rozumět.

Pořadatelé protestů mají také strach z toho, že studenti radikálně ztratí vliv na chod vysokých škol. Proč by měli mít studenti vliv na chod vysokých škol?

Obecně panuje názor, že mají vliv příliš velký a že jsou vinou své mladické nerozvážnosti snadno manipulovatelní. Moje zkušenost je jiná. Od revoluce jsem vždycky byl zastáncem co největšího zastoupení studentů, v akademickém senátu jsme jim pokaždé vyhrazovali polovinu míst, protože se ukázalo, že v kritických

chvilích, kdy například šlo o to, vypořádat se se starými strukturami, bychom se bez studentů nehnuli ani o milimetr. Studenti jsou entuziasti, jsou otevření novým nápadům a jsou – ať mi odpustí – do značné míry manipulovatelní, což se nám reformátorům vždycky hodilo. Pedagogové jsou naopak většinou zakopaní v zákopech. **Vytvořil se nám za těch dvacet let na univerzitách dobře zakopaný establishment? Jeden z tvůrců reformy profesor Haňka si stěžoval, že na některých školách se počty profesorů zvyšují násobně. Proti tomu má pomoci, že bude profesura vázána jen na jednu školu a bude nepřenosná.**

Tady souhlasím s Haňkou, trpíme obrovskou inflací profesorů. Mezi školami jsou brutální rozdíly v kritériích a v habilitačních a jmenovacích řízeních. Nechci se nikoho dotknout, ale je diametrální rozdíl mezi tím, jestli získáte profesuru na Karlově nebo Masarykově univerzitě, a jestli si ji jdete udělat lacino do blízkého zahraničí směrem na východ. Jsou případy lidí, kteří by neodhabilitovali nejenom na Karlově univerzitě, ale ani v Olomouci, a jedou do Trnavy. Nebo pro právnický titul po pár týdnech studia do Plzně. Když pak ten titul váží úplně stejně, je to nespravedlivé. A protože tito profesori potom mají stejnou možnost ovlivňovat dění na své fakultě, vnášejí tím do akademické obce pocit nespravedlnosti.

Jaká je vlastně motivace předkladatelů novely toho vysokoškolského zákona? Omezit aspoň nepřímou bobtnání vysokých škol?

V mých očích je to skutečně pokus zabránit nekontrolovatelnému bobtnání celého sektoru. Za druhé to je asi pokus sladit nabídku a poptávku, tedy produkt vysokých škol s tím, co společnost potřebuje. Za třetí to je možná i pokus zvýšit kvalitu škol. Nevím, jestli se ty cíle podaří naplnit, ale rozhodně u autorů nepředpokládám zlou vůli.

Je podíl vysokoškoláků v populačním ročníku už příliš vysoký?

Nikdo neví, to je boží otázka. U nás jde na vysoké školy víc než 60 procent daného populačního ročníku, na Slovensku skoro 80, v Polsku taky, ale v Belgii mnohem méně a v Německu asi 35 procent. Co je lepší a co horší, kdo to pozná?

A co by se hodilo pro českou společnost?

Myslím, že dvě třetiny populačního ročníku nastupující na vysoké školy je akorát. Jsem rád, že se toho dosáhlo, ale asi by ta proporce už dál stoupat neměla. A pokud ministerstvo školství reformou chce zastavit zmíněné bobtnání, tak v tomto ohledu mu rozumím.

*S psychiatrem hovořil Daniel Kaiser
Lidové noviny 21. 1. 2012. Kráceno*

Týden neklidu

Happeniny, diskuse, promítání a koncerty. V tomto duchu se neslo pondělí 27. února na pražských vysokých školách. Asi nejhlasitější akcí byl polední „požární“ poplach na Filozofické a Pedagogické fakultě UK, kolem DAMU vznikl řetěz z lidských těl.

Na Právnické fakultě založila novou tradici - Noc univerzit. Stovky studentů si 28. 2. 2012 na fakultu přišly poslechnout odborné přednášky členů akademické obce UK a Technické univerzity v Liberci.

Například děkan 3. LF UK prof. Michal Anděl držel přednášku o autonomii bádání a po ní v rozhovoru pro i-Forum řekl: „Akademické svobody přinášejí kreativní prostředí, něco, co je typické pro dobrou univerzitu. Prostředí, kde vznikají nápady, tvoří se a ověřují teorie, má pro společnost velký význam.“ Školné je podle něj složitá otázka. Za špatné považuje likvidační školné, které by zabránilo nadaným studentům, aby studovali; pokud by bylo školné stimulační, pak je však možné mluvit o podmínkách jeho zavedení.

Naši fakultu zastoupila také emeritní přednostka kliniky popáleninové medicíny prof. R. Königová s odbornou přednáškou o popáleninových úrazech obličeje. Vyslovila se i k chystaných zákonům – podle ní je při všech reformách nejdůležitější reforma svědomí jednotlivců – domnívá se však, že nastupující generace takové svědomí má a věří, že je nepozbude ani v dalších letech.

Týden neklidu vyvrcholil 29. února **demonstrací na Palachově náměstí** v Praze, odkud se desetitisícový průvod vydal k sídlu vlády ve Strakově akademii. **Jeho účastníci tak vyjádřili** nesouhlas se současnou podobou navrhovaných věcných záměrů zákonů o vysokých školách a o finanční pomoci studentům. Mezi demonstrujícími byl i rektor Univerzity Karlovy prof. Václav Hampl.

Na protest proti planovaným reformám vysokoškolského školství vyšli do ulic také studenti šesti brněnských vysokých škol stejně jako vysokoškoláci v Ústí nad Labem. Týden neklidu podpořili mladí lidé ve dvanácti českých městech.

Foto: Patrik Eichler

Rektor UK Václav Hampl

Na prahu Noci univerzit

Dnes vpozdvečer začíná Noc univerzit. Tento až poeticky znějící název označuje jednu z klíčových akcí dosud největšího veřejného projevu studentů a dalších členů akademické obce od listopadu 1989. I když v něm nepochybně rezonují i pocity obecnější nespokojenosti se způsobem fungování veřejné, zejména politické sféry, jeho předmět je striktně konkrétní: aktuální podoba dvou legislativních návrhů z dílny ministerstva školství, které mají zásadně změnit podobu vysokých škol v naší zemi a postavení jejich studentů.

Nemohu než zopakovat mnohokrát zdůrazňovaný základní postoj protestujících, totiž že potřebu určitých změn legislativního rámce, které by stimulovaly a usnadnily zlepšování kvality vysokých škol, akademická obec nepochybnuje. Je také celkem zřejmé, že potřebné změny by se měly týkat témat, jako je adekvátní financování veřejných vysokých škol, diverzifikace vysokých škol, akreditační proces a hodnocení kvality, habilitační a profesorská řízení, zefektivnění samosprávných mechanismů řízení vysokých škol a případně i vhodnou, citlivou formou realizovaného zvýšení spoluúčasti studentů na financování jejich studia. Tedy témat, jimiž se kritizovaný návrh věcného záměru zákona o vysokých školách částečně i zabývá.

Zakopaný pes ovšem je nikoliv v tom, CO chce věcný záměr řešit, nýbrž v tom, JAK. Výsledkem je stav, kdy se akademická obec zcela důvodně obává ohrožení kvality vysokých škol, jejich samosprávy i snížení rovného přístupu k vysokoškolskému vzdělání. To vše v souběhu s parlamentem schváleným střednědobým výhledem státního rozpočtu, podle něhož by mezi lety 2009 a 2013 mělo klesnout financování vzdělávací činnosti veřejných vysokých škol zhruba o 40 %!

Organizace a program všech akcí, souhrnně nazývaných Týden neklidu, ukazují, jak nepodložené byly výroky některých politiků o neodpovědném vyvolávání nepokojů nebo narážky na to, že studenti stejně vůbec nevědí, proti čemu protestují. Série kulatých stolů, seminářů a diskusních večerů, na které jsou ve většině případů zváni i lidé blízcí tzv. reformě – to vše dokazuje, že „neklid“ akademické obce se opírá o zvážení argumentů obou stran. Je patrná snaha probrat detailně nejen kritické body věcných záměrů zákonů, ale také jejich kontext, historickou dynamiku a dlouhodobější důsledky.

Při pohledu na entuziasmus, který doprovází úsilí o vysvětlení, co znamenají akademické svobody a v čem jsou přínosné i pro ty, kteří nemají s vysokými školami nic společného, musím vyzdvihnout několik věcí. Jednak pestrost aktivit. Ty se neomezují jen na klasické přednášky, ale jsou doprovázeny velkým množstvím divadelních představení, koncertů, výstav apod. Happeningy a kulturní performance již od středověku patřily k univerzitním „žákům“ a byly spojeny s parodováním,

hyperbolou a ironií. Jejich cílem ale bylo vždycky „nastavit zrcadlo“, upozornit na problémy života v univerzitním společenství a ještě častěji mimo něj, ve společnosti.

Aktivita akademické obce se také neomezují jen na jeden typ fakult nebo vysokých škol. Jen v Praze jsou velmi viditelné originální akce ČVUT nebo VŠCHT odpovídající povaze jejich výzkumné a vzdělávací činnosti. A je dobře, že se tyto přesahy dějí. Vysokoškolská společenství téma reforem spojuje.

A ještě více jsem rád, že projevy zájmu o budoucnost našeho vysokého školství zdaleka nejsou omezeny jen na Prahu či Brno. Vysoké školy z dalších univerzitních měst naší země se propojují do řetězce, který posiluje naši společnou pozici a snahu přispět ke kvalitě celého systému terciárního vzdělávání.

S potěšením sleduji otevření univerzitních prostor veřejnosti ve snaze přiblížit jí naši práci a její výsledky. A to univerzitě nejvlastnějším způsobem, tj. přednáškami, diskusemi, polemikami. V prostorách dvou fakult UK probíhá Noc univerzit s pestrou nabídkou přednášek z nejrůznějších oborů pěstovaných na celé univerzitě – od egyptologie a římského práva přes onkologii a informatiku až po astronomii a biblistiku. Je to velice šťastný způsob argumentace, kdo vlastně jsme, co děláme a v čem to je přínosné. Je to argumentace tvořící potřebný kontrast k převážně kritickým hlasům v ulicích a na mítincích.

Co celé této situaci předcházelo? To je dnes už docela dlouhá historie, kterou zde netřeba příliš opakovat. Je snad užitečné jen připomenout, že společnými rysy jak Bílé knihy terciárního vzdělávání, tak materiálů kosteleckých jednání byl důraz na zavedení školního a demontáž samosprávného řízení vysokých škol směrem k údajně větší efektivitě, tj. jeho nahrazení vnějším řízením (ve většině variant ve stylu „zpátky pod stranu a vládu“). To je dědictví, se kterým startovala i současná tzv. reforma, rozvíjená od počátku minulého roku pod vedením ministra Dobeše.

O peripetiích zářijového zastavení vcelku slibně rozeběhnutých (zejména od června) věcných a odborných jednání měnících původně zoufalou „výkopovou“ variantu věcného záměru z pera prof. Haňky a Mgr. Nantla, následném vhození textu do politického soukolí, kdy reprezentace vysokých škol mohly opět už jen marně psát stanoviska, i o nepříliš zdařilém (eufemisticky řečeno) vypořádání připomínek České konference rektorů (ČKR) v rámci vnějšího připomínkového řízení ke konci prosince 2011 jsem akademickou obcí různými způsoby už dříve informoval. Zde bych rád zmínil nejnovější vývoj od té doby, co pan ministr Dobeš těsně před Silvestrem zaslal oba věcné záměry vládě. I když o tom, jak se celá věc velmi výrazně dostala do veřejného povědomí u nás i v zahraničí díky lednovému celouniverzitnímu shromáždění Univerzity Karlovy na její právnické fakultě a souvisejícímu happeningu studentů s metáním melounů ve škraboškách, snad neví jen ten, kdo byl tou dobou hodně daleko od sdělovacích prostředků.

Nepochybně pod dojmem této události pozval pan ministr k jednání nejprve předsedy akademických senátů (23. 1. 2012) a poté i rektory (24. 1. 2012) veřejných

vysokých škol. Poté co předsedové senátů zjistili, že pan ministr s nimi sice chce „diskutovat“, apriorně však odmítá jakoukoliv možnost návrh modifikovat, celkem pochopitelně jednání opustili. Rektoři, poté co se nakonec přece jen domohli nepřiliš ochotného souhlasu pana ministra s principiální možností změn návrhu, souhlasili s pokračováním jednání. Výsledkem následného úsilí členů pracovní- oponentní skupiny ČKR je materiál „Rizika...“ popisující hlavní rizika aktuální verze věcného záměru, který byl ministerstvu školství předán.

Významný posun nastal na výročním zasedání ČKR 17. února 2012. Tam pan premiér Nečas na jedné straně zrekapituloval hlavní oblasti, jichž by se měla reforma vysokých škol týkat (v tom vcelku není rozpor). Na druhé straně však opakovaně zdůraznil odhodlání se do věci osobně vložit tak, aby s vysokými školami bylo dosaženo konsenzu na vhodné podobě reforem vedoucích ke skutečnému, nejen deklaratornímu růstu kvality, a ochotu věnovat tomu potřebný čas a úsilí. Ani ne o týden později (23. 2.) následovalo jednání části předsednictva ČKR s panem premiérem. Trvali jsme na tom, že další jednání by neměla smysl, pokud by nebyl věcný záměr ve vládě zastaven. Prakticky ve stejné chvíli jednala o návrzích i Legislativní rada vlády, která vrátila věcný záměr zákona o vysokých školách ministerstvu školství k dopracování s celou řadou konkrétních a dosti podstatných připomínek, věcných i odborných.

Zdá se, že důrazný nesouhlas akademické obce s předloženou a arogantně prosazovanou podobou tzv. reformy vede k přehodnocování postupů ze strany státu. Jsem rád, že reprezentace vysokých škol se ve své snaze zastavit nekvalitní návrhy reforem mohou opřít o své akademické obce. Pevně věřím, že probíhající razantní, ale kultivovaný protest přinese své ovoce ku prospěchu vysokých škol i celé společnosti.

Co lze čekat dále? Možných scénářů je víc. Já sám bych považoval v situaci, kdy politický tlak na přijetí nového vysokoškolského zákona trvá, za dobrou kombinaci možného a užitečného získat na základě podpory akademické obce adekvátní čas (těžko bude kratší než zhruba dva, spíše tři měsíce) na kompletní přepracování věcného záměru. Zásadní roli by při tom měla hrát pracovní- oponentní skupina ČKR a RVŠ. Témata, na nichž panuje konsenzus, by tak mohla být legislativně zpracována do podoby, která nejenže nebude vzbuzovat obavy ze zhoršení kvality celého vysokoškolského sektoru, ale mohla by i skutečně pomoci. Teprve po schválení takového věcného záměru vládou by bylo možné zodpovědně přistoupit k tvorbě paragrafovaného znění návrhu nového zákona, který by – za podmínky jeho následného, velmi uvážlivého projednávání v celém legislativním procesu – snad mohl přinést některé potřebné změny právního rámce fungování vysokých škol včetně Univerzity Karlovy, a přitom zachovat vše, co je v současném zákoně vyhovující a stále aktuální.

i-Forum 28. 2. 2012

Kontrarevoluce průměrnosti

V české společnosti již delší čas probíhá kontrarevoluce průměrnosti, jejíž součástí je likvidace talentů, porušování občanské i profesní autonomie a prosazování bezskrupulózních i bezpáteřných jedinců do mocenských funkcí. Vyhrocený spor mezi ministrem školství a akademickou obcí je jen jedním z mnoha příkladů tohoto nebezpečného pohybu, který je typický pro současný politický, ale zrovna tak i akademický provoz.

Tři předsudky

Diskusi okolo věcného záměru reformy doprovází hned několik předsudků. Prvním je představa, že vysoké školy jsou státním majetkem a učitelský sbor jsou jen státní zaměstnanci, kteří mají mlčet a pracovat. Možná překvapí, že v dnešní tzv. společnosti vzdělanosti mohou takto hloupé názory vyslovit i vysoce postavené osoby, ale potvrzuje se tak jen zdejší hluboce zakořeněný přístup ke vzdělaným vrstvám jako těm, kdo „studují za dělnické peníze“, a proto mají společnosti sloužit a být vděční.

Univerzitní nezávislost a samospráva přitom patří do genetické výbavy těchto institucí a v evropských dějinách se již od středověku míra politického despotismu poměřovala i mírou porušování akademických svobod. Jestliže například ministerstvo navrhuje, aby rektory jmenoval prezident a členy správních rad univerzit vláda, jedná se o bezprecedentní zásah do univerzitní autonomie, který by umožnil zkorumpovaným politickým elitám zplundrovat vysoké školy a prosazovat v nich své zájmy.

Druhý předsudek spočívá v představě, že nedostatek financování se vyřeší zavedením školného a vysoké školy se mají řídit jako soukromé firmy. Jistěže poskytování vysokoškolského vzdělání zdarma patřilo k těm výtěžkům sociálního státu, které v době masově nabízených učebních programů nelze obhájit ani ekonomicky, ani z hlediska sociální spravedlnosti. Toto vzdělávání není právem, ale privilegiem, které absolventům zajišťuje výhodnější ekonomické podmínky, a proto je nespravedlivé, aby z peněz chudších vrstev bylo dotováno vzdělávání budoucích bankovních expertů nebo obchodních právníků. Školné je ale proto třeba diferencovat a nižším příjmovým skupinám i některým profesím, například učitelům, zcela prominout. Půjčky pro studenty se nesmí stát další dojnou krávou pro banky, jak se to stalo například ve Spojených státech, kde studentský dluh představuje další z bublin, jejíž prasknutí hrozí nedozírnými sociálními a ekonomickými důsledky. Navíc je třeba zabránit, aby vláda školné nezneužila k dalšímu snížení výdajů na již tak podvyživené univerzitní školství.

Třetí předpoklad se potom týká nemalé části samotné univerzitní obce, která si v neutěšených ekonomických podmínkách našla vlastní způsoby přežití a myslí si, že stačí jen drobné kosmetické změny. Například možnost pravidelně hodnotit vědeckou činnost a kvalitou této činnosti podmiňovat financování univerzitních pracovišť by mohlo zvýšit úroveň české vědy i univerzitní výuky. Kontrarevoluce průměrnosti totiž probíhá i na samotných univerzitách. Je běžné, že učitelé mají hned několik grantů nebo pracovních úvazků na různých školách, kde učí stejnou látku, a pro samotné pedagogické povinnosti jim nezbývá čas na vědeckou činnost. Máme příliš mnoho vysokých škol a nedostatek kvalifikovaných pedagogů, což v důsledku umožňuje tuto „pedagogickou promiskuitu“, která je ovšem obzvlášť pro mladší učitele existenčně nezbytná.

Cesta na evropský průměr

Radikální vysokoškolská reforma je absolutně nezbytná, ale je třeba najít odvahu jasně pojmenovat příčiny a důsledky současné krize. Najde se ministr nebo premiér, který by řekl, že profesor má mít stejný plat jako poslanec, ale musí se absolutně věnovat pedagogické i vědecké práci na své domovské fakultě? A najde se vláda, která by slíbila financovat české univerzity alespoň tak, abychom se dostali na evropský průměr?

Vulgární a přezíravý způsob, jakým se ministr chová k akademické obci, vyvolává podezření, že hlavním účelem celé reformy je dostat univerzity pod politickou kontrolu, a ne z nich učinit efektivní vzdělávací instituce, které by inspirovaly k excelentním studijním i vědeckým výsledkům. V takové situaci je potom studentská i akademická podpora profesora Hampla coby předsedy České konference rektorů nadějí, že se z univerzit ještě nevytratily poslední zbytky inteligence a akademické hrdosti.

Lidové noviny 1. 2. 2012

Petr Kubín

Císařův student, studentův císař

Když roku 1348 zakládal Karel IV. pražskou univerzitu, dal jí do vínku – po vzoru staroslavné univerzity pařížské a boloňské – svobodu řídit se vlastními pravidly a statuty. Tenhle idylický stav pak vydržel celých šest dekad, než jej – z mocenských důvodů – brutálním způsobem narušil Václav IV. To když v lednu 1409 Dekretem kutnohorským posílil na škole Čechy oproti třem ostatním univerzitním národům (Bavorům, Sasům a Slezanům) v poměru 3:1.

Protože to ale odporovalo platným univerzitním statutům, rozhodli se cizinci dekret ignorovat. Když pak ovšem český král na školu poslal své vojáky a biřice, nezbylo německým scholárům nic jiného než odejít.

Češi se ovšem z vítězství neradovali dlouho. Univerzita se brzy dostala do vleku královské moci, ztratila prestiž a záhy i tři ze svých čtyř fakult. Časem se sice nejstarší vysoké učení severně od Alp z Dekretu kutnohorského vzpamatovalo, trvalo to ovšem dlouhých 200 let, než byly obnoveny všechny jeho fakulty, někdejší národnostní pestrost a prestiž...

Vzduch velkoměsta

Univerzitám – jak vidno – zkrátka područí nesvědčí. Začaly se formovat v nejprogressivnější části středověku 12. a 13. století, když se v západní Evropě rozproutil městský život. Měšťanstvo se stávalo nepřehlédnutelnou společenskou vrstvou, která se dokázala vymanit z naprosté závislosti na světské či církevní vrchnosti. Příznačně se tehdy říkalo, že městský vzduch osvobozuje.

Kromě vlastní samosprávy se ve městech utvářely i samostatné cechy – takzvané universitates - různých řemeslníků a výrobců. A jedním z nich byl i cech zaměřený na „výrobu“ intelektuálů. Skládal se z učitelů a žáků (universitas magistrorum et scholarium), jejichž spojení v jedné instituci bylo oboustranně výhodné. Během 12. století se první takové spolky začaly vytvářet ve třech kvetoucích městech: Boloni, Paříži a Oxfordu. Nemají sice žádnou zakládací listinu, takže nevíme, kdy přesně vznikly, ale za univerzity je můžeme považovat od okamžiku, kdy od římského císaře nebo papeže získaly privilegium samosprávy.

Do té doby se příliš nelišily od staršího typu škol, které byly zřizovány u klášterů nebo katedrálních kapitul jako ústavy zcela závislé na místní hierarchii. Na rozdíl od nich to nebyla jen vysoká učení s omezenou působností (studia particularia), nýbrž také vysoká učení obecná (studia generalia). A jako jediné tak mohly udělovat akademické hodnosti, jež pak v celém křesťanském světě opravňovaly k univerzitní výuce (licentia ubique docendi).

Základní myšlenkou nových institucí tedy byla ve feudálním světě dosud nevídaná svoboda – nezávislé univerzity usilovaly také o pěstování těch vědních odvětví, která byla pro církev (dosud prakticky monopolní poskytovatelku vzdělání) nezajímavá, nebo dokonce podezřelá.

Matka věd

Vyprostit se však nové školy musely i z područí vrchnosti světské. Proto si například v Boloni studenti vymohli u císaře Fridricha Barbarossy v roce 1155 zvláštní privilegium Authentica habita, kterým je vzal pod svoji přímou ochranu a zbavil je tak dohledu ze strany mocného města. V Paříži se zase univerzitní doctores dostali do konfliktu se svým kancléřem, pařížským biskupem, který po nich chtěl přísahu

poslušnosti. Sorbonna se odvolala k papeži – a Inocenc III. se postavil na její stranu. Zanedlouho se však dostala do dalšího konfliktu, tentokrát s městskou radou. V rámci protestů zastavila výuku a dočkala se pak dalšího papežského zastání, tentokrát od Řehoře IX., který ji bulou *Parens scientiarum* (1231) vzal výslovně pod svou ochranu. Tato listina, která nazývá Sorbonnu matkou věd, se pak stala magnou chartou středověkých univerzit vůbec.

Města či panovníci se ovšem nehodlali vzdát svého vrchnostenského postavení vůči univerzitám bez boje, proto opakovaně docházelo k nepokojům, které občas končily i odchodem scholárů jinam, kde byli naopak vítáni. Proto odešli oxfordští magistři a žáci v roce 1209 do Cambridge, kde založili nový ústav. Dějiny Oxfordu tím ale, jak známo, neskončily. Už o pět let později jej vzal pod svou ochranu papež Inocenc III. a obdařil jej četnými privilegii – krom jiného i vynětím z pravomoci městského soudu. Secese z Boloně a z Paříže zase umožnily vznik nových univerzit v Padově (1222) a v Orléansu (1229), abychom zůstali jen u těch nejslavnějších.

Tou dobou se také spustila první vlna takzvaných „založených“ univerzit, které byly většinou fundovány císařem nebo papežem prostřednictvím konkrétní listiny. První takové učení založil císař Fridrich II. v Neapoli roku 1224, další pak vznikaly už nejen v Itálii a Francii, ale i na Pyrenejském poloostrově.

Odtud se také začala šířit po roce 1290 druhá, ještě mohutnější zakládací vlna univerzit, která v polovině následujícího století dorazila až do Prahy. Právě zdejší univerzita přitom měla v mnohém ohledu privilegované postavení – jako první obecné učení zřízené severně od Alp a východně od Paříže daleko překročila (na rozdíl od většiny svých starších sester) význam regionu a stala se vzorem pro celý středoevropský prostor. Navíc ji papež vybavil – jako první obecné učení po Paříži a Oxfordu – hned od počátku i teologickou fakultou, která tehdy platila za nejprestižnější vůbec.

Akademické svobody tedy byly podstatným znakem všech středověkých univerzit. Také pražská Karlova se samozřejmě řídila podle vlastních statut, jejichž znění je zde dochováno už ze sklonku 14. století. Podle nich se rektor jako vrcholný představitel volil na valném shromáždění akademické obce na každý semestr zvlášť. Volba přitom byla nepřímá, zvítězil ten, kdo dostal většinu hlasů volitelů z každého univerzitního národa. Rektor pak zastupoval školu navenek a bral do přísahy všechny profesory, studenty i osoby na univerzitě závislé. Spravoval také majetek, svolával valná shromáždění a předsedal univerzitnímu soudu, kterému scholárové výlučně podléhali.

Poradním orgánem rektora byla rada, kterou sám jmenoval na základě návrhů z jednotlivých univerzitních národů. Nad ním pak ještě teoreticky stál kancléř, kterým byl z definice pražský arcibiskup. Ten měl právo řídit zkoušky, udělovat grady a byl nejvyšší odvolací instancí. Faktické řízení univerzity však bylo v rukou rektora. Stejně tak na jednotlivých fakultách měli rozhodující pravomoc děkani, volení učitelé

také vždy na jeden semestr. Akademické svobody ovšem byly trnem v oku nejen Václavu IV., ale i novověkým panovníkům. Když císař Ferdinand III. sloučil po Bílé hoře staré Karlovo učení s jezuitským Klementinem do jediné Karlo-Ferdinandovy univerzity, ustanovil do jejího čela takzvaný akademický magistrát. V něm kromě rektora a děkanů zasedal jako zeměpanský úředník i superintendent, který měl při nerozhodném hlasování rozhodující slovo. Dokonce mohl usnesení magistrátu vetovat. Univerzita sice proti takovému omezení protestovala, ale v absolutistické monarchii jí to nebylo moc platné.

Za Marie Terezie pak byli do čela fakult vedle děkanů postaveni i takzvaní studijní direktori, kteří jako státní úředníci nepodléhali pravomoci akademického magistrátu. I tehdy se univerzita bránila marně. A za Josefa II. to bylo ještě horší. Byl sice zrušen úřad studijních direktorů, ale akademický magistrát – nyní už zvaný akademickým senátem – ztratil soudní pravomoc, takže akademici byli podřízeni městskému soudu. Také samostatné hospodaření univerzity bylo zrušeno a předáno studijnímu fondu, řízenému státem. Etatizace byla dovršena za Františka II., který roku 1802 obnovil úřady studijních direktorů, jejichž činnost byla nyní zaměřena především na kontrolu jednotlivých profesorů. V takové atmosféře mohla univerzita jen těžko vědecky pracovat a svobodně bádát. V podstatě se změnila na učiliště zaměřené na výchovu kvalifikovaných státních úředníků.

Šťastné časy

Změna přišla až díky revolučnímu roku 1848. Do Rakouska tehdy dorazila pruská reforma vysokých škol, jejímž tvůrcem byl slavný jazykovědec Wilhelm von Humboldt. Pruské univerzity byly na státu víceméně nezávislé a řídily se samosprávou. Výuka na nich byla úzce propojena s vědou, takže zde nemohl učit nikdo, kdo by současně neprovozoval také vědeckou práci. Úspěšná realizace Humboldtových ideálů učinila z pruských univerzit nejlepší školy 19. století a vedla k šíření tohoto modelu do dalších zemí.

V Rakousku byl ovšem aplikován jen v umírněné verzi, která je spojena především se jménem tehdejšího ministra školství Lva hraběte Thuna. Ten rozhodně neměl v úmyslu zbavit univerzity státního dohledu, ale omezenou samosprávu chápal jako nezbytný předpoklad pro žádoucí růst jejich vědeckého výkonu. Vysokoškolským zákonem z roku 1849 se tak z Karlo-Ferdinandovy univerzity znovu stala samostatná právnická osoba, v jejímž čele opět stál rektor vybavený rozsáhlými pravomocemi a volený sborem volitelů ze všech fakult.

Vedle něho byl vrcholným orgánem univerzity akademický senát, složený (kromě rektora) z prorektora, děkanů, proděkanů i profesorských a doktorských sborů. Profesorské sbory přitom řídily jednotlivé fakulty, do jejichž čela volily ze svého středu děkana. Thunova univerzitní organizace se nezměnila ani po vzniku Československa a trvala v podstatě až do nástupu komunismu. Karlové univerzité

přítom zjevně svědčila, neboť se právě v té době vědecky i pedagogicky vyrovnala těm německým.

Učte, učte, učte

Konec „šťastného období“ se začal hlásit hned v roce 1945, kdy došlo k prvnímu razantnímu prolomení akademických práv. Ministr školství Zdeněk Nejedlý tehdy jmenoval nového rektora o své vlastní vůli. O dva roky později pak byl sice ekonom Karel Engliš zvolen rektorem ještě svobodně, ale jeho nástupce, lingvista Jan Mukařovský, už byl podle nového vysokoškolského zákona č. 58/1950 Sb. do úřadu pouze jmenován. Tímto zákonem byla Karlova univerzita zcela podřízena ministerstvu školství a její akademické svobody byly na dlouhých čtyřicet let úplně zrušeny. Stáruslavné učení kleslo nehlouběji v celých svých staletých dějinách. Vědecký výkon se v řadě oborů blížil nule. Teprve studenti v Listopadu vrátili univerzitám zpět jejich ztracenou svobodu, zakotvenou pak ve vysokoškolských zákonech z let 1990 a 1998.

Vezmeme-li tedy v úvahu pohnuté dějiny naší nejstarší univerzity, je zřetelné, že myšlenka, která počítá s omezením akademických svobod, nepatří mezi ty dobré a hodné realizace. Potíže generuje spíše státní správa, jež univerzitám v podstatě vnutila vzdělávání stále většího počtu studentů.

Lidové noviny 18. 2. 2012. Kráceno

Jiří Zlatuška

Akademické svobody nejsou prázdným pojmem

Jaký je zásadní sporný bod ve vládních návrzích zákonů o VŠ a finanční pomoci studentům?

Jde o otázku omezování akademické samosprávy veřejných vysokých škol radami. Jejich složení by v současném návrhu z jedné třetiny měli v rukou politici; v původních představách, kterých se někteří tvůrci návrhů dodnes nevzdali, dokonce kompletně. Vysvětlování tohoto politického vlivu se odvíjí od skutečnosti, že veřejné vysoké školy jsou částečně placeny z veřejných peněz.

Prezident Václav Klaus, aby se zastal svého nejoblíbenějšího ministra, vyjádřil 24. ledna své „pobouření“ nad údajně „falešnou hrou o akademickou svobodu“, o níž je bez ingerence politiků podle něj možné uvažovat pouze za soukromé peníze.

Jsou zakotveny v ústavách 13 zemí EU

Akademická svoboda ve smyslu svobody bádání ve všech vědních oblastech spolu

se svobodou vyučovat je zakotvena vedle obecné svobody slova v ústavách hned 13 zemí Evropské unie, byť v Německu a Řecku s jistými omezeními.

Osm zemí si do ústavy vepsalo rovnou i záruku autonomie a samosprávy vysokých škol, i když jen ve dvou toto právo není omezeno ani ustanoveními běžných zákonů.

V Estonsku, Finsku, Litvě, Portugalsku a Slovinsku jsou v ústavě jak akademická svoboda, tak institucionální autonomie vysokých škol. Akademické svobody nejsou tedy ani v moderním světě žádným prázdným pojmem. Náhodné není ani jejich spojování s autonomií.

Srovnávací studie dvaceti zemí provedená analytickým programem australského ministerstva ukázala v roce 1998, že institucionální autonomie je nutnou, i když nikoli postačující podmínkou pro akademickou svobodu.

Generální konference UNESCO v roce 1997 zahrnuje autonomii vysokých škol včetně práva jejich pracovníků být voleni do akademických orgánů vysokých škol jako jedno ze svých doporučení členským zemím.

Pokud se zastánci reformy proti reprezentantům vysokých škol dovolávají opaku, potvrzují tím pouze výhrady zaznívající z akademických reprezentací proti omezení univerzitní autonomie, a tedy i akademických svobod.

Posláním je rozšiřovat lidské poznání

To, že je spojováno dosazování figur do rad univerzit politiky s financováním z veřejných zdrojů nebo uplatňováním odpovědnosti vůči veřejnosti, je rovněž zcela nesprávné. O odpovědnosti univerzit vůči veřejnosti samozřejmě nemůže být pochyb a žádná ze škol se tomuto požadavku nemůže chtít vzpírat.

Odpovědnost vůči veřejnosti by však měla být vztahena k poslání veřejných vysokých škol stanovenému zákonem – tedy rozšiřovat lidské poznání a předávat ho dál ve výuce studentům. A vyjádřena veřejným zájmem, který samo založení veřejných vysokých škol státem opodstatňuje.

Pokud mají být v radách vysokých škol vnější členové, měl by se na jejich jmenování vztahovat proces, který bude tento veřejný zájem přezkoumatelným způsobem ověřovat podobně, jako se tomu děje ve správních procesech. Veřejný zájem kvalitního vysokého školství nelze zaměnit jmenováním rad VŠ vládou nebo ministrem pouze na základě politické vůle, jak se tomu děje například při obsazování vládních rad (třeba pro výzkum a vývoj).

Politická vůle vlády není totožná s veřejným zájmem jako takovým. Politici na základě výsledku voleb běh státu spravují. Nemohou však být ztotožněni s veřejností, které by měly být vysoké školy odpovědny.

Opak by byl možný pouze v případě, že si politické strany veřejnou sféru rozkradou místo toho, aby jí sloužily.

Právo 3. 2. 2012

Zákon č. 111/1998 Sb.

ze dne 22. dubna 1998 (zákon o vysokých školách)

§3

Akademická obec vysoké školy

Akademičtí pracovníci a studenti vysoké školy tvoří akademickou obec vysoké školy.

§4

Akademické svobody a akademická práva

Na vysoké škole se zaručují tyto akademické svobody a tato akademická práva:

- a) svoboda vědy, výzkumu a umělecké tvorby a zveřejňování jejich výsledků,
- b) svoboda výuky spočívající především v její otevřenosti různým vědeckým názorům, vědeckým a výzkumným metodám a uměleckým směrům,
- c) právo učit se zahrnující svobodnou volbu zaměření studia v rámci studijních programů a svobodu vyjadřovat vlastní názory ve výuce,
- d) právo členů akademické obce volit zastupitelské akademické orgány,
- e) právo používat akademické insignie a konat akademické obřady.

FAKULTA

MINULOST VARUJÍCÍ
STUDENTI BÁDAJÍCÍ

Helena Stinglová

Nový univerzitní multimediální projekt k výročí Jana Palacha

Jan Palach, Ryszard Siwiec nebo Sándor Bauer. To jsou jen někteří z těch, kdo obětovali svůj život za svou vlast či přesvědčení. Příběhy těchto i dalších živých pochodní představuje multimediální projekt Univerzity Karlovy. Internetové stránky www.janpalach.cz byly spuštěny 16. ledna 2012, právě v den 43. výročí sebeupálení Jana Palacha.

Všem, kteří stáli u zrodu tohoto projektu, poděkoval jménem Univerzity Karlovy její rektor prof. Václav Hampl. V projevu v Karolinu mj. řekl: „Jsou lidé, kteří neodcházejí, jsou myšlenky, ideje a skutky, které plamen nesežehne! I o tom tento webový portál vypovídá – a také o tom, že je důležité nejen to, jak zemřel, ale především proč, ve jménu čeho a kvůli čemu žil. A jak budeme žít i my dnes tváří v tvář našemu i jeho svědomí. V tomto je třeba spatřovat přesah jeho příběhu i jeho činu, který byl aktem naděje, a nikoli zoufalství, aktem víry, a nikoli beznaděje – aktem čistého a svobodného člověka, který nám vzkazuje, abychom byli také takovými.“

Projekt vznikl pod patronací polské režisérky Agnieszky Hollandové. Podíleli se na něm vedle dalších historik Ústavu pro studium totalitních režimů Petr Blažek, novinář Patrik Eichler nebo student Filozofické fakulty Michal Ježek. Internetové stránky fungují v české, anglické a polské jazykové mutaci. Kromě dobových fotografií, historických textů a biografí Jana Palacha a dalších devíti lidí, kteří obětovali svůj život za vyšší princip, si mohou návštěvníci stránek přehrát i televizní, filmové nebo rozhlasové dokumenty.

Při prezentaci webových stránek promluvila kromě rektora V. Hampla a děkana Filozofické fakulty doc. Michala Stehlíka také rytířka českého lékařského stavu prof. Radana Königová, z Kliniky popáleninové medicíny 3. lékařské fakulty.

Podle profesorky Königové bylo Palachovo zranění natolik vážné, že by ho zřejmě nezachránila ani současná medicína. „Palach byl duševně zcela zdravý,“ popsala výsledky psychologického vyšetření, které měl po svém činu provedeno. Poté, co se polil u budovy Národního muzea benzinem a zapálil, žil ještě tři dny. „Vzhledem k tomu, že si nezranil hlavu a krk, mohl s lékaři a sestrami komunikovat. Je to situace pro veřejnost i pro lékaře jiných oborů nepochopitelná, ale setkáváme se s tímto stavem u rozsáhlých a hlubokých popálenin u pacientů bez postižení hlavy a krku, kde smrt nastává obvykle třetí den. V tomto krátkém období se uskutečnilo vyšetření, jež dokázalo, že Jan Palach jednal vědomě.“

Prezentaci multimediálního projektu byl přítomen i Hubert Bystřičan, který patřil mezi přátele Jana Palacha. „Dozvěděl jsem se z televize, co udělal. Druhý den mi od něj přišel pohled, kde bylo napsáno: ‚Tvůj Hus Tě zdraví.‘ Bylo to tvrdé,“ vzpomínal pro i-Forum Hubert Bystřičan.

17. 1. 2012 i-Forum. Doplněno

Studenti 3. LF UK ze sdružení Trimed uspořádali 11. ledna 2012 další zajímavou besedu. Popovídat si s nimi u šálku čaje přišla MUDr. Jana Šeblová, Ph.D., která byla za studii této fakulty konfrontována s minulým režimem a kvůli údajným protistátním aktivitám dokonce musela školu opustit. Snů dostudovat se však nevzdávala a po osmileté přestávce už jako matka dvou dětí se do školy vrátila. Promoci měla v roce 1990. Dnes je úspěšnou lékařkou, ordinuje, přispívá do mnoha renomovaných časopisů a předseda Společnosti urgentní medicíny a medicíny katastrof.

Jana Šeblová

Variace na Kunderův žert aneb Opravdu se to „tehdy“ dělo

1. dubna roku 1981 jsem byla studentkou tehdejší Lékařské fakulty hygienické Univerzity Karlovy. Byla jsem v pátém ročníku a dle rozvrhu jsme měli toho dne praktika na I. interní klinice na pavilonu G. Asistent nám přednášel chlopenní vady.

S kamarádem z kruhu jsme před pár týdny podali žádost o tzv. devizový příslib. Bylo to jakési povolení k cestě do zahraničí a zároveň přiděl omezené sumy valut, protože koruna tehdy nebyla volně směnitelná. Devizový příslib jsme pochopitelně nedostali, cesty na „západ“ byly jen pro vyvolené, pro ty, co si byli více než rovnější. S kamarádem jsme se chtěli podívat do Anglie a bylo nám jasné, že po dokončení školy nemáme na několik let naději na cestu do zahraničí, a bez vstupu do komunistické strany možná nikdy. Vysoká škola byla pro soudruhy příliš velká investice.

Napíšeme to odvolání? řekla jsem na začátku výuky. – Jenže kam, a co do něj napíšeme?

Kamarád se zasmál, a napsal deset navrhovaných důvodů. Například: Mizerové, znemožnili jste mi emigraci. Chci připustit svoji fenu v Anglii, tady nejsou kvalitní psi....

Byli jsme mladí, lehce naštvaní a velmi, velmi vtipní....

Zasmála jsem se a napsala též deset důvodů, pokud možno ještě vtipnějších. Už dlouho jsem neslyšela Hutku, Karáska a ostatní osobnosti české scény (*v té době tito písničkáři už žili v emigraci, pozn.*). Chci si přivést sebrané spisy Orwella. Kamarád potřebuje basovku, aby moh' hrát české punk.

A tak dále. Jeden z nás to hodil do koše. Anglie byla stejně v nedohlednu.

Netušili jsme ani jeden, že v každém kruhu na vysoké je skutečně alespoň jeden udavač StB. Nevěřila jsem tomu, přece to nemůže být tak hrozné, jak se říká!

Nebylo to tak hrozné, bylo to možná ještě horší. Každopádně v tom našem kruhu udavač byl. Vyvolil ten studentský žert z koše a odnesl ho svému řídicímu orgánu. Štvala jsem ho? Bylo v tom něco osobního? Nebo jen prostě potřeboval vykázat činnost?

Asi šest týdnů se nedělo nic. Nic jsem netušila a chodila na další a další praktika a učila se na státní zkoušku z gynekologie a porodnictví. Dva dny před ní mě odvolali ze soudního lékařství na studijní oddělení kvůli úplné maličkosti, copak tohle proboha nemohlo počkat?

Když jsem vyšla ze studijního oddělení, pochopila jsem, proč to tak spěchalo, i když ta záminka byla skutečně bezvýznamná. Zpoza obou stran dveří ke mně přistoupili dva pánové v kožených bundách, poodhrnuli klogy jako v podřadné detektivce, ve které jsem se najednou ocitla, a řekli:

Půjдете s námi.

A odvezli mě na výslech na „Barták“, na II. správu SNB do Bartolomějské ulice.

Šest hodin jsem myslela, že se mi to zdá, a čekala jsem, že se proberu a budu zpátky ve svém do té doby normálním životě, šest hodin jsem přemýšlela, že mě asi někdo udal, ale kdo a za co (mohlo to být cokoliv – knížky, desky, kamarádi, muzika zpola trpěná a z druhé poloviny zakázaná, i když v té době nebylo nic jasně taxativně zakázáno, nicméně všichni nějakými instinkty věděli, co se smí a co ne). Po šesti hodinách na mne vytáhli ten pod lavicí vyměňovaný dopis, zahozený do koše a vylovený naším kolegou-udavačem. Přesto trvalo ještě dalších sedm hodin, než mě pustili. Pamatuji se, že nejvíc mě stresovalo, že se nestihnu doučit porodnické operace, které jsem měla ten den v plánu – jako by to vůbec v té náhle naruby otočené situaci bylo důležité.

Další průběh byl stejný jako u tisíců podobných „případů“. Absolvovala jsem ještě dva další výslechy. Mezitím jsem se pokusila zorientovat v situaci, získat nějaké informace (ve smyslu – co mohou či nemohou, jaká a zda vůbec nějaká má člověk práva atd.). Při druhém výslechu na mne chvíli řvali, pak mě asi hodinu nechali samotnou a pak

mě asi dvě hodiny přemlouvali ke spolupráci s StB. Představa, že budu tohle svého druhu letadlo pomáhat roztáčet dál, byla pro mne nepřijatelná. Řekla jsem jim, ať se nezlíbí, ale že to nemám v povaze a nepovažuji za slušné předávat soukromé sdělené informace dál. Nebylo to o žádném hrdinství, ale asi nejspíš o sebeúctě. O tom, být schopna se po zbytek života podívat do zrcadla. A bála jsem se, hrozně – že mě rovnou odvezou do vyšetřovací vazby na Ruzyň. Ale pravděpodobně jsem nebyla tak důležitá a orwellovskou místnost 101 na mne měli i bez vazby.

Při třetím výslechu už na mne jenom křičeli. Mimo jiné, že by ze mne byla dobrá doktorka, ale že s mými názory si mě mohou dovolit vyhodit z té školy a taky mě z té školy vyhodí. To jsem jim naprosto věřila. Takto vypadala socialistická akademická svoboda.

I další průběh byl dle očekávání: na školu poslali zprávu o „ideově závadové činnosti“ studentů“ až koncem léta. Pátý ročník se mi podařilo dokončit. Mimo jiné proto, že na zkouškové období mi hodná paní doktorka napsala pracovní neschopnost a já chodila v noční košili a v županu a pro jistotu s neschopenkou v ruce i na nákup.

Pozvánka ke kárné komisi přišla asi týden před zápisem do posledního ročníku. Jednání trvalo asi třináct minut. Protokol jsem si vyzvedla až v roce 1990, po mém návratu na fakultu. Zpětně jsem ocenila, že členové komise měli alespoň zbyteček vkusu a nechtěli po mně, abych protokol z jednání kárné komise podepsala. Také mi přestali říkat „soudružno studentko“ a trochu štítlivě říkali „slečno“, ale to oslovení bylo úlevné.

Když mi sdělili, že se jednomyslně shodli na mém vyloučení, zeptala jsem se, zda se mám vůbec zapisovat do 6. ročníku. Odpověď zněla: „Zapsat se musíš, vyloučíme tě až pak.“ V tom kárném mezidobí jsem stihla zvládnout státní zkoušku z chirurgie, definitivní zamítnutí mého odvolání přišlo tři dny po zkoušce.

A tak mne s prospěchem 1,18 soudruzi vyhodili ze šestého ročníku. Jistě jsem byla velmi odstrašující případ, který zvýšil účast na schůzích SSM a snížil počet vyprávených politických vtípů.

Já si musela co nejdříve najít zaměstnání (tehdy existoval paragraf o příživnictví, každý měl pracovní povinnost – kdo do šesti týdnů od ukončení školy nebo posledního zaměstnání nenastoupil jinam, riskoval trestní stíhání). Našla jsem místo ošetřovatelky, posléze jsem si „doplnila“ vzdělání zdravotní sestry, několik let jsem pracovala v nemocnici, pak jsem se vdala, měla děti, pracovala na částečný úvazek jako uklízečka.....

Každý rok jsem se pokoušela dostat zpátky na školu, i když mi bylo jasné, že je to z mé strany spíše jen duševní cvičení, abych sama před sebou neměla pocit, že jsem to vzdala. Po roce od vyloučení a odeslání první žádosti o přijetí zpět na fakultu mě jednou z odpolední směny velmi „nenápadně“ sledovali dva pánové stejného designu jako ti, co mě před rokem odvezli k výslechu – jen tak pro připomenutí

jejich bdělé existence. Později už podobných viditelných akcí zanechali, přece jenom se nezávislá scéna v Praze začala v 80. letech rozrůstat a měli asi čím dál tím více práce. Jenom při jakémkoliv pokusu o návrat zpátky jsem narážela až do roku 1989 na neprůstřednou zeď nesmyslných odůvodnění, formálních zamítnutí, na dopisy buď neodpovídali, nebo si je přehazovali z jedné instituce na druhou. Korespondovala jsem s děkanátem, rektorátem, ministerstvem školství, předsedou vlády a nakonec i s prezidentskou kancelář. Všechny dokumenty ve složce jsou dokladem absurdní mimoúrovňové komunikace a dikce dopisů státních orgánů je sama o sobě historickým lingvistickým artefaktem.

Každý americký příběh má mít happyend

...takže i ten můj ho nakonec má.

Ten vnější happyend byl nastartován počátkem roku 1989, kdy mě po osmi letech vzali na fakultu zpět. Pomohl mi k tomu jeden statečný novinář, kterému se přes vedení redakce týdeníku Mladý svět podařilo (v rámci hry na „perestrojku“) můj případ otevřít a dotáhnout do zdárného konce. Nastupovala jsem do posledního ročníku, dcerám byl rok a tři roky, přestavovali jsme byt. Za úžasný dar osudu беру to, že jsem listopad 1989 zažila opět jako studentka. V roce 1990 jsem – konečně po 15 letech od mého nástupu na fakultu – měla promoci, s červeným diplomem. Díky tomu jsem měla závěrečnou řeč za studenty, byla to satisfakce, o jaké jsem se nikdy během těch osmi let neodvažovala ani snít. Navíc Státní bezpečnost už byla v té době zrušena.

Jenže pro mě byl i jakýsi vnitřní happy end, který nastal podstatně dříve než návrat na školu. Přežila jsem celou tu historii, a přežila jsem ji ve zdraví. S dcerami jsem byla pět let na mateřské, bez obav o kariéru. Našla jsem spoustu normálních lidí, kteří se nebáli a nechovali se tak alibisticky jako drtivá většina kolegů a vyučujících na mé alma mater. Podařilo se mi se přeprogramovat, našla jsem si jinou životní náplň. Jak mi soudruzi prorokovali, moje názory se vyhranily.

A co považují za největší, byť velmi nechtěný dar ze strany StB – soudruzi mi dali osobní svobodu a poznání, že vždy existuje možnost volby, jen její cena je za některých okolností poněkud vysoká.

Proč to všechno píš

Celá léta jsem můj příběh považovala za svou osobní záležitost. Nechtěla jsem nikoho zatěžovat s takovou maličkostí jako ztracených osm let života. Nebo spíš ztracených osm let profesní kariéry a k tomu pár ztracených iluzí. Vždy jsem si uvědomovala, že podmínky a osudy v padesátých letech byly nesrovnatelně krutější, měla jsem pocit, že si nemám na co stěžovat.

V poslední době však pozoruji posun vnímání doby totality směrem k jakési kýčovitě idylce: vždyť vlastně o nic nešlo, všichni žili šťastně a spokojeně, jídlo bylo

levné a postihováni byli jen ti blázniví disidenti, a těch bylo jen pár. Jenže atmosféra ponižování a strachu se týkala všech, ať už jsou dnes ochotní si to přiznat nebo ne. Každý krok stranou byl potrestán – v tunách svazků bezpečnosti jsou miliony balastních informací, které jsou samy o sobě bezvýznamné, ale které udržovaly v šachu a strachu statisíce lidí a vědomím nejistoty celou společnost.

Režim měl neuvěřitelný instinkt na cokoliv spontánního a autentického, takže se to snažil potrestat a zničit. Výstava obrazů ve dvorě, která neměla razítko obvodního výboru SSM, maturitní průvod v maskách nebo pár přeepsaných a amatérsky svázaných básní nebo povídek byly poukázkou na problémy, ale jindy i vstupenkou do vězení. Většina ty nepsané kodexy chování akceptovala výměnou za zábavné estrády a seriály, dnes opět tak oblíbené, za levný salám a za dovolenou u socialistického moře.

Zajímavá práce a studium bylo odměnou za loajalitu. Ti, co byt' jen nepatrně vybočili, buď byli donuceni k většímu sebeponížení než jen členství v ROH, SSM nebo KSČ, a pokud se vzpouzeli, byli vysunuti na okraj společnosti, vyhozeni z práce nebo zavřeni. Vždyť Pavel Wonka zemřel ve vězení ještě v roce 1988, Ivan Martin Jírouš byl propuštěn ze svého posledního vězení až 25. listopadu 1989, Václav Havel byl jen během roku 1989 uvězněn dvakrát...

Totalita vygenerovala stovky a tisíce tragických osobních příběhů velkého odporu a vzdoru a zničených životů, deseti až statisíce osobních příběhů nepodrobení a uhájení vlastní cesty životem, byt' s překážkami, a miliony osobních příběhů poslušnosti, více či méně uvědomované. V 70. a 80. letech už – většinou – nešlo o život, „jen“ o jeho kvalitu.

První generací, která má plné právo hlasitě kritizovat dnešní poměry, je generace dnešních studentů. Všichni nad čtyřicet let mohou vyslovovat své výhrady k dnešku, ale s vědomím všech kontextů a porovnáním s minulostí, byt' nedávnou.

Zkratky a vysvětlivky:

StB – Státní bezpečnost

SNB – Sbor národní bezpečnosti

SSM – Socialistický svaz mládeže

ROH – Revoluční odborové hnutí

KSČ – Komunistická strana Československa

Perestrojka – ekonomické oživení a posléze i jistá demokratizace ve druhé polovině 80. let, započatá M. Gorbačovem v tehdejší SSSR

Jana Šeblová

Projev na promoci

Nejsme ani obutí, ani bosí. Přestáváme být studenty, a lékaři ještě zdaleka nejsme. Ještě nedávno jsme svými neznalostmi riskovali nanejvyšší opakování zkoušky, zatímco své znalosti jsme předváděli bez zábran, neboť jsme nebyli svázáni odpovědností za něčí zdraví či život. Od zítřka se musíme učit rozhodovat s touto zodpovědností, ale nejen s ní.

Jsmo první ročník absolventů, který vychází ze skutečně nových podmínek, které navíc svou troškou pomáhal spoluvytvářet. Donekonečna omílaná fráze „budoucnost patří nám“ náhle získává svůj kdysi dávno ztracený smysl. Zastavený čas se opět rozběhl, prostor, do něhož vstupujeme, je mnohem větší a členitější, než kdy býval, co s ním uděláme, záleží především na nás. Je to zdánlivě samozřejmé, ale snad právě v tom je největší rozdíl našeho postavení od drtivé většiny minulých absolventů. Je v tom obrovská šance a výzva, ale zároveň další druh zodpovědnosti – v tomto případě nikoli za druhé, ale za sebe – za celistvost našeho života i práce, chování a postoju., za kontinuitu našeho jednání v čase. Tuto zodpovědnost nemáme právo odmítnout, vždyť je tak trochu i naším dítětem – sami jsme přece dokázali volit třeba i nebezpečnou realitu namísto jisté náhražky.

Důležité změny, odstartované listopadovou stávkou, nás zastihly v závěru našeho studentského života. Přesto si myslím, že tento časově krátký, avšak intenzivní prožitok nadšení, soudržnosti, pochopení a vzájemné ohleduplnosti nás může ovlivnit možná více než dlouhodobé působení v dnes už poněkud tříštím se studentském hnutí. V tom, že vlastně vzápětí po listopadových událostech vstupujeme do praxe, minulostí této praxe nezatížení, je naše příležitost nenechat si vzít své představy a ideály. Přesněji řečeno nevzdat se jich, neboť i toto dnes záleží na nás. Sami ze své zkušenosti přece víme, že lze prosadit i zdánlivě nemyslitelné. A právě s usilováním o nemožné bychom měli pracovat, ať už budeme působit kdekoli.

Medicína nikdy nebyla a ani nemohla být oborem, který stojí a padá se společenským řádem a ideologií. Dostáváme dnes do rukou diplom, nad kterým nemusíme klást otázky po jeho smyslu – ne každý letošní absolvent vysoké školy vstupuje do života s touto jistotou. Za to, co známe, vděčíme především svým pedagogům, kteří se nás snažili naučit vše nutné a potřebné pro umění léčit. Dovedli nás až na práh tohoto umění, odtud už musíme pokračovat sami. Dnes jim můžeme poděkovat slovy, zítra jim hodnotu jejich práce můžeme potvrdit svým dalším profesionálním působením.

Za trpělivost s námi během let studia musíme poděkovat i svým rodičům a partnerům, bez jejichž pomoci bychom zde dnes asi stáli těžko; někteří z nás i svým dětem.

Naši práci však nebudou posuzovat jenom ti, kteří nás učili, ti, kteří nám pomáhali a ti, kteří budou našimi nadřízenými. Musíme se připravit na to, že budeme pracovat pod lupou veřejnosti, neboť zdravotnictví a životní prostředí se týká skutečně každého člověka v této zemi. Všem bychom měli dokázat, že umíme nejenom na náměstích převracet dějiny na hlavu a něžně končit s historickými epochami, ale že dokážeme obstát i v méně dramatických všedních dnech.

20. 6. 1990

Romana Šlamberová

Vědecká konference českých a slovenských studentů

Ve dnech 8.–9. 11. 2011 se na Lékařské fakultě Univerzity Palackého v Olomouci konala Vědecká konference studentů lékařských fakult České a Slovenské republiky. Bylo na ní odprezentováno 24 prací, z toho 10 v teoretické sekci, 11 v klinické sekci a 3 v sekci zubního lékařství. Všechny práce byly na vysoké úrovni a diskuse byla bohatá a podnětná.

Organizátoři se svého úkolu zhostili se ctí i přes komplikace spojené s přestavbou na Lékařské fakultě UP. Hlavním organizátorem byl proděkan fakulty doc. Mgr. Martin Modrianský, Ph.D., na slavnostním zahájení nás uvítal i děkan fakulty prof. MUDr. Zdeněk Kolář, CSc. Organizátoři uspořádali pro všechny soutěžící, školitele a komise společenský večer s pohoštěním, kterému předcházel koncert studentského pěveckého sboru Ateneo v překrásných historických prostorách Kaple Božího těla v Uměleckém centru UP, tzv. Konviktu. Závažným stínem na celé konferenci byl fakt, že někteří členové hodnotících komisí byli zároveň školiteli některých soutěžících, ale mnozí tento nelehký úkol hodnotit objektivně zvládli bez problémů. Na pováženou byl pouze případ předsedkyně klinické sekce doc. Sovové, která byla jak jednou z hlavních organizátorek, tak zároveň školitelkou svého syna (ten úplně náhodou zvítězil v klinické sekci). Dalším, byť malým stínem na celé konferenci bylo ubytování a oběd v nemocniční závodní jídelně. A při ubytování měla i „vážená“ komise možnost zavzpomínat na studentská léta na kolejích včetně sdílení toalet a koupelny s ostatními kolegy a studenty.

Pozitivně hodnotím tvrdý a nemilosrdný přístup organizátorů ke tvorbě sborníku, ve kterém byla vytištěna abstrakta v podobě, v jaké je soutěžící zaslali. Projevila se tak u řady soutěžících schopnost, či spíše neschopnost, respektovat přesné pokyny pro strukturu abstrakt, což bylo také komisemi hodnoceno.

Pro každou sekci byla ustanovena komise, přičemž složení komisí bylo pestré:

Komise teoretická sekce

- prof. RNDr. Hana Kolářová, CSc., (LF UP Olomouc)
- MUDr. František Liška, Ph.D., (Ústav biologie a lékařské genetiky 1. LF UK Praha)
- doc. MUDr. Alena Stoklasová, CSc., (Ústav lékařské biochemie LF UK Hradec Králové)
- prof. MUDr. Marie Nováková, Ph.D., (Fyziologický ústav LF MU Brno)
- doc. MUDr. Milan Štengl, Ph.D., (Ústav fyziologie LF UK Plzeň)
- **doc. MUDr. Romana Šlamberová, Ph.D., (3. LF UK Praha)**
- doc. MUDr. Eliška Kubíková, Ph.D., (Anatomický ústav LF UK Bratislava)

Komise klinická sekce

- doc. MUDr. Eliška Sovová, Ph.D., MBA (Klinika tělovýchovného lékařství a kardiiovaskulární rehabilitace LF UP Olomouc)
- MUDr. Jana Lízrová (Neurologická klinika 1. LF UK a VFN, Praha)
- doc. MUDr. RNDr. Milan Kaška, Ph.D., (Chirurgická klinika LF UK Hradec Králové)
- doc. MUDr. Václav Jedlička, Ph.D., (LF MU Brno)
- prof. MUDr. Zdeněk Rušavý, Ph.D., (I. interní klinika LF UK a FN Plzeň)
- **prof. MUDr. Pavel Kalvach, CSc., (3. LF UK Praha)**
- prof. MUDr. Viera Štvrtinová, Ph.D., (II. interní klinika LF UK, Bratislava)

Komise sekce zubního lékařství

- prof. MUDr. Miroslav Eber, CSc., (Klinika zubního lékařství LF UP v Olomouci)
- doc. MUDr. Jitka Stejskalová, CSc., (Klinika zubního lékařství LF UP v Olomouci)
- doc. MUDr. Marcela Bernardová, CSc., (Klinika zubního lékařství LF UP v Olomouci)

Naši školu reprezentovali studenti, kteří se loni v květnu na fakultní vědecké konferenci umístili na předních místech. *Za teoretickou sekci:* to byl **Jakub Miletín** (školitel: David Kachlík) „Bezejmenná povrchová variace tepen hřbetu ruky“ a za sekci *klinickou sekci:* **Hynek Bartoš**, (školitel: Petr Toušek) „Vliv perkutánně implantované aortální chlopně systémem corevalve na funkci převodního systému srdce“

Oba naši zástupci předvedli vynikající výkony a zvládli výborně i náročnou diskusi. **Jakub Miletín**, který zaujal svým přesvědčivým a zajímavým přednesem, se navíc v náročné konkurenci umístil na skvělém 2. místě.

V jednotlivých kategoriích zvítězily tyto práce:

Teoretická sekce

1. **Jaromír Gumulec** (LF MU Brno) „Nové potenciální markery karcinomu prostaty: stanovení ve tkáni a v séru“
2. **Jakub Miletín** (3. LF UK) „Bezejmenná povrchová variace tepen hřbetu ruky“
3. **Jaromír Holas a Patrik Soukup** (LF UK Plzeň) „Účinky klinicky relevantní acidózy na srdce“

Klinická sekce

1. **Milan Sova** (LF UP Olomouc) „Léčba syndromu obstrukční spánkové apnoe metodou CPAP snižuje hladinu AFABP“
2. **Ondřej Volný a Jan Sklenský** (LF MU Brno) „Anatomická studie variability rami superficiales nervi radialis ve vztahu k operačním přístupům ke karpometakarpálního kloubu palce“
3. **Alexander Bohó** (LF UPJŠ Košice) „Využitie fluorescenčnej analýzy pri včasnej diagnostike akútneho koronárneho syndrómu“

Sekce zubního lékařství

Vzhledem k tomu, že soutěžící byli jen tři, bylo v této kategorii uděleno pouze 1. místo.

1. **Adam Šíma a Josef Šebek** (LF UK Hradec Králové) „Měření stability šroubových dentálních implantátů přístroji Osstell Mentor®, Osstell ISQ® a Periotest®“

ABSTRAKTA VÍTĚZNÝCH PRACÍ

TEORETICKÁ SEKCE

Nové potenciální markery karcinomu prostaty: stanovení ve tkáni a v séru

Autor: Jaromír Gumulec (j.gumulec@mail.muni.cz)

Školitel: RNDr. Michal Masařík, PhD.

Pracoviště: Ústav patologické fyziologie, LF Masarykova univerzita, Brno

Současné možnosti diagnostiky nám neumožní rozlišit latentní „nesignifikantní“ tumory prostaty od agresivních, „signifikantních“ forem nádoru prostaty, nejčastějšího nádorového onemocnění mužů. Tato práce se zaměřuje na stanovení prognostických markerů high-grade formy karcinomu prostaty. Sledované markery byly stanoveny ve 133 vzorcích sér (82 nádorových a 51 kontrolních) a u buněčných linií (22Rv1 odvozená z Gleason sum 9 nádoru a kontrolní PNT1A) na úrovni RNA a proteinu. Alfa-methylacyl-CoA racemáza (AMACR), caveolin-1 (Cav-1), metalothionein

(MT), p53, NF-kB, c-FOS, c-JUN, Ki-67, ZIP1 a ZnT-1 byly stanoveny a porovnány ke hladině PSA. Významně ($p < 0,05$) snížená (>4 násobně) exprese cav-1 NF-kB, c-FOS a c-JUN a významně zvýšená exprese (> 2 násobně) MT, AMACR, PSA, Ki-67, MMP-9 a ZIP1 a ZnT-1 (> 25 násobně) byla stanovena na úrovni RNA u nádorové buněčné linie oproti kontrolní. Na úrovni proteinu bylo zjištěno statisticky významné snížení (> 20 násobně) hladiny MT u buněčných linií. Naproti tomu, hladina MT v séru pacientů byla zvýšena 4,5 násobně. V séru pacientů byly zjištěny statisticky nevýznamné změny v hladině Cav-1 a AMACR. MT se tak staví do pozice možného zpřesňujícího markeru onemocnění. Bylo také zjištěno významné zvýšení hladiny Cav-1 u pacientů s nádory stadia TNM T4 oproti nižším stadiím a pozitivní korelace hladiny Cav-1 s histologickým gradingem Gleason score ($r = 0.29$ at $p = 0.028$). Cav-1 tak může být markerem agresivních forem onemocnění.

Bezejmenná povrchová variace tepen hřbetu ruky

Autor: Jakub Miletín

Školitel: David Kachlík

Pracoviště: Ústav anatomie, 3. LF UK v Praze

(text uveřejněn ve VNR 3/2011)

Účinky klinicky relevantní acidózy na srdce

Autoři: Jaromír Holas, Patrik Soukup, Tomáš Tůma

Školitelé: ¹doc.MUDr. Milan Štengl, Ph.D., ²prof. MUDr. Martin Matějovič, Ph.D.

Pracoviště: ¹Ústav fyziologie, ²I. interní klinika, LF UK v Plzni

Východisko: Acidóza doprovází řadu patologických stavů a přispívá k orgánovému poškození. V srdci ovlivňuje iontové transportní systémy a snižuje sílu kontrakce. Účinky acidózy na srdce však byly dosud studovány při poměrně extrémních hodnotách extracelulárního pH a působení mírné klinicky relevantní acidózy zůstává nejasné.

Cíl: Cílem studie bylo prozkoumat účinky klinicky relevantní (pH 7,0-7,1) metabolické acidózy na srdeční funkci in vivo i in vitro.

Metodika: U prasat (váha 37 ± 1 kg) v celkové anestézii byla navozena acidóza (pH plazmy 7,1) aplikací HCl. In vivo byly sledovány hemodynamické parametry (srdeční výdej, systolický objem) a elektrokardiogram (interval RR, QT, QTc). In vitro byly měřeny izometrické kontrakce a membránové napětí v pravokomorových trabekulách.

Výsledky: In vivo metabolická acidóza vedla k poklesu systolického objemu (SV). Pokles SV byl kompenzován zvýšením srdeční frekvence, takže srdeční výdej se neměnil. Intervaly RR, QT a QTc byly zkráceny. In vitro vykazovaly preparáty z kontrolních i acidotických zvířat podobné hodnoty síly kontrakce i trvání akčního napětí. Perfuze kyselým roztokem (pH 7,0) vedla k poklesu síly kontrakce, trvání akčního napětí však ovlivněno nebylo.

Závěr: Klinicky relevantní metabolická acidóza vede k oslabení srdečního stahu, pravděpodobně bez významného přispění membránových elektrofyziologických procesů. Tato studie byla podpořena Výzkumným záměrem MSM0021620819 (Náhrada a podpora funkce některých životně důležitých orgánů).

KLINICKÁ SEKCE

Léčba syndromu obstrukční spánkové apnoe metodou CPAP snižuje hladinu AFABP

Autor: Milan Sova

Školitel: doc. MUDr. E. Sovová, PhD., MBA

Pracoviště: I. interní klinika FN v Olomouci

Úvod: Adipocyte fatty acid-binding protein (AFABP) je produkován adipocyty a makrofágy a představuje asi 1,8- 8,1% všech proteinů, které jsou těmito buňkami produkovány. Zvýšené hladiny AFABP jsou spojeny s vyšším výskytem kardiovaskulárních onemocnění (KVO). Proto je možno zvýšenou hladinu AFABP považovat za rizikový faktor KVO. Syndrom obstrukční spánkové apnoe (OSA) postihuje 1–5 % osob středního věku. Byla prokázána pozitivní korelace mezi hladinou AFABP v séru a apnea- hypopnea indexem (AHI) a byla objevena pozitivní korelace mezi tíží OSA a hladinou AFABP. Léčba OSA metodou CPAP patří k neúčinnějším a výrazně snižuje AHI a dobu spánku v saturaci nižší než 90 %.

Cíl studie: Cílem práce bylo zjistit, zda léčba pomocí CPAP po delší časové období povede ke snížení hladiny AFABP.

Soubor a metodika: 81 pacientů (70 mužů), průměrného věku 53,5± 10,1 let, bylo vyšetřeno pomocí polysomnografie a byla diagnostikována OSA s indikací k léčbě pomocí CPAP. Zároveň byla provedena antropometrická a laboratorní vyšetření AFABP vstupně, po měsíci léčby a po roce léčby. Ze studie byli vyloučeni pacienti, kteří neměli compliance k léčbě.

Výsledky: Pacienti měli vstupně průměrné BMI 37,9±12,0, obvod krku 45,65±3,7, obvod pasu 121,14±14,34, Epwordská škála spavosti 10,83±5,06, ODI 58,15±23,61, AHI 54,06±22,26, průměrná noční saturace 88,71±4,58, % doby spánku v saturaci pod 90 % 38,03±25,29. Vstupní hladina AFABP byla u souboru 39,8 mg/l. Po měsíci léčby byly Epwordská škála spavosti 6,35±3,88, ODI 12,87±16,72, AHI 7,06±9,26, průměrná noční saturace 92,23±8,59, % doby spánku v saturaci pod 90% 6,24±15,46, AFABP 32,0 mg/l (Wilcoxonův párový test vše p<0,001). Po roce léčby byly Epwordská škála spavosti 5,97±4,04, ODI 10,63±10,32, AHI 6,73±5,8, průměrná noční saturace 93,34±2,35, % doby spánku v saturaci pod 90% 7,10±18,27, AFABP 25,1mg/l (vše p<0,01).

Závěr: Léčba pacientů s OSA pomocí CPAP příznivě ovlivňuje i hladinu AFABP. Snížení AFABP, které má významnou roli v regulaci metabolismu glukózy, pozitivní korelaci mezi hladinou AFABP a hladinou inzulinu nalačno a indexem inzulinové rezistence, zasahuje i do regulace metabolismu lipidů, což by mohlo hrát pozitivní roli ve snížení výskytu kardiovaskulárních komplikací OSA.

Anatomická studie variability rami superficiales nervi radialis ve vztahu k operačním přístupům ke karpometakarpálnímu kloubu palce

Autoři: Ondřej Volný, Jan Sklenský (214565@mail.muni.cz)

Školitelé: prof. MUDr. Libor Páč, CSc., doc. MUDr. Richard Chaloupka, CSc.

Pracoviště: Anatomický ústav Lékařské fakulty Masarykovy univerzity, Brno, Ortopedická klinika FN Brno a LF MU Brno

Purpose of the study: Cílem práce je zjistit, zda často používaný přímý operační přístup ke karpometakarpálnímu kloubu palce (CMC) mezi šlachami extenzorů lokalizovaný poblíž šlachy musculus extensor pollicis longus (EPL) je z pohledu rizika poškození nervus radialis nejbezpečnější.

Material and methods: Vypreparovali jsme 14 kadaverózních standardně fixovaných horních končetin pečlivě po anatomických vrstvách. Preparáty pocházely z 5 těl (10 končetin) a zbylé 4 končetiny byly z těl různých; mužské pohlaví 8 (58 %), ženské pohlaví 6 (42 %). Pravých končetin bylo 7 a levých také 7.

Topografické poměry byly dokumentovány fotograficky ve středním postavení kloubů. Na stabilizované končetiny byly připevněny průhledné fólie a zakresleny topografické útvary – processus styloideus radii, baze I. metakarpu; průběh šlach extenzorů a dlouhého abduktoru palce a průběh senzitivních větví nervus radialis. Nákresy z fólie byly přeneseny na milimetrový papír pro potřeby měření a statistického zpracování. Fólie byly skenovány a softwarově překryty v grafickém programu Gimp®. Primárními centry překrytí byly značky processus styloideus radii a baze I. metakarpu, sekundárními centry EPB a m. extensor pollicis longus (EPL). Sumací v programu MatLab® byly získány průměrné průběhy šlach v gaussovském rozložení. Ke „zprůměrovaným“ šlachám byly vztaženy průběhy nervů jednotlivých končetin. Získali jsme sumační modely pro pravou a levou končetinu.

Results: U 50 % končetin bylo jednoznačně bezpečnější vést řez blíže šlaše EPB a pokračovat v tupé preparaci k CMC kloubu. Jen u 2 končetin (15 %) byl výhodnější přímý řez podél EPL. U 3 končetin (20 %), které byly zařazeny do skupiny č. 3 – „Rizikový průběh“ byl průběh nervu v operačním poli. S tímto průběhem je při operacích nutné počítat a minimalizovat riziko poškození pečlivou preparací. Pouze u 2 končetin (15 %) byl preparací zjištěn bezpečný „atlasový“ průběh.

Discussion: K nejčastějším přístupům k CMC kloubu patří modifikovaný podélný přístup dle Sosny a Čecha – od dorsoradiálního okraje těla I. metakarpu proximálně. Dalším často užívaným je přístup bajonetový. Méně užívanými jsou přístup obloukovitý a Wagnerův, které považujeme za rizikové vzhledem k prokázanému častému průběhu nervu v operačním poli a pro riziko poškození arteria radialis.

Conclusions: Z výsledků naší práce vyplývá, že z pohledu snížení rizika hrozcícího poškození senzitivních větví je výhodnější vést kožní řez a pokračovat v tupé a pečlivé preparaci blíže šlaše EPB.

Keywords: Nervus radialis, anatomická variabilita, karpometakarpální kloub, operační přístupy, interextensorový prostor.

Využitie fluorescenčnej analýzy pričasnej diagnostike akútneho koronárneho syndrómu

Autor: Alexander Bohó¹

Školitelia: RNDr. Vladimíra Tomečková, PhD.²; MUDr. Eva Sedláková, PhD.³

Pracovisko: ¹Lekárska fakulta UPJŠ, Košice, Všeobecné lekárstvo, 6. ročník, ²Ústav lekárskej chémie, biochémie, klinickej biochémie UPJŠ LF a LABMED, a. s., Košice,

³Ústav patologickej fyziológie UPJŠ LF, Košice, Slovenská republika

Krvné sérum je považované za dynamický, za fyziologických podmienok relatívne stály biomateriál, v ktorom sa prirodzene nachádzajú látky vyznačujúce sa schopnosťou fluorescencie. Tieto endogénne fluorescenčné markery sú zdrojom cenných informácií o fyziologických, ako aj patologických procesoch a ich skúmanie otvára nové možnosti včasnej diagnostiky akútneho koronárneho syndrómu (AKS) s použitím minimálneho množstva vzorky. Aj v dnešnej dobe je neustále vynakladané veľké úsilie na objavenie nových, rýchlych a dostupných markerov, či diagnostických postupov v snahe urýchliť a zlepšiť diagnostický proces kardiovaskulárnych ochorení. Našou prácou by sme chceli prispieť k zadefinovaniu nového princípu diagnostiky akútneho koronárneho syndrómu.

Cieľom našej pilotnej štúdie bolo korelovať autofluorescenciu krvného séra zdravých jedincov a pacientov s akútnym koronárnym syndrómom. Pilotný súbor tvorilo 10 zdravých jedincov a 26 pacientov s diagnostikovaným AKS. Výsledky fluorescencie krvného séra zdravých a pacientov s AKS boli navzájom vizuálne aj matematicky porovnávané. Sledované skupiny preukázali významné rozdiely v tvare fluorescenčnej krivky a náraste intenzity fluorescencie v jednotlivých sledovaných charakteristických oblastiach.

Kľúčové slová: fluorescencia, krvné sérum, akútny koronárny syndróm

SEKCE ZUBNÍHO LÉKAŘSTVÍ

Měření stability šroubových dentálních implantátů přístroji Osstell Mentor®, Osstell ISQ® a Periotest®

Autor: Adam Šíma, Josef Šebek

Školitel: doc. MUDr. Antonín Šimůnek, CSc., MUDr. D. Kopecká, Ph.D.

Pracoviště: Stomatologická klinika LF UK a FN v Hradci Králové

Stabilitu šroubových implantátů lze měřit rezonanční frekvenční analýzou (RFA) a tlumicí kapacitou (TK).

Cílem bylo porovnání stability válcových a konusových dentálních implantátů měřených různými metodami. Byly použity přístroje Osstell Mentor® a Osstell ISQ®, založené na RFA, a Periotest®, využívající TK. Dalším cílem bylo přispět k poznání souvislosti mezi stabilitou, designem implantátu a inzerčními parametry.

Měření pomocí RFA probíhalo vždy v mezio-distálním a vestibulo-orálním směru a pomocí TK ve směru vestibulo-orálním. Byly zaznamenány lokalizace, tvar, povrch, délka, průměr implantátu a peroperačně zjištěná kvalita alveolární kosti. Měření bylo provedeno u 57 pacientů na pracovišti školitele (31 mužů a 41 žen ve věku 50 ± 11 let), u kterých bylo zavedeno 132 implantátů. Měření probíhala během II. chirurgické fáze implantace a při montáži abutmentu. Byly porovnány rozdíly mezi stabilitami těchto implantátů měřených třemi přístroji, stabilitami v mezio-distálním a vestibulo-orálním směru, stabilitami u mužů a žen a stabilitami vzhledem ke kvalitě kosti a parametrům implantátu. Dále byl zkoumán vztah mezi měřeními RFA a TK. Výsledky byly statisticky zpracovány párovým a nepárovým Studentovým t-testem ($\alpha = 0,05$) a regresní analýzou ($\alpha = 0,05$).

Nebyl zjištěn statisticky významný rozdíl při měření těchto implantátů přístroji Osstell Mentor® a Osstell ISQ®, a to ve vestibulo-orálním i mezio-distálním směru. Průměrná stabilita ve vestibulo-orálním směru byla oběma přístroji naměřena nižší než ve směru mezio-distálním. U mužů nebyla na rozdíl od žen signifikantně vyšší stabilita v dolní oproti horní čelisti v mezio-distálním i vestibulo-orálním směru. Nebyl nalezen signifikantní rozdíl mezi měřeními stability téhož implantátu při II. chirurgické fázi implantace a montáži abutmentu. Stabilita implantátů tvaru válce i konusu byla vyšší v dolní než v horní čelisti. Kvalita kosti neměla podle měření na stabilitu vliv. Hodnoty měřené RFA a TK se ukázaly jako vzájemně závislé.

Hlavní modalitou určující stabilitu implantátu jsou jeho parametry. Měření přístroji Osstell Mentor® a Osstell ISQ® se ukázalo jako vzájemně shodné a hodnoty RFA a TK závislé. Měření stability dentálních implantátů třemi zkoumanými přístroji je reprodukovatelné.

Michal Anděl

Chvála kazuistik

Úvodní slovo na odborném semináři Kazuistiky v diabetologii konaném v Syllabově posluchárně

V dnešní době je vědecký výkon, plně po právu, hodnocen dle takzvaných bodů RIV. Body se získávají především za publikace v kvalitních mezinárodních časopisech, méně pak již za patenty, chráněné vzory či publikace v recenzovaných, zejména českých odborných časopisech. Díky zisku bodů RIV má fakulta dobrý finanční příjem a konečně i již podruhé za sebou obsazuje jednu ze dvou nejvyšších příček při hodnocení lékařských fakult, které provádí redakce Hospodářských novin.

Dnešní den je věnován mnohem drobnější lékařské práci, dle mého názoru však stejně významné. Kazuistika, tedy sdělení o zajímavém případě, anglicky *case report* nezpravuje o velkých souborech nemocných. Přichází s případem nemocného, který může být zajímavý hned z několika různých důvodů. Někdy je důvodem k představení kazuistiky častý symptom, který však má neobvyklou či neočekávanou příčinu. Jindy naopak vzácným příznakem se manifestuje poměrně častý syndrom či choroba. Všeobecně kazuistikou upozorňujeme na něco, co by dle mého názoru mohlo přinést tuto zkušenost i dalším.

Právě sdílení zkušeností s dalšími kolegy z našich oborů je něco pro medicínu dost typického. Vychází z klasického kolegiálního vztahu mezi lékaři, který je založen na vzájemném respektu a v moderní době i na potřebě mít v souboru ať již nemocničních či ambulantních specialistů hráče různých odborností. Proto možnost dozvědět se cosi neobvyklého z oboru jiného přivádí na představení kazuistik i odborníky z oborů jiných než je náš, v tomto případě diabetologie a endokrinologie. Zkušenost je totiž důležitým faktorem ve zraní jak jednotlivých lékařů, tak celých týmů. Nejen znalost, ale také zkušenost doslova zachraňuje. U vzácných příznaků či vzácnějších onemocnění však nemá lékař často léta, někdy i desetiletí šanci se s takovým vzácným příznakem, stavem či onemocněním vůbec setkat. Proto tedy prezentace kazuistik přispívá k vzdělanosti lékařů a pomáhá přímo i našim budoucím nemocným.

Kazuistika má však ještě jiné aspekty. Především zpravuje o jednotlivém nemocném. To by v době medicíny založené na důkazu nemuselo mnoho znamenat. Dle mého názoru to však přináší rovnováhu mezi statisticky významná data z tisícíhla- vých či ještě větších skupin a konkrétním nemocným, který se může prezentovat zcela jinak než nemocný statisticky průměrný. My lékaři neléčíme skupiny, my léčíme jednotlivé nemocné. Jistě významně zohledňujeme výsledky důkazů získaných sofistikovanou metodologií, v konkrétním případě však zohledňujeme i řadu

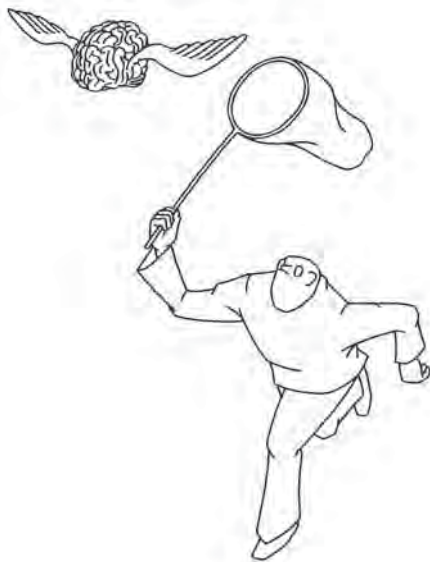
faktorů dalších než jen ty, dle kterých byli nemocní do studií selektováni. I proto je tedy kazuistika nejen důležitá, ale také neopomenutelná.

Humánní aspekt kazuistiky je zřetelný často na první pohled. Kazuistika zpravuje o konkrétním jednom nemocném. Zahrnuje v sobě nejen jeho současné příznaky, se kterými za námi přišel, ale také osobní, rodinnou, farmakologickou, pracovní či sociální anamnézu. Má v sobě zakomponován, ať již explicitně či alespoň implicitně příběh tohoto nemocného. Ten se v ní začíná proplétat s příběhem jeho lékaře, či lékařů a dalších zdravotníků. V moderní době plné sofistikovaných laboratorních či zobrazovacích metod má příběh tendenci se vytrácet. Kazuistika, jako prastarý nástroj výměny zkušeností mezi lékaři, nám ho často přináší.

Ze všech těchto důvodů a asi i z mnoha dalších, které mne dnes nenapadly, představují kazuistiky trochu návrat ke kořenům medicíny. Protože jsou často vyřešeny moderními vyšetřovacími metodami, připomínají nám, že medicína patří do segmentu přírodovědných oborů. Důraz na konkrétního nemocného, na jeho příběh, na to, jak bude rozluštěn, na jeho konkrétní kontexty často nejen medicínské, však ukazuje, že praktický výkon medicíny má stále také kořeny humanitní.

Kazuistika je, v tomto případě jistě spíše skrytě, také výrazem díky. Nejen těm, kteří ji pomohli vyřešit, ale zejména těm, bez kterých by ji nebylo možné prezentovat. Naším nemocným...

14. 2. 2012

O TEMPORA O MORES

CO MŮŽE
A NEMŮŽE STÁT

Mráz a paradox lidského srdce

Je takový paradox: čím víc klesá teploměr, tím víc tají lidská srdce: krev fakt není voda. Dobře je to vidět na našem vztahu k bezdomovcům.

Tato podmnožina menšinové skupiny takzvaných nepřizpůsobivých nám, tedy většinové skupině řádných občanů – říkejme si pro potřeby tohoto textu přizpůsobiví – v časech nad nulou páchne nebo jinak vadí. Když však přijde třeskutý mráz, nám přizpůsobivým roztají srdce a přejeme si, aby bezdomovci neumrzli. Někdo pro to i něco dělá: dá pár korun, uvaří polévku, přinese do charity několik starých svetrů, a když pracuje v médiích, připraví tak zvané há-el-pěčko neboli hluboce lidský příběh do příštího vydání či vysílání, aby na tuhle situaci upozornil.

A někdo chce udělat ještě o hodně víc. Dalibor Dědek, který je z Jablonce, a tak má s mrazem větší zkušenosti než lidé z Prahy, která leží v nížině, dokonce nabídl pražskému magistrátu nafukovací halu, ve které by mohlo docela dost ze čtyř tisíc tamních bezdomovců v případě mrazů přespávat. Protože mu to pálí – jak jinak by mohl vymyslet a vést tak úspěšnou firmu jako je Jablotron? – nabídl halu včas, dřív než přišly mrazy. Čímž zahájil příběh čtyř dopisů o hale, který vypadá, jako by jejich autor, náměstek primátora Kabický, pracoval podle schématu antického dramatu.

Posuďte sami: Expozice – první dopis: magistrát děkuje za nabídku haly.

Kolize – druhý dopis: magistrát žádá, aby dárce postavil halu co nejrychleji, neboť mrazy se blíží.

Krize – třetí dopis: magistrát informuje, že na provoz haly nebude mít peníze, takže žádnou darovanou halu nechce.

Peripetie – výměna dopisů mezi obdarovaným a dárce: dárce ujišťuje, že provoz zaplatí taky. Magistrát namítá, že bezdomovců by bylo ve stanu moc a protože jsou nepřizpůsobiví, kdo ví, jestli by ho nezapálili. Všimněme si dramatického oblouku, daného nutností volby: umrznout či uhořet – to je to, oč tu běží, napsal by bezpochyby Shakespeare, kdyby pracoval na pražském magistrátu.

Poslední fáze antického dramatu je nazývána katastrofa či katarze: přestože rtuť v teploměru neúprosně klesá, magistrát nabízenou halu odmítá a místo ní vztyčuje několik velkoprostorových stanů, v nichž lidé bez domova mohou přespávat. Budiž jakožto epilóg konstatováno, že zaplať Bůh za ty stany, a není to míněno ironicky.

Jako každé drama, které nechce být jen fraškou, odráží však i příběh dopisů něco hlubšího, co zůstává nevysloveno v pozadí. Proč, sakra, ten magistrát tu halu nechce? Soudí za A/ neoliberalně, že to, co je zadarmo, je z principu špatné? Nebo za B/ antikorupčně, že by pak Jablotron taky chtěl vyhrávat soutěže vypisované Dopravním podnikem? Obávám se, že pravda je za C/, totiž že hala, jednou nafouknuta, mohla by přežít mrazy, nepřizpůsobiví by si na ni mohli zvyknout a nám přizpůsobivým by to nevonělo.

Všichni, kdo se zabývají sociální prací se všemi podmnžinami nepřizpůsobivých, s bezdomovci, Romy, uprchlíky, drogově závislími a dalšími, už dobře vědí, že když nemrzne, a to je skoro pořád, je téměř neřešitelným problémem dosáhnout souhlasu jediného pražského obvodu, aby jakákoli služba, která má nepřizpůsobivým pomáhat, fungovala v místech, kde se pohybujeme a žijeme my přizpůsobiví. Není tak dávno, co nedávný vyzyvatel primátora Svobody v boji o to, kdo bude stát v čele ODS, Jiří Janeček, prosazoval úžasný plán koncentrovat nepřizpůsobivé v jakémsi táboře ve volné krajině za městem. Dodejme, že ani zleva pražští politici nevidí nepřizpůsobivé rádi: nejhlasitějšími odpůrci fungování kontaktního centra pro drogově závislé v Praze 5 byli zastupitelé za sociální demokracii.

Když nemrzne, jsou nepřizpůsobiví zkrátka něco jako jaderný odpad: nikdo je na svém území nechce. I když jaderný odpad je na tom líp, protože peníze nakonec vždycky jeho problémy vyřeší a najde si obec, která se nad ním slituje. Avšak na ty nepřizpůsobivé my přizpůsobiví myslíme a jsme ochotni vydávat peníze, jen když mrzne, až praští.

Zkrátka, jak už jsem připomínal na začátku, krev fakt není voda. Ten paradox platí i obráceně: ve chvíli, kdy se rtuť teploměru vrátí, kam patří, lidská srdce opět ztvrdnou a okorají.

Psáno pro Rádio Česko. Aktualne.cz 10. 2. 2012

Ocenění na závěr Roku dobrovolníků

Na závěr loňského Evropského roku dobrovolníků se v pátek 27. ledna v Praze předávaly diplomy a medaile za dobrovolnickou činnost v oblasti sociálních služeb. Záštitu nad touto akcí převzali náměstek ministra práce a soc. věcí David Kafka spolu s profesorem Pavlem Kalvachem z 3. LF UK a FNKV, který také měl hlavní projev na slavnosti.

Hlavním cílem události bylo ocenit významnou a obětavou práci lidí z různých koutů ČR, kteří již několik let dobrovolně pomáhají nejen lidem s poruchami pohybového či nervového ústrojí v nejrůznějších typech sociálních či zdravotnických zařízení. Organizátorem a duchovním otcem slavnostního setkání byl profesor Pavel Kalvach z FNKV a 3. LF UK, která se nechal inspirovat dobrovolnými činnostmi v zahraničí. Zároveň je také zástupcem organizace Stroke Alliance for Europe (SAFE), která se na celoevropské úrovni zapojuje do podobných aktivit zaměřených na prevenci a zlepšení kvality života lidí po mozkové příhodě. Organizace SAFE spolu se Sdružením osob po cévní příhodě mozkové (Sdružení CMP) a radou seniorů ČR byly také hlavními realizátory akce.

Diplomy a pamětní medaile předávali vybraným dobrovolníkům kromě D. Kafky a P. Kalvacha také předseda Rady seniorů Z. Pernes, moderátorka M. Retková, senátor T. Töpfer a socioložka J. Šiklová; ta v krátkém projevu připomněla slova Olgy Havlové: „Stát může skoro všechno, ale nemůže vzít člověka za ruku.“

Mezi oceněnými nechyběli ani dobrovolníci, pomáhající pacientům z Vinohradské nemocnice:

Ing. Jarmila Krotká, biomedicínská inženýrka, pracující ve FNKV, která jako dobrovolnice působí už třetím rokem. Nejdříve na neurologii a nyní pravidelně navštěvuje onkologicky nemocné pacienty na Radioterapeuticko-onkologické klinice. Pacientům je velkým přínosem, umí nejen trpělivě naslouchat, ale umí je i velmi věcně podpořit a povzbudit.

Ing. Roman Pospíšil, CSc., už druhý rok spolu s fenkou Topinkou a jejím synem Agarem dochází pravidelně na LDN, kde tito speciálně vycvičení psi rozdávají pacientům radost. Roman je sám hendikepovaný a z vlastní zkušenosti dlouhodobého pobytu v nemocnici ví, jak je důležité mít i jiné podněty a témata k rozhovoru. Pejskům změnit atmosféru na pokoji ani nedá moc práce.

Lada Tichá navštěvuje děti na Klinice popáleninové medicíny. Její neuvěřitelný optimismus a lidskost dokáží spolehlivě rozzářit dětské tváře. Lada také zaučuje nové dobrovolníky a vypomáhá s administrativními pracemi v dobrovolnickém centru.

Výtvarnice **MgA. Eva Smrčinová** pravidelně dochází naslouchat pacientům na neurologickou kliniku. Kromě toho také vede výtvarné dílny na LDN. Výjimečně vstřícným a trpělivým přístupem dokáže k tvorbě povzbudit i ty, kdo se nejdříve drží zpátky. Senioři mají velkou radost z výrobků, které vytvářejí a často jimi obdarovávají překvapené blízké, kteří netušili, že se v nemocnici nemusí jenom stonat.

Radek Hladík je technik s neuvěřitelně velkým srdcem. Navštěvuje seniory na LDN a jak říká, už má „svou klientelu“. Senioři na něm oceňují hlavně jeho schopnost naslouchat. Není obvyklé, aby někdo bez specializovaného výcviku dokázal komunikovat i s lidmi s demencí tak, aby se cítili dobře a pochopeni. Radek tento dar má. Několikrát také o své dobrovolnické zkušenosti hovořil na přednáškách pro odbornou veřejnost.

Magdalena Havelková působí na ambulanci kliniky dětí a dorostu. Nejenže dokáže dětem hrou, kreslením či povídáním zpříjemnit chvíle čekání na ošetření či vyšetření, pohovořit s maminkou či tatínkem, který potřebuje někomu sdělit své starosti, ale pravidelně také pečce vánoční perníčky pro všechny pacienty LDN. Magdalena je typ člověka, který vždy dokáže vyslechnout a přiložit ruku k dílu tam, kde je to nejvíce potřeba.

Pavel Kalvach

Dobrovolnictví na misce vah

Shromáždění dnešního typu svádí v úvodním slovu k apoteóze obětavé činnosti pro druhé, k apoteóze altruismu. Zasloužilo by velebnější výrazové prostředky, než kterých se mi dostává.

Začnu místo toho dvěma vzpomínkami.

V r. 1991 jsem na Yalské univerzitě poprvé zahlédl zmínku o činnosti dobrovolníků v nemocnici. Ke svému údivu jsem si přečetl na nástěnce: „Zájemci o účast na mši svaté, vyžadující dovoz na sedačce nebo na lůžku, hlaste se, ve kterou hodinu si přejete navštívit bohoslužbu – zda katolickou v 9, evangelickou v 10 nebo ekumenickou.“ Nyní jen se zájmem sleduji, jako dobíhá - a s kolikaletým zpožděním – naše napodobování Ameriky. Ve věcech krásných, jako těchto v lidské obětavosti, ale také ve věcech hanebných, jako např. v bezbřehém rozdělování lidí na bohaté a chudé.

Druhou vzpomínkou je případ pacientky, která na základě genetické poruchy ztrácela hybnost. Ve věku 30 let se z plného a jásevého zdraví dostala během několika měsíců do totální neschopnosti pohybu a permanentní křeče všech končetin. V důsledku ukládání mědi v mozkové tkáni byla nakonec tak bezmocná, že musela být otáčena z boku na bok, ztrácela možnost polykání a spastické sevření

úst ji zbavilo možnosti mluvit. Šla vstříc extrémní kachektizaci a smrti. Protože všechna pomocná vyšetření selhávala ve svém průkazu nemoci, na niž jsme měli podezření, trvalo nám více než měsíc hospitalizace, než jsme nakonec podstatu vyřešili. Nasazením správné léčby jsme ji mohli velmi pozvolna vracet zpátky, až nakonec i k normálnímu životu. Mohla mi pak vyložit, jak jí první tři měsíce léčby umožnily přiblížit opět ruku k ústům a jak si vážila jako zázraku, že se vrací k životu. Říkám to však pro její vzpomínky z posledních okamžiků komunikace. Tehdy pro svou nesrozumitelnou řeč nebyla vyslyšena v ničem, co by jí ulevilo z bolavé polohy nebo ztišilo žížeň. Poslední kontakt – očima – nacvičila se svou sousedkou na vedlejším lůžku. Ta ji zachraňovala interpretací jejich posledních pohledů. Pak byla však propuštěna a pro naši mladou pacientku nastal konec všech kontaktů, a to za plného vědomí. V takových situacích je trpělivost několika minut na pochopení přání bezmocného člověka obrovským dobrodiním.

Vy, kteří jste pro řešení podobných situací nasadili svůj čas, znáte tyto dojemné chvíle. Vy máte zkušenost, která nám, běžným sobcům, zůstává utajena. A na nás je, abychom se tímto vaším příkladem nechali vyburcovat k upřímnému jednání, dodali do propastí zármutku co nejvíce své síly. Abychom přinejmenším trvali na solidaritě ve zdravotnictví i v sociálních sférách.

Působnost upřímných a obětavých lidí, schopných pomoci elementárním zájmům nešťastníků, je důležitá právě v dobách, kdy přetvářka a chytračení se staly metodou veřejného styku. O lumpárny není nouze; každý večer si ve zprávách vyslechneme jejich nepřetržité defilé. Vaše činnost, činnost dobrovolníků, naopak vrací naši rovnováhu zpátky, když na druhé misce vah vyrovnáváte dobrotivostí, co bezohlední lidé kazí na první. Pro každého je věcí volby, zda v každém následujícím okamžiku půjde egoistickou cestou hromadění svých výdobytků a požitků, nebo zda se altruisticky podělí o radost s těmi, kteří sami hromadit štěstí nemohou.

Eva Vaničková

Škola dětem přátelská

Model Škola přátelská dětem (Child Friendly Schools) je projektem dětského fondu OSN UNICEF, který v souladu s rozvojovými milléniovými cíli OSN zaměřenými na vzdělávání dětí věnuje právu dětí na vzdělání vysokou pozornost. Důvod je prostý – základní nebo střední školu denně navštěvuje více než miliarda dětí. Model školy přátelské neznamená jen umožnit vzdělání všem dětem na Zemi, ale především – a v tom je kvalitativní posun – zprostředkovat vzdělání s respektem k nejlepšímu zájmu každého dítěte.

Naplnění této zásady Úmluvy v denní praxi školního vzdělávání má zabránit negativním zkušenostem některých dětí v některých školách. Praxe bohužel jasně ukazuje, že školní docházka neznamena pro všechny děti bezvýhradně kladnou zkušenost. K častým nedostatkům ovlivňujícím pocit osobní pohody dětí a dokonce jejich zdraví patří v některých zemích nedostatek pitné vody, v jiných nevyhovující velikost školního nábytku nebo zátěž školních aktovek, nepřiměřené tresty, ponižování a šikana, nedostatečná podpora dětí talentovaných či vyloučení dětí se speciálními potřebami, ale také nedostatečné profesní kompetence některých pedagogů.

Tyto skutečnosti bezesporu ovlivňují proces vyučování, jehož kvalita logicky závisí také na osobnosti učitele, vhodných učebnicích a školních pomůckách, moderních výukových metodách a alternativních způsobech vyučování (jako např. dramatické techniky, projektové vyučování, podpora kreativního samostudia atd.). Jak říká vedoucí programu vzdělávání UNICEF, dr. Cream Wright, právo dětí na vzdělání facilituje všechna další práva, a proto je v zájmu každé společnosti, aby kvalitní vzdělávání dětí vnímala jako svou prioritu.

Je neoddiskutovatelné, že změna společnosti začíná ve škole, a proto by realizace projektu Škola přátelské dětem měla představovat jeden z hlavních společensko-politických pilířů. Cílem je vytvořit pro všechny děti bez výjimky přátelské prostředí ve všech základních a středních školách.

Model Škola přátelská dětem vychází ze tří hlavních principů:

- I. inkluzivní vzdělávání;
- II. demokratická participace dětí;
- III. prostředí podporující všechny děti s cílem rozvoje osobnosti každého dítěte a zajištění jeho kvalitního vzdělávání.

O dobré kvalitě vzdělávání dle odborníků UNICEF vypovídá několik hledisek:

1. škola je otevřená všem dětem a je připravená reagovat na rozmanitost jejich potřeb;
2. škola podporuje školní výsledky dětí tím, že jim pomáhá jak se učit a co se učit;
3. škola zajišťuje bezpečné prostředí, eliminuje všechny formy násilí, dětem pomáhá překonat trauma a posiluje jejich resilienci;
4. škola podporuje účast dětí ve všech oblastech školního života a v partnerství s komunitou.

Jak již bylo řečeno, „srdcem“ modelu UNICEF Škola dětem přátelská je nejlepší zájem dítěte, tedy praktické naplnění článku 3 Úmluvy o právech dítěte, které v 1. odstavci říká: „... nejlepší zájem dítěte musí být předním hlediskem při jakékoli činnosti týkající se dětí....“ Škola přátelská by měla jak respektovat skupinový přístup k nejlepšímu zájmu dítěte, tak také každý učitel by měl identifikovat a respektovat nejlepší zájem každého dítěte. Každé dítě by mělo znát své předpoklady a možnosti; učitel by je měl pravidelně a zcela individuálně hodnotit, aby mělo informace o svém

postupu na cestě k vybranému vzdělávacímu cíli. Potvrdilo se už, že právě zcela individualizovaná zpětná vazba je v nejlepším zájmu dítěte.

I přes vnější podobu dětí je třeba přiznat, že se sobě nepodobají jako vejce vejci, a je tudíž více než logické, že ani základní školy nemohou být stejné.

Škola dětem přátelská je model, který vychází z respektu k jedinečnosti rodinného zázemí dítěte, rozvíjí přitom spolupráci s dalšími školami a buduje partnerství s komunitou.

Pouze škola vskutku dětem přátelská, tedy škola, která eliminuje všechny předvídatelné negativní vlivy prostředí i vlastního procesu vyučování, která naplňuje potřeby každého dítěte a rozvíjí jeho osobnost v duchu demokratické výchovy a interaktivní komunikace, může připravit a vychovat mladé lidi tak, aby představovaly potenciál pozitivních společenských změn. Taková škola neposkytuje jenom informace, ale učí také kooperaci a společné práci. A to je zásadní úkol pro školy současné, které by již neměly pokračovat v zažitých stereotypech ani je pouze vylepšovat, ale měla by se odhodlat k radikálním změnám vedoucích k vytváření prostředí dětem přátelského.

Praktické zkušenosti ukázaly, že rozvinuté státy model Školy přátelské podceňovaly, protože se domnívaly, že jeho cílem je pouze zajistit a zlepšit školní docházku a prostředí škol v některých zemích Afriky, Asie a Jižní Ameriky, kde řada dětí školy nenavštěvuje vůbec nebo kde jsou školy bez tepla, pitné vody, školního nábytku apod. To ale bylo zásadní nepochopení principů modelu Školy přátelské. V plně rozvinutých a prosperujících státech se mohou principy zaměřit zejména na problémy inkluzivního vzdělávání, zvyšování kvality vyučovacího procesu s cílem respektu individualizovaného nejlepšího zájmu každého dítěte, ochrany dětí před násilím – zejména před šikanou a kyberšikanou ve školách, sexuálním obtěžováním a násilnými způsoby potrestání, ale také na zkvalitnění profesní přípravy učitelů.

UNICEF vypracoval manuál Škola přátelská dětem (www.unicef.org), který je průvodcem spektra principů, námětů a doporučení pro školy, které se rozhodnou do tohoto projektu zapojit a velmi detailně popisuje různé náměty a přístupy. Zajímavé jsou ukázky dobré praxe.

V této souvislosti je smutné, že v České republice nebyla realizace modelu Školy přátelské v pravém smyslu slova zahájena. Dle informací dostupných na webových stránkách, existuje v ČR pouze jedna dětem přátelská škola, a to gymnázium v Ostravě jako „Škola přátelská dětem s alergií a astmatem“. V roce 2010 MŠMT také schválilo informačně-vzdělávací kampaň „Škola přátelská k dětem s ekzémem a lupénkou“. Oba projekty se však zaměřují jen na jeden princip – přátelský přístup k dětem s určitým zdravotním problémem; nepředstavují však komplexní přístup k principům modelu UNICEF.

S laskavým svolením čtenáře se autorka vrátí na začátek textu k doušce, že škola neznamená pro všechny děti jen pozitivní zkušenosti, a dovolí si v obecné rovině

připomenout některé prohřešky: nepřiměřená vzdálenost a dojíždění dítěte, počet dětí ve třídě, nevhodná velikost školního nábytku pro konkrétní dítě, nevhodný rozvrh hodin a režim ve škole, nabídka školních automatů, nízká podpora talentovaných dětí, nedostatečná nabídka doučování a zájmových aktivit, častý deficit partnerství s komunitou a spolupráce s rodiči, vysoký výskyt šikany a kyberšikany, používání ponižujících a někdy tělesných trestů, sexuální a morální obtěžování, útoky na důstojnost, profesionalita pedagogů, učební pomůcky a učebnice apod. Posledně uvedené skutečnosti tak dovolují s nadsázkou konstatovat, že česká škola není – podobně jako v dalších plně rozvinutých zemích – dětem přátelská, ba co více, že v některých případech se stává dokonce nebezpečnou (např. současná kauza azbestu) a pro děti nedostatečně ochraňující a podporující.

World Education Forum konané v roce 2000 v Dakaru se shodlo na tom, že bezpečí, zdraví, inkluze a rovnost jsou ve vzdělávacím prostředí zdroje vedoucí k excelenci vyučování. Přátelské prostředí školy respektuje fakt, že excelence ve vyučování může být dosaženo jen aktivní participací, jako je tomu v ostatním světě a k tomu je třeba přiznat, že pro takový způsob komunikace přichází do školy připravena jen malá část dětí. To podporuje současný záměr MŠMT rozšířit a podporovat předškolní přípravu dětí.

Lze předpokládat, že děti absolvující základní a střední vzdělání ve školách odpovídajících modelu Školy přátelské budou mít jako bonus bohatěji rozvinuté emocionální a sociální kompetence, jejichž podpora je prioritou současného rámcového plánu vzdělávání a predikcí úspěšnosti.

Závěrem můžeme konstatovat, že některé plně rozvinuté a prosperující země se v posledních letech rozpracování a adaptaci tohoto modelu na národní školství s poměrně velkým nasazením věnují, a vyslovit naději, že tomu tak bude i u nás, až pominou nesourodé snahy inkorporovat pouze dílčí principy tohoto modelu.

Výbor OSN pro odstranění rasové diskriminace je znepokojen přetrvávající segregací romských dětí v českých školách. Zpráva rovněž kritizuje pronikání bývalých členů extremistických politických stran na pozice vládních poradců.

Vláda má se zainteresovanými Romy konzultovat své kroky v oblasti vzdělání a podporovat povědomí o právech menšin.

Český vzdělávací systém vyrazuje znevýhodněné žáky. Upozorňuje na to hodnotící **zpráva OECD** (Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj), kterou představilo ministerstvo školství. Studie také varuje před sestavováním žebříčku škol podle výsledků testování. MŠMT se ale hájí, že zavedlo vyhlášky, díky nimž by se na praktické školy měli dostat skutečně jen žáci s postižením.

Karel Čapek

Obroda, očista, čistka

Najdete ta slova ve většině novin. Národ se musí obrodit. Náš život potřebuje mravní obrody. Musí se provést očista našeho veřejného života, očista té nebo oné instituce, očista toho nebo onoho úřadu. Nebo dokonce se má tuhle nebo tamhle provádět čistka, kteréžto sovětské slovíčko kupodivu lehce vyklouzne z krku zrovna těm lidem, kterým pomalu i slovo svoboda, demokracie nebo humanita čpí povážlivým bolševictvím.

Byli bychom a budeme hluboce vděční za všechno, co našemu lidu přidá na mravní důstojnosti i sebedůvěře, a viděli jsme v posledních dobách mnoho, co neozářilo náš národ jenom mučednictvím, nýbrž i zvláštní a nezapomenutelnou ctí. Bolest a ztráty nejsou k tomu, aby v nich lidé i národy mravně zachátrali, ale aby byla vyzkoušena jejich životní síla a mravní charakter. Kéž nás tedy tato zkouška ještě obohatí o toto sebepoznání, že jsme se nedali mravně podlomit a porušit a že jsme i v domě polosesuťem nepropadli malomyslnosti a rozkladu; a víc než to, kéž z nás vykřisne nové a aktivní ctnosti, jež by našemu ochuzenému životu dodaly nové cti i naděje! Říká-li se tomuto obroda nebo očista, tedy tisíckrát ano: ale pak o ní nemluvme, nýbrž dělejme něco, na čem by tu čest i naději bylo už znát.

Místo toho se mnoho, až příliš mnoho mluví o samé obrodě a očistě. Člověk by si z toho málem odnesl dojem, že předtím, než na nás dopadla ta přetěžká rána, nebylo u nás nic než kal a špína, že v těch dvaceti létech naší šťastnější minulosti se nedělalo nic než ostuda a packářství. Tedy s tímhle pomalu. Náš národ snad nepotřebuje a nebude takhle poplívávat sebe sama, své dosavadní dílo, všechno, co dělal, več věřil a na čem byl účasten téměř do včerejška. To by bylo něco jako mravní sebepoprava; a je to nejpustší, žalostné poraženectví bez důstojnosti i páteře. Ať trpíme sebehůř, stydět se sami za sebe a své dějiny dosud nemusíme. Přiznat mužně minulé chyby, to ano; jenže nesmí to být rozčilené, hysterické obviňování a sebeobviňování, nýbrž kritické poznání a sebepoznání. Upadnout z jedněch chyb do chyb opačných, to by nebylo zrovna dílo nápravy.

Měli bychom důtklivě žádat aspoň to, aby kdokoliv hlásá obrodu nebo očistu, se pod to své hlásání podepsal. Má-li se dělat očista, ať víme v každém případě, kdo chce čistit. Na tom totiž bude záležet... právě ta čistota.

Lidové noviny 23. 11. 1938

HISTORIE

ROZDĚLENÍ UNIVERZITY

THERESIA GEBORNE LIPPICH

Univerzita Karlova si 28. 2. 2012 připomněla **130. výročí rozdělení** pražské (Karlo-Ferdinandovy) univerzity na dvě větve – českou a německou. Přednášku na toto téma držel v Zelené posluchárně pražského Karolina prof. Jiří Pešek z Institutu mezinárodních studií fakulty sociálních věd, na jejíchž stránkách byl také text výkladu uveřejněn.

Jiří Pešek

Univerzita Karlova je dědičkou obou „sesterských“ univerzit. V dobrém i zlém

Vývoj jazykově smíšené česko-německé pražské univerzity měl od konce 60. let 19. století jednoznačně „počešťující“ charakter: nejen že stále více učitelů přednášelo česky, především však do poslucháren přicházelo stále více studentů z mateřskou řečí češtinou. Dosud jednoznačně německý charakter univerzity se velmi rychle měnil. Za těchto okolností se německá část profesorského sboru (mnozí profesori byli předními reprezentanty zemské, nebo dokonce říšské politiky) začala obávat počeštění univerzity, a navrhovala proto založení nové univerzity s českým vyučovacím jazykem nebo posléze alespoň rozdělení stávající univerzity na českou a německou. V politickém životě 70. let šlo o významné politikum s velkým prestižním dosahem zejména pro rychle sílicí český politický národ.

Jednání nakonec vyústila v císařské **rozhodnutí z 11. dubna 1881 s platností od zimního semestru 1882, že se pražská univerzita rozdělí na dvě „sesterské“, jazykově odlišné části.** Prvým českým rektorem se stal historik Václav V. Tomek, prvním německým rektorem profesor chirurgie Ewald Hering. Zřízení zemských, jazykově diferencovaných vysokých škol nebylo v rámci rakouské části Rakousko-Uherska záležitostí výjimečnou. Stačí připomenout haličské univerzity. Výjimečné ale nebylo ani nacionálně politické napětí, které bylo s takovým reformním krokem spojeno. Situace v Praze byla o to komplikovanější, že město právě v době zahájení práce nových sesterských univerzit (v říjnu 1882 zahájily činnost česká filozofická a právnická, o rok později lékařská fakulta) nejen reálně bylo, ale také se oficiálně proklamovalo jako metropole jazykově českého politického národa.

Česká univerzita se ihned stala jeho intelektuálně politickou centrálou. Německá univerzita se ocitla v postavení intelektuálního i politického reprezentanta bohaté a vlivné, nicméně relativně i absolutně slábnoucí německé (německo-židovské) menšiny v moři jazykově českého obyvatelstva pražské aglomerace.

Hlavním problémem německé akademické obce přitom byla izolace německé menšiny v Praze. Absolutní většina německých pedagogů neuměla česky a tuto řeč se ani nehodlala učit. Je symptomatické, že teprve r. 1906 byl na Německé univerzitě ustanoven první lektor češtiny. Poměrně dlouho trvalo i na České univerzitě, než byla založena katedra germanistiky. Obě učené komunity navzájem prakticky nekomunikovaly. S trochou nadsázky se dá říci, že nebyť mezinárodních konferencí, neměli by profesori obou univerzit šanci alespoň se potkat. Dokonce i divadelní a koncertní představení byla tehdy v Praze národně diferencována. Pro českou stranu byla tato nepřirozená situace snáze zvládnutelná, protože pražská aglomerace i její zázemí byly dalekosáhle čechizovány. Na německé straně však takový vývoj vedl ke vzniku pocitu života v „obležené pevnosti“.

Univerzita byla roku 1882 rozdělena na principu opce: každý profesor musel definovat, pro kterou z obou univerzit se rozhodne, a s ním pak na ni přešlo i jeho pracoviště se vším vybavením a zázemím. Nebylo to snadné rozhodování: opce pro tu nebo onu univerzitu byla v rámci profesorského sboru vnímána jako politický krok, či dokonce demonstrace. Výsledkem dělení bylo, že na Německé univerzitě zůstala většina dosavadních profesorů a s nimi byly německým fakultám ponechány i jejich ústavy, semináře, kliniky, sbírky a knihovny. Německé univerzitě připadl dokonce i vzácný univerzitní archiv. Jedinou institucí, která zůstala společná, byla univerzitní knihovna.

Česká univerzita z těchto důvodů začínala do velké míry „na zelené louce“: musela na ní být vytvořena řada nových pracovišť, která byla svěřena mladým, dosud jen na úrovni „soukromých docentů“ působícím profesorům. Řada českých profesorů (exemplárně Tomáš G. Masaryk působící zatím ve Vídni) přišla do Prahy ze zahraničí. Právě s ohledem na poněkud provizorní charakter prvních akademických let České univerzity zůstala část českých studentů na Německé univerzitě: chtěli dostudovat v lepších podmínkách a u profesorů, u nichž již dříve skládali zkoušky, praktikovali nebo působili jako studentské pomocné síly. K úplnému nacionálnímu rozdělení studentstva tak došlo až asi v polovině 80. let. Nerozdělena jako součást Německé univerzity pak z církevně-politických důvodů zůstala až do poloviny 90. let teologická fakulta.

Jestliže celá univerzita měla před rozdělením něco přes 3000 posluchačů, přešlo jich na Německou univerzitu jen 1368 (z toho bylo 280 studentů nerozdělené teologické fakulty s více než 80 % českých studentů). Poměr počtu studentstva „světských“ fakult v polovině 80. let dosáhl zhruba 1100 na Německé proti 1700 na České univerzitě. Množství studentů na České univerzitě pak rychle a podstatně rostlo. Před první světovou válkou měla Německá univerzita již jen asi 40 % počtu posluchačů (od r. 1897 na obou univerzitách již i prvních studentek) české univerzity. Stav profesorských sborů obou univerzit byly přitom trvale vyrovnané.

Počáteční problémy s prostory, vybavením seminářů, laboratoří a klinik České univerzity se časem obrátily v její prospěch: i když úhrn finančních prostředků pravidelného rozpočtu i mimořádných dotací obou (z pohledu dnešní UK „malinky“) univerzit byl v podstatě shodný (na počátku 20. století okolo 1 milionu rakouských korun ročně), nutnost vybudovat a vybavit novou univerzitní infrastrukturu na České univerzitě vyústila ve větší modernost jejího vybavení. Na počátku 20. století, v době, kdy rychle rostoucí Česká univerzita dosáhla všestranného rozmachu, tak již fundus budov i zařízení Německé univerzity, pocházejících ze 70. a 80. let, morálně i fyzicky zestárl a nebyly prostředky na jeho zásadní obnovu.

Německá univerzita měla v řadě oborů skutečně evropskou úroveň, nebyla však schopna trvale udržet své nejlepší profesory (Albert Einstein budiž příkladem). Německá (pro mnohé říšskoněmecké vědce ovšem spíše německo-židovská) Praha byla pohodlné a moderní město nemalých kulturních možností, ideálem většiny německých profesorů však zůstávalo povolání do Vídně nebo na velké říšskoněmecké univerzity – do Lipska nebo do Berlína. Oproti tomu pro Čechy byla pražská profesura prestižním vrcholem vědecké i společenské kariéry. Česká – od počátku 20. let dle zákona již bez všech přívlastků – „**Univerzita Karlova**“ **pak kontinuálně rostla. Počátkem 30. let překročila tehdejší hranici „masovosti“: 10.000 studentů. Potvrzovala svoji pozici nejvýznamnější nejen vědecké a školské, ale širě i kulturní instituce a centra českého národa.**

Německá, do počátku 30. let z asi jedné třetiny v profesorském sboru i ve studentstvu židovská, univerzita patřila k živým a úspěšným intelektuálním centrům střední Evropy. Její rychlá nacifikace, vyhnání židovských a demokratických učitelů i studentů a poté i skutečnost, že nacisté roku 1939 zavřeli české vysoké školy a terorizovali českou akademickou obec, měly však za následek zrušení této vysoké školy v roce 1945. Univerzita Karlova si ovšem dnes dobře uvědomuje, že je nutně v dobrém i zlém dědičkou obou „sesterských“ univerzit v období 1882–1945.

Pavel Čech

Z dějin pražského Ústavu choromyslných

V roce 1851 postihla pražskou Karlo-Ferdinandovu univerzitu a pražské zdravotnictví citelná ztráta: do Vídně odtud odešel osmačtyřicetiletý Joseph Gottfried Riedel, frýdlantský rodák, odchovanec pražského Malostranského gymnázia a pražské lékařské fakulty, od roku 1837 primář a ředitel pražského ústavu choromyslných; ten byl jeho úsilím v roce 1842 úplně oddělen od všeo-

Za F. Köstela vznikla mezi Kateřinskou a ulicí Na Slupí kolonie pro léčbu prací.

becné nemocnice a pod jeho vedením vybudován v nejmodernější psychiatrický ústav celé rakouské monarchie, dokonce Evropy, v němž byla rozvíjena klinická psychiatrie průkopnickým uplatňováním metod ergoterapie, rekreační terapie, muzikoterapie, elektroterapie, tělocviku i výchovy. Nadto se Riedel v roce 1841 stal historicky prvním docentem psychiatrie v celé monarchii; díky němu byly tedy první soustavné přednášky z psychiatrie jako samostatného oboru konány právě v Praze a po dlouhá léta nikde jinde v celém mocnářství – ani ve Vídni ne. Praha ovšem nenechala schopnosti vynikajícího organizátora ležet ladem: v roce 1848 byl navíc ustanoven ředitelem Všeobecné nemocnice a všech pražských zdravotních a dobročinných ústavů. Po dvou letech předal přetížený Riedel řízení pražského ústavu choromyslných do rukou prvního sekundáře, soukromého docenta Jakoba Fischela, a zanedlouho opustil Prahu docela, když byl v roce 1851 povolán, aby po vzoru svého pražského díla vybudoval nový ústav choromyslných ve Vídni. I tam se ovšem docent Riedel od začátku uplatnil mnohým způsobem: jako člen stálé lékařské komise na ministerstvu vnitra, jako referent pro všechny ústavy choromyslných v celé monarchii, jako konzultant při výstavbě ústavů v Pešti, Sibini, Benátkách, Brně, Záhřebu, Lvově, Berlíně, Badenu a Braunschweigu, jako zakladatel a prezident spolku psychiatrů ve Vídni... Jen vídeňská univerzita jeho schopností nevyužila.

Čtrnáct let Riedelova blahodárného působení stavělo příštího ředitele pražského ústavu choromyslných před náročný úkol. S tím byl srozuměn a s úředním jmeno-

váním předem počítal Riedelův sekundář docent Fischel, úřad ředitele ústavu už od loňska neformálně vykonávající. Volba však padla na jiného, mimopražského kandidáta. Zklamáný Fischel cítil svou porážku jako křivdu, zahorl, vzdal se místa prvního sekundáře a odešel z ústavu, aby se s velkým úspěchem věnoval soukromé praxi.

Tím vítězným Fischlovým soupeřem, jmenovaným **3. září 1852 ředitelem a primářem ústavu choromyslných v Praze po Riedelovi, byl dosavadní primář ústavu choromyslných ve Štýrském Hradci Franz Köstl**. Byl to kraňský Němec narozený 28. března 1811 v domě č. 32 ve vsi Cerklje (německy Zirklach). Vystudoval medicínu na univerzitě v Padově, ležící na území tehdy rakouského Benátska v kratší vzdálenosti od Lublaně než Vídeň. 24. května 1835 dosáhl doktorátu lékařství a rok nato magisterského stupně porodnictví. V prvních letech po promoci pracoval vesměs ve spádové oblasti své alma mater, nejprve jako asistent v ústavu choromyslných v Pavii, poté jako lékař v Padově, obecní a očkovací lékař v Mantově a epidemický lékař v okresech Pinguente a Mantova, po nějaký čas také konskripční praktikant c. k. provinciální delegace v Padově. Pak se neúspěšně ucházel o přednostenská místa porodnic v Trentu a v Lublani i o stolec veterinární policie a morovědy v Lublani.

Na sklonku Köstlových studií přišel v roce 1834 na Padovskou univerzitu jako profesor a přednosta lékařské kliniky **Franz Wilhelm Lippich**. **Přišel z kraňské Lublaně, z jejíhož okolí pocházeli jeho předci s původně slovinským příjmením Lipič**, mezi nimi i jeho otec Jožef Lipič, který vystudoval medicínu, oženil se s dcerou úspěšného přešpurského lékaře Honoria Wilhelma Kastenholze a na přelomu 18. a 19. století působil v tehdy hornouherské Spišské Nové Vsi jako hlavní lékař Provincie šestnácti spišských měst (tehdy se podepisoval po maďarsku Lipits). Příkladu doktora Jožefa Lipiče následoval i jeho syn Fran Viljem, narozený ve Spišské Nové Vsi 13. června 1799; po školách v Podolinci a Levoči a po maturitě na košickém gymnáziu studoval v letech 1817–1818 medicínu v Pešti a v letech 1819–1822 ve Vídni, odkud po promoci 26. května 1823 odešel do otcova rodného Kraňska a v Lublani se stal druhým městským lékařem. Už ne Fran Viljem Lipič ani Ferenc Vilmos Lipits, ale Franz Wilhelm Lippich se tam zapsal do dějin medicíny důkladnou lékařskou topografií Lublaně a průkopnickým vědeckým spisem o nadužívání alkoholu. Věčné šarvátky s homeopaty však mu život v Lublani a Kraňsku vůbec ztrpčovaly natolik, že si raději hledal působiště v Benátsku. Když pak skutečně dosáhl v roce 1834 jmenování profesorem a přednostou lékařské kliniky na univerzitě v Padově, vzal svou ženu Aloisii rozenou Kahrovou z Ilzu u Fürstenfeldu ve Štýrsku, s níž se v Lublani oženil v roce 1826, i děti Wilhelminu a Friedricha, a nehledě na počáteční posměch zaváděl v Padově vyšetřování stetoskopem.

Po celý život měl Franz Lippich nablízku svou sestru Terezii. Byla to nepochybně zajímavá bytost: z dobového obrazu řádné dívky z dobré rodiny se vymkla podobně jako George Sandová nebo Božena Němcová. Od dětství projevovala umělecké vlohy a rozhodla se, že bude malířkou; v Lublani se učila u Matije Langu-

sa, pak v Benátkách na c. k. Akademii výtvarných umění studovala jako chovanka Jejího Veličenstva císařovny matky u Ludovica Lippariniho a v letech 1833 a 1838 tam vystavovala své práce, mezi nimiž byly zejména oceňovány miniatury. Maďarští historikové umění řadí Terezii Lippichovou mezi své malíře, přisvojují si ji i kunsthistorikové jihoslovanští, podobně se k ní hlásí i slovenské písemnictví. Přitom však s jejími životopisnými daty zachází biografická literatura nedbale a spokojuje se s málem: ve Spišské Nové Vsi se pro Slovinci narodila kolem roku 1810, pro Maďary v roce 1808, pro Rakušany v prvním desetiletí 19. století; pouze slovenská biografie se trefuje (ve shodě s novoveskou matrikou křtů) do dne narození 14. listopadu 1800.

Kostel sv. Kateřiny, 1865.

Budovu bývalého kláštera u sv. Kateřiny využíval Ústav choromyslných od roku 1822.

Tuto sestru profesora Lippicha poznal v Padově Franz Köstl a zamiloval se do ní. Nebral v potaz jedenáct roků, které je dělily: když byli 16. července 1840 v Benátkách oddáni, bylo mu 29 a Terezii 40. O rok a den později přerušilo společný padovský život obou manželských dvojic povolání Franze Lippicha jako profesora na Vídeňskou univerzitu. Do Vídně s ním odešla nejprve Aloisie s dětmi, které přicházely na svět ještě rychleji, než umíraly, a v roce 1843 je následovala i Terezie s manželem, který pak pracoval jako sekundář ve vídeňské nemocnici alžbětinek a později jako sekundář ve vídeňském ústavu choromyslných, než byl v roce 1845 jmenován primářem ústavu choromyslných ve Štýrském Hradci.

Na konci toho roku Tereziin bratr Franz Wilhelm Lippich těžce onemocněl, svěřil švagru Köstlovi rukopis své poslední práce o biomagnetické léčebné metodě a 12. prosince 1845 ve Vídni zemřel. Zůstala tu po něm vdova Aloisie a pět ze dvanácti dětí, které za devatenáct let manželství porodila – v Lublani narození Wilhelmina a Friedrich, v Padově narození Ferdinand a Maria a ve Vídni narozený Eugen (ostatních sedm zemřelo dříve než jejich otec). Na vdovu Lippichovou nyní dolehly veškeré starosti o rodinu, jak dokládá dopis, v němž 20. dubna 1846 „co nejposlušněji podepsaná“ prosí „veleslavnou dolnorakouskou zemskou vládu,“ aby její příbytečné (Quartiergeld) za období „od Michaela do Jiřího“ poukázala „co nejmilostivěji“ u dolnorakouského výplatního úřadu z ročního platu jejího zemřelého manžela.

Malířka Terezie vytvořila bratrův portrét, předala jej Vídeňské univerzitě a ta jej 13. dubna 1850 slavnostně umístila v klinické posluchárně Všeobecné nemocnice. A to je poslední zmínka o Terezii Lippichové-Köstlové ve veškerém světovém písemnictví; pro ně její stopa ve Štýrském Hradci v roce 1850 končí.

Její manžel měl tehdy tři roky po habilitaci z psychiatrie a zanedlouho Štýrský Hradec opustil, když byl 3. září 1852 jmenován ředitelem a primářem ústavu choromyslných v Praze po odešlém docentu Riedelovi. Jako soukromý docent získal Köstl brzy oprávnění přednášet na pražské univerzitě. Brzy zde také dokončil svou nejvýznamnější práci o endemickém kretenismu, tíživém problému zejména v zemi předešlého působiště, s návrhem celostátní akce proti endemické strumě, a marně se pokoušel získat pro něj podporu ze strany ministra vnitra Alexandra Bacha, kterému spis věnoval. Potom se Köstl v Praze zabýval už Hippokratovi známým příznivým vlivem horečnatých nemocí jako tyfu, cholery, varioly, akutních exantémů, erysipelu, návratné horečky, malárie aj. na duševní poruchy; zkoumal několik případů progresivní paralýzy vyléčených účinkem varioly a jeden případ zlepšení po vakcinaci. Za jeho vedení se pražský ústav choromyslných rozrostl o další pozemky a budovy získkem a přestavbou armádou zdevastovaného kláštera servitů s kostelem Zvěstování P. Marie na Trávníčku a souvislého území mezi Kateřinkami a ulicí Na Slupi, kde po úpravách terénu v zahrady vznikla hospodářská kolonie pro tehdy velmi moderní léčbu prací; ústav se dostal pod zemskou správu a jako zemský ústav choromyslných nabyl po dalších ziscích pozemků a budov největší rozlohy v celé své historii.

V záznamech pražského policejního ředitelství nacházíme pobytovou přihlášku Franze Köstla z 1. prosince 1856, potvrzující jeho bydliště v takzvaném „starém domě“ ústavu choromyslných v budově bývalého kláštera augustiniánů-poustevníků u sv. Kateřiny v Praze II čp. 468 a uvádějící také jeho manželku – a zde nás čeká překvapení: **Köstlovou pražskou manželkou není nikdo jiný než ta dodnes pro všechny biografické lexikony shodně od roku 1850 ve Štýrském Hradci zmizelá a prakticky mrtvá „Theresia geborne Lippich“**, narozená v „Neudorfu“ ve Spišské župě! Jen rok narození se značně liší: u této pražské Terezie Lippichové-Köstlové je shodný s rokem narození manžela, tedy 1811 – Terezie tu má o jedenáct let méně než ve skutečnosti! Ale na to jsme si u ní přece už zvykli, že se pokaždé narodila jindy. Co je to proti radostnému zjištění, že se nám neztratila, že v roce 1856 dosud žije, dokonce v Praze! To však stále ještě není všechno: v pražském adresáři pro rok 1859 je na téže adrese jako Franz Köstl vedena i „Lippich Aloisia, k. k. Prof.-Ww.“, tedy vdova po c. k. profesoru, a to znamená jediné: manželé Köstlovi nenechali osiřelou rodinu profesora Lippicha ve Vídni na pospas osudu, vzali je s sebou do Prahy a dobře se o ně postarali, což je zřejmé, zjistíme-li, že manželka štýrskohradeckého profesora psychiatrie ze slavné pražské lékařské dynastie Josefa Čermáka má totéž jméno Wilhelmina Lippichová i datum narození 1831 v Lublani jako nejstarší ze sirotek Franze Wilhelma, a že řádný profesor matematické fyziky na pražské univerzitě, děkan pražské německé filozofické fakulty v akademickém roce 1883/84 a rektor pražské německé univerzity v roce 1884 má zase totéž jméno Ferdinand Lippich a datum narození 1838 v Padově jako prostřední sirotek.

Péči o své příbuzné se **Franz a Terezie Köstlovi** stali hybateli i dalších osudů: neteř Wilhelmina s manželem Josefem prodloužili čermákovskou dynastii, když přivedli na svět nejen známého fyzika a meteorologa Paula, ale také skvělého očního lékaře Wilhelma, který pak proslavil pražskou oftalmologickou školu a sám se stal otcem proslulého egyptologa téhož jména. Ferdinand Lippich zase přivedl v roce 1892 svou dceru Marii k oltáři mosteckému rodáku a velkému znalci bezobratlých Carlu Isidoru Corimu a jim se v Salmovské ulici narodil syn Carl Ferdinand Cori, vystudoval Lékařskou fakultu Německé Karlo-Ferdinandovy univerzity v Praze, později se svou ženou v Americe odhalil průběh katabolické přeměny glykogenu a v roce 1947 za to dostal Nobelovu cenu.

Franz Köstl, kraňský Němec a člen Spolku českých lékařů, požadující od svých podřízených, aby s českými pacienty v ústavu hovořili jen česky, byl v roce 1864 jmenován profesorem psychiatrie – historicky prvním v Praze, a zdálo se, že tu pevně a úspěšně zakotvil. 4. června 1867 však Terezie zemřela na „prsní vodnatelnost“ (v matrice farní osady u sv. Apolináře ji opět a naposledy omladili, tentokrát o třiáct let) a 6. června 1867 byla pohřbena na Olšanských hřbitovech. Profesor Köstl byl pak opakovaně napadán pro administrativní nedostatky a drahý provoz ústavu a v roce 1969 penzionován. Z ústavu choromyslných se přestěhoval do Svatováč-

lavských lázní, do roku 1871 ještě ohlašoval přednášky z psychiatrie na univerzitě a pak se vytratil do Štýrského Hradce, kde nakrátko a prozatímně v akademickém roce 1872/73 řídil ústav choromyslných a přednášel na univerzitě za náhle zemřelého manžela své neteře Josefa Čermáka. Ve Štýrském Hradci pak dožil až do své smrti 7. prosince 1882. Lublaňské noviny Laibacher Zeitung pak přinesly zprávu, že ve věku 72 let zemřel univerzitní profesor Dr. Franz Köstl, „první, kdo ubohým duševně chorým připravoval lidsky důstojnější osud, hleděl je přiměřeně zaměstnat a nevylučoval je zcela ze spojení s vnějším světem“.

Je ovšem spravedlivé připomenout, že tento poctivý lékař měl po více než čtvrt století po boku nadanou umělkyni Terezii, které se sen o malířské dráze nakonec rozplynul ve všedním životě plném bratrových sirotků.

Miroslav Barták

TEXT

CO ŘÍKÁ MUDR. HONZÁK

Radkin Honzák

Zápisky psychiatra

Ukázky z knihy

*Radkin Honzák: Babičku potrkal jelen anebo Co tomu říkáte, doktore?
Ilustrace Miroslav Barták. Galén, Praha 2012*

A chcete se stát psychiatrem?!? (můj život s psychiatrií I)

Na medicínu jsem šel s představou, že se po promoci stanu praktickým (tehdy se říkalo „obvodním“) lékařem někde na Šumavě. Ten kout se mi líbil a líbí dodnes, má svou drsnou krásu a se svou tvrdostí je současně přívětivý. Brzy jsem však zjistil, že pro zvolenou profesi bych potřeboval také ruce, které mám kvůli vrozené vadě obě levé, a že se budu muset žít spíš hubou. Ale stále jsem myšlenku všeobecné medicíny nevzdával.

Kamarád (spolužák, který u nás pár měsíců nocoval, protože mu v politických procesech s lékaři zavřeli tatínka do kriminálu a maminku v těžké depresi do blázince) vymyslel, že bychom si mohli také něco začít s psychiatrií. Byli jsme ve čtvrtém ročníku a měli oba zkušenost s fiškusováním na teoretických ústavech. A tak jsme se hrdě vypravili na Psychiatrickou kliniku Fakulty všeobecného lékařství za panem profesorem Vondráčkem s prosbou fiškusovat také u něj.

Pan profesor byl svérázná osobnost. Měřil skoro dva metry (také napsal několik pojednání o specifickém humoru nadměrně vzrostlých mužů, kde se přirovnával k G. B. Shawovi), byl kromobyčejně prchlivý a na druhé straně někdy až snobsky distingovaný, jezdil s chutí staříčkým autem při plném vědomí, jak ničemný je řidič. Sám napsal: „Není hezčího sportu, než je automobilismus. Stačí, abyste měli auto a lano. Když auto nejede, vezmete do levé ruky lano a pravou rukou máváte; on vás nakonec někdo odtáhne.“ Tradovalo se o něm, že ačkoli bydlel vzdušnou čarou 500 metrů od kliniky, cesta mu trvala přes půl hodiny, protože na žádné křižovatce neuměl odbočit doleva, a proto musel složitě objíždět půl Prahy, aby mohl odbočit vždy vpravo.

Pravdivá historka o jeho umění je uvedena v některém ze svazků Alarichových vzpomínek. V době, kdy po Praze jezdilo asi 200 osobních aut, došlo mezi panem profesorem Vondráčkem a nějakým dalším řidičem ke kolizi na křižovatce u Národního divadla. Šofér druhého vozu stočil okénko a zařval: „Kdo tady má přednost?!?!“ Pan profesor se nenechal vyvést z klidu a odvětil: „Já, protože jsem starší!“

S neurčitou představou — neměl jsem jednoznačný cíl, chtěl jsem si „rozšířit obzory“ — jsem šel na začátku čtvrtého ročníku tohoto váženého a populárního (jeho nepovinné přednášky byly nabity, že nepropadl špendlík) člověka požádat o zařazení do smečky elévů. Mektal jsem cosi o své touze poznat taje této profese, když se pan profesor nekompromisně zeptal: „A chcete se stát psychiatrem?“ Privil jsem, že ještě nevím, že si ale myslím, že poznání psychiatrie patří do celé medicíny. Pan profesor byl urputný: „A chcete se stát psychiatrem?“ Opakoval jsem svou vizi, že poznání psychiatrie..., leč pan profesor přitvrdil. Na tónu i na decibelech. „A chcete se stát psychiatrem?!“ Tak jsem řekl, že ano. A protože své sliby plním, jsem tam, kde jsem.

Kroužek psychiatriechtivých mediků vedl pan docent Dobiáš, který na rozdíl od Vondráčka měl zemitější, „selský“ přístup (De mortuis..., ale já jsem měl jako medik pocit, že Vondráček vnímá své pacienty trochu jako brouky ve sbírce; dnes vím, když tam už dvacátým rokem učím, že medici intuitivně více cítí s pacienty než s medicínskými koncepty).

„Doby“ — tak se Dobiášovi říkalo — mě poslal do Klárova ústavu slepců sbírat sny nevidomých. To byl můj první konkrétní úkol.

Bylo to fantastické poznání, seznámení s jiným světem, lecke pokory, kterou vnímám s obdivem k Dobymu dodnes. Potkal jsem se tam se spoustou zajímavých lidí a tiše věřím, že i pro ně byl můj zájem povzbuzující. Byl tam chlapec, který přišel o zrak v 18 letech (vápno), který měl dvojí typ snů: nevidomé a vidomé. Ty druhé byly vzpomínkou na jeho předchozí život, ty první byly o telefonování, mluvení, ale také dotycích. Tehdy jsem ještě netušil, že ztráta zraku je přerušením se světem VĚCÍ, zatímco ztráta sluchu je přerušením se světem LIDÍ. Jeden pacient mě učil, jak poznat podle tónu hlasu pravou barvu vlasů (dodnes poznám „pravou“ zrzku).

Brána jazyka otevřená

Zatímco mysl Immanuela Kanta naplnily vždy novým a rostoucím obdivem a úctou dvě věci, hvězdná obloha nad ním a mravní zákon v něm, mně stačí k vyvolání extatického pocitu jen jedna, a tou je dokonale sestavená věta. V tom si notujeme s Gertrudou Steinovou, která toto tajemství světila peru Alice Stoklasové, když o sobě psala skromně adorační text. Můj obdiv k dobře „vyslovené myšlence“ — to jsme se o větě učili ve škole — se datuje už od dětství spolu s kritickým až nevráživým postojem k autorům, kteří píší jen samé pusté banality, nenechávající žádný prostor fantazii čtenáře.

Myslím, že poprvé jsem nad větou jako objektem začal bádát, když jsem narazil na STŘEMHLAVA. Bylo mi asi sedm let a četl jsem nějakou pohádku, která už úprkem směřovala k vítězství dobra a potrestání zla, když finále (aktšlus, jak říkáme my, ochotníci) narušil tento náhle se objevivší neznámý tvor. Po odhalení padouštev, která spáchal, se „loupeživý rytíř rozzuřil a střemhlav skočil do studny“. To mě znejistilo. Proč tam neskočil, jak by se slušelo, ten hanebný rytíř? S žádným

Střemhlavem jsem se v celém předchozím ději totiž nesetkal. Vzhledem k tomu, že to bylo v lese, domníval jsem se nejprve, že by to mohlo být nějaké zvíře. Něco jako Žvahlav. Projel jsem tedy zběžně lesní scény, leč marně. Střemhlav nikde. Vzal jsem to pečlivě (dnes mohu říci, že téměř korektorsky) celé znovu se stejným výsledkem, a protože jsem ještě neznal termín frustrace, byl jsem z toho tehdy dost otrávenej.

Ale ne moc dlouho. Zakrátko jsem narazil na Aloise Jirásku, který rozšířil vydatně mou slovní zásobu archaismů a zocelil mou frustrační toleranci. Dokonce mi otevřel oči, pokud šlo o střemhlava. Dnes jeho věty čtu jako lahůdky, jako malý jsem ale hlтал děj, který mi umožnil prodrat se úzlabinami souvětí, jako je to následující, bez větších škod na těle a snad i na duši.

Nikde v městech Pražských, ani v jejich nejodlehlejších uličkách, nebylo vidět známých postav, bradatých židů ve vysokém klobouce, vybíhajícím na vrchu ve žlutý nebo oranžový roh, v plášti znamenáném soukenným kolem červené nebo žluté barvy, nikde také židovky, znatelné již vyvýšením sčesaných vlasů čouhajících ven přes čelo zpod rouchy hlavu kryjící.

V té době však už ve mně začínal klíčit Poeův imp of perversity, démon zvrhlosti, a místo abych obracel svou pozornost ke skvostům literatury, začal jsem se pítit po odvrácené tváři krásného písemnictví a nacházet narkomanské závratě na literárních luzích, jimž se slušní lidé vyhýbají. Jako bych už tehdy znal Gustava Meyrinka a jeho výrok: *Lidé nevědí nic o kráse, nevědí, že jedovatý ocún je krásnější než užitečná pažitka.* Následující věta, která se mi trvale zapsala nejen do duše, ale jak poznávám nyní, i do života, pochází z originálního ludistického výtvaru vesnického ševce, který pro mne sepsal před šedesáti roky horoskop: *Pokud se týče finanční stránky, zrozenec nikdy žádných peněz mítí nebude, a pokud je náhodou nabude, tak je okamžitě pozbude.* Ve své prostotě a vědoucí pravdivosti je nádherná!

Jaroslav Žák pak jasně zaměřil směr mého bádání do jazykových učebnic a konverzačních příruček, na ně logicky navázala pravidla správného chování a jiné katechismy, a když jsem se setkal s dalšími blasfemičky, definitivně jsem propadl peklu. Ze Žákových perel vylovených z moří latinských cvičebnic, a později i jiných vod, se sluší citovat alespoň následující malý výběr (u těch školských je třeba přimyslet si pokyn: přeložte do...):

Seděl na trůnu oděn v nach a zlatoháv a stvůry mu pochlebovaly.

Sirotek vstoupil hřmotně do výčepu.

Poslanec vyskočil na kredenc a potrásal jí.

Otec má dvě nohy, matka a dcera čtyři.

Hostinský, přineste mi umyvadlo a pásku na vousy.

Je ve zdejší krajině mnoho loupežníků?

Zavolejte lékaře, babičku potrkal jelen.

Pes řezníkova mladšího bratra kousl koně mého souseda.

Sáhíbe, sloni jsou neklidní, patrně ucítili tygra. (To je úlovek z mého soukromého výzkumu: příručka česko-indické konverzace.)

První skutečně běžně používaná a pro praxi neopominutelná věta, kterou naučili před dávnými léty moji dceru ve škole v první hodině francouzštiny, zněla: *Les planches sont devant l'usine* (= prkna jsou před továrnou). Dodnes je mi líto, že se nepokusila ji uplatnit. Mně zase nabídlá rodilá Francouzka při konverzaci: „Pšeloštěé. Když du do deštěěé, vemu si parapléeé, aby mě nepomočil.“

Půjdeme-li do historie, můžeme zde objevit půvabného Dvorného společníka autora Františka Aloise Hory (Jaroslav Pospíšil, Praha 1861). Ten sice předpokládal u svých čtenářů znalost cizích jazyků, jak bylo v oněch temných dobách zvykem, nabídl však překlenutí překážek vyplývajících ze společenských konvencí, ostychu, jakož i nedostatku sexuální výchovy návodem, kterak sepisovati milostné dopisy.

Zde je ukázka:

Nejdražší Márinko!

Dlouho hledal jsem u Vašeho pohlaví dívku, které bych mohl mladistvé srdce své klásti v oběť lásky; marné však bylo moje hledání, až milostivé nebe popřálo mi poznati Vás, drahá slečno, a ve Vás živý zdroj všeho krásného a ducha jímajícího...

Někdy lze objevit studnu i v poušti krásné literatury. *Byla tak líná, že i když stála, vypadalo to, že leží.* Jaroslav Hašek je člověk, který mě obdaroval mnoha nádhernými příklady, z nichž si zvláště cením dopisu na odchodnou jeho služebné poté, co psohlavá paviánka, „jeho přítelkyně Julča“, z ní servala sukni. Ta ubohá žena neumějíc se vyjádřit napsala, že její počestnost byla veřejně zviklána. V charakteristice sociálního románu stojí: *Rodiče chudé Růženky měli doma kromě své dcery už jen jedno poleno.* Někdy se zaskví diamant v překladu: *Astronaut začal volat: První máj! První máj!*

Ale kouzlo neúmyslného je vždy nepřekonatelné. Nedávno mi bylo dopřáno recenzovat do jednoho lékařského časopisu odborný příspěvek obohacující češtinu o netušené kvality: *A tak se další dobrá myšlenka na poli zápasu s drogovou závislostí nepěkně zvrhla. Mé počáteční nadšení z očekávání snížení míry zneužívání...* Představil jsem si nepěkně zvrhlou myšlenku na poli a měl jsem potěšení na dva dny.

Pravou pokladnicí unikátů je Světový tlumočnick 26 řečí (Práce, Praha 1960), obsahující tyto konverzační skvosty:

Ať žije První máj, svátek pracujících!

Ať sílí mezinárodní solidarita pracujících!

Ať se upevňuje přátelství a bojová solidarita mezinárodního odborového hnutí! (což se švédsky řekne: *Må den internationella fackfreningsrörelsens vänskap och solidaritet befästas!*)

Klapkovi *Tři muži* na toulkách věty z konverzační příručky (v níž kapitolku „ve vlaku“ charakterizovali slovy: zdá se, že kupé je naplněno svárlivými šílenci) údajně

použili ve velkém obuvnickém obchodě, ale na vstřícné zahájení Slyšel jsem, že zde prodáváte boty... dostali velice nevrloou odpověď.

Nepřekonatelná je Thurberova symfonická báseň Všude dobře, doma nejlépe, kterou stojí za to číst. Každé její citování či komentář k ní by znamenal rozmělnění geniálního textu. Byl bych možná na ni nevpomněl, ale navštívil jsem dnes knižní veletrh, kde mi půvabná mladá dáma z nakladatelství Lingea věnovala minikonverzaci zdarma. Knižička se rozevěřela sama jak poupě do květu na prostřední stránce obsahující koncentrát hrůzy cestovatele — našince zaprodaného mezi cizáky. To staccato je děsivé:

Pomoc! Hoří! Můžete mi / nám pomoci? Byl jsem okraden! Měl jsem nehodu. Co mám dělat? Zavolejte policii / pohotovost. Není mi dobře. Potřebuji na záchod. Mám alergii na... Potřebuji svůj lék. Ztratilo se nám dítě. Nemám žádné peníze! Zabouchl jsem si dveře. Mám problém s autem. Motor nechce nastartovat. Píchl jsem. Potřebuji si zavolat. Kde je nejbližší policejní stanice / nemocnice? Požaduji tlumočnicka. Budu si stěžovat!

Co ovlivňuje naše rozhodování?

Živé organismy se snaží ze svého prostředí získat co nejvíce podstatných součástí, které využívají ke svému růstu a prospěchu, a naopak se vyhnout škodlivým faktorům. Již jednobuněčný nálevník treпка se vyzná: vzdaluje se od míst, která jsou pro ni nevýhodná, a pohybuje se směrem k příznivějšímu prostředí. Čím dokonalejší jsou řídicí centra, tím propracovanější je v nich „systém odměn“ (reward system), který naviguje, povzbuzuje a řídí jedince směrem k výhodným postupům.

U člověka je tento systém umístěn především v podkorových oblastech předního mozku a jako nejvýznamnější přenašeč vzruchů (neurotransmitter) zde funguje **dopamin**. Nejjednodušším příkladem komplexní odměny může být uhašení žízně, kdy je uspokojen celý organismus, který potřeboval doplnit vodu, a současně také systém odměn v mozku, který dostane svůj příděl dopaminu, přičemž člověk prožívá pocit uspokojení až štěstí. Pokud na základě opakované zkušenosti vznikne v mozku spojení mezi uhašením žízně a obrázkem lahve s tekutinou, dostavuje se odměna pro mozek již při spatření samotného obrázku. Na tomto principu pracuje reklama. Po zhlédnutí příslušného loga chce odměněný mozek napojit a nasytit i tělo. Ale může si přát více, může chtít naplnit také jiné potřeby či přání.

Složitý systém odměn však není bezchybný a je možné jej mnoha způsoby ošidit a napálit. Reklama sloužící jako návnada je tím nejprostším příkladem. Líbezná a nadšené tváře modelek a modelů, portréty známých osobností, symboly významného postavení nebo obrázky mincí a bankovek „prodávají“ kdejaký šunt. To věděl dobře již před půlstoletím odborník na reklamu, který aniž tušil cokoli o existenci dopaminu, prohlásil: „Ženy ve skutečnosti nekupují punčochy za padesát korun, ale ty překrásné nohy zobrazené na plakátu.“ Reklama na auto, o něž je opřena krásná

slečna v plavkách, je mnohem účinnější, než kdyby na jejím místě nebylo nic, nebo dokonce by tam stál odrbaný mužik v ušance.

Není to tedy jen touha po penězích, ale především chamtivá touha po chemické odměně, která žene patologické hráče. Ti prožívají slastný pocit již v okamžiku, kdy je výhra zdánlivě na dosah, a pro dosažení tohoto pocitu utrácejí bez kontroly dále. Daleko brutálnější postup však spočívá v tom, že mozku je poskytnuta chemická sloučenina, **droga**, která nahradí funkci dopaminu. Pro uživatele je dostupná bezprostředně a jaksi bez námahy (produkce dopaminu není totiž jednoduchá záležitost a jeho aktivitu nelze spustit „na povel“). Aktivace mozku po podání heroinu (drogy aktivující naopak odměňovací opioidní systém) mladým zdravým mužům je obdobná jeho aktivaci při vrcholném sexuálním prožitku. Takový prožitek přece už stojí za to!

Závislost, která vzniká po krátkém použití látky, má kombinovaný charakter: jednak v situaci bezpracného přísunu účinné chemie mozek sníží produkci vlastního neurotransmiteru a po zastavení dodávek tato látka chybí (biologická závislost), jednak touha po stále silnější a intenzivnější odměně vede ke zvýšenému bažení (= craving) po příjemných pocitech (psychická závislost). Zdánlivý prospěch se zákonitě projeví v krátké době jako tragický omyl. Z této pasti je ale obtížná cesta na svobodu.

Existují však i mnohem jemnější mechanismy, kterými lze ovlivnit rozhodnutí člověka žádoucím směrem tak, aby se domníval, že pracuje ve svůj prospěch. Mauricio Delgado se spolupracovníky (Rutgersova univerzita, Newark, New Jersey) uspořádal pokus, v němž zjišťoval, jak ovlivní chování lidí předem poskytnutá informace o důvěryhodnosti partnera. Účastníci dostali na začátku pokusu jeden dolar, který si mohli buď ponechat, nebo jej investovat u partnera. Investicí se částka ztrojnásobila a pak se partner mohl, ale také nemusel, s investorem o zisk rozdělit. Byli představeni tři fiktivní partneři a pokusné osoby mohly uskutečnit celkem 24 investic.

Na obrazovce byli představeni všichni fiktivní partneři na fotografii se jménem a fingovaným výstřížkem z novin, který určitým způsobem osvětloval nebo popisoval jejich charakter. Například jeden byl představen jako dobrovolník a jeho morální kvality osvědčovala zpráva o tom, jak zachránil ženu z hořícího domu („dobrý“ partner); další byl absolvent obchodní akademie, který se pokoutně snažil prodávat jako suvenýry ohořelé trosky raketoplánu Columbia („špatný“ partner); k poslednímu se vázal jen údaj o tom, že díky neuvěřitelné shodě náhod zmeškal odlet letadla, které posléze havarovalo, bez dalšího upřesňování jeho činů a vlastností („neutrální“ partner).

Předložené charakteristiky významně ovlivnily představy účastníků pokusu o tom, co mohou od jednotlivých partnerů očekávat. V hodnocení před pokusem se plně shodovali se simulovaným morálním profilem a předpokládali, že „hodný“ partner se s nimi bude dělit o zisk. Přestože v dalším postupu se jednotliví partneři

v obchodním chování vzájemně mezi sebou nelišili (jejich sobecké a nesobecké jednání bylo v poměru 1:1) a pokusné osoby se tak mohly konkrétně přesvědčit o jejich totožné herní strategii i stejné dávce altruismu či sobectví, dostávali „dobří“ partneři významně více investic, a to až do konce experimentu. Výsledky tak ukazují, že sociální percepce a na jejím základě vytvořená zcela iracionální mylná představa hraje při rozhodování větší úlohu než často bolestná vlastní zkušenost.

Tentokrát ještě nebe počká

Tvoje poslání na Zemi neskončilo! Musíš zpátky! To je podle zkušeností Raymonda Moodyho a dalších badatelů nejčastější výzva těm, kteří ve stavu klinické smrti nebo bezprostředního životního ohrožení nahlédli dál, než je smrtelníkům běžně dopřáno, a vrátili se odtud, někdy dokonce neradi.

Bylo to nesmírně zajímavé. Nevím, jak jsem se vyvlékl z těla, ale najednou jsem se na sebe i na vás díval od stropu, tebe jsem viděl, jak držíš otevřené dveře, kterými vbíhali dva mužský s kufříčkama, další dva klečeli nade mnou a masírovali mi hrudník. Pak jsem uviděl to světlo, které je nepopsatelné, a pocítil takový mír, rozumíš, já jsem byl v tom míru a ten mír byl ve mně povznesený nad všechno to pinožení dole, kde někdo říká: „Ztrácíme ho.“

Tak mi vyličil zážitek ze své klinické smrti můj přítel a náš pacient, který ji prožil na chodbě nemocnice. (Teď mě napadlo, že je to nesmyslný obrat: Dá se smrt prožít? Asi ano, protože vše se odehrává stále na „naší straně“, co je na té druhé, zatím nikdo nesdělil.) To se psal konec šedesátých let. Znělo to naprosto absurdně. Přitom podobné zkušenosti popsalo již tehdy mnoho dalších. Teprve však Moody je shromáždil a v roce 1976 vydal svůj jedinečný bestseller *Life after Life* (Život po životě, 1991).

Pro nás všechny zasažené ohněm jeho systematicky utříděného poznání to bude navždy Moodyho fenomén, on sám jej označil jako “near death experience — NDE” (v češtině ZBS — zážitek blízké smrti). Nemusí se vždy jednat o klinickou smrt, zážitek se může dostavit při pocitu životního ohrožení (např. pád z výšky). U resuscitovaných, tedy z klinické smrti „vzkříšených“ pacientů se objevuje až ve 20 procentech. Transkulturální studie ukazují, že tento jev je univerzální, a pokud se vyskytují odlišnosti, je to dáno spíše úrovní popisu než samotným obsahem.

Základními fenomény jevu NDE jsou: obtížnost až nemožnost popsání zážitku, zaslechnutí výroku konstatujícího smrt, vnímání léčebných zákroků, pocity míru a klidu — nejčastěji bývají popisovány jako harmonie, lehkost, blaho, vnímání různých zvuků — střídají se příjemné, ale i nepříjemné, cesta tunelem, opouštění vlastního těla — „out of body experience“, setkání se s dříve zemřelými přáteli, příbuznými, jakýmsi „průvodcem“, fenomén světla, panoramatický přehled dosavadního života od dětství až po současnost, hranice nebo předěl, návrat, zábrany ve sdělování zážitku, vliv zážitku na další život, nový náhled na smrt, některé paranormální schopnosti.

Miroslav Barták

Lidi mi to nevěřili, ale já jsem měl od té doby skutečně prorocké sny; ne pořád, ale v klíčových momentech. To ti dosvědčí kluci, kteří se mnou byli v listopadu na cele v Ruzyni. Věděli jsme, že se venku dějí převratné věci, dalo se to poznat i z chování bachařů. No a já jsem ve snu slyšel zprávy z rádia, jak hlásí, že s představiteli KSČ bude jednat delegace, v níž budou... a tam jsem najednou uslyšel svoje jméno. Probudil jsem se a povídám: „Pánové, jdeme domů! Dneska.“ A šli jsme, ty zprávy vysílali až večer a já jsem pak skutečně v té delegaci seděl.

Komunistická nomenklatura se Moodyho bála jak čert kříže, příliš připomínal biblické vzkříšení Lazara, jeho knížky se zabavovaly na hranicích i v poště, přesto se sem pár výtisků dostalo a samizdatové překlady kolovaly mezi lidmi. Jediná práce vyšla v Praktickém lékaři v roce 1982 a jediný, kdo na toto téma veřejně mluvil, byl docent Miloš Vojtěchovský, v té době již bezpečně „odklizený“ z akademické půdy jako lékař v psychiatrické léčebně. Krátký film režiséra Skály, natočený v roce 1985, se na několik let ocitl v trezoru zakázaných filmů.

Ve světě však bádání pokračovalo a soustředilo se do mezinárodní společnosti pro studium těchto zážitků (IANDS), jehož sídlem je univerzita ve státě Connecticut (USA). Bruce Greyson — označovaný za otce vědeckého výzkumu NDE — sestavil pro bezpečné stanovení či vyloučení tohoto jevu škálu o třiatřiceti položkách, která

do počátku tohoto roku byla citována celkem v 95 vědeckých studiích. Jak logicky plyne z pracovní náplně, nejvíce případů registrují kardiologové. Dr. Parnia, koordinátor southamptonské univerzitní studie sledující pacienty po zástavě srdce v rozhovoru z roku 2007, říká: „Hlavní význam NDE spočívá v pochopení vztahů mezi myslí (vědomím) a mozkem, což zůstává stále předmětem debaty v současné filozofii, psychologii a neurovědě... Jestliže se podaří tyto výsledky zopakovat, bude to znamenat, že mysl může existovat dál i po tělesné smrti, neboli v posmrtném životě.“

Pokusy o vysvětlení NDE jdou třemi směry: patofyziologickým, patopsychologickým a transcendentálním, přičemž zastánci jednotlivých teorií nemohou upřít těm druhým právo na existenci, protože žádná neobjasňuje tento jev beze zbytku. Sám Raymond Moody k tomu říká: „Poté co jsem mluvil s více než tisícem lidí, kteří zažili tuto podivuhodnou zkušenost, mohu čestně a bez pochyb prohlásit, že posmrtný život existuje.“

Můj přítel, který je nyní již na té druhé straně, mi kdysi řekl: „Já vím, že umřu, ale už se toho vůbec nebojím. Vždyt jsem také zjistil, že aramejský výraz pro smrt doslovně zní: Ne zde — přítomen jinde.“

O umírání v Česku

To nejhorší mám za sebou, říkám si, jsem už stár...

To nejhorší mám před sebou, ještě žiji...

Jaroslav Seifert

Řecká bohyně noci Nyx měla (se svým bratrem Erebem) dva synky: jedním byl Hypnos, bůh spánku, zobrazovaný se dvěma makovicemi (již antické Řecko znalo účinky opia) a druhým Thanatos, bůh smrti, který držel v ruce uhaslou pochodň obrácenou k zemi. Od jeho jména se tak odvozuje THANATOLOGIE — nauka o umírání, kam patří např. středověká příručka nazvaná *Ars moriendi* (Umění umírat), **euthanasie** (dobrá smrt, popsána například poeticky Boženou Němcovou v *Babičce*) či dis-thanasie (umírání nedůstojné, těžké, bolestné). Pokud se dnes zneužívá pojmu eutanázie k akcím, které vedou k ukončení života (doktor Kevorkian), jde o posun významu slova od původního smyslu. Nicméně tento posun se již natolik vžil, že se stává označením každého zásahu zvenci, který „ukončuje utrpení umírajících“. Některými je považován za milosrdný (viz „heparinový vrah“) a v některých státech je uzákoněný. Stejně tolik je názorů, jež jsou proti těmto postupům.

Zapomněl jsem na to jako na smrt... je rčení, které přesně vystihuje naše postoje k této jediné jistotě (kromě daní) našich životů. Za mého dětství většina lidí umírala doma, do nemocnice se dostali lidé po těžkých úrazech a v jiných akutních situacích; dnes je tomu právě naopak. *Ars moriendi* se přesunulo z rodinného kruhu do prostředí zdravotní péče, kult smrti byl vytěsňen z běžného životního cyklu a mám za to, že společnost se nastalé změně nedokázala ještě dostatečně přizpůsobit.

K otevření této stránky mě inspirovala vynikající magisterská práce sestřičky Bc. Evy Pfefferové, kterou jsem měl tu čest oponovat. Sestra pracuje na ARO, kde se vždy jen „nezachraňuje“, ale bohužel se také často umírá. V úvodu své práce píše: *Profese sestry přináší celou řadu velmi náročných situací, na které je třeba se adaptovat. Jednou z nich je právě konfrontace s umíráním a smrtí. Jako sestry pracující na ARO se s ní setkáváme denně, měly bychom tedy být v této oblasti zkušenými profesionálkami. Přesto na tento okamžik nejsme vnitřně připraveny a často s umírajícím neumíme správně pracovat. To v nás potom zanechává různé traumatizující pocity. Vždyť většina sester prožívá smrt člověka jako silný psychický otřes.*

Požádal jsem ji o možnost publikovat některé její zkušenosti, názory, doporučení a pocity v jakémisi dialogu se zkušenostmi, názory a pocity svými. Obdivuji její vzhled do situace, když píše:

Odpověď na otázku, co potřebuje a chce umírající člověk, není příliš složitá. Je to hlavně dokonalá paliativní péče, respektování vlastních přání a vlastní důstojnosti, dále hmotné zabezpečení, smysluplné využití zbývajících času (přiměřenou aktivitu a příjemné podněty), své stabilní prostředí, přijetí vlastního života i vlastního konce, blízkost a doprovod sympatizujícího člověka a smíření se sebou samým, se svou rodinou, se světem, popřípadě s Bohem.

Protichůdnou otázkou je otázka — co terminálně nemocný nechce: nechce být překládán a odsouván ze zařízení do zařízení, nechce být vyloučen z rozhodování, nechce časté střídání ošetrovatelského personálu, nechce být obtěžován přemírou péče, nechce být nucen do jídla a pití, nechce komunikovat se spolupacienty. Z těchto řádků lze poznat, že většinu předešlého můžeme my jako sestry ovlivnit. Co potřebuje sestra, která o terminálně nemocného pečuje, a co tím může získat? Tak především potřebuje mít vyřešený vztah k vlastní konečnosti, motivaci, lásku, trpělivost, musí být tělesně a duševně zdatná, dále musí ovládat umění odstupu, mít zázemí a nezapomínat pečovat také o své zdraví (jíst a dostatečně spát). A co získá sestra, která o terminálně nemocného pečuje? Taková sestra především dozraje, vyrovná se s vlastní konečností a překoná strach ze smrti a naučí se rozlišovat, co je a co není v životě podstatné.

Péče o umírající představuje velkou zátěž pro sestry. Původcem úzkosti je připomenutí vlastní smrtelnosti a smrtelnosti našich blízkých. Zdrojem frustrací je pocit selhání a bezmocnosti, když nemůžeme zachránit nemocného před smrtí.

Víme, že otevíráme třaskavé téma, přesto bychom spolu rádi v dialogu pokračovali. Měl by být o tom, jak v nelehké situaci udělat všechno pro potřeby pacientů, jejich blízkých a pro zlepšení práce zdravotnického personálu.

Jak poznat lháře?

Někteří policejní psychologové se domnívají, že dosavadní postupy, rozpoznávající pravdivé a nepravdivé výpovědi především na základě projevené nervozity, nejsou zcela spolehlivé; nervozita a všechny její zevní projevy samy o sobě

nemusí vycházet z nepravdivosti výpovědi, ale mohou být důsledkem situace, na kterou vypovídající není zvyklý. Došli naopak k závěru, že podstatné je opakování se převyprávění události. „Dobrý lhář vám vylíčí neuvěřitelné množství podrobností při první výpovědi, ale jeho výpověď se už dále neobohacuje a nemění, pokud ji vypráví znovu,“ říká Kevin Colwell ze Southern Connecticut University. Profesorka psychologie Cheryl Hiscock-Anismanová (pracující také pro Pentagon při vyšetřování terorismu), z univerzity v La Jolle, zahájila svou kariéru již jako malá holčička, která jezdila na pracovní večeře se svým otcem. Ten se jí po večeři vždy ptal, který z partnerů se jí zdál věrohodný a který nikoli.

„Opouštíme metodu hodného a zlého policajta,“ říká doktor Bull z Vrij University v Portsmouthu. „Vyšetřování se podobá spíš klábosení u baru a má to trochu ze stylu poručíka Columba, kde předstíráte, že jste téměř idioti, a současně sbíráte cenné důkazy.“ Lháři mají svou historku připravenou a nedokáží ji obohatit skutečnou upřesňující vzpomínkou nebo podrobností, zatímco opakování reálné příhody vynáší na povrch další detaily, na které si vyprávějící při první výpovědi nevzpomněl.

Psychologové testovali tuto metodu na vysokoškolácích, pro které připravili modelovou situaci, v níž studenti mohli zajít do pracovny učitele a tam podniknout některou z následujících akcí: buď ukrást otázky, vyměnit svůj test, nebo být poctiví. Pro „dobré lháře“ byla vypsána odměna 20 USD. Nicméně při dodatečné výpovědi rozpoznali „vyšetřovatelé“ pravdu či lež ve 34 případech ze všech 38 situací.

Čestné a nečestné chování aneb Jak odolat pokušení

Joshua Green a Joseph Paxton z Harvardovy univerzity uspořádali experiment, v němž testovali dvě hypotézy „morálního chování“: chováme se morálně, protože dokážeme odolat pokušení, které nabízí nepoctivý zisk („volní zvládnutí pokušení“), nebo se naopak chováme morálně, protože vycházíme z předpokladu, že je to tak správné („čest jako základ našeho jednání“)? Článek byl otištěn v seriózním periodiku PNAS před třemi měsíci. Zjednodušeným příkladem je situace, kdy najdu peněženku a jdu ji odevzdat, nebo zda uvažuji, že bych si ji mohl ponechat, ale nakonec podlehnu morálnímu imperativu a přeče jen ji vrátím. Obojí je stále v rámci jednání čestného a počítá se slušnou společností, v níž fungují etická pravidla.

Prakticky ve stejné chvíli, kdy jsem dostal celý text článku, vyšel na českém internetu příspěvek, že poctivá nálezkyně odevzdala na policii 135.000 korun, které našla v tašce na podlaze jednoho bankovního úřadu v Praze. Gustav Jung by tomu řekl „synchronicita“, protože bylo zajímavé porovnat diskusi autorů článku s diskusí českých přispěvatelů na internetu.

Shora citovaní autoři podrobili pokusné osoby experimentu, v němž účastníci jednak mohli náhodnou volbou hodů mincí („orel–panna“) získat výhru, nebo — při

další variantě pokusu — měli možnost předem nahlédnout na výsledek a úspěšnost své výhry nepoctivě ovlivnit (trochu ve smyslu Karla Poláčka: „Jediný pohled do karet soupeře je často důležitější než dlouhé bloumání nad listem...“).

Jejich reakce hodnotili pomocí funkční magnetické rezonance zjišťující, které mozkové struktury se na rozhodování o jejich verdiktu podílejí. „Čestní“ účastníci se chovali (resp. jejich mozkové struktury se zapojovaly) stejně, ať věděli, či nevěděli o svých možnostech dopředu, „nečestní“ zapojovali další mozkové struktury do rozhodování, zda se zachovat poctivě, či naopak zapracovat ve svůj momentální prospěch.

Předběžné závěry vyznívají v tom smyslu, že čestní lidé budou jednat čestně bez ohledu na bezprostřední zisk, protože mají zakódováno, „že tak je to správné“. Podle autorů je odmítnutí momentálního (navíc ne zcela poctivého) „zisku“ významným momentem pro vytvoření důvěry ve společenství, a tím i budoucího sociálního zisku pro jedince, který se takto chová. Je to základ pro-sociálního chování, jehož atmosféra pomáhá překonávat i individuální problémy. Při vzdálenějším horizontu úvah: jedinec, který dá přednost zisku 5.000 korun dnes před možností 6.000 korun zítra, nevydělá víc. Tato rozhodnutí však vyžadují kultivované sociální podhoubí, nikoli morálku lupičů. Nicméně čím více spoluobčanů bude takto postupovat, tím komplexnější kvalitní podhoubí se bude vytvářet. Diskutěři, kteří by mi chtěli psát, že jsem idiot, si mohou ušetřit práci.

AVESAS — nová nemoc vegetariánů

Představivost je důležitější než znalosti.

Albert Einstein

Ze součtu pořízeného na základě statistik publikovaných na seriózních zdravotnických portálech vychází, že na Zemi je vážně nemocno 172,5 % veškeré populace a zbytek — asi tři miliardy lidí — trpí hladem a podvýživou. Pokud jde o Evropu, nemocnost bude patrně nejvyšší v naší zemi, neboť zde pacienti navštěvují lékaře 2–3× častěji než na zbytku kontinentu. Z toho logicky vyplývá, že Česko je promořeno přinejmenším 400% chorobností a jedinej zdravěj orgán nebude slezina jako u Vlasty Buriana, ale hradní mluvčí Petr Hájek, který na rozdíl od zbytku obyvatel nepochází z opice. Zdravotní stav pana prezidenta mi znám není.

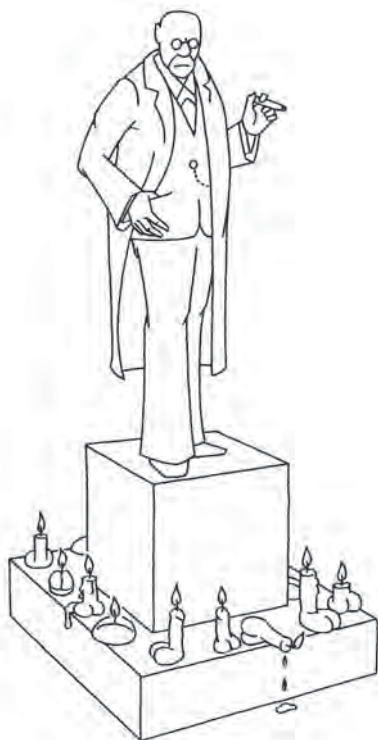
Teď hrozí lidstvu další děsná choroba, jak nás upozorňuje jeden z nejkvalitnějších lékařských časopisů, British Medical Journal, který se na blogu úderně ptá: „Co soudíte o možných psychologických a behaviorálních dopadech facebooku a dalších sociálních sítí na lidi?“ A pod tím se skví první tragický příběh mladého muže, který spatřiv profil zrádné milenky na facebooku dostal astmatický záchvat. Zřejmě ji do té doby viděl jen en face, teprve facebook mu paradoxně zprostředkoval její profil.

Nové choroby jsou sice zákeřné (především musí být co nejrychleji léčeny farmaky firmy XXY nebo XYZ — v tom spočívá jejich největší užitek), ale vesměs nedecimu-

jící populaci/populace. (Decimování byl chvályhodný postup používaný k napravení mravů vzbouřených legií: v nastoupeném útvaru již zkrocených legionářů byl každý desátý zabit. Dalo se to opakovat i několikrát a údajně zde vznikla říkanka končící veršem „kolik nití do desíti“.)

Protože vynalézání nových chorob je nesporně finančně výhodné, rozhodl jsem se také vyběhnout na tuto zlatonosnou stezku a zvýšit svůj celkový zisk tím, že představím lidstvu hrozbu decimující, stejně krutou, jako je dnes AIDS. Současně ale již spolupracuji s firmou Kaizer na proponované léčbě jedním jejím preparátem, jehož se prodalo méně, než se čekalo, čímž vznikla situace, že teď čeká na plné uplatnění (viz *Čekání na Godota*).

Inspirovala mě pravdivá a tragická sága zanikajícího rodu medvěda pandy. Podrobností se lze dobrat na stránce BBC, což je médium seriózní, které nekecá. Všechno začalo tím, že pandí pramáti někde ztratila jeden gen a už ho nenašla. Nikdo ho nenašel, a tak pandové, pandy a pandátka, původně všežravci jako všichni medvědi, náhle ztratili

Miroslav Barták

chuť na maso a přešli k bambusu. Přestože jim tato strava šla zdánlivě k duhu (správně by se mělo říkat „k duze“), konečné důsledky jsou katastrofální. Pandové se přestali zajímat o rozmnožování, respektive tyto aktivity se jim pro příšerné zmenšení penisu nedaří, navzdory tomu, že vědci jim podali viagru a pouštěli k tomu pandí porno. Fakt!

Nutno říci, že neúspěšné potenciální pandí otce dost otrávil, když se jich partnerky s úšklebkem ptaly: „A plat máš taky malej?“ Pandí matky však také mají svůj podíl na vymírání. Mají (také) velice malé časové okno (72 hodin ročně) na otěhotnění, délka jejich těhotenství je proměnlivá a neodhadnutelná (od několika týdnů po několik měsíců), a když porodí víc než jedno mládě, nemají dost mléka, protože nejsou kravami je z té mizerné stravy nevyrobí.

Jak lze využít těchto poznatků? Metodou vedoucí ke světovým objevům je extrapolace! Například Hans Selye tak přišel na podstatu psychosociálního stresu u lidí, aniž musel udělat jediný experiment. Analogie se nabízí naservírovaná na zlaté míse jak Arcimboldovo zátiší. Na řadě jsou vegetariáni, ti požírači mrkve a dalších komodit z prvního článku potravinového řetězce, čímž se podobají pandám. Kardinálním příznakem mužů je sice pozvolné, ale nevratné krnění pohlavního ústrojí s následnou impotentia coeundi (a finálně vymřením rodu po meči), které již dříve bylo transkulturními psychiatry opakovaně zaznamenáno v jihovýchodní Asii a zaneseno do odborných analů pod jménem „koro“. Při této chorobě hrozilo nejen úplné zakrnění postižených orgánů, ale dokonce jejich zanoření do dutiny břišní. U žen je narušen cyklus obdobně jako u pandích samic. U obou pohlaví jsou sexuální změny spojeny s úzkostí. Behaviorální příznaky druhého řádu jsou přepestré, společný jim je asociální až antisociální charakter.

Myslím, že nemusím ani svolávat předem vědecké konference na Havaj a do Rarotongy, jak je u nových nemocí zvykem; ostatně ani na to nemáme. Majitelé firmy utopili své úspory ve vývoji již zmíněného prášku proti pihám, který nejde na odbyt, a já chci zbohatnout, ne zchudnout. Stačí pohodit zmínku do několika bulvárních listů, cestou nabalující se sněhové koule se toho chytanou další a pár hypochondrů zakrátko strhne lavinu. Do týdne se pacienti jen pohnou. Kdyby do toho šťourali odborníci, máme argument: koro tu nezpochybnitelně bylo! Ale oni nezašťourají. Než se proberou, budeme v balíku.

Pak už věci poběží samy. Falešný poplach týkající se radaru ve Skrundě přitáhl do této lokality několik desítek mezinárodních expertů, a to šlo jen o pitomé záření. Tady jde o daleko víc. Jen tuším, že se mi nepodaří vyvolat diplomatické napětí mezi Japonskem a Čínou, což se jednomu zesnulému čínskému pandovi povedlo. Když ho totiž v Tokiu japonští veterináři uspali, aby mu odebrali spermie, zákrok nepřežil. Čína na tuto skutečnost reagovala velmi nevrle, prý dokonce poslala nějaké nóty. Protože však čínských vegetariánů je mnohokrát více než pandích samců, jeden zemřelý v péči japonských veterinářů nepředstavuje hrozbu pro mír a přátelství mezi národy.

Konkurence se nás pokusila předběhnout (viz dnešní zprávu: *Češi vynalezli proteinové nudle, mohou pomoci ke zdravější výživě* — není jasné, zda Češi, nebo nudle), ale s tím si netřeba lámat hlavu. Lid (ano, ten s právem na zdraví) chce léky, a ne nějaké diety, tím méně návrat k přirozené stravě, která by to vyřešila bez medicíny. Zbývá už jen vymyslet patřičně chytlavý název, který se zároveň dobře pamatuje. Jednak pro chorobu (napadá mě třeba AVESAS = Acquired Vegetarian Sexual Atrophy Syndrome), jednak pro lék (Atrostop?). Ten asi na začátku budeme vydávat za potravní doplněk, abychom předešli tahanicím s povolujícími komisemi, které dneska nevědí, co by chtěly... A na to my, jak jsem již uvedl, nemáme.

Ještě přemyslím, koho si vyberu a expertně doporučím za výrobce měřidel (penometrů) a hygienicky nezávadných prodlužovadel atrofovaného údu, a též kde po rozbouření Územního plánu sídelního útvaru hlavního města Prahy postavím svou kliniku. Líbily by se mi Hradčany. Pohled do historie, zacílený na vznik, vývoj a ekonomické úspěchy některých jiných nově objevených chorob mi při pohledu do budoucnosti dodává optimismu.

Černá magie na olympiádě

V období reálného socialismu měla rodná strana a vláda několik priorit a mezi přední patřila jedna zvláště kuriózní: **dohnat a předejhnat**. Jedním dechem tak dokonalý stát přiznával, že jsme za prohnilým kapitalismem drobet pozadu, a současně nabízel ufuněnou perspektivu s triumfální vidinou vlídného doteku cílové pásky. Protože oblast technologií sejevila i samotným architektům zářných zítřků jako iluzorní (nemluvě už o zubní pastě a toaletním papíru), konalo se dohánění a předhánění na poli sice mnohem méně užitečném, zato však všude viditelném: ve vrcholovém sportu. Ten se stal „vizitkou socialismu“ a žádné prostředky nebyly dost špinavé, aby nemohly být použity.

Na prvním místě to byl speciálním oddělením na ÚV KSČ řízený doping. Několik významných chemiků a farmaceutů vymýšlelo, zkoušelo a zamaskovávalo nejružnější přípravky, jimž jednoznačně vévodila anabolika (zvaná „bobule“), podávaná s patřičným časovým odstupem na povinných sportovních soustředěních. Zde byly také testovány látky, které měly jejich přítomnost v moči zakamuflovat. Po příjezdu do jakékoli ciziny (i spřátelené, protože v tomto ohledu se bratrství nekonalo) prošmejdili lékaři výpravy nejprve odpadkové koše, jestli v nich nenajdou obaly, zbytky či jakékoli stopy po tom, čím dopovala konkurence.

Nicméně do tohoto chomoutu byla zapřažena i poctivá věda. Byl jsem tehdy členem metabolické skupiny, která měla vyřešit optimální nastavení organismu při náročném, až vyčerpávajícím svalovém výkonu. Našimi prvními pokusnými králíky byli maratonci a na rozdíl od „chemických“ vylepšovatelů výkonu jsme měli za úkol postupovat cestami fyziologickými. Jako psychiatr, který měřil parametry únavy,

jsem pochopil, že hlavní úsilí směřovalo proti kyselině mléčné, která vzniká při dlouhodobé svalové práci. (Až o několik let později jsem se dozvěděl, že nepotřebuju vůbec namáhat svaly, abych obohatil svůj organismus touto sloučeninou; přidávala se totiž podle předpisů k povinným 18 % masa jako doplnění váhy a objemu do burťů a dalších měkkých uzenek a nejsem si jist, co všechno se tam přidává dnes.)

Jako neprověřený a navíc poctěný jakýmsi stupněm nebezpečnosti jsem neměl šanci dostat se do nějaké party, která vyjížděla na Západ. A tak mě přidělili ke střelcům, s nimiž jsem směl, ale jen do spřátelené ciziny. Ti byli bezproblémoví, pohodoví, nedopovali, nejspíš proto, že nebylo čím (kdyby bylo, jistě by to dostali příkazem), a vozili medaile.

Moje životní příležitost teprve měla přijít. Pamětníci jistě nepopřou, že filozofii socialistického bloku byl materialismus, ale jeho zastánci se chovali trochu jako ta babička na ostrově Svatého Jiří, co zapalovala jednu svíčku Pánubohu a druhou čertovi s odůvodněním, že je dobré mít kamarády všude. Tak jako ve Třetí říši i zde kvetly tajné nauky a prověření senzibilové tu měli pravý ráj. Ale i k těm neprověřeným potentátů v přestrojení zašli, když jim bylo ouvej, neboť se jim dalo věřit víc než doktorům v SANOPZu.

Na duchařinu se s plnou vervou vrhl na stará kolena nejhnusnější prznitel našeho školství po Nejedlém, profesor Kahuda, který nám přidělil titul promováný lékař. Na jednom majálesu se vynořilo slavné heslo: *Dejte nám sem Kahudu, my mu dáme přes hubu!* Nedali. Přežil vše a v osmdesátých letech vedl výzkumnou laboratoř čarodějnictví, která sídlila na Letné u Stromovky. Tehdy i soudruh Brežněv měl svou senzibilku, jmenovala se Džuna, měla dvě vlastní letadla a lítala si do Paříže pro kožichy. Na Brežněva oficiálně vztahovala ruce. Ona směla, jiný by se se zlou potázal, kdyby naň jen ruku vztáhl!

Profesor Kahuda se vědecky zabýval hypotetickými hmotnými částicemi myšlení, které pojmenoval „mentiony“ a které byly rychlejší než světlo, takže napřed zmizely a pak se teprve objevily. Napsal o nich dvě tlusté knihy a mnoho článků, které mu otiskla řada předních časopisů, mimo jiné na několik pokračování i prezidiální časopis ČLS JEP — Časopis lékařů českých.

Dodnes na to může být hrdý. Kdo nevěří, ať si to vyhledá ve jmenném rejstříku pod Kahuda F, ve věcném pod mention. Kromě této vědecké práce dirigoval senzibily a měl jich pod bičem několik. S nimi se rozhodl dohnat a předehnat všechny kapitalistické sportovce a s dostatečným předstihem podal grant na jejich využití na blížící se olympiádě. Náklady grantu byly spočteny na 38.000 Kčs (to bylo o něco víc než můj tehdejší roční plat — takže nic moc) a jeden z kolegů jej přinesl na naše pracoviště k oponentuře. Já jsem byl jmenován oponentem.

„To musíš vzít a doporučit, takovou věc nesmíš zabít!“ říkali kamarádi. „Kdyby bylo nejhůř a dali ti to zaplatit, my se na tebe složíme.“ Princip zásahu čarodějí byl prostý a pro mne poučný, neboť do té doby jsem byl (kromě zmíněných mentionů) vědou nedotčený. Přesto — jak jsem se později dozvěděl — výběr padl právě na mne, neboť

jsem měl být podle informací z ministerstva vnitra v těchto věcech honěný a z toho důvodu také nebezpečný. Nebudu už napínat: senzibil nedokáže energii přidat (jak jsem se bláhově domníval), ale — a v tom byl ten figl — dovede ji odebrat. Jakoukoli energii: lidskou, elektrickou a dokonce si troufne i na přitažlivost zemskou. Samotné provedení bylo ještě prostší: senzibil si sedne například u doskočiště pro skok vysoký a až bude skákat náš borec (nesmí se splést, ale to už bafuňáři zařídí), sníží gravitaci a máme hned pár centimetrů navíc! Totéž u skoku dalekého.

Byl tam taky jeden, co uměl snižovat odpor vzduchu. Ten měl na starosti běhy a vrhy spolu s tím antigravitátorem. Už si nevzpomínám, co uměl ten, kterému svěřili plavání, ale určitě také něco pěkného. Proměna vody ve víno to bohužel nebyla.

Vydal jsem se do Kahudova doupěte, abych získal nějaké podklady pro oponenturu. Kouzelník seděl v křesle a žaloval mi, že ho bolí hýžděový kloub (mohla to být nová nomenklatura) a že senzibil mu nedovede bolest odstranit úplně, takže mu ji na čas posílá do kolena. To si hýžděový kloub odpočine a je schopen za nějakou dobu bolest zase snášet. Požádal jsem o ty podklady a dostal jich, co hrdlo ráčilo. Obě dvě knihy o mentionech (no, knihy — byla to skripta), separáty článků o mentionech a tři strojo-pisné kopie přednášek o mentionech. Zeptal jsem se, jestli by nebylo něco o gravitaci, a dostal jsem stoh ruských časopisů o Džuně a její fotku. Byla to docela hezká holka...

Jedině časopis Юиостъ psal nejen o Džuně, ale také o nějakém chlapíkovi, co pozná barvy poslepu. O gravitaci ani slovo. Stvořili jsme kolektivní patafyzický posudek. A čekali. ÚV KSČ, jak jinak, tento geniální projekt schválil. A pak po nás přejel mráz: Kahuda do konečné cifry připsal jednu nulu.

Nicméně malér se nekonal. Toho roku se socialistický tábor urazil, už si nevzpomínám proč, a na olympiádu kolektivně nejel. Místo toho se bratřili v Moskvě a tam zase o tolik nešlo. A tak se stalo, že tehdy, k mé velké úlevě, černá magie do sportu (spíš do gladiátorských her) nezasáhla. A Kahudu asi tři roky nato vzal čert.

FIFA 2010; a co zbylo ze sportu?

„Mám rád jazzovou hudbu, ale dobrou jazzovou hudbu. Například takového Dunajevského.“ To, mimo jiné perly týkající se zejména kultury, pronesl v posledním nádherném projevu z Kremlu na podzim roku 1964 těsně před svým pádem Nikita Sergejevič Chruščov. Proč ta vzpomínka? Protože podle mého soudu má mistrovství světa ve fotbalu ke sportu stejný vztah jako Dunajevskij k jazzu, tedy žádný. Pokud zde nějaké vztahy existují, tak nesporně pouze k penězům.

Přesto je toto dění za sport vydáváno a těší se celosvětové pozornosti od bezdomovců po nejmocnější muže planety. Summit G8 počkal, než se dohrál druhý poločas. Francie může být vyřazena z reprezentačních i klubových soutěží, pokud se tamní politici v čele s prezidentem Sarkozym nepřestanou vměšovat do fotbalových záležitostí, pohrozil dnes předseda FIFA. Diplomatická válka je na obzoru. Věřme, že pouze diplomatická.

Našince u nás doma zdaleka tolik nevzrušuje skutečnost, že pátý týden po volbách nemáme vládu, zato máme dva premiéry (už sama tato skutečnost je jazykovým protimluvem), jednoho, který už nevládne, a druhého, který ještě nevládne, jako je vzrušuje neuznání regulérní branky Angličanů. Novináře také, alespoň podle proporcionality věnované těmto dvěma událostem v médiích.

Věcní, střízliví, ale hlavně šetrní Holanďané prošustrují neskutečné sumy za cokoliv oranžového, zfanatizovaní Němci uctívají věštčího hlavonožce jménem Paul (nemí jasné, zda dneska něco dostal k svátku) a ruínují sázkové kanceláře na základě jeho neomylného verdiktu, proti pravidlům FIFA zakazujícím náboženskou symboliku na hřištích protestuje dva tisíce evangelických kněží z Paraguaye a nakonec — finis coronat opus — skutečně chlapské prohlášení Téveze: „Je to sobecké, ale já věděl, že jsem v ofsajdu.“ Tak tomu říkám čestné sportovní jednání!

Národy nejsou hrdé na své padlé či živé hrdiny, umělce, vědce, vynálezce, kulturní úroveň, HDP (nebo DPH?), finančníky, politiky, ale na jedenáct novodobých gladiátorů poskládaných z nejrůznějších koutů světa (někteří získali jejich občanství dokonce už na jaře tohoto roku), kteří, pravda v potu tváře, pod jejich prápory vydělávají těžké peníze. Nic víc a nic méně. Až tento cirkus skončí, nechají se najmout jiným impresáriem a budou účinkovat v jiných představeních s jinými kamarády.

A nikde už nejsou ti vesničtí kluci, kteří odmítli zahrát si fotbal s Klapzubovou jedenáctkou slovy: „My hrajeme pro čest, vy hrajete pro peníze.“ Místo aby kopali na plácku (plácky nejsou, stojí tam supermarkety), sedí u počítačů, pojídají hamburgery a hrajou střílečky, čímž si bystří zrak, křiví páteř a zakládají na panděra. Ti, co neztratili zájem o pohyb, se musí proboujet do sportovních škol, což chce protekci a peníze. Tam jsou roztríděni podle vědeckých kritérií a z těch nadějných se posléze stanou noví gladiátoři...

Víte, co je serendipity?

Dne 28. ledna letošního roku uplynulo přesně 255 let ode dne, kdy Horace Walpole, 4. lord z Oxfordu, vypustil do světa termín serendipity, inspirovaný vzpomínkou na „směšnou pohádku o třech princích ze Serendipu“, kteří objevovali na svých cestách podivuhodné věci, pro něž posléze nacházeli uplatnění. Pojem se vžil jako označení náhodného výsledku (většinou) vědecké práce, která původně byla zaměřena zcela jiným směrem. V encyklopediích je často uváděn objev bakelitu, který se vytvořil, když belgickému chemiku Baekelandovi omylem spadla jedna dávka formaldehydu do nádoby s kyselinou karbolovou.

Klasickým příkladem je objev penicilinu, který byl skutečně jen proto, že „Fleming měl v laboratoři binec“, jak nám na přednáškách sdělil profesor Wenke. Pohlédneme-li do historie medicíny, najdeme tam podobných příkladů desítky, počínaje revoluční Wöhlerovou syntézou první organické molekuly močoviny, když chtěl vyrobit kyanid amonný, přes Minkowského objev souvislosti pankreatu s

cukrovkou, kdy na moč pankreatektomovaných psů se slétala hejna mlsných much, až po objev podstaty a účinků interferonu, kterým původně chtěli japonští vědci Yasuichi Nagano a Yasuhiko Kojima posílit účinnost očkovací látky proti neštovicím.

Pacientům s anginou pectoris nepřinesla viagra úlevu od kardiálních obtíží, ale erekci. Možnost provedení koronarografie byla objevena, když se kardiolog z Clevelandské kliniky netrefil a kontrastní látku místo do levé komory aplikoval do koronární arterie. Kde by dnes byla drogová scéna, kdyby se byl Hofmann pět let po úspěšné syntéze jednoho přípravku z mořské cibule pro povzbuzení dýchání nevrátil k novým pokusům a neolízil si přitom v roztržitosti prsty. Bylo to 19. dubna 1943 a velký chemik cestou na kole domů prožil světově první „LSD trip“. Švýcaři slaví toto výročí dodnes jako Bicycle Day.

Psychiatrická léčba vedená až do 80. let minulého století převážně metodou „pokus–omyl“ má na svém kontě celou řadu náhodných objevů tohoto typu. Ve 30. letech minulého století, v éře konvulzivní (= vyvolání křečů) léčby čehokoli a čímkoli (snad kromě strangulace), vyšli Cerletti a Bini z naprosto nesprávné premisy, že epilepsie a deprese se nevyskytují společně (není pravda). Pak se inspirovali na jatkách, kde zjistili, že dobytek je před porážkou elektrickým proudem pouze omráčen, a začali pouštět 125 V do lidí. Kontraintuitivně je tato metoda dodnes účinná a patří při léčbě deprese k nejbezpečnějším.

První neuroleptikum, chlorpromazin, měl být antihistaminikem pro prevenci chirurgického šoku, mohutný depresogen reserpin byl používán jako anxiolytikum, imipramin, první tricyklické antidepresivum, byl syntetizován a určen k léčbě schizofrenie, a když se neosvědčil, šetrný Švýcar Kuhn si řekl, že to přece nevyhodí, a zkusil jej pouze u 13 (metodici kvílí!!!) depresivních pacientů. Výsledky však byly natolik přesvědčivé, že evokovaly další studie. První přípravek ze skupiny inhibitorů monoaminoxidázy, iproniazid, byl původně účinným antituberkulotikem, ale po jeho podávání byla pozorována výrazná elevace nálady, a tak se jej zmocnila psychiatrie. Čelný představitel II. generace tetracyklických antidepresiv, mianserin, měl být antialergikem. Teprve oslavovaný i zatracovaný prozac (fluoxetin) byl preparátem „vyrobeným na míru“ v souladu s teorií o významu serotoninu a jeho nedostatku při depresivní poruše.

Farmaceutické firmy hledají „léky na receptor“ a dávno jsou pryč doby, kdy kreativní, až zběsilý dr. Ing. Miroslav Protiva, který syntetizoval výborné antidepresivum dosulepin, chrlil jednu molekulu za druhou a kolem VÚFB (Výzkumný ústav pro farmacii a biochemii) bylo možné občas potkat „nadrátované“ zaměstnance, kteří byli ochotni zkoušet jeho výrobky „na vlastním preparátu“.

Současné psychiatrii vládne serotoninový průmysl. Nicméně doufám, že se ještě dožijeme serendipity, která toto dogma zvrátí (a podívá se třeba pro změnu na NMDA receptory, kterých je v mozku několikanásobně více než receptorů serotoninových). A možná i oxytocin se dočká...

POSTSKRIPTUM

Marie Fleissigová

Paní W. a paní B.

Pozoruju to už dlouho, ale teď mi to potvrdili v jakémsi odborném sdělení jacísi průzkumníci: starší sourozenci mají v sobě zakódovanou péči o mladší sourozence tak pevně, až to ovlivňuje i jejich prvotní volbu povolání. Stávají se prý ponejvíce učitelé nebo se věnují jiným profesím, kde také převažuje starost o ty ostatní. Tak dlouho jim totiž říkali – jsi starší, tak dej na bratříčka pozor, ať neupadne; jsi starší, a tak ty musíš mít rozum, až jim toto pečovatelské úsilí vejde natrvalo do krve a vydrží až do stáří. Ačkoliv v důchodovém věku, jsem pořád „ta mladší“, a tak vím, o čem mluvím: celý život mi sestra neustále radí a sleduje, teď už jen zpovzdálí, jak si vedu.

V naší nepřilíhově velké rodině vytváříme napříč třemi generacemi dvojice starších a mladších sourozenců – a my „mladší“ si mnohokrát na ty své „starší“ navzájem stěžujeme – zdali si ti starší naopak stěžují na nás, to nemohu posoudit, to si asi zase říkají oni mezi sebou.

Když se po delší době naše nepočtená, ale roztěkaná rodina zase sešla, pustila se starší dcera do dcery mladší – jak je učesaná, že v tom sestřihu vypadá prý „moc přísně“ a také jak se prý divně tváří na fotografiích. A když se jí zdálo, že „ta mladší“ nijak nereaguje, přešla k důraznějšímu vysvětlování; mírnou ironií a špičkování zaměnila za sarkasmus a nakonec sestřičku přirovnala k staré Weitingerové. V tu chvíli zpozorněl mladší vnuk, student, a začal se zajímat, kdože to je ta paní Weitingerová? Odpovídali jsme, že se to jen tak říká o tom, kdo hrozně vypadá, je neupravený, nevkusný, možná i špinavý a otrhaný. Hoch si ale vedl svou a asertivně naléhal: kdo to ta paní Weitingerová vlastně je a kde žije – žije-li vůbec. Na rozdíl od nás neříkal „stará Weitingerová“, ale zásadně „paní Weitingerová“, maximálně řekl „stará paní Weitingerová“.

Možná to bylo ročním studiem v USA, kde by také neřekli jenom Klaus nebo Bush, ale mluvili by o panu Klausovi a panu Bushovi, možná na to má vliv i jeho zážitek z dob, kdy ani nechodil do školy. Jezdívají jsme tehdy na chalupu a tam nás denně navštěvoval náš soused, pan Veselý. Říkávali jsme když přijde pan Veselý a náš chlapec se vyptával: kdy přijde ten veselý pán? Vysvětlovali jsme mu, že se říká pan Veselý, pan Vomáčka, pan Krupička a paní Dobrá nebo Nováková – nu, a tak tu teď máme „paní Weitingerovou“.

Ovšem vysvětlit, kdo je stará Weitingerová, neuměl nikdo z nás, nejvýš jsme si vzpomněli, že se také říká „stará Blažková“. Myslím si, že tyto dvě staré dámy se odlišují tím, že stará Blažková je poněkud méně chápavá, zato více hádavá než stará Weitingerová. (Zadala jsem dotaz na Wikipedii a do Googlu, ale ani tam jsem se nic bližšího nedozvěděla.)

Je zajímavé, kolik výrazů běžně používáme, aniž bychom znali jejich přesný smysl: že milion je meloun a tisíc je tác, to je nasnadě. Proč je ale pětikoruna búr? Zato snad-

no odvodit můžeme, proč je deset korun „pětka“ – tento výraz pochází z dob, kdy to bylo pět zlatých, tedy z časů Rakousko-Uherska. Mimochodem to, že se něco dělo za starého Rakouska, inspirovalo tvůrce anekdot k údajnému dětskému dotazu, kdože to byl ten starý Rakousek. Třeba se také někdy děti budou vyptávat, kdože to byl ten pan Bolševik, když říkáme, že „za bolševika“ nebyly mandarinky nebo se nesmělo cestovat.

Slovní spojení, jejichž pravý význam už není příliš znám anebo je zastřeno pohrdavým odsudkem, bychom také mohli najít v mnoha veřejných vystoupeních politických činitelů – co je například špatného na volání po pravdě a lásce, po demokratických postupech, po sociální spravedlnosti? To ale nechme stranou, vraťme se raději k paní Weitingerové.

Druhý den po té rodinné sešlosti jsem se vydala po úřadech, protože zásadně měním adresu. Kdo to nezažil, ten si nedovede představit, kde všude musí člověk oznámit, že se stěhuje – na místním úřadě, dopravním inspektorátu, v pojišťovnách, plynárnách, elektrárnách, na poště. Někde to šlo hladce a jednoduše, stačilo změnu adresy oznámit, jinde musím čekat, až budu mít nový občanský průkaz. Ono totiž – díky vyspělé technice – už nelze jen přepsat adresu, jak to bylo dřív, kdy legitimaci tvořila papírová knížička. Pokrok je, že si nemusíte přinést fotografii, dokonce ji ani nesmíte mít – vyfotografují vás na místě, u okénka a zdarma. Neříkají ovšem přitom „pozor, vyletí ptáček“, ale „rovně hlavu, neusmívat se, zavřít ústa, vlasy z čela“; čekáte, že snad řeknou „Nadechněte se, nedýchat!“

Rozdílné je chování a předpisy na různých úřadech: někde se chovají vstřícně, vlídně poradí a potřebný formulář vám dají už v informacích, jinde u okénka na vás šteknu, že musíte mít pořadové číslo – a počkat na přepážku. Ani tam to však vždycky nejde hladce – jednou může chybět spojovací číslo SIPO, podruhé zase uvádíte jedny kamna navíc, a tak si musíte obstarat revizi plynu (to mi našťěstí zařídil domácí). Při třetí návštěvě (a třetím hodinovém vzhlížení k blikajícím pořadovým číslicíčkům) se dozvíte, že musíte k tomu mít i souhlas majitele domu. V této fázi už jsem dostávala hysterický záchvat – a vyjela jsem na chudinku úřednici jako stará Blažková. Protože jsem ale od přírody dost pokorná, sama jsem se svého chování zalekla a té chudinky u přepážky mi až přišlo líto. (Také jsem kdysi „za bolševika“ u jedné takové přepážky sedávala, a nebyla jsem vůbec ráda, když mi někdo vyčínil jen za to, že jsem trvala na předpisech a příkazech.) Nakonec se jsem se tedy té slečně omluvila a popřála jí trpělivější zákazník. Jinými slovy - z hádavé staré Blažkové se stala zase slušná Fleissigová. Nakonec jsem i tuto záležitost zdárně dotáhla do konce při čtvrté návštěvě, ale to už jsem zase byla pěkně otrávená, unavená, nohy mě bolely a měla jsem hlad, asi jsem vypadala jako stará Weitingerová a nechápavá jako stará Blažková.

Teď si půjdu pro nový občanský průkaz. Určitě na té znormované a nevylepšené fotografii budu vypadat úděsně. Pak ji ale ukážu vnukovi a řeknu: „Takhle nějak vypadá stará Weitingerová.“

VITA NOSTRA REVUE. Časopis Univerzity Karlovy v Praze, 3. lékařské fakulty.
Vychází 4× ročně. Vydává 3. lékařská fakulta, Ruská 87, Praha 10. IČO: 00216208.

Evidováno pod registračním číslem Ministerstva kultury ČR

MK ČR E 15 377

Náklad 440 kusů

Šéfredaktorka: Mgr. Marie Fleissigová

Tel.: 267 102 105, fax: 267 102 552, e-mail: vnr@lf3.cuni.cz

Grafická úprava a tisk

TIGIS, spol. s r. o.

Příspěvky dodávejte pouze v elektronické podobě e-mailem na adresu
šéfredaktorky jako připojený soubor (ve formátu MSOFFICE-doc, xls).

Redakce neodpovídá za obsah mimoredakčních příspěvků.

Publikované texty nemusejí vyjadřovat názory redakce.

Redakce si vyhrazuje právo na odmítnutí, krácení a jazykové úpravy příspěvků.

ISSN 1212-5083

vita nostra

2012 *revue 2*

Abstrakta
Jubileá
Kauzy
Politici
Pomníky
Prevence
Protesty
Reformy
SVK
Záchranáři

Otto Placht: Džungle II

V. Bělohradský
P. Fiala

V. Hampl

L. Heger

R. Honzák

C. Höschl

E. Kohák

P. Pithart

Z. Podskalský
S. Štech

VITA NOSTRA REVUE

21. ročník, číslo 2

Časopis Univerzity Karlovy v Praze, 3. lékařské fakulty

Vychází 4× ročně

Uzávěrka tohoto čísla 22. 5. 2012

Redakční rada:

Předsedkyně: prof. MUDr. Radana Königová, CSc.,
Klinika popáleninové medicíny FNKV a 3. LF UK
Mgr. Marie Fleissigová, SVI 3. LF UK (šéfredaktorka)
PhDr. Martina Hábová, SVI 3. LF UK

MK ČR E 15 377

ISSN 1212-5083

OBSAH

RES PUBLICA

E. Kohák: Kde končí svět?	4
V. Bělohradský: Rakovina možná, hlad jistý: o protestech této doby	8
C. Höschl: Nejvyšší čas, aby se politici chytli za nos	12
P. Kalvach: Chtěl bych poznat génia	16

ALMA MATER

V. Hampl: Podpora věd a umění patří k atributům panovnické moci	20
P. Fiala: Žádný poplatek nesmí nikomu bránit ve studiu na vysoké škole	25
Dokončete reformu, vyzvali nového ministra experti	27
Po uzavěrci	29
S. Štech: Reforma jako návrat ke kořenům	30
Š. Švec: Debil za tři sta	32

ZDRAVOTNICTVÍ

J. Šeblová: Když jdete do práce, nasadte si svatozář	34
L. Heger: Z Rathovy kauzy mám spíše smutný pocit	42
V. Žák: Jak to bylo s IZIP	45
I. Bezděková: Na které další kauzy by si policie měla „posvítit“?	47

VĚDA

K. Nešpor: Prevence návykových nemocí v rodině	50
R. Šlamberová: Zpráva o Studentské vědecké konferenci 2012	53
Abstrakta vítězných prací v teoretické sekci	58

OZVUKY

P. Pithart: Pomník se postaví a zase zbourá	64
Dvojí jubileum profesora Jiřího Syllaby	66
R. Honzák: Odysseův syndrom	72
M. Kment: Vojmír Vokolek – křesťan, kterého nepochopili ani věřící, ani církevní představitelé	74
Z korespondence: O VNR 1 (a paní W. najmě)	77

TEXT

Z. Podskalský: Paměti a nepaměti	80
--	----

POSTSKRIPTUM

M. Fleissigová: Bludné kořeny	102
-------------------------------------	-----

Ilustrace: Rembrandt van Rijn z knihy Henrik van Loon: Rembrandt, Tragédie prvního moderního člověka, Edice Máj - Mladá fronta, Naše vojsko, Smena, Praha, 1977

RES PUBLICA

OTÁZKY A PROTESTY
TÉTO DOBY

Erazim Kohák

Kde končí svět?

Kde končí svět? Asi někde v pohádce. Aspoň až tam na konec světa obvykle putuje český Honza – potažmo rytíř – za zakletou princeznou.

České lidové povědomí mívalo o světě takovou docela praktickou představu. Tady *u nás* je doma. O den chůze dál – za mého dětství to bylo *za Pakou* – začíná svět. Když se mladá Domaňová ve čtvrtém díle Jiráskovy kroniky *U nás* rozjela s trakařem z Hronova prodávat plátno až někam k Hradci, jela do světa a vracela se jako světačka. Mohla jet dál. Šumavští světáci v *Cirkusu Humberto* jezdili rok co rok za prací až do Hamburku. Světák v *Paličově dceři* byl až v Americe, tedy opravdu na konci světa. Přivezl si odtamtud ochočeného indiána, docela

jako svatý Prokop čerta. Mohl jet dál, a vrátit se domů z druhé strany, jako Masaryk a jeho bájní legionáři. Svět našich předků prostě nekončil. Na každé *u nás* navazovalo nějaké ve světě. Konec by mohl být leda v pohádce. Vždyť ještě Valdemar Matuška zpíval, „*Kdo ví, kdo ví, co se všechno může stát? Svět je kulatej a já jsem na něm rád.*“

Kam se poděl ten známý svět, kde na každé zde přímo navazovalo nějaké tam? Nezmizel, jen ztratil svou návaznost. Když naši předkové vyrazili časně ráno z Raisova Větrova pěšky do Prahy, každým krokem navazovali na své zde dalším tam. Ještě jízda vlakem zachovává tuto návaznost. Vlak každou chvíli zastavuje, průvodčí se zdraví s výpravčím, místní nastupují a vystupují. Pro mě byl pamětihodný bodrý zemědělec, který nastoupil do motoráčku ve Zlaté koruně a halasně se zdravil s cestujícími. „A co babička?“ ptal se jednoho. Pak zaváhal, a stejně bodře dodal; „No, pořád mrtvá?“ Svět tu má návaznost.

Autem je to jiné. Pan řidič se uzavře do plechového brnění a s chvostem zplodin se řítí na Brno. Při sto šedesáti kilometrech v hodině se nestačí ani rozhlédnout. Pak někde ve Veverí zastaví a vystoupí *někde jinde*. Návazný svět vyšuměl do neskutečna. A to je auto. V letadle je ta lakuna dokonalá. Skutečné je jen tady, pak dlouho nic, až najednou *jinde*. Prožívaný svět ztratil svou návaznost.

Či ne tak docela. Návaznost tu je, jen na ni není spolehnutí. Zajišťuje ji už jen sám cestující. Svět, to jsou ostrůvky, na kterých se postupně odehrává příběh našich životů. To je ono: příběh nahradil svět, a příběh nutně končí. Není divu, že nás jímá závrať prý z *konce světa*, ač spíš z konečnosti našich příběhů.

Třeba příběh, který vyprávějí kosmologové a astrofyzici. Je o tom, že je vůbec něco a ne prostě holé, nekonečné nic. Tak se na počátku novověku tázal Leib-

niz – *Proč je něco, spíš než jednoduše nic?* Tu otázku si kladou lidé vždy a všude. Proč je vůbec něco? A nečihá někde v hlubinách něčeho prázdnota holého nic, která jednou pohltí všechno něco? To by byl konec světa, který se nepřezívá.

Je to, co nám dělá starosti? Sotva. Příběh o Bytí a nicotě je na komiksové a filmové horory příliš odtažitý. Náš zkušenostní horizont se týká nanejvýš lidských věků. Horizont, který by sahal do nekonečna, kde se sbíhají rovnoběžky a Bytí končí, je pro nás teoretická představa, která nevzrušuje. Věřící si to představují tak, že již na počátku se nade vši nicotou vznášel Duch Hospodinův. To je takový podivný obrat izraelských kněží z šestého století před Kristem. Dnes bychom to nejspíš vyjádřili nějak tak, že již před prvotní nicotou tu byla Vůle - či Láska - k *bytí*, ta s nekonečnou štedrostí a úctou vedla *bytí* ke skutečnosti. Ač po pravdě, není to stejně obrazné, jako obrat *Duch Hospodinův?* Budiž. Pro věřící zůstává bezprostředně danou skutečností, že *bytí* je základnější než nicota, život než smrt. Moudrý židovský myslitel Maimonides byl přesvědčen, že *bytí* nepozná konce. Neméně moudrý myslitel Whitehead vyjádřil křesťanskou důvěru, že jednou ta veliká láska shromáždí všechno, co kdy bylo a co zůstává zapsáno mimo čas v paměti boží, a přetvoří to v novou, nepomíjející skutečnost... Tak či onak, dělat si hlavu z konce světa nemá smysl.

A přece, lidé si z „konce světa“ hlavu dělali a dělají. Třeba na konci milénia. Nebo na vrcholu zhýralosti v předvečer reformace. Či v dobách morových ran. Znovu a znovu vyrůstá přesvědčení, že „takhle už to dál jít nemůže.“ Pak z apokalypsy vyjede pátý jezdec – a jak Zbyněk Brynych ukázal ve svém filmu z roku 1964, „pátý jezdec je strach.“ Nevyjíždí z konečnosti života a světa. S tou jsme se naučili žít. Ale ... odkud tedy vyjíždí ten pátý jezdec?

„Už panikáři jedou! Už panikáři jdou!“ zpívali Voskovec a Werich na melodii Pochodu komediantů pod jícny děl v předmnichovském létě apokalyptického roku 1938. Někteří z nás ještě pamatují tu nesmírnou odvahu dvou klaunských postavicek, jak zpívají, „Už panikáři jdou! Hlavu maj' ve smutku a strach jim kouká z očí. „Už je to na beton, všechno se otočí! Kolena se jim třesou, Jobovu zvěst nesou. Jsou jistá místa a tam se chytá proti nám akce dozajista. To by tak hrálo, vždyť je nás málo! Opuštění jsme dočista!“ Voskovec a Werich radili: „Nejlepší odpověď pro panikáře je rázná domluva přes obě tváře. „Hele, koukej podívej se, divnej brachu, buďto teda máš kalhoty plný strachu nebo pro strýčka příhodu už si napřed kalíš vodu...“

Jenže panikáři měli pravdu. Naše milovaná Republika československá se rozdrobila na českou, slovenskou, německou, maďarskou, polskou, rusínskou drť. Mnichov už jen napsal finis na konci příběhu, který jsme žili od rozjásaného 28. října. Byl to konec jednoho světa. Ostatně jako po záblesku poválečných nadějí Únor, který si někteří z nás přejmenovali na „Vítězný“. A co ti ostatní? Po Mnichově někteří bojovali, a nepřezili. Padli. Jiní nebojovali - a nepřezili morálně. A jiní přežili, poznamenání tím či oním koncem světa. Jen příběh šel dál. Jako po Únoru.

To je snad nejzákladnější poučení z *konců světa*. **Každý konec světa znamená přesun těžiště příběhu, ale příběh jde dál. Pokud za jeho střed považujeme sami**

sebe, ten přesun přežít nemůžeme. Jenže nevyjíždí pátý jezdec právě z toho, že se považujeme za těžiště příběhu, za onen příslovečný pupek světa, takže konec našich drahých zvyklostí nám připadá jako konec světa?

Když Mnichov zpečetil náš národnostní rozkol a s ním i konec našeho příběhu, došlo k takovému základnímu posunu. Středem světa, těžištěm příběhu, jsme přestali být my, naše lásky, tužby a záště. Stal se jim masarykovský humanitní ideál svobody, spravedlnosti, soudržnosti, který se Československo, země naší věrnosti, snažilo usilovně a nedokonale naplnit. Ti, kdo do středu zájmu postavili ideál svobody, spravedlnosti, soudržnosti, ti konec světa přežili. Jistě, mnozí padli, po Mnichovu i po Únoru, ale nevypadli z příběhu. Ti, kdo za těžiště příběhu považovali uspokojení vlastních zájmů, ti podlehli pátému jezdcovi. I když přežili – a dnes třeba hromadí ještě větší moc a majetek – vypadli z příběhu. Propadli se do bezvýznamnosti přežívání. Byť na vysoké spotřební úrovni.

Právě ty přežívající duté životy dnes chamtiví a mocní straší koncem světa. Pochopitelně: lidé vystrašení se dají lépe manipulovat, a dutí lidé vystrašit, nejlépe koncem světa obecně. Dnešní panikáři nehovoří o konkrétních hrozbách, jimž bychom mohli čelit. Tak je to s konci světa obecně. Někteří jím straší. Nehovoří o konkrétních hrozbách, kterým se dá čelit, se kterými se dá bojovat. Straší neurčitou hrozbou. Z pestrosti kulturních zvláštností udělají hrůzný střet civilizací – Josef Goebbels tomu říkával *Kulturkampf* – žluté nebezpečí nebo islámskou hrozbu. Nevarují, jen si kalí vodu a čekají v zákulisí.

Je to až trapně známý scénář. Jasná výstraha mobilizuje, neurčitá hrozba straší a paralyzuje. Demagog, který chce manipulovat dav, musí nejprve popřít jasnou výstrahu a nahradit ji neurčitou hrozbou, kterou posiluje potlačené vědomí skutečného ohrožení. Pomůže nám zapomenout na globální oteplování, na hrůzný nárůst naší početnosti a náročnosti, na sociální bezpráví našeho blahobytu, na naši neochotu porozumět odlišnosti a naši ochotu uchýlit se k násilí. To všechno zastře neurčitou hrůznou hrozbou, od klasického *židovského spiknutí* přes mnoholetý evergreen, *rudé nebezpečí*, až po dnešní *islámskou hrozbu*. S tím ovšem nemůžeme nic dělat – a tak se svěříme tomu, který nabízí silnou ruku a slibuje ochranu před *koncem světa*.

Nejde o konec světa: jde o přežití demagogie a davové psychózy, kterou šíří uchazeči o úlohu silné ruky. První krok k přežití je strážlivé hodnocení údajné hrozby. Ne obecně, ale zcela konkrétně – **co ohrožuje náš příběh?**

Především **hrozba ekologická**. Naše civilizace omámila lidstvo příslibem zrušení mezí. Vlastně příslibem všemohoucnosti. Jako triumf nad omezením přírody jsme vítali nárůst lidstva z jedné miliardy na sedm za sto let. Vítali jsme nekonečný nárůst spotřeby. Odmítli jsme vzít na vědomí, že nekonečný růst v konečném prostoru nutně končí výbuchem. Kdesi v povědomí sice víme, že nekonečný růst na konečné Zemi je protimluv, ale potlačili jsme to vědomí. Ovšem potlačené vědomí je podstatou špatného svědomí, nejlepší páky manipulace.

Ekologická hrozba přerůstá v **hrozbu sociologickou**, či přesněji, morální. Nekonečný Růst vyzýváme ne jen z naděje, že štěstí lze zaručit blahobytem. Vyzýváme jej také

ze špatného svědomí nad hrůznou sociální nespravedlností. Kdesi v povědomí víme, že se přejídáme, zatímco dvě třetiny lidstva živoří a umírají. Řešíme to směnkou na budoucnost. Bídu už neomlouváme příslibem blaha v nebesích, nýbrž *zářnými zítřka* nekonečného Růstu. Jenže svět je velmi konečný, a jen spotřeba nás privilegovaných už přesáhla meze. Víme to, ale i to vědomí potlačujeme. Zas máme špatné svědomí.

Sociální bezpráví přerůstá dál do **hrozby násilí**. Vymlouváme se na zlý gen, jenže ten vysvětlí nanejvýš hospodskou rvačku, ne globální hrozbu násilí. To se stává hrozbou, protože nadpotřební společnosti již celé století vyrovnávají své rozpočty prodejem vyspělé bojové techniky do všech koutů světa. Těm dvěma třetinám lidstva, které nemohou ani uživit své hladovějící děti, dáváme do rukou bojovou techniku za miliardy. Daňový poplatník to uhradí, jen když to ospravedlníme „obranou“. To prý *střet civilizací* vyžaduje, aby se i Česká republika zapojila do okupace Afghánistánu. Ovšem když už vyzbrojujeme své klienty, vyzbrojíme i jejich nepřátele, aby se zachovala rovnováha. Víme, že přezbrojený svět hrozí apokalyptickou válkou, ale odmítáme to vědět. Z potlačeného vědomí zas máme špatné svědomí, až jsme ochotní věřit, že se nedá nic dělat a že konec světa se nezvratně blíží.

Dá se něco dělat? Snadno sotva. Dostali jsme se do začarovaného kruhu vzájemně se podporujících lží. Museli bychom vystoupit z kruhu. Kdekoliv, a všude. Třeba z představy, že problémy bídy se dají řešit násilím, ostatným drátem na hranicích. Nebo z představy, že nekonečný Růst může vyřešit otázky sociálního bezpráví bez vědomého úsilí, *jako neviditelnou rukou*. Nebo z představy, že Země a s ní i naše civilizace je slučitelná s nekonečným Růstem. Kdesi v povědomí víme, že každé takové tvrzení je holý nesmysl a úmyslná lež. V začarovaném kruhu si to připouštět nemusíme.

Je vůbec možné vystoupit z kruhu vědomých samozřejmostí? Těžko. Kruhový argument, *circulus viciosus*, je svým způsobem dokonalý. Jeho závěry podporují jeho východiska a opačně. Je potřeba se tázat na sílu, která drží dohromady jednotlivě neudržitelné části začarovaného kruhu. Tou silou je potlačené vědomí, které zaznamenáváme nanejvýš jako *špatné svědomí*. Logika Růstu se jeví přijatelná, protože jsme potlačili ekologické a sociální následky nekonečné expanze v konečném prostoru. Logika bezpráví se jeví jako přijatelná, protože jsme potlačili vědomí jejího příčin a následků. Logika násilí se jeví jako přijatelná, protože jsme potlačili vědomí spiknutí sobectví a svévole, kterou si ji zdůvodňuje. Či starosvětsky, vědomí našeho vlastního podílu na vině. Cesta z něj – zas starosvětsky – vede *vyznáním viny*, či méně archaicky, zvědoměním našeho potlačeného vědomí. Je to možné bez důvěry v odpuštění? Nebo je to další, tentokrát teologický začarovaný kruh?

Zůstaňme raději u konce světa. Když si přiznáme, že ve středu našeho začarovaného kruhu je potlačené vědomí našeho podílu na údajné *hrozbě konce světa*, poznáme předpoklady přežití. Je to především přeřazení našich osobních zájmů ze středu na okraj potřeb *všeho života*, nejen toho lidského. Pak můžeme reálně rozhodovat v rámci celku a dát před Růstem přednost trvale udržitelným řešením.

Když si uvědomíme hloubku sociálního bezpráví a uznáme, že naše směnka na budoucnost je bezcenná, můžeme přistoupit k zásadnímu globálnímu přerozdělování, k vědomému snižování vlastní spotřeby a navyšování spotřeby druhých. Když si doznáme, že naše vlastní propojení sobectví a svévole nás vystavuje zlobě našich obětí, můžeme se vzdát násilí. Logika řešení je stejně přímočará, jako logika ohrožení. Stačí si ji doznat a vyvodit z ní následky.

Jenže tu se vracíme k té teologické otázce. Jsme toho schopní? Nebylo by neskonale riskantní vzdát se záruk bohatství, moci a výsad bez záruky jiného spravedlivého řádu? Bylo, jenže **jen za cenu rizika může vzniknout nový řád**. To riziko je skutečné. Podle křesťanského příběhu to zkusil Ježíš – a skončil na kříži. Jenže pokud máme na vybranou mezi rizikovým přežitím a jistým *koncem světa*, pak je třeba riskovat. Totiž jenom ti, kdo tak riskovali, přežili předchozí konce světa. I když padli, nepropadli prázdnotě. *Kde končí svět* se jmenovala gramofonová deska, kterou jsme kdysi uctili obětí Jana Palacha.

Václav Bělohradský

Rakovina možná, hlad jistý: o protestech této doby

V dubnu více než osm tisíc italských dělníků protestovalo proti tomu, že ocelárna u Taranta, v níž pracovali, má být zavřena, zamořovala totiž nebezpečně životní prostředí. Jedno z hesel protestu znělo: Rakovina je možná, hlad je jistý (volím rakovinu)! To heslo je jen zdánlivě vzdálené mainstreamovému myšlení. Není snad pokračující privilegování automobilového průmyslu ničící naše města něčím podobným?

Demokratické společnosti se vydaly na překotný račí pochod zpět. Četl jsem někde, že česká polistopadová oligarchie už diskutuje na svých večírcích dokonce i o možnosti omezit volební právo nemajetných. Odkud to jdeme, a kam?

Mainstreamová definice současné společnosti se stále ještě opírá o teorii postindustriální společnosti. Tu epochální formuli vymyslel sociolog Daniel Bell, odvolával se přitom také na československého teoretika postindustrialismu Radovana Richtu, vyberme si tedy Richtovu definici procesu postindustrializace: je to epocha, v níž se ukazuje, že „nejefektivnějším způsobem rozmnožování výrobních sil společnosti se stává rozvoj člověka samého... člověka jako sebeúčelu“.

Komunismus se rozpadl, protože překážel „rozvoji člověka“, i když se od začátku definoval jako „reálný humanismus, který za vším vidí člověka“, nedokázal svůj ideologický náskok realizovat. Řekněme to jednodušeji: **postindustriální společnost se liší od společností předešlých tím, že se v ní otevřel prostor pro hodnoty postmaterialistické, na které člověk doby industriální, sužovaný nedostatkem, musel rezignovat.**

Praha 21. 4. 2012

V postindustriální době se uskutečnil liberální sen. **Lidé emancipovaní od strachu a nedostatku přestávají být „armádou otroků“ a začínají masově hledat smysl v tom, co dělají – volí ne vyšší mzdu, ale zajímavější život, ne větší spotřebu, ale větší kvalitu života, ne více moci, ale více uznání druhými, ne více konkurence, ale více solidarity.** Hojnost konzumní společnosti otevřela prostor pro otázky smyslu, které člověk průmyslové doby, hnaný strachem o přežití, neměl možnost klást.

Americký sociolog Ronald Inglehart (www.worldvaluessurvey.org) popisuje už po mnoho desetiletí vývoj žebříčků hodnot v postindustriálních společnostech. Je přesvědčen, že je jednosměrný: od nedostatku k dostatku a od tradiční autority k autoritě demokratické, která se musí legitimizovat před těmi, kdo ji mají respektovat.

Povstání mládeže v šedesátých letech je prvním zdaleka viditelným znamením zlomu v dějinách průmyslové modernosti. Studenti bojovali za postindustriální hodnoty ve společnosti, jejíž instituce byly ještě převážně industriální. Hlavním nositelem pokroku v postindustriální společnosti už není dělnická třída, ale „tvořivý třetí sektor“, lidé spojení s kulturou, vzděláním, s institucemi dostatku. Třídní boj v postindustriální společnosti skončil vítězstvím vzdělané střední třídy, která se angažuje

v hledání odpovědi na otázku smyslu, a tím se ostře liší od „kondelíkovské“ střední třídy společnosti průmyslové.

Dostatek a demokratizace v postindustriální společnosti způsobily, že otázka smyslu se stala „dějinnou silou“. Lidé se angažovali v protestech ne proti materiálnímu nedostatku, ale proti jednání, v němž cítili nedostatek smyslu. Pár příkladů: (ekologické, sociální, lidské) meze růstu, prohloubený feminismus, multikulturní dialog, lidská práva, disent, práva přírody a třeba i animal rights. Kritika ekonomického růstu jako samopohybu, jemuž neumíme dát žádný lidský smysl, morální i intelektuální emancipace od růstového terorismu, hledání nové společenské smlouvy pro celou planetu, je jistě nejradikálnější podobou „otázky smyslu“ v postindustriální společnosti. Švejk se v blázinci setkal s vědcem, který mu vysvětloval, že „uvnitř zeměkoule je ještě jedna mnohem větší než ta vrchní“. Takové přesvědčení je vědeckým základem ideologie ekonomického růstu.

Globalizace se zdála zprvu potvrzením postindustriálního obratu, pád komunismu jako by jej jen potvrdil. Koncem devadesátých let se ale globalizace stala

Praha 21. 4. 2012

černou dírou, do níž se demokracie, sociální práva a postindustriální „humanizace kapitalismu“ začaly rychle propadat. Do vzdělanostní společnosti se začal drát nedostatek, strach z cizinců a následný obrat k rasismu, autoritarismu, sobectví, k nevzdělanosti. Nad demokracií se objevilo ponižující znamení dluhu, pravice i levice prohlásily zadlužení státu za nemoc, kterou je třeba léčit a léčba bude bolestivá. Z občanů se stávají děti, které musí být donuceny spolknout hořkou medicínu. Musí a dost! Demokratický konsenzus zadlužených občanů nemá přece žádnou váhu.

Heslo italských ocelářských dělníků je kruté, ale vystihuje obrat doby: hlavně abychom měli své platy, otázka smyslu je výsadou privilegovaných tříd, „reálným“ problémem společnosti jsou opět důsledky nedostatku! Strach z nedostatku a hněv odtrhuje protesty od otázky smyslu.

Platí to i o protestech, které minulou sobotu ovládly Václavské náměstí, i ty jsou znamením tohoto nebezpečného obratu od otázky smyslu k otázce holého přežití.

Přišel čas formulovat Bělohradského diktum: Problémy, které vlna škrťání a následného nedostatku a oslabení demokracie vnesla do současné společnosti, nelze vyřešit bez toho, abychom udrželi ve veřejném prostoru otázku smyslu, kterou jsme se naučili klást v epoše dostatku a demokratizace; vytlačení otázky smyslu ze hry pod heslem „dnes máme problémy reálnější“ dělá krizi neřešitelnou. Ekonomický růst je nesmyslný, protože je odpovědí, která předchází otázku Proč, jak a co má růst? **Podářilo se obluď ekonomického růstu zastražit nás do té míry, že se bojíme ptát, čemu má sloužit?** V sobotu na obou stranách barikád to vypadalo, že ano.

Nemůžeme se ale vrátit ke kategoriím industriální společnosti – nedostatku, třídnímu boji, masové spotřebě, národnímu státu. Krize naší společnosti zůstává stále globální krizí společnosti dostatku či přebytku, i přes současný růst hněvu a nedostatku. Naším problémem je plýtvání, skládky odpadu, zamoření prostředí, nízká kvalita sebeorganizace stále více urbanizované komplexní společnosti. Slovo konkurenceschopnost už nemůže znamenat to, co znamenalo v industriální společnosti – rychleji běžící výrobní pásy a masovější spotřebu. A v politice nic neřeší nostalgie po autoritarismu, tradiční identitě a svrchovaném národním státě. Globální problémy mají sice místní dopady, ale ne řešení.

Chci říci, že problémy společnosti hojnosti nelze řešit jinak než tím, že se začneme ptát na smysl situace, v níž jsme se ocitli. Otázky smyslu, které jsou vlastní postindustriální společnosti, už nelze přeskočit a zapomenout. Problém skládek odpadu zůstává v současné společnosti větším problémem než nezaměstnanost, jakkoli žádná strana nemá odvahu postavit na této pravdě svůj politický program.

Intelektuálové vždy toužili po nějakém úkolu, otázka role intelektuála ve společnosti se stále vrací. Jen málokdy v minulosti byla ale odpověď tak jasná: hájit ve veřejném prostoru, zaplaveném vlnou strachu z nedostatku a hněvu, místo pro protesty inspirované otázkou smyslu. Jinak řečeno: **největší hrozbou je dnes to, že otázka smyslu bude autoritativně vypuzena z veřejného prostoru. Nedostatek, hněv a strach nejsou demokraté, proto ten obecný návrat extremismu a nostalgie po minulosti!**

Síly potlačující otázku smyslu jsou na pravici i na levici, odbory například se často řídí heslem Pracovní místa za každou cenu. Největšími nepřáteli otázky smyslu jsou ale neoliberální ekonomové, kteří na všechny složité otázky dávají jednoduchou odpověď: Větší konkurenceschopnost v boji o zisk!

Napsal kdysi jeden významný morální filozof, že dvacáté století má svůj kategorický imperativ: žijme vždy tak, aby Hitler neměl pravdu! Kategorický imperativ století jednadvacátého by mohl znít takto: žijme vždy tak, aby nás neoliberální ekonomové nemohli dosadit do svých rovnic! Je to v naší moci.

Právo, 24. 4. 2012

Cyril Höschl

Nejvyšší čas, aby se politici chytli za nos

Pane profesore, lidi zase přepadla blbá nálada. Jak je to u vás?

Samozřejmě že člověk při pohledu na to všechno nemůže cítit uspokojení, ale blbou náladou bych to u sebe nenazval. Mně spíš chybějí poslové dobrých zpráv, chladnější hlavy a věcnější argumentace.

V čem například?

Například v tom, když dneska někomu řeknete, že se má objektivně lépe, než se měl před dvaceti lety, tak málem dostanete pár facek, aniž by se ten dotýčný snažil nějakými skutečnými daty podpořit svůj pocit, nebo vyvrátit ten váš.

Lidmi cloumají negativní emoce, rozum ustupuje?

Ano, negativní emoce se šíří jako epidemie, samozřejmě že za velkého přičinění jak politické scény, tak médií, která skutečnost filtrují jedním směrem. V psychiatrii na to máme paralelu, jak funguje mozek: když dáváme někomu před oči obrazy šťastných tváří a když mu dáváme obrazy smutných tváří. Mozek depresivních jedinců zvýšeně reaguje na to špatné a to dobré potlačuje, jako by to ani nechtěl vidět. Nebavme se o viníkovi. Kdyby tady ty smutné tváře nebyly, tak média nemají zase co představovat. Kdyby se politická scéna chovala řekněme ušlechtleji, zodpovědněji, tak by nemohla dovolit médiím poskytovat o sobě ten negativní obraz.

Kdyby se politici chovali jinak, kdyby neměli skandály – iluze, vím – přijímali by lidé s větším pochopením zprávy o nutném zvyšování daní?

To má dvě roviny. Kdyby negativních jevů bylo méně, tak to ještě neznamená, že by lidé byli šťastnější. Protože oni by si vždycky nějaký důvod našli: lidi se potřebují trochu bát, potřebují trochu trpět. Když to nemají ve skutečnosti, tak si to aspoň pustí v nějakém hororu.

Chcete říct, že vlastně neumějí být šťastní a spokojení?

Ale ano, ale zároveň mají potřebu určité dramatizace a stimulace, že když se dlouho nic neděje, tak si sami něco připraví. Když nemají válku, tak aspoň skáčou někde na gumě z mostu. Nevěřím, že kdyby byla scéna idyličtější, že by byl idyličtější skutečný život. Na druhou stranu: kdyby vláda měla větší podporu v populaci, uměla lépe vysvětlovat své kroky, tak by možná měla s uplatněním reformy menší potíže. A ta „blbá nálada“, která má tendenci zesilovat sama sebe a šířit se za všech okolností, by nebyla tak výrazná.

Zrovna v sobotu chtějí pochodovat Prahou odboráři a další skupiny protestující proti vládě. Je to pro ně ventil emocí, nebo se tam ta naštvanost ještě znásobí?

Při podobných akcích se uplatňuje mnoho fenoménů najednou. Určitou proporcí každého takového shromáždění tvoří profesionální matadoři, kteří z toho mají dobrý byznys, je to často jejich zaměstnání. Další část tvoří ti, kteří už skutečně nemají co ztratit a jdou do ulic přihlásit se o svá práva. Na to se nabalí ti, kteří se potřebují někde vyřvat. Pak přijdou bytostní škarohlídi a kverulanti, kteří si budou stěžovat vždycky na všechno a na všechny. Pak je ten obraz téměř úplný.

A uleví se jim tím pochodem?

Části se uleví, na náměstí se vyřvou, poslechnou si populistické řeči těch, kteří to svolali, půjdou do hospody a na nějakou dobu bude pokoj. Část se tím ale natolik nabudí a rozruší, že bude mít chuť pokračovat na vyšší úrovni destrukce. To záleží na proporcích, v jakých se jednotlivé skupiny sejdou, a jak to zasáhne lidi, kteří by se jinak takových akcí neúčastnili. Zda hranice, kterou je řada lidí ochotna tolerovat, už překročila určitou mez. Pokud ano, pak se ten signál začne lavinovitě šířit.

Radikalizuje se česká společnost?

Do určité míry ano, ale směr radikalizace se přelévá. Měli jsme zde poměrně viditelnou a hlučnou extrémní pravici, která jako by ztratila dech, přestože vnější podmínky – rasové nepokoje ve Šluknovském výběžku nebo teď incident v Břeclavi – by ji měly spíše povzbuzovat. Mainstream politické scény tohle zatím stačí absorbovat. Tenhle úkol z nějakých pro mne ne zcela srozumitelných důvodů jakžtakž splnil.

Rasové nepokoje ale nejsou jediným příznakem nespokojenosti.

Určitě ne. Nepříznivá je celková atmosféra ve společnosti, ať už vinou reformem nebo vinou neskutečně infantilního chování strany Věci veřejné, která zřejmě byla podnikatelským záměrem party nedospělých jedinců, kteří emočně vůbec nedozráli k roli, již najednou získali... A přes to všechno říkám, že extrémní křídla, kterých se lze dlouhodobě v politice obávat, to neposiluje.

Zmínil jste „neskutečně infantilní Věci veřejné“. Kdy jste si toho u nich všiml?

Bez jakéhokoli chlubení musím říct, že na samém začátku. Naprosto infantilní představy o demokracii, takové to klikání, věčkaři... Vůbec nevěděli, jak funguje zastupitelská demokracie. Možná to mysleli dobře, založili na tom podnikatelský plán a nedomysleli kontext. Jejich představy byly takové, že je to vlastně esemesková volba TýTý nebo rozhodování, jestli lednice mají být růžové, nebo bílé.

Přesto jim jedenáct procent voličů – a to není málo – dalo hlas.

Oni absorbovali spoustu lidí, kteří už té kmotrovsko-paroubkovské politiky měli dost. Viděli tady novou, mladou, svěží krev, krásné dvě tři blondýny, neokoukaného podnikatele, nadšenou partu lidí... O firmě ABL ještě tehdy veřejnost nic netušila. Věci veřejné prostě zachytily část středopravicového spektra, a to se také dneska projevuje. Ti, co je opouštějí, nejdou směrem ke komunistům nebo extremistům.

Ale kam jdou? TOP 09 ani ODS preference nerostou.

Oni by se rádi někde ukotvili, ale nemají kde. TOP 09 je sice opticky velmi sympatická strana, ovšem ve skutečném čele s dosti nemilovaným ministrem financí. ODS je provařená jako falešný pětník a všichni ještě dělají všechno pro to, aby svými skandály toho oleje do ohně ještě přilili, viz příběh Janoušek – Bém. Ti lidé vlastně nevědí, koho volit. A to největší nebezpečí, kterého se obávám, je že lidé začnou místo mezi stranami, osobnostmi a idejemi volit mezi politickým systémem a jeho totálním odmítnutím. Dokud se střídá levice s pravíci, tak funguje normální kyvadlo dějin.

Pomohly by teď nové volby?

Části populace přinesou úlevu a naději na změnu, pro část to bude zklamání. To je v demokratickém režimu normální. Spíš se bojím, že by všichni velice brzy zjistili, že je to prašť jako uhoď – co se týče atmosféry a celkové kultivovanosti. Řešení teď není ani tak ve výběru mezi politickými stranami, ale mezi tolerancí a netolerancí dodržování práva, vymahatelnosti zákona, mravnosti a nemravnosti. Nesmírné záležitosti, jak dopadnou velké kauzy, jako je Janoušek, Pitr, Krejčíř. I to jsou zdroje nespokojenosti a já je chápu. Je nejvyšší čas, aby se politická a ekonomická elita chytla za nos. I když myslím, že už je dost pozdě.

Kde se stala chyba? Kdo může za to, že velké ryby vyklouzly?

Nepochybně lze vyčítat budovatelům porevoluční společnosti, že bagatelizovali nutnost důrazu na právo a jeho dodržování, že před důrazem na etiku upřednostnili důraz na volnou ruku trhu. Na tu já do značné míry věřím, ale ve chvíli, kdy se z toho stane modla, která je vševysvětlující a všeřešící, tak je to jenom fanatismus naruby.

Co by teď mohlo přinést společnosti naději, že se poměry zlepší?

Kdyby lidé viděli, že ty různé kauzy jsou předmětem seriózního procesního řízení, že justice funguje a funguje rychle. Reputaci českého právního systému teď malinko pomohl soud s Věcmi veřejnými. Soudci Šottovi nelze upřít obrovskou efektivnost, rychlost. To, jak proces vedl, bylo obrovské školení pro celou veřejnost – školení v tom, kde jsou hranice etického a neetického chování, kde je jaká míra společenské nebezpečnosti.

Prezident Václav Klaus míní, že veřejný proces s VV „nás všechny poškodí“. Rozumíte mu?

S tímhle se neztotožňuju. Veřejný proces tohoto typu může leda poškodit zájmy lidí, o které tam šlo, zkrátí jim to plány a znejistí je to v jejich pozicích a konexích. Jinak to nikoho poškodit nemůže. Toto ale v soudnictví neplatí obecně, v jiných případech to může být téměř naopak.

Pane profesore, mění se působením v politice charakter člověka?

Nepochybně. Vidíte to na všech významných politických figurách, jak byly vnímány na začátku svého období, jak uprostřed a jak na konci. Každý jako by v té funkci jakýmsi způsobem vyhnal a projevila se na něm degenerace moci, které se mimochodem parlamentní demokracie brání nastaveným omezením funkčních období a mandátů.

Těšíte se na nového prezidenta?

Těšení není to správné slovo. Já se spíš obávám, že volba přichází ve velmi nevhodnou dobu, s ohledem na celkovou politickou situaci, náladu lidí, s ohledem na to, že se zrovna teď podařilo prosadit přímou volbu prezidenta, což – jak se možná ukáže – nebylo tak úplně dobře. I když sáším na to, že společnost už je vyspělejší a že nevybere někoho jen proto, že je to populární zpěvák nebo sportovec.

Zároveň však nevidím charismatické osobnosti typu Masaryka nebo Havla, nebo i Klause jako ekonomického reformátora. Ti přicházejí jen na rozhraní epoch. Obávám se, že teď přijde nějaký průměr.

A není to vlastně jedno, když už je společnost vyspělejší, jak říkáte?

Vlastně je to dobře, souhlasím. Ale když jste se ptal, jestli se na to těším, tak ne: může se tam totiž dostat někdo, za koho se budu stydět. Vidím ve frontě na Hrad několik takových lidí.

Koho byste tedy volil?

Mirku Němcovou. A musím říct, že po jejím odstoupení nevím.

Za vámi nikdo s výzvou ke kandidatuře nepřišel?

Na to nemůžu odpovědět.

Neboli přišel.

Je to tak, že jsem rozhodnutý říct ne. Po zvážení všeho, co ten souboj obnáší, a všeho, co mám ve hře: rozestavěný evropský projekt za miliardu, jsem v Radě vlády pro vědu a výzkum, v prezidiu Grantové agentury, jsem ředitelem Psychiatrického centra... Tohle všechno bych musel opustit, a pozor: prakticky do příštího týdne. Protože pak začnou primárky v ODS a vlastně kampaň.

Ale věděli byste, že možná budete mít prezidenta, za kterého se nebudete stydět – sebe.

Řeknu to takhle: není to do takové míry závažný problém, aby stál za takovouhle obětí. Ta by byla v současnosti velmi vysoká.

Jiří Kubík

Mladá fronta DNES, 21. 4. 2012. Kráceno.

Pavel Kalvach

Chtěl bych poznat génia

Kruhy našich kamarádů a spolupracovníků žijí ve standardních podmínkách běžné lopoty. Jsme za ni odměňováni běžnými třiceti, někteří čtyřiceti či dokonce padesáti tisíci korun měsíčně. Vkládáme do svých činností maximum svých schopností, většinu své energie a máme jakýs takýs výsledek. Celkově to není špatné.

Dovídáme se však, **že jsou světy lepších lidí** – snad dokonce někde nám nablízku, někde přímo v našem městě, **kterí si zaslouží odměnu čtyřnásobnou, pětinasobnou**, nebo dokonce ještě podstatně větší. Úžasně! Jak nádherná dokonalost takového člověka! Chtěl bych si ho představit v celé jeho harmonii. Chtěl bych jej vidět ve skutečnosti – při jeho virtuózním výkonu. Jen si to představte, každou minutu vyvíjí pětkrát, šestkrát větší zásluhu! Ptáte se, je to opravdu výkonem? Není v tom nějaké přepočítání? To asi ne, vždyť to vymýšlela naše vláda, i jiní strůjci naší parlamentní demokracie – tak to už musí být jaksepatří rozmyšlené! Jak ten génius svůj mimořádný výkon asi vyvíjí? Převážně svou nápaditostí? Pílí? Houževnatostí?

Nechci teď vzpomínat speciálních dovedností, jako je třeba fotbal nebo hokej, na jejichž prominenty vynaloží fanoušci nebo sebestopularizující sponzor závratné sumy. Napodobit takové dovednosti, to by se nám asi nepodařilo (natož pak to pochopit!). Myslím teď na činnosti v podstatě intelektuální. Na těch bychom rádi shlédli nějaký unikátní příklad. Pětinásobek nám známých duševních kapacit! To musí být paráda! Proti našim kolegům, usilovně se tumlujícím kolem ošetřovaných nemocných! Šestinasobek duševní potence univerzitních filosofů, historiků, badatelů Akademie věd! Ach, co to musí být za opojnou myšlenkovou svěžest a výkonnost. Nápady se rodí pětikrát rychleji! Sotva někdo naznačí téma, už je to géniovi jasné; hned zná řešení, čte pětikrát rychleji, retinuje, ano, nejen registruje, ale zadržuje ve své paměti neuvěřitelná kvanta informací, hned při nastartování nového tématu vrhne osnovu do svých vědomostních arzenálů, tam zajiskří nové a nové asociace – jeho úsudku se nabídne hned celá paleta řešení a on jen, s vítězoslavným pocitem, vybírá to nejlepší. A už razí jeho uskutečnění, už svolává svůj pracovní kolektiv a uvádí své nevídané nápady v platnost! Velkoryse, neomylně, pětikrát záslužněji než běžný našinec. Za stejnou hodinu, v níž jsme my těžkopádně smolili závěr ze svých úvah nad diagnózou, génius už jásá nad bravurním řešením na kapitálových trzích, už to prostě všechno ví – jak rozdělit portfolio, co vrazit do dluhopisů, co do hypoték, jak snížit střadatelům úroky a kolik musí zůstat stranou na sponzoring vyvolených partají. Bleskurychlé myšlenkové operace!

Jak asi taková mysl pracuje? Samozřejmě, že by to nešlo bez zrychleného synaptického přenosu a bez širších sítí dendritických trnů. Acetylcholinová kvanta těkají bleskurychle v synaptických štěrbinách, glykolýza spaluje kdekou molekulu kyslíku, dychtivě, aerobně, jen k cíli, vzhůru za tím nejlepším, co mohou odpoutané asociace nejlepšího dát. Co je neméně nutné, to je zrychlené - saltatorní vedení přes Ranviérový zářezy. Také se rozjiskří celé agregáty neuronů v kortikálních laminách, geneze myšlenek se stává hračkou. Anticipace, ano, anticipace, ta asi bude hrát velkou roli v tom zdařilém vnímání a kognici. Dráždivá otázka je též to, zda nemají tyto osoby o trochu větší neurony? Samozřejmě jen o trochu – nelze si představovat, že pětikrát. To skutečně nebylo ještě nikdy zpozorováno! Asi půjde o mimořádně zdařilé asociace, pravděpodobně na speciálně ukovaných neuronálních sítích – zřejmě nejdříve v rodinách a potom ve škole. Kdybychom tak mohli ten spektakl vidět, být přímo svědky toho myšlenkového procesu – jak se ten nejsprávnější závěr rodí, z původních premis, přímo před našima očima! Svým způsobem by takové pozorování mohlo být návodem i pro nás ostatní, osvojili bychom si něco z té účinné metody!

Jenže **problém je v tom, že géniové jsou plaší**. Nechtějí se nechat spatřit; a pokud se tak již stane, dělají všechny možné vytáčky a přetvářky, abychom jejich metodu nepoznali. Někdy se například stane, že si nějakého vysoce zodpovědného manažera, guvernéra, člena vysoce odměňované správní rady, pozve televize do Událostí. Marrně se však těšíme, že něco virtuózního uslyšíme. Génius zavětrí, že by mu mohl někdo myšlenky okopírovat a dělá jako že nic. Hned zpomalí své myšlenkové tempo, dělá,

že hledá slova. Daniela Drtinová klade otázky se vší pečlivostí a přesnou definicí. Také Jakub Železný. Ale odpovědi ne a ne zazářit. Nějaká sem tam vypadne, ale nic moc. Pětinašobný myšlenkový trysk se najednou nekoná. Génium mlží, abychom jej neprokoukli. Daniela Drtinová znovu a znovu ujasňuje otázku, v odvetu se však dovídá pouze opis daného dotazu v jiných slovech. Dostává výklad k tématu sice příbuzný, ale z jiné strany a všeobecně známý. Že o tom již někdy přemýšlel (protože je to jeho zaměstnání, kvůli němuž byl k tomuto interview vybrán), to prostě náš prominent neprozradí.

Tápáme tedy nadále. Génia prostě na vlastní zkušenost a úsudek nepoznáme. Zcela jiný rozlišovací talent mají však naši zkušení vládní činitelé. Ti vědí, jak prominenty rozpoznat. Ti umějí nás roztřídit na efektivní a méně efektivní, tedy preferované a udržované. Ti znají i to, jak génium zajistit podmínky. Jako velmi důležité shledávají zastropovat jejich odvody a rozevřít nad nimi ochranný deštník. Vždyť mají na mysli dobro celé společnosti. A tam přestává každá legrace. Přínos, který opravdu schopný myslitel společnosti přináší, je tak skvělý a prospěšný, že se ostatní musí uskrovnit. Pak nám nemohou géniové utéci. Budou tu spokojeně prosperovat, i kdyby nějaký ten póvl odcházel nebo strádal. Dlužno ovšem říci, že génium to ve víru těch nároků nemá snadné. Nestáčí například sledovat pořádek v rodině a domácnosti; leckoho tam mohou popadnout všelijaké vrtochy. Například se splaší maminka a rozfofruje rodinné úspory za nějakou tu vilu někde v oceánu. To holt je smutná zpráva pro člověka, který se tak horlivě věnoval prospěchu společnosti.

A tak my zvědaví odcházíme od televizorů neuspokojeni, lační znovu a znovu uvidět a hlavně uslyšet virtuóza na vlastní oči a uši, chtivi té úžasné bravury, kterou nedokážeme ve své trpasličí vynalézavosti ani napodobit, ani rozklíčovat. Kéž se nám to všechno podaří samostatnou úvahou jednou, raději však co nejdříve, pochopit...

ALMA MATER

REFORMA UNIVERZIT

A

NOVÝ MINISTR

Václav Hampl

Podpora věd a umění patří k atributům panovnické moci

Projev rektora UK na oslavě 664. výročí založení Univerzity Karlovy

Když vzpomínáme založení naší alma mater, vracíme se tak i k tomu, že ji Karel IV. jako otec zakladatel vybavil prostředky, díky nimž mohla pražská akademická obec učitelů a žáků začít reálně působit. Karlův syn Václav otcova nadání ve prospěch univerzity dále zmnožil. Scházíme se vlastně právě díky němu zde, v gotickém paláci, který Václav roku 1383 věnoval univerzitě a spojil ji touto donací se jménem svého zvěčnělého otce.

Doby Václavových následníků lze charakterizovat jako spíše dramatické než jako velkorysé vůči vědě a vzdělání. Roku 1576 však přišel na Pražský hrad panovník, který sice nedosáhl příliš oslnivých politických úspěchů, zato však oficiálně učinil Prahu sídlem

císařského dvora a zcela neoficiálně – ale velmi reálně – z ní na 37 let udělal jedno z klíčových center evropské vědy a umění. Éra císaře Rudolfa II. skončila právě před 400 lety, když 20. ledna 1612 zemřel.

Co vlastně zahrnujeme pod pojem **Rudolfův mecenát vědy**? Historická literatura posledních desetiletí solidně doložila, že císař, opírající se o rady předních přírodovědců své doby, shromáždil při dvoře především evropskou astronomicko-matematickou elitu. Tu nejlépe reprezentují jména jako Tycho de Brahe a Johannes Kepler. Prvý patřil koncem 16. století k nejlepším pozorovatelům hvězdné oblohy, druhý byl nadán mimořádnou matematickou kompetencí a nadto fascinující, nejen matematicko-astronomickou představitostí. Císař jim postavil k ruce nejlepší konstruktéry přístrojů oné doby a celý tým nejenže finančně zajistil, ale dával mu opakovaně najevo, že má osobní zájem o průběh a zajímavé výsledky konstrukční, výzkumné i teoretické práce.

Velmi podobně tomu bylo v případě dvorské alchymie, resp. chemie, medicíny nebo například botaniky, pro kterou Rudolf v hradním areálu založil na onu dobu skvělou botanickou zahradu. A úplně obdobný byl i císařův postup při podpoře umělců a umění dvorského okruhu. Kompetentní velkorysost, osobní, poučený a o znaleckou radu opřený zájem, soustředění osobností, které si měly navzájem co podstatného říci, a jejich motivování k zajímavým úkolům: to jsou hlavní rysy panovnického mecenátu oněch šťastných let na přelomu 16. a 17. století.

Za tímto – poměrně nákladným – konceptem nestál primárně finančně motivovaný pragmatismus vládců. Spíše se tu jeho osobní poučený zájem o vědy a umění snoubil s porozuměním pro nutnou mezinárodní reprezentaci státu a pro skutečnost, že **podpora věd a umění prostě evropsky patřila k nutným atributům panovnické moci**. Nešlo přitom o pouhou existenci observatoří, laboratoří nebo vědeckých sbírek. Kvalita, jaksi mimochodem prověřovaná početnými zahraničními zainteresovanými návštěvníky dvora, platila za nutný předpoklad reputace. Výzkum pak ukazuje, že mnozí z císařových umělců a vědců byli i jeho (neformálními) diplomaty. Měli své vlastní kontakty napříč Evropou.

Ptáme-li se, jak byla do tohoto prostředí začleněna naše univerzita, je třeba odpovědět, že sice jen nepřímo, ale zato velmi intenzivně. Klíčovou roli tu hrály významné vědecké osobnosti a jejich kolegiální síť. Dlouholetý hlavní panovníkův poradce, bývalý profesor pražské univerzity a protomedik království českého Tadeáš Hájek z Hájku zůstával v těsném a produktivním kontaktu s řadou svých univerzitních kolegů a přátel. Taktéž dlouholetý univerzitní rektor Martin Bacháček, přední pražský matematik oné doby, udržoval např. s Keplerem do té míry přátelské vztahy, že rakouský kolega u něj v koleji krále Václava dokonce na čas našel pohostinné bydliště. Bacháčkovy matematicko-astronomické konexe k řadě významných členů dvorské společnosti pomáhaly pak v době vyhrocujících se konfesijně politických konfliktů a vášní překlenout nejednu pro univerzitu nepřijemnou situaci. A je samozřejmé, že na druhou stranu i úspěšná a hýčkaná dvorská věda svými výsledky podstatně obohacovala také s ní spojené univerzitní prostředí.

Může nám tento historický příběh něco vzkázat přes propast čtyř století? Snad to, že vztah inteligentní a velkorysé vlády k „nepraktické“ vědě a umění není jen zbytečným „prskáním smetany na hotový koláč“. Světová prestiž, zdaleka se neomezující na úzce zasvěcené odborné kruhy, pozitivní mezinárodní pozornost pro malý středoevropský stát, pevná pozice ve svět obepínajících sítích nadoborově respektovaných osobností, to vše jsou dodnes podstatné aspekty tzv. měkké zahraniční politiky úspěšných států. Ty přesně vnímají, že **pozici hráčů na evropské i světové scéně už neurčují počty tankových divizí a miliony vyrobených tun cementu, ale také a spíše uznávané účastenství u stolu těch, kdo dnes spolu hovoří o zdánlivě odtazižitých tématech, která však zítra možná budou rozhodující pro další vývoj našeho kontinentu nebo světa**.

Je to jen naše akademická, od pragmatické reality odtržená představa, že „státní mecenát“ vědy a akademického vzdělání má dnes stejně jako před čtyřmi sty lety tak velkou cenu? Vezměme za příklad Německo, jehož kancléřka Angela Merkelová, která navštívila naši univerzitu, formulovala na počátku světové finanční krize jasný koncept: „Z této světové krize musí Německo vyjít posíleno a s ještě výraznější globální pozicí, než jakou mělo před krizí.“ Jediný způsob, jak to docílit, je podle Merkelové – a to při obecném, v německé ústavě od léta 2009 zakotveném drsném

šetření – masivně investovat do vědy, výzkumu a do vysokých škol. A nebyla to řečnická fantazie nebo prázdný plán či předvolební slib: právě v letech krize vložilo Německo do svého akademického školství, do rozvoje vědy a výzkumu dodatečných 20 miliard euro (tedy 500 miliard našich korun)! Proč není český stát, když už nechce v předvídaté velkorysosti následovat úspěšnějšího souseda, ochoten alespoň udržet dosavadní úroveň financování vědy a univerzit?

Českým vysokým školám, které se po léta dožadují skutečných, potřebných a zdůvodněných reforem, je ministersky vnucována zcela nepřehledná kvazireforma jaksi pragmaticky výprodejové povahy. Místo opatření, která by skutečně efektivně pomohla rozvinout mnohem intenzivnější a oboustranně přínosnou spolupráci vysokých škol s průmyslovými a dalšími podniky, se jako jediná náplast na propadající se veřejné financování nabízí – či spíše vnucují – podivné recepty tzv. odloženého školného, které hrozí rozvrátit sociální bázi českého vysokého školství a následně české vědy. Naše nesouhlasné připomínky k těmto legislativním návrhům, argumenty poukazující na katastrofický výhled financování akademické vědy a výuky nejsou adekvátně brány v potaz.

Studenti, mladá akademická generace naší republiky, tyto problémy dobře chápou. Není divu, že opakovaně vyšli do ulic a na demonstracích žádají od vedení země racionalitu, respekt k akademické kompetenci, a to včetně sociální vnímavosti. Žádají podporu místo „oktrojování“ vědy, výzkumu a vědecké přípravy dalších generací. Univerzity nepotřebují nové rady, sestavené z vysloužilých straníků pochybné pověsti, které by poručníkovaly akademické samosprávě. Univerzity se potřebují opřít o kritický a důsledný vládní důraz na kvalitu své práce a produkce, potřebují stabilitu a jasný rámcový výhled do budoucnosti. Tam, kde ministerstvo školství okázale upřednostňuje úzce zájmové vazby před neúprosným obecným nárokem na dodržování kvalifikačních a kvalitativních standardů, jak se opakovaně dělo v nedávné a velmi nedávné minulosti, destruuje samotné základy, prestiž, ale i mezinárodní bonitu celého českého akademického sektoru.

Má-li se prosadit alespoň část z toho, co česká věda a vzdělanost potřebují, nelze se ale samozřejmě spoléhat na to, že vše vydobudou studenti. I naše univerzita by měla následovat výše zmíněná slova německé kancléřky, kdysi ostatně úspěšné fyzikální chemičky, a pojmut dnešní situaci jako šanci pro své vnitřní posílení, pro upevnění naší soudržnosti a také naší veřejné, řekněme rovnou mediální pádnosti.

Přízněji se si, že mnohdy nedokážeme vystupovat před vlastní obcí, ale hlavně před českou veřejností jako vnitřně semknutý tým. Konkurence rozdílných zájmů a koncepčních názorů fakultních skupin jistě patří k tradici univerzit už od středověku a může sloužit i jako dynamizující motor jejich vnitřního vývoje. Neznamená to ale, že by tato vnitřní zájmová rozrůzněnost měla dosáhnout míry ohrožující homogenitu akademického společenství. Moderní věda v sobě nese

tendenci segmentovat, uzavírat dílčí mikroobory. Je to tendence sice světově obecná, nicméně také (a tady hovořím zejména o tříštění sil nebo o mikrokonkurencích nevědecké povahy) mnohdy škodlivá.

Univerzita jako tradiční instituce i jako živé a dynamické společenství lidí, kriticky zkoumajících živé i mrtvé, minulé i stávající a v jistém ohledu též budoucí aspekty existence světa, má však – evropsky či globálně nazíráno – šanci jen jako vnitřně propojený a svorně vystupující celek. Jednou z podmínek úspěchu je trvalé vytváření a kultivování pole vnitřní odborné komunikace, duchovního prostoru ustavování clusterů a platform. Předpokladem úspěchu univerzity jako celku je vedle samozřejmého, ale nutného důrazu na naši kredibilitu a morální integritu také zájem každého z nás o práci těch druhých: kolegů i žáků. **Jsmo silní jen jako obec pevně spjatá vzájemným porozuměním, důvěrou a důvěryhodností.**

Pokusme se využít vnějšího tlaku k tomu, že stabilizujeme naše vnitřní prostředí, že se rozhledneme po možnostech naší kooperace a komunikace, že objevíme nevyužitou synergie. V moderní vědě je přece produktivní spojovat se k řešení náročných úkolů přes hranice oborů, inspirovat se pohledem přes plot vlastní úzké specializace, pochopit problémy našich sousedů v laboratořích i seminářích. Pokusme se proto dále si rozšířit obzory, dosud často mikrooborově rozparcelované. Možná dojdeme k netušeným výsledkům, možná při tom získáme užitečný respekt k výkonům kolegů a kolegů, které jsme dosud vlastně příliš nebrali na vědomí.

Státem nám vnucovaný zdánlivě reformní kvazipragmatismus úzce finanční povahy není pro Univerzitu Karlovu akceptovatelný ještě z jednoho dalšího důvodu. **Univerzita nikdy nebyla pouhou výrobnou úzce kvalifikovaných „bezejmenných“ zaměstnanců nebo továrnou na tržně uplatnitelné výsledky aplikovaného výzkumu** (o zhusta nesmyslných užitných vzorech ani nemluvě). Až na doby nejhlubšího totalitního temna to vždy byla škola kritického myšlení, inkubátor zdůvodněné nedůvěry vůči etablovaným pravdám, tribuna kompetentních vyzvatelů státního i vědeckého, neřku-li finančního establishmentu. Vždy – a dokonce i v těch historicky klidnějších dobách, třeba právě v epoše Rudolfa II. – to bylo místo kladení aktuálních a dovnitř vědy i ven, k mocným tohoto světa směřovaných nepohodlných otázek. Sebezáchovnou – a nadto morální – povinností členů akademické obce je proto „podílet se na rituálu“ inteligentní národní a mezinárodní komunikace a prezentovat Univerzitu Karlovu jako „naši duchovní firmu“, která již bezmála sedm století spoluurčuje, moderuje a kriticky dotazuje existenci společnosti, intelektuálního života i vědy této země a této části našeho kontinentu.

Přejme naší univerzitě, ať s otevřeným hledím a pevnou rukou (příčinnivou kromě standardní práce také při připomínkování vládních návrhů či ve vyjednávacích a expertních grémiích) čelí tlakům okolí především vysokými standardy své práce. K ní patří tvrdá vědecká řehole stejně jako trpělivá péče o studenty jako o kolegy při řešení podstatných společných úkolů. Nejsme poučující školou, jsme akademickým

společenstvím, které usiluje o to, přátelsky „vyhecovat“ mladé studentské – a tím i naše staré profesorské – hlavy k maximálním výkonům. A činíme tak pro dobro individuálního rozvoje každého z akademických občanů, pro větší váhu i prestiž naší univerzity i šířeji světové vědy, pro užitek i věhlas českých vysokých škol a české i evropské společnosti jako celku.

Vláda, která pochopí, co všechno tím našemu státu nabízíme, která přijme naši podanou ruku, se postaví do šlépějí státnických mecenášů vědy a svobodné akademické výuky: Karla IV., Rudolfa II. i Tomáše Masaryka. Ti – a mnozí další – učinili tuto zemi, toto město a přímo nebo nepřímo i tuto univerzitu velkou a slavnou „non ad vanam captandam gloriam, sed ut veritas propagetur et lux eius, qua salus humani generis continetur, clarius effulgeat“ („...ne pro prázdnou slávu, ale pro to, aby byla šířena pravda a aby se jasněji skvělo její světlo, na němž spočívá blaho lidského rodu“ - /ze slavnostní magisterské sponze UK/.)

Karolinum 4. 4. 2012

Nový ministr školství prof. PhDr. Petr Fiala, Ph.D., LL.M., se narodil roku 1964 v Brně. V roce 1988 absolvoval obor historie a bohemistiky na UJEP, potom působil jako historik v Muzeu Kroměřížska, redaktor Lidové demokracie a nakladatelství Atlantis. V osmdesátých letech se účastnil občanských aktivit, např. tzv. podzemní univerzity (1984-1989). Po roce 1989 spoluzakládal na MU v Brně katedru politologie, v jejímž čele stál v letech 1993-2002. Tam získal také v roce 1966 doktorský titul a byl jmenován docentem politologie. V roce 1992 se stal profesorem. V letech 2004-2011 byl rektorem MU.

Petr Fiala

Žádný poplatek nesmí nikomu bránit ve studiu na vysoké škole

Povýšení Jiřího Nantla z náměstka na prvního náměstka byl váš první krok, kterým jste se přihlásil k převzetí odpovědnosti za úřad. Učinil jste tak na přání pana premiéra, nebo k tomu došlo na základě vašeho osobního rozhodnutí?

Do personálního obsazení ministerstva mi nikdo nemluvil. Jiřího Nantla dobře znám jako respektovaného odborníka, spolupracoval jsem s ním, ale je to také člověk, který prošel nejrůznějšími stupni managementu vysokého školství. Mimo jiné je také dlouhodobý reprezentant studentů. Byl představitelem studentské komory Rady VŠ a mně připadá dobré mít v týmu takto schopného odborníka.

Akademiky musíte přesvědčit, že reforma vysokého školství nebude mít za cíl privatizaci VŠ a vpuštění politiků do systému. Reformu spoluvytvářel Jiří Nantl a na univerzitách vzbudila pozdvižení. Je první náměstek Nantl tím pravým, kdo bude toto obhajovat?

S reprezentací musím hovořit především já, to je úloha ministra. Skoro jsem chtěl s nadsázkou říct „jsem jedním z nich“, ale jsem si dobře vědom, jaké člověk v dané chvíli zastává role. Jsem především vědec a manažer, který v tuto chvíli vykonává politickou funkci. Opravdu nemám zájem, abych dovolil věci, které naznačujete.

Pro mě je důležité přispět k rozvoji české vzdělanosti a školství a za důležité nástroj považuji postupit dál v reformě vysokého školství. Budu diskutovat s reprezentací VŠ jak postupovat dál, které věci jsou pro ně přijatelné.

Která strana je vám momentálně názorově nejbližší?

Jsem nestranický ministr, byl jsem nominován premiérem a má nominace se setkala s podporou všech subjektů koalice. Mé názory jsou obsaženy v textech, které píší minimálně dvacet let, a nikdy jsem neměl ve zvyku je v nějaké zjednodušené formě komentovat.

Jaký je váš vztah s Václavem Klausem?

Znám Václava Klause velmi dlouho jako politika i jako intelektuála. Poprvé jsme se setkali v první polovině 90. let v jedné z televizních debat. Je jedním z těch mála politiků, kteří hodně čtou a čtou nejrůznější typy textů. Pan prezident je čtenářem i mých textů a mých knih. A to mě samozřejmě těší.

Tato vláda ale zvyšuje daně i na knihy tak, že četby spíše ubude. Jak byste hlasoval ve vládě, která by toto schvalovala?

Pohybují se i v prostředí blízkém nakladatelské činnosti. Byl jsem redaktorem, takže jsem si dobře vědom všech problémů, které v této oblasti existují a mohou nastat. Ve vládě jsem ale především proto, abych dobře odváděl svou práci a abych dobře spravoval svěřený resort. Hlasovat budu podle svého uvážení, podle svého svědomí a podle toho, co si budu myslet, že je dobré z hlediska rozvoje této země.

Jedním z nejkřiklavějších témat je regionální školství. Učitelé nyní doplácí na zrušení věkového automatu, který jim zaručoval růst mzdy úměrně se zkušenostmi. Můžete prosazovat vrácení věkového automatu, tak jak byl předtím nastaven?

Budu se vůbec zabývat otázkou regionálního školství a jeho financování. Ta oblast není úplně jednoduchá, protože ministerstvo školství má jeden typ kompetencí, jiné kompetence mají zase kraje a musíme postupovat v nějaké součinnosti.

Otázka platů je samozřejmě velmi závažná a mě ani netěší, že už bylo předtím rozhodnuto o vázání finančních prostředků, které mají dopad na platy učitelů. Už teď se snažím o to, abychom se zabývali důsledně strukturou rozpočtu do roku 2013 a snažili se, aby tam tyto dopady nebyly.

Máte už jasno, jak vysoké by mělo být zápisné?

Jasno mám v tom, že žádný poplatek nesmí nikomu bránit z ekonomických důvodů ve studiu na VŠ. To je požadavek, který je mně naprosto jasný a z kterého nehodlám slevit. Takže pokud budeme zavádět nějaký poplatek, učiníme tak až na základě důkladné analýzy, případných sociálních dopadů a za situace, kdy si budeme jisti, že máme nástroje na to, aby k takovým případným problémům pro studenty, kteří by třeba z ekonomických důvodů měli nějaké potíže se studiem, nedošlo.

V návrhu Univerzity Karlovy na zavedení zápisného z roku 2009, který vlastně tuto debatu odstartoval, se mluvilo o 6000 korun ročně. Odtud se ty částky odvíjejí,

ale my opravdu potřebujeme vědět, co která částka znamená a co přinese do systému. Ano, veřejná debata, to nezpochybňuji, se pohybovala kolem částky 3000 korun. Ale jestli je to únosná výše, to musí ukázat až důkladný rozbor.

Myslíte si, že by mělo být zápisné jen pro prváky, nebo pro všechny vysokoškoláky?

Debata, které jsem o tom dříve vedl s reprezentanty akademických obcí, zatím ukazují, že si dovedeme představit plošné zavedení zápisného, že není důvod, aby to platilo jen pro studenty prvních ročníků, protože částka nevyjadřuje náklady za studium nebo něco podobného.

Co je pro vás hlavní prioritou?

Postavil jsem si prioritu úplně první přede všemi, a ta vyplývá z veřejné debaty, která byla vedena po odchodu Josefa Dobeše z funkce a vlastně poté, co byla oznámena moje nominace. Ukázala, že existuje ve veřejnosti u učitelů, u škol, u pedagogů jakási nedůvěra nebo pocit, že ministerstvo školství není dostatečně konsolidovaným orgánem státní správy, že ten úřad nejedná systematicky, že v některých věcech není důvěryhodný. Nepřisuzuji za to nikomu vinu ani to nijak nehodnotím, ale musíme to změnit.

Jiří Mach, Právo 19. 5. 2012. Kráceno

Dokončete reformu, vyzvali nového ministra experti

Třicítka akademiků vyzvala nového ministra školství Petra Fialu, aby pokračoval ve vysokoškolské reformě. Jejich otevřený dopis inicioval profesor cambridžské univerzity Rudolf Haňka, bývalý poradce exministra Dobeše, který se na přípravě reformy významně podílel.

Prof. PhDr. Petr Fiala, Ph.D., LL.M.
Ministr školství, mládeže a tělovýchovy
Karmelitská 7, Praha 1

Vážený pane ministře,
z mnoha veřejných stanovisek a protestních projevů se může zdát, že jediným skutečným palčivým problémem českých veřejných vysokých škol je jejich nedostatečné financování. Jsme hluboce přesvědčeni, že skutečnost je složitější, a je nám velice líto, že docela dobře připravené reformní kroky narážejí na neobvykle intenzivní nevraživost široké veřejnosti. Domníváme se, že je stále dobrá šance na implementaci tolik potřebných reformních kroků nutných pro globální konkurenceschopnost

vysokého školství. Víme, že návrhy MŠMT vycházejí z doporučení Rady pro reformu vysokoškolského vzdělávání a chtěli bychom Vás ujistit, že navrhovaná opatření mají v řadách akademiků početné zastánce. Domníváme se, že za tak intenzivním nesouhlasem zástupců reprezentací vysokých škol, slyšitelných v nedávné diskusi, je do značné míry obecná nedůvěra ve schopnost státní správy implementovat pozitivní změny systému. Jako nově nastupující ministr a znalec VŠ problematiky máte právě Vy kompetence situaci rychle a zodpovědně změnit.

Naším vysokým školám škodí zakonzervovanost prostředí a nedostatečná dynamika.

Naopak jejich otevřenost ke společenským změnám a zvýšená vlastní zodpovědnost za vnitřní organizaci a dlouhodobou strategii je nutnou podmínkou k udržitelnému rozvoji vysokých škol, zvýšení jejich kvality a konkurenceschopnosti. Této otevřenosti a vlastní zodpovědnosti se však mnoho akademických pracovníků obává, protože nejsou zvyklí být vystaveni silné soutěži, a tak se mnohdy uchylují k představě o korektní a účinné vnější kontrole zajišťující kvalitu. Proto raději hovoří o zpřísnění současných akreditačních postupů místo jejich rozvolnění a převzetí vlastní zodpovědnosti za svou budoucnost. To je pravým důvodem, proč podporují protesty, vyvolávají neklid v řadách veřejnosti a zástupně se zaštiťují akademickými svobodami.

Změny jsou obtížně přijímány ve složité ekonomické situaci. Ale právě s ohledem na fiskální prognózu a očekávaný demografický pokles je nutné, aby české vysoké školy byly na toto období připraveny a měly možnost se rozhodovat odpovědně a efektivně podle svého nejlepšího akademického úsudku tak, aby vysoké školství fungovalo jako jeden z pilířů naší společnosti, kultury a ekonomiky. Bude jenom dobře, když bude nastaveno stabilní motivační prostředí, ve kterém nebudou prosperovat ty školy, které takové náročné úkoly nezvládnou.

Všichni, kterým záleží na budoucnosti českého vysokého školství, si uvědomují, že reformy jsou nezbytné, stejně jako nastavení transparentních podmínek pro realizaci strategických cílů vysokých škol. Prosíme, podpořte obsah reformních návrhů a neustupujte jejich odpůrcům, kteří často hájí především své osobní zájmy. K tomu Vám, pane ministře, pokud to budete potřebovat, nabízíme svoji expertizu ať už v roli členů pracovních skupin, nebo vnějších oponentů pracovních dokumentů.

Doc. Ing. Jiří Cenciala, CSc., Vysoká škola podnikání

Doc. PhDr. Břetislav Dančák, Ph.D., Masarykova univerzita

Ing. Zbyněk Frolík, Linet s.r.o.

Prof. Ing. Jan Hálek, CSc., Univerzita Palackého v Olomouci

Prof. Ing. Rudolf Haňka, Ph.D., FRSS, FEng., University of Cambridge

Prof. Ing. Václav Hlaváč, CSc., ČVUT

Prof. MUDr. Cyril Höschl, DrSc., FRCPsych, Univerzita Karlova

Prof. RNDr. Václav Hypša, CSc., Jihočeská univerzita
Doc. RNDr. František Ježek, CSc., Západočeská univerzita
Doc. Dr. Ing. Vladimír Kebo, VŠB – Technická univerzita Ostrava
Prof. RNDr. Michal Kotoul, DrSc., VUT v Brně
Doc. RNDr. Miroslav Kureš, Ph.D., VUT v Brně
Prof. Ing. arch. Ladislav Lábus, ČVUT
Prof. Ing. Otomar Linhart, DrSc., Jihočeská univerzita
Prof. Ing. Jiří Málek, DrSc., Univerzita Pardubice
Prof. Ing. Vladimír Mařík, DrSc., ČVUT
Prof. PhDr. Petr Matějů, Ph.D., sociolog
Prof. PhDr. Ivan Možný, CSc., Masarykova univerzita
Prof. Ing. Josef Psutka, CSc., Západočeská univerzita
Prof. PhDr. Ladislav Rabušic, CSc., Masarykova univerzita
Prof. Ing. Karel Rais, CSc., VUT v Brně
Ing. Jiří Rusnok, ekonom, člen NERV
Prof. Ing. Michael Šebek, DrSc., ČVUT
Prof. RNDr. Josef Šlapal, CSc., VUT v Brně
Prof. RNDr. Jan Slovák, DrSc., Masarykova univerzita
RNDr. Zdeněk Somr, Hospodářská komora
Prof. Ing. Petr Stehlík, CSc., VUT v Brně
Prof. Jan Švejnar, Ph.D., Columbia University, člen NERV
Doc. RNDr. Dalibor Štys, CSc., Jihočeská univerzita
Prof. RNDr. Jiří Spousta, Ph.D., VUT v Brně
Prof. Ing. Miroslav Václavík, CSc., TU Liberec
Prof. Ing. Petr Vavřín, DrSc., VUT v Brně
Prof. RNDr. Jan Zrzavý, CSc., Jihočeská univerzita

Lidovky.cz 4. 5. 2012

Po uzávěrcce

Praha 7. 6. 2012 - Ministr školství Petr Fiala se rozhodl stáhnout návrh kontroverzní reformy vysokých škol. Reformní změny neupraví nový zákon, ale jen novela nynějšího vysokoškolského zákona. Návrh druhého sporného zákona o finanční pomoci studentům ministr přepracuje, norma nebude už vázána na školné. P. Fiala to oznámil novinářům po jednání s rektory. Premiér Petr Nečas ČTK sdělil, že Fialovy kroky mají jeho podporu.

Stanislav Štech

Reforma jako návrat ke kořenům

Konrád Liessmann nám ve své eseji Teorie nevzdělanosti připomněl, že v historii slovo „reforma“ odkazovalo spíše do minulosti, k původním kořenům či k pramenům nějaké instituce nebo pravidla či víry. A znamenalo napravit něco právě tímto „návratem“, tj. promyšlením logiky zakladatelského aktu té instituce a invariant jejího poslání.

Dnes je termín „reforma“ neoliberálním způsobem vlády řádně zdiskreditován – znamená pohled do budoucnosti nepřipouštějící ohlížení. Znamená podřízení fungování všech rozmanitých oblastí společenského života jedné dominantní logice – logice rychlé akumulace zisku. A předpokládá, že rozmetání starého (a proto z definice nevhodného) je „přirozené“ pozitivní a žádoucí. Tato logika se postupně začala aplikovat ve všech sférách společenského života. **Veřejné, nezaplatňované a „nevzdělávající“ univerzity dnes zůstávají jedním z posledních ostrůvků, který se vymyká novému režimu akumulace kapitálu.**

Ten se musí rychle pohybovat a investovat bez překážek a s minimem omezení po celém světě. Prostě vždy tam, kde investici kyne nejvyšší a co nejrychlejší zhodnocení. K tomu je potřeba velké masy spotřebitelů. To už jsme zvládli, masifikace byla úspěšná a relativně rychlá. K tomu je nutné usnadnit pohyb studentů i studijních programů, tj. internacionalizaci, která se z hlediska vzdělávacího účelu stále více jeví být cílem sama o sobě; je však významným prostředkem k uskutečnění cílů úplně jiných (vytváření zisku). Následně bylo potřeba standardizovat „výrobky“ – proto ten tlak na stejné programy, jejich strukturu, výstupy z učení, profily absolventa atd. atd. To vše tvrdě kontrolované zvenku. Těmi, co produkty (absolventy, poznatky, patenty, technologie) budou odebírat, resp. kupovat.

Vzdělávací sféra však stále zaostává. Pořád nemodernizuje v takovém tempu jako v ostatních sektorech veřejné služby. Ostatní „nadějná ložiska zisku“ již začala podléhat procesu komodifikace zdraví, klidného stáří, pocitu bezpečí před nenadálými riziky a ohroženími atd. Technické instrumenty přeměny univerzit ve firmy přitom známe už ze soukromého sektoru. Manažerské řízení koncentrované do rukou manažerské oligarchie jmenované správními radami rozhodujícími o podnikatelském záměru. Posílení kontroly kvality výroby v krátkých horizontech (kvartály, rok). Také je třeba mít volnou ruku v náborech personálu a nekomplikovat ho zdoluhavými, desetiletí trvajících procedurami prokazování způsobilosti. Je to však přece jen trochu brutální změna, takže je nejprve nutno připravit terén.

Toho se docílí dělostřeleckou ideologickou přípravou v podobě jazykových her a figur rétorické násilí (sociolog Martyn Hammersley). Zavedení obrátů jako „skládání účtů“, „otevřenost světu“, nebo „odpovědnost“ můžeme považovat za příklady toho, co ve spojení s pojmem „vzdělávací politika založená na důkazech“

(evidence-based policy) považuje Hammersley (2001) za „rétorické násilí“. S takovými pojmy, obvykle ještě naturalizovanými do figury „všem je přeci jasné“ nebo „při té masifikaci to chudák státní rozpočet nemůže utáhnout“ apod., říká, je od začátku zásadní problém. Jejich rétorické efekty diskreditují už předem jakoukoli kritickou opozici vůči nim. Kdo by byl proti reformě? Nebo proti odpovědnosti a otevřenosti? Jedině nerozumný člověk. To pak umožňuje bez odporu mocensky prosazovat jen tu verzi pojmů, se kterými přišli „agenda setters“, resp. politická opatření podpořená údajnými důkazy, uzavírá Hammersley.

Podobně se užívá rétorického postupu jako je *petitio principii*. Argumentace kruhem tomu říkáme: Opakovaně se začne používat jako východisko něco, co by teprve bylo třeba dokázat. Ale v důsledku častého opakování se na jeho základě začínou přijímat „opatření“. **Kdo kde prokázal, že jsou univerzity neefektivní a kolik procent akademických pracovníků je „uzavřeno do sebe“ a nereaguje na změny ve společnosti nebo nespolupracuje vůbec s nikým mimo univerzitu?**

A výsledek? Magická trojčlenka neoliberální transformace vysokých škol: školné + kontrakty s firmami + inovační transfer, která je kryta jazykovou hrou na svobodu a odpovědnost (např. ve Francii se podobný zákon nazývá zákon o svobodách a odpovědnosti univerzit). Jinými slovy, vysoké vzdělání je podle reformátorů především individuální investicí, a proto není tak dramatické, že snižujeme veřejné výdaje do vysokého školství. Odpovědný člověk se stejně stará sám a investuje do svého osobního kapitálu.

Podobně slyšíme, že reforma nám nabízí ohromnou autonomii a vůbec nemůže poškodit akademické svobody. Autonomii však definují jako větší „nezávislost“ na veřejném financování a současně větší odpovědnost za kvalitu, o které budou rozhodovat „zástupci společnosti“ v radě školy (podnikatelé, politici, lidé nemající nic společného s danou školou) a externí auditorské firmy. Do takové autonomie se akademikům „kupodivu“ nechce.

Reformátor usoudí: to proto, že žijí v té humboldtovské věži ze slonoviny, bádají si nad zbytečnostmi, opájejí se svými tituly a ne a ne dynamicky přispět... čemu vlastně? Privátním ziskům říci nelze, tak nastupuje další rétorický manévř – přece konkurenceschopnosti země – a to je zájem nás všech, žádné skupinové nebo privátní zájmy. Rétorická figura má zajímavé vyústění: Skupinové zájmy zavile hájící akademici stojí proti zájmům celé země, dokonce její budoucnosti. Zkuste pak odporovat reformám!

Stoupenci reformy pak nabízejí technické řešení. Univerzity odporují, protože nevědí, jak na to. Ale my jim pomůžeme. Máme tu New Public Management – účinný model řízení. Aby se prosadil, musí tady ale být rektor-manager, správní rady s jiným složením a kompetencemi, omezení těch „nesystémových“ senátů a hlasů studentů. Ti už navíc budou klienty – a kdo to kdy viděl, aby ve firemní akciovec mluvíli do volby ředitele a výrobního programu zákazníci!

Tohle ale na návrat ke kořenům moc nevypadá. Že by jejich připomínáním nakonec skutečnými reformátory byli bouřící se studenti a akademici?

Štefan Švec

Debil za tři sta

Státní školství je zoufale nevydělečný podnik. Přitom se všichni tak snaží! Ředitelé škol už se dávno přeskolili na manažery, protože každý ví, že manažer vychová děti nejlíp. Aplikovaný výzkum výhodný pro firmy přispívá ke kvalitě a nezávislosti univerzit. Školné na vysokých školách, podporované nezištnými zájmy filantropických bank, je na spadnutí. Nešťastná Listina základních práv a svobod s nároky na bezplatné vzdělání ale pořád brání plnému uplatnění tržní svobody ve výuce.

Učebnice, sešity, kroužítka ani školní výlety, exkurze či divadelní představení dávno bezplatné nejsou. Přesto školství prodělává, ba nezřízeně tyje z veřejných peněz, jejichž tok by bylo třeba směřovat mnohem přesněji, individuálně. Přišel čas hledat nové, neotřelé cesty ke zlukrativnění škol. Zisk je koneckonců odedávna hlavním důvodem jejich existence.

Žákům, sešněrovaným nesmyslnými nároky bezplatných školních řádů, je třeba nabídnout tržní portfolio služeb, rozšiřujících jejich možnosti proklientsky orientovaného, interaktivního, dle finančních možností personalizovaného vzdělání.

Telefonování při výuce za tři kila. Opisování za pětistovku. Močení do odpadkového koše za osm set padesát korun. Tak by mohl vypadat ceník zážitků, kterými může škola zpříjemnit výuku těm žákům, jejichž rodiče budou ochotni podpořit své ratolesti v rozvoji. Kreativní učitelé, tak jako tak se léta requalifikující na slouhy, budou moci zvýšit zisk školy i svou mzdu aktivním přístupem k šikaně sebe samých. Fyzický útok na kantora lze cenově diverzifikovat podle bolesti a stupně zranění, levnější verbální atak podle vulgárnosti. Kokot tak může být za sedm set korun, debil za tři sta, ubožák nebo socka za dvacetikorunu.

Staromilci, odmítající všechny reformy školství, hájící zastaralou výuku biflováním a div ne i fyzickými tresty, namítnou, že navržené zdroje financování budou znamenat zhoršení kázně a atmosféry mezi žáky a učiteli. Můžeme je ubezpečit, že nikoliv. Většina škol už dnes poskytuje všechny výše uvedené služby zdarma.

Salon, Právo 26. 4. 2012

ZDRAVOTNICTVÍ

URGENTNÍ MEDICÍNA

URGENTNÍ PROBLÉMY

MUDr. Jana Šeblová, Ph.D.:

Když jdete do práce, nasadte si svatozář

Naši čtenáři znají váš životní příběh (viz VNR 2012/1), vědí, že vám cestu k promoci na naší fakultě o osm let zdržela politická diskriminace normalizačních úřadů. Teď se specializujete v urgentní medicíně a medicíně katastrof, pracujete v Záchrané službě Středočeského kraje, jste předsedkyní Společnosti urgentní medicíny. Jak dlouho jste se k tomuto zaměření propracovávala – nebo to snad bylo vaše prvotní rozhodnutí po promoci?

Prapůvodně jsem chtěla dělat psychiatrii, ale po onom delším odstupu jsem byla v trochu jiné životní situaci. Končila jsem fakultu, když už jsem měla dvě děti, a měla jsem obavu, že by mě psychiatrie pohlcovala příliš, a proto jsem hledala nějaký jiný méně náročný obor, což je v medicíně dost iluzorní. Nastoupila jsem napřed na anesteziologicko-resuscitační oddělení ve Vinohradské nemocnici, takže moje první specializace byla anesteziologie a resuscitace. Docela mě ale lákala záchranná

služba, takže jsem po složení první atestace zkusila práci v terénu. Nejprve jsem byla zaměstnaná na záchranné službě v Praze na poloviční úvazek, ale záhy jsem v nemocnici skončila a zůstala „na ulici“ na plný úvazek. Záchranná služba hlavního města Prahy tehdy velmi úzce spolupracovala s nemocnicí na Malvazinkách, kde byl již tzv. centrální příjem, jakýsi zárodek dnešních urgentních příjmů, takže jsem tam chodila sloužit a udržovala si tak kontakty s nemocnicí. A hlavně jsem začala vnímat obor urgentní medicíny (o jehož samostatnosti se nikomu tehdy ani nesnilo) jako obor, který zahrnuje jak terén, tak časnou fázi nemocničního ošetření tak, jak je běžné zejména v angloamerické oblasti. Na centrálním příjmu na Malvazinkách byla i dvě expektační lůžka s vybavením na úrovni intenzivní péče a byli tam dosažitelní (a ochotně spolupracující) konziliáři, takže při lůžkové tísní se dal pacient stabilizovat na příjmu a mezitím se dořešilo jeho definitivní umístění. Urgentní příjem se pak přestěhoval do FN Motol, kde jsem pracovala na vedlejší úvazek dalších deset let.

V Čechách i na Slovensku je urgentní medicína i nyní často vnímána jen jako práce v terénu, do oboru však nedílně její nemocniční složka patří. Urgentní příjmy ošetřují všechny pacienty a všechny stavy stejně jako záchranáři v terénu, ale s možností komplementárních vyšetření se upřesní diagnóza a určí se i úroveň následné péče – od intenzivní až po ambulantní ošetření.

Třetí součástí urgentní medicíny je připravenost na řešení mimořádných událostí – nejedná se jen o hrozbu teroristických útoků, ale o velké dopravní nehody, průmyslové havárie, přírodní katastrofy a další situace, kde je více zasažených osob a musí se postupovat odlišně od individuálních zásahů.

Co všechno mají lékaři v tomto oboru znát? Asi všechno...

Největší část tvoří oblast interny, protože nejvíce je pacientů s akutním zhoršením chronických chorob, jako jsou interní a neurologické. Pacientů, kteří vyžadují úroveň intenzivní péče, je odhadem 10–15 %, více to nebude. Ve středních Čechách máme za rok kolem 80 tisíc výjezdů, z toho se resuscitace drží stabilně kolem jednoho procenta, což znamená 800–900 ročně. Polytraumat máme také kolem jednoho procenta. Takže to, co lidé vnímají jako urgentní medicínu, tedy zásahy u velkých dopravních nehod a podobné mediálně viditelné akce, je jen špičkou ledovce. Na všechno samozřejmě musíme být připraveni, nikdy nevíme, kam pojedeme, ale drtivá většina naší práce je ošetřování seniorů, chronických pacientů s kardiálním či plicním onemocněním či neurologické stavy. Patří nám i děti, takže náš obor sahá v podstatě od narození až k úmrtí. Je zapotřebí znalostí akutních stavů všech oborů. Důležitá je i schopnost komunikovat s kýmkoliv – musíme se domluvit jak s bezdomovci, intoxikovanými pacienty, azyly, kteří neumějí česky, ale můžeme zasahovat i třeba v Parlamentu nebo v rodinách podnikatelů či „celebrit“, a musíme to zvládnout také.

Také se setkáváte s agresivními pacienty?

Nejčastěji se agrese vyskytuje v kombinaci s alkoholem. Bohužel mám pocit, že agresivita vůči zdravotníkům a záchranářům roste. Vždycky jsem byla přesvědčená, že to je i otázka chování posádky a nekonfliktní komunikace, ale stoprocentní prevencí není. Říkám posádkám: „Když přijдете do práce, nasadte si svatozář, po službě si ji můžete odložit, to už je mi jedno...“ Když mě bude někdo urážet v tramvaji, tak se mohu ohradit, tam jsme v rovnocenném postavení, ale vůči pacientům musím umět na urážky nereagovat a zbytečně nezvyšovat napětí. Někdy se ale takové zážitky eliminovat nedají. Začátkem ledna jsem měla nepříjemný výjezd k člověku, který spadl z kola a dle volajícího byl chvíli v bezvědomí, měl tržnou ránu na hlavě, musel být tedy vyšetřen v nemocnici. Snažili jsme se ho slušně přesvědčit, aby se nechal na vyšetření odvézt, on ale na nás byl najednou sprostý, agresivní a začal nás dokonce kopat. Sestra volala policii, ale ty minuty do příjezdu hlídky se zdály opravdu dlouhé. Sice se nikomu z posádky nic nestalo, ale přesto jsem si – snad prvně za těch dvacet let u záchranné služby – říkala, jestli mám podobné zážitky zapotřebí....

Původně jsem se vás ale ptala, jaké znalosti jsou pro lékaře v urgentní medicíně zapotřebí.

Celkový pohled na pacienta musí začínat od příznaků, od jejich vyhodnocení a od pečlivého klinického vyšetření. Pacienti nám neříkají, jakou mají nemoc, ale že se jim špatně dýchá, že je bolí na hrudi, že je bolí břicho. A my musíme umět jejich stesky vyhodnotit a převést na celkový obraz. Rozsah znalostí je vlastně akutním průřezem všemi medicínskými obory. Z tohoto pohledu je urgentní medicíně nejbližší obor všeobecné lékařství – praktici dělají chronickou péči a my péči akutní. Je potřeba i schopnost rychlého rozhodování a dovednosti při ošetřování kritických pacientů, na druhé straně se na nás čím dál častěji obracejí lidé i s psychickými problémy.

Dobrá, ale jak je to se specializačním studiem?

Urgentní medicína byla od roku 1998 dvouletou nástavbovou specializací, do oboru se dalo vstoupit přes základní odbornosti – ARO, chirurgii, všeobecné lékařství, pediatrii a internu. Pak byla v letech 2004–2010 základní specializací s těžištěm klinické přípravy na urgentním příjmu a v pozdějších letech rezidentury pochopitelně i s praxí na záchranné službě a na zdravotnickém operačním středisku. V roce 2010 Ministerstvo zdravotnictví rozhodlo o opětovném přerazení urgentní medicíny do nástavbového oboru. Byla bych ráda, kdyby se nám podařilo přesvědčit ministerstvo, aby urgentní medicína byla znovu základním oborem, protože ji považuji za široký obor se širokou diferenciální diagnostikou a okliku přes jiný obor, a tím i prodloužení celkové doby kvalifikace, vydrží jen ti největší nadšenci. Přitom medicí o urgentní medicínu mají velký zájem, mají ještě dost energie na nejistotu, kterou obor přináší.

Jak je tomu v Evropské unii?

Spolupracuji s Evropskou společností urgentní medicíny a ta velmi podporuje výchovu odborníků v základním oboru. Ke konci roku 2011 byla urgentní medicína uznána jako obor v 21 zemích EU, z toho ve 13 jako základní. Nejdelší tradici – padesát let – má urgentní medicína v Americe. Ale i tam trvalo dlouho, než pronikla na akademickou půdu a než se zařadila do vzdělávacích programů. Část českých kolegů jiných specializací stále ještě vidí urgentní medicínu jako ARO vysunuté do terénu, ale tak to opravdu není. Pochopitelně musíme umět okamžitě rozpoznat zástavu, rychle zareagovat, umět resuscitovat podle platných doporučení, umět kvalitně a hlavně rychle ošetřit závažné úrazy, k tomu patří i určité manuální dovednosti při zajišťování dýchacích cest, vstupu do oběhu a mnohé další. Ale již jsem se zmínila, že je to jen menší díl naší práce.

Také se vám stává, že někdy nemůžete pacienta umístit na lůžko do nemocnice?

Na urgentním příjmu to nebývá problém, to jsou lidé na stejné lodi, vědí, že si člověk pacienty nevymýšlí. Problémy však občas máme. Obrovský přetlak je na internách, ty jsou chronicky „přepacientovány“. Někdy je obtížné sehnat oborové intenzivní lůžko podle konkrétního stavu pacienta. V nemocnici jsme to někdy řešili tím způsobem, že se pacient z urgentního příjmu uložil na volné místo jiného oboru, ale specialista ho tam chodil kontrolovat a rozepisovat terapii. Nejsnazší je umístění pacienta v oboru kardiologie – nepamatuji, že bych měla problém s umístěním kardiologického pacienta, je to dáno i poměrně velkým počtem kardiocenter. U traumacenter jsou již od roku 2008 stanovena kritéria tzv. triáže, která zohledňují fyziologické ukazatele, anatomická kritéria a mechanismus úrazu a jakmile je pozitivní jedno z těchto kritérií, měl by být pacient z terénu transportován přímo do traumacentra. Kritéria jsou jednoznačná, spádovost také (jde o superspecializovanou centralizovanou péči), a přesto někdy k odmítnutí dochází. Přitom při mimořádné události by traumacentra měla být schopna přijmout souběžně minimálně dva závažně poraněné pacienty.

Když se v nemocnicích ruší lůžka, nebude to mít vliv při hromadných úrazech?

Pro velké dopravní nehody nebo mimořádné události musí fungovat hlavně systém specializované péče, tedy traumacentra, případně regionální nemocnice. Menší nemocnice jsou pro lehce zraněné, to už je odkladně ošetření. Tito pacienti by byli transportováni až posléze a do vzdálenějších zdravotnických zařízení. Při výskytu většího počtu postižených přecházíme na třídění, jehož cílem je ošetřit pacienty v pořadí podle naléhavosti jejich stavu. Těžce ranění, nejzávažnější, „červení“, jak jim říkáme, mají první prioritu, teprve pak jsou ošetřováni a transportováni „žlutí“, se závažnými úrazy – ti by se měli ocitnout na sále nejdéle do šesti hodin, zatímco ta první kategorie do hodiny. V posledních letech se postupy při mimořádných událostech ověřují na společných cvičeních nemocnic a záchranné služby. To vnímám jako posun k lepší-

mu, protože přitom se prakticky vyzkouší celý řetězec péče. Nemocnice si ověří svou průchodnost a také si vyzkouší třídění pacientů - kdo půjde na sál, kdo na ventilátor, kdo na standardní lůžko.

Zdravotnictví teď prochází reformami. Jaké mají dopad pro neodkladnou péči třeba limity dojezdů pro sanitky?

Abych řekla upřímně, debata o „pozdějším příjezdu záchranné služby“ je zcela zbytečná, celý zákon o záchranných službách se redukoval na tento výkřik. Definice v zákoně říká, že by síť stanovišť měla nastavena tak, aby dojezdová doba od stanoviště do kteréhokoliv místa byla do dvaceti minut. Jako výbor odborné společnosti jsme zásadně nesouhlasili se stanovením konkrétního času dojezdu. Pokud bude v nějaké lokalitě souběh více událostí, tak budou požadavky na systém vyšší než jeho kapacita a operační středisko musí vážit, která výzva je naléhavější. Pokud sanitní vůz jede s pacientem například z Karlových Varů do Prahy, což se vzhledem k centralizované péči stává, nemůže se obrátit a musí vyjet posádka jiná, ze vzdálenějšího stanoviště. Operační střediska záchranných služeb dnes pracují hlavně s prioritami, řeší, zda jde o události chroničtější, odkladnější, nebo zda se jedná o stav život ohrožující. A rozhodují také, jestli je nutný výjezd lékaře, nebo zda stačí vyslat nelékařskou posádku.

Snažíme se stejně poskytnout kvalitní péči pacientům co nejdříve, jenže když je limit stanoven zákonem, tak je také vymahatelný a nedodržení může být sankcionováno, proto jsme se snažili tyto dopady zmírnit oním delším intervalem. Třeba člověk, který má týden nějaké chronické obtíže a zavolá v neděli večer a bude čekat, nás pak může žalovat, že nebyl dodržen zákon. Dříve byl limit sice jen 15 minut, ale byla to pouze podzákonná norma, takže hůře sankcionovatelná. V žádném případě stanovení oněch dvaceti minut neznamená zhoršení péče, na konkrétním čísle trvali poslanci. „Dvacet místo patnácti“ – oblíbený slogan novinářů – je z naší strany jakési zmírnění kletby třetí hodnou sudičkou...

Ale já jsem naopak zaznamenala obavy, že se stanoviště záchranných služeb budou omezovat.

Rušit se nebudou žádná, naopak, leckde ještě budou přibývat. Jeden kolega precizně zpracoval, že snaha o síť do patnácti minut by kromě velkých nákladů přinesla spíše zhoršení péče pro obyvatele větších měst, protože by záchranné služby přemísťovaly svá stanoviště do odlehlejších lokalit, kde je ale velmi nízký počet výjezdů, a do měst s hustým osídlením, a tedy i vyšším počtem výjezdů, by tudíž dojížděly sanitky déle. Navíc je potřeba vzít v úvahu, že na málo vytížených stanovištích (máme v kraji několik málo stanovišť, co mají kolem třiceti výjezdů za měsíc!) ztrácí personál erudici, je to hazard s jejich kvalifikací a kompetencemi.

Teď se dostáváme k rizikům, k soudům, ke strachu z právníků. Co říkáte tomu

zákonu, podle kterého musí s ošetřením dětí souhlasit oba rodiče? Vašimi pacienti jsou přece i děti.

Když jsme u těch dětí – tak vloni se konal soud s brněnským lékařem (ten bohužel pak zemřel ve 43 letech) za to, že odvezl miminko do nemocnice po domácím porodu. Rodiče zavolali záchranou službu hodinu po porodu, děťátko bylo podchlazené, neošetřené, s neodstřiženým pupečnickem. Lékař rodiče hodinu přemlouval k převozu do nemocnice, v jedné fázi ho dokonce vystrčili na pavlač s placentou v ruce a zamkli za ním. Nakonec po příjezdu policie rodiče souhlasili s transportem, dítě bylo přijato do nemocnice s 35 °C tělesné teploty – a lékař byl v první instanci odsouzen za zásah do osobnostních práv rodičů.

Musím říct, že vždy budu brát právo na život jako první a nejdůležitější lidské právo – ostatně takto je to i v Listině základních lidských práv a svobod. Každý dospělý svéprávný jedinec může nakládat se svým životem jak uzná za vhodné, ostatně následky toho nakládání řeším dnes a denně ve službách, ale můj názor je, že dítě není majetkem matky a ta by ho neměla ohrožovat.

Nedávno jsem vyprávěla jednomu starému profesorovi v Anglii o našem nově uzákoněném povinném souhlasu obou rodičů u každého zákroku, který může mít nějaké závažné následky. A já jako lékařka vím, že každý zákrok – i to očkování – vážné následky mít může, i když třeba s minimální pravděpodobností. A pan profesor se okamžitě ptal: Co když jsou rodiče rozvedení?

Souhlasím s tím, aby pacienti věděli, co se s nimi bude dít, aby nebyli jako balík, který se někam jenom posílá, ale bohužel se už objevují sofistikované právní kanceláře, které se specializují na žaloby na lékaře o odškodnění. Nejde přitom ani tak o poškození zdraví, jde často o organizační postupy či nedokonalé vyplnění nějakého dokumentu. Já se snažím vyplňovat dokumentaci velmi pečlivě, někdy si připadám jako Jirásek, ale stejně člověk něco opomene, zvlášť když volá dispečink, že potřebují poslat tým na další výzvu.

Možná budeme mít problémy s informovaným souhlasem. Ne každý pacient záchranné služby je v bezvědomí, takže by měl být informován a souhlasit. Právníci nám zdůrazňují, že nestačí něco podepsat, že musí poučení porozumět. Na počátku jsme mluvili o opilých pacientech: do jaké míry opilosti může člověk odmítnout transport, kde je ta hranice, kdy má náhled, a kdy ho nemá? Je opilý, má drobný úraz, říká, že nás sám nevolal. Mám vždy volat policii a zařídit nedobrovolný transport? A riskovat soud, že jsem ho omezila v jeho právech, anebo mám riskovat, že bude ten jeden z tisíce, co bude mít subdurální nebo epidurální krvácení skryté za zdánlivě drobným úrazem?

Už jsem se smířila s tím, že když lidé nechtějí zachránit, tak je nezachráníme. Odmítnutí péče – tzv. negativní reverz – musí být individualizovaný, tak jim tam krasopisně vypíšeš, jaká přesně smrt jim hrozí. Pokud je dotyčný dospělý, svéprávný a strážlivý a podepíše, že si je vědom všech rizik, respektuji to. Ale u dětí je to problém. A jezdit pořád s policií? Je to o tom, že se musíme snažit s lidmi domluvit, vysvětlit jim pro a proti...

Jenže když se nechtějí domluvit?

Nebo všechno vám odkývají, a pak na vás přijde žaloba. Jedno takové poměrně bizarní trestní oznámení jsme řešili před několika lety. Kolegyně vyjížděla do velmi dobře známé lokality na bezvědomí, na místě diagnostikovala zástavu srdeční, zahájila resuscitaci, vstupní rytmus byla asystolie, v tomto případě je naděje na úspěšný výsledek tak jedno procento. Nicméně stal se zázrak číslo jedna, během resuscitace došlo k obnovení oběhu. Lékařka dovezla pacienta na ARO, za tři týdny ho pustili domů bez neurologického deficitu, což byl zázrak číslo dvě. Vždy všechny učíme, že po čtyřech minutách od zástavy oběhu dochází k nevratnému poškození mozkových buněk a naděje na uzdravení se rapidně snižuje, v tomto případě navíc do příjezdu záchranné služby pacienta nikdo neresuscitoval v rámci první pomoci, volající přímo odmítl nabízené instrukce dispečerky. Lékařka podala naprosto neuvěřitelný výkon a pacienta bez nadsázky zachránila. No, a za několik měsíců dorazila místo děkovného dopisu žaloba a žádost o velké odškodnění – že prý nejdřív volal čtrnáctiletý syn, kterého prý operátorka odbyla a že záchranka dojela až za hodinu. Po hodině by ale při zástavě oběhu byl pacient dávno mrtvý! Policii jsme se souhlasem pacienta předali veškerou dokumentaci a pustili je i na operační středisko, aby si ověřili, že žádné volání předtím nebylo, případ pochopitelně odložili.

Představuji si rozhodování onoho výše zmíněného kolegy z Brna, v bytě s rodiči zatvrzele odmítajícími ošetření novorozence v nemocnici – každá volba byla špatná: když se postavil přání rodičů a dítě odvezl, byl souzen; kdyby rodičům vyhověl, aby se vyhnul konfliktu, mohlo dojít k prohloubení hypotermie novorozence, k zástavě oběhu a úmrtí. Za tu situaci by byl jednoznačně trestně odpovědný (z povahy svého zaměstnání měl vědět a konat) a ještě by měl lékařské svědomí zatížené zemřelým dítětem. Bojím se, že budeme mířit k čím dál většimu alibismu, naše rozhodování bude čím dál náročnější a budou do něj vstupovat zcela nemedicínské aspekty. Budeme více formalističtí, a nakonec se budeme ptát, jestli můžeme do bytu k pacientovi, abychom snad nenarušili jeho domovní svobodu.

Co vám ještě ztěžuje práci kromě zákonů, jak jsme o tom už mluvily?

V oblasti legislativy jsou (možná i konečně) velké změny, které se pravděpodobně budou muset otestovat praxí a pak upravit. Obavu z právních následků, někdy nespravedlivých, začínáme mít všichni. Vadí mi ale ještě jedno – vždy, když se někde vymění zastupitelstvo, tak se mění jak vrcholní manažeři, tak i většina vedoucích funkcí, které už jsou v odborné rovině. Pak se těžko zajišťuje kontinuita směřování v organizacích – na ministerstvu, v nemocnicích i na záchranných službách. Politická úroveň by se měla oddělovat od úrovně odborné. Myslím, že zdravotnictví by si zasloužilo koncepční práci na všech úrovních.

A co vás naopak těší?

Pořád mám radost, když se mi podaří určit diagnózu a v nemocnici si pak ověřím, že moje úvaha byla správná. Případy, že zachráníme pacienta po resuscitaci nebo těžkém úrazu, jsou málo časté, ale pak může mít člověk oprávněně pocit, že stál tomu dotyčnému u jeho druhé kolébky. V posledním roce přežili dva mí pacienti, kteří měli mimo jiná zranění i úrazovou rupturu aorty – jedna z nich byla žena, která vypadla z okna. Dopravila jsem ji do nemocnice v přiměřeně stabilizovaném stavu a hlavně včas a nakonec skutečně přežila – i když bez následné velmi kvalitní péče nemocničních týmů by to samozřejmě dobře nedopadlo. Nás pacienti v podobných situacích vůbec nevnímají, tak je to taková soukromá radost dovnitř.

Měla jsem však pocit uspokojení i z mnohem méně efektivní práce organizační, když jsme před lety začínali s tzv. cerebrovaskulárním programem – některé nemocnice začaly podávat pacientům s ischemickou cévní příhodou trombolýzu, která může zamezit trvalým následkům po ictu a tomu, že by pacient zůstal odkázaný na cizí pomoc. Museli jsme proškolit personál a lékaře, nejdůležitější bylo pacienty co nejrychleji po vzniku příznaků dopravit do specializovaných center. Od počátku obtíží do možnosti podat léčbu byly jen tři hodiny (nyní je to 4,5) a do té doby musel být pacient kompletně vyšetřen včetně CT, aby se zjistily možné kontraindikace. V některých situacích to byl skutečně boj s časem, zejména když si pacient nebo příbuzní mysleli, že to ochrnutí nějak přejde. Vzhledem k počtu pacientů s cévními příhodami měl tento program velký dopad a u části pacientů to skutečně zamezilo dožívání v ústavech sociální péče nebo v léčebnách dlouhodobě nemocných.

No, a pak mám úplně obyčejnou radost, když mi nějaká babička při předávání v nemocnici řekne, že jsem hodná a že se jí teď už dýchá lépe.

Marie Fleissigová

Leoš Heger

Z Rathovy kauzy mám spíše smutný pocit

Ministr zdravotnictví Leoš Heger poskytl v TV Prima rozhovor moderátorce Barboře Tachecí

Váš největší a nejhlasitější kritik David Rath zatím dopadl, jak dopadl. Přestože vím, že jste dobrotivý člověk, nedovedu si představit, že jste se aspoň na chvílku nezaradoval. Nebo ano?

No já si myslím, že jsem měl spíš smutný pocit z toho, že takovéhle věci jsou možné. Samozřejmě tato verze, která se objevila, je lepší, než kdyby se děly takovéhle věci, za které je David Rath obžalován, a neobjevily se.

Popravdě řečeno, když jste byl objednan k nám do studia, tak jsem si nemohla nevzpomenout na Všeobecnou zdravotní pojišťovnu, která, jak to vypadá, zbytečně vydala v uplynulých letech na IZIP dvě miliardy a zdá se, že za to nikdo potrestán nebude. Nebo bude?

My bychom rádi, aby se ten IZIP zrušil. Teď je pro to ideální příležitost, na kterou se dlouho čekalo. A až bude zrušený, tak rozhodně budeme chtít, aby se některé věci došetřily. Tak ono už bylo podáno trestní oznámení asi před půl rokem. Údajně ho podala paní Karolína Peake a nějak se s tím nic neděje. Takže my jako absolutní prioritu máme, aby se vyřešilo to, jestli ten IZIP bude nebo ne.

Ale já se stále nechci zdržet toho pocitu, že někde proběhly dvě miliardy a v podstatě to nikoho nevzrušuje.

Podívejte se, v roce 2006, kdy si dost lidí myslelo, že ten IZIP by neměl být, byla ta věc vyšetřovaná, byla na to dokonce parlamentní komise ustavena, která obecně šetřila poměry ve VZP. Celou tu záležitost někdy mezi rokem 2010 a 2011 šetřil Nejvyšší kontrolní úřad. Takže ono těch vyšetřování bylo hodně. Jenom ne všechny věci prostě se vyšetří úspěšně anebo za některými prostě nic není, tak že my si myslíme, že zrušit – a pak tedy ať si šetří třeba orgány činné v trestním řízení.

Překvapující pro mě bylo, to, že údajně tehdejší ředitelka, paní Musílková, ani členové správní rady nenesli ze zákona za své počínání odpovědnost. Jak je to možné?

Tak já si myslím, že manažeři nemají nést odpovědnost za to, když se projekt nepovede. Manažeři mají nést zodpovědnost za to, když ten projekt je úmyslně předražený třeba nebo když se neudělá výběrové řízení. Podívejte se, já jsem byl u prvního budování obřího počítačového systému ve velké nemocnici v roce 94, kdy to začínalo. Tehdy se nám hlásila do soutěže jedna firma, která vypadala velmi slibně a dělala pro jednu banku

a v té bance ten bankovní systém potom nevyšel a nepovedl se. Ty velké projekty mají svá rizika a není možné míchat dohromady selhání, která mají nějaký kriminální charakter nebo podvodný a jaksi manažerské neúspěchy. Ty se stávají.

A vy jste si absolutně jist, že za neúspěchem IZIPu a za to, že nás všechny stál zatím dvě miliardy, že za tím nestojí žádné podvodné jednání? Jste si jist?

Já si s tím nejsem vůbec jist. Některé kroky, například prodloužení smluv asi do roku 2016, myslím v době, kdy ten projekt byl kritizován, tak jistě je zvláštní a je potřeba to došetřit. Ale na druhé straně musíme také uznat, že některé projekty prostě se nepovedou a některé se povedou. To provází lidstvo celou dobu. Víte, jak to funguje v rozvojovém podnikání? Já myslím, že to se učí na manažerských školách, že prostě z pěti projektů se vám jich pět nepovede a šestý všechno vynahradí a je z toho obrovský úspěch. S tím je potřeba také počítat. Dokonce v manažerství v Japonsku, kde jsou jedni z nejlepších, mají pravidlo, že člověk má být velmi opatrný se stíháním manažerů, protože oni potom přestanou riskovat a nedělají nic.

Víte, pokud jde o manažery soukromých firem, tak je to jejich věc. Ale pokud se někomu nepovede projekt s mými, vašimi dvěma miliardami, tak je to přece jenom z mého pohledu něco výrazně jiného.

Samozřejmě, že je potřeba zjišťovat, proč se ten projekt nepovedl, aby z toho bylo nějaké poučení. Ale já si myslím, když někdo konstruuje letadlo, tak ono mu občas spadne na tom samém začátku. To se taky stává a taky to jsou miliardy. Nejsou to veřejné peníze, jsou to soukromé peníze, ale vy si myslíte, že ta veřejná sféra je absolutně odolná proti takovýmhle selháním?

Paní Tachecí, já jsem ten projekt kritizoval od začátku, kdy jsem nastoupil do funkce. Jenom když máte před sebou, že ten projekt je nasmlouvaný na dalších pět nebo šest let a že ho nelze vypovědět bez arbitráže, tak se na tu výpověď prostě musíte nějak připravit. A nemůžete říkat, já ho jdu zrušit. Takových už bylo několik a nepovedlo se jim to a teď se to snad podaří.

Tak. V momentě, když jste vyzvali VZP, aby ukončila ten projekt, jestli tomu dobře rozumím, VZP vás opět nemusí poslechnout, je to tak?

Tak nemusí, protože VZP je svéprávná a její ředitel podléhá správní radě a správní rada je zvolená a má svou samostatnost. My jsme o tom mluvili s panem premiérem. My se domníváme, že správní rada naši výzvu vyslyší a jestli ne, tak potom to šetření zcela určitě začne i bez toho vypovězení a bude samozřejmě zodpovědný nejenom management té VZP, ale samozřejmě i správní rada na tom má nějaké své podíly.

Poslední dotaz na téma IZIP. Nikdy jsem nepochopila, když tenhle projekt měl takovou vaši podporu, myslím obecně politických reprezentací, proč se nedala

všem lékařům a nemocnicím povinnost s tím projektem pracovat? Protože zdá se, že na tom teď zahynul na úbytě, protože prostě bylo málo lidí, kteří s ním pracovali.

Znovu bych tedy po vás zopakoval, že to byla podpora některých politiků a nebyla to podpora současné vlády, to bych velmi odmítl. Ta naděje, že ten projekt tady založí nějakou centralizovanou zdravotnickou dokumentaci, kterou si budou moct lékaři vyměňovat, to byl jeden z důvodů, proč já jsem dlouho tomu projektu také věřil. A dokonce jsem věřil i tomu, že právě tím, že ten projekt byl založen na bázi dobrovolnosti, možná když se povede, přispěje k tomu, že bude možno nařídit, aby některá data pacientů se centralizovala bez jejich svolení. Ale to, myslím, dneska už neplatí.

Ne, jasně. Ale jak dlouhou potřebuje taková reprezentace dobu na to, aby zjistila, že báze dobrovolnosti prostě nefunguje?

Tak já vás musím vyvést trochu z omylu. My jsme se poptávali v zahraničí při několika návštěvách, jak tam fungují centrálně vedené dokumentace a naopak to, co jsem se domníval před pár lety, že to bude možno dostat do zákona a tu dokumentaci opravdu učinit povinnou, tak jako pojišťovny ji vedou povinně, tam prostě nemůžete odmítnout, aby vaše pojišťovna o vás vedla data, jinak by to nefungovalo. Ale pro lékaře se zdá, že se ustálil evropský úzus, že ta povinnost pro pacienta, aby mi k tomu dal souhlas, nebude. Že vítězí ochrana osobních dat, lidského soukromí a kdo nebude chtít, aby jeho data byla přístupná pro jiné lékaře, než u kterých se momentálně léčí, tak to nebude uzákoněno.

Já si myslím, že když ten projekt bude důvěryhodný a dostane rozumnou propagaci, že většina lidí bude souhlasit.

Pane ministře, o kolik v letošním roce vzrostou lékařům platy?

Lékařům a zdravotníkům v nemocnicích, které jsou pod přímým vlivem ministerstva zdravotnictví, o 6,25 % plánovaně. Na to se něco nabalí, takže já myslím tak o 7 %. Zatím se nám nepodařilo přesvědčit nemocnice zřizované kraji, aby to zvýšení udělaly také. Takže tam ten nárůst bude pravděpodobně menší. I když já bych nepředbíhal. Myslím si, že nemocnice, které si povedou hospodářsky dobře ke konci roku, že část těch mezd vykompenzují v nějakých odměnách.

V tuto chvíli reakce odborů je, pokud se nemýlím, poněkud rozpačitá. Minimálně. To říkám hodně mírně. Takže jaký je váš hlavní argument směrem k odborům a hlavně jaké akce od nich čekáte? Protože zjevně nějaké přijdou.

Já to nedokážu odhadnout, jaké to budou akce. Zatím ta reakce odborů byla, já bych řekl, otrávená. My o tom jednáme prakticky od začátku roku. Oni vědí, že ta situace celková v zemi je hospodářsky podstatně horší, než když jsme vyjednávali o memorandu s těmi protestujícími lékaři. Takže nejsou zase tak agresivní, jak

byli při té vlastní akci před rokem a čtvrt. Ale že jim to nedělá radost, já chápu. Na druhou stranu je fakt, že řada dalších odvětví platy spíše snižuje. Já se omlouvám, kde mohu, lékařům, že jim ty mzdy nemůžeme tedka zvýšit, tak jak bychom rádi a jak by to rádi viděli oni. Ale pokud jde o to uhnutí, tak já si myslím, že tady v tom případě zvednutí platů nemohu udělat jenom tak bez vlády a myslím si, že vláda by to ani nepovolila. Takže tam ta jistota celkem velká je.

Myslíte si, že hlavní důvod, proč taky krajské nemocnice nejsou schopny zvýšit lékařům platy, alespoň o těch šest celých něco procenta, že to je dáno tím, že neumí s penězi, které mají k dispozici, hospodařit?

Ne, to si nemyslím. Já si myslím, že oni to prostě nechťejí. Ty podmínky jsou stejné ve státních nemocnicích a ne jenom ve fakultních nemocnicích, o kterých se mluví, kolik dostávají peněz na ty drahé materiály a drahé výkony. Ale oni zvýšili peníze i v psychiatrických léčebnách, o kterých na druhou stranu se dlouhodobě říká, jak jsou podfinancované. Takže systém záloh zůstal stejný, ty platby pojišťoven nemocnicím krajským se zvýšily spíše o něco více než úhrady těm nemocnicím státním, tak si myslím, že by to šlo a že to je jenom buďto otázka bázlivosti anebo spíše neochoty vyjít tedka před volbami vstříc. Možná před volbami uvidíme zázračný krok ještě. Já bych to lékařům přál.

TV Prima. www.tribune.cz 18. 5. 2012. Kráceno.

Václav Žák

Jak to bylo s IZIP

V roce 2004 se v izraelském Tel Avivu konal 6. veletrh informačních technologií. Navštívil ho ministr informatiky Mlynář a jiným letadlem poměrně početná skupina zástupců nejruznějších ministerstev i soukromých podnikatelů v informačních technologiích.

Kromě veletrhu byl pro zástupce státní správy i podnikatele připraven program návštěv izraelských firem, které se zabývaly výrobou software pro izraelskou státní správu.

Mezi tyto firmy patřila i firma Ness. V té době např. už několik let pracovala na bezpapírovém soudnictví pro izraelské ministerstvo spravedlnosti. Firma měla zájem působit ve střední a východní Evropě, což se jí podařilo – kromě České republiky působí na Slovensku, v Maďarsku, Rumunsku.

Firma nabízí celou řadu informačních systémů od ministerstva financí přes řídicí systémy v armádě až po zdravotnictví. A právě informační systém pro zdravotnictví byl jednou z ukázek, kterou jsme v Izraeli absolvovali.

Řešení Ness bralo v úvahu, že sdílený informační systém může přinést úspory pouze v případech, že se do něj zapojí co nejvíce nemocnic, poliklinik, laboratoří, specialistů i rodinných lékařů. To se ovšem může stát teprve tehdy, když jsou v maximální míře chráněny velmi citlivé personální informace. Proto Ness do projektu nezařadila žádné centrální úložiště: data zůstávala stále u toho, kdo za ně zodpovídal. Pokud se lékař potřeboval podívat do dokumentace babičky z kibucu Kfar Masaryk (tedy Masarykova vesnice), systém vytvořil virtuální profil všech služeb poskytnutých babičce v léčebných zařízeních, která babičku ošetřovala. A tak se lékař dověděl, jaké léky užívá, jaké měla výsledky laboratorních testů, jestli den před tím nebyla u jiného doktora a k němu se nepřišla jen ujistit, že jí uhodne stejnou chorobu jako ten doktor včera, atd. Jakmile transakce skončí, data zmizí.

Takový systém má logiku. Pánem dat je babička: tím, že přišla za lékařem, dává mu také právo do své dokumentace ve všech zařízeních nahlédnout. Data zůstávají chráněna, protože se jejich kopie neukládá a nijak se nenarušuje prvotní povinnost chránit pacientovy informace, kterou zdravotnická zařízení mají. Prostě prezentace systému na mne zanechala velmi příznivý dojem.

Elektronizace zdravotnictví, stejně jako nástup informačních technologií do veřejné správy, nebyl ničím, co by si někdo mohl nechat patentovat. Byl to celosvětový trend. Nebylo proto divu, že se podobné nápady, jak zapojit do zdravotnictví informační technologie, objevovaly porůznu na světě, i v České republice.

V České republice v roce 2001 skupina lidí založila firmu IZIP, společnost s ručením omezeným, s projektem internetové zdravotní knížky. Byl mezi nimi MUDr. Cabrnach, poslanec za ODS v Parlamentu České republiky, a pozor – před zvolením do sněmovny ředitel odboru zdravotního pojištění, posléze náměstek na Ministerstvu zdravotnictví. Od roku 2000 do roku 2004 byl členem správní rady Všeobecné zdravotní pojišťovny. Kdo projekt platil? Všeobecná zdravotní pojišťovna. Kdo seděl v její správní radě? Doktor Cabrnach. Čítankovější případ střetu zájmů si nelze představit. Člověk, který měl ze své práce na ministerstvu zdravotnictví kontakty na všechny pojišťovny, posléze seděl ve správní radě VZP, se účastnil projektu placeného VZP.

Kdyby se o VZP staral s péčí dobrého hospodáře, přiměl by ji, ať projekt zařadí do svého portfolia. Nestál by pak ani zlomek z jedné a tří čtvrtin miliardy, kolik stál – údajně – doposud. Projekt IZIP byl podobný projektu Ness. Ale jenom podobný. Podívejme se na rozdíly obou přístupů.

Projekt IZIP je založen na tom, že zdravotnická data jsou centralizována a zpřístupněna prostřednictvím internetu. Aby data nemocnic, laboratoří, specialistů atd. mohla být v reálném čase dostupná, musejí se do systému IZIP exportovat. Jinými slovy, možnost úniku dat, o které je v příslušných kruzích eminentní zájem, se enormně zvyšuje. To je naprosto jiný přístup, než volila firma Ness: tam společná data existovala jen po dobu transakce a po jejím skončení opět zmizela.

O neúspěchu projektu IZIP rozhodly dvě věci: neochota lékařů riskovat důvěrnost lékařských informací, za které nesou odpovědnost, a nekompatibilita mezi IZIPem a vlastními systémy zdravotnických zařízení. Ness zajišťoval programová rozhraní, aby se data, která lékař pořizuje pro sebe, dala použít i v jeho systému. V IZIPu by lékaři museli v extrémních případech data pořizovat znovu. Podle některých lékařů věc dále komplikují pravidla na souhlas občana přistupovat k jeho datům: bez tohoto souhlasu např. lékař pohotovosti nesmí prohlížet zdravotnickou dokumentaci uloženou v informačním systému. Co má dělat v případě, že pacient není při vědomí, ví jenom bůh.

Připadá vám to jakou Kocourkov? Pak, myslím, nejste daleko od pravdy. VZP mohla takový systém zavádět ve vlastní režii, s bonifikací pro lékaře, kteří na něj přistoupí, a s návrhy na změnu legislativy, aby používání systému bylo efektivní. Takto má po deseti letech za téměř dvě miliardy k dispozici torzo, jehož zprovoznění komplikují hry okolo majetkových vztahů. Teď Kocourkov konečně skončil. To je ta příjemná zpráva. Premiéroví a ministru zdravotnictví došla trpělivost. Horší je, že s dírou 2 miliard v saldu VZP.

Kam se peníze poděly? To je zajímavá otázka. V kuloárech se šušká mj. o statcích v Rakousku. Jsem zvědav, co se stane s lidmi, jako je pan Cabrnok, pan Horák či pan Šnajdr. Bude to test protikorupčního úsilí vlády.

Psáno pro ČRo6. Aktualne.cz 10. 05. 2012

Iva Bezděková

Na které další kauzy by si policie měla „posvítit“?

David Rath rozhodně není jediný, koho by měla policie stíhat v souvislosti s korupcí ve zdravotnictví. Shodují se na tom oslovení představitelé ve zdravotnictví. Jaké další kauzy by měla policie prošetřit?

„Těch případů je mnoho, ale za všechny budu jmenovat kauzu Krajské zdravotní – policie šetří tento případ takřka tři roky, státní zástupce příliš nekoná a čím déle se bude případ vléci, tím méně se vyšetří,“ odpovídá na dotaz MT senátorka Alena Dernerová (Severočeši.cz). Policie by podle ní měla vyšetřit také nákupy přístrojové techniky do specializovaných center v rámci Integrovaných operačních programů.

„Dále by mělo být zahájeno trestní stíhání v kauzách IZIP, prověřit by se měl též outsourcing Nemocnice Na Homolce, nákupy v IKEM skrze firmu Kardioport, pronájem železničních zdravotnických zařízení ČD, a. s., či nákup vakcín proti prasečí a ptačí chřipce,“ poznamenává Dernerová. Senátorka dodává, že pozornost by si zasloužil též vývoj situace kolem vzniku takzvaných metropolitních nemocnic.

Další výčet nevyřešených kauz

Ludvík Hovorka, člen odborné komise KDU-ČSL pro zdravotnictví, doplňuje výčet nevyřešených kauz ještě o další případy.

„Určitě se jedná o spor s Diag Human, dále okolnosti rozhodnutí vlády Mirka Topolánka o nákupu podílu státu ve společnostech Národní tkáňové centrum, a. s., a Centrum buněčné terapie a diagnostiky, a.s., a dotace na budování těchto zařízení, okolnosti odnětí skladování a distribuce očkovacích látek KHS v roce 2009 a přidělení této činnosti privátním subjektům, rozhodnutí o tom, že vakcíny musí být nakupovány přímo lékaři od privátních distribučních firem. Proces prosazení očkování proti pneumokokům do tzv. Janotova úsporného balíčku a cílené snahy o prosazování úhrady dalších očkovacích látek,“ říká Hovorka.

Poukazuje dále také na podezřelé ekonomické vztahy mezi zdravotními pojišťovnamy. „Je třeba prošetřit okolnosti udělení licence ZP Agel v roce 2008 a povolení sloučení ZP Agel s Hutnickou ZP a ČNZP, měli by být prověřeni všichni členové správních rad zmíněných pojišťoven. Dále jsou nejasné okolnosti udělení licence ZP Média, neplnění dohledu ministerstva nad touto pojišťovnou, nestanovení nucené správy a likvidace pojišťovny, okolnosti jejího sloučení s VZP a 500milionový dluh vytvořený touto pojišťovnou, okolnosti odpovědnosti zakladatele na vytvoření tohoto dluhu,“ domnívá se Hovorka.

Mezi další podezřelé případy řadí bývalý poslanec také okolnosti rozhodování o pronájmu krajských nemocnic Olomouckého kraje, okolnosti rozhodování o pronájmu železničního zdravotnictví ČD, a. s., velmi nestandardní změnu stanovování úhrad léčiv v roce 2007 s dalekosáhlými dopady na ekonomiku zdravotního systému, do kterého byli podle Hovorky osobně zainteresováni nejvyšší politici.

Otazníky visí také nad prosazováním tzv. centrálního úložiště dat ze strany ministerstva zdravotnictví a SÚKL bez zákonného zmocnění a nezákonné shromažďování dat a svévolné vynakládání veřejných prostředků na zakázku pro SÚKL.

Vztahy pojišťoven

Podle Miloše Volemana, člena představenstva České lékařské komory, by měla policie především prověřit vedení zdravotních pojišťoven. Říká: „Z dlouhodobého hlediska je nejzávažnější trvalé vysávání prostředků z fondů veřejného zdravotního pojištění. Zatímco „prostá“ korupce je spojena hlavně s nejrůznějšími investičními akcemi a je dohledatelná a stíhatelná, pak drancování fondů všeobecného pojištění cestou velmi neprůhledného financování zdravotní péče je věc dlouhodobá, prakticky nedohledatelná a bohužel zatím není ani protiprávní.“

www.tribune.cz 21. 5. 2012. Kráceno

VEDA

PREVENCE ZÁVISLOSTÍ
KONFERENCE VĚDOMOSTÍ

Karel Nešpor

Prevence návykových nemocí v rodině

Epidemiologická šetření prováděná mezi českými dospívajícími svědčí o tom, že ve vztahu k alkoholu, tabáku, dalším psychoaktivním látkám a hazardu patří k nejohroženějším na světě (např. Moravčík a spol., 2011). Rodiče nemohou v této oblasti očekávat od státu příliš mnoho. Politici sice o prevenci a posilování rodiny často hovoří, ale ke snížení dostupnosti alkoholu pro nezletilé, zvýšení spotřební daně na alkohol nebo k omezení hazardu se dosud neodhodlali. Je také otázka, kolik škol používá malé interaktivní preventivní programy zaměřené na získávání sociálních dovedností, u kterých se prokázala schopnost změnit chování ve vztahu k návykovým rizikům (např. Botvin a spol., 2000, Griffin a spol., 2004). Naproti tomu efektivita se nezjistila u přednášek, „besed s toxikomany“, filmů, koncertů a podobných, někdy značně bizarních akcí.

Je důležité, aby si rodiče uvědomili, jaké oni sami mají možnosti. Prevence v rodině není všemocná, je ale důležitá. Skutečnost, že ochranné činitele na úrovni rodiny vstupují do interakce s jinými činiteli, lze ilustrovat na následujícím výzkumu. Cleveland a spol. (2010) zjistili, že dobré fungování rodiny více prospívalo dospívajícím, kteří navštěvovali školy, kde byli před návykovými riziky dobře chráněni. V České republice je ale běžné, že alkohol, jiné návykové látky a hazard jsou snadno dostupné v těsném sousedství škol.

Prevence návykových rizik u dospívajících obecně

Při prevenci je žádoucí oslabit působení rizikových činitelů a naopak posílit vliv ochranných činitelů. Některé rizikové činitele ovlivní asi rodiče obtížně, např. ty na celospolečenské nebo biologické úrovni. Namísto toho je třeba se soustředit na ty faktory, které lze ovlivnit. Vliv rodiny je nejsilnější před dosažením adolescence, pak získává na významu skupina vrstevníků, škola a širší společnost, tedy faktory rodiči ovlivnitelné jen nepřímo (Cleveland a spol., 2008, 2012).

Vývojové hledisko je důležité i z jiného důvodu. Ukázalo se totiž, že škody působené alkoholem jsou v dospělosti podstatně častější u jedinců, kteří začali pít alkohol už v časném věku (Hingson a spol., 2006). Legitimním cílem prevence je tedy alespoň oddálit věk, kdy se dítě nebo dospívající setká s psychoaktivní látkou. Vzhledem k situaci u nás by prevence problémů působených návykovými riziky měla v rodině probíhat přiměřeným způsobem už od útlého věku.

Co říká výzkum

Výchovné styly

Americké prameny rozdělují výchovné styly do čtyř kategorií:

1. Autoritářští rodiče se vyznačují malou vřelostí a citlivostí, typická pro ně je i malá

tendence dítě ocenit a pochválit, i když se chová nebo učí dobře. Tento výchovný styl není nejvýhodnější právě s ohledem na malou citlivost rodičů.

2. Permisivní rodiče na dítě málo dohlížejí a nevyžadují rozumnou disciplínu. Jsou sice vřelí a citliví, ale to samo o sobě nestačí.
3. Zanedbávající rodiče se o dítě dostatečně nestarají, nevyžadují disciplínu a nejsou citliví. Tento výchovný styl je jasně nejrizikovější ze všech.
4. Autoritativní rodiče vyžadují disciplínu a na děti dohlížejí. Faktor společně stráveného času, dohledu a zároveň vřelosti má při výchově pozitivní efekt (např. Piko a Balázs, 2012). Tento výchovný styl je nejvýhodnější v prevenci návykových rizik i s ohledem na školní prospěch (Cohen a Rice, 1997). Autoritativní styl vede k větší selektivitě při výběru filmů a přístupu k médiím, což je v prevenci návykových rizik také výhodné (Tanski a spol., 2010).

Jaký výchovný styl je nejčastější u nás?

Výzkumná data nemáme k dispozici, ale podle médií tráví čeští rodiče v práci více času než lidé ve většině srovnatelných zemí. Lze tedy předpokládat, že času na výchovu dětí budou mít méně. Nezdá se ani, že by disciplína při výchově byla právě moderní. Jedná se ovšem o závažný faktor. Podle zpráv z různých zemí jsou u dětí vojáků z povolání problémy s návykovými látkami překvapivě nižší než v běžné populaci. Těžko lze předpokládat, že to bude nadprůměrnou vřelostí, spíše se zde uplatňuje schopnost rodičů stanovit jasná pravidla a trvat na jejich dodržování.

Dostupnost alkoholu v domácím prostředí

Ve výhodě jsou rodiny, kde alkohol není doma dětem dostupný (např. van den Eijnden, 2011). To se týká zvláště mladších dětí, u nichž mohou vyvolat otravu i relativně malé dávky alkoholu, např. po vypití sladké ústní vody s alkoholem. Nedostupnost alkoholu v domácím prostředí má význam i u dospívajících. Rodiče by rozhodně měli trvat u nezletilých na zákazu pití alkoholu doma, a to vždy a za všech okolností, tedy i např. na Silvestra. Ukazuje se, že taková důslednost vede k tomu, že dospívající pijí alkohol méně, i když jsou mimo dohled rodičů (např. van der Vorst a spol., 2010).

Modelování

Poněkud staromódně znějící názor, že rodiče slouží dětem jako vzory, nachází podporu ve výzkumu. Podle autorů Moore a spol. (2010) se kromě výchovného stylu uplatňovaly i další činitele. Rizikové činitele na straně rodičů zahrnovaly násilné chování, drobnou kriminalitu, liberální postoj k návykovým látkám a jejich zneužívání.

To neznamená, že by rodiče museli vždy a za všech okolností abstinovat od veškerých látek, určitě by se ale neměli před dětmi opíjet nebo se pod vlivem alkoholu chovat násilně nebo rizikově (např. řídit auto). Jestliže se u některého z rodičů objevila závislost na alkoholu, riziko návykové nemoci a dalších problémů u dětí se pronikavě snižuje

v důsledku úspěšné léčby rodiče. I v takových rodinách by se ale prevenci návykových problémů měla věnovat zvláště velká pozornost a dítě by mělo být varováno, že alkohol je pro něj ještě rizikovější než pro vrstevníky.

Krátká intervence

U dětí a dospívajících se mnohem častěji jedná o škodlivé užívání nežli o závislost, jak je definována v Mezinárodní klasifikaci nemocí (MKN-10). Krátká intervence je zde metodou volby a její efektivita roste, jestliže se na ní podílejí rodiče. Ti totiž disponují silnějšími motivačními nástroji než terapeut nebo učitel. Krátká intervence na úrovni rodiny často paradoxně mívá dlouhodobou povahu a může trvat řadu let – např. lepší rodičovský dohled, kvalitnější komunikace nebo nácvik relevantních dovedností.

Prevence v rodině v kostce

Uvedený přehled jsme převzali z publikace „Alkohol, drogy a Vaše děti“ (Nešpor a Csémy, 2003), kde jsou tyto zásady podrobněji rozpracovány. Uvedená publikace je volně ke stažení z www.drnespor.eu.

- Získat důvěru dítěte, umět mu naslouchat a vyhradit si pro dítě dostatek času.
- S dítětem o alkoholu a drogách hovořit přiměřeně jeho věku. Před tím je třeba si opatřit informace z důvěryhodných zdrojů. Nezletilé dítě by mělo vědět, že podle platných zákonů rodiče do velké míry odpovídají za to, jestli pije alkohol nebo zneužívá jiné látky; mají tedy nejen právo, ale i povinnost na dítě dohlížet.
- Dobře organizovat dítěti čas. Předcházet nudě, ale i vyčerpání nebo únave v důsledku jednostranné a nadměrné zátěže.
- Pomáhat dítěti nacházet hodnoty, které usnadní odmítání alkoholu a drog. Takovými hodnotami jsou nejčastěji zdraví, dobré sebeovládání nebo duchovní hodnoty.
- Vytvořit zdravá rodinná pravidla a trvat na jejich prosazování.
- Pomoci dítěti se bránit nevhodné společnosti a najít si mezi vrstevníky bezpečné přátele. To souvisí se sociálními dovednostmi, např. jak navázat kontakt, jak odmítat nebo jak se zdravě prosadit.
- Posílit sebevědomí dítěte, např. při vhodných příležitostech ho pochválit a povzbudit.
- Spolupracovat s dalšími dospělými (širší rodina, další dospělí v místě bydliště, škola atd.).

Prevence v rodině není všemocná, je ale důležitá. Díky ní se podstatně snižuje riziko problémů působených alkoholem, drogami a hazardem u dětí. To je v zájmu rodičů, jejich dětí i celé společnosti.

Kráceno. Seznam použité literatury je v redakci VNR.

Zpráva o Studentské vědecké konferenci 2012

Dne 10. května 2012 se konala na 3. LF UK Studentská vědecká konference. Vzhledem k rekordnímu počtu soutěžních příspěvků bylo nezbytné letošní konferenci rozdělit do tří paralelních sekcí. Jednotlivé sekce byly v letošním roce, co do počtu soutěžících, vyrovnané. V teoretické a klinické pregraduální sekci bylo odprezentováno po 17 příspěvcích. V postgraduální sekci prezentovalo 22 soutěžících.

V letošním roce se nám s pomocí děkana prof. Michala Anděla podařilo zajistit úvodní přednášku, která jak pevně doufáme, byla inspirací pro studenty zajímající se o vědeckou práci. Naše pozvání přijal **prof. MUDr. Vladimír Vonka, DrSc.**; hovořil na téma „*Vakcína proti lidským papillomavirům: co jí předcházelo, jaká je a co nás čeká v budoucnosti*“. Profesor Vladimír Vonka zasvětil svou vědeckou práci výzkumu v oblasti virologie a protinádorových vakcín. Doufám, že se nám i v příštím roce podaří získat osobnost podobných kvalit.

Novinkou letošní konference byla rovněž skutečnost, že se nám podařilo zajistit číslo ISBN pro náš sborník abstraktů (*Tištěná verze: ISBN 978-80-260-2180-3; Elektronická verze: ISBN 978-80-260-2181-0*).

V jednotlivých sekcích soutěžili:

TEORETICKÁ SEKCE

- **Marek Haase:** Vliv environmentálních toxinů na metabolismus buňky
- **Jakub Žiak:** Vplyv mastných kyselin na viabilitu a mitochondriálne funkcie myoblastov C2C12
- **Jiří Nepožitek:** Působení nefyziologických hladin železa na redox stav savčích buněk: vliv oxidativního stresu na indukci apoptózy
- **Kim Salte, Gunnar Lea:** Thermal place preference in rats with chronic constriction injury
- **Tibor Blaško, Adam Krátký:** Odlišení léze nervů přední končetiny u potkana pomocí systému Catwalk
- **Patrik Maďa:** Elektrofyziologické důsledky světelné stimulace kůry hemisfér
- **Josef Kroupa, Kristýna Minářová, Ivana Formánková, Patrik Maďa:** Thyroxinem indukovaný oxidační stres
- **Simona Tomková:** Ovlivní prenatální expozice metamfetaminu aktivitu řezů z hipokampu dospělých potkanů?
- **Kristýna Vymětalová:** Corona mortis: mýtus klinické anatomie
- **Helena Menšíková:** Klinická anatomie arteria ulnaris

- **Petra Šabatová:** Vybraná témata lidské anatomie kresbou
- **Jakub Štefela:** Klinická anatomie musculus plantaris
- **Kristýna Strakošová, Martina Šajdíková:** Zastoupení endotelových buněk v rohovkových transplantacích štěpech v závislosti na příčině smrti dárce
- **Martin Slepánek, Michal Stríž:** Makroskopické malformace páteře v oblasti LS přechodu
- **Inge Marshall Trangsrud:** Absolute numbers of hair follicles in young female armpits
- **Jan Michálek, Tereza Grézlová:** Sexuální obtěžování při výuce lékařství
- **Jan Vrabel:** Sexuální obtěžování při výuce nelékařských zdravotnických oborů

KLINICKÁ SEKCE

- **Pavla Čermáková:** Netestuj, ale pobav! Test pojmenování obrázků a jejich vybavení
- **Dina Al-Kayssi:** Additional MRI measurements aiding with the diagnosis of Alzheimer disease
- **Tereza Králová:** Vliv antiobezitik na vývoj plodu
- **Vojtěch Fiala:** Katetrové sepse vyvolané koaguláza negativními stafylokoky u novorozenců s velmi nízkou porodní hmotností
- **Eva Polaková:** Diagnostický potenciál placentárně specifických mikroRNA pro predikci onemocnění spojených s placentární insuficiencí
- **Martin Holek:** Předoperační použití intraaortální balónkové kontrapulzace u poinfarktového defektu septa komor a akutní mitrální regurgitace – 15 let zkušeností v IKEM
- **Petra Šašková:** DNA metylácia inhibuje expresiu mRNA prokaspázy-3 v buňkách nemalobunkového karcinómu pľúc
- **Michal Fišer:** Inhibice transkripční exprese prokaspasy-9 mechanismem DNA methylace v buňkách nemalobuněčného karcinomu plic
- **Miroslav Zmeškal:** Kouření pacientů před a po transplantaci plic, zavedení systematické validizace
- **Navneet Ramlaul, Andreas Klofat:** Investigation of phosphate depletion in the setting of acute complications of diabetes mellitus
- **Zbyněk Straňák:** Vliv biomechaniky rohovky na efektivitu rohovkových astigmatických incizí
- **Jan Hugo:** Možné využití nanovláken v léčbě chronických ran
- **Ondřej Sglunda:** Sérové hladiny IL-21 nejsou zvýšené u pacientů s časnou revmatoidní artritidou, ale korelují s aktivitou nemoci během léčby
- **Karolina Janovská:** Vliv svalové hmoty na sérové hladiny kreatininu

- **Hana Bělehrádková:** Změna spektra výskytu a ošetření zlomenin hlezna v posledních 5 letech
- **Michal Polášek, Dominik Macák:** Srovnání výskytu a způsobu operačního ošetření zlomenin trochanterického masivu v letech 2007 a 2011
- **Pavel Smetana:** Existuje posun ve výskytu a ošetření zlomenin patní kosti od roku 2007?

POSTGRADUÁLNÍ SEKCE

- **Vlasta Němcová:** Mechanismy regulace buněčné smrti a stresu endoplazmatického retikula mastnými kyselinami u pankreatických beta buněk
- **Marcela Vedralová:** Polymorphisms in the vitamin D receptor gene and parathyroid hormone gene in the development and progression of diabetes mellitus and its chronic complications, diabetic nephropathy and non-diabetic renal disease
- **Marián Liberko:** Porovnání citlivosti buněk primárního nádoru ve vztahu k cirkulujícím a diseminovaným nádorovým buňkám u myšího melanomu
- **Kateryna Nohejlová:** Prezentace neočekávaných výsledků: zamítnutí (popření) hypotézy
- **Eva Macúchová:** Vliv psychostimulačních drog na učení a paměť samců a samic laboratorního potkana prenatálně exponovaných metamfetaminu
- **Pavel Jeřábek:** Studium úlohy ghrelinu v mechanismech opioidní závislosti v modelu morfinového relapsu u potkanů
- **Monika Vrajová:** Pohlavní rozdíly ve vazbě D1 receptorů ve striátu po podání metamfetaminu
- **Filip Tylš:** Srovnání elektroencefalické aktivity v serotonergním a glutamatergním modelu psychózy
- **Anna Kubešová:** Vliv 5-HT 1A/2A/2C antagonistů na změny ultrasonické vokalizace u potkanů vyvolané podáním MDMA a 2C-B
- **Michala Kolářová:** Srovnání hladiny protilátek proti lidskému a bovinním tau proteinu u pacientů s Alzheimerovou nemocí
- **Jana Puskarčíková:** Interakce serotoninových 1A receptorů s N-Methyl-D-Aspartátovým receptorem: význam v léčbě a patofyziologii schizofrenie
- **Jan Proška:** Využití systémů počítačové algebry při stanovení vazebných parametrů neznačených orthosterických ligandů při studiu alosterických interakcí na muskarinových receptorech
- **Miroslava Faulknerová:** Optická agregometrie v detekci účinnosti aspirinové terapie
- **Radek Kaiser:** Závislost úrovně kolaterálního dělení axonů po end-to-side neurotizaci na vytvoření perineutrálního okna

- **Jana Patková:** Kyselina palmitová indukuje poškození mitochondriální DNA a mitochondriální dysfunkci u svalových buněk
- **Eva Czudková:** Efekt krátkodobého zvýšení koncentrace mastných kyselin v krvi na prozánětlivý stav organismu
- **Jakub Sulženko:** Roční a dvouletý follow-up pacientů po perkutánní náhradě aortální chlopně systémem corevalve v kardiocentru FNKV
- **Elena Teringová:** Hodnocení markerů apoptózy u akutního infarktu myokardu
- **Tereza Jančušková:** Identifikace nových molekulárních markerů pro sledování minimální reziduální nemoci u akutní myeloidní leukemie
- **Jana Šemberová:** Nanotechnologie v intenzivní péči: intravaskulární biokompatibilita uhlíkových nanomateriálů – uhlíkové nanotrouby a krevní destičky
- **Alina Dana Raileanu:** Morfologie předního segmentu oka před a po operaci katarakty
- **Lucie Nováková:** Role NKT v imunitní reakci proti herpetickým virům

Vystoupení studentů hodnotily tři pětičlenné komise s přiměřeným zastoupením reprezentantů z různých klinik a ústavů. V případě možného střetu zájmů byli hodnotitelé zastoupeni jiným pedagogem.

TEORETICKÁ KOMISE

Předsedkyně komise doc. MUDr. Romana Šlamberová, Ph.D., Ústav normální, patologické a klinické fyziologie

Členové komise: doc. MUDr. Zdeňka Vernerová, CSc., Ústav patologie; doc. RNDr. Ing. Petr Tůma, Ph.D. – Ústav biochemie, buněčné a molekulární biologie, Oddělení biochemie; doc. MUDr. Miloslav Franěk, Ph.D., Ústav normální, patologické a klinické fyziologie; PharmDr. Magdaléna Šustková, CSc., Ústav farmakologie

KLINICKÁ KOMISE

Předseda komise prof. MUDr. Cyril Höschl, DrSc., Klinika psychiatrie

Členové komise: doc. MUDr. Pavel Kraml, Ph.D., II. interní klinika; doc. MUDr. Pavel Těšínský, II. interní klinika; MUDr. Petr Toušek, Ph.D., III. interní klinika; MUDr. Jiří Skála-Rosenbaum, Ph.D., Ortopedicko-traumatologická klinika

POSTGRADUÁLNÍ KOMISE

Předseda komise: prof. MUDr. Richard Rokyta, DrSc., Ústav normální, patologické a klinické fyziologie

Členové komise: prof. MUDr. Radana Königová, CSc., Klinika popáleninové medicíny; prof. RNDr. Jan Kovář, DrSc., Ústav biochemie, buněčné a molekulární biologie – Oddělení buněčné a molekulární biochemie; prof. MUDr. Václav Mandys, CSc., Ústav patologie; prof. MUDr. Josef Stingl, CSc., Ústav anatomie.

Prezentující studenti byli hodnoceni podle předem definovaných kritérií body 1-10, kde 1 je nejhorší a 10 nejlepší ohodnocení. Maximální počet bodů od jednoho hodnotitele byl 30. Body všech členů komise pak byly sečteny a na základě dosaženého bodového ohodnocení bylo stanoveno pořadí pro každou sekci zvlášť.

V teoretické sekci první tři místa obsadili:

1. **Patrik Maďa** (školitel: doc. Jan Mareš) – „*Elektrofyzilogické důsledky světelné stimulace kůry hemisféry*“ – **131 bodů**
2. **Tibor Blaško, Adam Krátký** (školitelé: doc. Šimon Vaculín a MUDr. Otakar Raška) – „*Odlišení léze nervů přední končetiny u potkana pomocí systému Catwalk*“ – **129 bodů**
3. **Josef Kroupa, Kristýna Minářová, Ivana Formánková, Patrik Maďa** (školitel: doc. Jan Mareš) – „*Thyroxinem indukovaný oxidační stres*“ – **125 bodů**

V klinické sekci na prvních třech místech byli:

1. **Ondřej Sglunda** (školitel: doc. Ladislav Šenolt) – „*Sérové hladiny IL-21 nejsou zvýšené u pacientů s časnou revmatoidní artritidou ale korelují s aktivitou nemoci během léčby*“ – **133 bodů**
2. **Petra Šašková** (školitel: MUDr. Evžen Křepela) – „*DNA metylácia inhibuje expresiu mRNA prokaspázy-3 v bunkách nemalobunkového karcinómu pľúc*“ – **129 bodů**
3. **Martin Holec** (školitel: MUDr. Jiří Kettner) – „*Předoperační použití intraaortální balónkové kontrapulzace u poinfarktového defektu septa komor a akutní mitrální regurgitace – 15 let zkušeností v IKEM*“ – **128 bodů**

V postgraduální sekci první tři místa zaujali:

- 1.–2. **MUDr. Jana Šemberová** (školitel: doc. Zbyněk Straňák) – „*Nanotechnologie v intenzivní péči: intravaskulární biokompatibilita uhlíkových nanomateriálů – uhlíkové nanotuby a krevní destičky*“ – **129 bodů**
- 1.–2. **MUDr. Radek Kaiser** (školitel: prof. Pavel Haninec) – „*Závislost úrovně kolaterálního dělení axonů po end-to-side neurotizaci na vytvoření perineurálního okna*“ – **129 bodů**
3. **Mgr. Tereza Jančušková** (školitelka: MUDr. Soňa Peková) – „*Identifikace nových molekulárních markerů pro sledování minimální reziduální nemoci u akutní myeloidní leukémie*“ – **126 bodů**

Vítězové byli odměněni nejen zápočtem, ale i šekem v hodnotě od pěti do patnácti tisíc Kč. Zajištění celé konference (včetně společenského večera v Bowling baru na Ruské) bylo dotováno z projektu Specifický výzkum (264707/SVV/2012), který se nám podařilo získat od Univerzity Karlovy. Vítězové sekcí postupují dále do celostátní soutěže SVK a rovněž do celostátní soutěže o Cenu za lékařství pořádanou společností Pierre Fabre Médicament, s.r.o., a Francouzským velvyslanectvím v ČR.

Chtěla bych touto cestou poděkovat spectabilis prof. Andělovi za jeho podporu a zajištění úvodní přednášky prof. Vonky. Za pomoc s organizací Studentské vědecké konference 2012 pak děkuji MUDr. Peteru Ivákovi, MUDr. Pavlu Sekerkovi a dalším studentům naší fakulty, kteří se podíleli na přípravě konference a zajišťovali její plynulý chod. Můj velký dík patří také PhDr. Martině Hábové a jejím kolegům za pomoc při tvorbě sborníku a zajištění čísla ISBN.

Na letošní SVK především oceňuji nárůst příspěvků v klinické sekci, čímž se vyrovnal nepoměr z minulých let mezi oběma pregraduálními sekcemi. V posluchárnách, kde se konaly obě pregraduální sekce, bylo relativně dost obecenstva, které se v průběhu konference měnilo a i ve vestibulu fakulty panoval čilý ruch. Jsem rovněž ráda, že díky spolupráci se školiteli postgraduálních studentů vzrostl i počet prezentací v postgraduální sekci, a to z loňských 12 na letošních 22. Jak ale ve svém závěrečném hodnocení zmínil předseda komise postgraduální sekce prof. Richard Rokyta, nedostatkem této sekce byla neúčast školitelů soutěžících postgraduálních studentů a rovněž fakt, že řada soutěžících si přišla jen odpřednášet svou prezentaci a dalšího programu se neúčastnila.

Jako členka komise teoretické sekce jsem neměla možnost procházet všemi paralelními sekcemi a shlédnout všechny příspěvky. Kromě své sekce jsem měla možnost vidět jen několik příspěvků sekce postgraduální. Zaujalo mne netradiční podání prezentace studentů Tibora Blaška a Adama Krátkého, kteří skončili na 2. místě v teoretické sekci. Netvrdím, že podobné pojetí formou „show“ by se mělo stát standardem, ale studenti přinejmenším zaujali a konferenci oživil. Další prezentací, která upoutala pozornost, byla anketní studie studentů Jana Michálka, Terezy Grézlové a Jana Vrubela na téma sexuálního obtěžování na lékařských fakultách.

ABSTRAKTA VÍTĚZNÝCH PRACÍ V TEORETICKÉ SEKCI

(Abstrakta nejlepších prací v sekci klinické a postgraduální přineseme v dalších číslech VNR)

ELEKTROFYZIOLOGICKÉ DŮSLEDKY SVĚTELNÉ STIMULACE KŮRY HEMISFÉR

Autor: **Patrik Maďa**

Školitelé: *doc. MUDr. Jan Mareš, CSc., Ústav normální, patologické a klinické fyziologie 3. LF UK*

Úvod: Zavádění metod konfokální mikroskopie a tvorby fototrombotických lézí na živé nervové tkáni otevírá celou řadu otázek o účinku vysokoenergetického osvětlení na neurony. V předchozích pracích bylo prokázáno, že kontinuální svícení v oblasti odpovídající gyrus postcentralis vyvolá utlumení somatosenzorických evokovaných

potenciálů (Krysl, Lambert). Nás tentokrát zajímal fakt, zda je přítomna biologická odpověď na stimulaci laserovým paprskem.

Hypotéza: Stimulace kůry laserovým paprskem bude mít biologický účinek, který bude mít na elektroencefalografickém záznamu podobu evokovaného potenciálu.

Metodika: Se zvířaty bylo zacházeno v soulasu s etickými pravidly 3. LF UK, zákona o ochraně zvířat ČR a pravidly EU. Do experimentálního souboru bylo zařazeno 12 laboratorních potkanů. Zvířata byla v hluboké anestezii upevněna do stereotaktického přístroje ve Faradayově kleci, kde jim byla pomocí elektrod umístěných na kůře měřena mozková aktivita, nejdříve spontánně a následně s osvitem. Laserová stimulace byla prováděna přes alobal, následně přes skalp a kalvu a nakonec přímo na kůru. Bylo použito jak kontinuálního, tak přerušovaného osvitů různých frekvencí, který byl v pozdějších fázích experimentu kombinován s přímou elektrickou stimulací kůry. EEG záznamy laboratorních zvířat byly porovnány s EEG záznamy neživých fantomů (např. jablko, vlhká houba) kvůli možnému vzniku stimulačních artefaktů.

Výsledky: Došlo ke vzniku četných stimulačních artefaktů, ale přesto byla jednoznačně potvrzena biologická odezva na vysokoenergetický osvit. Při opakovaných vysokofrekvenčních pulzech emitovaného světla se po ukončení salvy na EEG záznamu objevují epileptoidní fenomény. Při kontinuální emisi světla došlo k utlumení odezvy na přímou elektrickou stimulaci. Naopak při salvě pulzativní laserové emise došlo k amplifikaci odpovědi na stejný stimulus. Tento fenomén byl popsán poprvé.

Závěr: Přestože se naše hypotéza nepotvrdila, bylo jednoznačně prokázáno, že laserová stimulace kůry vyvolává biologickou odezvu, jejíž fyzikálně-chemický podklad bude třeba dále diskutovat. Při použití metod kofokální mikroskopie či vyvolávání fototrombotických lézí na živých nervových tkáních, bychom doporučovali uvažovat biologickou odezvu, aby nedošlo k možnému ovlivnění výsledků.

ODLIŠENÍ LÉZE NERVŮ PŘEDNÍ KONČETINY U POTKANA POMOCÍ SYSTÉMU CATWALK

Autoři: **Tibor Blaško, Adam Krátký**

Školitelé: *doc. MUDr. Šimon Vaculín, Ph.D., MUDr. Otakar Raška, Ústav normální, patologické a klinické fyziologie 3. LF UK*

Úvod: Léze periferních nervů horní končetiny u člověka patří mezi nejčastější traumatická poranění nervů vůbec. Nenahraditelnou součástí výzkumu této problematiky jsou animální modely, u kterých se ovšem naprostá většina experimentů provádí na zadních končetinách. Vzhledem k tomu, že u savců jsou odlišnosti v inervaci předních a zadních pletenců, rozhodli jsme se u potkana testovat projevy léze nervů na předních končetinách, a to pomocí automatizovaného systému hodnocení otisku tlapek (Catwalk).

Cíl: Cílem studie bylo zjistit, zdali systém Catwalk dokáže odlišit lézi n. medianus a n. ulnaris u laboratorního potkana.

Metodika: Systém Catwalk automaticky zaznamenává a vyhodnocuje otisky tlapek potkana během průchodu metrovou chodbou. Potkani byli rozděleni do dvou skupin podle přerušenoého nervu na pravé přední končetině: n. medianus (MED) a n. ulnaris (ULN). Před operací a každý týden do dvou měsíců po operaci byly hodnoceny tyto vybrané parametry systému: Swing – doba, při které se tlapka nedotýká podložky; Step Cycle – doba mezi dvěma iniciálními dotyky stejné tlapy; Print Length – specifická délka tlapy; Print Width – specifická šířka tlapy. Parametry otisků pravé přední končetiny byly v rámci každé skupiny porovnány s kontralaterální končetinou a poté srovnány mezi ULN a MED skupinami.

Výsledky: U parametrů Print Width nebyl mezi skupinami MED a ULN rozdíl, avšak v obou skupinách byla šířka otisku menší než na kontralaterální končetině. Parametry Print Length a Swing byly menší u MED jak oproti skupině ULN, tak oproti kontralaterální končetině. Parametr Step Cycle se nelišil ani mezi skupinami, ani mezi končetinami.

Závěr: Systém Catwalk je metoda, která dokáže rozeznat přerušenoí n. medianus a ulnaris pomocí parametru Print Length a Swing. Navíc poskytuje nové informace o zapojení jednotlivých nervů během chůze.

THYROXINEM INDUKOVANÝ OXIDAČNÍ STRES

Autoři: **Kristýna Minářová, Ivana Formánková, Josef Kroupa, Patrik Maďa**

Školitel: *doc. MUDr. Jan Mareš, CSc., Ústav normální, patologické a klinické fyziologie*
3. LF UK

Úvod: Pro hypertyreózu jsou charakteristické hypermetabolické příznaky. Jak v klinické praxi, tak i u experimentálních zvířat jsou popisovány poruchy různých tkání způsobené vysokou hladinou volných radikálů (VR), související se zvýšením oxidativního metabolismu.

S hypertyreózou je také spojeno hubnutí. Existující klinická pozorování ukazují na důležitost výživy u tohoto onemocnění. Proto nás zajímala možnost ovlivnění důsledků působení VR pomocí scavengeru a antioxidantu melatoninu. V souvislosti s tím jsme chtěli sledovat i vliv podvýživy a realimentace.

Cíl: Cílem práce je ověřit platnost následujících hypotéz:

1. Kontinuální podávání melatoninu pomocí osmotické pumpy bude mít jiný efekt než podání v pití.
2. Hypertyreóza spolu s hladověním způsobí výrazné snížení hmotnosti a změnu hladin volných hydroxylových radikálů.
3. Zvýšení příjmu potravy umožní přežití a zároveň povede ke změně množství VR.
4. Snížení hladin VR melatoninem omezí morfologická poškození vyvolaná hypertyreózou.

Metodika: Pro experiment jsme použili mladé potkany kmene Wistar (ANLAB; samci 230–260 g). Každé zvíře mělo vlastní klec. Hypertyreózu jsme vyvolávali iniciační dávkou levothyroxinu SIGMA ČR 10 mg/kg s.c. a následnou udržovací dávkou 0,5 mg/kg s.c. ob den po dobu 28 dní. Model hladu vypal následovně: v první polovině pokusu (1–14. den) 10g krmiva/den, v druhé polovině pokusu (15.–28. den) 15 g krmiva/den. Před každou aplikací levothyroxinu byla zvířata vážena.

Zvířata byla rozdělena do 8 skupin – kontrolní (KO, počet 10), s hypertyreózou (T4, počet 20), s melatoninem SIGMA ČR aplikovaným v osmotické pumpě (alzet®) v kontinuální dávce 15 mg/kg /den (KO melatonin, počet 10), s hypertyreózou a melatoninem (T4 melatonin, počet 10), SHAM kontroly, kterým byla zažita s. c. injekční stříkačka (KO sham, počet 10). Výše uvedené skupiny dostávaly potravu ad libitum. Dále kontroly hladovějící (KO hlad, počet 10), s hypertyreózou hladovějící (T4 hlad, počet 10), s hypertyreózou hladovějící a s melatoninem (T4 hlad melatonin, počet 10).

Během čtvrtého týdne pokusu jsme měřili hladinu hydroxylových radikálů in vivo v ketamino-xylasinové anestezii po aplikaci DMSO (dimethylsulfoxid). Poté byla zvířata usmrcena v etherové anestezii a po dekapitaci byla odebrána krev pro stanovení hladin thyroxinu a melatoninu. Srdce a m. triceps surae byly odebrány pro další morfologickou analýzu. Statistická analýza výsledků byla provedena ANOVA testy v programovém balíku GraphPad PRISM®.

Výsledky: U zvířat ze skupin KO, T4, KO melatonin, T4 melatonin a KO sham jsme pozorovali váhový přírůstek. V hladovějících skupinách ztrácela zvířata hmotnost až do zvýšení dávky potravy. Ve skupině T4 hlad melatonin zemřela 4 zvířata ještě před zvýšením dávek potravy. Morfologické změny srdcí v jednotlivých skupinách při porovnání s kontrolami vykazovaly výrazné změny, které mohou korelovat s histologickými nálezy, které budou dokončeny v nejbližší době.

Zvířata ze skupiny T4 a T4 melatonin, až na výjimky, nepřežila aplikaci DMSO. V opakovaných experimentech nebyla prokázána toxicita DMSO. Smrt těchto potkanů po aplikaci DMSO neumožnila kvalitní statistické porovnávání. Musíme vyslovit a testovat hypotézu, že celý systém vnitřních antioxidačních systémů je schopen natolik výrazné adaptace, že při plně kontinuální aplikaci melatoninu dokáže udržet jejich hladinu na fyziologické úrovni. Melatonin v pití (minulé experimenty) může mít kolísání hladin vzhledem k jeho biologickému poločas.

Závěr: Opakovaně jsme ověřili funkční model hypertyreózy. Zvládli jsme metodiku práce s osmotickými pumpami včetně chirurgických zákroků a potvrdili si jejich účinnost. Hladovějící zvířata s modelovou hypertyreózou na rozdíl od zvířat s hypertyreózou a volným přístupem k potravě přežívala i další experimentální manipulaci. Předpokládáme, že potkani s hypertyreózou a volným přístupem k potravě mohli být náchylnější k úmrtí po DMSO díky prudkému snížení hladin VR, na něž byla tato zvířata adaptována. To by ukazovalo na často diskutovaný význam VR v homeostáze. VR mohou totiž fungovat jako jak intracelulární, tak extracelulární signální látky.

OZVUKY

O POMNÍCÍCH A LIDECH

Petr Pithart

Pomník se postaví a zase zbourá

Stenozáznam vystoupení v rozpravě k senátnímu tisku:

Návrh zákona o zásluhách Václava Havla (29. 2. 2012)

Václav Havel se určitě velmi zasloužil o mnoho dobrého. Pro návrh, kterým to vytesáme do kamenných desek zákona, však ruku nezvednu. Opakuji tady už poněkolikrát, že zákonodárci nejsou od toho, aby formou zákonů zhodnotili minulost. Zhodnotili, tedy v dokonavém tvaru slovesa – hodnotit jistě nechťe musíme pořád. Jaký my máme na to patent? Jaký na to mám patent zrovna já, vy?

Spolu s mnohými z vás jsem byl proti návrhu, který by podobně ocenil zásluhy prezidenta Edvarda Beneše. Tehdy v březnu roku 2004 nás bylo pro zamítnutí návrhu zákona čtyřicet čtyři a dvanáct bylo pro schválení. Sněmovna nás pak přehlasovala. Už to je absurdní – jedna komora zásluhy viděla, druhá je neviděla. Kdo má pravdu? Inu ta první, je v ní více hlasů, takže se může začít tesat. O pravdě minulosti, o zásluhách tak rozhodne sčítání hlasů z 281 možných.

Dneska jeden parlament zásluhy Václava Havla ocení, jiný parlament bude chtít zákon zrušit. Pomník se postaví, zbourá a pak eventuálně znovu postaví. Čestné občanství města se udělí, pak se vyškrtne, vytrhne či začerní a pak se eventuálně zase škrtne to vyškrtnutí. Na důležité fotografii se sporná postava vyzmizíkuje a pak se tam zase vrátí. O to všechno se u nás už dlouho vedou lité boje.

Někdy to vypadá tak, že boje o pomníky a desky a zápisy jsou právě české dějiny, protože ty se u nás odehrávají vskutku nejméně dvakrát. Jednou ve skutečnosti, ne příliš povedeně a málo hrdinsky, a pak podruhé v bojích o jejich interpretaci, o zásluhy a hlavně o symboly. To už všichni vědí, na které straně mají stát. V těch prvních dějinách si mnozí nebyli jisti a čekali, nebo dokonce stáli na druhé straně, samozřejmě omylem. Už nějakou dobu to s námi vypadá tak, že ty druhé boje jsou ty pravé boje, i když se při nich spíše šustí papírem, než stavějí barikády či obsazuje budova rozhlasu. Kdo se nestihl účastnit těch prvních dějin, hrne se do těch druhých. Je to pošetilé, až trapné, ale už velmi tradiční české počínání, za kterým bývá nejednou špatné svědomí.

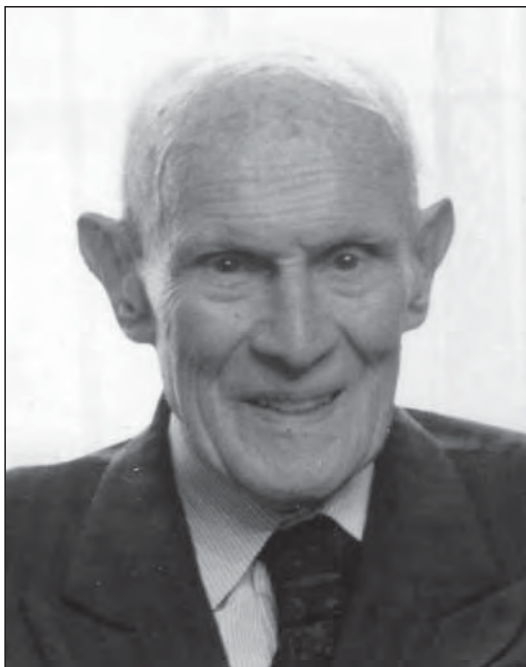
Pokud jde o spory, polemiky, boje o interpretaci minulosti, je to normální. Takových sporů, polemik a bojů dokonce nikdy není dost. Ale neměli bychom mít přítom v rukou kladiva a dláta či čím se to teše do kamene. My tady tešeme identifikačními kartami. Takovéto zákony – upozorňuji vás – jaký máme dnes před sebou, schválujeme snad jen my, Češi, Moravané a Slezané. Zřídili jsme si pro jistotu také státní orgán pro studium minulosti, o kterém jsme se zákonem usnesli, že byla až do 17. listopadu 1989 odpoledne totalitární. Není o čem bádát. Stovky knih historiků a politologů jsou k ničemu, my jsme to již uzákonili.

Ještě také Francouzi podobně uzákoňují minulost, takže se mi dnes velmi hodí připomenout, že Státní rada – francouzská obdoba našeho Ústavního soudu – jednohlasně prohlásila čerstvě schválený zákon o trestnosti popírání genocidy Arménů za protiústavní. Státní rada se odvolala na Deklaraci lidských práv z roku 1789, kde se konstatuje, že svoboda sdělování myšlenek a názorů je jedním z nejcennějších práv člověka. Ten zákon postihoval jedním rokem vězení a pokutou 450 tisíc euro toho, kdo by negoval arménskou genocidu.

Nikdo z nás nesejme naši minulost, naši odpovědnost. Tu osobní i tu národní. Vzpomínáme na ni, poznáváme ji, zpytujeme svědomí, které snad každého občas trápí. Žádný zákon nám to neulehčí, ani když minulost vydláždíme deskami zákonů, na kterých budou vytesány naše momentální pravdy. Vyrovnávání se s minulostí není nic jiného, než suma našich osobních zpytování, nikoli sbírka zákonů o zásluhách a vinách. Zákony o minulosti jsou přesně to, co nás od takového vyrovnávání vzdaluje.

www.pithart.cz, Kráceno

Dvojí jubileum profesora Jiřího Syllaby

Kabinet dějin lékařství 3. LF UK uspořádal 17. května přednášku a za dva dny nato i vycházku k dvojímu jubileu profesora MUDr. Jiřího Syllaby – 110. výročí narození a 15. výročí úmrtí. Na první akci – bohužel nepříliš navštívené – nám přednášející MUDr. Pavel Čech předložil spoustu písemných dokladů a hlavně fotografií, dokumentujících životní dráhu prof. Syllaby. Některé z nich uveřejňujeme. Mezi psanými dokumenty byl i vlastní životopis, tehdy ještě docenta Syllaby z roku 1945.

Dodejme k tomu stručně, že bezprostředně po 2. světové válce byl ještě v květnu 1945 Jiří Syllaba jmenován přednostou interního oddělení Vinohradské nemocnice; přednášel na Lékařské fakultě hygienické Univerzity Karlovy, tedy dnešní 3. LF UK, jejíž velká posluchárna nese jeho jméno. V roce 1996 byl pasován na Rytíře českého lékařského stavu. Po celý svůj život byl oddaným zednářem. Po pádu komunismu se zasloužil o obnovení zednářské činnosti a stal se velmistrem řádu. Prof. MUDr. Jiří Syllaba je také autorem sbírky básní, memoárů a akvarelů.

Curriculum vitae.

Docent MUDr. Jiří Syllaba, narozený 8.III. 1902 v Praze, příslušný do Prahy, bytem v Ptase II., Dřevná 2, studoval pětiletou obecnou školu v Praze XII., osmiletou klasickou gymnasiu v Praze XII., kde maturoval s výtěsným prospěchem. Poslouchal od roku 1920 na lékařské fakultě Karlovy university v Praze a byl slavnostně promován 27.III. 1926. Od té doby byl asistentem fyziologického ústavu prof. Mareše, roku 1928 pobyl v Anglii u prof. Barcrofta a Mac Leana a Poultona. 1929 účastnil se XIII. mezinár. fyziol. kongressu v U.S.A. Od roku 1931 byl nejprve nehonorovaným, potom honorovaným asistentem kliniky prof. Pečného, kde od té doby nepřetržitě pracoval. Dne 20.XII. 1934 mu byla udělena venia docendi pro obor vnitřního lékařství.

Po habilitaci pobyl 4 měsíce v Paříži, kde pracoval u prof. Piessingera a kde hospitoval na různých klinikách. Stal se asistentem étranger u prof. Piessingera, s jehož ústavu publikoval práci. Po návratu do Prahy pracoval dále vědecky na klinice prof. Pečného a vedl zejména diabetickou ambulanci do roku 1942. Až do zavření university přednášel pravidelně studentům vešmě kapitoly s výměny látkové, zejména o diabetu. Účastnil se rozmanitých sjezdů domácích i zahraničních, zejména mezinárodních dnů klinických v Paříži v roce 1937, kdy přednášel o hypofyzárním diabetu, všeoslovanského kongressu v Sofii r. 1936. Roku 1935 navštívil kliniky vídeňské. Po zavření university dále vědecky pracoval na klinice prof. Pečného, později na odd. doc Vančury, přednášel ve Spolku a d-montroval. Přednášel také v Moravské Ostravě pro severomoravskou kupa, v Olomouci, v Teplicích nad Bečvou a na sjezdech profylaktického lékařství. Od roku 1941 přednášel po 4 roky na státní české ošetřovatelské škole farmakologii a dietetiku, celkem nejméně 30 hodin za semestr. Roku 1941 přednášel v kursech Mladé generace lékařů / lékařské Pátky/. 16.VI. 1940 byl poprvé zatčen Gestapem z důvodů politických a vězněn po 2 měsíce na Pankráci v samovazbě. 15.XII. 1944 byl znovu zatčen Gestapem a vězněn nejprve na Pankráci, pak v Terezíně až do 5.V. 1945. V Terezíně účastnil se boje proti infekčním chorobám, zejména proti skvrnivéce jako vězeň - lékař. Ještě po osvobození lékařsky pomáhal až do 11.V. kdy sám nemocen, musil se odebrat domů.

Jest ženat od 4.VIII. 1942 s chotí MUDr. Boženou, roz. Slámovou.

Doc. MUDr. Jiří Syllaba

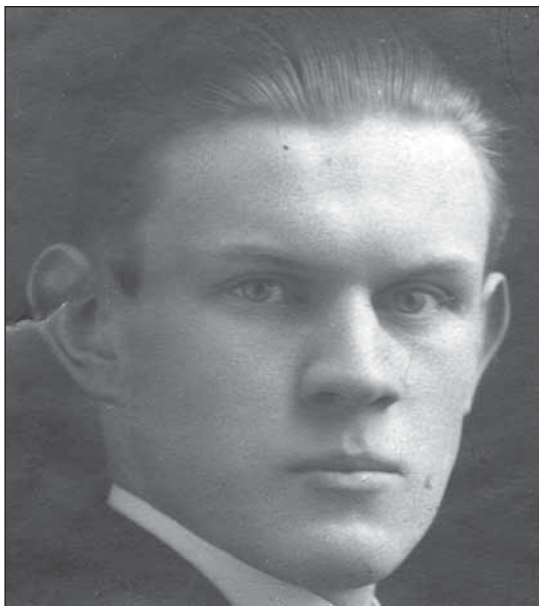
V Praze, dne 10. VII. 1945.

Doc. MUDr. Jiří Syllaba,
Praha II., Dřevná 2.

Svoji vědeckou a přednáškovou činnost dokládá seznamem a obsahem prací, demonstrací a přednášek a svlaštřnímotisky, pokud mu byly v době válčné poskytnuty.

Žák 1. třídy

Maturant

Se sestrami

Malíř J. Syllaba...

... jeho dílo

Prof. Syllaba s manželkou MUDr. Boženu, rozenou Slámovou

Dopis Václavu Havlovi:

Praha, 17. březen 1997

Slovutný pane prezidente,

právě jsem obdržel Vaše laskavé a srdečné blahopřání k mým 95. narozeninám. Velmi si ho vážím i Vašeho ocenění mé celoživotní práce! Znal jsem dobře Vašeho pana otce – stýkali jsme se v studentském Obrodném hnutí. S radostí jsme s mou manželkou sledovali úspěšné Vaše politické projevy a celou Vaši činnost! Později jsme měli velkou starost o Vaše zdraví a denně sledovali zprávy. Nyní pevně věříme, že se Váš dobrý zdravotní stav udrží a i v budoucnu bude dobrý. To Vám ze srdce přeje!

V upřímné úctě Vám oddaný

Radkin Honzák

Odysseův syndrom

*Štvaný muž, Múzo, bloudí sinými moři, ztroskotal svoje lodi,
přišel o všechny druhy...*

Kdybych hodnotil Odysseovu pouť pouze podle tohoto úvodu (doufám, že alespoň zčásti věrně ocitovaného), musel bych hrdinu jen a jen litovat. Po přečtení celého díla se lstivý Ulysses zas tak tragickým hrdinou nejeví. Poslechl si koncert výborné dívčí pěvecké skupiny Sirény, aniž si musel pořídit předraženou vstupenku a vyvázl z toho jen s odřeným hřbetem. Ani adrenalinový zážitek v Hádu se mu nijak neprodrazil. To, že přišel o všechny druhy, bych jako velkou ztrátu nehodnotil, protože to byli pitomci, kteří ho přivedli do trablů, v nichž by se sám asi neocítl. Napřed vypustili větry, což byl značný rachot, a potom si nedokázali odříci biftek z posvátných krav. Jeho sedmiletý románek s Kalypsó byl delší než trvání většiny současných manželství, nymfa se s ním rozešla v pokoji, nosila mu v kastrůlku obědy, když si stavěl vor, a co je známo, nikdy dodatečně nevymáhala žádné alimenty. Když se vrátil domů, díky Athéně omládl a se svým dospělým synem pobil ženichy své ženy Pénélopé, načež jim „vyrvali mužství a syrové hodili psicím“, to jsem si zapamatoval. Akorát ten Pénélopin koberec nebyl dodělanej.

Oběti Odysseova syndromu v medicíně to nemají zpříjemněno, jak už to v replikách bývá, oddychovými mezičasy, protože na rozdíl od originálu pronásledovaného na cestách nezodpovědnými druhy a Poseidonem, jsou pacienti štváni jak Eryniemi vlastní hypochondrií a špatně pochopenou odpovědností doktorů. Co je podstatou Odysseova syndromu? Tak jak je možné v hedonistické touze ubavit se k smrti, je možné ve shora zadané kombinaci se uvyšetřovat až na její dohled. To paradoxně platí především pro pacienty, kteří nemají žádný závažnější biomedicínský problém, česky řečeno: mají sice nějaké subjektivní obtíže, ale žádnou vážnou nemoc.

Mikrobiolog a imunolog pan profesor Votava před několika roky napsal: „*Čím většímu počtu vyšetření, zejména laboratorních, pacienta podrobíme, tím větší je šance, že některý výsledek čistě ze statistických důvodů vybočí z normálních mezí. Stejně jako Odysseus prožil mnohá dobrodružství, než se vrátil domů, tak i pacienti prodělávají celou odysseu nákladných, mnohdy nepřijemných, potenciálně nebezpečných a nakonec zbytečných dalších vyšetření, než se vrátí tam, odkud vyšli. Příčina neobvyklého nálezu nebývá odhalena a závěr zní, že pacient je v podstatě zdrav.*“

Jak je možné, že se s pomocí moderní a na důkazech založené medicíny vyrobí ze zdravého jedince nemocný člověk? Pro odpověď je třeba zajít do historie. Když medicína v dobách postgalileovských zatoužila být také plnohodnotnou vědou, vymezovala se jako věda o člověku, nikoliv jako věda o nemocech, o nichž toho

tehdy ještě mnoho neznala. A člověk byl v té době obdařen nesmrtelnou duší, kterou církev nehodlala pustit ze své kompetence. Připomeňme si navíc, že v oněch časech ještě plály po Evropě hranice s kacíři. Tehdy nabídl francouzský filozof a matematik René Descartes mladé vědě elegantní řešení: člověka – předmět svého zájmu – nechť pojednává jako „rozumný stroj“ (to byl tenkrát běžný terminus technicus) a duši ponechá v kompetenci církve a filosofie. Tak se také stalo.

Člověk je však tvor nespolehlivý: může zapomínat, přehánět, lhát, vymýšlet si, nadsazovat nebo zapírat, podstrkovat okolnosti a příznaky nevýznamné a skrývat významné a vůbec švindlovat... Nelze se na něj spolehnout a je proto třeba stanovit objektivní příznaky a projevy, které kdykoliv a kdekoliv může kdokoliv zopakovat. Zrodil se poklep, poslech, vyšetření moči, stanovení nejružnějších molekul a ukazatelů z krve, rentgenové paprsky a další a další metody, které dokážou zobrazit kdekterý orgán a změřit jeho funkci.

Nemoc, jako čistě medicínský konstrukt, má však při své faktické neexistenci (viděl už někdo nemoc? já ne, vždycky jen nemocného!) janusovskou dvojí tvář. To věděl před více než stoletím profesor Thomayer, když upozorňoval, že lékař se dívá na nemoc zcela jinak než jeho pacient. Nicméně od šedesátých let zde máme tuto skutečnost kodifikovanou dělením na *illness* (do češtiny neobratně převedeno jako stonání) a *disease* (choroba z medicínského pohledu). *Illness* je subjektivní zkušenost člověka s jeho zdravotním stavem, *disease* naproti tomu již zmíněný medicínský konstrukt. Jeden z klasiků psychosomatiky to vystihl jednoduše: *Illness* je to, s čím jde člověk k doktorovi a *disease* naopak to, s čím jde domů.

Uvedené dva pohledy ale vůbec nemusí korespondovat. Člověku může být zle jak malému psovi, o nemoc se však nejedná ani o mylem. Mohou za to rozbourené, či chronicky nepříznivé emoce, na které ale vědecká medicína velkoryse kašle. Emoce totiž nejsou nějací efemérní motýlci, ale neurobiologické regulační procesy. Dlouhodobě frustrovaný, nespokojený a našťvaný jedinec bude mít celou řadu nemilých tělesných pocitů. Asi by mu je skutečně lépe pomohl zvládnout a regulovat farář, ale za tím on nepůjde. On má v takové situaci o sobě představu porouchaného stroje, který má opravit doktor. Ten ale na něm „nic nenajde“.

Tak se začne hledat. Lékařská diagnostika ale není zdaleka tak jednoznačná jako diagnostika v autoservisu. Medicína podložená důkazy (EBM = Evidence Based Medicine) totiž taktně zamlčela, že je podložena důkazy statistickými, kam se každý pacient nevměstná. To zase znejistuje doktora. A tak se hledá dále, čím dále tím složitěji, až se něco najde. Toto „něco“ podnítl další vyšetření a putování labyrintem zdravotnictví může být teoreticky nekonečné. Již ve 40. letech minulého století se k této metodě vyjádřil velmi kriticky sám Tinsey Harrison (ano, ten Harrison, autor slavné učebnice interny), když napsal: „Rozmáhá se nebezpečný zlozvyk, že po pětiminutové anamnéze následuje pětidenní kartáčová palba biochemických vyšetření s nadějí, že z laboratorního klobouku vytáhneme diagnostického králíka.“

Vezmeme-li v úvahu, že v prvním sítu u praktického lékaře uvízne pacientů s funkčními symptomy (tedy s obtížemi, ale bez objektivních nálezů) přibližně čtvrtina ze všech jeho klientů, je jasné, že když se na odysseovskou pouť vydá jen pár procent z nich, úhrnem vznikne docela slušné procesí. Psychosomatický přístup by to řešil levněji, ale medicínský establishment o něj nejeví zájem.

Mytologie reflektuje lidskou zkušenost na obecném horizontu. Není třeba být králem Ithaky, aby člověk zažil mnohá příhody, mnohá nebezpečí a mnohá setkání. Pro mne patří setkání *s profesorem MUDr. Miroslavem Votavou*, který mě s problematikou Odysseova syndromu seznámil a který vždy hlásal a hlásá, že je nutné léčit pacienta, nikoliv jeho laboratorní výsledky, k těm nejmilejším. Je to člověk pracovitý, moudrý a slušný. To, že se letos 15. ledna dožil sedmdesátky, mu mnozí nebudou věřit; i když práce je za ním zase na mnohem více let.

Vážený pane profesore, dovoluji Vám gratulovat k hezkému výročí, přál vše nejlepší a ze své pozice mága nikoliv první kategorie Vám popřál, aby Vám štěstí přálo. A děkuji Vám.

Milan Kment

Vojmír Vokolek – křesťan, kterého nepochopili ani věřící, ani církevní představitelé

Procházíte-li českou krajinou, pak dominantou vesnice či města nebo městečka zůstávají kostely různého stáří, architektury, fyzického stavu i výzdoby. Od románských staveb přes vznosné baroko až k praktickému klasicismu, naordinovanému reformou Josefa II, který chtěl mít v každé vesnici svou centrálně ovládanou buňku. Od vnitřní výzdoby se kostely až na malé výjimky kvantitativně podstatně neliší. Náboženské sladkobolné obrázky Krista, světců, Marie a dalších osvědčených církevních schémat měly kromě jiného jistě svůj neblahý vliv na likvidaci náboženského citění lidí 20. století.

Najdete však pár kostelů, převážně v oblasti Pardubicka a Železných hor, které se tomuto schématu, respektive všem dosavadním schématům vyhýbají, i když navenek vypadají často zcela nezajímavě. Jděte se podívat do kostela v Rozhovicích. Původně rekonstruovaný kostel byl ovšem opatřen i lavicemi ze surového dřeva a stejným způsobem byl uspořádán i oltář, přesně v duchu evangelické chudoby a prostoty. Bohužel obyvatelé vesnice tento styl nepřijali, a tak chrám chátral. Na jeho zádi byl výtvarně znázorněn největší problém všech dob, kterému by se mělo křesťanství vždycky věnovat, a to je – Hlad. Díky dnešnímu osvětlenému vedení obce je chrám renovován a freska Hlad zachráněna a stává se zajímavým místem, i když

Obr. 1

chrám sakrálním účelům neslouží. Na fresce můžeme vidět tváře hladovějících všech kontinentů, ale i obrazy sytých boháčů i stejně dobře vypadající Matky církve.

Podíváme-li se však do jiných obcí v okolí, jako jsou Mistrovice nebo Hrbokov, jsou tam kostely plně funkční, avšak se zcela neformálně pojatými výjevy z Nového zákona. Jsou tam zobrazeni lidé v dnešních šatech s netradičně malovaným Kristem, přístupujícími ke svatební hostině v Káni Galilejské, místem prvního Kristova zázraku (obr. č. 1). Jistě k toleranci těchto výtvorů místními obyvateli přispělo i to, že v pozitivním významu byli zobrazováni i místní občané s panem farářem v čele. Několik podobných kostelů je roztroušeno v řadě dalších lokalit, např. ve Stráži pod Ralskem a Dříteči.

Kdo byl onen podivín, který se rozhodl přiblížit umírající křesťanství současnému životu? Byl jím jeden ze tří bratří Vokolků z Pardubic, kteří se věnovali tiskařství a poezii. Vojmír Vokolek, snad nejdpodivnější z nich, zemřel teprve v roce 2001 ve věku 93 let. Vystudoval UMPRUM, ale škola ho moc nebavila a většinu svého života věnoval malbě kostelů za podpory některých osvěcovaných farářů. Největším mecenášem byl asi farář P. Jaroslav Moštěk, dosud žijící ve Skuhrově u Havlíčkova Brodu. Vokolek pracoval za stravu a byt, což byla vlastnoručně vařená strava a ubytování na kostelním kůru, dostával pouze peníze na barvy. Zajímavé je, že takového aktivity prošly, i nástrahami církevního tajemníka. Později se Vojmír Vokolek věnoval duchovní tematice i řezbářskou tvorbou. Dovedl pomoci několika polen, plechu, sekyry a pily vytvořit tak jasné křesťanské symboly, kterým chybí veškerá pompa, ale jsou zato

plně přesvědčivé (obr. č. 2). Větší čistotu tvaru a myšlenky si těžko dovedeme představit. Z usedlosti ve Dvakačovicích u Chrudimě, kde své artefakty vyráběl, byl však v rámci restituce přemístěn zpět do rodinného domu v Pardubicích, kde žil spolu se svou sestrou řeholnicí až do své smrti. V současné době jsou tyto artefakty uchovávány na zámku Bystřice pod Hostýnem, když původně byly na hradu Pecka.

Ještě jedna stránka křesťanského pohledu na svět Vojmíra Vokolka zbývá. Nazval ji „fonická poezie“. Uchovala se v jediném záznamu na internetu. Když si ji poprvé poslechneme, máme dojem záznamu zvuků nějakého pomatence. Při soustředěném poslechu objevíme pravou krásu modlitby, kde se mísí prvky modlitby židovské, islámské i dalších náboženství, které ponoukají posluchače k pravidelnému pohybu těla, známému ze židovské modlitby a opakování slovních spojení, týkajících se v tomto případě Krista.

Zájem o Vojmíra Vokolka projevil řada současných tvůrců a spisovatelů, jako je např. Martin Putna, stal se předmětem bakalářských prací i několika výstav. Poslední výstava byla v loňském roce v knihovně Václava Havla. Pro církve však zůstala jeho práce zcela okrajová a nezajímavá, stejně tak jako pro věřící i širší okruh zájemců. Uvidíme, zda se vztah k tomuto autorovi a jeho tematice za padesát let změní, jak tomu u výtvarných umělců a někdy i u jiných oborů bývá. Mohl bych vám zde vypsát, kde tyto zajímavé objekty najdete. Ale jak říkal nezapomenutelný farář Týnského chrámu P. Jiří Reinsberg, dnes již právem klasik: „Pravou chudobu musíte hledat“. Totéž platí i o umění.

Obr. 2

Z korespondence

O VNR 1 (a paní W. najmě)

Děkuji za zaslání revue Vita nostra, především však za otištění mých textů, zejména když máte tak kvalitní příspěvky, jako jsou Andělovy, Čechovy, Kohákovy, ale především paní doktorky Šeblové.

K Vašemu postskriptu bych chtěl dodat, že pokud jde o starou Blažkovou, mám pocit, že je z pohádky, řekl bych Boženy Němcové. Jak tam přišla kouzelná babička a nechala se pohostit a pak řekla: Cokoliv začneš ráno, budeš dělat celý den. Chudá a hodná vdova tak celý den měřila upředené plátno a vypočítavá a lakomá stará Blažková, která si chtěla před počítáním peněz skočit pro vodu, běhala celý den s konví. Krk bych za to ale nedal.

Co se týče Weitingerové, bude to s ní asi stejně jako s kroměřížskou radnicí, na které je nápis: Tato radnice zde stojí od nepaměti. A mají vystaráno.

Radkin Honzák

Paní W. a paní B. – velmi pěkné. Hledala jsi na internetu, já jsem byl něco hledat v ba-datelně, a tak jsem se podíval do Riegrova slovníku naučného (rok vydání patřičného svazku 1873), do Ottova slovníku naučného (1908) a do Masarykova slovníku naučného (1933) a všude jsem zaznamenal nedostatek editorů. Zmíněnou paní W. neznají!

Zdeněk Pousta

O staré Weitingerové jsme doma u rodičů mnohokrát mluvili, tatínek říkal, že to byla ženská zvědavá.

A především jsem na Seznam zadal heslo stará W., naskočila Mudrcovna a dověděl jsem se bližší, i to že to byla skutečná osoba, křestním Marie a kde žila. Ostatní si jistě ráda přečtete sama.

Jiří Ramba

www.seznam.cz: Mudrcové:

Paní Marie Weitingerová je slavná kleptomanka z Nábřežní ulice v Lovosících. Žila na přelomu 19. a 20. století. Za svůj život nakradla mnoho věcí, kradla i dětem a starým lidem. Za každou lež a za každý podvod jí přibyla jedna vráska, takže brzy začala vypadat hrůzostrašně. Lidé se jí báli a ona sama na ně byla velmi zlá. Utopila se při povodních v roce 1923. Věřohodné, že?

Filosofos

Krásná jako Bety, hloupá jako hradlařka Weitingerová.

Leopold Lorenc

Dembrück 1635

TEXT

JAK PÍŠOU A STŮŇOU

REŽISÉŘI

Zdeněk Podskalský

Paměti a nepaměti

Ukázky z knihy

Zdeněk Podskalský: Není tam nahoře ještě někdo jinej?

*Uspořádali Zdeněk Podskalský ml. a Alex Koenigsmark. Druhé, doplněné vydání.
Nakladatelství XYZ, s. r. o., Praha, 2010*

NEPAMĚTI VI

Otázka, která má snad nejpestřejší škálu podtextů: „Prosím tě, po kom vlastně jsi?“

Mockrát jsem přemýšlel, po kom vlastně jsem. V každém případě jsem měl vynikající šanci, jen kdyby se na mně dědičné vlivy podílely správným způsobem. To se bohužel nestalo.

Maminka byla z rodiny se sklonem ke vzdělanosti a společenskému výsluní. Dědeček byl důstojným řídícím učitelem ozdoben podobným plnovousem, jaký nosili čeští buditelé. Její bratr, strýc Láďa, se stal profesorem latiny a řečtiny.

Když byl u nás na prázdninách, musel jsem být opatrný a pokud možno necitovat své nejranější poznatky z hodin latiny na gymnáziu, jako například: *Inter pedes puellarum...* atd.

Druhý matčin bratr, strýc Pepa, se vyšvihl na okresního hejtmana, rád široce vyprávěl o vysoké politice a když s někým šel, měl ve zvyku kráčet o dva kroky vpředu.

Jednou se vydali s mým otcem do lesa na čekanou a tatínka ze šprýmu napadlo zkusit, co to udělá, když bude se strýcem důsledně držet krok.

Po chvíli už skoro utíkali. Bylo to do kopce, udýchaný strýc Pepa to už nevydržel, obrátil se na otce a povídá: „Proboha, Franto, proč tak letíme... to je o mrtvici.“

Matčina sestra Jožka se provdala za ředitele státní dráhy v Budějovicích. Když ovdověla, bývala u nás často díky režijní jízdence a měla zvláštní vášeň, poplatnou patrně příslušnosti k lepší rodině. Nutila nás všechny tkát perské koberce k nerozeznání od pravých. Jeden takový „perský běhoun“ mám dodnes v Praze ve věži. S dojetím si občas říkám, který asi uzlík vázaly mé dětské ručičky pod nesmlouvaným dohledem tety Jožky. Bohužel mi jej trošku ožrali moli.

I třetí mamčin bratr Franci měl vysoké společenské ambice – i když zůstal v rodném kraji. Říkalo se o něm, že žádná ženská v okrese neměla jistotu, že odolá jeho šarmu. Zřejmě díky tomu se stal v 98 letech uznávaným nejstarším občanem městečka. Jen ve svém malém kupectví se smíšeným zbožím měl smůlu, nikoliv svou

vinou. Podlomený zestátněním průmyslu a obchodu to dotáhl pouze k okázalému nápisu na průčelí svého domku: František – Obchodní dům – Hesoun.

Kdysi jsem jel při hledání exteriéru s filmaři kolem té honosné, i když už trošku opršelé firmy a pochlubil jsem se, že patří mému strýčkovi. Řidič, znalý místních poměrů, poznamenal: „Já ho znám. To byl pěkný kanec.“ Možná, že citlivější dámě z města se bude zdát ten výraz poněkud drsný, ale u nás je to vůči mužskému skoro lichotka. Na jednom statku uprostřed naší návsi visela dlouho výrazná cedule s nápisem: „Stanoviště obecního býka“. Přímo pod tabulkou stála lavička, kde pravidelně po práci sedával hospodář a nikomu to nepřišlo nevhodné. Jestliže padl na adresu strýčka Franciho tento zdobný přívlastek, právem jsem to považoval za výraz obdivu. O druhém strýci, který učil latinu a řečtinu, by to s takovým uznáním neřekl nikdo.

Maminka určitě také měla nadání, kdo ví, jestli ne větší než sourozenci. Proto se asi dlouho nevdávala. Díky své inteligenci věděla, co obnáší pojem muž, a nakonec se rozhodla pro otce jakožto kutila, tedy člověka, použitelného alespoň v domácnosti.

Otec byl syn vesnického chalupníka s osmi dětmi. Jeho sourozenci, pokud něčím vynikali, tak vždycky poněkud svérázným způsobem. Nejpopulárnější byl strýc Josef, známý jako originální filozof a hospodský řečník. Říkalo se o něm, že ho hostinští rádi vidí, protože dovede mluvit proti alkoholismu tak přitažlivě, že hosté zůstanou sedět a víc vypijí. Rád přednášel jakýsi citát z Schillera o škodlivosti revolucí a vždycky se při tom rozplakal. Propagoval různé návody, jak zdravě žít. Vysvětloval mi, že když si v zimě promočím boty, musím si je nechat obuté než uschnou, jinak se nachladím. Byl to snad jediný člověk, o kterém maminka připustila, že ho nemá moc ráda. Když byl u nás už třetí den na návštěvě, citoval Schillera a šířil se o systémech upevnění zdraví, uvařila hrách, který nesnášel, s podotknutím, že luštěniny jsou zdraví prospěšné. Ke cti strýce Josefa je třeba říct, že to vždycky pochopil a odcestoval.

Strýc Karel, vyučený sládek, měl zase dobrodružnou povahu. Tvrdošijně se pokoušel založit vlastní pivovar, jednou na Ukrajině, podruhé v Bosně. Skončil v Plzni, protože tam už byl pivovar založený. Rádi jsme ho viděli. Vždycky přijel na návštěvu s bandaskou deputátního piva.

Koneckonců i otec měl některé z rodinných neblahých sklonů. Vyprávělo se o něm, že přivezl z Prahy jednou dědečkovi z matčiny strany (tomu, co vypadal jako buditel) jelení kýtu. Dědeček byl polichocen a chutnalo mu. Teprve asi za dva týdny otec s humorem prozradil, že to byl kůň a dědeček málem umřel na žaludeční záchvat. Nebo se vsadil se švagrem strojívdcem, že na svém motocyklu poháněným řemenem dojede ze Strakonice do Vimperka dřív než vlak s parní lokomotivou, a způsobil tak mrtvičné zděšení cestujících, protože strojívdce, aby vyhrál, pro jistotu nikde nezastavil.

Nejsolidnější a asi nejhodnější byl strýc Jan. Kupec, který měl rád les, řeku, jinými slovy flintu a rybolov. Uměl se oženit. Teta Cecílie se výborně vyznala v obchodu.

Společně s mým otcem, jak už jsem říkal, postavili vilu, ve které teď sedím a píši u stolu z jasanového dřeva a vím, že je to stůl, který dal strýček Jan kdysi vyrobit u kteréhosi šumavského truhláře.

O otcových sestřách moc nevím. Vdaly se - prozíravě většinou do Vídně.

Z toho stručného přehledu je nepochybné, že kdybych byl zdědil schopnosti matčiny rodiny, mohl být dneska ze mne pražský primátor, proslulý antickou vzdělaností a známý děvkař. Namísto toho mám po mamince spíš v povaze odpor k afektům, nedostatek citové vzrušivosti a bohorovný klid, což jde všem ženám, s kterými jsem se kdy potkal, děsivě na nervy.

Po otci jsem zdědil všechno ostatní. Především nepopulární sklon k staromládenectví, ironický vztah k vážným věcem a šikovnost. Nemohu si stěžovat. Všechno to mi mnohokrát pomohlo v překonávání životních úskalí. Nejvíc samozřejmě šikovnost, ač, pravda, byla i příčinou pomluvy, že jsem byl hrdinou dámských salónů. Díky řemeslné zručnosti mě totiž dámy často zvaly, abych jim tu zavěsil obraz, tam opravil hodiny, sletoval přetržený řetízek od bižuterie, zprovoznil zadrhnutý zip, vyměnil elektrický vypínač či zašrouboval žárovku.

Scházela mi totiž prozíravost některých úspěšných mužů, kteří vstupují do dámské společnosti s dobře předstíraným nimbem absolutního neumětele, který nedovede zatlouct hřebík, aniž by zranil sebe i nejbližší okolí. Tací mužové však, pravda, prožijí po boku žen šťastný a ničím nerušený život.

DIÁŘ 1968

16. ledna

V Německu na koncertě Franze Josefa Degenhardta: FJD zpíval, že i my (oni) jednou budeme jásat. Já už jsem jásal, mám to za sebou a fakt je, že budu točit protestsongy, abych si vydělal na ojeté auto.

Zbývá jediné měřítko, ale spolehlivé: humanismus, který předpokládá nikomu nešlapat po žebrech a ponechat možnost protestu. Jediná demokracie, kterou lze brát vážně, je ta, která připouští diskusi.

2. února

Večer četl u J. dopisy, i svoje. Vskutku, člověk si nemůže dovolit být v dopise lyrický. Musí počítat s tím, že jeho dopis bude jednou číst nikoliv někdo jiný, ale ten adresát po čase. Záchranou milostné korespondence je skutečně ironie. Ironie, která dovolí, aby si adresát do něj romantismus a sentiment dosadil sám. Lyrika se dá použít jen na opravdu vysoké úrovni, s Jeffersem je těžko se pohlavkovat o efekt. Je ovšem třeba mít tu drzost i tu nesmělost srovnat se v každém momentě i s Jeffersem i s prodavačkou v hokynářství! A uchovat si schopnost poznat, že vypadá hloupě psát jako Jeffers i jako ta prodavačka.

9. února

Dostal jsem chřipku. Horečka 38. Volal jsem Marii, jestli nemám zánět pohrudnice. Lékaři z toho mají srandu. Nechali by člověka umřít při acylpirinu.

15. února

U Blažků na obědě. Spor o tom, jestli je věrnost otázka racionální zásady.

Blažková: Mně jde na nervy ta věrnost ze zásady. Má se bejt věrnej jen tak. Jenže to se nedá nic dělat, to musí bejt, protože jinak by ten člověk nebyl normální, kdyby se neotočil za každou sukni.

3. března

Asi jsem se v něčem mýlil: Ono bylo dobře, že Vaculík na sjezdu spisovatelů mluvil. Ale kdyby už předtím nebyly rozpory na ÚV, nebylo by to nic platné. Jinak nemohu říkat nic. Už jednou jsem mluvil pro socialismus... Mohu pouze přiznat, že socialismus se nepovedl. Nemohu teď se stejným nadšením hovořit proti. Protože to samozřejmě znamená proti, co se teď děje, a je to tak naprosto správně a v pořádku.

Zítřka mám jet do Brém, mám točit a nevím co, nemám scénář, ledaže bych ho napsal ve vlaku, je čtvrt na dvě v noci, nemám nic sbaleno a těžko mě něco napadne.

5. března

Scénář jsem napsal ve vlaku, seděl jsem s námořníkem: Židi jsou fajn lidi, ale negry by se svými dětmi pohromadě nenechal. Jinak má tři tisíce marek měsíčně, bude se ženit a strach nemá. Zjistil jsem, že s sebou nemám pyžama. Tak to vypadá, když člověka balí dáma. Scénář není moc dobrý.

9. dubna

Dialog s Dietlem:

Na televizi se mi líbí pomíjivost, že se to odvysílá a zapomene. Programy na jeden večer, které si nikdo nezaznamená, leda že si vzpomene. Televize potřebuje kvalitu a naštěstí nesnáší velké umění. Je to trošku proti přírodě – představte si, že by dneska žil Goethe a usmyslel si, že napíše Fausta pro televizi. Tak zůstanu skromně nebo neskromně u toho pošetilého srovnání. Snaha po příliš vysokém umění mi připadá komická nebo nerozumná.

Napsali mi z Vodňan, kde jsem měl mít besedu, že jim vyhořelo kino.

30. dubna

Na festivalu v Montreaux.

To vůbec nemá cenu, dívat se, jak někdo poskakuje při hudbě. Ztrácí to smysl. Ještě tak ukazovat ženské. Jinak blbost. Všechny frajkumšty blbost, všechno už bylo vymyšlené.

Pan Peprník dostal od Oplustila knihu, měl ji odevzdat jednomu Němci, panu G., ten z toho měl hroznou radost, hned objednal tři campari, jenže pak ho zavolali a Peprník to musel zaplatit. Úplná tragédie. Campari chutné.

G. vysvětluje: Lidé, kteří to teď u nás v ČSR vedou, mají trojí dobrou zkušenost, která na Západě chybí, kterou nemají ani praví ani leví: a) znají okupaci, b) znají stalinský kriminál, c) znají výhody socialismu...

21. srpna

Ve dvě v noci volala Štovičková:

Už spíte? Právě jsme obsazováni jednotkama Varšavské smlouvy... Od severu jedou tanky a v Ruzyni vysazují parašutisty...

To není možná... Neslyšíš ty letadla?

Byla slyšet letadla. Telefonovali jsme Pleskotovi. Slyšel letadla a myslel, že nemůžou přistát. Dr. Mahler začal vysvětlovat, proč je to vyloučené. Báł jsem se zavolat Blažkovi, aby se mu něco nestalo. Dr. Pavlíček už to věděl.

24. srpna

Dopoledne přišel někdo z rozhlasu, abych něco řekl. Strach jsem měl, ale co se dá dělat. Člověk se dá do ilegality, jen když mu holt někdo řekne.

Do rozhlasu: Vždycky jsem nerad poučoval lidi. Raději jsem dělal legraci a říkal jsem, že smích je největším nepřítelem totality, despotismu, hrubosti a blbosti a jednou z nejlepších zbraní demokracie. Než se zase sejdem v sále kina na veselo-hře nebo v televizi u písniček, neztrácejte humor a dobrou náladu. Všimněte si, že okupanti jsou u nás v nejkomičtější situaci, jakou si kdo mohl vymyslet. Také já si nevymyslím nic lepšího, než jste vymysleli vy – Lenine vzbud se, Brežněv se zbláznil!

26. srpna

V Malenicích. 9.00 – patnáctiminutová demonstrace. Zvoní všechny zvony a tovární sirény. Také v Malenicích pan Komrska zvoní.

Postoj lidí na vesnici je daleko cennější než náš. Jim se přece nic neděje. A přece pláčou. Jim se nejvíc ublížilo při kolektivizaci, která se dělala s pomocí policie. Tenkrát se převrátil jejich život naruby. A tenkrát jsme byli pro.

V noci siréna – ve tři hodiny. Hoří Kličeků chalupa. Hasičům se zase nepodařilo dostat stříkačku do chodu. Chalupa shořela. Jiřina se bála chodit kolem, aby si lidi nemysleli, že zapálila. Jindra ji zase nechtěla pustit ven, že to určitě zapálili Rusové.

27. srpna

Čekáme na 14.00 – zpráva o jednání v Moskvě. Co bude dál?

Řeč prezidenta Svobody. Logika skončila s Husem, to byl poslední logicky myslící člověk našeho národa.

Lid je temnej, ale statečnej. Mám strach, že poteče krev.

Koupit vejce a brambory.

Skutečně velcí lidi se přece nemohou dostat nikdy do vedení, to byla naše iluze, že se tam dostali relativně nejlepší lidi.

Řeč Dubčeka, s pomlčkami, se slyšitelným dýcháním, to bylo podstatně lepší a bylo to upřímné.

Venku jsme potkali Kličkovou. Říkala, že je toho na ně moc, chalupa a všechno ostatní nešťěstí. Ale je snad lepší, že ta stříkačka nešla. Takhle shořel krov. Kdyby tekla voda, tak by propadly stropy.

28. srpna

Jedu do Prahy. U pumpy ve Strakonických někdo vyprávěl, že předseda JZD z Padolí se opil s Rusama, ukázal jim nějaký vojenský objekt a teď leží v nemocnici. Sousedi ho zmlátili. Hlavní zranění mu způsobila vlastní žena nádobím.

V domě: Architekti z prvního patra mi říkali, že se mohu u nich schovat.

Jiřina dostala vynadáno, že nebyla v pondělí v divadle na schůzi.

Večer sám doma, četl Anatola France – Sedm žen Modrovousových.

Nedá se nic dělat: Rusové nemají demokratickou tradici. Pro ně je svoboda (tisku, mínění atd.) totožná s anarchií. Je jediná možnost: všichni držet s Dubčekem. Ten je v nejhorší situaci – dali mu přes hubu, pak mu řekli, že jsou ochotni vyvraždit národ a poslali ho vládnout. Potřebují náš prostor. Škoda, že je to prostor, ze kterého už my nemůžeme utéct. Chceme dožít v Malenicích.

Irenka Greifová: Okupace působí na mužské, stávají se impotentní. Ovšem dámy taky nejsou tak docela soustředěné, což je třeba...

V noci přijeli na Malostranské náměstí Rusové, strhali všechny nápisy a zase odjeli.

Je kupodivu, že v kritické době se ujímají velení (a získávají důvěru) vesměs charakterní a inteligentní lidi. Okamžitě ale po příchodu diktátu a konsolidace jdou dopředu gaunerí a blbci. Právě jsme prožili definitivní konec iluzí o Leninovi a marx-leninismu. Ukázalo se, že je to umělý a moc nepevný ideologický systém. Každá svoboda projevu ho musí podkopat v základech.

2. září

Vůbec nejmoudřejší výrok pronesl pan doktor Port z divadelního oddělení Národního muzea: Nezbyvá nám nic jiného, než zase čekat, až nás Rusové osvobodí.

19. září

Odpoledne jsem dostal hrůznou rýmu.

22. září

Mám toho všeho dost. Dobře nám tak. Nejrůznější kombinací idejí jsme mhouřili

oči nad základními lidskými právy, k tomu, že sedláka vystěhovali z rodné chalupy a poslali ho do dolů, že právníka poslali stavět most, faráře na uran.

Všechny ideje jsou na hovno. Ze všech myšlenek se dá udělat svinstvo, nástroj gaunerů, když se prostě zapomene na práva těch druhých.

Pořád spousta lidí tápalo a teď je to najednou všem úplně jasný.

26. září

První den natáčení Světáků na Barrandově. Potíže s dekorací.

30. září

V novinách rozhovor s velitelem milice:

A co děláte, hoši, teď?

Prozatím jsme v útlumu!

5. října

Dotáčky Vojenských písniček v Písku.

Rozhovor do rozhlasu: Prý jste přivezl do Písku cizí vojáky? Ano, ale ty, co mám opravdu rád, rakousko-uherské...

Odpoledne oslava dotočná, opili jsme se vodkou. Zpívali jsme v sále.

Mám vyřídit černému osvětlovači adresu místní slečny: Hana Cibochová, Mirovice 63, okr. Písek. Jenže nevím, jak se jmenoval ten osvětlovač.

9. října

Konečně začínám dělat dialogy do poslední scény Světáků. Scéna se točí pozítří v noci. Jsem maximálně líný. Je to lenost v čistém slova smyslu. Mě vůbec neunaví cesta do schodů, ale nechce se mi.

11. října

Večer. Řekl jsem, že se mi líbí každá ženská. Že to je základní pravda, která platí pro řadu mužských a rozhodující je, jak dlouho se s ženskou dá existovat. Jsou případy, kdy to nejde (přestože se líbí) ani jedno odpoledne, a naopak. Jde o míru možnosti koexistence, nikoliv o líbení se.

Jiřina říkala, že to může pochopit, ale ne se s tím ztotožnit.

To je jasné. Ale přece jen je můj vztah od pánaboha budto ochuzen nebo zvýhodněn. Mám holky, ale na druhé straně zase ne tak velikou nepostradatelnou lásku. Jenže asi jsem něco vysvětloval večer blbě. Ráno se mlčelo.

15. října

Světáci – noční scéna. Poprvé točila Jiřina, Bohdalka, Janžurová. Byly obavy, že to děláme špatně. To se uvidí. Asi je nejlepší, když se to dělá tak, aby měl člověk sám

pocit, že je to dobře. Nejhorší je, když se to dělá nějak jinak, aby to vypadalo jako umění.

18. října

Večer živě písničky a povídání z Brna. Napřed, že se to nebude vysílat, že se to nehodí, protože bude mluvit Oldřich Černík o smlouvě o pobytu ruské armády. Potom někdo zjistil, že je to naopak jediný možný pořad.

Rozhovor pro televizi - nikoho nenapadne, jaké blbosti může člověk říci, když se na něj dívá kamera.

26. října

S Jiřinou v Brémách. Je sobota, něco na způsob zdejší pouti. Chromou babičku rvali příbuzní do pivnice. Opilé staré dámy.

Je to asi na oblbování lidí, ale co se dá dělat, lidi jsou šťastní, jsou-li oblbováni. Nejhuř jsou na tom neoblbení v úplné beznaději.

2. listopadu

S klukem do Malenic. Jeli jsme na hřbitov, rovnou večer, než se setmí, s kytka pro mámu. Od pana faráře jsem se dověděl, že Jindra je v nemocnici a pan Komrská, že měl dnes pohřeb, umřel v úterý ve Volyni.

Neuvěřitelné teplo, svíčky na hřbitově a smutno.

7. listopadu

Rozhovor pro televizi: Když to nemůže být pravda, ať je to aspoň sranda. Dělal bych vždycky veselohru, i kdyby se to smělo. V době útlaku či v heroické době je to těžké, protože jakoby není čemu se smát. Jednak je to zakázané, jednak pracuje autocenzura.

Důvod je jednoduchý. Souvisí s prastarou potřebou lidí, která se uplatňuje v každé době – smát se šaškovi a smát se, když důležitý člověk zakopne. Přesto, že matky nabádají děti, aby se nesmály, když dámě ulétne klobouk. Je to základní stránka člověčí existence. Generálové a magnáti se moc nesmějí a neradi se vidí v situaci toho zakopnutého. Člověk, který se směje, obvykle nešlape tomu druhému po žebrech a myšlenkách.

Nápis na záchodě: SERVÍT UŽ NENÍ VŮL.

14. listopadu

Rozhlas: Co máte rád? Mám rád všechno, co se k lásce předkládá, dokonce i to, co bych neměl mít rád. Je toho moc. I veselohry mám rád, přestože je dělám, ale nesměju se na nich. Počkám, až někdo začne.

Hesla jsou nějak pořád komplikovanější. Kdysi stačilo: „Dvouletka, dva kroky k blahobytu.“ Dnes: „Všechny síly k aktivizaci stranických řad a k dalšímu upevnění jednoty strany v rámci sjednocení na platformě...“ atd.

16. listopadu

Výchova, založená na absolutních idealistických hodnotách je nejnebezpečnější. Absolutní čest, mravnost, pokrok, charakter, atd., bez možnosti pochybnosti a skepse. Potom stačí termín obrátit a říct, že někdo je nemravný, kontrarevoluční, atd., a toho je možné bez nejmenších výčitek svědomí odstřelit. Vrahové jsou buď chorobně zatížení jedinci anebo lidé vychovaní v absolutních hodnotách.

18. listopadu

Brémy.

To, co se dělo v ČSR v tomhle roce, bylo nebezpečné jak pro Rusko, tak pro Ameriku. Mládež na Západě by měla konečně vzor, který hledá. Ruskej socialismus je pro ni blbej, čínskej je daleko a mlhavej. Tady byla naděje, že to bude něco nového a evropského.

21. prosince

Zase ledvinová renální kolika. Mezi lékaři. Ten první, při mé první kolice, byl pesimista a nedůvěřoval vědě. Říkal: Ta injekce nezabere. Zabrala? Ne. Tak vidíte, já to říkal.

Tentokrát byl naopak doktor optimista. Důvěřoval vědě. Když injekce nezabrala, rmoutilo ho to. Výsledek tentýž, bolelo to dál.

23. prosince

Znova bolest. Bojoval doma do deseti hodin, pak do nemocnice klusem.

Nemocnice Střešovice. Bolest ustává kolem poledne.

24. prosince

V nemocnici. Dopoledne Vlasta Brodský s Janou, dárky. Vydržel jsem je nerozbalit. Odpoledne Jiřina, dostal jsem salát, ale nesměl ho jíst. Dietl mi přinesl stolní televizor.

Ježíšek na chodbě se stromkem. Sestra přála všem veselé vánoce. Jedli jsme falešnou rybí polívku. Pak kapra a salát. Na stromečku svítily čtyři svíčky. Potom pustili televizi.

V televizi Ta naše písnička česká.

V noci jsem dostal koliku č. 3. Skoro to bolelo nejvíc. Zrovna když hráli v televizi „Kdybys mi chtěla dát“, jsem zvracel na záchodě. Je to jako když se ledvina vztekne. Nebo jako když tam trvale a pravidelně odhryzává maso myš. K ránu se to pak změní v takovou utahanou bolest, jako že to ledvinu už otrávil nebo že už je myš nažraná. Pak se usne.

Na štedrý večer v poledne podplukovník Novotný vymočil kámen. Všichni měli radost.

Lékařská věda se zúžila na jedno: pít čaj a skákat po schodech, jestli se kámen nechá přemluvit.

31. prosince

Silvestr u Vašty, pil jsem jedno plzeňské pivo.

JÁ A SOCIALISMUS

Socialismus podobá se záludné pohlavní nemoci.

Často jsem se pokoušel ujasnit si, v čem spočívá pevnost této ideologie a hlavně naprosto nepochopitelná odolnost vůči všemu: statistickým ukazatelům, morálním principům a do očí bijícímu, stále se zvětšujícímu všestrannému úpadku ve srovnání se státy socialismem nepostíženými.

Všiml jsem si, že podmínkou a oporou stability socialismu na všech stupních společenské struktury je vzájemně mnohomocně propojená trojice: fanatik, blbec a grázl. Všichni tři patří bohužel k přirozeným atavistickým typům druhu *Homo sapiens*.

Fanatik je v podstatě ušlechtilý člověk. Je stoupencem pokroku. Dbá na čest, morálku a spravedlnost. Má schopnost koncipovat dokonalé logické programy a utvrdit sám sebe, že jsou nevyvratitelné. Názor, že nejkrásnější myšlenky o harmonickém soužití lidstva jsou utopie, považuje za teoretické poraženectví a projev trestuhodného nedocnění ušlechtilosti lidu, o němž si utvořil představu, kterou miluje.

Protože do svého idealismu zahrnuje materialismus, vidí na nebi pouze skřivánky, slavící příchod jara a na zemi chudé a bezbranné anděly, které je potřeba bránit proti zlovůli dáblů.

Všechno, v čem realita nesouhlasí s jeho teorií, považuje za chyby.

Není sto připustit, že nelétající a nezpívající skřivánek, který má zoubky místo zobáčku, šedý kožíšek místo šedivého opeření a nějakou tu nožičku navíc, je prostě myš.

Je přesvědčen, že stačí vymlátit z myši chyby, aby se stala skřivánkem.

Druhý člen tohoto trojjediného spojení je blbec. Zpravidla se nedefinuje. Nicméně jednu shovívavou definici mám. Je to člověk, kterému se ve škole nikdy nepodařilo pochopit trojčlenku. Proto ani v životě není schopen logicky propojit více než dva pojmy.

Třetí v triumvirátu je grázl. Z bohaté zásoby synonym – darebák, lump, ničema, lotr, syčák, padouch – jsem vybral grázla, protože povahopis moravského bandity, jehož jméno přešlo jako pojem do českého jazyka, se mi zdá nejmýstižnější.

Je to člověk s vrozenou netečností k morálnímu kodexu. Je posedlý potřebou vládnout. Vzrušuje ho tajná moc nad lidmi. Štítí se práce, protože ji považuje za úděl hloupějších. (Na rozdíl od některých blbců, kteří se vyhýbají práci, protože se jim nedaří.) Nemá vlohu rozlišovat pravdu a lež – přesněji řečeno, jejich relativitu ztotožnil s užitností. Je bezohledný, chtivý kořisti. Jeho přirozený sklon k ničení vylučuje myšlenku na to, co bude po něm – i v případě, že má děti.

Vliv freudovské lživosti pohlaví se zdá u tohoto typu nevýznamný – spíš bych se přiklonil k Jungové podvědomé zvířecosti – i když Jung v tomto ohledu prokazatelně křivdí zvířatům.

Nedejme se mýlit zdánlivou výlučností této charakteristiky. Ve více či méně latentní podobě se týká nikoliv zanedbatelného procenta spoluobčanů.

Pokusím se ukázat model spolupráce tohoto trojlístku, této srostlice, tohoto triumvirátu.

Fanatik zahoří pro nějakou notoricky ušlechtilou, často pohádkovou myšlenku – jako třeba že bohatým je třeba brát a chudým dávat. Jakmile se mu podaří tuto mlhavou tezi konkretizovat a hlavně aktualizovat (viz Hus: „Odmítejte poslušnost vrchnosti, která žije ve hříchu.“ Marx: „Odevzdejte vykořisťováním nakupený majetek do rukou lidu.“), okamžitě se objeví grázl, který zaštitěn ušlechtilou ideou, začne jednat: krást, rabovat, vraždit, ničit s heslem, že buduje něco nového, jak povídal fanatik.

Ale vzápětí se ukáže naléhavá potřeba třetího, kdo by tomu tleskal. To je blbec. Všimněte si, že fanatik ho prozíravě vyzbrojí (kromě utopického blábolu) dvojnásobným heslem. Na příklad: Má-li vzniknout nové, musí se zlikvidovat staré. Blut und Boden. Kříž a meč. Kraft durch Freude. Mimochodem žádné heslo o třech významech se v praxi neujalo. Třeba: „Rovnost, volnost, bratrství.“ Jednou se do toho nevešla inteligence, podruhé luza a rozumně to zjednodušil teprve Napoleon: „Jakápak svoboda v armádě.“

Blbec musí pochopitelně dostat podíl na kořisti. Může být minimální – blbci to stačí. Grázl bývá totiž natolik chytrý, že nepodmiňuje odměnu jakoukoliv, ani relativně rozumnou zásluhou. Čím je podíl na kořisti nelogičtější, tím větší vzbuzuje v blbci vděčnost, oddanost a masovost.

Blbec je ideální spolupracovník grázla. Bojí se totiž všeho, co není schopen pochopit a stává se vůči tomu agresivní. (Tato reakce je mimochodem obecně známá v chování psů.)

Proto je blbec velice dobře použitelný k ochraně fanatika před odlišnými názory. Grázl totiž potřebuje fanatika v ustrnulé, dogmatické poloze. V tom případě ho oslavuje a vyznamenává. Chrání ho nejen před nebezpečnými cizími myšlenkami, ale i před vlastním ideovým selháním. Když fanatik zapochybuje nad věroukou, kterou sám vymyslel, je zastřelen. Blbec to pochopí, protože jde opět pouze o dvě logické položky: Zrada ušlechtilého ideálu a popravičí četa.

Na místo nebožtíka nastupuje nová generace umírněných fanatiků, kteří mají tu výhodu, že už vědí, že učení není třeba rozvíjet. Pro grázly je to též pohodlnější, protože se už nemusí tolik obtěžovat úctou a poctami žijícím velikánům ducha. Nejvíce získává blbec. Udává tón nejen ve výrobě, ale i v kultuře. Je prověřený a definitivní. Jeho skutečné potřeby jsou vědecky správně odhadnuty a respektovány. Fanatikové si ho předcházejí. Zvykl si oslavovat grázly a dělá to rád, protože se přitom zpravidla ožere.

Triumvirát fanatik, blbec a grázl je jeden z nejpevnějších a nejtrvalejších systémů ovládnání společnosti na všech úrovních.

V nevýhodných podmínkách přechází nikoliv do ilegality, ale do latentního stavu. Mění se v zárodečnou buňku o třech symbiosou propojených jádrech, která neztrácí životaschopnost a je připravena začít se vyvíjet s prvním náznakem vzniku živného prostředí, kdekoliv a kdykoliv.

DIÁŘ 1988

21. ledna

V Malenicích. Šel jsem na procházku s Bivojem. V hospodě zavírali. Trochu jsem se opil – padal sníh na návsí...

22. ledna

Není mi dobře. Asi jsem to přehnal.

23. ledna

Jdeme s Bivojem Jiřině naproti ke Zlešicům. Mrzne, sněží.

31. ledna

Díval jsem se na další strašný díl seriálu Rodáci. Bráním se tomu, abych všechno nepovažoval za blbé jen tak. Přemýšlím: čím je ten seriál tak nepříjemný? Tu dobu si přece pamatuju, nic z toho se tam ale neděje. Nemá to atmosféru...

Je to tím, že je to napsáno z hlediska lidí, se kterými jsme se tenkrát vůbec nestýkali, z hlediska hajzlů, kterým šlo o moc, kořist, výhody. Nám šlo tenkrát o svobodu, spravedlnost, legraci, toleranci... Blbí jsme byli.

Jiřina spala.

15. února

Cosi jako asociace: V rádiu hráli Werichovu písničku Ten dělá to a ten zas tohle – a všichni dohromady... No, to je to neštěstí, dopadlo to úplně naopak. Každý dělá to, co neumí a všichni dohromady mají hovno.

6. března

Jiřina se dívala v Malenicích na televizi a asi deset minut nepoznala, že máme barevný televizor.

3. dubna

Krtci na zahrádce. Vylezli ze země, kočkovali se, vypadali jako Bivojovi bráchové. Bivoj ovšem neviděl nic a mne nic nenapadlo. Projevila se odlišnost logiky ženské

a mužské. Jiřina řekla: Ty chytneš toho vpravo, já toho vlevo. Pravej krtek přeběhl nalevo. Já jsem si mezitím hlídal toho levého napravo. Vyrazili jsme a srazili jsme se nad krtkem vlevo. Krtci utekli.

3. května

Je zle. Začínám dietu. Smím jen 1 kilo pomerančů.

4. května

1 kg pomerančů. 2 l tekutiny.

Boj s organismem.

Můj organismus jsem nechal zvlčet. Je to tak; vždycky jsem říkal, dát si sáhnout na organismus, je to poslední. Můj organismus si začal dělat zásoby, třeba se bál, že už nebudu vydělávat.

Dieta: V poledne začal protestovat. Že chce nakrmit. Jakoby jen tak mimochodem, ze zvyku. Protestoval proti pomeranči. To je chyba. Zdál se mi kyselý, k nejdle. Pak se začal tvářit, že je mu to jedno. Má našetřené tuky - co se mu může stát. Jeden den vydrží.

Naopak večer mu začal chutnat pomeranč. Fígl - je tam cukr. Jen aby nemusel z té nakřečkové váhy něco pustit. Však zítra znervózní.

5. května

Smím jíst ementál.

Mýlil jsem se. Organismus neznervózněl. Je vidět, že organismus má rezervy. Ačkoliv každý musí předpokládat, že po dvou dnech hladovění zhubnu - ostatně, jakýkoliv normální organismus by zhubnul, jen můj ne. Provokuje. Břícho se mi právě teď zdá podstatně větší než v době, kdy jsem ještě jedl. To je především.

Zítra mám jíst šunku, na což se těším. Teď je mi ale líto přikrmit organismus. Šunka je přesně to, po čem bude kynout.

6. května

Smím jíst šunku. Nemýlil jsem se. Organismu jde šunka k duhu. Vynašel novou metodu: tváří se, že je to tak v pořádku s nadějí, že mě to omrzí.

Jiřina je jmenovaná zasloužilou umělkyní. Byli jsme ve Valdštejském paláci. Skupina zločineckých tváří byla početně nad umělci poněkud v převaze. Nový ministr kultury mi přišel oznámit, že se tuhle se mnou málem srazil autem. A že jsme se oba po zabrzdění na sebe nezlobili. Nepamatují se.

7. května

Smím jíst dietní párky. Takže jsem nejedl vůbec nic. Organismus se dál tváří spokojeně. Tak spokojeně, že pochybuji o vědeckosti té diety. Zdá se mi, že normálně tloustnu jako vždycky a to přece není možné.

8. května

Vejce nebo tvaroh. Vejce patrně ukolébaly organismus v přesvědčení, že vyhrál. První dvě ráno do skla způsobily, že organismus si navodil atmosféru pohody, nasycenosti a lehké ospalosti. V tomto oslabení a ospalosti mi rafinovaně vnukl živý sen, jak na obrovském krajíci chleba namazaném máslem bruslí gigantický rohlík, a zanechává v másle stopy jako krasobruslařka při povinných jízdách. Po dalších třech vejcích k obědu se sen opakuje. Jenže rohlíků je víc.

Zdá se mi, že mluvím trochu z cesty. Na některé věci reaguju neadekvátně, z té pohody mě definitivně probrala zneklidňující myšlenka, že mi hubne pouze mozek a že zůstanu sice tlustej, ale blbej.

Po dalších vejcích jsem se ale uklidnil. Cítím se zdrav a lehký, jako kdybych lítal. Hlavu mám lehkou až podezřele.

9. května

Dnes jím vařené brambory.

Po české bramboře se začal organismus vzdávat. Cítil jsem, že od oběda do svačiny jsem zhubnul o dvě kila (mezi 4. a 6. bramborem). Vážením jsem však zjistil, že ne, že to byl jen další rafinovaný trik organismu.

Na Hradě byla recepce, Jiřku pozval prezident, ale nebyl tam.

10. května

Hovězí.

Je to totéž, co dostává Bivoj a co mu už několik dní závidím.

11. května

Šípkový čaj, dva litry.

Organismus ztrácí nervy. Zdá se, že hlava mi nehubne, ale to ostatní taky ne. Organismus čeká, že po čaji ještě něco přijde, třeba držková. Nic. Je jasné, že byl přitlačen ke zdi. Nezbyvá mu nic jiného, než sáhnout do tukových zásob. Jenže se zdá, že sahá do míst, kde mně vůbec nevadí. Například slábnou mi nohy a zmenšuje se svalstvo na ruku. Jdu proti tomu tvrdě. Začal jsem cvičit, aby organismu nezbylo nic jiného, než zásobovat svaly.

Začínám mít halucinace. Každý barák mi připadá jako hospoda.

12. května

Tvaroh.

Organismus mele z posledního. Sahá do zásob. Představuju si to tak, že se každým okamžikem stávám víc a víc podobný Apollónovi Belvederskému, jak si ho představoval Praxitelés, Apollóna Sauroktonose (zabíječícího ještěřku Afrodité)...

13. května

Dva litry kefiru.

Rozhodl jsem se pomáhat nosit kameny z lesa na skalku. Každý kámen znamenal vūčihledné přelévání oběžných míst do svalstva. Uvažuji o tom, zda bych neměl ještě chvíli vydržet a přejít na kulturistiku.

14. května

Zvážil jsem se. Vážím o 3,30 kg méně než před deseti dny. Zjistil jsem, že téhož výsledku bych docílil, kdybych jel na kole do Budějovic a zpátky. Můj organismus spokojeně odpočívá a ukládá nenasycené kyseliny.

Večer přišli Peškové a Pleskoti a oslavili jsme zhubnutí hostinou.

18. května

Před barákem se nás ptali na chozrasčot v bance. Strašně jednoduchá věc, najdete si nadějný podnik a půjčíte mu. Ale nemá smysl se ptát, co si o nové generaci počítačů myslí zasloužilá a dlouholetá soudružka vrátná.

U nás na vsi je prý 10 milionářů.

Ale já jedinej jsem bohatej.

23. května

V noci jsem považoval kamna za zvuky z půdy. Vypadalo to, že na půdě někdo hrabe a klepe. Přišli SNB a taky se jim zdálo, že tam někdo je. Nicméně trochu jsem se zesměšnil.

11. června

Mládežnický klub v Pakulu. Odpovídám na otázku o kritice:

Kritiky mám rád a rád je čtu. Naznačují, že to, co nám nejde, je pro ně hračkou. Umějí vyvolávat veselost, a tak se na ně vždycky těším.

5. července

Otázka uklízení kolem vlastního doupěte: Člověk k tomu nemá sklon. Jako li-doop se vždycky přestěhoval, když něco zasvinil. Primitivové si uklízejí doupě, ale uklízené okolí je známkou nejvyšší civilizace. Na sídlištích je kolem domů obvykle bordel.

Anekdota: Přijde věřící k faráři a ptá se, zda může vstoupit do strany, když to potřebuje k zaměstnání. Farář se zamyslí: Ano, můžeš, tam žádní komunisti nejsou.

27. července

Opakované vyprávění je vlastně obdoba s oblibou zpívané písně. Funkce sdělení se vytrácí, obsah každý zná, ale produkce je autorovi příjemná.

Nějaká holandská stařena se na mě vrhla u dr. A. a vyprávěla mi, jak se opila rumem, když jí byly dva roky.

19. září

V Americe se volební agitace účastní manželky kandidátů. Je to docela rozumné. Žena je dost objektivní ukazatel. Blbá manželka nevrhá dobré světlo na toho intelektuála, který si ji oblíbil. To je také nejspíš příčina, proč se manželky místních papalášů drží v ústraní. Muž, pověřený v našich poměrech hodnotit, může jakžtakž jistou úroveň předstírat. Jeho stará ne.

23. října

Silvestr ve studiu č. 4 na Kavčích Horách, zvláštní hrůzostrašná historie: Ti, co nás týrali nejrůznějšími debilními zákazy, si teď z toho dělají legraci – jaká to vlastně byla sranda!

28. října

Byla demonstrace. Stříkali vodou na všechno, i na dětské kočárky. Je to potěšitelné – ekonomicky jsme za Jižní Koreou hodně pozadu, ale pokud jde o personál a prostředky na potírání demonstrací, jsme na úrovni. Ale kde se to vzalo, když se zatím nedemonstrovalo?

Pleskot se přimotal k vodnímu dělu a přišel domů mokrej jako hrdina.

15. listopadu

Každý si myslí, že ten mercedes před barákem je můj. Není. Je zelináře. Kdyby měl zeleninu, ať má tři. Jenže on vydělává na tom, že zelenina není. On nemůže mít zeleninu, já nemůžu dělat dobré programy, jen kšeft je to různý.

23. prosince

Anekdoty:

Bilak byl geniální už jako dítě, už tehdy říkal to, co dneska.

Stojí Roubíček před nápisem: „Se Sovětským Svazem na věčné časy“. Vzdychně: To nám to uteklo...

6. květen

Šéfredatoru Večerní Prahy, Na Poříčí 30, 112 86 Praha 1

V článku „Několik vět“ vytýkala nedávno Večerní Praha umělcům, že podepsali dokument, jehož obsah – zcela v duchu deformovaných metod žurnalistiky – nezveřejnila. Namísto argumentů se v článku zdůrazňuje, že umělci vydělávají od 120.000

do částek převyšujících milion Kčs ročně, samozřejmě s podtextem, že to dostávají z blahovůle státu a že si to ti, kteří podepsali, nezaslouží, zřejmě na rozdíl od těch, kteří nepodepsali. Podle této logiky je honorář umělce jakýmsi státním úplatkem za oddanost vrchnosti. Autor článku fixluje. Zamlžuje fakt, že za normálních okolností je honorář určován především oblibou umělce, kvalitou jeho práce, která se finančně realizuje v počtu prodaných vstupenek, knih atd. Do značné míry je to tak i u nás, s výjimkou případů, kdy se umělci podílejí na oficiálních zakázkách (filmech, televizních programech apod.), které publikum nezajímají a na které stát pochopitelně doplácí. To ale není vina výkonných umělců, a už vůbec ne těch v článku jmenovaných.

Už jsme si zvykli nedivit se, že se tu jaksi pozapomnělo na skutečnost, že ve vyspělých evropských státech jsou honoráře umělců daleko vyšší než u nás a jestliže není pochyby, že tam nerozdávají peníze zadarmo, vyplývá z toho, že když se u nás povede něco, za co je publikum ochotno zaplatit, pak podíl, náležející tvůrcům, dostane někdo jiný.

Ale řeč je o našich honorářích, jak známo stanovených úředními sazebníky, podobně jako maloobchodní ceny – jen s tím rozdílem, že maloobchodní ceny se zvyšují, kdežto honoráře nikoliv.

Autor článku jistě tuší, že z peněžních částek, které uvádí, bude čtenář registrovat především tu vyšší – senzačnější – zmínku o milionech si ve zchudlém státě každý všimne. Přitom si může autor snadno zjistit, že se ani zdaleka netýká umělců, které v té souvislosti jmenovitě uvádí.

Ale jednu okolnost autor článku asi neví, protože si nemůže pamatovat, že jeho způsob polemiky byl kdysi typický pro fašistické noviny „Vlajka“ a „Arijský boj“. Byla to argumentace, orientovaná na společenskou spodinu, v podstatě nepřátelskou jakékoliv kultuře.

Zdeněk Podskalský

11. května

Nápis na zdi: Propusťte Havla a Jakeše.

17. listopadu

Masakr studentů. Večer v divadle.

19. listopadu

Psal jsem dopis pro ředitele televize, že nedokončím Silvestra.

27. listopadu

Stávka v Malenicích. G. byl v Praze, přijel pak domů a zjistil, že jeho žena, matka

tří dětí, sedí doma a plete. Ptal se, proč nic nedělá. Řekla, že nestávkuje. Tak prohlásil, že s takhle zaostalou ženskou nebude a odjel zase do Prahy.

Ve 12.00 na stávce v televizi. Chodili jsme kolem dokola.

Pak v hospodě U lopaty. Tam nám ve ¾ na 2 odmítli nalít, že stávkují.

9. prosince

Volal Miloš Kopecký, že ho ozařují. Ale konec konců že každý má nějakou chorobu. Prý zkoušel s Evou Sadkovou a mluvili o mně dvě hodiny. Zjistil, že Sadková mě považuje za špičku duševních kvalit a mužského půvabu. Kopecký si pak vymýšlel, co by jen na mně našel – nepodařilo se. Sadková nepřipustila ani, že jsem příliš dlouhý.

Večer v Malenicích Občanské fórum. Pochopitelně to vede učitel.

22. prosince

Písek – divadelní kavárna. Když jsem tam byl naposled, zakázali dát můj obrázek do místních novin. Ta paní, co to zakázala, pracuje už jako zdravotní sestra v domově důchodců.

29. prosince

Strážna, lepíme Silvestra. Gott a striptýz ze starého silvestrovského programu. Asi je to blbost.

Volba Václava Havla prezidentem, přímý přenos z Vladislavského sálu, poslanci nezklamali. Všichni pro. Hlasování se snad nevzdal nikdo...

Do toho jsem sháněl zvuky a rány do striptýzu.

Pochopitelně zcela opuštěn.

LÉKAŘ A PACIENT

Dokud se člověk těší pevnému zdraví, tak mu pořád něco schází. Lékařům nemůže přijít na jméno, podezírá je, že jej schválně neléčí, že zlehčují jeho zdravotní potíže a ničemu nerozumí. Antipatie je vzájemná. Doktorovi jde zdravý člověk děsně na nervy už proto, že pořád někoho otravuje, aby ho léčil.

Nicméně se občas může stát, že mezi oběma vznikne něco, co by se dalo nazvat – láska na první pohled. Najednou třeba zachytíte lékařův okouzlený pohled na vaše břicho. Trochu se zapýříte, ale po krátkém přemlouvání jste ochoten připustit, že je tam někde drobnou potížečka, se kterou byste se ani neodvážil obtěžovat. ovšem před geniálním diagnostickým zrakem pana doktora se nic neschová.

To je okamžik, kdy se lékař osmělí a ujme se vás. Znamená to, že vás nechá napřed protáhnout rentgenem, který si s vámi počíná jako míchačka na beton. Potom

vaše vnitřnosti prověří ultrazvukem, napumpuje vás látkou, po které vám začnou světélkovat kosti. Kromě toho můžete ještě spolknout rozsvícenou žárovku. Plíce vám nechá prozkoumat skládacím periskopem. Do spodních orgánů vám nechá zavést sondy shora, do horních zdola.

Když se vám to podaří přežít, uklidní vás radostnou zprávou, že nikde se nic zlého nenašlo, až na miniaturní zárodeček, snadno likvidovatelné semínko takové té nemoci se špatnou pověstí.

V tom okamžiku se definitivně zhroutíte. Zezelenáte, uši vám klesnou o centimetr a oči dostanou výraz předsmrtné hrůzy. Lékař vás snadno uklidní: jde o prkotinu, kterou má dneska kdekdo, a kdyby se na to umíralo, tak nepotřebujeme v Praze metro.

Kromě toho žijeme v epoše nukleární medicíny a mnoha nemocem moderní doby můžeme předejít miniaturním zařízením, které lze vtěsnat do náramkových hodinek.

S optimismem jsem tedy absolvoval léčení, kdy mě dva měsíce de facto ostřelovali těžkými atomovými bombami úplně blízkého doletu, takže se většinou trefili.

Když vás potom takové zařízení, které není o nic menší než hlavní atomový reaktor NASA, vyplivne do plného zdraví, máte pocit, že vás rozebrali na původní stopové prvky a zase složili dohromady, jenže v nějakém jiném pořadí.

Jste šťasten a zdrav. Váš vztah k lékaři se najednou znormalizuje. Vy mu dojatě poděkujete, on vám zamává, jako člověk, kterého jako už jaktěživ nebudete potřebovat.

Ale to je právě moment, kdy se z předchozího přelétavého vzplanutí vyvine mezi doktorem a pacientem ten skutečný krásný trvalý vztah, plný něhy, vzájemného obdivu a pochopení.

Začíná nenápadně: lékař vás náhodou potká a zeptá se jen tak mimochodem: „Neměli bychom to trochu zkontrolovat?“

Vy jste samozřejmě stejného názoru – protože se vám prostě začalo stýskat.

Teď už nemáte s lékařem mezi sebou žádná tajemství. Chirurg už neschovává kudly před očima pacienta do rukávu.

Zdraví máme přece jenom jedno - a to společně s lékařem. Každou chvíli je třeba v chátrajících útrobach něco zkrátit nebo nastavit. A co už nebudeme potřebovat – odříznout.

Jsmo vůči sobě tolerantní. Já neradím lékaři, jak mě má léčit, on mi nedává zbytečná nařízení a zákazy.

Pravda, někdy se trochu pošakdlíme – například teď právě jsem vytýkal lékaři, když už mu zbylo po operaci ze mne volné žebro, proč ho přece jenom nezkusil naložit do živného roztoku, jestli by se ten biblický zázrak přece jenom nepovedl ještě jednou a nevyrostla mi holčička úplně stejná jako já – jenže hezčí a chytřejší.

BIVOJ

Nikdy jsem neměl rád takové ty řeči o zvířatech, jako: ten pes jen promluvit. Nebo: naše kočka si o všechno řekne. Jsou to výroky svědčící o naprostém nepochopení zvířat. Stejně nesnáším, když se říká: ten člověk se chová jako zvíře! Rozhodnout se pro špatnost je totiž výhradně lidská vloha, chování zvířete, ať už z našeho hlediska dobré nebo zlé, je řízeno neměnnými instinkty.

Takto teoreticky vyzbrojen jsem byl postaven před skutečnost, že budeme mít psa. Trochu jsem namítal, že s tím budou komplikace a starosti a že snad nepotřebujeme tyhle citový náhražky. Jiřina odpověděla, že mám pravdu, že já citové náhražky skutečně nepotřebuji, protože mám ji. Kdežto ona se už dávno rozhodla pro buldoka. Ani jsem se nesnažil tu myšlenku logicky rozvinout a připustil jsem, že nejtrefnější jméno pro to neforemné štěně bude Bivoj.

Jak se dalo čekat, záhy se ukázalo, že buldok je neobyčejně inteligentní. I já jsem pochopil, že to vlastně ani není zvíře, že se zvířeti pouze podobá: když sedí, netopýrovi, když leží, sumci. Neodpustil jsem si ironicky poznamenat, že nejspíš i mluví, ale pouze se mnou, protože můj duševní obzor je mu bližší.

Jiřina s ním totiž komunikuje o věcech z jeho hlediska zcela nesrozumitelných, například, že nesmí zmoknout, aby se nenachladil, že nemá na návštěvě páchnout a štěkat na ježka. Se mnou to má psík skutečně jednodušší. Když přijde se svým věčně uslintaným, přemýšlivým buldočím výrazem, já hned pochopím, že říká: „Všichni žerou a mě nedali.“

Priznám se, že jsem si začal vymýšlet dialogy s Bivojem. Pak jsem si všiml zvláštní věci. Bivoj skutečně stále častěji usedal proti mně, hleděl mi upřímně do očí a já kupodivu vždycky uhádl, co má na mysli.

Třeba nedávno jsem cosi četl a jen tak koutkem oka jsem zaznamenal, že Jiřina se slovy: „Co to zas má ten pes v hubě?“ vyvlékla buldoka zpod postele, něžnou rukou mu zalovila mezi tesáky a cosi odtud zručně odstranila. Po chvíli jsem zachytil Bivojův nostalgický pohled. Měl jsem intenzivní pocit, že si stěžuje: „Vyrvali mi z tlamy pecku z olivy.“ Trochu mě to vyvedlo z bezmyšlenkovitého poklidu. Zeptal jsem se: „Co to žmoulal ten pes?“ „Pecku z olivy.“ A teď jsem opravdu nevěděl. Byla o doličném předmětu řeč i dřív, nebo mi to sdělilo to zvíře?

Podivná a – říkám to nerad – vědecky nevysvětlitelná věc se stala hned druhý den. Dostal jsem úkol jít s Bivojem na procházku. Nebylo nejlákavější počasí. Řekl jsem si, že tomu zvířeti musí stačit proběhnout se na zahrádce, aby se neřeklo, pustil jsem ho na chvíli vrátky k řece, zapálil jsem si cigaretu, snědl zmrzlou švestku a šli jsme domů.

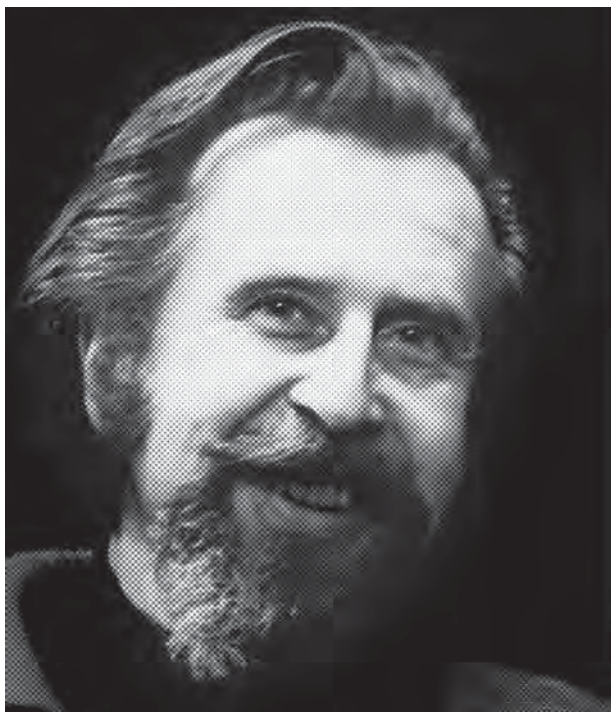
Pravda, neměl jsem nejčistší svědomí. Proběhnout se po zahrádce, to je pro Bivoje jako kdyby cizince, dychtivého poznat Prahu, zavřeli na Karlově náměstí. Kdežto procházka podél řeky a po cestě k lesu nabízí pestrou řadu člověku nedostupných dobrodružství a opojných zážitků, jako je myší díra, mrtvá ryba, srnčí bobky a bůh-

sud, co ještě. Když jsem o tom přemítal, seděl psík proti mě a z vrásčitého buldočího obličeje se na mne dívaly jako vždy starostlivé, láskyplné a – jak říkají lidé vědecky nefundovaní – skoro lidské oči. A najednou mi blesko hlavou, že ten pes říká: „To bylo od tebe aontické. S malým zamrazením jsem si uvědomil, že to slovo neznám. Nakonec jsem zjistil ve slovníku cizích slov, že „ontický“ pochází z řečtiny a ve filozofii znamená „jsoucí v souladu s bytím“. To „a“ na začátku nemůže být nic jiného, než klasický zápor.

Buldok mě zkoumavě pozoroval a – jak to má ve zvyku, když ho něco zvlášť zajímá – naklonil hlavu ke straně.

Ano, o tom není pochyby. To zvíře mě prostě neobyčejně precizně sdělilo, že moje jednání nebylo v souladu s výsostnými principy lidské existence a pozitivního člověčího postoje, že jsem zkrátka udělal něco, co je mě nedůstojné.

A tak nevím. Samozřejmě nehodlám nic slevit z vědeckého pohledu na problematiku inteligence zvířat, ale stejně, pro jistotu – kdyby se vám někdy stalo, že byste provedli nějakou lidskou ničemnost, ututlejte to především před svým psem.

POSTSKRIPTUM

Marie Fleissigová

Bludné kořeny

Zjara jsem se přestěhovala z pravého břehu Vltavy, na břeh levý, a tak se teď z okna dívám jinam, potkávám naprosto jiné lidi, chodím jinými ulicemi, nakupuji u jiných řezníků, v jiných večerkách a v jiných billách a poznávám nové trasy MHD. Než jsem vyzkoušela, jak se kam nejlépe dopravit, pár týdnů to trvalo; občas jsem si popletla čísla tramvají, mně dosud neznámých, například šestadvacítku s pětadvacítkou. Usadila jsem se tam s novinami a než jsem se nadále, skončila jsem na Žižkově místo v Kobylisích. Do jiné tramvaje jsem sice občas nastoupila i před tím stěhováním, jenomže ty trasy už jsem přece jen znala, a tak jsem si podobné omyly uvědomila podstatně dřív a mohla také dříve zareagovat. Když se mi něco takového stane, říkávám omluvně, že bych asi potřebovala nové brýle, ale v hloubi duše cítím, že je za tím něco docela jiného, nejspíš bludné kořeny.

Když už jsem se tedy naučila nové trasy, ohlásilo se léto a v Praze vypukly úpravy, opravy a rekonstrukcí kolejí a vozovek. Všechno se tedy mění. Někde jede něco jinak, jinde nejede vůbec nic a jak tak hledám náhradní spoje a náhradní zastávky, opět bloudím (slabou útěchou je pomyšlení, že i nedobrovolné pochody jsou zdraví prospěšné). Pozvolna přitom opouštím teorii o slabých brýlích a utvrzuji se ve víře v bludné kořeny. Že v pražských ulicích bludné kořeny snad nejsou? Jen se podívejte, jak se leckde na chodnicích vlní asfalt, jak je tam hrbolatá dlažba! Tam někde vespuďu ty kořeny jistě musí být.

Když na bludný kořen narazí člověk při chůzi po městě, dá se omyl napravit ještě relativně snadno. Horší je to v lese. Tam zavadit o bludný kořen a zmýlit se na křižovatce cestíček o pouhých třicet stupňů, může znamenat, že se s hladovým malým dítětem, s taškou svetrů a košíkem hub vynoříte z dubů nikoliv nad Kravařemi, ale nad Konojedy. (Ty vesnice se tak skutečně jmenují a jsou od sebe vzdáleny tři kilometry.) Když se mi to kdysi před lety přihodilo, pak jistě také za to mohl bludný kořen. Muselo to být na mýtince, pěšince nebo na rozcestí, protože bludné kořeny se vyskytují právě na volných, nezarostlých místech. Proto je tedy tuším pod pražskými zvlněnými chodníky, jak už víte. Jsou ale pod každou dlažbou, přivedou i vaše auto klidně na pěší zónu, což překvapí nejen vás, ale i turisty a hlavně policistu do té míry, že třeba – budete-li dostatečně obstarožní a pokorní, raději nad vašim prohřeškem mávne rukou a pokyne, abyste se co nejrychleji odklidili.

Bludné kořeny jsou ukryty i pod dálnicemi. Když – přece jen možná kvůli těm slabým brýlím - přehlédnu návěstí nebo dopravní značku, vjeďu na dálnici a místo ku Praze uháním k Litoměřicím, odkud jsem vyjela oklikou už před hodinou. V takových chvílích s pochopením upřímně lituju ty zoufalce, co se na dálnicích řítí

v protisměru; nezklamal je orientační smysl, jen vyrazili prostě tam, kde správně cítili svůj cíl – jenže bludný kořen je svedl do jiného pruhu.

Podle přispěvatelů Wikipedie i jiných internetových zdrojů bludné kořeny nastražují v lesích hejkalové, zvláštní houkající chlupatá strašidla, která tak trestá zevlouny za to, že nedávají pozor na cestu. Hejkalové nejsou ovšem neúplatní – dostanou-li kousek špeku, ochraňují v lesích řeznické tovaryše; a když jim ho nechtějí dát, sami je oberou o jinou svou oblíbenou krmi: jitrničky, které měli tovaryši doručit do sousední vsi jako zabijačkovou výslužku. Můžeme se jen dohadovat, zda to byla daň, úplatek, nebo nadstandard za zvláštní průvodcovskou službu. A stěžít si můžeme představit, jak by obstáli dnešní tuneláři a korupčníci s výmluvou – já nic, já muzikant, za všechno může hejkal.

I před hejkaly – a tudíž i bludnými kořeny – se však lze chránit. Preventivním opatřením je samozřejmě dávat pozor na cestu, také by člověk měl prý nosit u sebe chléb. A když už zabloudí, měl by se podle pověstí přezout a ženské by si měly obrátit zástěru naruby. Rovněž takové rady měly vlastně racionální jádro stejně jako ona výzva k pozornosti: nepanikařit a při přezouvání nebo převlékání zástěry se uklidnit, vzít rozum do hrsti a pořádně rozmyslet, kudy dál.

Myslím, že by stálo za to řídit se podle takové zásady nejen při cestách po městě i po lese, ale i při naší pozemské pouti; i na ní nastražili všemožní hejkalové různé bludné kořeny. Osudovými křížovatkami procházejí ovšem nejen jednotlivci, ale i celá lidská společenství. Příkladů, že při tom někdy bloudí nebo zabloudí pod vlivem všelijakých hejkalů, je myslím v historii dost.

Šťastnou cestu nejen létem, přátelé.

VITA NOSTRA REVUE. Časopis Univerzity Karlovy v Praze, 3. lékařské fakulty.
Vychází 4× ročně. Vydává 3. lékařská fakulta, Ruská 87, Praha 10. IČO: 00216208.

Evidováno pod registračním číslem Ministerstva kultury ČR

MK ČR E 15 377

Náklad 420 kusů

Šéfredaktorka: Mgr. Marie Fleissigová

Tel.: 267 102 105, fax: 267 102 552, e-mail: vnr@lf3.cuni.cz

Grafická úprava a tisk

TIGIS, spol. s r. o.

Příspěvky dodávejte pouze v elektronické podobě e-mailem na adresu
šéfredaktorky jako připojený soubor (ve formátu MSOFFICE-doc, xls).

Redakce neodpovídá za obsah mimoredakčních příspěvků.

Publikované texty nemusejí vyjadřovat názory redakce.

Redakce si vyhrazuje právo na odmítnutí, krácení a jazykové úpravy příspěvků.

ISSN 1212-5083

vita nostra

2012

revue 3

Absolventi

Abstrakta

Církev a stát

Medicína v 18. stol.

Moderní rizika

Olympiáda

Práva v Plzni

Rudolf II.

Zápisné na VŠ

Změny zdravotnictví

Otto Placht: Džungle III

M. Anděl
V. Bělohradský
V. Dvořáková
P. Fiala
L. Hovorka
J. Pehe
J. Ramba
M. Vácha
J. Zlatuška

VITA NOSTRA REVUE

21. ročník, číslo 3

Časopis Univerzity Karlovy v Praze, 3. lékařské fakulty

Vychází 4× ročně

Uzávěrka tohoto čísla 5. 9. 2012

Redakční rada:

Předsedkyně: prof. MUDr. Radana Königová, CSc.,
Klinika popáleninové medicíny FNKV a 3. LF UK

Mgr. Marie Fleissigová, SVI 3. LF UK (šéfredaktorka)

PhDr. Martina Hábová, SVI 3. LF UK

MK ČR E 15 377

ISSN 1212-5083

OBSAH

RES PUBLICA

V. Bělohradský: Rizika a hrozby. Odpovědnost v moderní společnosti	4
T. Sedláček: Dekonstrukce ekonomické imaginace	8
O. Vaculík: Nepotřebují dráby, ani pochopy a biřice	10
V. Žák: O vztahu státu a církve bez volebního boje	11
M. Vácha: Nevím, za co se mám modlit	13
V. Umlaluf: Zmrzlí pstruzi, živá anarchie a církevní majetek	17
J. Masaryk: Být demokrat není lehká věc	19

QUOD BONUM

M. Anděl: Magnificence, honorabiles, cives academici, cari amici	22
Absolventi 3. LF UK	30
V. Matoušek: Ralley Rejvíz 2012	33
R. Honzák: Hledá se! Odměna 1000 mexických dolarů	38

ALMA MATER

P. Fiala: Když se zápisným přišla UK, mluvilo se o pěti šesti tisících ročně	42
J. Zlatuška: Školné jako nástroj konkurence?	44
Rektorka Lipské univerzity Beate A. Schückingová: Největší chyba politiků? Škrty ve vzdělávání	45

VĚDA

J. Ramba: Nemocný 22. český král a římský císař Rudolf II. Habsburský	48
T. Tošnerová: Aktivizace stáří ve Frankfurtu	54
Abstrakta vítězných prací SVK 2012 – pokračování z VNR 2	58

ZDRAVOTNICTVÍ

M. Anděl: Vinohradské jubileum	66
D. Tinková: Patřili jsme k neproočkovanějším	68
O. Dostál: Vyhláška zhorší péči	74
L. Hovorka: Neprůhledné platby pojišťoven nemocnicím maskují tunelování	76

O TEMPORA O MORES

Z. Bárta: Olympiáda	81
J. Veis: Střet mýtu s realitou	82
J. Hnízdil: Olympiáda v Londýně aneb omyl Pierre de Coubertina	84
H. Brixi: Olympiáda, zdravotnictví a evropská identita	86
J. Pehe: Jak by mohl vypadat olympijský ceremoniál v Česku	87

TEXT

V. Dvořáková: Zpráva z Plzně	90
------------------------------------	----

POSTSKRIPTUM

M. Fleissigová: Medvědi v tunelu	104
--	-----

RES PUBLICA

JISTOTY A RIZIKA
CÍRKVE A STÁT

Václav Bělohradský

Rizika a hrozby

Odpovědnost v pozdně moderní společnosti

V Itálii, zemi přístavů a doků, stála éra azbestu mnoho lidských životů. Příběhy „obětí azbestu“ zachycují odvážné filmové dokumenty, v jednom z nich dělník, kterému rakovina hrtanu vzala jeho přirozený hlas, mluví za všechny oběti hlasem umělým. Vzpomíná na svého přítele, v dílně často po ránu zvracel, ale skrýval to, bál se o práci, umřel v 45 letech. O svém smrtelném ohrožení dlouho nic nevěděl, snad tušil.

Továrna, která vyráběla azbestové materiály, se jmenovala Eternit, od *eternitas*, věčnost. V jiném dokumentu s názvem *Undestroyable*, žena, která v továrně Eternit třicet let pracovala, vypráví o tom, jak výroba azbestu vnesla do městečka Casale Monferrato život, přitáhla masy dělníků, kupovali si žemle s mortadelou v pekařství naproti fabrice, přicházeli v modrých montérkách, pokrytých bílým prachem, všude ho vířili. Na dveřích té bývalé továrny je dnes nápis *Pozor extrémní nebezpečí*.

Pak začaly soudní procesy, většina manažerů byla ale osvobozena, nelze soudit model průmyslového růstu, zákon o ochraně životního prostředí je až z roku 1986, továrna skončila svou aktivitu dříve. Expertní posudky nejsou jednoznačné. Jeden z velkých italských novinářů Giorgio Bocca napsal: *Může velký podnik, jeden z pilířů národní ekonomiky, ztratit léta nebo desetiletí výroby čekáním na důkazy o nebezpečnosti nějaké látky? Ne, nemůže. Mezinárodní potravinový trh je plný geneticky manipulovaných produktů, obsahujících chemické látky, o kterých nevíme, jaká rizika přinášejí. V průmyslu a ve vědě nikdy neprokážeme zlý úmysl. Zabíjela šílená kráva živená moučkou z mrtvých zvířat. Byl za to někdo potrestán vězením? Byl zlý úmysl v prodeji a výrobě takové moučky nadnárodními koncerny? Může snad tvářit v tvář této nezodpovědnosti ekonomiky a vědy spravedlnost vyřešit kvadraturu kruhu?*

Musí ten, kdo podniká, znát rizika toho, co vyrábí? Odkdy přesně jsou posudky expertů závazné? Kdo je odpovědný za smrt lidí vystavených účinkům látek, jejichž nebezpečnost je odhalena po desetiletích používání?

Co je odpovědnost v pozdně moderní společnosti?

Moderní společnost vzniká v procesu *funkční diferenciaci*, v němž se společnost rozpadá do specializovaných částí a ty se postupně „odpolitizovávají“, tedy emancipují se od závislosti na autoritách, které vystupují „jménem celku“ – ekonomika, kultura, státní správa, věda se řídí jen svými kódy. Proces funkční diferenciaci je nezastavitelný, škola přebírá od rodiny výchovu dětí, spravedlností se zabývají právníci, stát je spravován specializovanými úředníky, věda se rozpadá ve stále specializovanější

obory a odborníci si navzájem rozumějí stále méně. Toho, co sjednocuje, rychle ubývá, i filozofie a humanitní vzdělání se stávají jen „specializovanými obory“. Životní svět lidí, který všechny kódy přesahuje, oněměl. Řeč celku přežívá v umění, ale jen jako zkušenost toho, co mizí, co nám chybí. Formule *století extrémů* označuje důsledky politických režimů, legitimizovaných náhražkami ideje celku – jako například rasa, třída, dějiny, nacionalismus.

Z *moderní* společnosti se stává společnost *pozdně moderní* v okamžiku, kdy funkční diferenciací získala ve společnosti primát, který už žádná legitimní autorita, žádná reprezentace celku neumí kompenzovat. Pojem autorita označuje sdílené modely reprezentace celku, které fungují jako zrcadla, v nichž se členové jedné společnosti vidí ve své vzájemné závislosti jako její součástí. Všechny posvátné modely reprezentace celku se v pozdní modernosti vyčerpaly – národní stát a jeho mýtus, třídní hegemonie a sdílená úcta k elitám, politická náboženství a polická hnutí jako socialismus, liberalismus, konzervativismus. Velká zrcadla, která nám v minulosti vracela obraz jednotlivců jako členů jedné společnosti, popraskala a oslepla, lidé nemají „kde“ se vidět jako jednotlivci odpovědní nějaké autoritě zastupující celek společnosti. Současná vlna populismů je pokusem nastolit takové zrcadlo *antipolitickými prostředky* – apelem na lid, národ, „slušné lidi“ – a tím překonat neurotizující důsledky zneviditelnění toho, co nás sjednocuje.

V pozdně moderní společnosti se vše „proměňuje v rozhodnutí – pravda, příroda, bůh, vědecká objektivita“, napsal Ulrich Beck. Tato proměna všeho pevného a daného v rozhodnutí na nás uvalila obrovské břímě odpovědnosti – musíme hledat a nalézat dobré důvody pro naše rozhodování, závisí na tom i trvání Země jako „domova lidstva“. Jsme odsouzeni k tomu hledat *nomos* Země, zákony, které zaručí přežití lidstva jako pozemšťanů; jak dosvědčují současné spory o globální oteplování, nalézt přesvědčující důvody je katastrofálně složité.

Pozdně moderní společnost proměnila v *nostalgické floskule* ideologická hesla minulosti, jako například *svobodný trh*, *soukromé vlastnictví* nebo *svrchovanost lidu*. Probíhá snad v současné ekonomice nějaký proces svobodně? Jsou spotřebitelé, kolonizovaní globální reklamou, „samostatně uvažující lidé“? Je ekonomický růst předmětem volby svrchovaného lidu? Co může být soukromého na planetě, kde „mávnutí motýlích křídel v Brazílii může vyvolat uragán v Evropě“ a havárie jednoho tankeru zničit historické (bio)světy budované po staletí?

Aischylova tragédie *Oresteia* vypráví o řetězu vražd z pomsty a hněvu. Bohyně Athéna se ho pokusí přetnout ustavením „tribunálu“, kde nejlepší občané, na tom vraždění nezúčastnění, budou soudit vinu či nevinu protagonistů, kolem nichž krouží Erínye, lačné další krve. Figura tribunálu tu označuje sílu, schopnou podřídit hněv, pomstu a vášně spravedlivému soudu. Výnos soudců ale musejí uznat i Erínye, temné síly

minulosti, rozumu vzdorující síly noci, jimž je soudnost cizí. Rozum je v pozici soudce, ale se silami minulosti musí uzavřít kompromis.

Mýtus o Orestovi je jedním ze zakládajících příběhů Západu: nastoluje pevný vztah mezi spravedlností, odpovědností a výnosem nezávislých soudců, jejichž argumentující vhléd je hrází proti silám noci, proti hněvu a pomstě. Myslím na ten příběh dnes, kdy náměstí našich měst zaplavují vlny *rozhořčených*, říkají o sobě, že reprezentují 99 % lidí, ale jejich protesty jsou neúčinné. Jaký spravedlivý soud by mohl jejich rozhořčení utiřit?

Pojem *spravedlivý soud* byl dosud úzce spjat s představou obnovy moci pravého centra, pravých reprezentantů celku uvnitř všech jeho částí, a také obnovy moci *domácích* – těch, kdo jsou tam, kde se rozhoduje, *doma*. Primát funkční diferenciacie proměnil pojmy *centrum*, *reprezentace* či *domov* v nostalgické floskule, nic už nelze vyřešit obnovou centra, reprezentace lidu či návratem do místa, k němuž patříme. Antagonismy pozdně moderní společnosti jsou v excessu vůči všem představitelným centrům, reprezentacím či domovům, nelze je vyřešit návratem k *jedinému* centru, pravé reprezentaci lidu a *původnímu* domovu. Není tu také žádná instance, která by měla dostatečnou autoritu k tomu vyřešit je nestranným soudem, je jen možné dohodnout se na nějakém *prahu udržitelnosti*, aby antagonismy neroztrhly společnost do autistických fragmentů.

Antagonismus všech antagonismů v pozdně moderní společnosti je jednoduchý, formulujme ho takto: *Počet lidí, kteří jsou zasaženi důsledky (soukromého nebo veřejného) jednání jiných lidí, je skandálně vyšší než počet lidí, jejichž souhlas je nutný k tomu, aby takové jednání bylo legální; v podmínkách komunikační hojnosti je tato situace jasně viditelná a je proto i stálým důvodem k rozhořčení nad demokracií. Řešením by byla demokratizace – rozšíření počtu lidí, jejichž souhlas je nutný k tomu, aby určité jednání bylo legální – to by ale vedlo k neúnosným nákladům na negociace mezi 99 % aktérů, kteří nejsou oprávněni rozhodovat, i když nesou důsledky rozhodování, a 1 % oprávněných rozhodovat, jejichž (ekonomická, politická, kulturní) privilegia jim umožňují důsledkům svého rozhodnutí uniknout.*

Propast mezi stále menší menšinou shareholders – těch, kdo mají legální oprávnění k rozhodování a jsou definováni jako kompetentní – a stále větší většinou stakeholders – těch, kdo mají něco „at stake“, v sázce, ale nemají oprávnění k podílu na rozhodování a jsou definováni jako nekompetentní – se neustále rozšiřuje. Pozdně moderní společnost se tak rozpadá na dva tábory – na tábor nekompetentních ohrožených a rozhořčených a tábor kompetentních a legálně riskujících. Mluví antagonistickými jazyky: rozhořčení a legálně neoprávněni k podílu na rozhodování mluví jazykem *hrozeb*, kompetentní a legálně oprávněni rozhodovat jazykem *rizik*. Manažeři specializovaných odvětví svá rozhodování legitimizují expertním věděním, rizika, která uvalují na „celou společnost“, jsou „racionální, vědecky zdůvodněná“, protesty proti nim jsou naopak „iracionální,

nevědecké, nelegitimní“, jako například německé či rakouské protesty proti Temelínu v očích českých „nukleárních odborníků“.

Platí obecně, že to, co se odborníkům uvnitř specializovaných odvětví jeví jako racionálně zdůvodnitelné riziko, se neodborníkům „vně“ těch odvětví jeví jako hrozba. V pozdně moderní společnosti je každý z nás současně člověkem ohroženým i ohrožujícím, oběti rizik a riskující se neustále prolínají, každý riskuje v oboru své kompetence a ohrožuje všechny ostatní. Jak nám připomněla například nemoc šílených krav, někdy se ukáže, že pravdu měli nekompetentní ohrožení, zatímco rozhodnutí racionálně riskujících, opřená o posudky kompetentních odborníků, zabila tisíce lidí. Nikdo ale nebyl potrestán, riziko bylo legitimní, riskující nemají povinnost zodpovídat se nekompetentním ohroženým.

Jaký tribunál by mohl vyřešit spor mezi ohroženými a riskujícími? Kolik mrtvých a kolik krve stálo racionálně zdůvodněné rozhodnutí vyrábět azbest? Jak utišit hněv ohrožených, který žádá trest nebo pomstu? Jazyk riskujících je vědecký, racionální, jazyk ohrožených má své kořeny v mýtu, předsudcích a zkušenostech historického společenství. Heslem ohrožených je *Chceme jistotu*, ale žádný specializovaný subsystém nemůže zaručit víc než únosnou míru rizika. *Jistota* je náboženský a metafyzický pojem, lze ji zaručit pouze v jazyce mýtu, nemůže být legitimním požadavkem v pozdně moderní společnosti, v níž člověk musí přijmout „zdůvodněnou nejistotu“ jako nevyhnutelnou podmínku života. Spor mezi jazykem ohrožených a jazykem riskujících je neřešitelný, můžeme se jen dohodnout na nějakém prahu udržitelnosti.

Řešením sporu by ale nemohlo být rozhodnutí považovat za legitimní jen ty nároky občanů, které jsou vyjádřeny v jazyce rizik, jakoby jazyk hrozeb byl jen nelegitimním pohrobkem „předvědeckých dob“. Často naopak odpovědný a nezávislý soudce musí ve svém výnosu hájit práva mýtu a historické zkušenosti před agresivitou vědeckého poznání. Existovaly jistě racionální vědecké důvody, o které manažeři legitimně opřeli rozhodnutí používat masokostní moučku z mrtvého dobytka jako krmivo pro dobytek; byly ale silné iracionální důvody a mytologické předsudky k odmítnutí takové praxe – přesvědčení, že udělat z býložravců masožravce a kanibaly je urážkou řádu stvořeného světa. Odmítnutí masokostní moučky z mrtvého dobytka jako krmivo pro dobytek živý z náboženských důvodů by bývalo ochránilo země EU efektivněji než víra ve schopnost expertů vypočítat vědecky únosnou míru rizika.

Biologické zemědělství vnímají často spotřebitelé jako záchranu před hrozbami „doby jedové“. Přináší ale i nová rizika, protože plísňe, které se mohou vyvinout na krmivu chemicky neošetřeném, produkují milionkrát více látek pro organismus toxických než běžně používané pesticidy, jejichž účinky jsou navíc dobře prostudované. Odpovědně soudit znamená hledat prahu udržitelnosti mezi jazykem rizik a jazykem hrozeb, ne redukovat jeden na druhý.

V pozdně moderní společnosti antagonismus třídní na sebe bere formu antagonismu mezi riskujícími a ohroženými. Dlouhodobé masové protesty kolem výstavby dálnic, biotechnologií, jaderných elektráren nebo skládek toxického odpadu ukazují, že je neméně dramatický, ale na rozdíl od pojmu *sociální rovnost* je pojem *rovná dělba rizik* jako cíl demokratické politiky ještě málo legitimní.

Být soudným a odpovědným člověkem v pozdně moderní společnosti znamená, v nejobecnějším smyslu, hájit rovnováhu mezi jazykem hrozeb a jazykem rizik proti nezodpovědnému idiotismu specialistů (od řeckého *idio* – omezený, vlastní – „být uvězněn ve vlastním světě“). Procesy jako byrokratizace a specializace institucionalizují nezodpovědnost – byrokrat jen jako idiot aplikuje předpisy, specialista jen jako idiot aplikuje svou metodu. V pozdně moderní společnosti veřejný prostor ovládl neoliberální diskurz, který idiotskou lhostejnost manažerů všech specializovaných odvětví k nesouhlasu a protestům 99 % lidí vydává za „spontánní rozhodování svobodných vlastníků a spotřebitelů“, a legitimizuje tak institucionalizovanou nezodpovědnost jako normální stav společnosti.

Rovnováha mezi jazykem hrozeb a jazykem rizik není nikde a nikým předem dána, ustavuje se jen v protestech, v nepředvídatelných vzpourách ohrožených proti idiotismu riskujících expertů. Ale také v často oprávněných protestech riskujících proti idiotismu ohrožených! A dodejme, že **hlas ohrožených může získat váhu a rezonanci ve veřejném prostoru jen tehdy, když mu angažované umění dá působivou formu a kritické humanitní disciplíny silné argumenty.**

Salon, Právo, 12. 7. 2012. Kráceno

Tomáš Sedláček

Dekonstrukce ekonomické imaginace

Co říci o době, která chce být stále více efektivní a produktivní? Co jiného, než že cítíme, že jsme neefektivní a málo produktivní? Co by asi psychoanalytik řekl pacientovi, kterému se neustále zdají sny o růstu? Že má nejspíš problém se svou velikostí, že se cítí malý. Freud by to jistě viděl ještě markantněji.

A co společnost, která chce být stále bohatší a bohatší? Neznamená to, že se cítíme kdesi uvnitř chudí? A co bychom si mysleli o národu, jenž neustále deklaruje svou víru v neviditelnou ruku trhu, která nás orchestruje a bezděky vede do prosperující budoucnosti?

A jak číst ekonomické modely, které neustále údajně tíhnou k jakési rovnováze, ale ne a ne jí dosáhnout?

A co romantická fantazie o homo economicus, fantaskní vědomě nereálné představě o tom, jaký je člověk? Ekonomie je údajně bezhodnotová a objektivní, ale své filozoficko-teologicko-etické představy o člověku dáváme rovnou do vědeckého hávu, který má působit tak, jako že nic není přirozenější než právě toto.

Myslíme si, že žijeme v postideologické době, a přitom pravý opak je pravdou: naše ideologie už ani nevnímáme, přijímáme je téměř nekriticky a máme dojem, že jsme se vymanili z mýtů.

Kdybychom naše modely zbavili matematicko-analytického pláště, vypadaly by jako pohádky nebo mýty.

Věříme třeba, že skutečná pravda o světě kolem nás je kódována v matematice. Nevíme, kam jedeme, své vize formulujeme nikoli cílem, ale zvyšováním efektivity. Kdysi šlo o čest, spravedlnost, ať to stojí, co to stojí. Jen naše doba, pohlcena pocitem neustálé krize, si sama sobě vyčítá, že na tom, podle svých vlastních představ, nejsme lépe. A to jsme stokrát bohatší společnost, než která kdy před námi žila.

Co říci o společnosti, která sleduje dobrodružství jen v televizi? My, sytí a v teplém pohodlí domova, se díváme na to, jak naši plastiční hrdinové podle předem sepsaných scénářů trpí hladem, nebezpečím a zimou. Co říci o době, jejíž hrdinové nejsou hrdinové praví, ale z Hollywoodu pocházející? Nebo hrdinové her sportovních, divadelních či módních mol? Hrdinové, kteří ve skutečnosti nic hrdinného nevykonali, ale zastupují nás v rolích, do kterých se tak rádi na přeskáčku vžíváme? Tu jsme hloubaví filozofové, tu krásné modelky, tu mocní mágové, tu lstiví podnikatelé, tu obětující se spoluobčané.

Jak se orientovat ve společnosti, která nerozumí sama sobě? Kde sociologové nerozumí společnosti, a ekonomové jakbysmet, umělci, kteří nevědí, co svým uměním chtějí říct. Kde všichni tak nějak tušíme, že vše souvisí se vším, ale nikdo není s to to renesančně spojit? Kde vlastně po tolika letech vědy jen víme, že nic moc nevíme, kdy nerozumíme tomu, co naše vlastní tělo dělá se soustem, které sami polkneme, a i kdybychom tomu nakrásně zpětně porozuměli, ničemu tím nepomůžeme.

Vše funguje v přírodě i bez nás a našich teorií. Jsme jen pozorovateli, kteří nevědí, která bije. Ale my se pro svá vysvětlení bijeme a bijeme, dokud někdo o pár generací později nesezná, že boj byl zcela nedůležitý, že život je někde jinde. Dokud nás naše vlastní sny nepobodají a my nezjistíme, že naše chápání ve všech jistotách mýtů nám jen a jen uniká, že jsme stejných proudů obětí jako malé děti, které si cosi usmyslely, dokud ještě nemyslely.

Budme si pokorně vědomi mýtů a víry, ve které žijeme, nestyďme se za naše sny a neměňme je za vizi efektivity.

*Psáno pro HN
Aktualne.cz 31. 7. 2012*

Nepotřebují dráby, ani pochopy a biřice

Kolega v práci si pochvaloval, jak je bezvadné, když dělníci, kteří zateplují jeho dům, pracují v sobotu i v neděli a ve všední den až do sedmi večer, takže může jejich práci usměrňovat a kontrolovat. Vyšlo najevo, že jejich skutečná pracovní doba je přibližně jedenáctihodinová, kromě neděle, kdy končí o něco dřív. Snadno jsme spočítali, že za měsíc odpracují zhruba 330 hodin, což je bezmála dvojnásobek normální pracovní doby.

No je to efektivní, dodal kolega, práci, kterou by mělo dělat čtrnáct lidí, zvládá sedm pracovníků. A kdo to jsou, zajímal jsem se. Dva Češi, dva Slováci a tři Ukrajinci, přičemž práci řídí Ukrajinec, který už mluví výborně česky. Z mého podnětu kolega zjišťoval dále: Slováci jsou z Oravy, Ukrajinci mají rodiny kdesi na Podkarpatské Rusi, Češi z Vysočiny od Humpolce, kde rovněž mají rodiny. Tady bydlí na ubytovně – a co, to mají odpoledne sedět v hospodě, tak pracují a volno mají v zimě. Víc už kolega nezjistil – pochopil, že si takové práce považují a kruté pracovní podmínky přijali dobrovolně. A jsou ty podmínky opravdu kruté, když je k tak nevolnické pracovní době žádný dráb ani biřic nenuť? zapochyboval kolega. Může člověk krutost přijímat dobrovolně, přemýšleli jsme. A neshodli jsme se, protože poměry, v nichž žijeme, jsou sice diferencované, od krutých po blahobytné, ale nikoli diverzifikované. Proto můžou být i ty kruté, o nichž ostatní nevědí, takže jako by ani nebyly.

My ty lidi v montérkách potkáváme až večer, kdy spolu s námi na poslední chvíli před zavřením nakupují v Lidlu či jiné Bille potraviny na večeři. Nebo je vidíme klimbající v montérkách v hromadných dopravních prostředcích. Jinak s nimi máme málo společného, protože jinde, třeba v sobotu na cyklistickém výletě, je nepotkáme. Nejsou ani v družné zábavě v hospodách, jimž nyní říkáme hospůdky, kde je vínko či pivečko a masíčko ze selátka nakrájené na prkénku. Ano, máme se dobře.

Proto dělnictví je tak nelákavé. Ve svém okolí nevím o nikom, kdo by chtěl manuálně pracovat tři sta třicet hodin měsíčně. A přesto, ve většině stavebních firem se tak pracuje! V tomhle kapitalistickém(?) stavebnictví bych nechtěl dělat ani dva dny. Nezvládl bych to fyzicky ani psychicky. Co to je za život, za živobytí, za způsob existence? Nevím, jaká je úloha takových otců v rodinách, do jaké míry je člověk ještě tátou, když se doma objeví až v zimě. Dumám, jsou-li to hrdinové práce, zlatokopové nebo takový ti ztroskotanci. A zlobím se na poměry, které považují takové poměry za přijatelné, ba možná i prospěšné, neboť práce jde dvakrát rychleji.

Už slyším váš hlas, kterým mě napomínáte – že vy nepracujete jedenáct, ale dvanáct hodin denně. Od počítače v práci lezete unaveni na padnutí k tomu domácímu, abyste pokračovali v rozdělané práci nebo jinou načali. A na masíčko v hospůdce na prkénku nemáte rovněž čas, peníze – ba ani chuť, fuj. Tak jaké ty

poměry jsou? Zajímavé je, jak všichni jako bychom žili v jiných poměrech, v mnohem vykořisťovatelnějších, než obecně panují, než nám je politika vůkol rozprostírá. Nebot rozprostřen je vskutku blahobyť, na němž – to bychom zase nebyli takoví chudínci – tu více, tu méně přec jen nějak participujeme. A chceme-li se ho účastnit o cosi víc, musíme si sami přidávat na pracovní době, na výkonu. Sami pozvolna bičující se hlediskem dostačivosti poměrům vytváříme poměry ve skutečnosti stále méně přijatelné. Proč tak usilovně pracujeme na takové deformaci? (Taky vás to asi napadlo - esi by se člověk na to neměl vytentočkovat a bylo by líp, že.)

Kdyby to bylo po válce a my museli znovu budovat města a železnice přervané bombardováním, tak neřeknu. Ale takhle? Na druhé straně, právě když vidím v Lidlu v osm večer prachem zšedlé chlapy v montérkách a pokladní voskově bíle unavených tváří, říkám si – stran toho vytentočkování – neměl. Ze solidarity. Nemáme právo se vydělovat.

Došlo mi, že poměry naší nedostačivosti vůči „obecnému blahobytu“ nastavila nebo vytvořila šedá zóna lidí osobního prospěchu. Ti, kteří za minulého režimu z podobných pohnutek například vstupovali do KSČ. Osobním prospěchem měřili každý svůj krok, a dneska každý jejich čin vede k jejich osobnímu prospěchu. Do nových poměrů zavedli normalizační metr a výsledkem je spotřební zpučnost, neomalenost pyšné šedé zóny, která k tomu, aby lidé jaksi dobrovolně začínali opouštět sociální a humanizační výdobytky předků, jediné naše celospolečenské bohatství, nepotřebuje žádné dráby, pochopy ani biřice. Oni nastavují poměry pomyslného obecného blahobytu, které nás vedou k asociálnímu chování, soustředěnému na obhajobu vlastní existence. Jsou to poměry úzkosti a ohrožení, kdy ani ti, kdo musí pracovat jedenáct hodin denně v sobotu i v neděli, se neodvažují protestovat, aby je společnost „obecného blahobytu“ nezatrčila, neodvrhla, aby v ní zůstali alespoň kouskem zadrápnutí.

Kdo z nás se tak nechová? A co s tím lze dělat?

Deník Referendum 7. 8. 2012

Václav Žák

O vztahu státu a církve bez volebního boje

Když přišel rok 1989, církev prohlásila, že jediný majetek, který si bude nárokovat, je majetek kongregací a žádný jiný majetek nárokovat nebude. Vycházela z racionální úvahy, že navrácení majetku ve stavu, v jakém v té době byl, by znamenalo pro církev trest, protože by ho nebyla schopna udržovat. Posléze však názor změnila a pod heslem „co bylo ukradeno, musí se vrátit“ se začala o vrácení majetku ucházet.

Federální shromáždění tehdy přijalo několik zákonů, které osud církevního majetku předurčily. Zákonem z roku č. 308/1991 Sb. o svobodě náboženského vyznání zrušilo omezení, které stát nad církevním majetkem na sklonku Rakouska-Uherska i během první republiky vykonával. Co se tím stalo?

Evropský soud pro lidská práva v otázkách navrácení majetku v postkomunistických zemích zaujal následující stanovisko: Pokud byl majetek zestátněn předtím, než se daná země připojila k Evropské konvenci pro lidská práva, Evropský soud do majetkových otázek nezasahoval s odůvodněním, že než konvence nemůže řešit problémy mimo časový rámec své existence.

Ovšem pokud právní úprava příslušné země zavdala důvod k legitimnímu očekávání, že dojde k majetkové restituci, pak tato legitimní očekávání jsou chráněna jako vlastnická práva.

Když se v případě Gratzinger a Gratzingerová v. Česká republika na Evropský soud pro lidská práva obrátili emigranti, byli odmítnuti s tím, že jako cizí státní příslušníci nemohli mít oprávněná očekávání, že majetek nazpět dostanou. Kdyby se Československo po roce 1989 rozhodlo církvím žádný majetek nevracet, protože byl vyvlastněn předtím, než stát přistoupil k Evropské konvenci, bylo by to zcela v jeho kompetenci.

Jenže to se nestalo. Blokační paragraf v zákoně o půdě č. 229/1992 Sb. dal zřetelně najevo, že Československo otázku církevního majetku hodlá řešit. To všem nyní znamená, že neochota problém církevního majetku vyřešit se může přenést na půdu Evropského soudu pro lidská práva.

Koncept legitimního očekávání použil ve své argumentaci i Ústavní soud. Ačkoliv v roce 2005 zaujal obecné stanovisko, že nelze obcházet restituční zákonodárství žalobami na určení vlastnictví, v případě církevního majetku postupoval v souladu s principem legitimního očekávání, s nímž pracuje Evropský soud pro lidská práva. Výsledkem je, že se jednotlivé církve mohou obracet na obecné soudy a dožadovat se žalobami o určení vlastnictví, tak jak to učinila římskokatolická farnost Heřmanovice, v jejíž prospěch judikoval Ústavní soud.

Co z toho plyne? Pokud Poslanecká sněmovna nepřehlasuje senátní nesouhlas 101 hlasy, dostaneme se do nezáviděníhodné situace. Stávající zákon předpokládá, že se církvím vrátí zhruba 52 procent jejich majetku. Ostatní majetek, který je ve vlastnictví obcí a krajů, jim má zůstat. Pokud zákon padne, budou církve moci požádat o libovolný majetek, tedy i ten patřící obcím a krajům, který by jim stát vydat nemohl, nicméně soudy to udělat mohou.

Další komplikaci představuje stávající systém financování církví. Velmi volný registrační princip, který platí pro církve a náboženské společnosti, má jedinou omezující podmínku: desetileté působení na území republiky. Pak stát bude povinen financovat duchovní příslušné církve. Lze si dost dobře představit, že mohou existovat církve, které budou složeny pouze z duchovních. Liberální režim přístupu

k církvím má opodstatnění, pokud dojde k odluce církve od státu, což by odpovídalo Listině základních práv a svobod. Stěží může stát financovat některé církve a jiným financování odpírat.

Nemá-li financování rostoucího počtu církví při klesajícím počtu věřících stát zatěžovat, musí se otázka majetku církví vyřešit. Bude ji muset řešit každá vláda, která se dostane k moci. I vláda sociální demokracie. Jenže řešení, které sociální demokracie ráda navrhuje, tj. vytvoření náboženského fondu, řešením problému pravděpodobně není. Není jisté, jestli by Evropský soud pro lidská práva uznal takové řešení jako kompatibilní s článkem 1, protokolu 1 evropské úmluvy o lidských právech, garantujícím právo na vlastnictví. Správa fondu není správou vlastního majetku. Fond by musely chtít vytvořit církve. Lze naopak předpokládat, že by soud nepožadoval ty náhrady, které proti logice ostatních restitucí vládní koalice odhlasovala.

I sociální demokracie by měla mít zájem vztah státu a církve vyřešit. Faktem je, že stávající zákon podporovat nelze. Až příliš připomíná krmítko pro vyhladovělé srnky, tedy naše politické strany.

Před volbami se jistě nedá očekávat žádný racionální posun. Ovšem po volbách by bylo záhodno, kdyby se na stole objevil podstatně finančně strážlivější návrh, který by mohl získat širší politickou podporu i podporu mezi církvemi. Církve pravděpodobně nebudou spěchat se soudními žalobami na určení majetku. Sice by majetek získaly, ovšem bez náhrad. A cena, kterou by za to zaplatily, by byla vysoká.

Český rozhlas 6, Názory a argumenty, 20. 8. 2012

Marek Vácha

Nevím, za co se mám modlit

Martin VESELOVSKÝ, moderátor: Vaše římskokatolická církev, má dostat jako finanční náhradu 47 miliard korun a 200 milionů. Máte absolutní důvěru v to, že ta částka sedí?

Marek VÁCHA, přednosta Ústavu etiky 3. lékařské fakulty Univerzity Karlovy v Praze, římskokatolický kněz: Tu důvěru nemá samozřejmě nikdo. Ta částka je výsledkem určitého konsenzu a kompromisu a troufám si říct, že ta částka je silně podhodnocena.

VESELOVSKÝ: Co pro vás osobně téma takzvaných církevních restitucí znamená?
VÁCHA: Pro mě osobně a pro můj život v zásadě vůbec nic. Protože je třeba říci

nahlas, že pro římskokatolickou církev by bylo daleko výhodnější, kdyby ty věci zůstaly tak, jak jsou. Kdyby stát církve dotoval a církve by žily z toho, co nám stát dává, v zásadě by všichni byli spokojeni. Takže zákon o majetkovém vyrovnání je primárně výhodný pro stát. Ne až tak pro nás, katolickou církev.

VESELOVSKÝ: Mimochodem, s jakými renomé podle vašeho názoru z toho celého tématu mohou církve a zejména římskokatolická vyjít?

VÁCHA: To je těžko říct. Když se dívám na rozhovory v Událostech, komentářích, když čtu zpravodajství, tak můj takový první dojem je obrovská vlna vzteku, až si člověk řekne, no, tak si to nechte. Na druhé straně to vyrovnání je požadavek spravedlnosti a jedná se tam i jaksí o ty pozemky, které jsou blokováné. Opakuji: z pohledu církvi nebo z církve mé, římskokatolické, optimální variantou je nechat to prostě tak, jak to je.

VESELOVSKÝ: To vypadá, jako kdyby vás do toho někdo nutil. Myslím tím římsko katolickou církev.

VÁCHA: No, tak ty věci jsou v pohybu už dvacet let od revoluce a stále nejsou nějakým způsobem vyřešené, ale já jsem rád, že na fakultě i v mé maličké farnosti na jižní Moravě nemusím to téma řešit.

VESELOVSKÝ: Ti, kteří nesouhlasí se současnou podobou návrhu zákona na vyrovnání s církvemi, tvrdí, že církve se dostanou do privilegovaného postavení oproti jiným právnickým osobám.

VÁCHA: To si nemyslím. Mám dojem, že to bude obrovské břemeno pro katolickou církev, protože nemáme proškolené ekonomy, a najednou se dostaneme do situace volného trhu a vznikne obrovská spousta problémů. Církev dostane stavby, které dvacet let utěšeně chátraly, a nejsou lidi, kteří by je nějak... Vždyť ti placení zaměstnanci církve, to jsme my, faráři, kteří jsme studovali úplně jiný obor a děláme úplně jinou práci, a teď máme řešit lešení, stavby a podobně.

VESELOVSKÝ: Ve výzvě křesťanů proti současné podobě takzvaných církevních restitucí píše například několik desítek lidí z vnitřku zejména nekatolických církví, že spojení takzvaných restitucí s otázkou financování církví a tlak na navrácení majetku zatemňuje pravou podstatu evangelia a že je v rozporu s posláním církve jako takové.

VÁCHA: Já si moc nejsem jistý, že by tam byl z církve katolické nějaký velký tlak na navrácení majetku. Co chci říct, je to, že katolická církev není jednotná strana, to je vlnící se oceán, kde je obrovská spousta různých názorových proudů a platform. Takže to, že tady existuje takováhle nějaká aktivita, jenom dokládá, že je to svým způsobem zdravý organismus, ve kterém si každý může říkat, co zrovna považuje za správné.

VESELOVSKÝ: Jak z toho všeho nakonec vyplyne, že biskupská konference souhlasí s tou současnou verzí zákona?

VÁCHA: Katolická církev je založena na hierarchických principech. To znamená, že věřící nemají moc mluvit do toho, kdo bude biskupem nebo podobně. Na straně druhé je přece jenom určitá demokratizace vidět zejména v druhé půlce 20. století, kdy jednotliví věřící nebo skupiny věřících začínají dělat věci, které považují za dobré, a vstupují do zajímavého dialogu s kněžími, faráři, biskupy a do značné míry ovlivňují celou strategii katolické církve. Troufám si říci, že aspoň někteří biskupové na tohle slyší a mají kolem sebe spoustu poradců – právníků, ekonomů, přírodovědců a podobně.

VESELOVSKÝ: Já vám s dovolením ocituji část výzvy proti současné verzi v narovnání vztahů mezi státem a církvemi. Tam stojí věta: „Jako následovníci Ježíše Krista máme nést kříž, třeba snášet i křivdu, a ne se domáhat starých privilegií.“ To jde přímo k podstatě toho, jestli vůbec nějaké narovnání nebo vyrovnání mezi státem a církvemi za to, co se stalo v minulých, řekněme, padesáti letech mělo být.

VÁCHA: Narodil jsem se v roce 1966, jsem členem církve, která byla v době mého mládí pronásledovaná, tedy v zásadě církev disentu. Vnímám tedy celou tu debatu jako neuvěřitelně vyhocenou; politické strany opravdu používají jasných lží, a to vnímám jako určité moje vlastní selhání. Jsme dvacet let po revoluci a nejsme schopni vysvětlit zbytku národa, čemu věříme a proč. A že tady jakoby nejsou nebo nejsou viditelné takové aktivity, jako je třeba hospicové hnutí. Kdyby to bylo víc zdůrazněno, tak věřím, že by stát a občané řekli: tak jim ty peníze dejte, když dělají tak dobré věci. Stojí za to možná někdy nebýt tak pokorný a připustit, kolik tady je křesťanských skautských oddílů, kolik tady je hospiců a jakým způsobem církev pozitivně působí ve školství, zdravotnictví, výchově mládeže. A že ty peníze nejsou pro nějaké osobní zbohatnutí, ale na to, aby se tyto aktivity mohly dál vyvíjet.

VESELOVSKÝ: To je jeden pohled na věc. Ale když se podíváte pod tu výzvu a uvidíte tam za tím něco kolem 200 podpisů, z nichž drtivá většina jsou buď lidé úplně mimo církev anebo z nekatolických církví, a přečtete si, co o římskokatolické církvi říkají, pak to nevypadá, že by dohoda církví na tom, jak budou restituce vypadat, přispěla k dobrému vztahu mezi vámi katolíky a ostatními členy církvi v České republice.

VÁCHA: Troufám si říct, že tady konkrétně Dominik Duka udělal jednu skvělou věc. Řeklo se, že když to narovnání bude, pak katolická církev z toho, co by jí mělo připadnout, dá poměrně velké množství peněz na fungování těch nekatolických církví.

VESELOVSKÝ: Zhruba pětinu té částky.

VÁCHA: Což je obrovská suma, na kterou vlastně ty druhé církve nemají nárok

a je to ze strany katolické církve určité vstřícné gesto, aby ty ostatní církve se měly z čeho rozjet.

VESELOVSKÝ: Dobře, pane Vácho. To je argument pro nějaké vztahy mezi jednotlivými církvemi, které jsou zmíněny v onom zákoně. Na druhou stranu se podle posledního sčítání k víře přihlásilo něco málo přes milion lidí v České republice, a tak je tady potom ještě 9 milionů lidí, kteří na to hledí. Říkají si, že v tom zákoně je kromě jiného také jedna z církví, která vznikla až v roce 1995, a přesto podle dohody mezi církvemi získá asi 118 milionů. Proč? Za co?

VÁCHA: To je v podstatě dar katolické církve, které je možno interpretovat jako vstřícné gesto tomu, aby i ta nově vzniklá církev měla nějaký odrazový můstek. Katolíci to udělali ze své dobré vůle.

VESELOVSKÝ: A ještě jedna věc. Vy jste zmiňoval, že možná není dobré pro katolíky být tolik pokorní a nemluvit o tom například, co dělají v sociální oblasti. Ještě jedna citace z té výzvy. „Chystaná úplná odluka státu a církví je navíc součástí již probíhajícího procesu, v němž se politická reprezentace postupně zbavuje odpovědnosti za sociální služby a za péči o kulturní památky a přenáší tuto odpovědnost na bedra církví. Bude státu sloužit jako alibi, aby již na tyto činnosti nemusel přispívat.“ Nehrozí to?

VÁCHA: Myslím, že stát je povinen se starat o sociální oblast v každém případě a že církve a všechny neziskové organizace by se měly snažit o kultivaci prostředí, ve kterém žijeme. A myslím, že nemá smysl čekat na to, co přijde shora ze strany státu a že určité dobré aktivity – skauting, hospice pokud neuděláme my, tak nebudou udělány. To je obrovská výzva pro každého občana dobré vůle, aby když cítí, že v okolí je potřeba udělat něco dobrého, tak aby to udělal. A nestaral se o to, jestli stát bude dělat nějaké aktivity.

VESELOVSKÝ: Vy jste ještě narazil na to, že minimálně římskokatolická církev neoplývá dostatečným množstvím expertů na správu nemovitostí, ekonomů, a že římskokatolické církvi přibude spousta polností a nemovitostí. Co může nastat potom? Budete to dále prodávat?

VÁCHA: Nechci říkat věci, kterým opravdu nerozumím. Kdybych to řekl obrazně a možná trochu vtipně, tak nevím, za co se mám modlit - aby to bylo, nebo aby to nebylo. Protože opravdu si nejsem jistý, co z praktického úhlu pohledu pro katolickou církev bude lepší. A já bych chtěl ještě zdůraznit, že v roce 2012 tady pořád fungují o katolické církvi ty nejšílenější stereotypy 50. let. Což vnímám někdy velmi ostře a někdy bolestivě. Když máme v televizi nebo v rozhlase nějaké povídání, tak pravidelně první otázka je: vy jste kněz a biolog, jak to jde dohromady? To si člověk říká, proč by to nemělo jít dohromady? A najednou si člověk uvědomuje, že za tím

jsou skutečně stereotypy nejděsivějšího zrna. To už nejde svalovat na čtyřicet let komunistické diktatury. Měli jsme dvacet let na to, abychom velmi trpělivě a velmi pravdivě říkali, čemu věříme a proč. A v tom tedy vidím i své osobní selhání.

Radiožurnál, Dvacet minut Martina Veselovského, 17. 8. 2012.

Krácceno a redakčně upraveno

Václav Umlaluf

Zmrzlí pstruzi, živá anarchie a církevní majetek

Stojím u pokladny superkvelbu se zmrzlými pstruhy a skutečným pomerančovým džusem z Německa, přemýšlím o podstatném. Pstruhy musíte v klidu smažit, nejprve prudce, na skutečném olivovém oleji, předtím kořenit s citem a s dobrou směsí, do útrob dát česnek, dijonskou hořčici a chilli omáčku, ke konci smažení zmírnit oheň, pak zalít vínem nebo balzámovým octem.

Při placení mě pozdravil anarchistický kamarád, který si bral pouze životní nezbytnosti a byl otrávený, protože musel do práce. Slušně mne napadl, jak už byl zvyklý za staletí organizovaného odporu proti ideologickým zvrhlíkům a ekonomickým pijavicím: „Tak faráři se živí pstruhy! To se jim to žere, když jim budou vracet majetek nakradený za staletí!“ Má vystudovánu historii na Karlovce, chytrý je jak rádio a píše málem tak dobře jako já. Proto jsem se s ním nechtěl přít přímo u kasy. Lidi byli i tak dost zvědaví, náš rozhovor se vymykal běžné supermarketové tuposti. Pohledem jsem zhodnotil jeho nikoliv anarchistickou postavu a stejně tak nahlas odušil, že trochu práce v církevním lese mu jistě neuškodí. Pravidelné polní práce a dvoje žně, taktéž na církevním, jeho figuru opět vrátí do mužného normálu.

Venku jsem mu vysvětlil, že kdybych byl lesním a vodním pánem, pak si jistě dopřeji pstruhy čerstvé, a nikoliv zmrzlé. Tímto zásadním argumentem jsem se snažil onomu pobloudilému, až takřka odpadlému synovi levicového anarchismu vysvětlit, že jsem zatím nic neprivatizoval. Jinak bych neplýtvat učitelským platem a panenským olivovým olejem na ty pitomé zmrzlíky ze supermarketu, zajisté plné těžkých kovů a jiného svinstva podávaného v závadném polském či ukrajinském krmení „made in EU“ pro české hlupáky jako já. Tomu už rozuměl. Zavezl mne autem domů a vysadil kousek od fary, kde nefarářuji. Mám prý od něj pozdravovat Nejvyššího, až bude mít zapnutý mobil a bude na příjmu.

Takže zákon o navrácení církevního majetku jde vesele do dalšího čtení a vehementně jej prosazují ti poslanci, kteří ve velkém rozkrádají stát. Když si nakradli

ruští carští kupci, tak aspoň postavili kostel, ale ze svého. Oni ještě byli svým způsobem zbožní a věděli, že jednou budou stát před Nejvyšším bez mobilu a bez šekové knížky. A že je bude krýt jen a pouze ten kostel postavený sice z nakradeného, ale z vlastního nakradeného.

Nyní zijeme v postmoderní době, kdy si milenku necháte zaměstnat u státního Pozemkového fondu nebo aspoň na krajském nebo městském sociálním odboru. No a my vám ji platíme z našich daní. Pak se ovšem po smrti neobhájíte, to je marné. Stejně tak dopadnou i ti poslanci-zloději, kteří si hledí uplatit Pánaboha rozděláním státního majetku, který byl církevní jen do pozemkové reformy 1947, ale nikoliv do osudného únorového data 1948.

S námi duchovními to ovšem nebude o mnoho lepší. Lidé nás budou možná nenávidět doopravdy, protože budou nezaměstnaní, jejich děti bez podpory a bez možnosti studia. Proč? Protože někdo rozkradl stát a ždíbec ze zlodějen dal i nám jako fikový list a vysloužené držhubné. A pak budeme mlčky baštit ty církevní čerstvé pstruhy, pochopitelně pouze v pátek, a ne až v sobotu. Ryba je postní jídlo, nikoliv plnohodnotná denní strava. Babička takovým lidem říkala „nehaňby“. Po ztrátě cti totiž následuje i ztráta studu.

No a pak dopadneme jako dnešní popové v Putinově Rusku. Patriarcha Kirill byl odměněn ruskou obdobou Ropáka za „záračné ruce“, z nichž zmizely půlmiliónové rolexky. Cenzor nedopatřením zapomněl vyretušovat jejich odraz na vyleštěném mahagonu. Církev se rozhořčila jako já u pokladny. Ale neomylná zástupkyně Boha na zemi, na rozdíl ode mne, požádala svého cara Putina, ať s tím něco udělá. Vy to možná nevíte, ale pro pány s vysokými čepicemi je taková urážka patriarchy věc přímo hrůzostrašná. Ruský demokratický samovládc s radostí zpřísní zákony na „ochranu osobnosti“ omezující občanská práva a svobody. A takto to za chvíli může dopadnout i u nás.

Občané začnou nenávidět církve za privatizaci majetku v situaci, kdy nebudou mít co do úst. Bude jim naprosto jedno, že my z toho majetku máme pendrek a že nám za komunistů a postkomunistů bylo se státním platem mnohem lépe. Stát mafiánů a neofašistů pod pravicovými vlajkami ochotně „ochrání“ církve svatou a všeobecnou před jakoukoliv „potupou“ a „hanebností“. Vždyť my přece patříme ekonomickým tělem a ideologickou duší k „nim“, protože jsme umožnili další velkolepé podojení státního majetku. Než takové svinstvo, to raději zmrzlé pstruhy „made in EU“ a drzého anarchistu u pokladny.

Umlaufoviny, 23. 6. 2012

(Autor je katolický kněz, člen jezuitského řádu, filozof a publicista)

Jan Masaryk

Být demokrat není lehká věc

My, Češi, jsme nešťastný folk. Praotec Čech, dej mu Pámbůh věčnou slávu, byl vůl. Tolik pěkných míst na světě – a on se musel zastavit právě tam, kde se zastavil, a posadit nás mezi Němce a Rusy. Vůl. Nemám jiné slovo. Jak si máme udržet svobodu? Nejdřív Habsburci. Pámbůh ví, že nám těch tři sta let všelijak pokřivilo páteř. Pak konečně svoboda. A za dvacet let přijde Hitler. A teď, dva roky po válce, to už zas vypadá, jako by nám ze vši svobody brzy zbyl jen ten generál (*L. Svoboda – pozn. VNR*), co dneska letíme v jeho aeroplánu. A mezi námi, ten taky za moc nestojí.

(*O poválečném pražském parlamentu*)

Když na to tak koukám z vládních laviček, je mi mdlo. Jak poslušně zvedají ručičky. Já bych šel a objal prvního, kdy by mezi nimi projevil nejmenší známku samostatného myšlení. Ale člověk nemá koho objímat. Co je to za parlament – bez opozice? Byl bych šťastný, kdybych mohl jít k někomu v kuloárech a říct mu: Bratře, já s tebou nesouhlasím. Ale ty jsi aspoň svobodný člověk. Pámbůh ti požehnej, že se podle toho chováš.

Já nikdy nebyl veliký historik. Vždycky mne zajímal mnohem víc dnešek než včerejšek a vždycky jsem toho chtěl vědět víc o Františkovi Houžvičkovi, kominíku z Dobrušky, než o babenbercích. Ale jednomu jsem se z historie naučil. Francouzská revoluce otevřela cestu ke svobodě pro malé lidi. Ale také cestu pro Napoleona a jeho imperialismus. Tahle válka (*druhá světová – pozn. VNR*) přinesla taky svobodu utlačeným. Ale zase přinesla nový imperialismus. Ať mi někdo vyloží, proč lidi nemůžou zůstat svobodní? Proč musí ti, kde bojovali za svobodu, vždycky začít utlačovat druhé, sotva vyhráli?

Když ještě táta (*TGM – pozn. VNR*) žil, chodili k němu naši agrárníci a servírovali mu třikrát denně místo jídla nápad postavit komunistickou stranu mimo zákon. Táta byl vždycky rozhodně proti tomu. Jednou se mě zeptal, o si myslím o pokusech zbavit se opozice touto snadnou cestou. Tak jsem mu řekl, že když jsme jako kluci čtali merunu, nikdy nám nenapadlo jít k soudci a chtít po něm, aby vyhodil ze

hřiště těch jedenáct kluků, co hráli proti nám. Mohl vyloučit jenom ty, kteří nehráli fair. Jenže dneska nejsem tak docela jistý, že komunisté vůbec kdy hráli fair. Oni totiž ve skutečnosti nikdy neuznávali, že by stejná pravidla platila pro obě strany. Jenže teď nám nastříleli už trochu moc gólů a tady nikde nevidím soudce, který by si troufal odpískat faul.

Naši lidé si neuvědomují, jakou hroznou krizí demokracie procházejí. Lidi, kteří si říkají demokrati, lidi, kteří jsou upřímně proti každé formě diktatury, užívají sami nedemokratických metod. Mně naše demokratické partaje někdy moc připomínají toho kaprála od kanonýrů, co si chtěl koupit kanón a udělat se pro sebe. Místo co by se vzaly za ruce a hrály pěkně kolo, kolo mlýnský, zápasejí ve volném stylu každá pro sebe.

V našich demokratických partajích není dost smyslu pro kompromis, jejich filozofie je: Buď uděláš, co já říkám, nebo mi polib... a já si budu dělat, co chci bez tebe. A tomu říkají demokracie. To ráčíte jistě uznat, že to není zrovna projev přehnané úcty k názoru druhé strany. A hlavně je to hloupá politika. Já si někdy myslím, že jsem měl přece jen vstoupit do nějaké té partaje. Jen abych moh říct aspoň někomu, že tohle k ničemu nepovede a že bez ochoty ke kompromisu půjdeme demokracii brzy na funus.

Oni taky lidi nemají fantazii. On je každý bez sebe šťastím, když jeho partaj v Kardašově Řečici vyhraje, když se hlasuje o tom, jestli má být nová poštovní schránka na domě krejčího Houzvičky nebo na Pospíšilově lékárně. Jako by nikdo nevěděl, o co opravdu u nás a ve světě jde. Znáte bajku o vrabci a krávě? Kráva stojí na silnici před hospodou a čeká na sedláka, který si skočil na pivo. Přiletí vrabčák a sedne krávě mezi zadní nohy. Začne zobat, co našel pod krávou, a spokojeně cvrliká. Tak kráva přidá ještě jeden koláč a zaplácně vrabce, že mu kouká jenom hlava. Ale vrabec jakoby nic si pozpěvuje dál. Tak kráva přidá ještě jeden lívanec a milý vrabec má po cvrlikání. Jak každá bajka i tahle má svou morálku: když jsi po krk v h., tak si nepíšej. Jenže na tohle naši demokrati často zapomínají. Oni říkají, že až sedlák dopije pivo, odvede krávu na jatky. Jenomže tomu vrabci už to nepomůže.

Ono být demokrat není lehká věc. Ono to znamená, že člověk musí myslet sám za sebe. A jak říkal můj táta: Myslet, to bolí. Tajemství úspěchu všech diktátorů je v tom, že je na světě moc lidí, kteří jsou líní myslet za sebe a radši přijímají pěkně hotově promyšlené rozkazy shora. A moc pozdě to pochopí. Pak jim obyčejně zbyde čas nejvýš na to, aby si uvědomili, že hrobaři promysleli všechno za ně.

*Viktor Fischl: Hovory s Janem Masarykem
Praha, Mladá fronta, 1991*

QUOD BONUM

SLOVO DĚKANA

RALLEY ZÁCHRANEK

Michal Anděl

Magnificence, honorabiles, cives academici, cari amici

Projevy děkana na promoci absolventů 3. LF UK

Jak se lišit od obchodníků s deštěm

Vaše magnificence pane prorektore, spectabilis páni proděkani, honorabilis promotore, honorabiles vážení členové akademické obce, cives academici, dámy a pánové hosté naší promoce, především však milí naši absolventi, cari amici.

Konstatování, že promoční slavnost na Univerzitě Karlově připomíná církevní obřad, nebude pro vás zvláště objevné. Průvod univerzitních hodnostářů, slavnostní slib v latině či další latinské formule, které v průběhu promoce zaznívají, to jen dotvrzují. Konotace křesťanského původu naší univerzity jsou však mnohem širší: po projevu absolventa fakulty zazní známá středověká píseň Jezu Kriste, dobrý kněže.

A ostatně, zvednete-li hlavu, na krásném gobelinu v čele velké auly je znak univerzity. Král Karel na něm klečí před svatým Václavem, patronem české země. Jednou z interpretací tohoto znaku je, že ukazuje na vládu duchovních principů nad těmi světskými. Církev byla ostatně významným činitelem při založení naší univerzity. Karel, tehdy ještě král český, získal svolení k založení univerzity od papeže. Díky tomu se můžeme radovat z univerzity staré právě 664 let.

Dobře, řeknete si, co to má ale společného s naší soudobou univerzitou a s naším studiem? Jak jsou taková data a rituály začleněny do denní činnosti univerzity, nota bene v zemi, která je dominantně ateistická? Nejsou to jen nějaké prázdné symboly, na pohled hezké, obsahově ale vyčpělé? Nejsou to vlastně jen uniformy, připomínající hradní stráž nebo vatikánskou gardu? No, znak a pečeť máme hezkou, neměl by si ale Karel raději vedle Václava stoupnout? Určitě je známější Praha v kontextu krále a císaře Karla než v kontextu knížete Václava. Neměli bychom tam někde zakomponovat také císaře Rudolfa, za jehož vlády byl dvůr rájem umělců a přírodovědců? A netýká se to vše nějaké staré univerzity, se kterou už nemáme nic co do činění?

Jsem z hloubi duše přesvědčen, že to, co univerzita činila a činí, totiž, že pečuje o vzdělanost, má hluboké kořeny středověké. Právě ve středověku to byla církev, která rozvíjela

vzdělanost v klášterech, dovolila přenést mnohé antické zdroje do tehdejší současnosti i zachovat je do současnosti nynější. Vznik speciálních vzdělávacích institucí, tedy univerzit, je datován do pokročilého středověku. Z tohoto hlediska je univerzita typickou duchovní institucí, s rozvojem myšlení, bádání, disputacemi i spekulacemi. A není náhodou, že dva její rektori dospěli v dalším rozvoji svých idejí tak daleko, že je to stálo život. Právě produkty ducha mohou totiž představovat významně výbušnou směs. A bylo jen logické, že se této výbušné směsi velmi obávaly oba totalitní režimy, které v této zemi ve dvacátém století vládly. Nacisti univerzitu zakázali v prvním roce své okupace a komunisti ji postavili pod extrémně přísný ideologický dohled.

Mezi produkty ducha patří vše, k čemu přispěla osvícenská i poosvícenská doba. Právě rozvoj humanitních a později přírodních věd v osmnáctém a devatenáctém století formoval významně celý rozvoj společnosti. To mělo především význam pro praktický život. Mnohé z nových idejí, které ovlivnily teorie státní a právní, se rodily na univerzitách. Produktem těchto idejí však byly také nacionalismus, socialismus či komunismus, které významně formovaly devatenácté a později dvacáté století.

Podíváme-li se trochu podrobněji na naše obory lékařské, uvidíme, že **za téměř veškerý pokrok v medicíně můžeme vděčit především tvůrci vědecké činnosti, systematické i představitosti našich předchůdců na evropských a později severoamerických univerzitách.**

Za chvíli budete slibovat latinskou sponsi a sami ji také latinsky složíte. Ale co skutečně ze sponse vyplývá, si musíte promyslet každý sám. Co tím myslíte, že si uchováte univerzitu v nějaké vděčné památce? Že budete vzpomínat na její budovy nebo snad na její učitele? To snad v některých případech ano. To důležitější je ale to vlastní poselství univerzity, které jsme vám snad nezdůrazňovali dostatečně: univerzita je v každém případě místo, ve kterém se ideje materializují. Z idejí se rodí penicilin, betablokátor či endoprotéza. Jindy ideje produkují nové další myšlenky a nápady. Univerzita je však a podle mého názoru především místem, které ideje pěstuje jako vzácné rostliny, kultivuje, předává a rozmnožuje. V našem případě se pak z nich stává tu lék, tu nový léčebný postup, díky idejím se ze studenta prvního ročníku medicíny stává lékař.

Sféra idejí se tedy prakticky překrývá se sférou duchovní. Kultivování a rozvíjení idejí vyžaduje krom předběžného a důkladného vzdělání také svobodu. Myslím, že jsme všichni vděční za to, že svobodu na univerzitě stejně jako ve společnosti máme. Právě svobodná diskuse, či disputace, věčné hledání argumentů, dialog, názorový střet, krize a katarze jsou živnou půdou nových objevů, ať již ve vědách humanitních, tak především přírodních. Dalším důležitým faktorem nutným k rozvoji vzdělanosti je správný poměr mezi intelektuálním titánstvím a intelektuální pokorou. Právě král a císař Karel na kolenou v mých očích symbolizuje tuto pokoru. Nejmocnější muž Svaté říše římské klečí před svatým, tehdy už více než 400 let mrtvým. Člověk by řekl, proboha, co to má znamenat? Podle mého názoru je to zřetelné poselství

a zřetelný symbol. Svatý Václav zde symbolizuje hodnoty duchovní, hodnoty, které trvají, hodnoty, které náš život formují jinak a jinudy než hodnoty materiální či ekonomické povahy. Hodnoty, za kterými se skrývá vzdělanost a její kořeny, ale také evropské zdroje etiky a hodnot. Kdybychom znak nějak aktualizovali, museli bychom si umět představit, před jakými hodnotami klečí Václav Havel, Václav Klaus nebo třeba Nikolas Sarkozy či Angela Merkel. Jsou anebo byli by schopni pokorně klečet a sklonit se před hodnotami vyššími?

Anebo ještě jinak – je možné v moderním světě spojit každodenní umění vládnutí s hodnotami duchovními? Víme, že je to velmi složité. A historie, ta magistra vitae, nás učí, že ani císař Karel se vážným etickým pochybením nevyhnul. V malém pro to svědčí nezaplacené účty císařského dvora, v tragickém a velkém pak císařovo svolení k pogromům na židy.

To je ale ještě trochu vzdálené. Představte si každý z vás, že na univerzitním znaku klečíte vy: před čím to klečíte, co je pro vás to vyšší? A co je vyšší pro vaše učitele i pro vašeho děkana? Ale může ještě v moderní společnosti něco či nějaké vyšší existovat? To všechno nejsou jen otázky odtažitě či abstraktní. Současná doba je obdobím krize hodnot, obdobím tápání a také obdobím hledání. **Zcela jasně se na celém světě ukazuje, že vystačit s hodnotami odvozenými od zlatého telete nelze. Krize ekonomická a bankovní je také spojená se snahou úzké bankovní nomenklatury vydělávat na produktech často umělých a neuchopitelných:** deriváty a deriváty derivátů vedly k tomu, že mnozí investovali jen na základě rad bankovních poradců promlouvajících ke klientům hlasy zasvěcených. K tomu, aby jedni bohatli, museli druzí riskovat a mnohým z nich se riziko krutě vymstilo. I tady jde o krizi hodnot: těch, kteří nabízejí velká rizika, a druhých, kteří je lačně přijímají. Práce v potu tváře, která provází celou naši civilizaci v posledních dvou generacích, ztrácí na účtě.

Zbohatnout lze pohodlněji než v potu tváře. S trochou nadsázky i jakousi spekulací mezi poledním tenisem a podvečerním golfem. Ukazuje se však, že pohrdání elementárními hodnotami nemá dlouhého trvání. Že vede ke krizím, a to nejen ke krizím bankovním či finančním a ekonomickým. Ty jsou především výrazem krizí morálních.

Vy jste nedávno nastoupili nebo brzy nastoupíte do povolání, které je tradičně těžké, náročné psychicky a mnohdy i fyzicky. Budete pracovat alespoň osm hodin denně, budete vystaveni psychickému stresu, budou vás budit v půlnoci i k ránu, budete ráno vyčerpaní, zpocení a pomačkaní. Možná, že si někdy budete říkat, jestli vám to stojí za to. Budete však mít vědomí, že vykonáváte povolání, které má své tradiční hodnoty, které se s během staletí příliš nemění, které stojí na straně druhého člověka, které uzdravuje, prodlužuje život či zabraňuje nemoci a když to nejde, tak alespoň zbavuje od bolesti či pomáhá od deprese nebo aspoň od nespavosti. Tímto povoláním se můžete lišit od různých obchodníků s deštěm či vzdušnými zámky. To

povolání pro vás může znamenat lásku i prokletí. Myslete na to, až budete unaveni, vyčerpáni a až si budete dávat otázky po smyslu medicíny. Vzpomeňte si také, co symbolizuje náš univerzitní znak. Myslete na hodnoty a na pokoru před nimi, před životem i před druhými.

Preventivní medicína není podporována tak, jak by to mělo být

Naše fakulta příští rok oslaví šedesát let výuky medicíny na Královských Vinohradech. Medicína je vyučovaná na Univerzitě Karlově od jejího založení, tedy plných 664 let, byť měla významná období přestávek, trvajících někdy i desetiletí. Výuka probíhala až do období vlády Josefa II. latinsky, od té doby pak německy. V roce 1882 byla původní jediná lékařská fakulta Karlo-Ferdinandovy univerzity rozdělena na českou a německou. Německá lékařská fakulta pak byla spolu s dalšími fakultami německými z univerzity vypuzena krátce po roce 1918 a naše univerzita přejmenována na Univerzitu Karlovu. Nacisté ji zavřeli 17. listopadu 1939. Otevřena byla pak po osvobození v roce 1945, hned 9. května. Paralelně s tím byla zrušena celá německá univerzita včetně její lékařské fakulty a její majetek konfiskován ve prospěch lékařské fakulty české Karlovy univerzity. Ta pak byla vyhláškou ministerstva školství rozdělena tak, že z lékařské fakulty vznikly Fakulta všeobecného lékařství, Fakulta dětského lékařství a Lékařská fakulta hygienická. Ta našla od svého vzniku, tedy od roku 1953, své útočiště ve Vinohradské nemocnici. Po roce 1990 se vrátila k všeobecnému poslání původní lékařské fakulty a svou specializaci, stejně jako dvě další pražské lékařské fakulty, přenesla do specializačního vzdělávání.

Rozvoj studia i výuky lékařské hygieny však znamenal také posun v důrazech. Rozšíření paradigmatu spojeného s diagnostikou a terapií k paradigmatu zahrnujícího i předcházení nemocem. To se zdá jaksi samozřejmým a téměř neopominutelným, samozřejmě a neopominutelné to však není. Moderní medicína se zpřesňující se diagnostikou pomocí úžasných technologií charakterizovaných ultrazvukovými přístroji, komputerovými tomografy či přístroji pro magnetickou rezonanci dovoluje nesrovnatelně přesnější diagnostiku než kdykoliv dříve. Terapie založená na poznacích patogeneze spojené s molekulární biologii a genetikou dovede ovlivňovat buněčné receptory, suprimovat sekreci hormonů, ovlivňovat pomocí biologické léčby autoimunitu či léčit cíleně nádory. V současné době je možné u řady metastazujících nádorů dosáhnout prodloužení života o dva i více let a životní prognóza u takových onemocnění, jakými jsou akutní myeloblastická leukemie, mnohočetný myelom či Hodgkinova choroba, se extrémně zlepšila.

Tyto úspěchy diagnostiky i léčby mají obrovský ohlas mediální. Kardiochirurg či neurochirurg jsou častými hosty televizních i rozhlasových besed a na první pohled je zřejmé, že moderní medicína dovede vyléčit spoustu již vzniklých one-

mocnění. Při všem tom důrazu na diagnostiku a terapii se nám však z medicíny v posledních dvaceti letech něco významného poněkud vytratilo. Tím něčím je její preventivní zaměření, zaměření na hygienu, epidemiologii, včetně hygieny nemocniční. Téměř nikdo nepochybuje o tom, že v devatenáctém století i v první polovině minulého století byly hlavní úspěchy medicíny spojené s veřejným zdravotnictvím, hygienou a epidemiologií. Zavedení vodovodů a kanalizace znamenalo obrovský posun v zábraně onemocnění a úmrtí na gastrointestinální přenosné nemoci. Později očkování – nejprve proti neštovicím, později proti záškrtu, tuberkulóze a poliomyelitidě – zachránilo miliony lidí. Úspěchy nemocniční hygieny odvíjející se od geniálního Semmelweisova pozorování zachránily nejen miliony žen, ale zahájily zavádění pravidel bezpečného provozu do nemocnic. Tak bychom mohli pokračovat ještě pěkně dlouho. Za každým z těchto příkladů se skrývá malé či velké drama, velká úmrtnost, objev, jeho aplikace a konečně jakési samozřejmé používání. I nyní se zdá, že metody užitě preventivně zachrání život více lidem než všechna lékařská individuální péče. Zatímco se v posledních letech velmi rozvíjí individuální klinická prevence, například léčba hyperlipidemie či hypertenze, preventivní kolposkopie či mamografie, o široké primární prevenci snad s výjimkou očkování proti papilomavirům není ve veřejnosti příliš slyšet.

Naše medicína však stojí před jinými výzvami než byly výzvy minulosti. Technologický pokrok a změny ve výživě, životním stylu i životním prostředí jsou příčinou takových onemocnění, jakými jsou obezita, diabetes, ischemická choroba srdeční či zhoubné nádory. Pokud se setká vhodný genom s vhodným prostředím, vznikají podmínky pro pomalý rozvoj onemocnění. Často tento rozvoj trvá ne roky, ale desetiletí. To znesnadňuje prevenci a vede často k rezignaci. Přesto však výzva k eradikaci těchto epidemicky se vyskytujících onemocnění je výzvou zásadní, srovnatelnou s takovými výzvami, jakými byly neštovice, poliomyelitis či hepatitida B. Z tohoto hlediska cítím, že preventivní aspekty medicíny nejsou v posledních dvaceti letech významně podporovány. Jako představitel fakulty, která je pokračovatelkou té lékařské fakulty hygienické, to považuji za velké selhání. Za selhání odborníků, politiků a nakonec i nás, akademiků z fakulty. Přitom naše Katedra hygieny, epidemiologie a preventivního lékařství představuje stále největší akademické pracoviště v České republice. Největší počtem pracovníků i publikací, včetně článků v těch nejlepších světových časopisech.

Hygienická služba má za sebou velké úspěchy, zejména ty spojené s očkováním, s prevencí podvýživy, s hygienou práce či prevencí zneužívání dětí. Má za sebou i velké a tragické selhání v době výbuchu sovětského jaderného reaktoru v Černobylu. Služba tehdy podlehla politickému a zřejmě i policejnímu tlaku a nechala občany naší země bez spolehlivých instrukcí. Po roce 1990 jde od redukce k redukci. Možná, že není nutná v tak redundantní podobě, jakou měla v minulosti.

Skandály okolo kvality potravin, narůstající rezistence antibiotik a nemocniční infekce či toxické látky v hračkách jsou právě ty příklady, které ukazují, že předběžný dozor by neměl zcela vyklouznout z oblasti medicíny a že právě spojení znalostí o patogenезi onemocnění s klinickými projevy, schopnost správně hodnotit rizika či rozumět epidemiologii představuje také kameny do mozaiky budoucí medicíny. Hygienická službě slaví letos 60 let od svého vzniku. Rád jí přeji, byť nyní působí v dosti modifikované podobě, další rozkvět i silení, tedy latinsky ut floreat et crescit.

V roce 1924 podepsal Tomáš Masaryk z moci své prezidentské zákon o vzniku Státního zdravotního ústavu. Ten se původně inspiroval prostředím Harvardské School of Public Health a s pomocí financí Rockefellerovy nadace vznikla instituce, která byla v Evropě tehdy ojedinělá. Přes různé organizační peripetie ústav přežil do dneška. Mám však dojem, že jeho spojení s naší fakultou spíše chřadne. Je to nejen škoda, je to strašná škoda. Naše fakulta tak nemůže zapojit zájemce do skutečné preventivní medicíny, nemůže ukázat těm jistě jen několika zájemcům špičková pracoviště a nemůže je také inspirovat k práci v této oblasti. Ta se pomalu vzdaluje od medicíny klinické a uzavírá více a více do technických aspektů stanovení, do předpisů a jejich plnění, uniká však spojení s fyziologií a patologií. Ty tam jsou doby, kdy v Institutu hygieny a epidemiologie, předchůdci dnešního SZÚ, působily skvělé laboratoře fyziologie a patofyziologie sluchu a zraku. Přitom potenciál vinnohradského zdravotnického areálu, ve kterém kromě naší fakulty působí ještě naše fakultní, budoucí univerzitní nemocnice Královské Vinohrady, Státní zdravotní ústav a Státní ústav pro kontrolu léčiv, je dle mého názoru nevyužit z dobré poloviny. Využití vidím především v nastolení dobré vzájemné spolupráce nad společnými problémy. Lékařské fakulty, včetně fakulty naší, převzaly mnoho rolí Institutu pro vzdělávání pracovníků ve zdravotnictví, především však roli organizátora specializačního vzdělávání, včetně praktického i teoretického školení a organizace specializačních atestačních zkoušek. Je pro nás důležité, že atestační zkoušky z hygieny a epidemiologie se mohou konat na akademické půdě. I tady předpokládáme velkou spolupráci jak se Státním zdravotním ústavem, tak se Zdravotními ústavy a Zdravotními úřady.

Naše fakulta v míře, která odpovídá jejím proporcím, se samozřejmě snaží preventivní segment medicíny rozvíjet. Možná, že mnohé z vás nezaujal, možná, že většinu dokonce nudil. To je určitě chybou fakulty a jejích učitelů. Budte si však jisti, že moderní medicína 21. století se k přístupům, které ovlivní moderní epidemie, zase vrátí. Bude potřebovat i lidi, kteří budou schopni se stejným západem, jako léčí, přistupovat k prevenci těch nejzávažnějších onemocnění. Budu moc rád, když alespoň někdo z vás na takovou výzvu někdy bude reagovat.

Většina z vás však zcela jistě bude pracovat v nemocnicích, ambulancích či diagnostických laboratořích. I tady bude mít prevence zcela jistě významnější roli. Už nyní prodlužujeme lidský život díky lepší výživě a lepší léčbě diabetu, hyperlipidemie

a hypertenze. Zásady těchto přístupů již nemají empirický základ, ale hluboce patofyziologický. Věřím, že mi dáte za pravdu, až budete mít nemocné s těmito chorobami. Až se klinická prevence bude provádět stejně razantně jako třeba angioplastika či terapie zářením. Jediný rozdíl však bude v tom, že ze zábrany nemoci není takové bezprostřední emoční uspokojení, jako ze záchrany života.

Povolání lékaře se jistě změní – nemocný ne

I letos je promoce velký den pro fakultu a skoro stovka našich absolventů, kterým dnes předáváme diplomy, nám ho příjemně rámuje. Promoční slavnost patří mezi ty nejkrásnější fakulta i univerzita se loučí se svými absolventy a posílá je na dlouhou profesní trať. Otázka pro nás, kteří jsme vás na tento vytrvalostní běh připravovali, je zásadní: připravili jsme vás dobře? Dovedeme nějak predikovat, jak bude vypadat svět za dvacet či čtyřicet let? Jak bude vypadat medicína, nemocnice a ambulance, jak bude organizováno lékařské povolání, jak se v medicíně uplatní vysokoškoláci nelékaři?

Nedávno jsem s vedoucím redaktorem časopisu Vesmír mluvil o zajímavé knize, která popisovala šalivost předpovědí vývoje světa. Kdo mohl v roce 1900 tušit, jaký bude svět za dvacet let? Nikdo si nedovedl představit válku se 40 miliony padlých. Kdo by si v roce 1930 představil druhou světovou válku, holocaust a totální geopolitickou změnu po válce? V roce 1948 jen málokdo tušil, že se může komunismus liberalizovat. A konečně, kolik lidí v roce 1970 věřilo na konec komunismu? Na začátku roku 2000 málokdo predikoval zničující možnosti teroristů. A za rok se staly realitou.

Když jsem před čtyřiceti lety končil medicínu, byla přesnost diagnóz u zemřelých okolo 70 procent. Nyní je to více než 95 procent. To je úžasný postup. Před čtyřiceti roky jsme neměli k dispozici také přístroje, jakými jsou přístroje sonografické, přístroje pro computerovou tomografii či magnetickou rezonanci. Představa, že bychom mohli znázorňovat struktury velké asi 1 mm, byla zcela utopická. Na výběr bylo asi šest antibiotik. Objev ACE inhibitorů, sartanů či centrálních antihypertenziv zcela proměnil účinnost léčby hypertenze. Podobně pak statiny a fibráty, znovu nalezené biguanidy a léky na principu inkretinů změnily léčbu hyperlipidemií a diabetu. Ze zoufalé prognózy nádorových onemocnění udělala moderní chemoterapie a radioterapie mnohem radostnější pole medicíny a nádorové onemocnění již dávno neznamená rozsudek smrti. Nová antipsychotika dovolila tisícům lidí opustit zamřížované pavilony psychiatrických léčeben. Biologická léčba mění prognózu pacientů s roztroušenou sklerózou, revmatoidní artritidou i Crohnovou chorobou. Nechci v tom výčtu pokračovat, pro mne je fascinující, pro vás možná nudný.

Jenomže až vy budete hledět po desetiletích zpátky, tak zcela jistě shledáte, že medicína je úplně jiná než ta, kterou jste měli na fakultě. Příznaky nemocí budou asi podobné, nemoci se asi budou často jmenovat jinak, nové klasifikace je přiblíží

patogenezi i genetice. Bude pokračovat přesun nemocných z nemocnic do ambulančí a jednodenních dispenzářů. Je možné, že výuka již brzy bude mít dominantní místo ve fakultních poliklinikách a že postupně opustí většinu nemocničních lůžek. V některých oborech již nemocné téměř nehospitalizujeme. Ale jak potom a zejména kde máme vyučovat mediky? Profesori spojení s nemocnicemi již budou ovlivňovat odborné společnosti méně a méně. Dominance ambulantní sféry si vynutí zcela jiná schémata výuková. Klasická nemocnice bude mít svou roli v intenzivní péči a dále v péči o staré lidi. Mladší půjdou po zákroku brzy domů. Můj obor diabetologie začal ve dvacátých letech minulého století úspěšně léčit do té doby smrtelnou chorobu, tedy diabetes 1. typu. Díky tomu dramaticky přibýlo chronicky nemocných diabetiků a masově se objevily chronické specifické komplikace diabetu. **Nyní se na diabetes téměř neumírá, ale jeho komplikace představují zásadní medicínský, sociální a také ekonomický problém.** Diabetes tak prošlapával cestičku, kterou se vydává spousta oborů. Díky záchraně většiny nemocných, kteří do nemocnice přijdou s akutním infarktem myokardu, přibývá pacientů s chronickým srdečním selháním. **Spousta hematologických a onkologických nemocných má prognózu, která se změnila z krátkých měsíců na velmi dlouhé roky. Struktura medicíny ani její financování však nejsou téměř na tyto přesuny připraveny.** Vy zažijete významný posun v organizaci medicíny, který bude spojen s jejími možnostmi. Telemedicína a dálkový přenos dat umožní sledovat a monitorovat pacienty doma. Na takové věci nejsou připraveny ani obrysy finančního modelu.

Pak tu bude spousta věcí, o jejichž podstatě nyní nevíme skoro nic. Můžeme si možná představit, co nám přinese rozvoj molekulárně pojaté medicíny, moderní prevence či cílená predikce postavená jak na individuální genetice, tak na genetické epidemiologii.

V posledních letech se naše škola snaží vás lépe připravovat na eticky složité situace spojené s medicínou. Některé z těchto situací již nyní představují dilemata a hlavolamy, které nemají jednoduchá řešení. Budiž vám však jednoduchým vodítkem známé lékařské *Salus aegroti suprema lex*. *Primum non nocere* představuje i nyní další základní vodítko naší denní etiky.

Naše povolání bude jistě jiné, než si ho dnes představujeme. V každém případě bude mít jednu jasnou jistotu. Nemocného, s jeho nemocí, s jeho bolestí, s jeho obavami. Vy jste ti, kteří jsou určeni k tomu, aby stáli na jeho straně. Díky tomu budete mít povolání slušné a ostatními lidmi vysoko hodnocené. To je privilegium, které si již brzy budete uvědomovat.

Přeji vám z celého srdce, abyste své rozhodnutí studovat medicínu a stát se lékařem, považovali za rozhodnutí šťastné. Do vašeho života profesionálního i osobního vám pak přeji starou univerzitní latinskou formulí vše dobré, štěstí i příznivý osud.

Quod bonum felix faustum fortunatumque eveniat.

Absolventi 3. LF UK

1. 10. 2011 – 3. 7. 2012

Magisterský studijní program všeobecné lékařství

Bačová-Kašparová Barbora	Jágrová-Baranková Klára
Bakalář Martin	Jandurová-Tekverková Iva
Balučová Veronika	Jaššová Katarína
Baran Tomáš	Jeníčková Petra
Bardová-Rejpalová Jana	Jiráčková Barbora
Barochová Tereza	Kálalová-Jandová Anna
Bartoš Hynek	Karočová Hana
Bělehrádková Hana	Karoši František
Bělohubá Milena	Klán Michal
Betková Štěpánka	Klímová Nikola
Bezdičková Kateřina	Konečná Pavla
Binhacková-Pouchová Alžběta	Konopa Jiří
Bistraninová Jana	Kosejk Ondřej
Březina Tomáš	Kostrouchová Markéta
Buček Abraham	Kotinová Veronika
Černoevič Ilja	Kotoušová Adéla
Čivišová Jana	Koutná Stanislava
Čupka Tomáš	Král Jan
Dobrovolný Jan	Králíková Nikol
Došková Lenka	Králová Vladislava
Eštková Veronika	Křižanovič Michal
Fajfrová Zuzana	Kroupa Josef
Ferdová Monika	Kulašová Veronika
Fialová Lenka	Kůlová Kateřina
Frajerová Denisa	Ludányiová Zuzana
Hájek Jakub Jan	Lukešová Veronika
Hirschová Kateřina	Malý Jakub
Holek Martin	Masný Oldřich
Homolková Jitka	Michalčíková Veronika
Horníková Tereza	Mikolášik Andrej
Hrabovská Monika	Minářová Kristýna
Hrochová Alena	Molnárová Katarína
Hrušková-Reinová Eva	Mužičková-Veverková Blanka

Náprstek Milan
Nechanská Barbora
Němec Jan
Nešpolová Kristina
Nováková Jitka
Oháňková Eva
Ohem Jan
Paurová Tereza
Pelcl Tomáš
Pelešková Pavla
Petříková-Macková Jana
Petrovičová Alexandra
Pirunčík Michal
Pobijaková Marta
Pohorská Anežka
Polidar Petr
Pouchová Anna
Pozdníčková Lucie
Pragrová Kateřina
Přívětivý Tomáš
Psotová Hana
Pushkina Nina
Richter Erik
Roženkova Klára
Rybářová-Dobišová Zuzana
Rytířová Alena
Salač Jan
Sedláček Martin
Seemann Jan
Skalická Šárka
Smíšková Zuzana
Soukupová Regina Adriena

Strakošová Hedvika
Stralczynský Vojtěch
Straňák Zbyněk
Straňáková-Šebková Kamila
Svítil Jan Bc.
Svobodová Gabriela
Šafra Adam
Ščigulinský Peter
Šimanovská Barbara
Škvorová Tereza
Šolcová Kamila
Špás Pavel
Tajč Tomáš
Talavera David
Tesař Jan
Uher Jiří
Vaňáková Barbora
Velebilová Aneta
Veselá Adéla
Veselá-Lukačinová Katarína
Vít Antonín
Vojta Michal
Votava Jan
Votroubková Andrea
Wurmová-Vogeltanzová Alena
Zahatňanský Juraj
Záleská Lucie
Zápalová Tereza
Zelená Šárka
Zelenka Ondřej
Zemanová Petra
Zmeškal Miroslav

Magisterský studijní program všeobecné lékařství (v anglickém jazyce)

Andreassen Stale

Anker Peder

Berntsen Dag Olav

Bertils Henrik Kristian

Brantefors Jesper

Bruseth Ole Nelvik

Calvert Elise Jane Solweig Mat

Figenschou Inni Sophie

Foerland Hege Kvalheim

Gramstad Olav Rogde

Grav Anna Kristine

Hagen Rolf Eikeland

Klofat Andreas

Nyberg Trine

O'Donnell Bruce John James

Ramlaul Navneet

Samareh Golestani Karan

Sandve Lars

Selnes Christoffer Vatnar

Shekarchi Siamek

Soondron Ramakrishal

Stangeby Andreas Thorvaldsen

Thorkildsen Tobias

Thue Magnus

Wiatrowska Katarzyna Agata

Vojtěch Matoušek

Rallye Rejvíz 2012

Ve dnech 30. 5. až 2. 6. se družstvo naší fakulty jako jediný zástupce studentů pražských lékařských fakult zúčastnilo šestnáctého ročníku největší mezinárodní soutěže zdravotnických záchranných služeb - Rallye Rejvíz (RR) 2012. Tato soutěž vznikla jako setkání posádek českých záchranných služeb sloužící k praktickému ověření a porovnání dovedností, až se během let vyvinula, podle organizátorů, v světově největší, prestižní mezinárodní zdravotnickou soutěž. Letos se Rallye zúčastnilo 93 posádek ze 17 zemí od Japonska přes Británii až po USA. Klání se koná v Jeseníkách, v okolí Koutů nad Desnou.

Před startem

Hned od prvních okamžiků bylo jasné, že konkurence bude tvrdá. Z celkem deseti studentských týmů byli pouze tři v soutěži poprvé, jeden z nich byl ten náš. Reprezentovat fakultu jsme odjeli tři, všichni studenti pátého ročníku: Jana Krocová, Vojta Matoušek a Tomáš Vyhlídka.

Před vlastní soutěží jsme absolvovali krátkou přednášku, a sice od MUDr. Dany Hlaváčové, která nám poodkryla současné možnosti postgraduálního vzdělávání vedoucí k atestaci z oboru Urgentní medicína a medicína katastrof.

Pro mne ještě zajímavější byl následující příspěvek porovnávající historii, organizaci a pozadí systému záchranných služeb v Evropě a Spojených státech, jehož autorem byl Američan s maďarskými předky Patric Lausch. Věděli jste, že americká záchranná služba vznikla až v 60. letech 20. století, jako přívýdělek pohřebních vozů v čase mezi převozy nebožtíků? Resumé bylo, že ač je severoamerický model to nejhorší pro pacienta, je celosvětově na postupu. Na obzvláštní pikantnosti tento příspěvek získal po vyhlášení výsledků.

Dále jsme absolvovali workshopy s řešením modelových situací, příkládáním pánevního pásu a tříděním zraněných metodou START.

Soutěž ještě nezačala a již jsme si přišli náležitě obohaceni.

Medická soutěž

Kolo, ve kterém soutěží studenti (MUC.RR), se konalo teprve potřetí. Krom toho, že expozice téměř reálné simulace je pro studenty cennou a hlavně zcela novou zkušeností, slouží MUC.RR i jako generálka pro následující „dospěláckou“ soutěž.

Soutěžící družstva rotovala po sedmi denních a třech nočních úkolech, výběr řešených problémů byl věru pestrý. Příjemné bylo, že jsme seznam všech nouzových výzev obdrželi hned po příjezdu – v předvečer soutěže, a tedy se nad nimi mohli ještě v klidu zamyslet a dopřipravit.

První úkol nebyl složitý, šlo jen o to zorientovat se v situaci, vyšetřit dítě spadlé z kola a uklidnit běsnícího otce. Navzdory tomu nás naše soutěžní premiéra mírně řečeno zaskočila.

Úvodní workshop s nakládáním pánevního pásu jsme záhy využili při ošetřování dřevorubce, který na sebe pokácel strom. Úloha byla bez záلودností, které jsme čekali, opět jsme ale bojovali s časem, takže být jsme na nic nezapomněli a pacienta zachránili, bodově byl tento úkol pro nás katastrofou.

Následný úkol byl tak trochu z kategorie medical science fiction. Přijeli jsme k autonehodě: osobní automobil narazil do sloupu vysokého napětí, na kapotě jsou spadlé vodiče. Na zásah hasičů bychom čekali celou dobu zásahu, problém bezpečnosti řeší telefonát rozvodné společnosti. Dále se potýkáme s bezvědomým řidičem, zjišťujeme hypoglykemii a jsme doma. Vůbec ne! Chvilí po prvním bolu glukózy pacient opět ztrácí vědomí, podáváme další glukózu; při natáčení EKG objevujeme inzulinovou pumpu, zaznamenané křivky pak prozradí infarkt spodní stěny. Tak to by snad stačilo! Pumpa odpojena, pacient v kontaktu, zaléčujeme infarkt a málem podáváme salicyláty, ač na ně má pacient alergii. Naštěstí má na zápěstí upozorňující náramek.

Dále jsme se museli vypořádat s vdechnutým řízkem, respektive hypoxií a elektromechanickou disociací, kterou ten způsobil u zákazníka nádražní restaurace. KPCR i s obtížným zajištěním dýchacích cest jsme měli dostatečně nacvičenou, z tohoto stanoviště jsme tedy odcházeli s velmi dobrým pocitem.

Přesně v této chvíli jsme ocenili odpočinkové stanoviště – slánění čtyř pater scho-dišťovou šachtou za asistence požárníků. Milé, ale je třeba opět zachraňovat životy!

Posledním stanovištěm denní etapy byl zásah v horách, kde na túře upadá otcí dcera do bezvědomí. Záhy jsme odhalili primomanifestaci T1DM, což nám v rámci tohoto stanoviště přineslo nejlepší výsledek ze všech studentských týmů.

V druhé, kratší, noční etapě nás zase v zcela jiném smyslu prověřila úloha s tříměsíčním kojencem s Downovým syndromem komplikovaným srdeční vadou. Příklad vyžadoval konzultaci s dětským kardiocentrem a rozhodnutí, zda vzít či nevzít do vozu chůvu.

Mnou vítanou novinkou byl úkol s urgentním příjmem. Posádka se stala týmem na UP fakultní nemocnice s plným komplementem. Aby toho nebylo málo, byla naší klientkou žena v nikábu hovořící pouze persky.

Nakonec jsme museli řešit dušnou adolescentku, ze které se nakonec vyklubala oběť plicní embolizace.

Úplně poslední a námi zřejmě ne zcela pochopený byl úkol spočívající v zásahu na místě hromadného neštěstí, probíhající ve virtuální realitě. Nápad to byl výborný, na počítači lze namodelovat prakticky libovolně velkou katastrofu, bohužel vžít se do panáčku na projekčních plátnech nám příliš nešlo.

Figurování v „dospělé“ soutěži

Soutěžící z MUC.RR slouží také jako vítaná pomoc v následující soutěži profesionálů, ať už jako časomíry, tak jako figuranti, tedy herci soutěžní situace s namaskovanými zraněními. I když jsem se trochu obával upoutání na jedno stanoviště, nakonec bylo figurování skvělou příležitostí, jak si udělat přehled o přístupu posádek z celého světa. Setkání s každou z nich bylo pro mne obohacujícím, ať už se jednalo o

empatický přístup týmu z Kypru či tzv. taktické nosné systémy na vybavení, které užívaly polské posádky.

Celá akce byla ohromná a organizátoři si opravdu zaslouží velkou úctu. Počítejte se mnou: na stanovišti, kde jsem se nacházel, nás bylo 5 (2 figuranti, 2 rozhodčí a časomíra). Vynásobte dvěma (souběžně posádky s lékařem a paramedické), opět vynásobte dvěma (paralelně národní a mezinárodní soutěž), přičtete 4 chudáky, co v dešti organizovali parkování a plynulost příjezdu posádek, a nyní máte představu, jak asi vypadá jeden úkol. Denní etapa „velké soutěže“ měla úkolů deset, noční tři.

Protože jsme figurovali jen na denní etapě, mohli jsme během noční objíždět stanoviště a opět se něco přiučit.

Helpíkův pohár

Během sobotního dopoledne se uskutečnilo republikové kolo soutěže žáků pátých tříd v první pomoci, tzv. Helpíkův pohár. Spíše než o neúprosné hodnocení jde v poháru o motivaci mladých zdravotníků, částečně i výuku a dopilování znalostí, které páfáci získali pouze během letmé několikahodinové výuky. Malí záchranáři se vsutku činili, v jejich blízkosti bych se věru oběhové zástavy nebál, někteří dokonce naprosto suverénně používali automatický externí defibrilátor.

Vyhlášení výsledků

Poslední soutěžící – výherci Helpíkova poháru - byli vyhlášováni jako první. Myslí, že to pro ně musel být úžasný zážitek, jít si pro pohár na tribuně před stovkami

záchranářů z celé zeměkoule. V kontrastu s kritikou amerického systému, které se dočkal v jednom z úvodních příspěvků, byly oba vítězné týmy mezinárodní soutěže ze Spojených států! Pro přednášejícího mohlo snad být útěchou, že jeho krajané (maďarský tým) se v soutěži posádek s lékařem umístili druhí.

Družstvo 3. LF UK skončilo na 8. místě, což vzhledem k loňské účasti lépe umístěných družstev nepovažuji za vůbec špatné.

Spanilá jízda

Již tradičním zakončením akce byl průjezd kolony všech soutěžních vozidel okruhem jesenických údolí, a to za plného blikání a houkání. Ačkoliv se jim dost divím, obyvatelé ospalých horských vesniček asi stovozidlovou kolonu vytrvale zdravili.

Co jsme si odvezli

Rejvíz není jen soutěž, je to svět sám pro sebe. Krom jiného nás překvapila neuvěřitelně milá atmosféra, kterou je celá soutěž prodchnuta. Snad i proto, že jsme byli noví, rozhodčí a organizátoři si nás hodně hleděli, zastavovali nás a ptali se, jak se nám akce líbí a co by podle nás šlo zlepšit.

Vyzkoušeli jsme si, co bychom si jinak zcela jistě nevyzkoušeli. Řešili jsme komplikované skutečné i smyšlené případy, byli jsme ve společnosti záchranářů mnoha zemí světa.

Zápolili jsme mimo jiné sami se sebou.

Zejména z prožitku „zraněného“ během figurování jsem si odnesl mnoho postřehů, které bych v další praxi rád využil. RR byl pro mě ze všeho nejvíc výcvikem a výrazným posunem mých dovedností. V neposlední řadě mě tam také naučili používat joystick.

Doporučení pro případné následovníky

Pokud jsme některé z čtenářů -studentů dostatečně namotivovali k případné účasti na některém z dalších ročníků, připojujeme ještě pár postřehů:

- teoretická příprava – je nezbytným základem, včetně dávkování léků. Krom kurzu Dr. Höschlové můžete sáhnout po:
 - BYDŽOVSKÝ, Jan. Tabulky pro medicínu prvního kontaktu.
 - POKORNÝ, Jan. Lékařská první pomoc. 2.
 - POKORNÝ, Jiří. Urgentní medicína
 - DOBIÁŠ, Viliam. Prednemocničná urgentná medicína. Tato kniha je od hlavního rozhodčího soutěže;
- praxe – za přínosnou považuji též praxi na záchranné službě, je vítaným zpeřtřením oproti nemocničním praxím, nasajete atmosféru výjezdů a hlavně se naučíte manuální dovednosti jako je například transport na schodolezu či fixace

ve vakuové matraci. Mimo jiné je po splnění rozsahu a výkonů uznatelná jako praxe z volitelného oboru;

- trénink spolupráce a komunikace v týmu – tento bod je úhelným kamenem soutěže. V týmu byste se měli dobře znát. Neměli byste se bát na chvíli zastavit, poradit se a naplánovat další postup;
- modelové situace – sehraje si situace z minulých ročníků RR! Odkryjete tak svá slabá místa. Pokud seženete i herce, bude to optimální;
- důslednost při provádění úkolů, systematicčnost – jak vám jistě napoví hodnotící listiny úkolů, i když je vám diagnóza ode dveří jasná, musíte vždy provést komplexní anamnézu, fyzikální vyšetření a dostupnou přístrojovou diagnostiku;
- chuť – bylo velmi příjemné mít s sebou dalšího nesoutěžícího člena týmu, který vám pomůže nosit vybavení, hlídá itinerář a soustředí se na pořizování fotodokumentace;
- jiné akce – samozřejmě nejlepším tréninkem na RR je účast na podobném typu soutěže, např. na Studentském MARATON Biskupice, Rescue Academy Orava – Záchrana, Inter vitam et exitum a Rozkoš Rescue.

Poděkování

Chtěli bychom poděkovat především naší fakultě a panu proděkanovi MUDr. Davidu Marxovi za finanční podporu, bez které bychom asi ani nejeli, a za fakultní trička; dále MUDr. Kristině Höschlové za kurz urgentní medicíny organizaci soustředění; MUDr. Matouši Schmidtovi za zprostředkování stáží na KAR, klinické tréninky a nácvik resuscitace; Ing. Františku Machovi za velkou psychickou a organizační podporu přímo na soutěži a pořízení fotodokumentace; Katarině Veselé za upozornění na chyby; Honzovi Seemanovi a Tomáš Tajčovi za předání zkušeností z loňské účasti na MUC.RR; Zaměstnancům anesteziologie FNKV za klinický výcvik a zaměstnancům ZZS Kraje Vysočina za praktický výcvik.

Radkin Honzák

Hledá se! Odměna 1000 mexických dolarů

Ještě k VNR 1/2012

Na tomhle světě mám rád spoustu věcí a patří mezi ně také slova. Převaluju si je v mysli i na jazyku a závidím Milanu Kunderovi esej o jedinečném českém substantivu „lítost“. Brelova básně Pro trochu něhy je úžasná, ono i ve francouzštině – Pour un peu de tendresse – to zní krásně, ale mně pro specifický pocit stačí slovo „něha“.

Jeho protipól slyším a hlavně cítím při vyslovení pojmu nenávist, v němž vnímám něco mezi ostrou dýkou a meluzínou. Závidím synestetikům jejich barevné a hudbou ozvučené vidění a slyšení, jejich bohatství vjemů. A tak si doplňuji potěšení tím, že pátrám po původu a vývoji výrazů, které mě zaujmou.

Nedávno jsem dostal newsletter o nových outfitech a outdoorové výbavě, jehož odesílatel na konci žádal o mé vyjádření, že ho taky lajkuju. Jak jsem byl vděčen češtině za její citoslovné substantivum, které je úžasným znělým překladem výkřiku Pierra Cambronne u Waterloo, o němž Victor Hugo (ten má na Smíchově ulici, zatímco generál Cambronne nemá v Praze nic, ale v Paříži ano – pár minut od Eif-felovky) řekl, že je to nejkrásnější slovo, které kdy Francouz vyřkl.

Zaplevelování a prasečení češtiny anglismy, resp. amerikanismy je hnusnou módou a pokud bych vzal takový výraz do úst, odporem bych zvracel a to nemám rád, protože emoce hnusu je doprovázena silnou parasympatickou reakcí celého organismu. Dá-li Bůh, tyto výrazy zmizí. Naději mi dodává, že jsem zažil zrod, vzestup a zasloužený pád spousty jiných nechutností.

Mnoho cizích výrazů však u nás zdomácnělo a málokdo už tuší, jak vznikly a co původně znamenaly. Například oblíbené a frekventované slovo **bankrot** se zrodilo v časném středověku v Itálii, kde směnárníci své řemeslo provozovali na ulici. Na dřevěné lavici (banca) měli rozložené hromádky s mincemi různé měny. Také půjčovali peníze, a když o ně při neúspěšných transakcích přišli, na znamení, že s živností končí, rozmlátili lavici. Rozbitá lavice (banca rotta) tak sice beze slov a čísel, leč jasně vyjádřila jejich finanční situaci. Dnes není nutné demolovat nábytek, lepší je tím správným způsobem včas odjet na Bahamy a tam přestoupit do kategorie VIP.

Pojem **snob** pochází z Anglie, z dob, kdy se vzrůstající buržoazie začala ucházet o své místo na slunci a cpát se mezi chudnoucí šlechtu. Ta si ale dál zakládala na svých rodových titulech a bylo nemyslitelné, aby na společenské události vstupovali jedinci neotitulovaní, což kupčící a začínající průmyslníci byli. Ceremoniáři, kteří je uváděli, jim proto vynalezli před jméno označení „sine nobility“, které na vizitkách bylo uváděno ve zkratce „s. nob.“. A snobové byli na světě!

Zkratku **V.I.P.** (Very Important Person) uvedl do oběhu sir Winston Churchill ve druhé světové válce a označil jí jedince nepostradatelné pro konečné vítězství. Ti se těšili stejné vážnosti, úctě, péči a ochraně jako sama královská Výsost. Novou náplň dostal pojem VIP až v postmoderně charakterizované úpadkem a devalvací hodnot, jakož i titulů. V době, kdy je každý majitel kolotoče generálním ředitelem a manažerem a nedoučený elektrikář „ajtákem“, se mezi VIPy sápe nepřehledná smečka snobů.

Koučů (a kouček – nebo snad koučiň? koučině podle hokyně?) máme tolik, že bychom jimi mohli dláždit. Co Čech, to **kouč**. Nevím, jakou kvalifikaci pro své počínání mají, asociace mě vede k právnické fakultě v nejmenovaném západočeském městě Plzni, předpokladem ale nesporně je nesmírná drzost. Měli by však vědět, že

mají maďarské kořeny, a jak napsal klasik, každéj Maďar může za to, že je Maďar a důsledky ať si přičtou sami.

Jak to začalo? V malém hornouherském městě Kocs žil kovář, jehož jméno se nedochovalo, který na objednávku Ladislava Pohrobka (ale také není vyloučeno, že až jeho následovníka Matyáše Korvína) vyrobil větší a pohodlnější vůz, než byly povozy stávající. Tento dopravní prostředek byl jednak těžší, ale především byl opatřen péry, která zmírňovala důsledky dopadů kvality tehdejších cest na pasažéry. Jako „Kocsi szeker“ – vůz z Kocse - získal záhy oblibu v celé Evropě. Kocsi szeker se stal u nás kočárem, v Anglii to byl coach, v Německu Kutsche, pouze ve Finsku, kde jazyk stejně jako v pravlasti kočárů patří do ugrofinské skupiny, je to slovo podobné, a to valmentaja.

V devatenáctém století se objevuje v oxfordském studentském slangu jako výraz pro spomocníka, který studenta pohodlně provede až k úspěšné zkoušce. Podle latinského přísloví „A bovi maiore discit arare minor“ (pro ty, kteří by si to, stejně jako tehdy já, museli hledat ve slovníku: Větší vůl učí orat menšího). Tak individuální služba za úplatu položila základ výnosnému řemeslu, v němž u nás dominuje Mirka Čejková.

Po tomto hitchcockovsky rozvleklém úvodu přicházím k meritu věci. Na 3. LF UK v Praze působí jako šéfredaktorka velice kvalitní a milé kvartální Vita nostra revue paní magistra Fleissigová, kterou mám rád, protože šíří moje geniální texty mezi domorodci. Máme ale také další společné zájmy – slova.

Paní magistra uveřejnila v prvním letošním svazku zmíněné revue svůj text nazvaný Paní W. a paní B, v němž pátrá po totožnosti dvou dam, které zásadně nejsou titulovány „paní“, ale *stará Weitingerová* a *stará Blažková*. Protože členové obce akademické jsou od přirození zvidaví a také sečtělí, sešlo se několik – bohužel velmi neurčitých – odpovědí (jedna z nich moje), trochu ve stylu Cimrmanových slepých uliček: tudy ne. Nabídl jsem tedy paní magistře, že rozšířím oblast pátrání i tam, kam se Vita nostra revue tak často nedostane, což tímto činím. Abych předešel frustracím, upozorňuji, že již byly – marně – vytěžovány tyto zdroje: Riegrův slovník naučný (1873), Ottův slovník naučný (1908), Masarykův slovník naučný (1933) a www.mudrcove.na portálu Seznam.cz.

Nepochybuji, že tento můj blog přitáhne svým titulem milovníky detektivních záhad, kteří se obrátí na milovníky jazyka a že naše společná touha, kterou sdílíme s paní magistrou Fleissigovou, bude ukojena.

ALMA MATER

PLÁNY MINISTRA
ZKUŠENOSTI Z PRAXE

Petr Fiala

Když se zápisným přišla UK, mluvilo se o pěti šesti tisících ročně

Kdy předpokládáte, že předložíte reprezentacím vysokých škol návrh vysokoškolského zákona?

Byl bych rád, aby jednání s reprezentacemi vysokých škol probíhala velmi intenzivně už od září. Nechci v první fázi předložit vysokoškolskou novelu, ale nejdřív bych se chtěl s reprezentacemi VŠ vrátit k jakémusi katalogu témat, která by měla být předmětem novely, a nad nimi diskutovat.

Dokážete si představit, že by se vám podařilo zákon do dvou let prosadit?

Dovedu si to představit, a dokonce bych chtěl, abychom podobu novely měli hotovou do konce letošního roku. Reforma by měla probíhat ve třech směrech. Jednak pracujeme na věcné podobě zákona o finanční pomoci studentům, který nebude směřovat ke školnému, ale bude zaměřen na pomoc s životními náklady v průběhu studia. Druhý směr je novela zákona o vysokých školách, která by obsahovala reformní kroky, třeba úpravu akreditačního procesu, postavení profesorů, zavedení prvků kvality atd. A vedle toho budeme připravovat novelu, která by se zabývala poplatkovou agendou.

Myslím si, že by nebylo dobré tyto věci spojovat dohromady. Pro reformní novelu bychom mohli najít širší podporu napříč politickým spektrem, zatímco u poplatkové agendy se to nedá dobře předpokládat a nerad bych, abychom ohrozili změny, které jsou pro většinu akademické obce, odborné veřejnosti a politické reprezentace přijatelné.

Prozradíte výši zápisného?

Výši zápisného zatím prozradit nemohu. Protože žádná není stanovena. Ale rozhodně musí být tento poplatek sociálně únosný a nemůže nikomu bránit ve studiu na vysoké škole. Všichni podvědomě vycházíme z částek, které zazněly kdysi. Když s verzí zápisného přišla Univerzita Karlova, to se mluvilo o pěti šesti tisících ročně, a to jsou částky, které při debatě o zápisném mají všichni tak trochu v hlavě.

V zájmu větší jistoty studentů si dovedu představit, že horní hranici zápisného stanovíme přímo ve vysokoškolském zákonu, aby ji nebylo snadné měnit.

Pokud by se některým studentům mělo zápisné odpouštět, jak by takový student prokazoval, že je sociálně slabší?

Už přidělujeme sociální stipendium, takže ty mechanismy existují. Neznamená

to, že je mezi nimi rovnítko, jen říkám, že toto stát umí. V tom bych takový problém neviděl. Pokud ale bude částka zápisného nízká, možná to ani nebude potřeba. Musíme však postupovat na základě analýz promyšleně, je to nepochybně citlivá otázka.

Co znamená finanční pomoc s životními náklady v průběhu studia?

Není to zavedení půjčky, kterou by si mohl vzít ten, který ji potřebuje, za výhodných podmínek stanovených státem. Takové nástroje jsou v zahraničí obvyklé.

Samozřejmě to není jediná pomoc, když si uvědomíme všechny sociální a finanční nástroje, které stát používá k tomu, aby studentům pomáhal. Také nezapomeňme, že veškeré poplatky, které škola vybírá za prodloužení studia a další věci, jdou do stipendijního fondu, čili se vracejí zpátky studentům. Takže nejsme v prostoru, ve kterém by nebylo po této stránce o studenta postaráno.

Stát vysoký úrok za studenta zaplatí?

Musela by tam být garance státu, která by vedla ke snížení úroku, jinak by to nemělo smysl. Nemohlo by to fungovat jen na komerčním principu, to by žádná pomoc státu nebyla.

Bude v tom hrát roli i studentův prospěch?

Nejde ani tak o prospěch, diskuse se týká třeba i nové hranice. Zda se to má týkat prezenční formy studia, nebo i jiných forem studia. Nejsou to úplně jednoduché otázky. Proč by měla být stanovena věková hranice, když může studovat kdokoliv? Ale věkové hranice máme i v jiných zákonech, jsou obvyklé třeba i v takových zemích, jako je Velká Británie. Stát má také zvažovat, dokdy se mu vyplatí, aby podporoval něčí studium atd. atd.

Nepřipadáte si někdy jako populist, když slyšíte potlesk za všech stran i z tábora opozice? Učinil jste zatím jen pár kroků, ale zatím sklízíte spíš chválu. Jak to?

Některé kroky nebyly příliš snadné. Přiznám se, že o jejich popularitě nijak nepřemýšlím. Myslím, že jsou to kroky nezbytné a prokazují i jakousi koncepci a konkurenci. Proto mě ani nijak nepřekvapuje, když dobře zdůvodněná a nutná rozhodnutí podpoří i opozice. Naopak to vítám, protože právě oblast školství a vzdělávání je ta, kde by k širšímu konsenzu mělo dojít.

A to, že se některá rozhodnutí, která se týkají opravdu budoucnosti našich dětí – a to nemyslím jako frázi – setkají se souhlasem odborné veřejnosti, a nakonec i širším politickým souhlasem, mi připadá jako žádoucí, a vlastně by to tak mělo být nejen v oblasti školství.

Jiří Mach

Část rozhovoru v deníku Právo, 1. 9. 2012

Školné jako nástroj konkurence?

Spory mezi zastánci a odpůrci reformy vysokých škol ve střihu, který prosazovala Nečasova, Fischerova a Topolánková vláda, se dají popsat jako spor mezi dvěma skupinami.

V jedné jsou příznivci názoru, že české VŠ potřebují radikální reformu s výraznými tržními prvky. Druzí tvrdí, že mají vycházet z modelu vzdělání jako důležitého veřejného statku a klást důraz na veřejné VŠ v tradičním univerzitním pojetí.

Důležitou složkou tržního přístupu byl požadavek zavedení školného. Povinné zpoplatnění studia vytváří tlak směřující k tichému „zrovnoprávnění“ podmínek fungování škol veřejných a soukromých.

Vytratí-li se z poslání univerzit hodnota vzdělání jako veřejného statku a zavede-li se pro všechny studenty režim, že se za vzdělání platí, protože je to především cesta k dosahování privátních výhod, může snadněji následovat další krok. Soukromým školám vznikne stejný nárok na veřejné finance jako školám veřejným, nebo se výrazně omezí veřejné výdaje na VŠ vzdělávání.

Projekt Reforma terciárního vzdělávání, z něhož si zúčastnění „experti“ odnášeli ročně až milionové osobní příjmy (za někdejší ministryně Miroslavy Kopicové) a který je nyní jedním z prohřešků, za které Evropská komise zastavila proplácení operačního programu Vzdělávání pro konkurenceschopnost, zdůrazňoval školné jako prvek posilující tržní mechanismy ve vysokém školství.

V čem se to projevilo? Například v tom, že součástí šetření postojů akademických pracovníků českých vysokých škol (konalo se v polovině roku 2009 s cílem demonstrovat podporu reformním plánům) byla i teze „Správně nastavené školné by fungovalo jako nástroj zvyšování konkurence mezi školami“. Zavedení školného s tímto cílem bylo zahrnuto mezi hlavní změny, které by chtěli zastánci reformy uskutečnit. Průzkum zkoumal jen pocitové postoje pro a proti zmíněné tezi. Nebyl to experiment, který by ji mohl potvrdit, nebo vyvrátit. Za takový experiment je nyní možné označit chování britských vysokých škol.

Konzervativní vláda na nich zavedla zvýšené limity pro školné 9000 liber ročně s volností částku si určit. Vláda sama v roce 2010 rozptýlovala obavy, že všechny školy nasadí maximum, a tvrdila, že školné dosáhne povoleného maxima jen ve zcela výjimečných případech.

Data z letošního července však ukazují, že představa o školném jako nástroji konkurence mezi školami selhala. Z dvacítky elitních univerzit z tzv. Russel Group stanovilo plných devatenáct rovnou maximální hodnotu a ani pro akademický rok 2013/2014 ji nehodlá snižovat nebo rozlišovat. Výjimkou je London School of Economics s poplatkem 8500 liber, který se od maxima významně neliší.

Prakticky neexistující diferenciace školného – a tedy nemožnost považovat je za prvek tržní hodnoty – panuje v celém VŠ systému. Tři čtvrtiny britských škol včetně bývalých polytechnik účtují maximální hodnotu. Žádný efekt zvýšené konkurence se prostě nedostavil.

Největší podíl na snížených hodnotách školného pro vybrané skupiny studentů má jen státní systém podpory, vynucovaný Úřadem pro spravedlivý přístup ke vzdělání. V tržní metafoře jde o pozitivní vliv státního regulátora, bez kterého by k diferenciaci školného prakticky nedocházelo.

Bez ohledu na pocity zastánců lze konstatovat, že empirické údaje „reformní“ pověru o školném jako faktoru podpory konkurence mezi školami zcela jasně vyvracejí.

Právo 2. 8. 2012

Rektorka Lipské univerzity prof. Beate A. Schückingová

Největší chyba politiků? Škrty ve vzdělávání

Paní rektorko, ve kterých oblastech bychom se podle vás mohli brzy dočkat prohloubení spolupráce mezi univerzitami?

Velmi bych podpořila vznik společného doktorandského kolegia. Během svého nedávného pobytu v Praze jsem hovořila s děkanem 1. lékařské fakulty o výzkumu adipositas. Lipsko je v této oblasti silné a Univerzita Karlova se zaměřuje na výzkum diabetu. To je oblast, kde si dovedu představit vznik doktorandského kolegia.

Další možnosti vidím v rozšíření spolupráce v matematice. Na relativně velké matematické fakultě v Lipsku působí mladí profesori s granty ERC, fakulta spolupracuje v přírodních vědách s Institutem Maxe Plancka. V takto vymezených oblastech se skrývá velký potenciál.

V Lipsku se část univerzitních budov spojila v kampus. Na Univerzitě Karlově probíhá dlouhodobě diskuse o potřebě výstavby kampusu. Myslíte si, že existence kampusu je předností?

Naopak. Myslím si, že pro univerzitu je předností poloha ve středu města, tak jako je tomu i v Lipsku. Lipsko nemá univerzitní kampus v americkém stylu a univerzita není jako některé německé univerzity postavena na zelené louce. V centru Lipska stojí několik budov více u sebe a jsou spojeny do kampusu. Pokud jsou budovy roztroušeny po městě, jsou s tím sice spojeny určité ekonomické obtíže, protože je potřeba více správců a podobně, ale pro atraktivitu univerzity, a o tom jsem pevně přesvědčena, je centrální poloha ve městě velkou předností. A naopak – univerzita

je atraktivní pro město, protože se v centru pohybují mladí lidé a to opět dělá město atraktivním.

Ve složité ekonomické situaci mají politici sklon snižovat rozpočty univerzit. Co byste na základě svých zkušeností doporučila českým politikům?

Velmi bych vám přála, aby vaši politici byli moudří a rozmysleli si, zda je opravdu nutné šetřit na vzdělání. Pro budoucnost země není možné udělat větší chyby než šetřit na vzdělání.

V loňském roce, během kterého jsem měla možnost to sledovat, jsme bojovali, abychom zemské vládě vysvětlili, že se sice počet mladých lidí v Sasku slabě snižuje, ale počet studujících dosud nepoklesl. Naopak, pokud bychom měli dostatek zaměstnanců, mohli bychom každým rokem přijímat více studentů. Minimálně jsme nyní dosáhli toho, že zemská vláda to pochopila. Poté co jsme museli místa zredukovat, je můžeme v následujících třech letech opět mírně rozšířit. Trochu nám to usnadní situaci, ale svádíme těžké boje.

autor: P. K.

I-Forum 22. 8. 2012

VĚDA

STUDIE

WORKSHOP

ABSTRAKTA

Jiří Ramba

Nemocný 22. český král a římský císař Rudolf II. Habsburský

18. září 1552 – 20. ledna 1612

*„Jeho zjev byl tak majestátní, že mnohokrát cizí velvyslanci z překvapení až oněměli. Třicet sedm let jeho vlády byly zlaté roky míru, radosti a blahobytu. Jeho dvůr se stal skutečným svatostánkem múz, útočištěm učenců a umělců, především malířů a astro-
nomů, kterým byl císař Nejmilostivějším patronem, ale i zasvěceným společníkem.“* Tak hodnotil toto období německý básník a spisovatel Sigmund von Birken v roce 1657.

O fyzické osobnosti existují svědectví současníků, kteří popisují zjev a chování císaře Rudolfa II. Například benátský vyslanec u císařského dvora ve Vídni Giovanni Corraro zaznamenává k roku 1574, že „*princové Rudolfa (jeho bratr) Ernest si za svého pobytu ve Španělsku (1564-1571) osvojili jistou pýchu, která se projevovala v jejich gestech a chování a činila je méně oblíbenými. Proto jejich otec císař Maxmilián II. jim poručil, aby své chování změnili, aby nebyli označováni za nadutce. Oba navíc nebyli od přírody příliš sdělní. Rudolf si dokonce vysloužil přezdívku > Rodolfo di poche parole*

Podobizny mladého Rudolfa v 14 a 18 letech

(*málomluvný*) <.“ Přesto však všichni, kteří s Rudolfem přišli do styku, přiznávali, že zjev Rudolfův byl majestátní, vzbuzující úctu a respekt.

Později se k osobě a chování císařově vyjádřil v roce 1607 benátský velvyslanec u pražského dvora Giacomo Soranzo: „*Rudolf byl spíše malé postavy, docela pěkného růstu a poměrně rychlých pohybů... Jeho bledý obličej, ušlechtilé formované čelo, jemně vlnité vlasy a vousy a velké oči dívající se s mírností kolem sebe vyvolávaly u lidí hluboký dojem. V jeho jednání nebylo nic z velkopanského vystupování, choval se spíše zdrženlivě a poněkud plaše. Stranil se hlučné společnosti a obvyklých zábav. Žerty nemiloval a smál se jen vzácně. Vedle lovu se bavil hrou s míčem a jízdou na koni. Tu považoval i později za nutný tělesný pohyb. Při audiencích byl trpělivý, laskavě nakloněn a přístupný k hovoru, ač sám málo mluvil s nápadnou pohodlností. Ovládal několik jazyků, němčinu, španělštinu, latinu, francouzštinu a částečně i češtinu. Nicméně němčinu měl ve zvláštní oblibě.*“

Často však přeceňoval své schopnosti vladařské, vědom svého významu panovníka z Boží milosti. Domníval se, že má i stejné schopnosti vojenské, ačkoliv nebyl nikdy ani ve vojenském táboře, natož ve válce.

Zdravotní stav a smrt císaře Rudolfa II.

Z historických pramenů víme, že císaře od 80. let trápily záchvaty a výbuchy duševní choroby následované trudnomyslností. Císař odmítá audience, stupňuje se nechuť věnovat se úředním povinnostem, straní se svých ministrů.

Oficiální osobnosti a poselstva nechával čekat na audienci celé dny i týdny. Zhoršování psychického stavu docházelo i díky křivdám, které mu působil jeho bratr Matyáš.

Strach o moc a nedůtklivost ke všemu, co by se mohlo dotknout císařského majestátu, byly také začátkem Rudolfovy duševní choroby. Po majestátu o náboženských svobodách, vynuceném v roce 1609 českými stavy, přestává Rudolf vnímat i osobní záležitosti. Jen málokdy se probouzí z apatie, pouze stihomam jej dokáže vyburcovat ke krátkodobé činnosti. Nedůvěřuje lidem, brachiálně útočí na sloužící a dokonce se u něho projevuje snaha o suicidiální sebepoškozování.

U císaře se rozvíjel obraz duševní choroby cyklické maniodepresivní psychózy. Po Rudolfově abdikaci dne 23. května 1611 a následující korunovaci jeho bratra Matyáše se očekávala Rudolfova bouřlivá reakce. Stal však se pravý opak, císař se uzavřel ve svých komnatách na Pražském hradě. Historik a spisovatel Pavel Skála ze Zhoře zaznamenal, že císař „smutně truchlí“.

Na podzim roku 1611 císař těžce onemocněl, jen osobní lékaři věděli, že u císaře se rozvíjela francouzská nemoc, choroba, kterou získal snad ještě ve Španělsku. A tak kombinace dvou těžkých a stále se zhoršujících duševních onemocnění: cyklické maniodepresivity a progresivní paralýzy po luetické infekci vedla ke zvětšování potíží, což nasvědčovalo neustálému pokračování choroby. Na začátku roku 1612 se na stehnech objevily velké a bolestivé abscesy, objevilo se chrlení krve a neuhasitelná žízeň a 20. ledna císař zemřel.

Rudolf II. Rank-xeroxový rentgenogram. Orig. E. Vlček, 2000

Exhumace pohřbu císaře Rudolfa II.

V roce 1974 bylo v souvislosti s restauračními pracemi prováděnými v katedrále sv. Víta opravováno Colinovo mauzoleum. Jak píše profesor MUDr. Emanuel Vlček, DrSc., „při této příležitosti byl proveden i průzkum obsahu mauzolea, tj. byly prozkoumány pohřby císaře Ferdinanda I. a jeho manželky Anny Jagellonské a jejich syna císaře Maxmiliána II. V témže roce navázala na průzkum těchto pohřbů i exhumace schrány s pohřbenými orgány Rudolfa II., které byly ihned po balzamací jeho těla pohřbeny v kapli v katedrále sv. Víta.

Výzkumy prováděla Kancelář prezidenta republiky ve spolupráci s Národním muzeem v Praze (pod vedením výše jmenovaného) za spoluúčasti širší odborné komise.

V následujícím roce byly ještě prozkoumány i pozůstatky císaře Rudolfa II. uložené samostatně v hrobce českých králů a konečně v roce 1991 i ostatky jeho sestry Eleonory. Tím jsme získali možnost realizovat antropologicko-lékařský průzkum tělesných pozůstatků zástupců tří generací dynastie Habsburků, které byly pohřbeny v Praze. Tedy císaře Ferdinanda II. a Anny Jagellonské a jejich syna Maxmiliána II. Bohužel pozůstatky manželky císaře Maxmiliána Marie Španělské nemohly být prozkoumány, neboť císařovna zemřela ve Španělsku a tam byla i pohřbena. Třetí generaci reprezentoval vnuk Ferdinanda, císař Rudolf II. a jeho sestra Eleonora. To byli současně poslední příslušníci rodu pohřbení v Praze, neboť počínaje nastupujícím císařem Matyášem, bratrem Rudolfa II., byli již další Habsburci ukládáni v kláštere kapucínů ve Vídni.“

Pozůstatky Rudolfa II.

Protože jsem byl přizván ke konzultaci a seznámil se s podrobnou dokumentací (odlitky lebky, rtg snímky, dokumentace antropologická - kresebně, metricky i fotograficky) soustředíme pozornost na lebku Rudolfa II.

Lebka je nápadná svou drobností a gracilitou, ale hlavně charakteristicky utvářenou obličejovou kostrou. Při pohledu zřepředu je čelo císaře vysoké, klenuté bez zdůraznění čelních hrbolů a nadočních oblouků. Nosní kořen přechází plynule do hřbetu nosních kůstek, které nejsou v bodu nasion zařiznuty. Očnice jsou vysoké, poněkud odlišného tvaru (pravá okrouhle hranatá, levá okrouhlá). Horní okraj očnic je tenký, nos úzký s lehkou asymetrií nosních kůstek (*Rudolf se zabýval „čtením z tváře“ a chlubil se tvarem svého nosu, neboť jej prý předurčoval být skvělým panovníkem a velkým učencem*). Lícni kosti jsou slabé, zvláště pak vlevo, lícni přechod je nevýrazný. Jařmový oblouk je středně silný, processus mastoideus je krátký a slabý.

Nejpozoruhodnější na lebce jsou obě čelisti. Horní čelist je malá a krátká se zcela atrofickými alveolárními výběžky. Výjimkou je poměrně mohutný kostní pilíř s pevně ukotveným špičákem na pravé straně. Dobře je patrná hladká patrová deska, či spíše destička. Až na špičák byly zuby horní čelisti ztraceny během života

císaře. V oblasti řezáků je subnasální krajina nápadně nízká a navíc v oblasti řezáků s miskovitým kostním defektem 25 x 12 mm velikým, jehož stěny mají hladký povrch. Na dně jsou zachovány dvě foramina incisiva.

Dolní čelist je výrazně prodloužená, navíc ji zvýrazňuje bradový hrbol. Kompletně je zachovaný, zčásti abraďovaný chrup, v postranních partiích s velkým nánosem zubního kamene.

Podle typu abraze zadních kvadrantů lze soudit, že původní horní frontální zuby s vějířovitě postavenými řezáky v zubním oblouku dosahovaly jen do úrovně špičáků dolní čelisti, takže dolní řezáky nebyly zapojeny do pracovní činnosti. Obrácený skus dosahoval extrémní velikosti, mezera vzhledem ke špičáku činí 17,5 mm. Podle stupně abraze (např. u šestek: vpravo 3°, resp. 1,5°) se zdá, že ke ztrátě chrupu došlo podstatně dříve na levé straně.

Orofaciální skelet byl podroben rentgenkefalometrické analýze (prof. MUDr. Zbynek Šmahel, DrSc.), kde „disproporce v předozadním postavení obou čelistí ukázala na těžkou třetí skeletální třídu“.

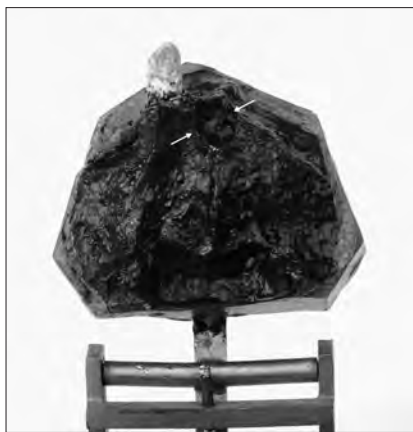
Z klinického hlediska je hlavním představitelem tohoto typu anomálie miskovitý neboli talířový obličej (dish face).

Pozoruhodnou zajímavostí se staly nálezy učiněné ve zbytcích mumifikovaných tkání pravé tváře císaře. Byla zde objevena měděná svorka, dřevěný kolíček, malý slitek zlata a ligatura z tenkého provázku. To vše mohlo sloužit k fixaci nějaké zubní náhrady nebo podpůrného předmětu.

Je známou skutečností, že například anglická královna Alžběta I. (1533–1603) a americký prezident George Washington (1732–1799) si před každým veřejným vystoupením vkládali do úst smotky látky, aby zakryli skutečnost, že jsou bezzubí.

Disproporce v bočném postavení čelistí. Mezera vzhledem ke špičáku: 17,5 mm

Atrofie alveolárního hřebene. Defekt po vyhojeném gumatu (25 x 12 mm).

Zdá se, že se vysvětlil i další zajímavý postřeh velvyslance Soranza, všiml si „větších a doprava natočených rtů.“ Ostatně hypercheilie dolního rtu je patrná na všech podobiznách císaře, avšak „natočení rtů“ mohla mít na svědomí nějaká ta podpurná náhrada.

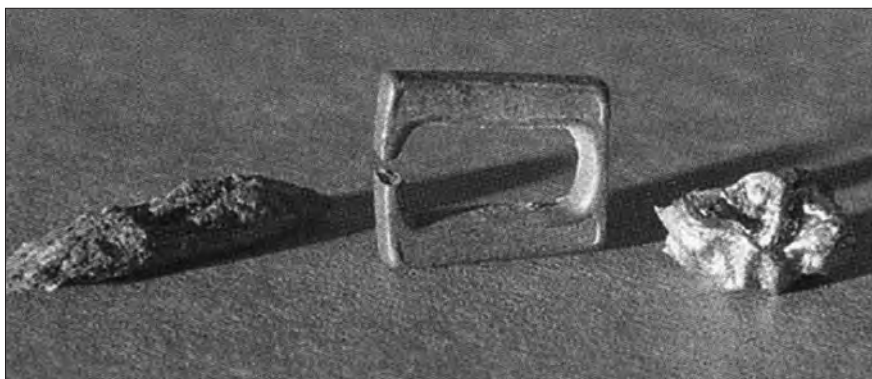
Po studiu mandibuly a baze lebni u Rudolfa II. byla zjištěna na první pohled patrná odlišnost ve velikosti a tvaru kloubních hlavic mandibuly a jim odpovídajících kloubních jamek. Pravý kloubní výběžek s hlavičkou svírá s bikondylární šířkou čelisti 25 °. Podobně i vlevo.

Levá hlavice prakticky chybí, ve výši kloubního krčku je vytvořena lichoběžníková ploška s ostrými hranami, mírně vyhloubená, 14 mm široká a 9 mm tlustá.

Pravá kloubní hlavice má shora ledvinovitý tvar s vyklenutím ventrálním a prohnutím dorzálním. Toto prohnutí přechází i na dorzální stranu krčku kondylu ve formě svisele probíhajícího žlábků. Přední okraj kloubní plošky je zobákovitě vytažený, naopak zadní je zcela zaoblený.

Metricky zjišťujeme nižší výšku ramene dolní čelisti na levé straně, jen 55 mm, oproti straně nepostíženě, která je 60 mm vysoká. Další rozdíl je v hloubce incisura mandibularis, vlevo 13 mm a vpravo 10 mm, šířka ramene je vlevo menší 31 mm a vpravo 33 mm.

Nejvýraznější jsou rozdíly v tvaru a velikosti kloubních jamek. Na levé straně je místo odstupu nízkého kloubního hrbolku překryto nově vytvořenou mělkou oválnou jamkou. Tato druhotně vytvořená jamka odpovídá tvarem i velikostí mutilované kloubní hlavici. Kontakt v čelistním kloubu se zcela změnil a současně i posunul dopředu a lehce dovnitř.

*Zubní náhrady Rudolfa II.:
dřevěný kolíček 12,5 mm dlouhý,
měděná svorka 8 x 7 mm veliká, slítek zlata 6 x 4 x 4 mm veliký.
(repro E. Vlček, 2000)*

Tato změna vedla k trvalému asymetrickému uchýlení dolní čelisti do pravé strany. Pravá zachovalá kloubní ploška – facies articularis - vpravo tvarem odpovídá ledvinovitému tvaru kloubní hlavice.

Lze uzavřít, že změny v artikulaci levého čelistního kloubu u Rudolfa II. je možno vysvětlit jako následný stav po vyhojené vysoké zlomenině krčku kloubního výběžku, kde původní se v důsledku úrazu odlomil a posunul. Došlo k přerušení cévního zásobení odlomeného výběžku a po několika týdnech k jeho rozpuštění. Šlo o úraz v mládí, kdy po několika měsících nastal vývoj nového, druhotného kloubního výběžku.

Pravá kloubní hlavice je rovněž druhotně změněná, tento tvar nacházíme tam, kde došlo k rozlomení hlavice na dvě poloviny, kde se vnitřní část tahem zevního pterygoideálního svalu sklonila od osy a v tomto postavení se přihojila. Vzniklý defekt se potom vyplnil novou kostí, svislý žlábek je konečným výsledkem této remodelace. Zevní část hlavice se lehce posunula směrem dopředu a v tomto postavení srostla.

Zobákovitá deformace předního okraje hlavice je výsledkem translačních a rotačních pohybů v čelistním kloubu.

Závěrem je možno říci, že 22. český král a římský císař Rudolf II. byl nejen člověkem nešťastným, ale i nemocným.

To nejcennější a nejtřválnější, co po něm zbylo, bylo zčásti rozkradeno a odvezeno za hranice českého království.

Tamara Tošnerová

Aktivizace stáří ve Frankfurtu

V rámci programu celoživotního vzdělávání EU Grundtvig (sem patří programy Erasmus, Leonardo da Vinci a Comenius) jsem se v srpnu ve Frankfurtu nad Mohanem zúčastnila pětidenního workshopu „Zdraví ve stáří“, zaměřeného především na aktivizaci seniorů. Organizace celé akce byla v gesci Úřadu pro zdraví ve spolupráci s Magistrátem Frankfurtu, pátého největšího německého města, které se chlubí sídlem Evropské centrální banky. Je to multikulturní město, třetinu obyvatel tvoří cizinci, lépe řečeno migranti, uvádí se přítomnost 180 národností, převahu však tvoří Turci – na ulicích vidíme módně oblečené ženy se šátky na hlavách. I mezi účastnicemi workshopu byly dvě Turky, bez šátku zato s velmi dobrou znalostí němčiny – žily zde sedm let, ale vrátily se do své vlasti. Nezaměstnanost je ve Frankfurtu kupodivu zanedbatelná, je tam vidět snaha o přiměřenou integraci. Potíže jsou ale s vážnoucí jazykovou znalostí němčiny a jejími dopady na psychiku, především u dětí školou

Pohled na banky ze zaskleného venkovního výtahu Kolpingova domu.

povinných; tato klientela také nejvíc zásobuje Úřad pro zdraví na rozdíl od tématu stáří, kde je problémů daleko méně.

Úřad disponuje 200 pracovníky při 16 poradnách, v poradenské činnosti zaměstnává především psychology a psychiatry. Úřad řeší některé hygienické problémy, očkování, infekční choroby, MRSA, TBC, cestovní medicínu, a v tom připomíná naši hygienickou stanici, ale zabývá se i problémy, které má v našich podmínkách na starosti krizové centrum. Neví-li si člověk s něčím rady, může se bez ohledu na věk, pohlaví, národnost obrátit na Úřad pro zdraví. Letáčky s mapkami, odkazy na poradny a jejich webové stránky a maily jsou k dispozici v místech, kam obyvatelé města nejvíce chodí (zastávky), odkazy bývají i v místním tisku. V této centralizované formě Úřad funguje 6 let, následnou terapii vykonávají ve městě další odborníci.

Organizátor našeho workshopu byl, jak jinak, psycholog, Matthias Roos. V průběhu přednášek se nám představil i ředitel Úřadu prof. René Gottschalk (psychiatr). Ve workshopu byla vlastní aktivizace seniorů (tedy generace 50+) pojata jako prevence pádů a schopnosti udržet rovnováhu, což se chápe jako prvořadé při zachování soběstačnosti a nezávislosti. Tento typ seminářů vedly fyzioterapeutky a provázely nás i na ostatní akce. Abychom nevyšli ze cviku, i při večerní návštěvě hospody stál finský kolega kardiolog na jedné noze a pro jistotu měl zavřené oči; my ostatní jsme takový trénink odmítli. Dále jsme se seznámili s frankfurtským projektem „Aktivní až do stovky“ a kromě toho s aktivizačním seniorským parkem. Každou návštěvu čehokoliv provázela odborný výklad, v čem je vhodnost či

užitečnost pro generaci 50+, ať už se jednalo o návštěvu botanické zahrady (využití bylin - místních i z jiných kontinentů) či plavbu po Mohanu.

Oběd v menze na univerzitě J. W. Goethe byl ukončen návštěvou vzpomínkové desky na Aloise Alzheimerera, který v roce 1901 převzal do péče pacientku Augustu D., jejíž případ vedl poprvé k popisu „Alzheimerovy choroby“. Iniciátorem instalace desky je psychiatrická univerzitní klinika Frankfurt, ovšem na popud místních seniorů, z nichž jeden, pan Friedrich Merz, nás k ní dovedl.

S hořkostí jsem si prohlížela město a porovnávala s Prahou. Na pomoc seniorům v praxi - vhodnější je možná vyjádření „na pomoc člověku v praxi“ – není ve Frankfurtu jediný dopravní prostředek, který by „nelícoval“ při výstupu s chodníkem. Takže cestovat s kočárkem či na vozíku nebo při postižení končetin není problém. Pokud je to jinak, vyklopí se automaticky plošinka. Ne však jako u nás, kdy si řidič bere adekvátní nástroj a pracovní rukavice, odchází od volantu a jde pro vozičkáře vyklopit těžkou plošinu. V budovách je bezbariérovost vždy zajištěna výtahem, Frankfurt je i v době krize bohaté město. Samozřejmostí jsou sociální byty, ty se staví při plánování čtvrtě jako první. Opilci jsou kolem kantýn v podvečer viditelní, ale neobtěžují. Kriminalitu nehodnotí místní jako výrazně problematickou. V pravém slova smyslu není město turisticky atraktivní, má minimálně památek, válka se na něm podepsala, bylo bombardováno Angličany. Nově v historickém stylu je vybudované centrum s náměstím. Od 50. let se stává bankovním městem s mrakodrapy a postupně i městem veletřním. Velmi atraktivní jsou svou architekturou nové obchodní domy, chrámy konzumu jsou zcela nové, postavené před dvěma lety.

Pozoruhodná je budova židovského muzea spojená se jménem finanční dynastie Rothschildů. Postavena byla v roce 1821 jako klasicistní rezidence, ovšem 1894 se zařizuje jako veřejná knihovna a v roce 1988 je přestavěna na muzeum. Rodinou není dle průvodkyně léta navštěvováno. Vstup do muzea chrání přísná bezpečnostní opatření.

Ubytování jsme měli zajištěno v Kolpingově domě. Adolph Kolping byl německý katolický kněz (původně vyučený obuvník) a sociální reformátor v 1. polovině 19. století. Jeho cílem byl zajistit zejména mladým lidem vzdělání a podporu v nouzi. V 1849, kdy se rozpadaly řemeslnické cechy, založil v Kolíně nad Rýnem jednotu tovaryšů. Kolpingovy domy měly mladým tovaryšům, přicházejícím do města na zkušenou, poskytnout střechu nad hlavou a zázemí. Usilovaly o zdravý růst mladých lidí a o jejich zapojení do sociálně prospěšné a společenské činnosti. Dodnes je hotel spjatý s touto osobností, atributy ševcovského řemesla jsou součástí jídelních stolů, v přízemí dominuje model dílny. V pokojích právě probíhal projekt „Kříž na zdi“, jeho součástí byly nástroje obuvníků. Bylo zajímavé, jaká dílka mohou při použití takto neotřelých prostředků vznikat. Součástí dnešního hotelu, poměrně drahého, je i škola s učni – bydlí v oddělené části budovy.

Jako třešnička na dortu bylo pozvání na výstavu Jeff Koons v Liebigově muzeu - „práce by mohly sloužit jako relikvie světového konzumního života, neboť prakticky definují naši konzumní kulturu. Jsou často velmi kýčovitě a nevkusné a nezřídka kdy jsou předmětem kritických kontroverzí: vysavač potopený v akváriu, tři basketbalové míče zatavené v plexiskle...“, uvádí artmuseum.cz. Jednalo se o kombinovanou expozici, muzeum je totiž zaměřeno na staré umění, a tak výstava spojila staré středověké umění s artefakty současného amerického umělce. Nesmělo se fotit, fotoaparát nesměl být viditelný, u větších kabelek stačilo, že měly ucho přes rameno, hned byly chápány jako nevhodné, majitelky byly s nimi odeslány do šatny. Atmosféra byla dusivá, návštěvníci sledováni ostržízím zrakem - jednak hlídači, jednak kamerami. Konec dobrý, všechno dobré: Liebigovo muzeum má i cukrárnu.

Frankfurtskou omáčku ani polévku ve Frankfurtu neznají. Charakteristický je frankfurtský párek a zelená omáčka – ze 7 bylin, s vajíčkem natvrdo, případně s jablečným vínem.

Svůj význam měla mezinárodnost evropského workshopu o stáří. Patnáct frekventantů pocházelo ze sedmi zemí, Česká republika byla největší menšinou, byli jsme čtyři. Vtipné glosy ostatních frekventantů vytvářely srdečnou atmosféru. Díky patří německým organizátorům, nevyskytl se žádný problém, vše v pořádku zajistili.

Doporučení fyzioterapeutky

ABSTRAKTA VÍTĚZNÝCH PRACÍ SVK 3. LF UK

(pokračování z VNR 2/2012)

KLINICKÁ SEKCE

Interleukin-21 u pacientů s časnou revmatoidní artritidou

Autor: Ondřej Sglunda

Školitel: doc. MUDr. Ladislav Šenolt, Ph.D., Revmatologický ústav, Praha

Úvod: IL-21 je jedním z cytokinů spojovaných s rozvojem revmatoidní artritidy (RA). Jeho hladiny v průběhu nemoci ale nejsou kompletně zmapovány. Cílem studie bylo určit sérové hladiny IL-21, zhodnotit jeho roli v revmatoidní artritidě a určit, zdali by IL-21 mohl být použit jako prediktor klinického vývoje RA.

Metody: Sérové hladiny IL-21 byly analyzovány metodou ELISA u 51 pacientů s časnou RA před a 3 měsíce po započetí léčby. Jako kontrola sloužily hladiny IL-21 naměřené u 36 zdravých dobrovolníků. Aktivita nemoci byla hodnocena na základě sérových hladin CRP, standardizovaného výpočtu pro aktivitu nemoci (DAS28) a celkového počtu oteklých kloubů (SJC).

Výsledky: Počáteční hladiny IL-21 u pacientů před započtím léčby byly nesignifikantně zvýšené oproti zdravým kontrolám ($p = 0.888$) ale signifikantně korelovaly s CRP, DAS28 a SJC (všechna $p < 0.01$). Po třech měsících léčby se hladiny IL-21 signifikantně snížily (z 27.98 ± 39.79 na 8.84 ± 6.39 pg/ml, $p < 0.0001$). Změny hladin IL-21 pozitivně korelovaly se změnami DAS28 a CRP (obě $p < 0.019$). Použitím mnohonásobné regrese se ukázalo, že počáteční hladiny IL-21 nebyly signifikantním prediktorem změn SJC ($p = 0.339$) ani DAS28 ($p = 0.099$), zatímco počáteční hladiny CRP byly signifikantním prediktorem změn DAS28 ($p = 0.048$).

Závěr: Naše data ukazují, že IL-21 není vhodným prognostickým markerem vývoje aktivity nemoci. Signifikantní korelace mezi změnami IL-21 a změnami aktivity nemoci nicméně podporuje možnou roli IL-21 v rozvoji RA. Dále, počáteční sérové hladiny IL-21 nejsou zvýšené u pacientů ve srovnání s kontrolami, což znamená, že koncentrace IL-21 jsou v průběhu nemoci zvýšené pouze lokálně v synoviální tekutině nebo je role IL-21 dána up-regulací jeho receptoru bez změn jeho koncentrací v séru.

Klíčová slova: IL-21, revmatoidní artritida, DAS28, SJC

DNA metylácia inhibuje expresiu mRNA prokaspasy-3 v bunkách nemalobunkového karcinomu pľúc

Autorka: Petra Šašková

Vedúci práce: MUDr. Evžen Křepela, CSc., Klinika pneumológie a hrudnej chirurgie 3. LF UK a NNB

Úvod: Apoptóza, programovaná bunková smrť, je veľmi dôležitá pre správny priebeh organogenézy a morfogénézy v embryonálnom a fetálnom období, ale zastáva dôležitú úlohu aj v postnatálnom období v bunkovej homeostáze tkanív. Na jej sprostredkovávaní sa mimo iných molekúl podieľa aj kaspáza-3, ktorá je v bunkách exprimovaná ako neaktívny zymogén prokaspáza-3 (PC-3). Pri vzniku zhubných nádorov však apoptóza často zlyháva, a práve zlyhanie významne prispieva k nádorovej progresii. Za poruchou apoptózy stoja rôzne zmeny nielen na posttranslačnej a posttranskripčnej úrovni, ale aj na transkripčnej a epigenetickej úrovni. Jednou z epigenetických zmien, ktorá významne určuje aktivitu transkripčnej expície génov, je stupeň metylácie génov, ktorá je uskutočňovaná DNA metyltransferázami. *Cieľ:* Pomocou inhibítora DNA metyltransferáz, 5-aza-2'-deoxycytidínu (decitabín) zistiť, či metylácia DNA významne ovplyvňuje hladinu expície mRNA PC-3 v bunkách hlavných typov nemalobunkových karcinómov pľúc (NSCLC).

Metodika: Najprv bola pomocou programu Methprimer zisťovaná prítomnosť potenciálnych oblastí metylácie (CpG ostrovčeky) a počet metylačných miest (CpG dinukleotidy) v proximálnej oblasti promótoru a 1. exónu génu CASP3. Na základe pozitívneho výsledku tejto prediktívnej analýzy bolo prevedené vlastné testovanie expície mRNA PC-3. Skúmaných bolo 10 bunkových kolónií NSCLC, ktoré boli poskytnuté Laboratóriami molekulárnej a bunkovej biológie Kliniky pneumológie a hrudnej chirurgie 3. LF UK v Prahe a Nemocnice na Bulovke. Študované boli všetky hlavné bunkové typy NSCLC – skvamózny karcinóm, adenokarcinóm a veľkobunkový karcinóm. Bunkové línie NSCLC boli kultivované v prítomnosti a neprítomnosti decitabínu po dobu 3 dní. Po izolácii a kvantifikácii celkovej RNA z nádorových buniek bola metódou spráženej real-time RT-PCR meraná expresia mRNA PC-3 a mRNA beta aktínu, ktorý slúžil ako endogénny referenčný transkript. *Výsledky:* Po kultivácii v prítomnosti decitabínu došlo v 7 (CALU-1, SKMES-1, NCI-H520, SKLU-1, LXF-289, COR-L23 a NCI-H1299) z 10 testovaných bunkových línií NSCLC k významnému zvýšeniu expície mRNA PC-3. Prítom v 5 bunkových líniách NSCLC (CALU-1, SKMES-1, NCI-H520, COR-L23, a NCI-H1299) bolo toto zvýšenie expície mRNA PC-3 viac než dvojnásobné. Expícia mRNA beta-aktínu v testovaných NSCLC bunkových líniách kultivovaných v prítomnosti a neprítomnosti decitabínu nebola významne rozdielna.

Záver: Výsledky tejto štúdie ukazujú, že metylácia DNA významne znižuje expresiu mRNA PC-3 v bunkách NSCLC. Tieto výsledky naznačujú, že epigenetická DNA

demetylačná terapia by mohla znižovať apoptotický prah v NSCLC bunkách zvyšovaním expície CASP3 génu. NSCLC nádory by takto mohli byť senzitivizované k apoptózu indukujúcim modalitám chemoterapie a biologickej terapie.

Předoperační použití intraaortální balónkové kontrapulzace u poinfarktového defektu septa komor a akutní mitrální regurgitace – 15 let zkušeností v IKEM

Autor: Martin Holek

Školitel: MUDr. Jiří Kettner, CSc., FESC, Oddělení akutní kardiologie IKEM

Úvod: Defekt septa komor (DSK) a akutní mitrální regurgitace (aMiR) způsobená dysfunkcí nebo rupturou papilárního svalu jsou obávané mechanické komplikace akutního infarktu myokardu (AIM). Operační léčba je indikována u většiny případů. Intraaortální balónková kontrapulzace (IABK) je široce akceptovaná metoda používaná k hemodynamické stabilizaci pacienta mezi diagnózou a chirurgickým řešením vady.

Cíl: V retrospektivní unicentrické studii objasnit vliv předoperačního zavedení IABK na 30 denní mortalitu mechanických komplikací AIM.

Metodika: Analyzovali jsme data 77 pacientů léčených v IKEM v letech 1997-2011 pro mechanickou komplikaci AIM – 51 pacientů s DSK, 24 s aMiR a 2 s kombinací obou vad. Dvě skupiny (DSK a aMiR) byly dále rozděleny do tří podskupin (A,B,C) na základě hemodynamického stavu – kardiogenní šok (A), hemodynamicky nestabilní kromě kardiogenního šoku (B) a hemodynamicky stabilní (C). V podskupinách A a B jsme analyzovali efekt předoperačního použití IABK na 30denní mortalitu.

Výsledky: V podskupinách A a B pacientů s DSK a aMiR zavedení IABK před chirurgickým výkonem zlepšuje 30denní mortalitu (viz tabulka).

	30denní mortalita s IABK	30denní mortalita bez IABK
DSK - podskupina A (n=22)	14/20 (70 %)	2/2 (100 %)
DSK - podskupina B (n=28)	3/16 (19 %)	4/12 (33 %)
aMiR - podskupina A (n=20)	9/17 (53 %)	3/3 (100 %)
aMiR - podskupina B (n=6)	0/2 (0 %)	1/4 (25 %)

Všichni pacienti v kardiogenním šoku bez použití IABK zemřeli ještě transportem na operační sál. Průměrný čas mezi diagnózou DSK a operací byl 13,3 dne u přeživších a 6,3 dne u zemřelých. Stejně časy v případě aMiR byly 2,9 dne u přeživších a 4,7 dne u zemřelých.

Závěr: Operační řešení zůstává nadále základním kamenem léčby poinfarktového DSK a aMiR. Na základě našich zkušeností by měla být IABK použita u všech hemodynamicky nestabilních pacientů s DSK a aMiR po AIM – nejen u pacientů v kardiogenním šoku. Operace DSK může být s výhodou nižší 30denní mortality provedena později – alespoň 2–3 týdny od diagnózy - s výjimkou kardiogenního šoku. Na druhé straně časná operace aMiR (do 48 hodin) je spojena s lepší prognózou.

POSTGRADUÁLNÍ SEKCE

Nanotechnologie v intenzivní péči: Intravaskulární biokompatibilita uhlíkových nanomateriálů – uhlíkové nanotuby a krevní destičky

Autorka: MUDr. Jana Šemberová

Školitel: doc. MUDr. Zbyněk Straňák, CSc., MBA, Klinika dětí a dorostu 3. LF UK a FNKV, Ústav pro péči o matku a dítě v Podolí

Uhlíkové nanotuby patří v současnosti mezi nejdůležitější nanomateriály využívané v biologii a medicíně. Vyznačují se unikátními mechanickými a fyzikálně-chemickými vlastnostmi, jako je vysoká pevnost, pružnost a výborná vodivost při minimálních rozměrech. Z toho důvodu jsou velmi atraktivními materiály pro použití v různých oblastech biomedicíny, z nichž mnohá zahrnují přímý kontakt s krví a přítomnost nanotub v intravaskulárním prostředí. V organismu se však mohou ocitnout i z jiné příčiny – po průniku tkáněmi z kontaminovaného okolního prostředí. Výzkum intravaskulární biokompatibility těchto materiálů je tedy klíčový pro zajištění bezpečnosti jejich dalšího praktického použití.

V naší studii jsme se věnovali vlivu strukturálně odlišných uhlíkových nanotub na krevní destičky a porovnávali ho s efektem nanočástic amorfního uhlíku, fullerenu C60, fullerenu C60(OH)₂₄ a polystyrenových nanokuliček o standardní velikosti. Agregometrií jsme prokázali, že uhlíkové nanotuby způsobují agregaci krevních destiček v lidské plazmě, přičemž míra agregace roste s koncentrací nanotub. Polystyrenové nanokuličky a ani fulleren, jehož molekula má kulovitý tvar, agregaci krevních destiček nevyvolával. Analýza průtokovou cytometrií potvrdila, že kontakt s uhlíkovými nanotubami vede k aktivaci destiček, potvrzenou zvýšenou expresí aktivačních povrchových markerů CD62P a CD63 a dále uvolněním CD62P a CD63 pozitivních mikroparticulí. Elektronová mikroskopie (rastrovací a transmisní elektronová mikroskopie) potvrdila, že u krevních destiček po kontaktu s uhlíkovými nanotubami dochází k morfologickým změnám typickým pro aktivaci. Jejich tvar se mění z klidového diskovitého na aktivovaný – kulovitý s pseudopodiemi, membránovými nerovnostmi a dochází k uvolnění membránových mikroparticulí.

Fluorescenční mikroskopie za použití indikátoru FURA-2AM prokázala, že kontakt destiček s uhlíkovými nanotubami vede k rychlému zvýšení hladiny nitrobuněčného vápníku. Pozorované zvýšení nitrobuněčné koncentrace vápenatých iontů bylo inhibovatelné blokátory kalciových kanálů SKF 96365 a 2-APB. To naznačilo, že zvýšení hladiny nitrobuněčného vápníku není způsobeno pouhým mechanickým narušením buněčné membrány krevních destiček nanotubami. Při dalším zkoumání tohoto jevu jsme byli schopni dokumentovat průnik uhlíkových nanotub plazmatickou membránou destičky bez jejího zjevného poškození a dále i interakci nanotub se strukturou denzního tubulárního systému. Elektronová a imunofluorescenční mikroskopie prokázala, že tato interakce je zodpovědná za uvolnění nitrobuněčných zásob vápníku z denzního tubulárního systému, které vede k otevření membránových vápníkových kanálů a aktivaci krevních destiček. Tento proces byl doprovázen shlukováním molekul STIM1 s molekulami proteinu Orai1 v cytoplasmatické membráně destiček, což prokázalo aktivaci mechanismu na zásobách závislého vstupu vápníku do buňky (store-operated Ca^{2+} entry /SOCE/).

V předložené práci dokazujeme, že uhlíkové nanotuby způsobují aktivaci a agregaci krevních destiček a jsou tedy značně protrombogenní. Navíc se nám podařilo objasnit molekulární mechanismus aktivace krevních destiček uhlíkovými nanotubami. Tato zjištění mají zásadní význam pro hodnocení biokompatibility uhlíkových nanomateriálů s krví a jejich použití v biologii a medicíně.

Závislost úrovně kolaterálního dělení axonů po end-to-side neurotizaci na vytvoření perineurálního okna

Autor: MUDr. Radek Kaiser

Školitel: prof. MUDr. Pavel Haninec, CSc., Neurochirurgická klinika 3. LF UK a FNKV

Úvod: Mnoho experimentálních prací prokázalo existenci kolaterálního dělení intaktního axonu po end-to-side neurotizaci a její klinické využití. Stále však existují kontroverze v technice provedení sutury.

Cíl: Cílem studie bylo kvantitativně stanovit úroveň kolaterálního dělení motorických a senzitivních axonů po end-to-side neurotizaci s a bez perineurálního okna.

Metodika: Na zvířecím modelu byla provedena end-to-side anastomóza n. musculocutaneus na n. ulnaris s a bez perineurálního okna. Úroveň kolaterálního dělení byla kvantifikována počítáním motorických a senzitivních neuronů po jejich retrográdním nabarvení Fluoro-Ruby a Fluoro-Emerald aplikovaných do n. ulnaris, resp. n. musculocutaneus.

Výsledky: Naše výsledky ukazují na signifikantně vyšší úroveň kolaterálního dělení intaktních axonů v případě sutury s vytvořeným perineurálním oknem. Určité

množství axonů bylo poraněno při vytváření okna a tyto axony reinervovaly do distálního úseku recipientního nervu a podílely se tak na výsledném funkčním efektu neurotizace.

Závěr: Pro úspěšné použití end-to-side neurotizace v klinické praxi je nutné vytvoření perineurálního okna. To platí zvláště při rekonstrukci větších nervů, jako v případě poranění plexus brachialis.

Identifikace nových molekulárních markerů pro sledování minimální reziduální nemoci u akutní myeloidní leukemie

Autorka: Mgr. Tereza Jančušková

Školitel: MUDr. Soňa Peková, Ph.D., Laboratoř molekulární diagnostiky, Chambon, s.r.o.

Úvod: Akutní myeloidní leukemie (AML) představují heterogenní skupinu maligních onemocnění krvinek s různou prognózou. Díky této různorodosti AML nelze s jistotou predikovat odpověď pacienta na léčbu. Proto je velmi důležité sledovat množství zbytkové maligní populace buněk po léčbě, tzv. minimální reziduální nemoc (MRN). K detekci MRN se běžně využívají rekurentní cytogenetické abnormality a mutace v hematologicky významných genech, které jsou rutinním screeningem zjišťovány přibližně u poloviny pacientů s AML. Z tohoto důvodu je velmi žádoucí identifikovat nové specifické markery leukemických blastů, které budou sloužit ke sledování MRN u pacientů, u nichž nebyla nalezena žádná ze standardně vyšetřovaných aberací.

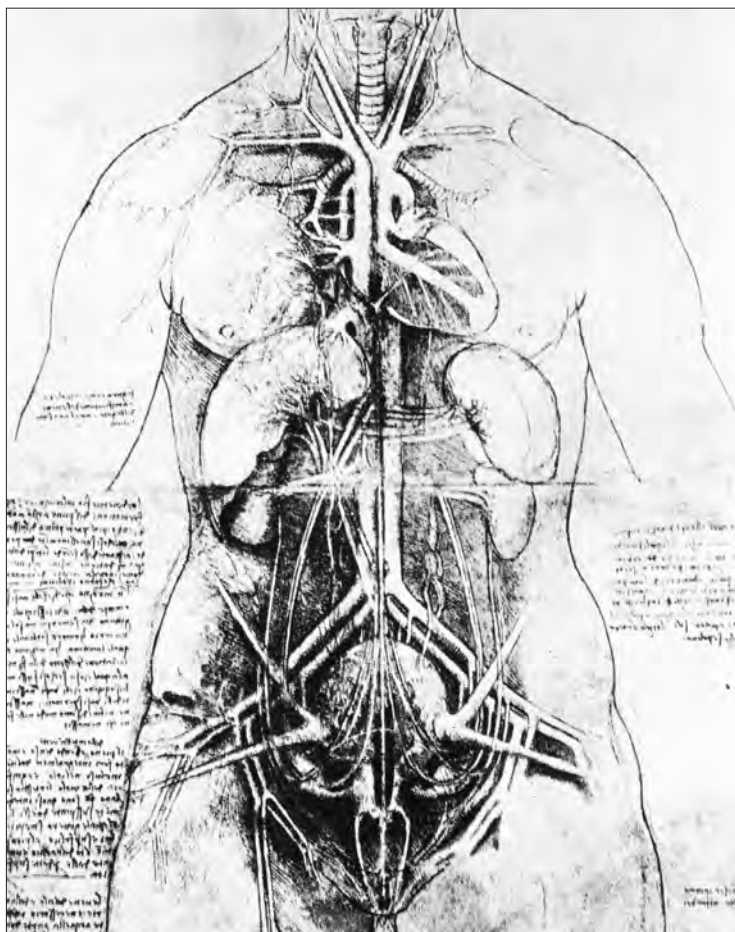
Cíl: Naším cílem bylo vyvinout zcela jedinečný přístup, který bude sloužit nejen k identifikaci unikátních klon-specifických markerů, ale také k jejich převedení z cytogenetické úrovně (chromozomové) na úroveň molekulární (nukleotidovou). Finálním krokem je příprava Real-Time PCR eseje pro specifické monitorování MRN, která umožní s vysokou citlivostí sledovat dynamiku maligní populace buněk v odpovědi na léčbu pacienta.

Metodika: V rámci studie jsme testovali dva různé přístupy. Pro oba byla nutná identifikace derivovaného chromozomu, a to pomocí technik molekulární cytogenetiky, zejména mnohobarevné fluorescenční in situ hybridizace/mnohobarevného pruhování chromozomů (mFISH/mBAND). První přístup spočíval v mapování derivovaného chromozomu pomocí multiplexní hybridizace fluorescenčně značených sond (BAC-FISH). Pro vyšší rozlišení byly naznačené sondy aplikovány na linearizovaná vlákna DNA (molecular combing, fiber-FISH). Druhým nástrojem byla mikrodisekce derivovaných chromozomů a následné sekvenování disekovaného materiálu na platformě GS Junior. Popsaná metodika byla použita na buněčné linii K562 nesoucí derivovaný chromozom 10 a také na buňkách kostní dřeně pacientů s AML.

Výsledky: S použitím cytogenetických a molekulárně-biologických přístupů jsme

zmapovali unikátní chromozomovou translokaci der(10)t(3;10)(p21.3;q23) až na úroveň jednotlivých nukleotidů a identifikovali fúzané geny CDC25A (intron 2) a GRID1 (intron 4).

Závěr: Námi vyvinutý výše popsáný postup identifikace unikátního molekulárního markeru v leukemických blastech pacientů s AML lze využít pro sledování MRN v rutinní klinické praxi. Tento laboratorní přístup k nemocným zcela naplňuje naši představu o personalizované medicíně. Časová náročnost uvedené molekulární techniky umožňuje identifikovat unikátní klon-specifický znak leukemické populace buněk již za 6 týdnů od stanovení diagnózy, což je dostatečný časový úsek pro přípravu pacient-specifické Real-Time PCR eseje pro sledování MRN.

ZDRAVOTNICTVÍ

JUBILEUM NEMOCNICE

RIZIKA TRANSFORMACE

Michal Anděl

Vinohradské jubileum

Projev na slavnostním večeru k 110. výročí založení Vinohradské nemocnice

Na východním konci Královských Vinohrad se rozkládají Vinohradské hřbitovy, na samém západním konci pak Vinohradské divadlo. Vše ostatní je mezi divadlem a hřbitovem: Vinohradský Národní dům, místo plesů naší fakulty, kostel svatě Ludmily, Plečnikův kostel Nejsvětějšího srdce Páně, hotel Flora, v posledních letech sídlo VZP, a od roku 1902 také Vinohradská nemocnice. To, že je umístěna blíže hřbitovu a poměrně daleko od kostela a divadla není v Evropě žádnou výjimkou. I jedna z nejslavnějších evropských vědeckých, výukových a lékařských institucí, nemocnice Karolinska ve Stockholmu, je umístěna hned vedle hřbitova.

Vznik Vinohradské nemocnice je spojen se zákony naší bývalé širší vlasti, Rakouska. Okresy s počtem obyvatel větším než 50.000 musely zbudovat nemocnici. Zpočátku ji financovaly samy; když stavba dospěla k dokončení, financování převzala vláda, která zaplatila i původní investici. Tak vznikla i Vinohradská nemocnice, kterou si vystavěly okresy Královské Vinohrady a Žižkov. O významu této akce svědčí fakt, že ke slavnostnímu otevření nemocnice přijel i císař František Josef I. Česky se podepsal na první list pamětní knihy nemocnice. Nemocnice, původně s jedním pavilonem, se postupně rozrůstala až do dnešní podoby. Byla prvním zdravotnickým zařízením v areálu. V roce 1924 se k ní přidal Státní zdravotní ústav, otevřený v roce 1924 prvním československým prezidentem Tomášem Masarykem, posléze přibyla zdravotní škola, po rozdělení jediné pražské lékařské fakulty v roce 1953 pak Lékařská fakulta hygienická a později ještě Státní ústav pro kontrolu léčiv a Institut pro doškolování lékařů, nyní IPVZ. Rozsahem areálu i množstvím institucí v něm působících je vinohradský zdravotnický areál, či chcete-li kampus, největším v celé republice. Z jistého hlediska je však také spící Šípkovou Růženkou, ve které jen trvale úzká spolupráce mezi fakultou a nemocnicí naznačuje, jaký potenciál se v tomto areálu skrývá.

Vinohradská nemocnice se v předválečné době rozvinula do mnohopavilonové podoby. Postupně se v jednotlivých pavilonech usídlily jednotlivé obory tak, jak to doba vyžadovala. Vinohradská nemocnice se v mnoha oborech stala místem fundátorským. Měla první samostatné kardiologické československé oddělení založené profesorem Mentlem a pak na klinické úrovni rozvíjené profesorem Jonášem, je místem, kde profesor Burian založil českou i československou plastickou chirurgii a základy popáleninové medicíny, místem, ve kterém byla založena a rozvíjena profesorem Divišem a profesorem Polákem československá hrudní chirurgie, místem, kde byla profesorem Syllabou zakládána Československá diabetologická společnost.

Díky dílu oftalmologa profesora Janků je zmíněna v každé učebnici oftalmologie. Moderní česká dětská endokrinologie se váže se jmény profesorek Písařovicové a později Hníkové. Velké nasazení profesorky Königové v popáleninové medicíně a profesora Čecha v ortopedii již představují oblouk, který se klene z dob dřívějších do současnosti.

Říci, že 3. lékařská fakulta Univerzity Karlovy s nemocnicí co nejužší spolupracuje, je pravda, ale zdaleka ne úplná. Ve své klinické části se fakulta i nemocnice tak často prolínají, doplňují i přesahují, že není možné je dokonale oddělit. Ačkoliv má naše fakulta pracoviště i v Thomayerově nemocnici, Na Bulovce, v ÚPMD v Podolí či v Psychiatrickém centru, je to především a zvláště Vinohradská nemocnice, její genius loci, její kouzlo, tradice i budoucnost, které tak významně ovlivňují život fakulty. Věřím však také, že fakulta současně ovlivňuje nemocnici a že naše letité soužití lze nazvat nejlepším příkladem symbiózy.

Z hlediska fakulty je radostným očekáváním a nadějí hledět na plány rodícího se Traumacentra, zaměřeného na akutní medicínu. Pro naše soužití je velmi významným symbolem, že ředitel fakultní nemocnice přišel za děkanem fakulty s nabídkou začít se zabývat využitím pavilonů, které budou po otevření Traumacentra uvolňovány. Vedení fakulty má v současné době připravenou první verzi návrhu tohoto využití ve prospěch vědy a výuky, ve prospěch studentů i akademických pracovníků, pracovníků i jejich dětí.

Dlouhá a historií naplněná epocha, sto deset let naší fakultní nemocnice, se nám zaměstnancům fakulty i nemocnice připomíná důležitou otázkou: jak obstojíme my, a zda jsou mezi námi ti Polákové, Syllabové či Jonášové, Padovcové, Burianové či Písařovicové. Jak se my zapisujeme nejen do análů nemocnice, ale i do historie české medicíny? Co jí přináší každý z nás a v čem překračuje plot našeho vinohradského areálu? To však je otázka, na kterou nemůžeme odpovídat my. Proto se vracím zpátky, k nemocnici a k jejím představitelům s klasickým přáním stálého rozkvětu a posilování: ut crescat et floreat, hospital vinohradiensis. A nemocnici i všem jeho zaměstnancům pak klasické přání dobra, štěstí i přízně osudu, tedy: *Quod bonum felix faustum fortunatumque eveniat.*

Vinohradské divadlo 11. 5. 2012

Daniela Tinková

Patřili jsme k nejproočkovanějším

Většina lidí si dnes asi nedokáže představit společnost před nástupem moderního lékařství. Zkusila byste ji přiblížit?

První rozdíl by byla už procházka po ulici, třeba v Praze. Naše představy ze seriálu F. L. Věk by tam docela utrpěly, potkávali bychom mnoho lidí, kteří jsou třeba bezzubí, chromí nebo bez nohy, velká část populace by byla poznamenána neštovicemi... Takže už ten první vjem by byl dost odlišný od toho, na co jsme zvyklí, nehledě na všudypřítomný zápach. Lidé také byli mnohem víc připraveni na nemoc a smrt. Nebylo běžné chodit k lékaři. To byla záležitost jen některých vrstev, většinou těch, které měly svého rodinného lékaře. Běžní lidé měli blíž k bábám kořenářkám nebo jiným „specialistům“, které věda neuznávala.

Co umožnilo změnu a triumf lékařské vědy?

Samozřejmě tu byly pokroky medicíny, začaly se používat přístroje jako mikroskop a postupy jako krevní rozbor. Rozvíjí se také farmakologie.

Druhá rovina je, jak se tyto objevy dostávají mezi lidi. To do značné míry odstartoval stát. Ve druhé polovině 18. století to můžeme sledovat ve velké části střední a západní Evropy. Má to důvody fiskální, vojenské; důvody filantropické – soucit s trpícími – byly spíš záležitostmi rétoriky. Jde o dobu velkých vojenských reforem, kdy si státníci a různí intelektuálové ve službách státu uvědomují, že síla státu tkví v jeho početné a zdravé populaci, která se pokud možno dobře množí a udržuje se při relativně dobrém zdraví až do co nejvyššího věku, aby stát měl daňové poplatníky, vojáky a pracovní sílu.

Také začnou fungovat instituce a určité kontrolní mechanismy, dochází k reformě lékařské fakulty. Začíná se oddělovat, co je povolená medicína a co je ta, kterou stát netoleruje a kterou začne stíhat, trestat a diskreditovat. Lékařské fakulty jsou, stejně jako celé vysoké učení, podřízeny státu. Poprvé od středověku stát velice radikálně zasáhne do akademických svobod, což se nesetká úplně se vstřícností ze strany univerzit.

Pro ty ovšem změny znamenají moc...

Lékařská fakulta vedle toho, že vychovává nový zdravotnický personál, získává vlastně monopol nad zdravotnickými záležitostmi v každé zemi. Třeba všechny soudně-lékařské záležitosti nebo dozor nad lékárnami spadají pod lékařskou fakultu, která je za to zodpovědná a která také může být postižena, když se zjistí, že je někde nějaký nelegální překup léků, obchodování s jedy nebo s abortivy atd. Důležitý je také úřední aparát. Ten v této zemi fungoval velice dobře, díky čemuž se například

povedla očkovací kampaň. Od třicátých, čtyřicátých let 19. století patřilo obyvatelstvo Čech a Moravy k nejproočkovanejším v celé Evropě. Byli jsme zjevně první zemí, kde zmizely neštovice, ačkoli vakcínu znala celá Evropa. Myslím, že za úspěch vdčíme policejnímu státu a jeho dobře fungujícímu úřednickému aparátu, který přivedl obyvatelstvo k povolnosti, což se v liberální Anglii, odkud vakcína přišla, nepodařilo.

Co v té době znamená policie a policejní stát?

Slovo „policie“ pochází z řeckého *politia*, což znamená „obec“, či dobře spravovaná obec. Zhruba v 16. století se z toho stává italská „*pulizia*“, což je dodnes „čistota“. Čili obec, která je navíc vyčištěná. A od přelomu 17. a 18. století získává výraz „policie“ zhruba význam, který známe dnes, ale v mnohem širším smyslu.

Policie je vnitřní správa státu, jakási vnitřní disciplína, to, co má na starosti dnešní ministerstvo vnitra. Policie je všechno, co se týká kriminality, ale také veřejné špíny, zdraví, importu škodlivých myšlenek z ciziny, taková vnitřní hygiena státu v materiálním i duchovním slova smyslu. A právě na poli této nově chápané Polizei se v 18. století začal rozvíjet obor, kterému se začalo říkat „*medizinische Polizei*“. Ten má na starosti celý systém veřejného zdravotnictví.

Setkalo se prosazování tohoto modelu s nějakým odporem?

Je strašně málo dokladů toho, co si kdo myslel. Máme doklady o tom, co si myslela elita, ale je hrozně málo pramenů, které by dokumentovaly, jak to brali ostatní.

Čili ta zásadní přeměna společnosti byla přijímána...

Jak kde. Mluvíme modelově a hlavně o střední Evropě, zejména o habsburské monarchii, trochu to odpovídá i Prusku nebo Francii. Úplně jinak se vyvíjí Anglie, která je „liberálnější“, kde vůle nutit lidem blaho a zdraví nebyla zdaleka tak silná. Tam převládl názor, že každý je zodpovědný za své zdraví. U nás naopak panovalo přesvědčení, že za zdraví jedince je zodpovědný stát. Liší se to i od dneška: V absolutismu, i v tom „osvícenském“, poddaný není partner, je vlastně dítě, jehož osvícený rodič, stát, ví nejlépe, co potřebuje. Takže když se něco nepovede, je to vždy selhání státu a jeho administrativních sil.

Poddaný nenese odpovědnost?

Měla jsem v ruce celou řadu raportů o tom, jak například probíhalo očkování. Bylo přitom potřeba vnutit lidem myšlenku, že jim bude do těla vpraveno zlo, ale budou ušetřeni zla mnohem horšího. Nesetkávalo se to úplně s pochopením, spousta lidí to brala buď fatalisticky, že když mají přijít neštovice, ať přijdou, jiní si říkali, že se tomu snad vyhnou... Odpovědnost ale vždycky nesli krajší fyzikové a krajší chirurgové. Neexistovala ani represe ve smyslu trestů na poddaných, kteří nechtějí dávat očkovat své děti. Člověk za sebe nebyl odpovědný, bylo věcí vrchnosti

a zejména krajských lékařů, aby dosáhli jeho naočkování, to oni byli stíháni, když to v nějakém kraji selhávalo.

Co se tehdy vnímalo jako hlavní hrozba pro zdraví? Dnes třeba známe paniku kolem HIV spojenou s útoky na promiskuitní sexualitu nebo na homosexualitu. Našli bychom v té době podobné příklady?

To už je starý antický model, už v hippokratovské medicíně se předpokládalo, že každý si za své zdraví odpovídá svým životním stylem. Existovala dietetická pravidla, která se dědila od antiky hluboko do 19. století, to měla být hlavní prevence. Byla to pravidla velice moderní. Tam skoro nenajdeme nic, co by nám dnes přišlo směšné, týkají se životosprávy, minimálního pohybu, ovšem souviselo to i s určitou životní (sebe)disciplínou, takže i s morálkou, také se na to navěšovaly představy o sexuálních excesech atd.

Přinejmenším do poloviny 19. století se nevědělo, jak se nemoci šíří. Než se rozvinula mikrobiologie, bylo docela těžké identifikovat nosiče a existovala spousta pro nás už iracionálních strachů z různých miazmat. Představy různých mefitických výparů, které vystupují z hrobů a bažin, tam hrály velkou roli a plodily někdy opravdu scestné představy o tom, co člověku škodí a co nemoci šíří. To se projevovalo panikou ze hřbitovů, snahou o jejich odsouvání a hrůzou, že z hřbitovů vystupuje něco, co musí být dostatečně vzdáleno lidským obydlím a ještě odděleno zdí a vysokými topoly... A pak tu byly nemoci – třeba ty neštovice, které jsou od roku 1980 prohlášeny za mrtvou nemoc, ale které zrovna třeba v 18. století a do prvních tří desetiletí 19. století byly opravdovou metlou. Říká se, že čtvrtina až pětina obyvatelstva zemřela na neštovice už v dětském věku a málokdo jim ušel. Ten, kdo je přežil, byl jimi doživotně poznamenán.

Panika ze hřbitovů byla v té době nová?

Přichází někdy na začátku 18. století, kdy se začínají hřbitovy vytlačovat z center velkých měst. Někdy myslím, že za tím byly urbanizační záměry, snaha, aby se mohlo rozpínat centrum, to známe i z dneška, vždycky se najde argument, proč někde něco zbořit z hygienických důvodů. Někdy na tom měli zájem i obchodníci, architekt, stavitelé... Ale hygienický diskurz dominoval. Dříve hřbitovy nevadily, naopak byly centrem jistoty, kterým procházel běžný život.

Je osvěcenská reforma zdravotnictví kořenem současného zdravotnictví, nebo pak přišly zásadní změny?

U některých rysů je jasná kontinuita: kontrola nad lékařskou fakultou, která je garantem kvality, hierarchie zdravotnického personálu, vytvoření zdravotnické správy, která dozírá nad veřejným zdravím. Jen je tu snaha státu zbavit se této odpovědnosti. Pro osvícenství je typické, že vše kontroluje stát. Potom zjistí, že to

nezvládá, zejména po bankrotu v roce 1811, takže přesouvá odpovědnost na obce a potom, po roce 1848, třeba na vrchnosti.

První republika měla na co navazovat, stejně jako socialismus. Ten dotáhl to, co osvícenci už neměli odvahu domyslet, včetně zavedení bezplatné péče a plošného zdravotního pojištění.

Jak se v osvícenství mění postava lékaře?

Ztíží se studium a standardizuje se, co by lékař měl znát. Na univerzitu se dostává třeba i chirurgie. Lékaři získávají větší kredit u společnosti, do té doby před lékařem mnozí preferovali nějaké jiné, dnes bychom řekli alternativní formy léčení. Mnoho lékařů v 19. století třeba vstupuje do různých veřejných, státních, úředních komisí, najednou se z nich stávají buržujové, kteří mají ještě nějaký úřad, o něčem rozhodují, což u lékaře 17. nebo 18. století zdaleka neplatilo. Najednou může určovat: tohle je norma, tady dát razítko, tady povolení – jejich symbolická i reálná moc značně narůstala. Lidé si také postupně začínají navykat chodit k lékaři.

V 18. století se rozvíjí klinická medicína, která předpokládá kontakt, což mění vztah s pacientem. Do té doby, v hippokratovské medicíně, bylo možné konzultovat lékaře na dálku a dělo se to běžně. I ve šlechtických rodinách byl renomovaný lékař, kterému pacient popsal svoje příznaky, napsal mu někam do Lovaně nebo do Paříže, a za pár týdnů přišla odpověď, většinou s dietou na několik dalších týdnů. Dnes si nedovedeme představit, že bychom vůbec k lékaři nešli a jenom někomu napsali a popsalí mu svoje příznaky.

Historik Ferguson říká, že důraz na medicínu je charakteristikou Západu. Liší se v tom skutečně Západ od jiných civilizací?

Nezabývám se jinými medicínami, takže si netroufám se k tomu vyjadřovat. Zajímavým rysem Západu je ovšem dualismus těla a duše a myslím, že to hodně souvisí. Orient pečuje o tělo jiným způsobem. Západní civilizace potřebuje lékaře, protože vytěsnila tělo z celku. To je vidět i na psychiatrii, což je asi především západní jev.

Dochází dnes ve vnímání zdravotnictví k podobně zásadní změně jako v osvícenství?

To je otázka. Na jednu stranu je tu na rozdíl od osvícenství patrný odklon od státu, snaha přenést zodpovědnost na pacienta. To ale navazuje na to, že stát ví, že lidé sami už jsou naučeni chodit na preventivní prohlídky, k zubaři... Stát si potřebuje ulevit i ekonomicky, je otázka, do jaké míry v tom jsou i zájmy farmaceutických firem. To je třeba něco, s čím osvícenství hodně bojovalo, protože k tomu tíhli lékárníci vždycky, prodávali kdeco za vysoké ceny, a třeba v těch tereziánských a josefínských reformách byla snaha kontrolovat lékárny a taxovat léky, aby si lékárníci nemohli nasadit jakoukoli cenu. Smělo se prodávat jen to, co schválila lékařská fakulta, což

přetrvávalo do dvacátého století. Co sahá naše paměť, nikdy nefungoval nějaký volný trh s léky. Teď si myslím, že se to rozvolňuje, že se na trh dostávají medikamenty, ke kterým žádná zodpovědná lékařská autorita není schopná nic říct, stává se z toho běžné zboží a je na odpovědnosti člověka, jestli si to pořídí.

Zároveň dochází i u části vzdělaných středních vrstev k erozi lékařské autority, naopak velmi populární se stávají medicínské alternativy. Model osvícenský, očkovač, dozorovací se ocitá pod silnou kritikou...

To už na Západě bylo od sedmdesátých let, antipsychiatriismus, skepse vůči lékařské moci a zvlí. Ukazuje se také, že medicína své moci zneužívala, že se zbytečně medikalizovaly některé jevy, internovali se lidé, které nebylo potřeba internovat...

Co bylo oním zneužitím lékařské moci?

Dá se to dobře ilustrovat na eugenice, která se dlouho praktikovala v Evropě a v USA na přelomu 19. a 20. století a tabu se z ní stalo až poté, co ji diskreditovali nacisté. Boj proti zdegenerované populaci a snahy o vyšlechtění lepšího Evropana nebo Američana nebyla jen německá záležitost. Jiným zneužitím bylo zacházení s psychiatrickými pacienty, což známe ze všech politických systémů, nejen od nás, viz Přelet nad kukaččím hnízdem.

Jestli byla zdrojem původního šíření medicíny snaha mít zdravou populaci, tak je vlastně eugenika jedno z možných logických vyústění...

...které pak ještě posílil darwinismus. Nemyslím samotného Darwina, ale to, co se od něj odvíjí, když se pak vytváří hierarchie živočišných i lidských druhů a některé jsou nižší a jiné vyšší, začne se uvažovat o tom, které se mezi sebou dají nebo nedají křížit...

Napsala jste knihu o zrodu porodnice. Souvisí změna porodu v objekt lékařského zájmu s proměnou medicíny jako celku?

Rozhodně. Ve druhé polovině 18. století elity velké části Evropy i USA začnou považovat neuvěřitelnou úmrtnost novorozenců i rodiček při porodu, která byla naprosto běžná několik tisíc let, za naprosto nepřijatelnou. Zodpovědnost za neutešený stav padne na porodní báby, které jsou kontrastem k učené medicíně, své dovednosti si předávají víceméně podomácku, jako řemeslo a dělají to jako příležitostnou práci ke svému běžnému zaměstnání, většinou zemědělství. Jsou přesným opakem toho, co má garantovat lékařská fakulta. Proti nim stojí státem garantovaná medicína plodící učené báby, které mají vést fyziologické porody, a také učené lékaře a chirurgy, kteří mají zasáhnout u porodu komplikovaného. Vše, co z toho vybočuje, má ze společnosti zmizet.

Těhotenství se tehdy začíná brát jako nemoc...

To se objevovalo i dříve, ale nyní už se to začíná vyloženě pojmenovávat jako „Krankheit“ nebo „maladie de femmes“, nemoc žen. Možná je to tím, že se o to začali zajímat muži, takže jim to začalo připadat jako něco patologického.

Jak se úmrtnost u porodů vnímala dřív?

S mnohem větší resignací. Hrál tam samozřejmě roli i náboženství. Fatalismus byl mnohem silnější v katolických rodinách než v protestantských.

Dokázaly porodní báby obhajovat svoji roli?

To se špatně sleduje. Byly regiony, na venkově to bylo běžné, kde si lidé oblíbili svoji bábu, která odrodila jejich babičku i maminku. Nějakou, která přišla z univerzity, prostě nepřijali. Ale o postojích populace nic nevíme. Víme, že ji nadále platili a ta druhá živořila a nikdo ji nechtěl. Co z toho můžeme vyvodit? Měli rádi tuhle bábu? Nebo měli nedůvěru vůči nějaké, zvláště mladší, která přišla zvenku? Těchto případů bylo strašně moc. Báby, které se osvědčily, ke kterým měli důvěru, měly v podstatě doživotní kredit a veřejná moc s tím nemohla dělat vůbec nic.

Mění se také přístup k potratům?

Potrat začíná být silně kriminalizován. On byl kriminalizován už od 16. století, ale těžko se dokládal, zamést stopy bylo dost jednoduché. Mnohem větší problém bylo infanticidium, vražda novorozence matkou, to byl poměrně rozšířený zločin, řekla bych skoro až banální. Přijde mi, že jich bylo skoro tolik jako krádeží, zvláště na venkově.

Jak se postihoval?

V osvětské době, kromě toho, že za to samozřejmě hrozil trest smrti, ještě ztížený až někdy do poloviny 18. století probodením kulem v hrobě, se ale na druhou stranu v 18. a 19. století mění přístup k matce a začíná se na ni nahlížet víc jako na oběť. Většinou to byly ženy, jak se říkalo, svedené a opuštěné – služky, děvečky na statku, které někdo zneužil nebo přišly nechtěně k dítěti, kterého se potřebovaly zbavit, aby nepřišly o práci. Začalo se víc přihlížet k situaci matky a od konce 18. století došlo i ke zmírnění represe. Habsburská monarchie je vlastně první země, která zrušila trest smrti za infanticidium. Hrozilo za to až doživotí, ale jenom u vdané ženy, a pokud byla neprovdaná, tak deset až dvacet let.

Se snahou o řešení infanticidia souviselo i zřizování porodnic. Ty neměly sloužit tolik k péči, ale tomu, aby umožnily anonymní porody nechtěným matkám. Anonymní, poměrně laciné, výměnou za to, že matka poskytne své tělo medikům k nazření. O těla byl vůbec boj, ale zejména ženské tělo a ještě při porodu, to bylo velice vzácné zboží, k němuž medik v podstatě neměl přístup. Teď měl nově skládat

teoretickou i praktickou zkoušku z porodnictví a nebylo na čem to cvičit. Tohle byl nejjednodušší způsob, jak ve prospěch národa zabrat tělo chudých žen, aby bylo dáno k dispozici vědě a škole.

Čili tehdy se děly anonymní porody?

To je velká novinka, která se tady objevuje po roce 2006 s baby-boxy, ale byla to běžná praxe už od středověku, že byly různé otočné věže, nebo ve Florencii je známý nalezinec, kde je dnes už zazděné okénko, kterým se od 15. století odkládaly anonymně děti. To bylo od 18. století běžné. Tady byla Apolinářská nemocnice, která měla čtyři oddělení, z toho jedno tajné, tam byl i tajný vchod. Tam mohly ženy přicházet tajně slehnout, jenom donesly zapečetěnou obálku se svým jménem, a pokud přežily, tak jim ta obálka byla vrácena.

Myslíte, že v něčem už nejsme osvícenci?

Kdo je osvícenec? Já bych nepaušalizovala. Myslím, že co se vytrácí ze společnosti, je víra v pokrok, ale také bych to neřekla obecně. Pořád jsme nastaveni na to, že bude lépe. Když se objeví stagnace, tak se lidí zmocňuje panika a skoro si neuvědomují, že jsou na tom o hodně lépe než před dvaceti třiceti lety. Jsme naučeni na to, že žijeme v pokroku, a pořád máme představu, skoro bych řekla „vrozenou“, že další generace na tom bude nebo musí být lépe.

*Daniela Tinková (*1973) je historička, působí na Filozofické fakultě UK.*

*B. Matiašová, O. Slačálek
Nový prostor, číslo 398, červen 2012. Kráceno*

Ondřej Dostál

Vyhláška zhorší péči

Od ledna budou muset pojišťovny lépe hlídat nemocnice, jestli poskytují lidem péči včas. Jinak jim hrozí až desetimilionová pokuta. Nakolik nové pravidlo změní dnešní praxi?

Bohužel to může mít zcela opačný efekt, než jaký si asi představuje ministerstvo zdravotnictví. Povede to paradoxně ke zhoršení kvality péče. V nemocnicích třeba může najednou chybět materiál.

Jak to?

Protože ministerstvo sice nastavilo nepodkročitelné čekací lhůty na operace v nemocnicích, už ale neodstranilo limity finanční. Tedy úhradovou vyhlášku, kterou samo vydalo. Takže tu sice máme nespornou povinnost zdravotních pojišťoven zajistit klientům péči, která je časově a místně dostupná, na druhou stranu tady ale máme zastropovanou úhradu. Nemocnice mají jednoduše povolený jen určitý objem péče, který mohou pacientům poskytnout. Pokud tento limit překročí, nedostanou žádné další peníze a pacienti musí ošetřovat za své.

Takže se ani neodobourá korupce v nemocnicích? Lidé budou stále nabízet lékařům obálky, aby někoho předběhli a dostali se na operaci dřív?

Podle mě ano. Nezmění se nic. Dokud budeme mít jakoukoliv objemovou limitaci, tak se uplácení neomezí. Tento systém naopak přímo vyvolává korupci. Všichni pojištěnci mají na jednu stranu právo čerpat zdravotní péči včas, na druhou stranu mají nemocnice na péči stropy. Logicky tedy musí přijít okamžik, kdy musí nemocnice některé pacienty odmítnout. A při vybírání, které pacienty odmítne a které naopak na operaci pustí, pochopitelně může rozhodnout i to, jestli pacient někoho v nemocnici podmáznul nebo ne.

A co říkáte na další problém: pojišťovny už dnes přiznávají, že budou nemocnice, ve kterých čekací doby dodržovat nezvládnou, postihovat. Zruší jim část smlouvy. Každá nemocnice už třeba nebude mít ortopedii. Týkat se to prý ale nebude fakultních a krajských nemocnic, tam zůstane veškerá péče zachována...

Tady je další zásadní problém, tentokrát právní. Česko si od roku 1992 hraje na to, že umožňuje volnou soutěž mezi jednotlivými poskytovateli, v tomto případě mezi nemocnicemi. Tedy že pojišťovna si vybírá své smluvní partnery a že smlouvu dostanou jen ty nejlepší nemocnice. Pokud tomu tak skutečně je a nemocnice skutečně soutěží o smlouvy, tak je to v podstatě veřejná zakázka. Výběr se musí dít spravedlivě a transparentně. Pokud to tak není, hrozí riziko žalob. Nemocnice, která smlouvu s pojišťovnou na určitý typ operace nedostane jen proto, že není krajská či fakultní, se může bránit. Třeba v arbitráži.

*Veronika Rodriguez
Lidové noviny 4. 8. 2012*

Ludvík Hovorka

Neprůhledné platby pojišťoven nemocnicím maskují tunelování

Několik let se u nás mluví o platbách za výkony sdružené do jednotlivých případů – o systému DRG (Diagnosis Related Groups – cíleně sdružených skupin diagnóz či výkonů), který nahradí neflexibilní paušální platby.

Za tento systém a jeho zavádění do praxe pojišťoven a zdravotnických zařízení ministerstvo od roku 2006 zaplatilo stamiliony korun. Bohužel se stále v praxi jedná pouze o nedokonalý, nedokončený a nepoužitelný pokus o překlad jedné z verzí DRG systému, který je běžně využíván v USA a jiných zemích.

Pokud by mělo platit, že systém nastaví stejnou platbu za stejný výkon pro všech- na zdravotnická zařízení poskytující akutní lůžkovou péči bez výjimky, pak by se jednalo o účelně investované peníze. Jenomže systém není využíván a ani nastaven v případě následné lůžkové péče všech typů – léčebny dlouhodobě nemocných, ošetrovatelská lůžka, rehabilitace, psychiatrické a jiné ústavy a celé spektrum péče ambulantní, jak v nemocnicích, tak v samostatných ambulancích.

Praktické zkušenosti posledních let bohužel ukazují, že zřejmě není v zájmu nikoho, aby jednotný systém stejné výše úhrady byl zaveden. Ministerstvo zdravotnictví tvrdí, že usilovně pracuje na zavedení jednotných plateb. Zdravotní pojišťovny však vytrvale upřednostňují tak zvaný „individuální“ přístup k zdravotnickým zařízením, zejména vůči lůžkovým zařízením akutní i následné péče.

Nemohou přece připustit, že by všichni dostali zapláceno stejně, lobbistické zájmy by pak nebylo možné prosazovat. A i když existuje systém DRG s jednotnými váhami podle diagnóz, a ne podle zařízení, tak různým zařízením vypočítávají platby podle různých základních sazeb – tedy zcela mimo základní princip uplatňování DRG systému úhrad.

Aby to nebylo málo, tak některým nemocnicím pojišťovny platí takzvané balíčkové dohodnuté ceny za výkony. Základní sazby DRG a balíčkové ceny se pochopitelně liší podle jednotlivých nemocnic a „kvality vztahů“ mezi nemocnicemi a pojišťovnami. Samozřejmě pro úhrady existuje právní rámec v podobě tzv. úhradové vyhlášky, kterou vydává ministerstvo, a podle které se postupuje v případě nedohody mezi pojišťovnami a nemocnicemi.

Ovšem úhradová vyhláška se za několik let tak zkomplikovala, že se dnes nemocnice ani pojišťovny neobejdou bez nákladného hardwarového i softwarového vybavení za stamiliony korun, aby se mohly dopočítat, kolik že vlastně peněz pojišťovny vyplatí a nemocnice dostanou.

Nemluvě o tom, že kouzelná krabička, používaný software, do které se data nasypou, aby „se počítala“, je zcela v rukou pojišťoven. A v každém programu existuje spousta výjimek k hodnocení dodaných dat... Již dnes si některé nemocnice za nemalé prostředky najímají soukromé firmy, které jim mají nastavit vykazování výkonů co nejvýhodněji.

Jestliže Německo dokázalo sjednotit platby za výkony podle systému DRG do dvou let od jeho zavedení, tedy do roku 2005, co brání tomu, aby se tak stalo i u nás? V českých podmínkách se o zavedení plošného použití DRG pokoušíme již od r. 2006 – tedy zatím šest dlouhých let...

Kde je problém? Jsou to soukromé zájmy, korupce a lobbismus napříč ministerskými úředníky, politiky, zdravotními pojišťovnami a některými nemocnicemi. A evidentně potřeba peněz na volební kampaně.

Ministerstvo zdravotnictví se přijetím nového zákona o zdravotních službách zbavilo jakékoliv odpovědnosti za tvorbu sítě zdravotnických zařízení s výjimkou specializovaných center.

Odpovědnost tak nyní leží výhradně na zdravotních pojišťovnách, které dostávají politické zadání od vládní koalice, od politických stran a různých lobbistů. Vždy minimálně pět členů správní rady jmenuje vláda u zaměstnaneckých pojišťoven a deset členů správní rady u všeobecné zdravotní pojišťovny. Dvacet členů správní rady VZP volí Poslanecká sněmovna. Deset členů správních rad v každé zaměstnanecké pojišťovně je voleno z řad významných zaměstnavatelů a odborových organizací.

Ministerstvo zdravotnictví slibuje odpolitizování zdravotních pojišťoven – to však bude znamenat pouze to, že všech patnáct členů správních rad každé zdravotní pojišťovny bude zřejmě dosazeno jenom významnými zaměstnavateli a odborovými organizacemi a stát ztratí kontrolu úplně.

Co reálně hrozí? V současné době zdravotní pojišťovny, zejména VZP, plní zadání od ministerstva zdravotnictví zrušit patnáct tisíc akutních lůžek. Je to „shodou okolností“ v období, kdy pojišťovny mají obnovovat smlouvy se zdravotnickými zařízeními na další období.

VZP spolu s ostatními zdravotními pojišťovnami klade jednotlivým nemocnicím různé podmínky, například: zruší se to a to oddělení, akutní lůžková chirurgie či interna se převede na tak zvanou jednodenní chirurgii a podobně.

Proces ekonomického diktátu zdravotních pojišťoven na omezení kapacit lůžkových zdravotnických zařízení probíhá naprosto neprůhledně, podle neexistujících pravidel a ve většině případů za tichého souhlasu zřizovatelů – zástupců krajů.

Právě v tomto období nátlaku zdravotních pojišťoven na zdravotnická zařízení se přímo otevírá příležitost pro likvidaci řady dobrých a levných spádových lokálních nemocnic, které se do budoucna stanou tučným soustem pro soukromé zájemce o jejich koupi.

Pojišťovny, zejména VZP, nyní nastaví parametry nové smlouvy tak, aby některé nemocnice, nikoliv jenom ty špatné a neefektivní, ekonomicky nepřežily. Tyto nemocnice skončí, lékaři a sestry přijdou o práci, ale ne nadlouho. Zůstane tu totiž plně vybavené zdravotnické zařízení, které je třeba nějak udržovat – tedy požadavek na finanční náklady pro zřizovatele, bez zdroje příjmu!

Brzy se objeví soukromí „zachránci“, kteří obnoví provoz nemocnic nebo je upraví na léčebny dlouhodobě nemocných, či jiný typ dlouhodobé péče o seniory a handicapované, ovšem za naprosto jiných, odlišných a pochopitelně pro veřejnost daleko nevýhodnějších podmínek, než mají současné nemocnice.

A navíc, tito noví majitelé budou všemi vítáni, jako spasitelé, kteří využijí chátrající krajský majetek a dají lidem práci. A majetek movitý i nemovitý, včetně pozemků, jim zřizovatel rád i pod cenou prodá – zbaví se tak břemena úhrady režijních nákladů na dříve zavřená zařízení.

Je tedy velmi pravděpodobné, že sblížování základních sazeb DRG bude trvat v České republice tak dlouho právě proto, aby se v současném neprůhledném systému daly veřejné prostředky tunelovat ze systému veřejného zdravotního pojištění tak dlouho, jak jen to půjde.

Kdyby totiž ministr Heger, vláda a poslanci vládní koalice měli skutečný zájem na transparentnosti finančních toků ve zdravotnictví a na spravedlivém systému hrazení výkonů podle zásady „za stejný výkon stejná úhrada“, pak by už dávno prosadili novelu zákona o svobodném přístupu k informacím a velmi jednoduše stanovili, že podmínkou platnosti smluvního vztahu mezi zdravotní pojišťovnou a zdravotnickým zařízením je zveřejnění jakéhokoliv smluvního ujednání na webových stránkách.

A hned by bylo jasné, které zdravotnické zařízení má protekci, a které nikoliv. Jedná se totiž o peníze nás všech, daňových poplatníků, respektive pojištěnců. A tyto peníze a způsob jejich vynakládání nemohou být předmětem obchodního tajemství!

Deník Referendum 10. 7. 2012

O TEMPORA O MORES

PATERO POHLEDŮ

NA PATERO KRUHŮ

Zdeněk Bárta

Olympiáda

Pohled kazatele

Olympijské hry mne vedly k tomu vybrat některý z biblických textů, které se týkají sportu. V Novém zákoně je takových textů hned několik, první církev žila v anticém světě a celý antický svět sport nadevše miloval. Sport byl Řekům a Římanům obřadem, festivalem, byl demonstrací sounáležitosti, sport zprostředkoval zážitek jednoty.

Sport vznikl v antice jednak jako nápodoba boje, svůj základ má ale také v náboženských slavnostech. Proto měly zejména olympijské hry přímo bohoslužebnou funkci. Byly velikou oslavou boha Dia. Ostatně právě proto koncem 4. století císař Theodosius I. v celé své říši olympiády jako falešné pohanské konkurenční náboženství zakázal.

Na dlouhá staletí pak tu stmelující funkci sportu nahrazovala náboženská procesí a poutě, tu bojovou funkci rytířské souboje a teprve v novověku se Evropa k tradici sportu zase vrátila.

Na konci prvního století tvořila většinu církve již druhá generace křesťanů, po prvotním nadšení otců zakladatelů se začínala projevovat jistá unavenost, ztráta smyslu a frustrace. Přispívalo k tomu pronásledování a xenofobní, nenávistné nálady vůči křesťanům od ostatních lidí. Postupně si křesťané museli uvědomovat, že ježišovská vláda pravdy, spravedlnosti a lásky nezačne naráz, ale že je to vlastně celoživotní a celodějinný zápas, že to je „běh na dlouhou trať“.

Právě k tomu „běhu na dlouhou trať“ chce kniha Židům v našem textu unavené křesťany povzbudit a používá k tomu metafory sportovního běhu na dlouhou vzdálenost. Sport byl tehdy díky podpoře panovníků stejně jako dnes všudypřítomný; panovnická metoda, jak si udržet moc a odklonit zájem obyvatelstva od lumpáren panovníků jinam, ta metoda zvaná „chléb a hry“, je metoda stará jako sama civilizace.

Metafora ze světa sportu se proto objevuje v Novém zákoně několikrát, ale nejde o sprint, tedy o to, co nejrychleji běžet, ale o maratón, o běh na dlouhou výdrž. Proto také autor nabádá k „vytrvání v běhu“ a k odložení „všeliké přítěže“ i všeho „pod nohy se pletoucího“ hříchu.

To je velmi plastická metafora – hřích jako něco, co vadí a brzdí v běhu stejně jako dlouhé šaty, něco, co může způsobit i pád na zem či úplný konec závodu. To vše je třeba odložit, aby se nám to nepletlo pod nohy, máme-li vytrvat v naději na cestě životem.

Pomocí je nám při tom našem závodním běhu života „oblak svědků“, martyřů. Maratónský běh života neběžíme každý jen sám za sebe, nýbrž běžíme ho ve společen-

ství, při vzájemném podpírání, pomoci a povzbuzení. S každým běží maraton života „oblak svědků“ – a mohou to být jeho životní vzory, jeho přátelé, ti, kdo mu otevřeli cestu k víře – mohou to však docela dobře být také jen kumpáni z mokré čtvrti, ze čtvrté cenové skupiny či ještě hůře: z nějaké korupční mocensko-zločinecké mafie.

Záleží tedy nejen na výkonu, ale i na stylu a zejména na směru našeho běhu, vstříchu čemu nebo komu běžíme. Záleží na cíli. Slyšeli jsme to u Pavla – jde o nepomíjivý, věčný vítězný věnec, dnes bychom řekli – jde o věčnou zlatou medaili.

Ono to tak s námi lidmi je – jsme schopni krátkodobého vznětu, revolučního nadšení – ale při dlouhodobém šlapání jako bychom ztráceli smysl a cíl cesty. Únava, dlouhodobé střetávání s lidskou podlostí, zlobou a hloupostí nám podlamují síly. A to právě zlo potřebuje – namluvit nám, že se nedá proti němu nic dělat, že je třeba rezignovat na víru a naději. Právě potom, když ztratíme naději, se stáváme jeho snadnou obětí!

Stoici „enkrateiu, sebekázeň“ promysleli dobře: říkali, že svobodný není ten, kdo si běží dát něco dobrého hned, jak na to dostane chuť; není svobodný, kdo usedá do příkopu hned při první únavě; není svobodný, kdo druhému okamžitě vyhubuje, když na něho dostane vztek. Svobodný je mnohem víc ten, kdo si dobrotu nemusí hned dát; kdo pokračuje v cestě, i když ho již zmáhá únava; svobodný je mnohem víc ten, kdo má pod kontrolou své vzteky a zášti.

Tě sebekázní, říká Pavel, se podrobují sportovci běžící si pro medaili. A křesťané by si z nich měli vzít příklad při své životní pouti. Vyrvejte v běhu! Má to smysl! Budete se možná cítit často unavení, všude bude temno, půjdete třeba dlouhou dobu temným tunelem, nesete si spoustu zranění a bolestí, plete se vám pod nohy spousta hříšnosti vaší i druhých, je vám často mizerně a zmocňuje se vás rezignace, strach a chuť se na všechno vykašlat. Ale nevzdávejte to! Stojí za to jít vytrvale dál za medailí věčného života.

Jaroslav Veis

Střet mýtu s realitou

Pohled publicisty

O čestné olympijské zápolení jde až ve druhé řadě. Prvořadá je ekonomická show. Vnímat antiku (zvláště pak řeckou) jako zlatý věk, kdy pravda byla pravdou, filozofů si lidé vážili, bohové byli moudří a krása těla se snoubila s ušlechtilostí ducha, patří už pár století mezi oblíbené mýty západního světa. Většinou ty mýty už hodně

vybledly. Jedna výjimka však přežívá, dokonce hraje stále pestřejšími barvami. Je to mýtus olympijský, jehož verzi 2012 máme příležitost sledovat, někdy též protřpět.

Mytické ukotvení této úžasné barevné, prokomponované a dynamické megashow je ovšem paradoxem: starý princip z nového prostředí vždycky nějak trčí. Znaří to diváci filmových komedií založených na tom, že autoři středověké rytíře přenesou do současnosti s cílem, aby se všichni dosyta vylučovali.

Diváci a komentátoři olympiády se však jen smát nechtějí. Naopak, vážně se dodržování mytických principů dožadují, a dokonce mýtus obohacují o nové prvky. Jenže v marketingovém prostředí globálního kapitalismu (míněno autorem jako popis, nikoli nadávka!) má neviditelná ruka trhu mnohonásobně větší moc, než kdy měl vládce Olympu Zeus. O čestné olympijské zápolení, jak je atleti slibují, samozřejmě jde pořád, jenže až ve druhé řadě. V té první už pěkných pár let jde o byznys, marketing, televizní a další práva; samo sportovní zápolení je tu vehiklem, který ekonomickou show umožňuje.

Takže neúspěšnější americký olympionik se nejmenuje Michael Phelps, i kdyby získal padesát medailí, nýbrž Mitt Romney, protože v Salt Lake City dokázal zorganizovat zimní olympiádu, která místo předpokládané ztráty přinesla čistý výnos 100 milionů dolarů. Právě Romneyho olympijské angažmá je nejnosnější prvkem jeho příběhu v zápase o prezidentský úřad.

Paradoxem moderních olympiád je nepsaná interpretace olympijských her coby mírového soupeření národů, kontrastujícího s krvavým válčením. Olympionik v tomto pojetí se stává obhájcem národních zájmů a běda, jestli selže. A nejde jen o čínskou vzpěračku, která nezvedla základní nálož na čince. Odnos to i Roman Kreuziger, prý úmyslně nešlapal dost rychle, aby zmařil únik Alexandra Vinokurova v silničním cyklistickém závodě. Místo aby jeho české srdce zabušilo sto padesátí tepy za minutu a Kazacha dostihl a předstihl, zvítězilo v něm nad národním zájmem tzv. falešné kamarádství a příslušnost k jedné cyklistické stáji, pravili kritikové.

Nedalo se v tu chvíli nevzpomenout na slavného romanopisce E. M. Forstera, který doufal, že kdykoli bude stát před rozhodnutím, zda zradit vlast, nebo přítele, bude mít dost odvahy zradit vlast. A nedalo se ani zapomenout na český faktor: pokud tedy má cyklista kromě šlapání do pedálů čas se o něco zajímat, pak se dnes o své vlasti z médií – ona především jsou v našich končinách vedle hospod jediným veřejným prostorem – dozvídá hodně o tom, zač se může leda stydět, a pramálo o tom, nač by mohl být hrdý a co by měl obhajovat.

Paradoxní je i oblíbené olympijské mudrování nad normalitou a nenormalitou. Dozvídáme se třeba, že například zmíněnému Michaelu Phelpsovi se to plave, když má tak pohyblivé klouby a takové rozpětí paží, a televizní komentátor pácí z odborníků, co nenormálního je na čínské plavkyni, že je tak rychlá. Stejně bychom se ovšem mohli ptát, zda je normální, když někdo šest hodin denně běhá nebo vesluje, aniž chce někam doběhnout nebo doveslovat. A můžeme se jen radovat, že si podobně zkouma-

vý pohled neosvojili hudební kritici; mohli by mudrovat nad tím, zda není podezřelé, když má pianista tak dlouhé a tak štíhlé prsty a tak výjimečný hudební sluch...

Omezování osobnostních práv

Svébytný paradox pak přináší obecný postoj k zakázaným podpůrným prostředkům, který je v olympijském kontextu obzvlášť vypjatý. Najít zastánce dopingů ve sportu je hodně obtížné, a přitom v reálném životě by převážná část populace neprošla dopingovou kontrolou ani náhodou. V občanském světě společnost zakazuje pouze obchod s podpůrnými prostředky, navíc jen s některými. Jejich užívání však zakazují pouze lékaři, ovšem bez možnosti dodržování zákazu vymáhat. A lékaři navíc spoustu dalších – třeba sildenafil, známý pod obchodním názvem Viagra – dokonce sami ordinují. Kdybychom zkrátka stejné požadavky jako na sportovce začali klást třeba na pokrývače, účetní nebo manažery, budou to všichni považovat za nepřípustné omezování osobnostních práv.

Zhruba ve stejné době, kdy západní svět znovuobjevil antický mýtus, vymyslel Thomas More svůj slavný ostrov Utopia. Máme ve zvyku interpretovat si jej jako ideál, jehož ovšem nedokážeme dosáhnout. Ovšem sám název ostrova je radno spíše překládat jako Ne-místo, tedy něco, co neexistuje. Olympiáda, obávám se, je na tom podobně. Je zajímavá, efektní, barevná, zábavná, dramatická, vzrušující, a proto je dobře, že je. Ale v té podobě, do které se ji snažíme převlékat, neexistuje.

Lidové noviny 9. 8. 2012

Jan Hnízdl

Olympiáda v Londýně aneb Omyl Pierre de Coubertina

Pohled lékaře

Sportovní svět vzhlíží k Londýnu. „*Olympijské hry budou čisté. Očekáváme záplavu rekordů,*“ slibují organizátoři. Držitel osmi zlatých medailí z Pekingu, americký plavec Michael Phelps, jich chce získat deset. Je to reálné? Za jakou cenu?

Podle studie Francouzského institutu pro biomedicínu a epidemiologii (IRMES) bylo ve většině sportovních disciplín limitů lidských možností dosaženo. Mezníkem pro jejich další posouvání má být rok 2060. „*Odhadli jsme, že člověk v době první olympiády využíval svých fyzických možností na 75 %. Nyní je to na 99 %,*“ píše se v závěru studie. Podle profesora statistiky Johna Einmahla z univerzity v Tilburgu je konečnou metou pro mužský sprint na 100 metrů čas 9,29 sekundy. Dál už to přirozeným způsobem nejde. Jedině za cenu sebezničení nebo dopingů. Hříšníků

je celá řada. V čele stojí americký sprinter Ben Johnson, přistížený na OH 1988 v Soulu. Následovali Carl Lewis, Linford Christie, Maurice Green, Justin Gatlin, Tim Montgomery, Dwain Chambers, Asafa Powell, Mike Rodgers ... Pomáhá si snad nedovoleným způsobem i držitel nejlepšího času 9,58 z MS 2009 v Berlíně, jamajský sprinter Usain Bolt? Dopuje i fenomenální plavec M. Phelps? Doping není jediným způsobem, jak se prosadit. Michael Phelps je vysoký 190 cm, má krátký trup, rozpětí paží 200 cm, „gumové“ klouby a velikost chodidla 49,5. Usain Bolt má neobvykle vysoké procento rychlých svalových vláken. Phelps i Bolt jsou hříčkami přírody, varetou lidského druhu, svým způsobem tělesně postižení. Jejich hendikep je předurčuje ke sportovním úspěchům. K dosahování úžasných výkonů nestačí být jen zdravý. Sportovec musí být zdravější než zdravý – tedy vlastně nemocný. Nebo postižený.

Měl toto na mysli francouzský baron Pierre de Coubertin, když na sklonku 19. století oživil tradici novodobých olympijských her? Vrcholový sport měl podle něj fungovat jako očištný mechanismus, kompenzující dravou soutěživost raného kapitalismu. Stal se pravý opak. Místo toho, aby sport plnil mravní poslání a kultivoval společnost, liberálně tržní společnost udělala ze sportu zboží. Sport se přestal řídit morálními pravidly a začal být řízen neviditelnou rukou trhu.

Coubertin dal do vínku novodobých olympiád touhu po neustálém zlepšování výkonů, vyjádřenou mottem „*Citius, altius, fortius*.“ („*Rychleji, výše, silněji.*“) Tentýž sport měl podle něj sloužit dosažení ideálu tělesné krásy a duchovní harmonie – principu kalokagathia. V rozporu těchto dvou principů spočívá největší Coubertinův omyl. Pokud bude člověk cokoli dělat s narůstající rychlostí, bude chtít stále výš a větší silou, nikdy nemůže dosáhnout harmonie. Zákonitě narazí na limity přírodních možností. Vystoupí na vrchol. A za ním už není nic. Jen strmý sestup nebo pád.

To, co platí pro vrcholový sport, týká se celé společnosti. Zprávy o ukončení éry sportovních rekordů se nápadně shodují s údaji o vyčerpání globálních energetických zdrojů. Podle D. Campbella, hlavního geologa a viceprezidenta ropných společností BP, Shell, Fina, Exxon a Chevron-Texas došlo k vyvrcholení ropné spotřeby v roce 2005. UBS global oil reserves oznámila vyčerpání světových rezerv do padesáti let. Další extenzivní růst ekonomiky už není možný. Jedině za cenu zničení přírodních zdrojů nebo korupce. Hříšníků je celá řada. V čele stojí americká banka Lehman Brothers, přistížená při burzovních spekulacích s nemovitostmi v roce 2008. Následovaly AIG, Goldman Sachs, JP Morgan Chase, Bank of America, Morgan Stanley...

Pokud chceme přirozený sport a přirozený život na zemi, pokud má být naším cílem ideál tělesné krásy a duševní harmonie, musíme změnit základní hodnoty. K dosažení rovnováhy nevede „*Citius, altius, fortius*“, nýbrž „*Tardius, demissius, infirmius*.“ („*Pomaleji, níže, menší silou.*“)

Vyšlo v MFDnes, 23. 7. 2012. Aktualne.cz 26. 7. 2012

Hana Brixi

Olympiáda, zdravotnictví a evropská identita

Pohled zdravotnické expertky

Pozornost, kterou na sebe při zahajovacím ceremoniálu olympijských her strhl britský systém Národní zdravotnické služby (NHS), byla pro mnohé překvapením. Kritizovat NHS se přece v posledních desetiletích stalo mezi Brity tradicí a součástí běžných rozhovorů asi tak jako hovory o počasí. Proč tedy najednou tolik oslav?

Možná proto, že navzdory všem svým nedostatkům je systém péče pro všechny britskou chloubou. S náklady nižšími než ve většině jiných vyspělých zemí dosahuje britský zdravotnický systém srovnatelných nebo i lepších výsledků.

Při porovnání Velké Británie a USA vychází systém NHS jako jedna z hlavních britských předností. Rozdíl mezi Velkou Británií a USA je v tomto směru o to výraznější, že Britové obecně pokládají zajištění zdravotní péče pro všechny samozřejmostí a morální povinností vyspělé humánní společnosti. V USA se zatím stalo zrušení Obamovy zdravotnické reformy a udržení elitistického zdravotního systému, který nabízí nejkvalitnější možnou péči pro některé, ale pouze právo na akutní péči a přežití pro jiné, jedním z hlavních programů prezidentského kandidáta Republikánské strany Mitta Romneyho.

Zajištění potřebné zdravotní péče pro všechny je součástí evropské identity; je vlastností, kterou se evropské země do značné míry odlišují od zemí rozvojových i od mimoevropských zemí vyspělých. Jinde ve světě se zdravotní reformy směrem k zajištění péče pro všechny často odvíjely od evropské zkušenosti, tak jako třeba v Kanadě, Japonsku, Koreji, Singapuru nebo v posledních letech v Číně.

Svých patnáct minut slávy na mezinárodní scéně zahájení londýnských olympijských her si tedy NHS zasloužil také jako symbol evropských hodnot.

Přitom jak se Evropa stále a možná rostoucí rychlostí přetváří, je na místě zamýšlet se nad evropskými hodnotami. Evropské hodnoty, ať už je definujeme jakkoliv, totiž nikdy nebyly a nemohou být statické. Budou se dál vyvíjet v kontextu dalšího ekonomického a společenského rozvoje a tedy i v kontextu globalizace.

Jedním z hlavních úkolů Evropy bude vyrovnávat tlak směrem k uchování ekonomické konkurenceschopnosti a zároveň i společenské solidarity, včetně zachování principu zdravotní péče pro všechny.

Navíc bude pro budoucnost Evropy důležité zaměřit se na to, co nás v Evropě spojuje a zároveň vůči světu vymezuje, aniž bychom zavírali dveře před těmi, kteří naše hodnoty chtějí sdílet a podílet se na jejich dalším utváření.

Aktualne.cz 29. 7. 2012

Jiří Pehe

Jak by mohl vypadat olympijský ceremoniál v Česku

Pohled politologa

Po shlédnutí velmi zajímavé a originálně pojaté exkurse do britské historie, kterou Britové nabídli během zahajovacího ceremoniálu olympijských her, rozpaluje představivost mnohých otázka, jak by takový ceremoniál mohl vypadat v České republice. Časopis Respekt k tomu měl i hezkou anketu.

Jisté je, že náš zahajovací ceremoniál by nemohl být historickou exkurzí, protože organizátoři, historici a politici by se nedokázali shodnout na správné interpretaci zásadních dilemat české historie, jako jsou význam sv. Václava, husitství, Bílá hora, Mnichov, vyhnání sudetských Němců, nastolení komunismu, Pražské jaro, normalizace, sametová revoluce, či rozpad Československa. Historická freska, v níž by se stadiónem proháněla různá invazní vojska a drancující hordy, by byla navíc dosti matoucí.

Nabízelo by se vyprávění naší historie z pozice ústavu „národní paměti“, jenže náš Ústav pro studium totalitních režimů vidí celou českou historii jako neutuchající souboj komunistů a antikomunistů, což by asi mnoho diváků mimo českou kotlinu chápal jen jako druh pohádky.

Je tu ještě český parlament, který už proslul vydáváním zákonů kodifikujících závazný výklad historie, například že se nějaký politik zasloužil o to či ono nebo že komunismus byl zločinný režim. Jenže pro účely olympijského ceremoniálu na téma česká historie by musel uzákonit závazný výklad celé naší historie, což by při současných intelektuálních kapacitách naší politiky nemohlo dopadnout jinak než jako fraška.

Když už bychom chtěli místo historie grotesku, raději by měl český příběh vyprávět Jára Cimrman, zneuznaný vítěz ankety o největšího Čecha. Svět by přitom mohl zároveň žasnout, že největší historickou postavou země, jíž svěřil své olympioniky, je postava stejně fiktivní jako rukopisy, které nastartovaly národní obrození, nebo mrtvý student, který spustil sametovou revoluci.

Pokud by u moci byla v době olympiády současná vláda, nabízelo by se pojmout ceremoniál jako oslavu „neviditelné ruky trhu“ a využít ho k přilákání zahraničních investorů. Bylo by sice nutné nějak taktně obejít skutečnost, že se spořivá vláda sama proškrtala až k recesi, a že její heslo „více trhu, méně státu“ zatím kupodivu nezpůsobilo ekonomický zázrak, ale třeba by mohli na ceremoniálu vystoupit zástupci ratingových agentur nebo někteří čeští komentátoři, kteří by vládu pochválili.

Mrzuté je, že i takový ceremoniál by se musel takticky vypořádat s některými aspekty zpropadené české historie, zejména se skutečností, že se u nás po staletí opakovaně ve velkém krade a vyvlastňuje, což by mohlo některé investory znervóznit.

Husité „vyvlastňovali“ katolíky, katolická šlechta po Bíle hoře protestanty, první republika šlechtu, nacisti některé Čechy, Češi sudetské Němce, komunisti všechny. Příběh změny majetkových poměrů po roce 1989 by pak potřeboval vlastní kapitolu, s podkapitolou dělení majetku Československa.

Kupónová privatizace by si jistě zasloužila samostatné číslo, možná završené televizním poselstvím Viktora Koženého užaslému stadiónu. Citlivé ztvárnění současného přesunu majetku od chudších k bohatým v kontextu obrovité restituice majetku církvím by jen podtrhlo skutečnost, že v české kotlině je už po staletí hlavní politickou zábavou vymýšlení způsobů, jak bezpracně přesunout majetek od jedněch k druhým.

Vizuálně vděčné by mohlo během ceremoniálu být vystoupení kmotrů a „podnikatelů“, kteří by mohli předvést, co vše si lze pořídit ze zmanipulovaných státních zakázek či evropských peněz. Umístěna do kulis kasin, heren a nočních klubů, na něž jsme v českých městech důvěrně zvyklí, by jistě svět pobavila typicky česká, neuvěřitelně humorná scénka, v níž by zcela opilý kmostr přešel bourákem nepohodlného svědka, aniž by jej policie třeba jen předvedla k výslechu.

Zatímco symbolem her v Londýně byl kopec porostlý pěkným trávníkem, náš docela jistě mnohonásobně předražovaný stadion by se mohl během show proměnit v obrovský tunel. Zatímco při londýnském ceremoniálu seskočila „královna“ společně s Jamesem Bondem padákem, u nás by se nepochybně jako humorný vrchol ceremoniálu hodila přednáška prezidenta na téma globálního neoteptování, samozřejmě za tučný honorář.

Vrcholem by pak bylo číslo „zhasni a rozsviť!“, během kterého by si ti zahraniční hosté na ceremoniálu, kteří si neprozřetelně nenechali peněženky v hotelových sejfech, mohli na vlastní kůži vyzkoušet budování trhu po česku. No neinvestujte v takové zemi!

Aktualne cz 10. 8. 2012

TEXT

PLZEŇSKÁ PRÁVA

Vladimíra Dvořáková

Zpráva z Plzně

Ukázky z knihy

Vladimíra Dvořáková: Rozkládání (rozkrádání) státu. Praha, Universum, 2012

Případ Fakulty právnické Západočeské univerzity v Plzni

Hlavní aktéři tohoto příběhu

Začněme představením jednotlivých aktérů. Více než konkrétní jedinci (byť v jistých chvílích hrají roli) jsou pro nás podstatné instituce, protože jejich aktivita/ neaktivita, schopnost využít zákonných prostředků či obejít zákon, schopnost využít či zneužít kontrolní mechanismy jsou určující pro vytváření klientelistických sítí a zformování prostoru pro jejich další využití.

Akreditační komise

Akreditační komise je nezávislý orgán, jehož úkolem je hodnotit činnost vysokých škol a formulovat stanoviska k akreditacím jednotlivých programů a oborů. Tvoří ji 21 členů, kteří jsou jmenováni na dobu šesti let, s možností dvou období. Nikdo tedy nemůže být členem déle než 12 let. Členy jmenuje vláda po projednání návrhů s reprezentacími vysokých škol. Převážně jde o přední profesory z vysokých škol či vědce z Akademie věd z různých oborů, několik členů je ze zahraničí, v komisi zasedá i zástupce praxe.

Členové komise nejsou zaměstnanci Ministerstva školství, vykonávají činnost ve veřejném zájmu, to znamená, že nadále plně pracují na mateřském pracovišti a za svou činnost pro Akreditační komisi pobírají jen odměnu. Zájem pro činnost komise zajišťuje sekretariát, který vede tajemník se čtyřmi dalšími pracovníky.

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy

Ministerstva školství na základě doporučení Akreditační komise rozhoduje o udělení akreditace, bez souhlasu Akreditační komise nemůže akreditaci udělit. Ministerstvo školství podle návrhu Akreditační komise může zahájit správní řízení, které omezuje, pozastavuje či odebírá akreditaci. V průběhu tohoto řízení se má škola právo odvolat, předložit nové argumenty a případně podat proti rozhodnutí rozklad, o němž rozhoduje ministr po přezkoumání v rozkladové komisi.

Členem rozkladové komise až do medializace případu byl děkan Fakulty právnické Západočeské univerzity v Plzni a ředitel Ústavu státu a práva Akademie věd České republiky Jaroslav Zachariáš.

Západočeská univerzita v Plzni

Nositelka právní subjektivity, v jejíž pravomoci je zřizovat či rušit fakulty jako organizační součásti vysoké školy univerzitního typu. I když většina běžného rozhodování je přesouvána z rektora na děkana fakulty, univerzita má vysokou míru zodpovědnosti za dění na fakultách, zejména z hlediska formálního působení a dodržování vnitřních předpisů. Vysokou školu vede rektor spolu s prorektory, významnou kontrolní funkci mají i další samosprávné akademické orgány vysoké školy, jakými jsou akademický senát a vědecká rada. V době, kterou sledujeme, byl rektorem Josef Průša.

Západočeská univerzita v Plzni se podílela na šetření celého případu zejména vytvořením univerzitní komise, která prověřila studijní dokumentaci a vypracovala velmi podrobnou zprávu, která popsala konkrétní pochybení, ke kterým docházelo na fakultě, a konkretizovala případy, kdy studium probíhalo z hlediska studijní dokumentace nestandardním způsobem. Vedení Západočeské univerzity v Plzni nakonec přistoupilo ke zrušení některých diplomů. Do konce roku 2011 bylo zrušeno 10 diplomů (o jedenáctém se doposud nerozhodlo), řízení k rušení dalších diplomů univerzita již zastavila.

Fakulta právnická Západočeské univerzity v Plzni

Vznikla počátkem 90. let a u jejího vzniku stály osobnosti z Ústavu státu a práva ČSAV/AVČR. Od počátku se vyznačovala silným personálním propojením s tímto Ústavem, včetně častých případů personálního prolínání funkce děkana s funkcí ředitele Ústavu. Významnou kontrolní funkci mají, podobně jako je tomu na univerzitě, samosprávné akademické orgány: akademický senát fakulty a vědecká rada fakulty (ta se ovšem v posledních letech před propuknutím kauzy příliš nescházela). Fakulta vede studijní dokumentaci, zajišťuje průběh studia v souladu se zákonem, vnitřními předpisy a akreditací. V době, kterou sledujeme, byl děkanem Jaroslav Zachariáš, jeho proděkanem Milan Kindl. Problémy ale lze vysledovat přibližně od roku 2000, kdy byl děkanem Milan Kindl a Jaroslav Zachariáš proděkanem.

Ústav státu a práva AV ČR

Akademický ústav s dlouholetou tradicí, svým způsobem stál u zrodu Fakulty právnické Západočeské univerzity v Plzni. Podílel se na uskutečňování doktorského studijního programu spolu s Fakultou právnickou. Pro naši analýzu případu je důležité, že Ústav může na požádání vydávat právní stanoviska. Ta sice nemají právní závaznost, ale autorita Akademie věd jim dává značnou váhu. Způsob vydávání stanovisek byl málo transparentní, ale neporušoval předpisy. Právní stanoviska byla na ústavu základním způsobem evidována, tj. v evidenci bylo uvedeno, jaká instituce, organizace či právnická osoba žádala o stanovisko, jakého právního problému se to týkalo a kdo stanovisko vypracoval. Žádný kolektivní orgán nerozhodoval o tom,

kdo bude stanovisko zpracovávat, ani neposuzoval kvalitu zpracování. Stanovisko neuvádí autora zpracování, podepisuje ředitel ústavu. V době, kterou sledujeme, byl ředitelem Jaroslav Zachariáš, jeho zástupcem Milan Kindl.

Instituce a případy, které mají určité vazby k celému případu

Při rozboru celého případu narážíme na řadu dalších institucí, které hrály či mohly hrát jistou úlohu v celém případě.

Vysoká škola Karlovy Vary, o. p. s

Zakladatelem školy je Karlovarský vzdělávací institut, s. r. o. Vlastnická struktura ve sledovaném období byla dosti nejasná, evidentní bylo propojení na advokátní kancelář Milana Kindla přes jeho spolupracovníka Ondřeje Davida, který zde řadu let působil jako jednatel. V současnosti je vedení školy a dozorčí rada výrazně personálně propojeno s firmou MUROM, která se podílela na privatizaci bytů ČEZu, ve které se Kindlova advokátní kancelář také angažovala. Personální zabezpečení výuky bylo vždy silně napojeno na Fakultu právnickou Západočeské univerzity v Plzni, většina vyučujících na Vysoké škole Karlovy Vary působila i na této fakultě. Za určitých podmínek, které ovšem neodpovídaly předpisům a byly součástí netransparentních přijímacích procesů, mohli absolventi bakalářského studia pokračovat na Fakultě právnické Západočeské univerzity v Plzni v magisterském studiu. Na škole vznikl Ústav kriminalistiky a forenzních disciplín, na jehož základě Vysoká škola Karlovy Vary získala právo vydávat soudní znalecké posudky 1. a 2. stupně (revizní)¹. Toto právo jim vydal těsně po volbách 2006 odcházející ministr spravedlnosti Pavel Němec, znovu to potvrdila ministryně Daniela Kovářová. Na ústavu přitom pracovalo jen cca 4-5 pracovníků a nebyly k dispozici žádné laboratoře. Šéfem tohoto ústavu se stal bývalý (do září 2007) zástupce ředitele Úřadu služby kriminální policie a na škole dlouhodobě působil i náměstek ředitele Útvaru pro odhalování korupce a finanční kriminality (funkce do jara 2011). Prorektorem vysoké školy byl advokát Jiřího Čunka, který zaměstnával ve své kanceláři jako koncipienta Stanislava Grosse.

Mezinárodní institut podnikání a práva, s. r. o

Instituce, která realizuje studijní programy akreditované v zahraničí. V tomto případě je podstatné magisterské studium práva na základě ukrajinské akreditace, kterou obdržela Zakarpatská státní univerzita. Západočeská univerzita v Plzni vydávala jejím absolventům osvědčení o uznání zahraničního vzdělání, tj. nostrifikovala jim

¹ Mezi právníky koluje lehce (ale ne moc) nadsazené rčení: Posudek rovná se rozsudek. Revizní posudek, tj. posudek 2. stupně umožňuje rozhodnout v případě, že jsou předloženy posudky s různými výsledky či je zpochybněn. Podrobnější hodnocení této školy je na webových stránkách akreditační komise – www.akreditacnikomise.cz.

diplomy, a navíc poskytla institutu prohlášení (s razítkem rektorátu a nečitelným podpisem), že studium je plně kompatibilní se studiem práva uskutečňovaným dle českých akreditací. Toto potvrzení měl institut zveřejněn na svých webových stránkách.

Případ *Diag Human* – Dlouhodobě se projevuje výrazná angažovanost osob spjatých s fakultou právnickou v kauze *Diag Human*. Předsedou rozhodčího senátu v letech 2003-2008 byl Květoslav Růžička. Navrženým předsedou přezkumného rozhodčího senátu byl a je Petr Kužel, student pátého ročníku fakulty. Arbitrem byl původně jmenován obvodním soudem pro Prahu 6, toto rozhodnutí Nejvyšší soud na podzim 2010 zrušil, nově byl jmenován Městským soudem 29. listopadu 2011. Rozhodcem za ČR je doposud Milan Kindl.

ČEZ – V dubnu 2010 patří ***konsercium advokátních kanceláří Milana Kindla a Pavla Němce*** mezi třináct úspěšných uchazečů o zakázky týkající se právních služeb v hodnotě 400 milionů Kč.

ČEZ – Milan Kindl psal právní stanovisko v Ústavu státu a práva AV ČR, které se týkalo ***privatizace 2.000 bytů*** ČEZu... Firma, která byty takto získala (MUROM), patří bývalému klientovi Milana Kindla. Později majitel firmy MUROM kupuje Vysokou školu Karlovy Vary. Jiná firma, již zastupuje Milan Kindl a partneři, spravuje bývalé zprivatizované byty ČEZu.

ČEZ – Všechna právní stanoviska k otázkám, které položil ČEZ, v Ústavu státu a právu zpracovával Milan Kindl (podepsán je vždy jen ředitel Jaroslav Zachariáš). ***Vydání katarského prince*** – O jeho přinejmenším sporném vydání rozhodl ministr spravedlnosti Pavel Němec, mohl se přitom opírat o právní stanovisko, kterou za Fakultu právnickou Západočeské univerzity v Plzni vytvořil Milan Kindl.

Kdo na fakultě nestandardně studoval:

Je nutné zdůraznit, že systém byl nastaven tak, že nestandardní studium v té či oné míře mohly mít i osoby, které samy žádné výhody nepožadovaly. Zároveň ale tím, že nebyly dodržovány vnitřní předpisy, studijní a zkušební řád, se tyto osoby dostaly do situace, kdy na ně či na jejich blízké může padnout podezření, mohou být vydírány, a samozřejmě nemají zájem na dalším šetření celého případu.

V případech bakalářského studia bylo klíčovým mechanismem celoživotní vzdělávání; týdenní soustředění pro policisty, případně i další státní zaměstnance (údajně existovala i smlouva s celní správou) představovalo jeden rok studia. Všichni měli stejné podmínky, nikdo nikoho neuplácel. Přesto bylo asi všem zřejmé, že to nepředstavuje plnohodnotné bakalářské studium. Využilo se situace, kdy policisté

byli pod tlakem dokončit si vysokoškolské vzdělání. Nejvíce pozornosti vzbudilo plagiátorství šéfa plzeňské městské policie, jenž poté odstoupil z funkce. V tomto případě se ještě řeší případné zrušení jeho bakalářského titulu.

V případě pětiletého magisterského studia docházelo k netransparentnímu přijímacímu řízení, kdy 30-60 procent studentů bylo přijímáno až na odvolání pouze na základě rozhodnutí děkana. Navíc v některých případech byli studenti přijímáni zcela mimo přijímací řízení, specifické podmínky přijetí měli studenti z Vysoké školy Karlovy Vary. Na fakultu také přicházeli někteří studenti z jiných právnických fakult poté, co nesložili státní závěrečnou zkoušku či neobhájili klauzuru, kteří pak studium rychle absolvovali. Množství studentů, kteří se na školu dostali netransparentně, dokázalo zakrýt významné osoby, na nichž mohlo mít vedení fakulty skutečný zájem.

V případě, že studenti měli za sebou předchozí studium, není zřetelné, zda a za jakých podmínek jim byly uznávány studijní povinnosti, a to i v případech, kdy by takovéto uznání bylo na většině škol možné. Ve většině případů chybí doklad o předchozím studiu, nedodržovaly se podmínky pro uznání předmětů (byly uznávány třeba zkoušky více než 20 let staré), nebylo možné dohledat sylaby předmětů, jež škola uznala, souhlas vyučujícího či garanta apod. Zcela se obcházely vnitřní předpisy univerzity a známky do systému zapisovaly studijní referentky jen na základě podpisů v indexu a leckdy i od vyučujícího, který daný předmět nevyučoval a nezkoušel. V některých případech byly podpisy zpochybňovány, indexy nebyly k dispozici, k dispozici byly jen kopie stránek indexu, které nemohou být použity jako důkaz.

Snad nejvíce nedostatků vykazovaly státní závěrečné zkoušky. Zkoušející u státních závěrečných zkoušek nebyli schvalováni vědeckou radou (ta se pravidelně nescházela), nebyly vydávány vyhlášky děkana týkající se složení komise nebo, pokud vyhláška byla, komise měly jiné složení či složení nelze prokázat. Státní zkoušky se konaly i mimo oficiální termíny, protokoly někdy chybějí nebo jsou na nich zcela nečitelné (někdy s podezřením, že i falšované) podpisy. Chyběly desítky diplomových prací, a to i ty, jež byly obhájeny v době, kdy již byla zákonem daná povinnost práce zveřejňovat (od roku 2006), chyběly posudky na tyto práce.

V případě tzv. malých doktorátů se nejčastěji setkáváme s nemožností dohledat tyto práce, a to i po roce 2006, často chybějí posudky, bývají „nестandardní“ (navzájem na sebe odkazují – „souhlasím s autorem prvního posudku“ nebo jsou zcela bezobsažné), posudky jsou někdy nedatované, někdy jsou datované dokonce před přihlášením se k rigoróznímu řízení, celkově data nesedí, bývá velmi krátká doba od přihlášky k rigoróznímu řízení k obhajobě (někdy jde jen o dva až tři dny). Protokoly o rigorózní zkoušce často chybějí, pokud jsou, je obtížné určit členy komise (nečitelné podpisy). Je možné uvažovat, že v případě rigorózních zkoušek mohla být za touto netransparentností snaha zavázat si či případně kompromitovat určité osoby. Malé doktoráty sice nevedou ke zvýšení kvalifikace, ale hrají významnou

sociální roli, neboť zvyšují společenskou prestiž, časté bývají například u advokátů a soudců. Několik titulů JUDr. bylo zrušeno, ale vždy v souvislosti i s nestandardním magisterským studiem.

V případě doktorského studia představovaly nejčastější problémy zkoušející, kteří neměli danou kvalifikaci (zkoušky z teorie práva například zkoušel psycholog), nekvalitní posudky, chybějící práce, plagiátorství. Plagiátorství v případě dizertační práce proděkana Ivana Tomažiče odstartovalo medializaci celé kauzy Plzeň, otazníky zůstaly i u dalších vyučujících. V jednom případě práce, která byla již dříve „obhájena“ a nebyla k nalezení, byla náhle „znovu“ svázána (majitel knihvazačství na to upozornil), jiná práce vyšla dokonce tiskem, ale několik kapitol vykazuje znaky práce rešeršní agentury, což je ovšem obtížně prokazatelné.

Osoby vnímané jako napojené na organizovaný zločin

Osoby číslo 2 a 3

Průběh studia: Vzhledem k takřka naprosté shodě probereme společně. Osoba č. 2 přijata 19. 6. 2003, osoba č. 3 až autoremedurou (rozhodnutím děkana) 29. 8. 2003. Studium pětiletého programu v obou případech trvalo 1 rok a 9 měsíců, nebylo doloženo předchozí studium či zkoušky, ale v duplikátu indexu jsou zřejmě uznané předměty (studijní povinnosti) nečitelné a rozmazané. Státní závěrečné zkoušky probíhaly v obou případech ve stejných dnech mimo oficiální termíny, nebyly schváleny komise pro státní závěrečné zkoušky, podpisy v protokolech většinou nečitelné. Chybějí diplomové práce, první státní zkouška byla složena 1 měsíc po zahájení studia bez splnění předchozích studijních povinností. Univerzita zrušila diplomy jak o absolvování magisterského programu, tak o vykonání státní rigorózní zkoušky (JUDr.).

Profil osob: Sourozenecká dvojice, která byla ve velmi blízkém příbuzenském vztahu k osobě často charakterizované jako hlavní „kmostr“ českého podsvětí, jež byla zavražděna v lednu 2006.

Osoby patřící či mající vztah k vlivným podnikatelským skupinám

Osoba č. 4

Průběh studia: Trvání studia pouze 2,5 měsíce pětiletého magisterského programu, chybí všechny postupové zkoušky a zápočty, místo nich uznáno předchozí studium na Fakultě elektrotechnické a strojní v Plzni v oboru silnoproudá elektrotechnika z roku 1987, chybí diplomová práce, státní závěrečné zkoušky probíhaly mimo termíny, nebyly schváleny komise pro státní závěrečné zkoušky, jsou nečitelné podpisy na protokolech o průběhu státních zkoušek. Chybí diplomová práce i posudky. Univerzita odebrala magisterský diplom i titul JUDr.

Profil osoby: Velmi významná osobnost v podnikatelských kruzích, šéf sdružení sportovních svazů ČR, v současnosti místopředseda představenstva SAZKA, a. s.,

ředitel společnosti České rozvojové agentury, o. p. s., (v dozorčí radě dva pedagogové fakulty), předseda dozorčí rady České rozvojové agentury, a. s. (ani jedna by neměla být totožná s Českou rozvojovou agenturou, která působí na MZV), na jedné adrese figuruje 11 firem, v nichž je členem správních rad, je členem či předsedou představenstva. Zajímavé jsou podnikatelské aktivity ve firmách, které se zabývají likvidací nebezpečného odpadu, v jedné z nich nalezneme mezi členy dozorčí rady dva vyučující Fakulty právnické Západočeské univerzity v Plzni, z nichž jeden z nich byl oficiálně uváděn jako vedoucí diplomové práce (která se ovšem nenašla). Ten zároveň byl i předsedou akademického senátu fakulty, druhý člen dozorčí rady pracoval jako koncipient v advokátní kanceláři Milana Kindla.

Politici, diplomati a vysocí státní úředníci

Osoba č. 13

Průběh studia: Nestandardní průběh studia, zkoušky u vyučujících, kteří zkoušet dané předměty neměli, pochyby o pravosti podpisů v indexu (nelze prokázat, existuje pouze kopie). Komise pro státní závěrečné zkoušky nebyly schváleny, v protokolech nečitelné podpisy.

Profil osoby: Pozice starostky (primátorky) Chomutova, nyní poslanecký mandát ve Sněmovně, dříve mezi poradci Aleše Řebíčka, který ji navrhl do dozorčí rady Českých aerolinií (v té době se připravovala privatizace), kde byla do roku 2009, členka dozorčí rady Středočeské vodárny, a. s.

Bezpečnostní složky, policisté, protikorupční policie:

Většinou v této kategorii nalezneme absolventy Policejní akademie České republiky v Praze nebo Akademie Policajného zboru v Bratislave, případně někdejší Vysoké školy Sboru národní bezpečnosti.

Osoba č. 16

Průběh studia: Délka pětiletého studia trvala ve skutečnosti 5 měsíců, předchozí studium doloženo na Policejní akademii necelé 2 roky a uznány některé předměty. Komise pro státní závěrečné zkoušky nebyly schváleny, respektive byly v rozporu s vyhláškou děkana pro rok 2005, probíhaly mimo oficiální termíny. V protokolech jsou nečitelné podpisy a pochybnosti o pravosti některých podpisů. Chybějí posudky k diplomové práci.

Profil osoby: Vyšetřovatelka protikorupční policie, studium probíhalo v době, kdy vedla vyšetřování Radovana Krejčíře. Nyní vlastní advokátní kancelář.

Osoba č. 19

Průběh studia: Délka studia 3 roky 6 měsíců, předchází studium na Policejní akademii, některé předměty byly uznány, ale uznání je doloženo jen kopií indexu. Komise

pro státní závěrečné zkoušky nebyly schváleny, celkově lze konstatovat nestandardní průběh studia a státních závěrečných zkoušek.

Profil osoby: Bývalý elitní policista, v týmu advokátů S. Grosse a J. Čunka, koncipient advokátní kanceláře Milana Kindla, za ministra Martina Bartáka² byl na ministerstvu obrany ve funkci bezpečnostního ředitele, zástupce ředitele kabinetu ministra.

Osoby s vazbou na justici

Osoba č. 21

Průběh studia: Studium trvalo necelý rok, předchází studium na Policejní akademii, uznané předměty z předchozího studia nedoloženy. Státnicové komise neodpovídají vyhláše, v jednom případě složení neodpovídá ani oborům, které byly zkoušeny.

Profil osoby: Koncipient v advokátní kanceláři pana Pavla Němce (bývalého ministra spravedlnosti), podle Mladé Fronty Dnes sledoval aktivity ministra Pospíšila s cílem nalézt na něj kompromitující materiály.

Osoba č. 23

Průběh studia: Pětileté studium trvalo necelé tři roky, předchází studium nebylo doloženo. Státnicové komise nebyly schváleny či neodpovídají vyhláše, v protokolech jsou nečitelné podpisy, posudky diplomové práce jsou shodné.

Profil osoby: V současnosti advokátní kancelář, zřetelné napojení na starostu Prahy 5 (i s manželem, jenž byl jeho poradcem), veřejnost zaujal prodej jejich firmy panu starostovi za 1.000 Kč.

Osoba č. 24

Průběh studia: Délka pětiletého studia 1 rok a 2 měsíce. Bylo uváděno předchází studium na Vysoké škole ekonomické v Praze a celoživotní vzdělávání na Fakultě právnické, ale nebylo doloženo, nebyly doloženy uznané zkoušky. Komise pro státní závěrečné zkoušky nebyly schváleny, jsou nečitelné podpisy v protokolech.

Profil osoby: Působení v soukromém znaleckém ústavu, spolu i s další výše zmíněnou absolventkou, jež byla náměstkyní ministra financí. V roce 2007 jmenován Evropskou komisí jedním z pěti nezávislých arbitrů za Českou republiku v oboru transferových cen.

Závěrečná analýza

V této analýze se soustředíme na tři klíčové otázky – vytváření klientelistického prostředí, cílové osoby a imunizaci korupce.

² Tehdejší ministr Barták dnes čelí obvinění z korupce.

1. Vytváření prostoru pro klientelistické prostředí

Na fakultě bylo zcela úmyslně nastaveno netransparentní prostředí. Mnohá základní pravidla studijního, zkušební řádu nebyla nastavena či byla nastavena velmi vágně. Univerzitní pravidla se většinou nedodržovala. Na fakultě se vyskytovalo velké množství externích pracovníků s různou velikostí úvazků, kteří konkrétní situaci na fakultě mohli jen obtížně vnímat, protože většinou pouze odučili svou výuku. Tím se dosáhlo toho, že mnohé „zájmové“ osoby mohly procházet velmi nestandardním studiem, aniž by to bylo příliš nápadné. Zároveň ale nestandardní průběhy studia (třeba přijímací řízení, neevidence uznaných předmětů z předchozího studia) se mohly projevit i u osob, které jinak studovaly zcela normálně. Aby takovéto prostředí bylo nastaveno, bylo v tomto konkrétním případě nutno překonat některé standardní kontrolní mechanismy:

a) Eliminovat kontrolní funkci univerzity;

Fakulta si vytvořila specifické prostředí, které nedodržovalo univerzitní předpisy (například kontrolní mechanismy při zapisování známek do systému), odmítala přechod na ECTS kredity atd. Základním argumentem byla „specifičnost“ právnické fakulty, dále zpochybňování některých předpisů a opatření z „právního“ hlediska (například zveřejňování kvalifikačních prací, které od roku 2006 vyplývalo ze zákona). I když obecně fakulty mají vysokou míru autonomie, univerzita má nástroje, které může v případě vážné situace použít. Vedení univerzity adekvátně nedokázalo reagovat ani v situaci, kdy mělo konkrétní informace o problémech a pochybeních (minimálně od červnové zprávy Akreditační komise v roce 2008).

b) Eliminovat kontrolní funkce akademického senátu;

Akademický senát fakulty nevykonával svou kontrolní funkci, nekriticky přijímal argumenty vedení fakulty. Určitou míru kontroly se od jara 2009 snažila prosazovat studentská část. Senát zejména nereagoval na signály týkající se netransparentnosti prostředí, na signály týkající se nedostatečného rozvoje fakulty. Takovému jednání senátu nahrávalo i to, že velká část akademické obce byla tvořena externisty.

c) Eliminovat kontrolní funkce vědecké rady;

Vědecká rada fakulty, která se obvykle schází minimálně jednou za semestr, se scházela velmi výjimečně a fakticky neprojednávala základní otázky rozvoje fakulty.

2. Cílové osoby

Často se objevuje naivní představa, že se klientelistické sítě vytvářejí tak, že se vyhledává určitá osoba pro určitý úkol či funkci. To je spíše výjimečná situace, protože umístění konkrétní osoby do konkrétní funkce není zcela jednoduché prosadit a závisí to na mnoha mocenských faktorech. Při vytváření klientelistických sítí jde

svým způsobem o svérázné budování sociálního kapitálu, specifických kontaktů na nejrůznějších úrovních rozhodování. Samozřejmě zavázat si aktuálního vysoce postaveného politika je zajímavé, ale svým způsobem riskantní, protože politici přicházejí a odcházejí a přeci jen bývají pod větším drobnohledem. Navíc málokdy politik otevřeně ovlivňuje určité rozhodování, mnohem častější jsou to osoby v jeho okolí, náměstci, poradci (zejména finanční), šéfové kabinetu, „sekční šéfové“, lidé, kteří mohou ovlivňovat zadání výběrových řízení, členové dozorčích a správních rad. Obzvláště zajímavé jsou posledně jmenované posty, pokud se očekává privatizace dané firmy.

Do patřičných sítí je ovšem nutné dosadit i podnikatelské subjekty, které se mohou účastnit určitých výběrových řízení. Vlastnické struktury těchto subjektů musí být nejasné, často jde spíše o bílé koně, udržení daného objektu pod kontrolou je buď prostřednictvím dozorčích a správních rad, nebo vlastnictvím akcií na doručitele. Specifickou součástí je pak oblast justice, ale o tom se podrobněji zmíníme v následujícím bodu imunizace korupce.

Jaká jsou tedy kritéria pro výběr vhodné osoby do budované sítě? Jedním z kritérií bývá politické krytí. Nutno říci, že budovatelé těchto sítí nemívají „ideologické předsudky“ ani nekádrují své klienty. Většinou se orientují na členy hlavních politických stran. Jak jsme již říkali, není zcela nezbytné mít hlavní stranické hráče, hráči „druhé kategorie“ z regionů mohou plnit velmi významné role. Napojení na státní či polostátní firmy (jako například ČEZ) nesporně dále posiluje politické vazby bez ohledu na ideologické směřování. Podstatné je i „vzdělání“, protože vždy působí lépe, pokud do jisté pozice je jmenován člověk, jehož kvalifikace danému místu odpovídá. Právě vzdělání se stalo nástrojem, jak takovéto sítě budovat. Podstatné jsou také samozřejmě podnikatelské skupiny, firmy (a osoby) disponující desítkami milionů či miliard. Ty patří mezi zajímavé hráče, nejen možností disponovat velkými finančními částkami, ale napojením na mnoho dalších „závislých“ podnikatelů, lehkostí, jak lze podle momentální potřeby vytvářet „nové firmy“ s „novými lidmi“ apod.

Proto určitě není náhodou, že mezi nestandardními studenty nalezneme i osoby, které byly ve funkcích náměstků ministrů či jiných vládních úředníků, že se nám opakovaně jména podezřelých absolventů (případně pedagogů) objevují ve spojení s firmami jako je ČEZ, SAZKA, případně zaměřenými na likvidaci ekologických škod (připomeňme si, že se dlouho hrálo o obří eko zakázku), na obchod s realitami, správu nemovitostí či hospodářskou komoru. To jsou samozřejmě velké „ryby“, které se nakonec dostávají i pod určitý dohled veřejnosti a kde nakonec pro média nebývá větší problém dané osoby ztotožnit. Je zde ale řada méně významných osob, které mohou sehrávat velmi podstatnou roli, protože jsou mimo větší pozornost, mají přístup k informacím, do databází, kontakty na další administrativu. Při pokusech o ztotožnění těchto dalších osob, které také vykazovaly nestandardní studium, jsem narazila na různé funkce referentů na úrovni městských či krajských úřadů,

příbuzenské vazby na správce veřejných budov, advokátních koncipientů či majitelů advokátních kanceláří.

Znovu zopakujeme, klientelistická síť nikdy nevzniká tak, že by jedinec či skupina lidí programově vyhledávala a doplňovala další klienty. Dobře nastavené klientelistické prostředí, a k tomu jsou potřeba i celostátní podmínky, je schopné žít vlastním životem, vytvářet a prohlubovat další vazby. Pokud se skutečně zamyslíme nad údaji, které nám tato případová studia poskytla, můžeme zde vlastně sledovat postupné propojování a rozvíjení klientelistických sítí. Z hlediska mechanismů by mohla být zajímavá důkladnější analýza fungování městské části Prahy 5, kdy starosta patřil mezi absolventy, u jejichž studia byly vzneseny otazníky, zároveň se v jeho okolí objevili další „nestandardní“ absolventi fakulty, se kterými byly uzavřeny zvláštní obchody, kteří působili v poradenských funkcích pro pana starostu, kteří disponují či disponovali developersky zajímavými pozemky v Praze 5. A zároveň zde přes výhodné „pronájmy“ obecního majetku lze nalézt i vazbu na vysokou školu v Brně, a tím i propojení na kauzu soudce Berky (správce konkurzní podstaty). Výrazně propojované klientelistické vazby lze regionálně vysledovat i v prostředí severních Čech – Chomutov, Ústí nad Labem.

Klientelistické sítě musejí mít samozřejmě určité vazby na prostředí organizovaného zločinu. Nejde jen o to, že je možné toto prostředí případně využít, ale zároveň tato vazba, která samozřejmě není veřejně inzerována, ale k níž se dá při ne příliš složitém zkoumání dojít, musí působit jako dostačující mechanismus „odstrašení“. Není náhodou, že při bližší analýze „nestandardních“ studentů a jejich kontaktů vám naskakují jména jako Krejčíř, Mrázek, Větrovec, Berka, Pitr...

Opusťme tedy představu, že klientelistická síť má podobu jakéhosi loutkového divadla, kde jednotlivá pimprata kontroluje ten, kdo tahá za provázky. Ano, vytváření klientelistické sítě vyžaduje aktivní úlohu jednotlivce či skupiny, ale musí k tomu být vhodné celospolečenské prostředí, které umožní postupný vlastní život a rozvoj této sítě. Bohužel, jak jsme si ukázali, takové prostředí u nás je, a tudíž prostor pro vytváření (či přetváření) obdobných sítí je zde velmi příznivý.

3. Imunizace korupce

Z předchozího odstavce vyplývá, že pro rozvoj klientelistických sítí je nutné vhodné celospolečenské prostředí. To souvisí jak s politickou kulturou, kdy „známosti“ představují základní síť pro řešení každodenních i běžných starostí (úřady, zdravotnictví, školství), jak jsme o tom hovořili v předchozích částech této knihy. Imunizace korupce ale představuje vytvoření již velmi specifického prostředí a faktický průnik do bezpečnostních struktur a nesporně také do blízkosti vysoké politiky. Tento pojem označuje situaci, kdy korupční (klientelistické) chování je velmi obtížně postižitelné, protože do vytvářené sítě jsou včleněny osoby, představitelé institucí, které dokážou zabránit skutečnému vyšetřování. To je nesmírně důležitý faktor,

který zároveň má své „sociologické“ a „psychologické“ rozměry i praktické dopady. Ze sociologického hlediska lze zvažovat postavení z hlediska „statusu“. Osoba, která to zařídí a která má kvalitní kontakty (a přitom je v pozadí), je skutečně významná, a čím více je daný status uznáván, tím více informací, vlivu, kontaktů získává. A samozřejmě, pokud daná osoba má ještě vysoký společenský status, což pro učitele na vysoké škole, akademického hodnostáře a vědeckého pracovníka Akademie věd platí, ochota pro začlenění stoupá a zvyšuje se také možnost začlenit určité jedince „do sítě“ takřka bez jeho uvědomění si určitého rizika.

Z psychologického hlediska jde právě o míru vědomí míry rizika. Čím více jsou klíčové osoby chráněny díky svým kontaktům, tím je větší šance, že se podaří úspěšně zabránit jakémukoli vyšetřování, respektive vyšetření. Proto je součástí klientelistického a korupčního prostředí velmi výrazná nutnost „vyhrát“, zabránit byt jen dílčí prohře. Jakmile se daří do těchto sítí proniknout, neuchránit své lidi, nastává problém a vliv klesá. V praxi se to projevuje v potřebě potrestat kohokoli, kdo na problém upozornil (propuštění z práce, dehonestace), zastrašování svědků, ale především ve schopnosti zabránit vyšetřování na všech stupních.

K takovéto imunizaci samozřejmě přispívají i politici, kteří mohou vytvořit patriční nátlak na policii, státní zastupitelství, soudy apod., ale tento jednoduchý mechanismus není příliš využíván, protože je poměrně snadno odhalitelný. Mnohem podstatnější je začlenění osob, které mají být ve svých aktivitách na politice nezávislé. V tomto smyslu se zdá, že systém nastavený v Plzni fungoval velmi dobře, mezi „nestandardními“ studenty vidíme mnoho významných osobností z bezpečnostního prostředí, zejména z prostředí, které mělo bojovat proti korupci. Vysoce postavení policisté pak jsou ještě doplněni o osoby, které se například na určitých vyšetřováních podílely. A samozřejmě je nutné mít jistou kontrolu i nad běžnými vyšetřovateli a policisty. Nadřícení jsou důležití, ale pokud se nic na nejnižším stupni nevyšetří, tím lépe. V tomto případě nesporně sloužilo i ono specificky nastavené celoživotní vzdělávání s přechodem do bakalářského studia.

K imunizaci korupce patří samozřejmě i možnost ovlivnit soudní rozhodnutí. I když je zřejmé, že zejména malé doktoráty mohly sloužit k tomu, aby se do klientelistické sítě dostali i soudci, zdá se, že to nebylo tak jednoduché. Narazili jsme na případy, kdy průběh rigorózního řízení u soudců vykazoval zvláštní rysy (podobně i u některých advokátů), tj. obhajoba probíhala do jednoho týdne po oficiální evidenci přihlášky, posudky byly nekvalitní, nevěrohodně datované, protokoly takřka nečitelné, ale podstatnou skutečností byla ve většině těchto případů reálná existence rigorózní práce a její odpovídající kvalita. Zdá se, že ve vztahu k soudcům se zde projevovala spíše snaha „začlenit“ je do sítě bez jejich vědomí, a vytvořit tak prostředí, které se bude negativně stavět k jakémukoli dalšímu vyšetřování, protože při aplikaci netransparentnosti by se cítili jistě ohroženi. Z hlediska ovlivnění soudních rozhodnutí jsou ovšem klíčoví další aktéři, a tím jsou soudní znalci a soudní

znalecké posudky. I na to jsme v naší analýze narazili. Jmenování soudních znalců a uznávání soudních znaleckých posudků se opíralo o zákon z roku 1956; i zde byl potřeba dobrý kontakt na Ministerstvo spravedlnosti.³ Každopádně se tím otvíral prostor pro ovlivnění soudních rozhodnutí. Je zajímavé, že většinou šlo o vzdělané osoby, kterým se k jejich převážně ekonomickému vzdělání ještě dodal titul z práv. Šance na uplatnění a přijetí ve vysokých funkcích doma (a nelze vyloučit, že i pro zahraniční partnery) se tak výrazně zvyšovala.

A snad jen posledním kamínkem, který můžeme vložit do této mozaiky vytváření a fungování klientelistických sítí, je postavení a jmenování arbitrů. Nejde jen o osoby, které nakonec v arbitráži fungují, ale v mnohých případech je nutné si klást otázku, kdo třeba připravoval smlouvy, které jsou pro stát nevýhodné a v nichž je zároveň zakotvena arbitráž jako nástroj řešení sporů.

Tento poslední kamínek mozaiku nedokončuje. Zůstává mnoho prázdných míst; některá proto, že určité vazby a propojení se jen obtížně dokazují, některá proto, že je prostě neznáme. Ale snad i tento rozbor jednoho případu může pomoci zabránit opakování podobných případů do budoucna.

Knihu V. Dvořákové ilustrovala Kateřina Kloubová

³ Jistý optimismus ve mně vzbuzuje fakt, že návrh novely zákona o soudních znalcích a znaleckých posudcích výrazně omezuje možnosti zneužití.

POSTSKRIPTUM

Marie Fleissigová

Medvědi v tunelu

Když po letních opravách konečně otevřeli letenský tunel, využila jsem okamžitě této pohodlné a rychlé spojky od Sparty do středu Prahy. Totiž rychlé – jak kdy a jak se to vezme, protože i tam bývají někdy zácpy. Tak tomu bylo právě tenkrát, když jsem projížděla. Uvězněná u volantu jsem se posunovala jen hlemýždím tempem a měla dost času na to, abych se mohla kolem sebe rozhlížet. Jindy bývám spíš soustředěná na jízdu, až teď jsem si tedy povšimla, že na zdech jsou v pravidelných odstupech vyznačeny vzdálenosti i směr, kudy by se člověk co nejrychleji dostal ven. V hlavě se mi začaly honit katastrofické myšlenky. Co by se asi stalo, kdyby v tomto uzavřeném prostoru došlo nedejbože k nějaké havárii? Nebo kdyby - nedejbože nadvakrát - tady vypukl požár? Počítala jsem, kolik metrů bych musila uběhnout, abych se dostala na čerstvý vzduch, a odhadovala, jak bych to při své dýchavičnosti zvládla. Doběhla bych oněch vyznačených 250 metrů dokonce i v kouři a pravděpodobně v tlačenci a panice? Nejspíš těžko, a tak jsem si nakonec rezignovaně povzddechla, že bych asi zkrátka musela uhořet. Nu co se dá dělat, jsem na světě už nějaký pátek, smířovala jsem se s osudem - ostatně při takovém teoretickém mudrování si člověk lehce představuje i vlastní pohřeb.

Najednou jsem si ale uvědomila, že uvažuji podobně fatalisticky jako moje matka, o čemž svědčí následující historka.

Když se mi rodiče pomalu chystali do důchodu, rozhodli se prožít nějakou skutečně pěknou dovolenou, a protože tatínek měl rád hory (a v těch dobách nebylo mnoho jiných možností), vyjeli do Tater. Sotva se ubytovali v hotelu, vyšli ještě před večerí na krátkou vycházku po úbočí nevím už jakého kopce. Víím jen, že to bylo kamenitou strání po serpentinových stezkách. V zákrutu nad nimi ale pochodovali bujaří turisté a ti přímo nad mými rodiči uvolnili malou kamennou lavinu. Když tatínek viděl, že se na něj řítí velký balvan, bez uvažování se jej reflexivně snažil zachytit. Skončilo to přeraženými rukama a místo horských velikánů si po celou dovolenou prohlížel nemocniční zdi v Popradu. Maminka zůstala v hotelu sama, tatínka denně navštěvovala, ale aby ty náklady na dovolenou nepřišly úplně vniveč, poctivě také sama pochodovala přes hory, přes doly. Občas ji prý napadlo, že by mohla potkat medvědy (i za normalizace se tam občas objevovali), ale jak nám po návratu do Prahy vyprávěla, smířila se s tím a rezignovala – kdyby ji prý nějaký medvěd napadl, asi by se zkrátka musela nechat sežrat.

Teď máme za sebou rekordně horké léto a na českém mediálním poli se místo příslovečných okurek rodila jedna skandální kauza za druhou: korupce, zpronevě-

ry, zatýkání, obviněný hejtman, k trestnímu stíhání vydání poslanci včetně exministryně, zmatky v pražské dopravě, překotná a překvapivá odvolávání ministra, policejního prezidenta i divadelního ředitele, trapná vystoupení politiků, nakonec metylalkoholová aféra s desítkami mrtvých, osleplých či jinak nemocných. A když k tomu přidáme zdražování, krizi, miliardy sem a miliardy tam, spory o reformy i restituce, nemusíme být daleko od šílené představy, že jsme uvázli v tunelu, kde na jednom konci hoří a na druhém jsou medvědi.

Máme se však jen přikrčit a rezignovat? Rozhodně ne, i když žádný přesný návod kromě poněkud pokrytecké a pohodlné rady lépe si zvolit budoucí politiky těžko někdo podá. Ostatně i moje maminka by se jistě snažila medvěda zahnat křikem nebo by ho mlátila taškou. Možná ale spíš by řekla šelmě „ty malej, neboj se, nic ti neudělám“ a to hrozné zvíře by podržala. A ani já bych v tom tunelu nezůstala, od požáru utíkala a na své potíže s dýcháním zapomněla. Možná, že by nám i někdo přišel na pomoc. Všichni přece nejsou gauneři, jsou přece jen mezi námi slušní lidé, obětaví, ohleduplní, ochotní pomáhat.

Nedávno jsem dostala zvláštní dopis. Zřejmě byl od někoho staršího, kdo nepíše na počítači - adresa byla psaná na psacím stroji, s porouchanými typy, zrovna tak byl psán i text uvnitř. Kdosi neznámý našel v tramvaji na zemi složenku s mým jménem na zaplacení pojistného, a tak mi složenku posílá, abych snad kvůli nezaplacení neměla potíže. Podepsán NN. Dojalo mě to - jen kvůli neznámé roztržité ženské, co trouse kolem sebe doklady, se ten NN sehnul, sebral složenku, zamyslel se nad ní, opatřil obálku, vytáhl psací stroj, napsal zprávu, koupil známku a šel na poštu.

S takovými lidmi bych se nebála ani medvědů v tunelu.

VITA NOSTRA REVUE. Časopis Univerzity Karlovy v Praze, 3. lékařské fakulty.
Vychází 4× ročně. Vydává 3. lékařská fakulta, Ruská 87, Praha 10. IČO: 00216208.

Evidováno pod registračním číslem Ministerstva kultury ČR

MK ČR E 15 377

Náklad 420 kusů

Šéfredaktorka: Mgr. Marie Fleissigová

Tel.: 267 102 105, fax: 267 102 552, e-mail: vnr@lf3.cuni.cz

Grafická úprava a tisk

TIGIS, spol. s r. o.

Příspěvky dodávejte pouze v elektronické podobě e-mailem na adresu
šéfredaktorky jako připojený soubor (ve formátu MSOFFICE-doc, xls).

Redakce neodpovídá za obsah mimoredakčních příspěvků.

Publikované texty nemusejí vyjadřovat názory redakce.

Redakce si vyhrazuje právo na odmítnutí, krácení a jazykové úpravy příspěvků.

ISSN 1212-5083

vita nostra *revue* 4

2012

Absolventi

Anketa

Braunwald

Eutanazie

Lázně

Lidská nátura

Miss UK

Politika

Priessnitz

SVK

Veřejná služba

OTTO PLACHT: DUŠE YARINY

M. Anděl

V. Hampl

E. Kohák

F. Koukolík

J. Novotný

P. Pithart

P. Příhoda

L. Rakušanová

J. Sokol

R. Šlamberová

VITA NOSTRA REVUE

21. ročník, číslo 4

Časopis Univerzity Karlovy v Praze, 3. lékařské fakulty

Vychází 4× ročně

Uzávěrka tohoto čísla 10. 12. 2012

Redakční rada:

Předsedkyně: prof. MUDr. Radana Königová, CSc.,
Klinika popáleninové medicíny FNKV a 3. LF UK

Mgr. Marie Fleissigová, SVI 3. LF UK (šéfredaktorka)

PhDr. Martina Hábová, SVI 3. LF UK

MK ČR E 15 377

ISSN 1212-5083

OBSAH

RES PUBLICA

J. Sapák: Prezidentská volba – rekapitulace	4
P. Příhoda: Politika jako vrtání fošen	7
L. Rakušanová: Komu slouží veřejná služba?	8

ALMA MATER

Senát UK proti návrhu reformy VŠ	12
V. Hampel: Univerzita nárokuje demokracii na etických základech	13
A. Tymofeyeva: Ať jsou lidská práva dodržována	17
Univerzitní Missky a prezident	18

QUOD BONUM

M. Anděl: Přeji vám dobro, štěstí i příznivý osud	26
Seznam absolventů	32
M. Anděl: Naše fakulta je připravena vám pomoci	35
H. Svobodová: Sestry se bez změny vzdělání neobejdou	37

VĚDA

Pocta kardiologovi E. Braunwaldovi	40
R. Šlamberová: Konference lékařských a zdravotnických fakult ČR a SR	43

ZDRAVOTNICTVÍ

Co nás čeká a nemine? Anketa	54
M. Palát: Ideální pojištěnec? Po vstupu do důchodu se skácí mrtvý. Špatný vtíp či součást diskuse? ..	59
Z. Miškovská: Právo na život není právem na smrt	61
R. Honzák: Senzacectivost je žiravinou hodnot	63
P. Pithart: Konec českého lázeňství?	64
J. Novotný: Zapomenuty génius Vincenz Priessnitz	67
Důležité poselství chirurga Pomahače	72

O TEMPERA O MORES

E. Kohák: Občané království božího	74
J. Sokol: Pravda a láska. Jak teď zní překlad pro všední den?	81

TEXT

F. Koukolík: Člověk v politice	84
--------------------------------------	----

POSTSKRIPTUM

M. Fleissigová. Pražský ropák	98
-------------------------------------	----

Za dobové ilustrace děkuje redakce vedení Priessnitzových léčebných lázní, a. s.

RES PUBLICA

PREZIDENTSKÉ VOLBY
POLITICKÉ ÚSILÍ

Jan Sapák

Prezidentská volba – rekapitulace

Demokratické zřízení není prázdným pojmem. Lze si představit více různých podob demokracie, ke každé ale patří výběr svobodnou volbou a soupeření různých sil. Také k nim patří, že lid (občanstvo) je suverénem. Aniž bych chtěl přeceňovat formální demokratické nástroje jako pro demokracii postačující, sluší se připomenout, že ta je ze své podstaty založena na konkurenci. Na „přetahování“ a balancích, na hledání rovnováhy. Máme za sebou historii 95 let republikánství v tomto státě (pravda s dlouhou výlukou demokracie) a máme se kam ohlédnout.

Bylo zde 10 prezidentů a 22 jejich voleb (vzhledem k tomu, že z hlediska dnešního právního řádu nebyl Emil Hácha právoplatným prezidentem, můžeme též počítat 9 prezidentů a 20 voleb). Z těch 22 voleb ovšem celých 12 nebylo volbou, nebylo zápasem a výběrem z alespoň dvou kandidátů. O výsledku bylo předem rozhodnuto.

Netýká se to jenom doby nesvobody – tento stav trval od volby Emila Háchy 30. 11. 1938 až do druhé volby Václava Havla 26. 1. 1993 (jako prvního českého prezidenta). Celých 55 let (12 volebních období) tu nebyla opravdová volba prezidenta, žádná alternativa nemohla narušit zákulisně, revolučně, nebo pod tlakem událostí předem dané. Proces ve zvoleném sboru zákonodárců byl již jen potvrzením.

Ani to však není přesné. Též první volba Masarykova neměla žádnou alternativu, vše bylo dopředu dáno. Rovněž i druhá, třetí a čtvrtá volba Masarykova a první volba Benešova nepoznaly skutečné zápolení, ve kterém by o něco šlo. Ve všech čtyřech případech byl postaven jen jeden symbolický a neviditelný protikandidát, bez jakékoliv šance dosáhnout úspěchu nebo ohrozit dominantního, dopředu jistého pretendenta. Tedy ve skutečnosti 75 let bez sebemenší nejistoty. Nedivme se tedy krajnímu nezvyku české společnosti na plnokrevně demokratickou volbou prezidenta a na druhé straně z toho živené touze a naději. Každý ať si vyhodnotí sám, jak moc to ladí s ideou demokratického státu.

První volby, ve kterých o něco šlo, kde jsme dopředu neměli jasno o výsledku a kde to naopak byl až nervy drásající zápas, byly až poslední dvě volby, ze kterých vzešel jako vítěz Václav Klaus.

V této rekapitulaci je třeba připomenout, že po celých 75 let neodezněla žádná předvolební řeč, neproběhla žádná kampaň, ba pretendenti se volitelům ani nepředstavovali. Možná, že to někdy nebylo třeba, ale česká společnost je důsledkem toho na tento způsob natolik zvyklá, že jej mnozí stále považují za normální. První předvolební řeči jsme slyšeli až po ukončení Havlovy mise.

Když už jsme u rekapitulace, připomeňme ještě některá data.

Nikdy nebyla zvolena žena. Většinou ani žádná nekandidovala – poprvé až Marie Stiborová v roce 2003. Kandidatura to ovšem byla tak nevážná, že zůstala zcela zapomenuta.

Také nebyl nikdy zvolen příslušník důležité národní menšiny (Němec, Polák, Madar, Rusín nebo Rom). Vyjma jednoho Němce Augusta Naegeleho ale ani nikdy nekandidoval.

Nikdy dosud nebyl zvolen katolík (myslím deklaratorní, praktikující a „erbovní“), což je ve společnosti původně přece jen katolické mírně překvapivé. Pravda ale je, že někteří prezidenti (nebo také jejich rodiny po smrti) dali letmý průchod některým aspektům spojeným s katolicismem. Pro někoho možná překvapivě se to týká i prezidentů komunistických (Gottwald, Svoboda, Husák), kteří pocházeli z katolického prostředí a jejichž mládí a dětství tím bylo poznamenáno. Pak je zde známý případ Havlův a rozpaky doprovázející jeho pohřeb. To byly ale jen drobné, až nepatrné úkazy, takže můžeme zůstat u toho, že žádný katolík nebyl zvolen. Volen však ano – Jan Sokol v roce 2003.

Co naopak proporcčně zhruba odráží či odráželo teritoriální a společenskou skladbu státu, byl regionální původ prezidentů. Pět (respektive šest) jich bylo původem z Čech, tři z Moravy a jeden Slovák.

Zajímavé jsou i další souvislosti: Statečnost a ochota mnohých z prezidentů riskovat a s tím spojená věznění. Jejich poctivost či nepoctivost. Jazykové schopnosti a význam, který to má či mělo.

Věznění byli Zápotocký, Novotný, Husák a Havel. Jistému vězení unikli exilem Masaryk, Beneš a Gottwald. O vlas mu také v 50. letech unikl i Ludvík Svoboda. Tento aspekt se týká vlastně všech vyjma prezidenta posledního.

Bude stát jistě za připomenutí, jak který z nich byl či nebyl angažován jako voják před tím, než se stal prezidentem.

Tři prošli boji první světové války a jeden z nich obou světových válek (Gottwald, Zápotocký, Svoboda). Další dva absolvovali řádnou vojenskou přípravu (Havel a Klaus).

Jazykové znalosti většiny prezidentů byly vynikající. První čtyři znamenitě ovládali němčinu, i když nikdo z nich na úrovni rodného jazyka (a také jiné jazyky).

Jazykové „zatemnění“ přišlo až se Zápotockým a Novotným, i když u Zápotockého dlouhé věznění v koncentračním táboře v Dachau dává důvod k jistým úvahám v tomto ohledu. Se Svobodou se do prvního úřadu vrátil polyglot a není ani moc důvodů pochybovat o kompetencích Husákových v tomto směru. Jazykové znalosti posledního prezidenta nemohou být vyhodnoceny jinak než jako výtečné. Však svou pýchu v tomto směru nijak nepotlačuje.

Angličtinu, v současnosti nejdůležitější jazyk, ovládají nebo ovládali nejméně čtyři prezidenti.

Na závěr přikládám přehled dosavadních prezidentů, který jsem na základě historických pramenů sestavil. První číslo za datem volby je počet hlasů, který obdržel v posledním kole při zvolení, za lomítkem je počet přítomných volitelů. Uvedeny jsou tedy jenom hlasy pro a hlasy přítomných. Je nutno vzít v úvahu, že

v různých dobách to byla různá tělesa: jedno, dvou nebo i tříkomorového parlamentu s proměnným počtem poslanců. Za lomítkem jsou uvedeni případní protikandidáti a počet hlasů, který obdrželi.

1.	MASARYK	první volba 1918	/ 0
2.	MASARYK	druhá volba 1920	284/411 / August Naegele 61
3.	MASARYK	třetí volba 1927	274/434 / Václav Šturc 54
4.	MASARYK	čtvrtá volba 1934	327/4181 / Klement Gottwald 38
5.	BENEŠ	první volba 1935	340/441 / Bohumil Němec 24
6.	HÁCHA	první volba 1938	272/313 / 0
7.	BENEŠ	afirmace 1945	296/296 / 0
8.	BENEŠ	druhá volba 1946	298/298 / 0
9.	GOTTWALD	první volba 1948	296/296 / 0
10.	ZÁPOTOCKÝ	první volba 1953	271/271 / 0
11.	NOVOTNÝ	první volba 1957	353/353 / 0
12.	NOVOTNÝ	druhá volba 1964	294/294 / 0
13.	SVOBODA	první volba 1968	282/288 / 0
14.	SVOBODA	druhá volba 1973	341/341 / 0
15.	HUSÁK	první volba 1975	341/341 / 0
16.	HUSÁK	druhá volba 1980	343/343 / 0
17.	HUSÁK	třetí volba 1985	344/344 / 0
18.	HAVEL	první volba 1989	326/326 / 0
19.	HAVEL	první (druhá) volba 1993	109/200 / Stiborová 49, Sládek 14
20.	HAVEL	druhá (třetí) volba 1998	130/180 / Fischer 31, Sládek 23
21.	KLAUS	první volba 2003	142/280 / Bureš, Pithart 84, Zeman 83, Sokol 124,
22.	KLAUS	druhá volba 2008	141/263 / Bobošíková, Švejnar 111

Připomínám průvodní atributy dosavadních voleb také proto, že mnoho z nich je u nás považováno za normální a že vedou k hledání jakési nadpřirozené bytosti, charismatického zachránce a „prince z pohádky“. Když pak není žádný na dohled, promítnou se tyto touhy do kohokoliv, kdo snese takovou projekci. Doposud se to stalo ve většině případů.

Deník Referendum 18. 12. 2012. Kráceno

Petr Příhoda

Politika jako vrtání silných fošen

Ferdinand Peroutka nazval svůj nejrozsáhlejší spis „Budování státu“. Je to inteligentně komentovaná kronika prvních let první republiky. Řekl bych: povinná čítanka pro studenty politologie a doporučená četba pro každého, kdo má zájem o fungování státu.

Pravda, tehdy se politika dělala jinak, jednodušeji. Lidé byli více odkázáni na osobní zkušenost, na komunikaci tváří v tvář. Dosud neexistovaly dnešní dalekosáhlé možnosti, jak manipulovat veřejným míněním. Nebyla tu rozvinutá mass-média, „pí-ár“ agentury, vizážisté atd. Nebyl tu organizovaný zločin, ani zkušenost s totalitními režimy.

Peroutka v té knize přirovnává zdárné politické úsilí k vrtání prken. Tím myslí tlusté a nepoddajné fošny. A ty nezbyvá než vrtat a zase vrtat. Jako příklad uvádí mons. Šrámka. Na úsvitu první republiky se zdálo, že nějaký politický katolicismus má u nás utrum. Že se zdiskreditoval svou loajalitou vůči habsburské monarchii. A vida, mons. Šrámek vrtal a vrtal. Dovedl si ve své lidové straně zjednat autoritu a posléze z ní učinil respektovaného politického partnera. Peroutka neměl katolíky v lásce, ale že se lidová strana stala jednou z opor masarykovského tábora (říkalo se mu tehdy Hrad), ocenit dovedl. Pro úplnost dodávám, že na poválečné problémy už zestárlý Šrámek nestačil. – Stejně uznání měl Peroutka i pro dalšího vytrvalce Antonína Švehlu, šéfa agrární strany. Ten do své smrti v roce 1933 dokázal udržet její stavovský egoismus na uzdě, neboť uvažoval státnicky a byl si vědom hodnoty demokracie.

Vrtat a vrtat tlusté nepoddajné fošny. Trpělivě a důsledně. To dokáže jen osobnost, která klade nadosobní hodnoty výš než vlastní ego – na rozdíl od Václava Klause, Miloše Zemana a dalších, jakých jsme tu zažili víc než dost. Takové vytrvalce občas potkávám, ale mimo politiku. Listuji v paměti a pátrám, zda měl zmíněné osobnostní předpoklady někdo z politiků. Ano, jsou tací, ale jejich údělem byl zpravidla neúspěch. Snad že neměli za sebou ukázněnou politickou stranu.

Napadá mě např. Václav Havel. Nebo můj přítel Petr Pithart. Patřil by tam možná i Josef Lux, kdyby ho nezahubila leukemie. Snad i Vladimír Špidla, ale toho nedokázala strávit vlastní strana (a on jí to také neusnadnil). A co Petr Nečas? Myslím, že nedostatek vytrvalosti mu nelze vyčítat. Jenže on nevrta fošny. Spíše se snaží udržet nepevnou stavbu, která se mu co chvíli hroutlí. Ani on nemá za sebou ukázněnou politickou stranu, která by ho podporovala v jeho snažení, spíše naopak.

Teď možná překvapím. Tím, kdo vytrvale a zdárně vrtá tlusté nepoddajné fošny je – Komunistická strana Čech a Moravy. Její polistopadové začátky byly neslavné. Provázela ji hanebná pověst její předchůdkyně, s níž ona sdílí název. Proto s ní nikdo

nechtěl mít nic společného, její koaliční potenciál byl donedávna nulový. Dlouho postávala na mediálním pranýři, ale zdá se, že tato zkušenost ji spíše stmelila. Zvenčí do ní není moc vidět, ale nevíme o vnitrostranických bojích. Zdá se, že je víceméně sehraným týmem. Také nevíme, jaké vzdálené cíle vlastně sleduje. Jen se o nich dohadujeme.

KSČM však pochopila, že jí prospívá nekonfrontační vystupování na veřejnosti (proto stáhla s. Grebeníčka do pozadí) a že minulost upadá v zapomnění. Že už není třeba měnit název. Vida, vyplatilo se. Už se podílí na řízení většiny krajů. V jednom má dokonce hejtmana.

Co vlastně umožnilo takovou proměnu, když se sama KSČM nijak nezměnila? Kromě trpělivosti to bylo i to, že se strana dosud významně nepodílela na fungování vyšších pater politiky a státní správy. Neměla tedy příležitost prokázat, že to umí, a nezapletla se do očividných nepravostí. Ale největší zásluhu o její vzestup mají dle mého názoru všechny ostatní strany, které tu příležitost měly. Jejich nepevnost, neúspěšnost, neschopnost komunikovat s veřejností, případně jejich zkorumpovanost.

Co říci těm, kdo jsou úspěchem komunistů znepokojeni? Snad toto: začněte vrtat tlustá a nepoddajná prkna. A vytrvejte.

Český rozhlas 6, 10. 12. 2012

Lída Rakušanová

Komu slouží veřejná služba?

Nová ministryně práce a sociálních věcí měla pravdu, když v reakci na rozhodnutí Ústavního soudu zrušit veřejnou službu řekla, že se musí nejdříve se zněním nálezu detailně seznámit. Pak teprve je podle jejích slov možné rozhodnout, zda se vláda pokusí koncept veřejné služby „nově nastavit s podmínkami, na které Ústavní soud odkazuje“.

V její odpovědi se totiž přesně zrcadlí jádro věci: Ústavní soud nezrušil veřejnou službu jako takovou, ale zrušil ji v podobě, prosazené bývalým ministrem Drábkem. V této podobě se totiž podle soudců jedná o klasickou práci pro stát určené firmy nebo organizace, aniž by nezaměstnaní, kteří ji vykonávají, měli postavení zaměstnance, dostávali za práci mzdu nebo náhradu nákladů, které s prací mají. Přitom neexistují pravidla, komu a jaká práce smí být nabídnuta a postižení jsou i nezaměstnaní v předdůchodovém věku nebo rodiče dětí. Ústavní soudci dospěli k názoru, že v tomto pojetí odporuje veřejná služba řadě paragrafů Listiny základních práv a svobod.

Tamara Tošnerová: Berlový rozhovor

Otázka je, jak budou ústavní soudci reagovat, až vláda případně upraví literu zákona tak, aby byla s Listinou v souladu. Že se to zřejmě udělat dá, o tom svědčí skutečnost, že v principu nejde o žádný český výmysl. V roce 2005 v rámci reformy sociální pomoci jako posledního útočiště pro dlouhodobě nezaměstnané, kterým je třeba zajistit základní životní potřeby, začaly úřady nasazovat dlouhodobě nezaměstnané na veřejně prospěšné práce intenzivněji například i v sousedním Německu. Tam se pro to vžil termín „džoby za euro na hodinu“, proti čemuž ale úřady namítají, že nejde o mzdu, nýbrž o náhradu výdajů, které nezaměstnaní s touto činností mají.

Na rozdíl od Česka tedy dostávají němečtí dlouhodobě nezaměstnaní, pokud jsou zařazeni do veřejné služby, ke své sociální pomoci ještě náhradu výloh, a to ve výši až dvou set eur měsíčně. Odpracovat za to musejí 20 až 30 hodin týdně po dobu šesti až devíti měsíců, ovšem pouze v zařízení, které je úředně uznáno jako veřejně prospěšné. To znamená, že neplatí daně. Kromě obcí jsou to v Německu například nemocnice, sportovní kluby, charitativní zařízení, kulturní organizace a podobně. Pokud to dlouhodobě nezaměstnaní odmítnou, tak zatímco v Česku z evidence vypadnou, v Německu se jim dávky sociální pomoci postupně krátí, až nakonec nedostanou peníze vůbec. I pak ale mají nárok na poukázky na potraviny a na základní potřeby a nájemné za ně platí příslušný úřad rovnou pronajímateli. Bez střechy nad hlavou tedy nezůstanou a hladu taky neumřou.

Přesto se v Německu vede od počátku diskuse o tom, jaký to má smysl. Neodiskutovatelné například je, že se tímto způsobem dostávají nezaměstnaní de facto do jedné skupiny s trestanci, odsouzenými k veřejně prospěšným pracím. Především ale začíná být zřejmé, a je to dokázáno provedenými studiemi, že jednoeurové džoby odbourávají regulérní pracovní místa. Jde nejen o pečovatelský personál, o zaměstnance školek a podobně. Podle prezidenta německé živnostenské komory Otto Kentzlera se jednoeurové džoby šíří jako povodeň a obce nasazují nezaměstnané i na práce, na které si předtím najímaly řemeslníky.

Tím je vyvíjen tlak na regulérní zaměstnance a na jejich mzdové podmínky: z obavy o pracovní místa se spokojují s nižšími platy, smířují se s přesčasy, ruínují si rodinný život a zdraví. K tomu přispívá i notorické podfinancování veřejných rozpočtů, které vytváří všeobecně akceptovanou společenskou atmosféru, že se nedá nic dělat, protože jinak to prostě nejde.

Atmosféru tohoto druhu známe velmi dobře i z vlastní, domácí zkušenosti. Že soudci v Brně zrušili veřejnou službu, tedy ještě neznamená, že se nevrátí totéž v modrém. Jen v jiné, sofistikovanější, s ústavou kompatibilní podobě.

Český rozhlas 6, 28. 11. 2012

ALMA MATER

ÉTOS UNIVERZITY
PŘEDSTAVY STUDENTEK

Senát UK proti návrhu reformy vysokých škol

Akademický senát Univerzity Karlovy vystoupil 7. prosince proti návrhu reformy vysokých škol. Předložená podoba novely podle akademiků neřeší základní problémy, například rozdělení vysokých škol na vědecké a vzdělávací. Harmonogram projednávání je navíc tak napjatý, že návrh nemůže být dostatečně projednán. Ministerstvo školství se ale hájí, změny chce prý připravit ve spolupráci se školami.

Reforma VŠ se připravuje už řadu let, akademici ale navržené změny pokaždé odmítli. Senátoři z UK nyní tvrdí, že „Navržený harmonogram neumožňuje vytvoření návrhu, který by měl širokou a kvalifikovanou podporu akademické obce, a je proto nepřipustný.“ Projednání není možno uspěchat jen kvůli termínům podle politického zadání.

Návrh novely měla vláda původně projednat do konce tohoto roku, ministerstvo se pak ale se školami dohodlo, že kabinet dostane materiál nejdříve koncem března.

Akademikům z UK se nelíbí ani podoba současného návrhu. Chybí v něm i jen náznaky řešení jak transformovat vysoké školy podle toho, zda se orientují víc na vědu, nebo na profesní vzdělávání. Za hranicí troufalosti je podle nich snaha ministerstva vrátit do novely omezování působnosti akademických senátů. Tento návrh akademiky popouzel už dříve.

„Jsme ve fázi projednávání a seznamujeme veřejnost s návrhy. Jednáme intenzivně s reprezentacemi VŠ a jejich názory bereme vážně. Silná slova nejsou namíště, ale je nutné se věcně bavit o potřebách vysokých škol,“ reagoval na výtky mluvčí MŠMT Marek Zeman. Dosud se podle něj dialog se školami vedl korektně a věcně a ministerstvo stejně jako univerzity usiluje o kvalitní vysoké školství.

Po nástupu ministra Petra Fialy, který dřív také působil jako rektor vysoké školy, to vypadalo, že ministerstvo najde s vysokými školami shodu. Fiala ustoupil od záměru připravit celé nové zákony, změny chce provést jen novelou.

Zdroj ČTK

K Mezinárodnímu dni studentstva a Dni boje za svobodu uspořádala 15. listopadu Univerzita Karlova slavnostní koncert. Ve Velké aule pražského Karolina zazněly tóny Lužanské mše, kterou působivě přednesly Sbor Univerzity Karlovy a Orchester UK, vedený dirigentem Haigem Utidjianem.

Nejprve ovšem ve zcela zaplněném sále přednesl slavnostní projev rektor UK prof. V. Hampl a po něm i postdoktorandka Alla Tymofeyeva.

Václav Hampl

Univerzita nárokuje demokracii na etických základech

Projev rektora Univerzity Karlovy k 17. listopadu

Dámy a pánové,

srdečně vás všechny vítám. Sešli jsme se zde, v prostorách, které máme rádi a které pro nás mají velkou symbolickou hodnotu, nejenom proto, abychom vyslechlí úchvatnou hudbu českého génia (a mimochodem čestného doktora naší univerzity) Antonína Dvořáka, ale především proto, abychom si společně připomněli, uctili a důstojně oslavili výročí událostí, které jsou součástí velké evropské historie, jsou mezníkem dějin české společnosti a státu, především však jsou klíčovými momenty dějin naší univerzity. 17. listopad 1939 byl dnem, kdy byla akademická svoboda krvavě zašlapána nacisty a český národ měl být drsně uvržen do tmy.

17. listopad 1989 byl dnem, kdy studentská demonstrace, pietně připomínající 50. výročí brutálního zásahu nacistů proti českým studentům, vysokým školám a českému národu o půl století dříve, iniciovala počátek „sametové revoluce“. Stalo se tak ze strany studentů pokojně a kultivovaně, policejní reprezentanti komunistické strany a diktatury oproti tomu jednali v tradicích kulturou pohrdajícího násilí.

Významná iniciační role studentského vystoupení v listopadu 1989 pro vykročení k svobodě a demokracii je nejen nezpochybnitelnou klíčovou součástí naší dnešní české dějinné identity, ale také jedním z významných stavebních kamenů dnešní identity akademické. Co to ale bylo za demonstraci, co vše připomínala a proti čemu se postavila? Byla to demonstrace akademicky vzdělaného nenásilí, která s výrazným odkazem na československou státní tradici a velkou univerzitní minulost žádala respekt státu vůči občanským právům obyvatelstva. Byla to demonstrace morálních nároků proti (nakonec bezmocně) brutální moci násilí. Výhledově to pak byla demonstrace za demokracii jako stav společnosti, v němž nemanipulované právo a morálně zakotvené, obecně respektované normy dominují všem individuálním i skupinovým zájmům i nárokům.

Demokracie, vybudovaná na uznávaných etických základech akademické obce, je ovšem také stav, který univerzita nárokuje jako vůdčí pravidlo svého vnitřního řádu. Je to nárok, který musíme stavět jako bezpodmínečný základ působení pro studenty, učitele, vědce i ostatní pracovníky. Respektování mravních zásad – zajisté postulované ideálně, ale nárokované z dobrých a pro chod badatelské obce i udržení akademické prestiže velmi závažných důvodů – univerzita požaduje i ode všech absolventů, jimž po složení všech zkoušek uděluje své prestižní kvalifikační diplomy.

Možná si to běžně ani neuvědomujeme, ale při slavnostním promočním slibu – sponse – absolventi veřejně přísahají, že právě tato pravidla budou i v budoucnosti dodržovat a že se těmito etickými rámcovými normami budou řídit i po opuštění univerzity.

Promotor žádá ve sponse promované, aby přísahali, že trvale uchovají ve vděčné paměti naši univerzitu, na níž dosahují akademických hodností, že budou podle svých sil podporovat její činnost a zájmy a ovšem také, že akademickou hodnost jim udělovanou uchovají bez poskvrny a úhony. Především však promotor studenty žádá, aby slíbili, že budou nadále vytrvalou prací pěstovat a rozvíjet svá bádání a budou tak činit – jak přímo říká krásný starobylý text sponsi – nikoliv pro zisk marnivé slávy, nýbrž ve jménu šíření pravdy a proto, aby se jasněji skvěla její zář, která udržuje blaho lidského rodu.

Absolventi pak kladou dva prsty na univerzitní žezlo a prohlašují: Spondeo ac policeor – slibuji a přísahám. Do jaké míry však berou svůj závazek vážně? Všichni víme, jak snadné je nedostát těmto, byť i slavnostním a veřejným slibům.

I když k evropské či světové extratřídě má naše univerzita zatím ještě docela daleko, dosáhli jsme za těch třiadacet svobodných porevolučních let jako univerzita i její jednotlivé součásti velmi mnoho. Dnešní s celým světem vědeckými kooperacemi, studijními i přednáškovými cestami, mnohými přátelskými vazbami učitelů i studentů propojená, výkonná a sebevědomá Univerzita Karlova je zhruba dvakrát větší než revoluční univerzita z roku 1989. Její studenti i profesori jsou sebevědomější, vzrůstající část z nich vnímá mezinárodní měřítko a nároky a nezřídko podává výkony, které z řady praktických důvodů nebyly v roce 1989 možné. Předpokladem tohoto úspěchu je svoboda. **A základem, na kterém stavíme, jsou právě hodnoty, na které studenti přísahají v absolventském slibu. Zůstávají identické s hodnotami našich studentů, které jim kdysi pomohly přežít nacistické lágry i potíže exilu, které je vedly do československých zahraničních armád i k tvrdé práci na opakovaných znovuzrozeních naší alma mater po dosažení – mnohdy tak křehké – svobody.**

Výše zmíněné nároky samozřejmě zdaleka neplatí jen pro mladé absolventy. Jsou a musí zůstat základem působení všech a zejména vůdčích akademických osobností, stojících v čele jednotlivých pracovišť a ve funkcích akademické samosprávy. Pokud to tak někdy někde není, ohrožujeme tím sami sebe víc, než může být na první pohled zřetelné. To totiž nemohou být funkce, zastávané ad vanam captandam gloriám (pro marnou světskou slávu), nebo dokonce chápané jen jako stupínek k jiné kariéře. Jde naopak o pozice vykonávané s ohledem na akademické hodnotové kodexy a s cílem dalšího kultivování akademického prostředí, které jsme převzali od svých předchůdců a učitelů. Tu velkou šanci svobody a jen vědeckými nároky vymežovaného rozvoje, které se i zásluhou členů naší akademické obce otevřely v listopadu 1989, musíme odpovědně využít a v potu smysluplné práce rozšiřovat.

Nežijeme si hmotně luxusně. Absurdní vyaoutování většiny naší univerzity z evropských strukturálních fondů, o to citelnější, že nekompenzované českým státem, je anomálie, která bolí. A přesto musí zůstat kritériem naší práce a našeho úsilí o rozvoj naší alma mater důraz na kvalitu tvůrčího – vědeckého i učitelského – výkonu. Finanční omezení nám nesmí vnútit slevu z etických standardů či opuštění velkých a zavazujících tradic akademického působení, svým významem daleko přesahujících meze univerzitních poslucháren či laboratoří. Role a zodpovědnost Univerzity Karlovy jsou tradičně daleko větší a společensky dalekosáhlejší. Nejsme jen škola, jsme 664 let trvající obec těch, kdo se sešli k studiu, výzkumu a rozhovoru o podstatných otázkách.

Mnohdy nesnadné podmínky naší práce nás nesmějí vmanévrovat ke stažení se do ulity vlastních omezených zájmů. Tak jako nás logika moderní vědy vede ke spolupráci s širokou mezinárodní akademickou komunitou, vede nás tatáž logika na vnitrouniverzitní úrovni k hledání produktivních synergií, k rozvíjení spolupráce uvnitř univerzity, uvnitř fakult a napříč dílčími obory. Má-li Univerzita Karlova mít šanci na pozici ve světové špičce, nesmí se rozdrobit na „privatizované“, navzájem antagonisticky konkurující segmenty. Součástí zodpovědnosti i respektu k naší staleté tradici je vnitřní semknutost a schopnost kolegiální komunikace uvnitř univerzitní obce. Součástí morálního úvazku všech, kdo vstupují do vedoucích akademických funkcí, je tedy ochota i schopnost stmelovat akademickou komunitu a být si vědom zodpovědnosti za její další – blízký i dlouhodobý – osud. I to je součást respektu k etickým základům univerzity. Připomeňme si: na Národní třídě 17. listopadu nestáli proti těžkooděncům komunistické policie studenti té nebo oné fakulty, toho neb onoho institutu. Byla to demonstrace studentů celé naší alma mater. Podržme tuto kvalitu společného úsilí z těžkých časů i v – jiným způsobem náročné – době svobody.

Nicméně nezapomínejme, že **i tato osvobozená doba má svá skrytá, ale nicméně nebezpečná úskalí. Ať už je to nezám, lhostejnost či třeba bezstarostně neopatrné usínání na vavřínech, na něž nám mohou tí, kteří to stále ještě nevzdali a nenápadně číhají na svoji novou šanci, naroubovat třešničky z uvadlé ideologické zahrádky, na níž jsme se celá desetiletí brodili v nesvobodě a utápěli v malosti a marnosti.** A tuhle šanci kradmého, plíživého návratu jim prosím nedávejme! Nemí možné připustit, aby nás elity odpovědné za vymezení cesty, po které v této zemi jdeme, ohlušené svými partikulárními zájmy, zavedly zpět a nechaly vyhrěznout ze stoky dějin ztrouchnivělé ideje, na kterých je spousta zmarněných životů i životních osudů těch, kteří se vzepřeli – a na které dnes také vzpomínáme. Byl bych rád, kdybychom proto všichni chápali tuto dnešní vzpomínku nikoli pouze jako pietu, ale vzhledem k aktuálně rudě zabarveným kouřovým signálům na naší divné politické scéně spíše jako apel a morální imperativ.

Možná si říkáte: sváteční řeč o etických hodnotách tu stojí v kontrastu s méně morální každodenností. Opravdu: žijeme v takzvaném reálném světě. A tam je skutečně

hodně podvodů, zrad a snah uspět v konkurenci i za cenu porušování zásadních pravidel práva, morálky i soužití. A nevyhýbá se to bohužel ani akademickému prostředí. Smutné konkrétní příklady podvodů, plagiátů, manipulací nebo machinací s hodnocením dosažených výsledků by bylo možno v zarážejícím množství uvádět od nás i ze zahraničí. Ještě častější jsou strategie obratného manévrování na okraji únosnosti, cílevědomé plížení se kolem kvalitativních latěk akademického minima tak, že od jejich podlezení už nelze takový pohyb skoro rozeznat. Toto nenápadné rozměňování standardů, vytváření prostředí, v jehož šeru zanikne velký intelektuální výkon stejně spolehlivě jako drobné poloplagiátní napodobování originálních badatelských činů, je snad ve své masovosti pro akademickou obec ještě škodlivější než jednotlivé velké podvody.

Popsané případy okazalého pošlapávání nebo i jen obratného obcházení akademických standardů a morálních norem se přitom týkají nejen studentů, ale nannoze také vedoucích osobností respektovaných vědeckých týmů či institucí nebo badatelů z prestižních výzkumných pracovišť České republiky. Podvody a neetické profitérství, směřující k promočním atributům „marnivé slávy“, k získání dalších projektových prostředků nebo k obhájení vlastní pozice, ohrožují důvěryhodnost klíčových struktur postindustriální společnosti v globálním měřítku. I když se již začínají vytvářet institucionální struktury k přezkoumávání příliš nenadálých, příliš bezkontextních nebo obecněji příliš podezřelých akademických výsledků, nějaký reálně aplikovatelný, univerzální návod k řešení závažného problému masového – a jistě nejen českého – obcházení etických norem vědy a univerzitní výchovy zatím nikdo ve světě nenabízí.

Alespoň v rámci Univerzity Karlovy by nás ale měla vzpomínka na hodnoty a ideální cíle, za něž opakovaně demonstrovali studenti 20. století proti amorálním diktaturám, vést přinejmenším k otevřené diskusi o přímo existenciální roli etických standardů pro moderní vědu a pro funkčnost akademické komunity. Obecně lze říci, že problémy, o nichž se mlčí, se mohou stát životu nebezpečnými. Problémy, které dlouhodobě nejsou věcně analyzovány, mohou zásadně podkopat stabilitu daného akademického společenství. A konečně **etické problémy, které nabývají neetických rozměrů a důsledků, delegitimizují obec, která jimi trpí.**

Pokusme se tedy pojmout tento typ závažných problémů, které zasahují celou šíři české i světové vědy a akademické výchovy, jako – jistě nesnadné a bolestivé – téma, které je ale pro akademickou komunitu stejně životně podstatné, jako byl v minulém století boj studentů proti diktaturám za demokracii a lidská práva.

Akademická komunita, národní společnost a stejně tak miliony vazeb a kontaktů propojený, na každý destabilizující impuls citlivě reagující globalizovaný svět jsou odkázány na spolehlivý, důvěryhodný a ověřitelný výkon své intelektuální elity. Je to něco, k čemuž nelze účinně vědecké ani studentské kruhy externě donutit. Je na každém z nás, zda slova akademické sponsi vnímá jen jako tradiční zaklínadlo,

kteře je třeba vyslechnout, formálně odsouhlasit a rychle zapomenout, nebo zda tento slib pochopí jako svého druhu nabídku života v pravdě a s plným vědomím její závažnosti i nesnadnosti se jí chopí.

Akademická pravdivost, zodpovědnost za sebe i celou obec jsou hodnoty, bez nichž – tedy bez úsilí o etickou stabilitu – nelze v moderním světě dlouhodobě smysluplně přežít. Není to snadné ani populární, ale vzpomínka na etickou dimenzi studentských demonstrací obou sedmnáctých listopadů nás zavazuje nevzdávat toto úsilí.

Karolinum 15. 11. 2012

Alla Tymofeyeva

Ať jsou lidská práva dodržována

Projev doktorandky k Mezinárodnímu dni studentstva

Pro mě jako pro cizinku je 17. listopad především Mezinárodním dnem studentstva, který má svůj původ na území současné České republiky. Zde v roce 1939 čeští studenti protestovali proti uzavření vysokých škol, a tak chránili jedno z nejzákladnějších lidských práv – právo na vzdělání. Toto právo bylo později, v roce 1948 zahrnuto do seznamu práv Všeobecné deklarace lidských práv (čl. 26) a v Evropě je mimo jiné chráněno Evropskou úmluvou o ochraně lidských práv a základních svobod. Článek 33 Listiny základních práv a svobod České republiky zaručuje právo na přístup k vzdělání jak občanům, tak i cizincům. Osobně jsem jako cizinka získala tuto vynikající možnost studovat na Univerzitě Karlově v Praze, jedné z nejstarších a nejkvalitnějších univerzit v Evropě. V roce 2011 jsem zde ukončila doktorský studijní program na katedře mezinárodního práva Právnické fakulty a složila slavnostní promoční slib, o jehož významu zde mluvil pan rektor.

Studium na Právnické fakultě Univerzity Karlovy mi umožnilo setkat se s mnoha kvalitními lidmi. Tito lidé mi nejen poskytli znalosti v oblasti mezinárodního práva na velmi vysoké úrovni, ale současně se pro mě někteří z nich stali morálním vzorem. Systém vysokoškolské výuky v České republice možná má svá úskalí, na která poukazoval pan rektor. Já jsem nicméně vždy vnímala hlavně jeho pozitivní stránky, kterým lidé tady někdy nevěnují takovou pozornost, protože je považují za samozřejmé. Tento rok mi bylo rozhodnutím rektora Univerzity Karlovy uděleno stipendium na podporu vědecké činnosti zahraničních výzkumníků. Jsem velmi vděčná za příležitost věnovat se problematice lidských práv právě zde,

na Univerzitě Karlově, s jejím historickým postavením ochránkyně lidských práv a pod vedením lidí, kteří patří ke špičce ve svém oboru.

Své vystoupení bych chtěla ukončit citátem Jana Pavla II.: „*Věda má svůj smysl, pokud se chápe jako cesta k pravdě a pravda jako dobro člověka.*“ Myslím si, že lidská práva jsou tím minimálním, nezákladnějším předpokladem pro dobrý život. Chtěla bych všem zde přítomným popřát, aby v České republice byla lidská práva vždy dodržována a Univerzita Karlova vychovávala další generace odborníků s vysokými morálními zásadami.

Karolinum 15. 11. 2012

Univerzitní missky a prezident

Teprve podruhé od roku 1348 si po loňské premiéře Univerzita Karlova vybrala výjimečnou dámu, jež se může honosit titulem Miss UK. Pořadatelé však na rozdíl od jiných soutěží podobného typu nehodnotili pouze vzhled kandidátek, ale spíše celkové charisma a intelekt. Ten měly soutěžící mimo jiné prokázat i prací na téma „prezidentský projev“ – jeho kvalita, ale i čtenost na sociálních sítích byly pak rozhodující pro vítězství v nové subkategorii Múza UK. Na slavnostním finále v pražském klubu Roxy se jí 29. listopadu 2012 stala studentka právnické fakulty **Veronika Tomanová**.

Celkovou Miss UK byla vyhlášena **Barbara Škodová** z hradecké farmaceutické fakulty a titul Miss sympatie si z vůle publika odnesla **Kristýna Maulenová** z Filozofické fakulty. Mezi osmi finalistkami byla i studentka naší fakulty **Elizabeth Adenubiová**.

Co by řekly, kdyby byly hlavou státu:

Veronika Tomanová

Vážené dámy, vážení pánové, drazí spoluobčané,
je pro mne velkou ctí, že k vám dnes mohu promluvit právě já. Dovolte mi tedy, abych předestřel ideje a intence stěžejní pro mé nadcházející období v prezidentském úřadu a možná i zásady, kterými se snad nejen já, ale i můj nástupci budou řídit v obdobích příštích.

Symbol... I tak by se dala vystihnout role, jakou prezident v našich poměrech doposud zastával. Avšak doba, lidské smýšlení, svět a jako jeho součást i Česká republika se vyvíjejí, tradice se mění, některé zcela pomíjejí. U naší tradice došlo k proměně, proměně usilující o to, aby se v občanech znovu probudila zanícenost vůči státu, našemu společnému domovu. Poprvé v novodobé historii proběhla prezidentská volba přímo...

Jednalo se též o nelehkou zkoušku reálné nezávislosti a objektivnosti masmédií, z nichž některá svému dobrému jménu dostala, jiná už méně. Je však důležité, aby tato událost, tato proměna nebyla metamorfózou poslední, ale naopak, aby se stala prvním krůčkem k dalším pozvolným změnám, o jejichž prosazení se budu usilovně zasazovat.

Milí spoluobčané, buďte mi však v mých snahách partnery! Je čas, aby pojmy jako demokracie, stát, občanská společnost přestaly pozbývat svého pravého smyslu, aby ze společnosti vymizela nedůvěra v autoritu, i když volenou. Vím, že po předešlých zkušenostech, korupčních kauzách a ne zrovna bezvýznamném počtu iritujících zjištění a odhalení nejrůznějších skrytých mocenských struktur nebude snadné znovu přivyknout profilu občana, který v nastaveném řádu nachází zakotvení a je schopen nejen znát, ale především také vyplnit sféru mu řádem vymezenou.

Chci říci, že člověk, občan, každý z nás by si měl být vědom svých práv a povinností, měl by se tyto dvě protilehlé, nicméně bez sebe nemožno existující, složky své sféry neustále snažit vyvažovat, měl by se k nim vždy a zodpovědně hlásit. Jinak změny očekávat nemůže...

Za sebe mohu říci, že budu dělat maximum pro to, aby se prostor, v němž bují byrokratický aparát, zužoval a nedovoloval tak zasadit sítě korupčního plevu. Svědomitě využiji mně svěřené privilegium sestavovat vrcholné soudní orgány a jmenovat členy bankovní rady ČNB a další funkcionáře. Při výkonu této personální politiky se budu varovat všech politických či mocenských tlaků a zavazuji se vybírat osoby, o jejichž morální zralosti jsem sám neochvějně přesvědčen. Přislíbují svou podporu jak nezávislým soudům, tak před časem kvalitně posílenému státnímu zastupitelství, tedy sebevědomým institucím, bez jejichž spolupráce se neobejdu.

Při tvorbě legislativy hodlám následovat principy jednoduchosti, jasnosti a přímosti. Tvrdě se budu stavět do cesty uzákoňování předpisů, jejichž pravý smysl

byl ztracen či nežádoucím způsobem pozměněn prostřednictvím obsah znehodnocujících přísadků.

Chci společnost vést ke vzdělání a kulturnosti, chci u ní podnitit lidskou slušnost a morálku. Domnívám se, že v tomto mém cíli mi musí být nápomocny zejména školy, které by měly v odpovědi na rostoucí světové nároky na vzdělání usilovat o zvyšování standardů, s nimiž se za uplynulá léta spokojily. Pěšáky zde budou samotní učitelé, jejichž postavení je potřeba pozvednout, a to nejen teoreticky, ale také finančně.

Kromě zkvalitňování školství se budu zasazovat také o posilování ekonomiky naší země. Je totiž třeba si uvědomit, že sílu země nemůže nabýt bez zdravé a rostoucí ekonomiky, avšak ekonomiky takové, která roste s ohledem na životní prostředí a v jeho kontextu. Usiluji tedy o stabilní veřejné finance a pokud možno nízké daně, obojí v součinnosti s čitelnou legislativou.

Aby naše země naplňovala rys síly, je nutné také pracovat na budování sebevědomé a na realistických základech stojící zahraniční politiky. Neodmyslitelnou tematikou je v tomto ohledu bezesporu Evropská unie. Domnívám se, že proces evropské integrace v aspektech mírové a bezpečnostní spolupráce naplňuje myšlenky již dávno předestřené Jiřím z Poděbrad, nicméně nelze přehlédnout určité tendence Unie prezentovat se jako nadřazený celek, přičemž by spíše měla tendovat k roli zastřešovatele, jakéhosi harmonizátora a především partnera členských států.

Milí spoluobčané, nejen tyto, ale i mnohé další ideje chci ve svém funkčním období uvést v život. Rád bych vám také s jistotou přísahal, že budu tím pravým prezidentem, avšak definice takto postavená se obtížně hledá. Nikde není psáno, zda-li to má být ekonom, právník či umělec. Přesto však si dovolím tvrdit, že jednu zásadní charakteristiku by prezident splňovat měl, a to být spojencem občanů a nejvyšším obráncem jejich zájmů, který politické soukolí udržuje v hladkém chodu.

Doufám, že tuto charakteristiku naplním, doufám, že budu více než symbolem...

Elizabeth Adenubiová

Vážení a milí spoluobčané,

dovolte, abych vás co nejsrdečněji pozdravila jako nová prezidentka, která byla zvolena historicky první přímou volbou. Věřím, že jsem vzešla jako vítězka voleb, ve kterých občané volili otevřeného, odpovědného a nestranného člověka, který bude respektovaným partnerem politické reprezentace. Avšak bez další podpory občanů ani ten nejlepší prezident mnoho nezmuže.

Ráda bych byla jakýmsi stabilizačním bodem v této politicky rozjitřené době. V posledních měsících nešlo nezaznamenat ochlazení až nevíli ze strany voličů vůči politickým stranám a senátní volby konané na podzim minulého roku toho byly

příkladem. Přála bych si, abyste vy – občané a voliči – věřili, že i mě znepokojuje propast mezi veřejností a politickými skandály, jež prosakují jako špička ledovce, která nás nutí znovu a znovu se poohlížet po jiných, lepších vzorech.

Nelze ale spoléhat jen na jednu osobu, která přinese řád do naší společnosti. Jedna osoba nedokáže zamést s lidmi, pro něž je politika účelovým manévrováním a platformou pro soukromé podnikatelské záměry. Avšak i s těmito nedobrymi jevy, které nás provázejí od samého počátku polistopadového vývoje, se dá bojovat.

Vážení spoluobčané, bylo by na místě, kdybych připomněla i několik jiných událostí, k nimž se budu ve svém volebním období jistě vracet. Naše ekonomika vykazuje mírně pozitivní trend a ve srovnání s jinými členy EU u nás nejsou závažné nepokoje. Nicméně mnohá očekávání se v době recese a dluhové krize v eurozóně neaplnily a aby mohl náš politický, sociální a ekonomický systém fungovat, je zapotřebí dalších reforem ve jmenovaných sektorech, které hodlám ze své funkce podporovat. Nedovolme však, milí spoluobčané, aby nepřetržité ostré politicko-mediální souboje, kterých se čím dál tím častěji účastní různé nátlakové skupiny, zastínily tuto potřebu reforem. Odklon od opravdových témat je to, co mě trápí.

Česká republika je dnes důvěryhodnou, svobodnou a stabilní evropskou demokracií, kterou respektuje řada zemí. Přála bych si, aby to tak i nadále zůstalo a naše pověst v zahraničí se jen zlepšovala. Jsem si vědoma, že jako politický reprezentant zastupuji Českou republiku a své úkoly budu plnit svědomitě a vždy v souladu a s respektem vlády a názorů vás, spoluobčanů.

Mým cílem není jen se vyhnout incidentům podobným jako v Chile, ale také i kontroverzím při udělování milostí. Prezident volený přímo z řad občanů zastupuje jejich zájmy a tyto zájmy by mu měly být nadřazenější než jeho vlastní, a tak musí veškerá sebestřednost nebo dokonce ješitnost stranou. Dále se budu snažit dožít konce svého volebního období a pořídím si kvalitní ochrannou službu.

Dámy a pánové, těším se ve své nové funkci na následujících pět let a také na nové výzvy, jež mi toto období přinese. Jsem si jista, že jste si zvolili osobnost, na kterou budete moci být hrdí.

Přeji vám všechno dobré v tomto roce a také aby mezi námi vládl vzájemný zájem a respekt.

Kristýna Maulenová

Vážení spoluobčané!

Nejdříve vám chci poděkovat za zvolení do této významné funkce. Po dlouhých letech, kdy jste byli zvyklí vídat na vašich televizních obrazovkách u slavnostních příležitostí jiné tváře a ještě další tváře, jsem se k vám konečně probojoval. Řekl bych, že zaslouženě. Myslím to upřímně.

Mohl bych hovořit hodiny a hodiny, ale raději pracuji, než mluvím, a tak vám chci sdělit jen pár nejdůležitějších opěrných bodů svých plánů.

Z úsporných důvodů chci ze svého programu vyškrtnout proces kladení věnců.

Hned po inauguraci si pořídím sadu psacích per, jelikož nechci být předmětem jízlivých článků ve sdělovacích prostředcích.

Vyznamenávat chci opravdu jenom lidi, kteří si to z mého okolí zaslouží.

Jako jeden z prvních úkolů ve funkci hlavy vašeho státu považuji vyhlášení amnestie, která je za této situace obvyklá a očekávaná. Amnestii udělím nejznámějšímu vězni Jiřímu Kajínkovi, české legendě, která v této oblasti velice proslavila svoji zemi. Za tímto aktem prosím nehleďte jen to, že máme předběžný souhlas s vydáním jeho paměti.

Dostatečně jsem se poučil z chyb mých předchůdců a chci, aby tým, který mě bude obklopot, tedy pracovníci prezidentské kanceláře a poradci, prošli psychologickými testy a detektorem lži.

Mým hlavním krédem je, abychom se nemuseli stydět za to, že jsme Češi. Chtěl bych, aby bylo skoncováno s těmi ohavnými cedulemi v dovolenkových destinacích psaných česky: „Zákaz odnášení jídel na pokoj,“ „Pozor, jsou instalovány kamery“ a jiné.

Milí spoluobčané!

Dozvolte mi jednu radu: Nekradte! V malém se to nevyplatí a ve velkém je vše už rozkradeno. Chtěl bych, abych, až budu končit jedno i druhé volební období, se mohl ohlédnout a NĚCO po mně zbylo.

Mé další cíle, touhy a psychologický profil si prosím přečtěte na mém profilu.

Na závěr můj oblíbený latinský citát, jenž mne provází celým životem. Veni, vidi, vici.

A nyní do práce.

Barbara Škodová

„Jdeš pozdě!“ ozve se z kuchyně místo pozdravu na přivítanou, když se vracím domů z práce. To na mě volá Hanka, že jsem promeškal projev nového prezidenta České republiky. „A co říkal? O čem mluvil?“ na oko se zajímám, aby Hanka nebrblala, že se nestarám o dění v politické sféře.

Ale kdo by se zajímal, když má člověk pocit, že politická situace je putna i samotným českým politikům. Třetina z nich do práce ani nepřejde, druhá třetina se zase nechá uplácet a ta třetí se nechá uplácet a skončí v base. Papaláši slibují a slibují, zavádějí a ruší, lidé pořád platí a platí, daní a daní, ale pořád na nic nejsou peníze.

Mnohé se mění, ale ve výsledku je všechno pořád stejně špatné. Není snadné posbírat optimismus a pustit se do boje proti lhostejnosti českého národa vůči stavu na politické scéně. Sebrat se a jít volit, pln optimismu, že tentokrát to bude jiné, lepší. Nedávno se nám naskytl historicky první šance v dějinách Československa, respektive České republiky, jak ovlivnit politické dění. Nyní nejde jen o rozhodování o složení parlamentu nebo krajského zastupitelstva, ale dokonce o zvolení hlavy státu, prezidenta České republiky.

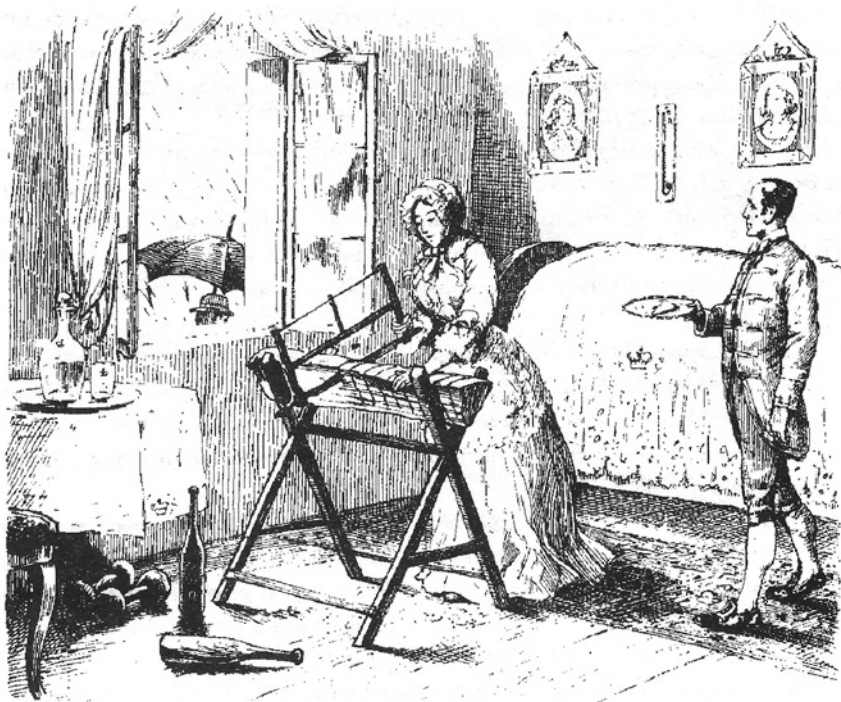
Když byl včera naším novým prezidentem zvolen Karel Černožorský, moje žena byla nadšená, prý je to fajn chlapík s reprezentativním vystupováním a zkušenostmi ze světa. A jak jsem si tak vzpomněl na tu chválu, co na něj moje žena během celého předvolebního období pěla, chtěl jsem s ní sdílet její nadšení a zapálení pro politiku, a proto jsem se s úsměvem zeptal: „Miláčku, jak se ti líbil ten projev?“

Očekávaje vzrušený monolog k danému tématu, zůstal jsem překvapeně stát s vyvalenýma očima, když se mi žena snažila přiblížit obsah projevu nového prezidenta. Rozhodně jsem nepředpokládal, že uslyším zvuky, důvěrně mi známé ze sousedových nočních výletů do lesa na dříví: „Zzz zzz zzz, chrhhh chrhhh chrhhh“.

Dozvěděl jsem se, že pan prezident si prostě někde mezi slovy „vážení“ a „spoluobčané“ hodil šlofíka v přímém přenosu. A v ten moment mi na mysli vytanula melodie jedné písně o rytířích z Blaníku a jejich vyčkávací taktice a bylo mi jasné, že pravda už není to, co u nás v České republice vítězí. Mnohem důležitější je dobře se prospat.

Zdroj www.ceskapozice.cz

Léčba řezání pilou

QUOD BONUM

ABSOLVENTI
DĚKANSKÉ PROJEVY

Michal Anděl

Přeji vám dobro, štěstí i příznivý osud

Projevy děkana 3. LF UK na promociích absolventů bakalářského studia

Zdravotní sestry i fyzioterapeuti jsou nepostradatelní

Vaše bakalářská studia se završila složením státní zkoušky a náhle to, co se zdálo jako složitě překonatelná hora i jako dlouhá cesta, je najednou za vámi. Je jedním z aspektů času, že ten čas minulý se zdá mnohem kratší než nepřeberné množství času před námi. Proto také si jistě mnohý z vás povzdechne, že to najednou uběhlo rychleji, než jste tušili. Fakulta se stává vzpomínkou či vzpomínkami, pevně věřím, že většinově těmi lepšími. Za vámi je jistě spousta práce, stovky a tisíce hodin výuky a přípravy na zkoušky. Jsou za vámi také obavy ze zkoušek, tréma či strach, přemítání, zda vaše rozhodnutí jít studovat váš obor na Univerzitu Karlovu bylo rozhodnutím správným.

Naše fakulta je jistě primárně fakultou lékařskou, která se postupně sžila se svými bakalářskými studii, která – a je to potřeba říci – je po letech určitých rozpaků nyní pyšná, že poskytuje výuku i výchovu ve všech stupních studia zdravotnických oborů, že je z mnoha hledisek pestrá. Fakulta je pestrá nejen tím, že na ní studují studenti z mnoha zemí čtyř kontinentů, že se od nich učí myslet globálně, že se jimi obohacuje. Obohacují ji jistě i studenti doktorských studijních programů, které fakultě přinášejí často nové poznatky i významné mezinárodní publikace. Obohacují ji ale zase zcela jiným způsobem studenti bakalářských zdravotnických oborů.

Fakulta v bakalářských oborech připravuje studenty ošetrovatelství, tedy budoucí zdravotní sestry, dále budoucí fyzioterapeuty, dentální hygienisty a také budoucí asistenty veřejného zdraví. Vaše obory jsou mnohem více prakticky orientovány směrem ke konkrétnímu profesnímu zaměření. Být zdravotní sestrou znamená hrát v nemocnici zcela jinou roli, než hraje lékař. Proto také jsem rád, že výuka

ošetřovatelství postupně přestává být jakousi zmenšeninou studia lékařství a že je stále více a více zaměřena na typickou ošetřovatelskou problematiku, tedy především na oblast vlastního ošetřování, na psychologii nemocného a v neposlední řadě na nemocniční hygienu. V těchto oblastech jsou zdravotní sestry zcela neopominutelné, mají své vlastní hluboké znalosti a dovednosti a stojí na nich provoz zdravotnických zařízení. Dobře to znám, na nemocničních odděleních jsem dospíval od osmnácti let nejprve jako zřízenec před vlastním studiem medicíny. Sestřičky byly mé nejbližší spolupracovnice i nadřízené a nikdy nezapomenu na mateřský dohled staničních sester Vlasty Michálkové na kojeneckém oddělení a Jarušky Pospíšilové na operačním sále dětské chirurgie. Ty dbaly na dodržování standardů ošetřovatelské péče, hygieny i dobrých mravů a naučily mne si sestřiček velmi vážít. Později, když jsem na počátku osmdesátých let zakládal v IKEM jednu z prvních českých jednotek intenzivní péče, byly to zase zdravotní sestry, které se tehdy s nadšením zapojily do péče o první dialyzované i uměle ventilované nemocné, které se rychle naučily pečovat o periferní i centrální žilní kanyly, které sledovaly nemocné lépe než tehdejší jednoduché monitory; sestry, díky nimž jsme mohli zachránit stovky nemocných, sestry, které jsem nejen učil, ale od kterých jsem se také mnoho naučil.

Sesterství či ošetřovatelství či fyzioterapie však není jen zručnost, dovednost či znalost. Je to také cit a srdce a ochota a schopnost se vcítit do situace. Sesterství je v nemocnici a také v ambulanci stále bed side, tedy vedle postele, za všech okolností, za těch šťastných i méně šťastných. Kromě dodržování pravidel a vyplňování formulářů, kromě přesnosti v dávkování léků i měření objemu moče, teploty či horečky, krevního tlaku či pulzu, kromě přesného odběru krve je sesterství spojeno také s povzbuzováním, s úsměvem, s dodáváním naděje, s podporou ve chvílích, kdy samotnému zdravotníkovi není dobře. I fyzioterapeut, jehož povolání je založeno na perfektním zvládnutí metod, má k nemocnému blíže než rehabilitační lékař. Vidí nemocného při každé jeho návštěvě. Povzbuzuje i při malých zlepšeních, dává naději tam, kde se zlepšení tak snadno nedostaví. **Zatímco lékařství je často spojeno s hierarchií a disciplínou, tedy s hodnotami skoro vojenskými, pro sestry i fyzioterapeuty je důležité kromě těchto hodnot i srdce. Tedy nejen přístup přátelsky korektní, ale také pokud to jde vřelý.** Moc dobře to vím, my lékaři po dvou či třech hodinách vizit odbíháme k nemocným, které nově přijímáme, odcházíme na konzilia, učit studenty či psát propouštěcí zprávy. Ti, kteří na oddělení zůstávají celých osm hodin, jsou zdravotní sestry a zdravotní bratři, na rehabilitačních odděleních pak fyzioterapeuti. Své emoce si odnášejí domů. Nejsou nějakou zmenšeninou lékaře, jsou jiným, pro nemocné zcela nepostradatelným elementem, pro nemocnici či pro zdravotnické zařízení pak těmi, bez kterých nelze zajistit provoz. Jsem moc rád, že to alespoň tady a teď mohu jednou za čas nahlas říci.

Mít možnost dávat do svého povolání nejen um, znalosti a dovednosti, ale také srdce, je však také velké privilegium. Buďte si ho prosím vědomi, rozvíjejte ho.

Odvědí se vám to ve vaší emoční a sociální inteligenci, v tom, jaké z vás postupně vyrostou osobnosti. To je jeden z darů vašeho povolání, které je často rámováno velkou fyzickou námahou, nevyspáním či těžkým psychickým stresem. Vaše povolání je určitě finančně podhodnoceno a buhví, kdy se dočká v tomto bodě nápravy. Nějaké zvláštní výhody, které z něj plynou, nemá. Má ale to, co z něj může získat vaše osobnost a její rozvoj. Aniž bych chtěl jakkoliv podcenit finanční hodnocení sester, myslím, že tato výhoda je nejdůležitější. Uklidnit někoho, kdo je nervózní před operací či endoskopií, usmát se na někoho, kdo si je zrovna nejistý, nebo trpělivě snášet chování nemocných s těžším kognitivním deficitem má jistě aspekty profesionálního přístupu. Ale nejen to, má také aspekty toho, čeho v lidských vztazích dosti ubývá, totiž, jak jsem řekl již před chvílí, aspekty lidského srdce. Věřím, že vám, které a kteří jste si vybrali sesterské povolání či povolání fyzioterapeutky či fyzioterapeuta, to nemusím nijak připomínat.

Teď máte za sebou svá bakalářská studia, vydáváte se do nemocnic, ambulancí, některé či někteří z vás i ke studiu dalšímu. Přeji vám hodně dobrého, štěstí i přátelského osudu.

Univerzity mají vychovávat nejen profesně, ale i občansky

Ukončit studia na Univerzitě Karlově je radost a rád ji s vámi sdílím. Po letech plných výuky přípravy ke zkouškám, jejich skládání a třeba i opakování je tady chvíle slavnostní promoce. Brzy přijmete diplomy bakalářů, které vás budou opravňovat k tomu, abyste vykonávaly povolání, které jste si před roky zvolily. Víím, že kromě vašich učitelů se radují i jsou pyšní vaši rodiče, prarodiče, partneři i přátelé. Znáím to z vlastní rodiny i z promoce vlastních dětí. Dovedu si dobře představit, co všichni ti okolo vás v tuhle chvíli prožívají. Víím, že i u vás převládají momenty radosti. Přesto však se tahle radost trochu pojí s loučením – se školou, s kolegy, s učiteli. Trochu jde také o loučení s prvním mládím. Za chvíli vstoupíte do profesního života, ve kterém využijete znalosti i dovednosti, které jste na fakultě získaly.

Je to ale všechno, co vám fakulta Univerzity Karlovy měla dát? Pevně věřím, že ne. Pevně věřím, že jste trochu nasáli ještě jeden aspekt univerzitního studia, totiž vědomí, že věci okolo nás jsou mnohavrstevné, netriviální a že problémy okolo nás není možné interpretovat černobíle. To je důležité všude: nejen v nemocnicích a ambulancích, ale také ve vašich obcích a městech, ve vašich krajích i v celé zemi. Ačkoliv je pravda často jednoduchá, ne vše, co je jednoduché, je pravda.

V zemi, ve které jsme vystavováni zjednodušujícím pohledům, návrhům řešení, nadšení či odsudkům zleva i zprava, má absolvent univerzity jednu důležitou povinnost: totiž nejen povinnost kritického pohledu, ale povinnou schopnost dí-

vat se na svět z různých úhlů pohledu, povinnost vážit spravedlivě různé možnosti řešení, povinnost do svého rozhodování zahrnout možnosti alternativních řešení a v neposlední řadě povinnost nenechat se obalamutit, a to ani politiky, ani médií.

Moderní doba s rychlými zprávami typu videoklipů totiž často exponuje jen některé aspekty problémů. Jiné buď potlačí, nebo přímo zamlčí. To může vést k rychlým soudům a také snaze o rychlá a jednoduchá řešení. Taková však, jak nás učí historie i čerstvá zkušenost, nejsou. To, co teď říkám, rozhodně není obhajoba nějaké mravní relativity či dokonce nějakých negativních jevů, které okolo nás jsou. Myslím, že člověk vychovaný na univerzitě by měl mít schopnost rozeznat, co je základně dobré a co špatné, co je pravda a co se jen jako pravda tváří, co je polopravda a také pololež a co je dokonce dobře zakamuflovaná lež.

To vše je spojeno s faktem, že univerzity mají vychovávat nejen profesně, ale také občansky zralé absolventy. Jen takoví jsou zárukou toho, že to s naší zemí půjde spíše k lepšímu. Sám jsem optimistou a mezi našimi absolventy vidím nejen dobré a kvalitní odborníky, ale také lidsky zrající a občansky myslící mladé lidi. Prosím, nenechte si tuto vlastnost vzít. A myslete na ni, když vám bude trochu úzko. A myslete na ni nejen jako na svou vlastnost, ale také jako na svou povinnost. Povinnost absolventa Univerzity Karlovy.

Nevím, jak dobře jsme vás v této oblasti připravili. Jistě jste si všimli, že ne všichni učitelé mluví stejným jazykem, že někteří mají jiný názor na daný problém. Je jisté, že škola a její učitelé musí mluvit současně stejným jazykem a že současně se musí v některých názorech lišit. Právě **schopnost vstřebat různé názory a vytvořit z nich názor vlastní je vlastností typickou pro absolventa univerzity**. Musím zdůraznit, že to mnohem více platí pro postoje obecné či chcete-li, občanské než pro postupy profesní. Tam mnohem více jednotný postup, který charakterizuje školu, je zárukou dobrého profesního přístupu, bezpečím pro pacienta a v neposlední míře i pro vás. Vy musíte ve vašem profesním životě přesně dodržovat standardy a doporučené postupy.

Za chvíli už vás čeká představení panu prorektorovi, předání diplomů, fotografování s rodiči a příbuznými, často i slavnostní oběd a veselý večírek. Dnešní den je tedy slavnostní se vším, co k tomu patří. Jak bude vypadat den zítřejší, den ve vašem povolání a také den ve vaší rodině i vaší obci, hodně záleží také na vás. Buďte si toho vědomi. I to by mělo být jedním z poselství, která jste během studia získali.

Děkan byl tím prvním, kdo vás během imatrikulace za fakultu oslovil. Děkan je také posledním, fakultním učitelem, kdo se s vámi za naši fakultu loučí. Za chvíli složíte bakalářský slib, převezmete diplomy a fakulta už bude za vámi. Věřte mi, že ale bude ráda, když aspoň někdy si vzpomenete, že ji máte za zády.

Do vašeho dalšího života pak upřímně přání dobra, štěstí, i příznivého osudu,

Navzdory různým tlakům chrání veřejné zdravotnictví před epidemiemi

Vychovávat budoucí zdravotnické pracovníky není jen nějaká technologie výuky či aplikovaná biologická věda. Zde mi dovoluji, abych použil citátu, který mi mluví ze srdce a který jsem použil již při imatrikulaci vašich mladších kolegů. V posledním čísle časopisu Dějiny a současnost citoval historik Robert Mark Friedman myšlenku Daniela Colta Giulmana, prezidenta John Hopkins University v Baltimore, první americké univerzity významně orientované na výzkum z přednášky, kterou Gilman proslovil v roce 1881: „*Nikdy se nevzdám přesvědčení, že největší hodnota univerzity závisí nikoliv na objevech, které učiní, či na znalostech, které shromáždí a předá, ale na tom, jaký rozvíjí charakter... V honbě za pravdou nejsme nejprve lovci a až pak lidé. Jsme především a vždy lidé a až pak lovci.*“

Naše fakulta vás měla naučit všemu, co považuje za potřebné pro to, abyste se seznámili se základy teorie i praxe veřejného zdravotnictví, počínaje anatomii a fyziologií, konče epidemiologií, hygienou výživy či základy klinické prevence. Složili jste dvě přísné státní zkoušky a jistě teď máte převládající pocity radosti. Podělíte se brzy o ně s vašimi blízkými. Radost však mají i vaši učitelé a ti, kteří za vaše vzdělání odpovídají. Společnost je bohatší o další odborníky, univerzita tak plní své poslání, dané tradicí i zákonem.

Můžeme však být úplně spokojeni? Jsou poznatky z fyziologie či epidemiologie všechno, co jsme vám měli předat? Učili jsme vás správně kritickému myšlení? Nutili jsme vás přemýšlet o eticky složitých situacích? Jsme pro vás správnými příklady v korektním a férovém jednání? A je na moderní univerzitě prostor pro rozvíjení těchto aspektů? A hodí se vůbec tyto aspekty univerzitního vzdělání rozvíjet ve studiu dospělých lidí? A navíc, nejedná se konec konců o nějaké archaické názory? V době, ve které leckdo nerozliší, co je správné a co je dobré, v době, ve které leckdo veřejně řekne „to je váš pohled, já to vidím jinak“ a myslí „s tím se jdi, se svými staromódními hodnotami, vycpat“, je možná pro mnohé podobná funkce univerzity trochu překonaná.

Leč ne mnozí, ale skoro všichni se domnívají, že **naše země prožívá krizi. Nejen krizi ekonomickou, ta snad u nás není tak hrozná, ale především krizi morální. Ta má mnoho kořenů od složitého hledání zakotvení našeho národa až po významné hodnotové otřesy, ke kterým došlo ve střední Evropě v průběhu dvacátého století. Bohužel se na těchto otřesech podílela významně vrstva univerzitně vzdělaná.**

Nacionalismus a šovinismus se nevyhnul ani předválečné Karlově univerzitě a třídní nenávisť jedněch vůči druhým znamenala, že po roce 1948 jedni studenti chladnokrevně, bezohledně a cynicky vylučovali své kolegy z univerzity. Ostatně vyloučení nebyli jen jednotliví studenti, ale i celé obory a dokonce fakulty. Konkrétně fakulty teologické. Restaurace hodnot klasických, či hledání hodnot nových je

základní úlohou vzdělavců, tedy těch, kteří přemýšlejí o společnosti, o její obci, či o jejich jednotlivých profesích již od starověku. Klasická lékařská etika je spojena s postoji na straně nemocného. Pevně věřím, že se od dob Hippokrata či Araetea z Kapadocie její principy i její praktické aplikace příliš nezměnily.

Vaše povolání, často v oborech veřejného zdravotnictví, má však etiku trochu jinou. Má chránit společnost a tedy jednotlivé její členy, lidi, před onemocněním. Má onemocnění zabraňovat ještě před jejich vznikem. Má hasit vznikající ohniska epidemií se stejnou razancí, s jakou hasíme ohniska požáru. Ostatně při epidemiích nám to jde poměrně snadno. A může jít i o epidemii otrav metanolem. Mnohem složitější je to v moderní době s chronickou expozicí různým látkám, které nezpůsobují akutní otravy. Některé z nich jsou zavlečeny do našeho prostředí v dobré víře, jiné z chamtivosti. Tady pak má oblast veřejného zdraví velkou a zásadní roli. Jeho pracovníci musí být vždy na straně těch, kteří to očekávají, totiž konkrétních lidí. A to i proti tlakům politickým či hospodářským. Vydržet tlak však vyžaduje pevný charakter.

A tady nevím, zda jsme v naší výuce také prováděli výchovu. Pevně však věřím, že klasické a přirozené hodnoty jsou tím základním vodítkem každého člověka. I když to tak na první pohled nemusí vypadat, jsou ve vašem povolání zcela nezbytné.

Výkon praktické i klinické medicíny vede ve svých důsledcích k pokoře. Tu si při všech úspěších uvědomují zejména ti starší z lékařů a zdravotníků. Pokora je také jednou z vlastností, které se moderní společnosti nedostává. Ta je často zahlcena problémy banálními, o vážných nejráději zpravuje tehdy, když mají charakter senzací nebo tragédie.

Pokora před hloubkou vesmíru, úžas před strukturou atomu, funkcí mitochondrie či před mravním zákonem v nás je něčím, co okouzluje i motivuje vzdělance mnoho století. Prosím uvědomte si, že přijetím bakalářského diplomu přebíráte také diplom univerzitního vzdělance.

Felix Baumgartner, dobrodruh, který vystoupal balonem do rekordní výše devětatřiceti kilometrů, pak se z ní vrhl volným pádem, během něhož letěl nadzvukovou rychlostí a poté šťastně přistál, nám dal důležité poselství. Když dosáhl výše devětatřiceti kilometrů, když se chystal seskočit, uvědomil si v té výši svoji malost a zaplavil ho pocit pokory.

Vědomí odpovědnosti, vědomí pokory, úcta ke znalostem i k druhým lidem jsou důležité aspekty klasické evropské společnosti. Pevně věřím, že jsou také součástí vašich životů. Ať již k tomu univerzita přispěla více, nebo méně.

Teď se s vámi univerzita loučí, stejně jako vy s ní. Do dalšího vašeho života osobního i profesního vám pak jejím jménem přeji dobro, štěstí i příznivý osud, tedy:

Quod bonum, felix, faustum, fortunatumque eveniat.

Seznam absolventů

Absolventi magisterského studijního oboru Všeobecné lékařství

Bergmann Ondřej
Buchčíková Jana
Görnerová Natálie
Hájek Štěpán
Haška Martin
Hejzlar Martin
Hubčíková Katarína
Janováčová Lenka
Kijenský Vladimír
Macháč Petr
Maleřová Jitka
Sýkorová Tereza
Vu Linh Gang
Zúberová Andrea

Absolventi magisterského studijního oboru Všeobecné lékařství (v angličtině)

Tank Falck Alexander
Ribeiro Monteiro Estela

Absolventi bakalářských studijních oborů

Dentální hygienistka (prezenční)

Abíková Taťána
Babková Karolína
Beranová Pavlína
Houžvičková Lenka
Hrabcová Lenka
Chefdeville–Bednářová Klára
Jandová Zdeňka
Jonášová Renata
Klapková Dominika

Klejnová Lenka
Kučná Tereza
Merhautová Lucie
Panská Lucie
Syková–Lesayová Barbora
Tomášková Martina
Vlková Natalie
Zákopčaníková Veronika
Zelená Barbora

Fyzioterapie (prezenční)

Cvejnová Hedvika
Čelková Renáta
Filakovská Jana
Jandová Zuzana
Jůzová Ivana
Kuchtová Barbora
Lassner Martin
Ledvinková Iva
Levá Helena
Pechová–Smilová Petra
Rogalewiczová Hana
Setínková Jana
Šimůnková–Řezníčková Jitka
Škvorová Kateřina
Ťupová Tereza

Všeobecná sestra (prezenční forma)

Cejnarová Halíková Kateřina
Golianová Patricie
Hartmanová Petra
Havlíková Kateřina
Karbanová–Svobodová Andrea
Kobřlová Jana
Krejčová Jana

Mach Jakub
Machová Kristina
Mifková Kateřina
Ptáčková Eva
Svobodová Petra
Škutová Valerie

**Všeobecná sestra
(kombinovaná forma)**

Abrahámová–Brožková Daniela
Adámková Petra
Baumannová Olga
Blažková Naděžda
Bublová Manuela
Dlouhá Lenka
Elišová–Popová Martina
Hluchá Lenka
Horová–Řežábková Lenka
Chládková–Brejlová Irena
Chloubová Lucie
Járová–Šebestová Martina
Jehličková–Vogeltanzová Iva
Kalousková Michaela
Kašková Petra
Kolaříková–Kovářová Hana
Kourková–Manová Petra
Krajčová–Kročková Miroslava
Kudrnovská–Nedvěďová Hana
Kulišťáková Eva
Lafantová–Broftová Jana
Laubeová Dana
Lulková–Lamková Marie
Magulová Zuzana
Machová–Jeřábková Kateřina
Matoušková Marcela
Matýsková Dagmar
Mohlová–Studená Gabriela
Nováková Ivana
Novotná–Zelenková Alice
Novotná Blanka

Outěřická–Vojíková Jitka
Plechová–Svobodová Zuzana
Popková Zuzana
Pravdová Daniela
Přikrylová–Šlesingrová Markéta
Roubíčková–Vítovcová Jana
Říhová Jana
Stankeová Alena
Straková Zdenka
Štícha Martin
Tarabová–Vašků Jana
Truhlářová Olga
Uhrová Jana
Václavíková–Řezáčová Hana
Vaňková–Vejdélková Lenka
Vernerová Petra
Veselá–Turková Helena
Veselá–Rudová Petra
Votavová–Štroblová Martina
Vobořilová–Sochorová Jitka
Vojtovičová–Fuksová Kateřina

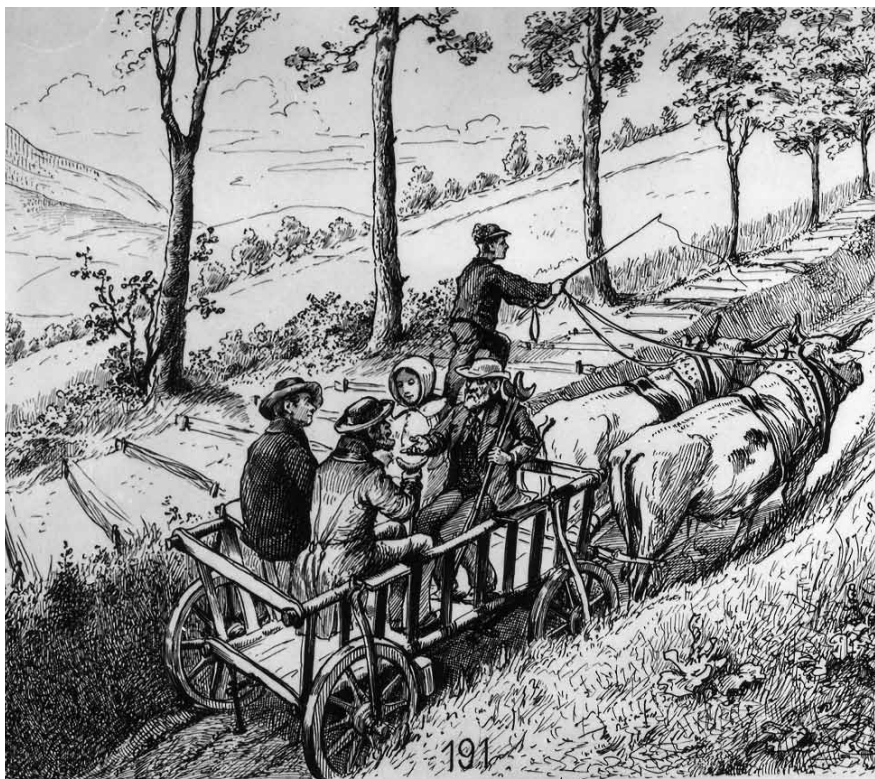
**Veřejné zdravotnictví
(kombinovaná forma)**

Bohatcová Jitka
Cemperová Miroslava
Füleová–Glovová Anna
Holmanová–Benková Naďa
Ilovičná Markéta
Jedličková–Lysenková Kateřina
Klapková–Karfíková Zdeňka
Košková–Tůmová Kalista
Krupková–Nováková Jana
Macounová–Brožková Dana
Pácalová–Švandová Jana
Potočková Jana
Šmejkalová–Jurkovičová Vladimíra
Zámečníková Pavla
Zierisová–Fólová Pavlína
Zónová–Dreslerová Jana

**Veřejné zdravotnictví
(prezenční forma)**

Beranová Erika
Davidová Hana
Holečková Pavla
Kocourová Eliška
Macková Jana
Marková Eliška

Martinelliová Agáta
Melzerová Eliška
Nešleha Ondřej
Nováková Monika
Novotný Aleš
Reiterová Vendula
Stejskalová Veronika
Šmerhová Ilona

Transport Lahmer zu den Walddouchen bei den Ferdinands-Quellen.

Kravským povozem ke koupelím

Michal Anděl

Náš fakulta je připravena vám pomoci

Projev děkana 3. LF UK na imatrikulaci

Imatrikulace ve velké aule Karolina má symbolický význam. Během ní jsou přijati studenti do svazku akademických občanů Univerzity Karlovy. Stávají se tak členy společenství, které již více než tři čtvrtiny tisíciletí rozvíjí vzdělanost v obou jejích větvích, totiž jak výuku a výchovu, tak vědu a výzkum. Pojem být členem společenství akademických občanů zdaleka není prázdný a má svůj výraz v mnoha aspektech uspořádání naší univerzity. Studenti volí polovinu členů akademických senátů jak naší fakulty, tak celé Univerzity Karlovy. Senáty jsou zásadní univerzitní orgány, které přijímají univerzitní a fakultní předpisy včetně studijních a zkušebních řádů, volí kandidáty na děkana fakulty a rektora univerzity. Paritní zastoupení studentů v těchto orgánech ukazuje na rovnoprávnost postavení studentů jako akademických občanů.

Naše alma mater má však mnoho dalších dveří otevřených studentům. Celý systém univerzitní výuky je pochopitelně orientován na studenty, jejich potřeby i jejich směřování k ukončení bakalářského, magisterského či doktorského studia. To vůbec neznamená, že by univerzita měla mít měkké nároky při zkouškách. Znamená to ale, že univerzita a její fakulta se věnují výuce tak, aby naprostá většina studentů přijatých ke studiu byla při přiměřené péči připravena tak, aby byla schopna obstát v přísných zkouškách v průběhu studia i při státních a rigorózních zkouškách na konci studia. Ze strany fakulty jde o podrobně propracovaný způsob výuky, ze strany studentů se očekává, tak jak jsem se zmínil, péle a důslednost při studiu.

Fakulta je připravena vám pomoci při vašich problémech ať již formou poradny pro studenty či umožněním individuálního studia při obtížnějších životních situacích či při vašich studijních pobytech na zahraničních univerzitách, například v programu Erasmus. I přes individuální přístup však fakulta vždy postupuje v rámci zákonů a univerzitních předpisů a v žádném případě neslevuje při zkoušení. Fakulta se snaží, aby zkoušení bylo co nejspravedlivější a aby podmínky pro všechny studenty byly vždy stejné.

Naše fakulta vyučuje lékařství zásadně reformovaným curriculum již šestnáctý rok. Náš způsob výuky se snaží integrovat do smysluplných celků jednotlivé oblasti teoretické i praktické výuky tak, aby studenti vnímali jejich jednotu i kontinuitu. **Smyslem veškeré naší výuky je připravit absolventy pro výkon lékařského povolání pro období za deset až padesát let, tedy do doby, ve které se již zcela plně projeví výsledky doslova revolučních objevů v porozumění principům funkce buňky, orgánů i výsledky nových technologií.** Právě proto naše výuka začíná ročním předmětem zaměřeným na buněčné základy medicíny. Znalosti z tohoto předmětu jsou

zcela základní pro porozumění moderní endokrinologii, diabetologii, hematologii a onkologii, mají však přesah i do mnoha dalších oblastí medicíny. Jsou současně předstupněm výuky obecné patologie.

V předmětu zaměřeném na strukturu a funkci lidského těla ve druhém ročníku se předměty, vyučované tradičně více než dvě stě let na lékařských fakultách, navzájem prolínají, aby se současně probíraly anatomické a fyziologické poznatky jednotlivých orgánů a systémů, a tak vytvářely základní strukturu znalostí nutných pro mnoho dalších klinických oborů. I v dalších ročnících fakulta vyučuje integrovaně, aby poznatky ze speciální patologie či farmakologie navázaly na základní poznatky klinické. Věříme, že náš způsob výuky medicíny představuje naše důležité poselství o měnící a vyvíjející se medicíně a o její budoucí podobě.

Bakalářské obory studují na naší fakultě stovky studentů jak v denním, tak kombinovaném studiu. **Byť jsme fakultou původně jednoznačně lékařskou, naši zřetelnou politikou je vnímat bakalářská studia jako typ vzdělání, které rozhodně není inferiorní studiu magisterskému.** Je pochopitelně jiné, je praktičtější zaměřeno, má jiné dominanty, ale rozhodně se nejedná jen o nějaký vedlejší produkt studia medicíny. Naopak, v posledních letech zjišťujeme, že například z oblasti ošetřovatelství přicházejí důležité podněty nejen pro výuku ve vlastním oboru, ale i pro výuku studentů lékařství.

Mnozí z vás přicházíte do Prahy z jiných krajů Česka, z jiných zemí Evropy nebo dokonce z jiných zemí světa. Ti studenti, kteří přicházejí ze zahraničí, mají unikátní možnost se seznámit s životem a kulturou Prahy a celé České republiky, nechat se okouzlit množstvím stavebních pražských památek, pestrostí pražského koncertního, výstavního či divadelního života a konfrontovat čerstvé zkušenosti se zkušenostmi, které si přináší odjinud. Pokud nejste Čechy, snažte se prosím naučit český jazyk: jeho znalost vám nejenže umožní přesnější znalosti, ale také dovolí nahlédnout pod povrchní slupky naší společnosti.

Fakulta vyučuje doktorské studium společně s ostatními pražskými lékařskými fakultami a fakultou přírodovědeckou. Doktorská studia představují zvláštní kapitolu výuky i studia, kapitolu, ve které absolutně dominují nejen stávající vědecké poznatky, ale také možnosti získávat poznatky nové.

Přes všechnu úctu k vědě vidí však fakulta své výchovné poslání šířeji. Vychovávat budoucí zdravotnické pracovníky není jen nějaká technologie výuky či aplikovaná biologická věda. Dovolte mi teď, abych použil citát Daniela Colt Giulmana. V roce 1881 řekl: „*Nikdy se nevzdám přesvědčení, že největší hodnota univerzity závisí nikoliv na objevech, které učiní, či na znalostech, které shromáždí a předá, ale na tom, jaký rozvíjí charakter... V honbě za pravdou nejsme nejprve lovci a až pak lidé. Jsme především a vždy lidé a až pak lovci.*“

Karolinum 15. 10. 2012

Hana Svobodová

Sestry se bez změny vzdělání neobejdou

Ústav ošetřovatelství 3. LF UK, Praha

Diskuse na téma, zda stačí sestře vzdělání z vyšší odborné školy či dokonce ze školy střední, nebo zda je již nutné mít sestru vysokoškolsky vzdělanou, jsou v naší zemi záležitostí dávnou, nikoli novou. Chápeme, že pro vyšší odborné školy jsou nyní navrhovanou úpravou zákona č. 96/2004 Sb. o získávání a uznávání způsobilosti k výkonu nelékařských zdravotnických povolání tématem bolestivým. Z historie víme, že jejich vznik v 90. letech minulého století byl spojen s transformací ošetřovatelského školství a měl posunout vzdělávání sester směrem k evropskému ideálu. Rozvíjelo se ale i vzdělávání sester na vysokých školách po vzoru

škol např. ve Velké Británii, Nizozemsku, zemí skandinávských a toto vzdělání má v naší zemi kořeny hlubší. Avšak podstatné v této polemice je, že ošetřovatelství ruku v ruce s medicínou pokročilo a vyžaduje sestru vzdělanou a připravenou čelit nárokům praxe, a to nejen v oblasti praktické, ale právě a hlavně v oblasti, kterou poskytuje škola vysoká – a to je spojení znalostí, postojů a dovedností v jeden celek.

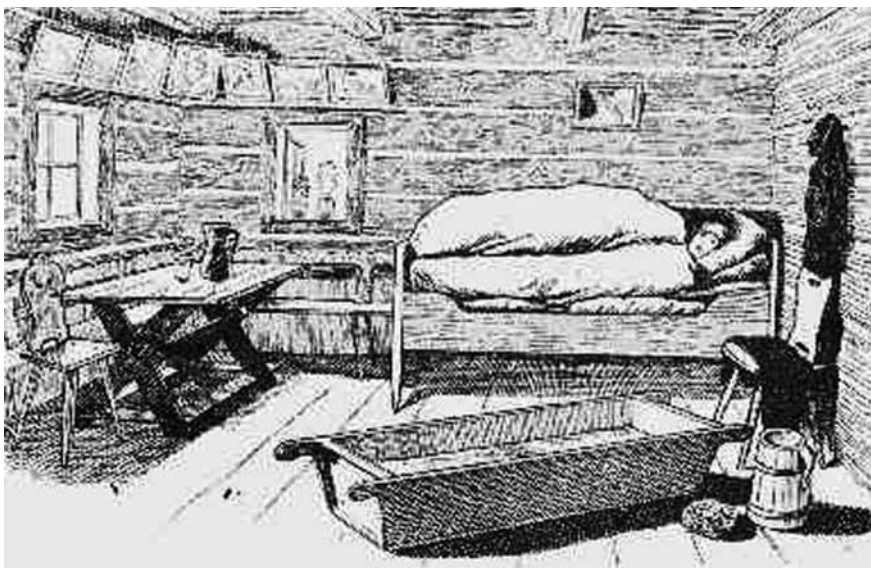
Studium na vysoké škole vyžaduje hluboké znalosti v oborech, jako je patologie, patofyziologie, klinická propedeutika a farmakologie, které jsou předpokladem pochopení změn v době nemoci a základem pro to, aby sestra dokázala stavům rozumět a předvíдалa reakce a změny dříve, než je lékař na dosah. Zvýšení kompetencí sester, o nichž se poslední dobou již vážně hovoří, vyžaduje tedy sestru nejen připravenou po stránce praktické, ale sestru, která vykonává činnosti a úkony, k nimž je trénována, ale hlavně rozumí tomu, proč co dělá, dokáže vysvětlit, logicky odvozovat a na základě znalostí předvídat. Vysoká škola dává kvalitní přípravu, má své vyučující na odborných praxích, vychovává si své mentory a tutorů klinické praxe a rozhodně nestojí v praktické přípravě pozadu. Ono to ani nejde, studijní programy škol vyšších a vysokých jsou ze zákona stejné, tudíž stejné i v počtu hodin praktické přípravy. A navíc vysoká škola považuje spojení teoretických poznatků s reálnou praxí za klíčovou a dokladem toho je i fakt, že 70 % posluchačů zároveň při studiu pracuje v různých zdravotnických zařízeních, takže studenti rozhodně nejsou odtrženi od praxe.

Nicméně odborná praktická příprava je nejen o vykonávání ošetrovatelských výkonů, postupů a plnění ordinací, ale student je veden kromě propojování teoretických znalostí i k plnění svého osobního cíle a k sebereflexi, která mu pomáhá v jeho osobním rozvoji a postojích. V čem je vysokoškolské vzdělávání sester v oboru ošetrovatelství, jenž je dnes oborem svébytným a má své vlastní paradigma, jedinečné, je příprava v oblasti vědecké metodologie. Tedy příprava na vědecké zkoumání ošetrovatelské praxe tak, jak je již běžné ve všech vyspělých zemích.

Dovolím si jednu poznámku ústy představitelky moderního českého ošetrovatelství, doc. Marty Staňkové, která nabádala ke změnám ve vzdělávání sester už na počátku 90. let minulého století. Ve své vizionářské předvídavosti ve vzdělávání sester viděla nutnou změnu, která by umožnila srovnatelnost kvalifikací našich a zahraničních sester. Nabádala: „Nesmíme se bát zásahů do samého systému vzdělávání!“

Po třiceti letech jsme opět na prahu změny. Deklarováním, že nejlepší sestry jsou sestry „ze starých zdrávek“, a popíráním reality nikam nedojdeme. Moudřejší je hledat cesty v navrhované změně zákona tak, abychom v naší zemi byli stále hrdi na kvalitní vzdělání našich sester.

Medical Tribune 22. 11. 2012

První potné kúry

VĚDA

DR. H. C. BRAUNWALD
ABSTRAKTA MEDIKŮ

Pocta kardiologovi E. Braunwaldovi

Čestnou vědeckou hodnost doktora honoris causa přezval 4. října v Karolinu **EUGENE BRAUNWALD**, profesor vnitřního lékařství Brigham and Women's Hospital Harvard Medical School z Bostonu. Vzhledem ke své mimořádné publikační aktivitě a k výsledkům jím založené „TIMI Study Group“ je uznáván jako celosvětově nejvýznamnější žijící kardiolog. Získal zcela unikátní postavení svou vynikající monografií „Braunwald's Heart Disease: A Textbook of Cardiovascular Medicine“, která se stala celosvětově nejrozšířenější učebnicí kardiologie.

Prof. Braunwald má též zásluhu na tom, že již od 70. let 20. století se kardiologové zaměřili na zmenšování rozsahu infarktu myokardu, a tím přispěl k záchraně milionů životů pacientů se srdečním infarktem na celém světě. Prof. Braunwald dlouhodobě spolupracuje s kardiology z 3. lékařské fakulty Univerzity Karlovy. Není tedy náhodou, že laudatur na oslavence přednesl právě děkan této fakulty **PROF. MICHAL ANDĚL**. Řekl:

Eugen Braunwald se narodil 15. srpna 1929 ve Vídni rodičům Wilhelmovi a Claře, rozené Wallach. Její příjmení nám zní důvěrně domácky a ukazuje na propojenost osudů lidí ve střední Evropě. Ještě před válkou přesídlila rodina Braunwaldů do Spojených států amerických. Již za studia na New York University se Eugene Braunwald rozhodl věnovat i zaslíbit kardiologii. Velmi ho ovlivnil jeho učitel Ludwig Eichna. Později, již jako lékař, absolvoval dr. Braunwald několik kardiologických kurzů v Mexico City v Instituto Ignacio Chavez. Mexické kardiologie si Braunwald velmi vážil. Známy je jeho výrok „My máme technologii, ale oni mají praxi. Nejlepší učebnicí kardiologie je sám pacient.“

V letech 1968–1972 vyučoval dr. Braunwald na University of California v San Diegu a od roku 1972 na Brigham and Women's Hospital na Harvardově univerzitě v Bostonu. Braunwald patří mezi literárně neplodnější lékaře vůbec.

Sepsal více než jeden tisíc publikací, které otiskl v přísně recenzovaných časopisech. Jeho zájmem byly zejména problémy ischemické choroby srdeční, městnavé srdeční selhání a chlopenní vady srdeční. Publikoval i celou řadu učebnic, mimo jiné i slavnou knihu Braunwald's Heart Disease. Pro mne jako pro internistu bylo velmi zajímavé najít již v osmdesátých letech profesora Braunwalda jako jednoho z editorů slavných Harrisonových základů vnitřního lékařství. Přitom je zajímavé, že profesor Braunwald, sám hluboce specializovaný specialista kardiolog, se podílel na editaci učebnice vnitřního lékařství. Jeho osobní vztah k zachování jednoty oborů vnitřního lékařství je dobře známý.

Pro nás je profesor Braunwald osobou z mnoha hledisek symbolickou. Jasně ukazuje, jak významně akademická systematická a zanícenost může ovlivnit celosvětovou medicínu. Jeho angažmá na poli etiky, včetně publikační etiky, je pro

nás příkladné. Braunwaldův příklad ukazuje také na otevřenost jeho nové vlasti, která dala možnost i příležitost milionům nadaných lidí z celého světa. Myslím, že z toho vznikl zisk mnohastranný.

Eugene Braunwald se narodil ve Vídni rodičům, kteří v té době jistě vůbec netušili, jaký bude další osud střední Evropy. Ten byl neslavný a s důsledky problematického a tragického vývoje ve střední Evropě zápasíme dodnes. Střední Evropa byla na konci devatenáctého a na začátku dvacátého století nerozvinutější částí světa. Objevy spalovacího motoru či gama záření, postavy jako Diesel, Roentgen, Wirchow či Rokitsanský a Škoda, Freud, Mahler, Janáček, Kafka, Čapek či Musil představují jen nejvyšší špičku výčtu osobností ve společnosti, která kulturně, vědecky, technologickým rozvojem i sociální politikou byla příkladem pro mnoho zemí na světě. Dramatické dvacáté století, s jeho velkými světovými válkami, odehrávajícími se především v Evropě, s jeho krvavými režimy totalitními, s jeho politikou rasové a třídní nenávisti, způsobila, že z Evropy zmizely desítky milionů lidí, ať již v důsledku násilné smrti či emigrace. **Jen z naší malé země v důsledku první světové války, vyvraždění židů v druhé světové válce, ztrát na vojenském i civilním obyvatelstvu za druhé světové války, vypuzením německých obyvatel českých zemí a konečně i díky emigraci v komunistickém období zmizely za sto let více než čtyři miliony lidí.** To je osm set tisíc průměrně v jedné generaci. Kdyby elita tvořila jen jedno procento všech, tak nenávratně zmizelo osm tisíc extrémně nadaných lidí v každé generaci, zmizeli i jejich potomci. Nebýt strašného dvacátého století, Eugene Braunwald by se stal kardiologem vídeňským a možná, že by nějakou dobu mohl působit i v Praze. To je významné poselství, kterého se nám dnes dostává, poselství o nejdůležitějším kapitálu, totiž mozku. Byť nám globální svět dovoluje číst Braunwaldovy knihy i články, dlouhodobě si již střední Evropa nemůže dovolit ztráty, které v minulém století zažila.

Nyní však již zpátky k osobě dnešního doktoranda. Ten reprezentuje integritu osobní, etickou, odbornou i akademickou. Vědecká rada 3. lékařské fakulty naší univerzity jednohlasně schválila návrh na udělení čestného doktorátu medicíny panu prof. Eugenovi Braunwaldovi. K návrhu se dále připojila i vědecká rada a děkan 1. lékařské fakulty UK. Návrh, již společný, byl poté projednán v kolegiu magnificence rektora univerzity, schválen příslušnou komisí a posléze schválen i vědeckou radou Univerzity Karlovy. Z těch, se kterými jsem osobně mluvil o tomto nejvyšším vyznamenání naší alma mater, vždy vyzařovala radost nad naším návrhem. Dnešní den na samém začátku podzimu je tedy takto radostný. Pana profesora Braunwalda budeme mít za chvíli jako našeho čestného doktora a on již napořád zůstane čestným doktorem naší univerzity. Ta náhlá jeho blízkost bude jistě pro mnohé z nás velkou inspirací.

QBFFFFE

Jak konstatuje časopis *i-Forum*, považuje kardiolog Braunwald onemocnění srdce za globální problém a celosvětově za hlavní příčinou smrti. Přestože však v Evropě a Severní Americe na onemocnění srdce stále umírá velký počet lidí, neumírají už v padesáti nebo šedesáti, ale až v osmdesáti a devadesáti letech. **Prof. Braunwald říká:** „Jedna z největších změn, kterou sleduji za celou svou kariéru, je případ infarktu myokardu. Dříve byl infarkt myokardu jako blesk, který přichází nepředpověditelným způsobem, jako by to byl zásah boží. Zasahoval především muže kolem padesáti, tedy v životním období, kdy mají největší zodpovědnost vůči rodině. Jedna třetina z nich zemřela a dvě třetiny se staly invalidy. V současné době infarkt myokardu postihuje lidi koncem sedmdesátky a na počátku osmdesátky.“

I-Forum uvádí, že díky systému péče navrženému **profesorem Petrem Widimským** (FNKV, 3. LF UK) se pacientům s infarktem myokardu dostane rychlého a dobrého ošetření a dnešní mortalita již není 25 procent, ale 5 procent. Na srdci má ovšem pacient jizvu a postupem času se mu tam tvoří nové a nové jizvy, takže během několika let srdeční sval selhává. „Pokud má pacient rakovinu, nezáleží na minutách, než se dostane na správné místo, ale pokud máte infarkt myokardu, tak se potřebujete dostat na specializované pracoviště velmi rychle,“ potvrzuje profesor Braunwald zásluhy prof. Widimského. Podle něj by se pacient s infarktem myokardu měl dostat na specializované angiografické pracoviště do 60 minut.

Prof. P. Widimský, děkan M. Anděl, manželé Braunwaldovi, rektor V. Hampl

Romana Šlamberová

**Konference lékařských
a zdravotnických fakult ČR a SR**

*Zpráva proděkanky 3. LF UK pro postgraduální studium
a pregraduální vědeckou výchovu*

Ve dnech 21.–22. 11. 2012 se na Lékařské fakultě v Plzni konala Vědecké konference studentů lékařských a zdravotnických fakult České a Slovenské republiky. V rámci konference bylo odprezentováno rekordních 43 prací ze všech lékařských a zdravotnických fakult ČR i SR: z toho 20 v preklinické sekci a 23 v sekci klinické. Všechny práce byly na vysoké úrovni a diskuse byla bohatá a podnětná. Naši fakultu v hodnotící komisi jedné z preklinických sekcí zastupovala doc. MUDr. Romana Šlamberová, Ph.D.

Na rozdíl od předešlých let bylo na letošní konferenci i hodně zástupců zdravotnických fakult, kteří prezentovali výsledky své diplomové práce, což postavilo před členy hodnotících komisí nelehký úkol srovnávat tyto práce s výzkumem medicínského studia. Do budoucna by bylo asi dobré odčlenit sekci bakalářských prací separátně.

Naši fakultu zastupovali studenti, kteří se umístili na předních místech na květnové fakultní konferenci: za preklinickou sekci to byli Patrik Maďa a Tibor Blaško s Adamem Krátkým, v sekci klinické pak Ondřej Sglunda a Petra Šašková. Všichni předvedli vynikající výkony, Ondřej Sglunda navíc v náročné konkurenci skončil v klinické sekci na skvělém 2. místě.

Jako nejlepší byly hodnoceny tyto práce:

Preklinická sekce

1. místo

– **Samer Al-Dury** (*LF UK Hradec Králové*) – Vliv valproátu na intaktní a steatotické hepatocyty potkana v podmínkách in vitro

2. místo

– **Jan Špaček, Eva Zavadová** (*1. LF UK v Praze*) – Sledování některých imunologických parametrů u pacientek s hormonálně dependentním karcinomem prsu

– **Martin Bortlík** (*LF UK Hradec Králové*) – Efekt interleukinu (IL)-12 a/nebo IL-15 na buněčné funkce NK buněk z pupečnickové krve

3. místo

– **Renáta Poluchová, Ivana Hudáková, Martin Lapár, Ivana Šinalová** (*Univerzita Pavla Jozefa Šafárika, LF Košice*) – Morfometrická charakteristika sinus maxil-

laris a zmena tvaru recessus alveolaris v procese starnutia – využitie poznatkov v klinickej praxi

Klinická sekce

1. miesto

- **Štefan Tóth, Tímea Pekárová** (*Univerzita Pavla Jozefa Šafárika, LF Košice*)
- Nové detekčné metódy poškodenia tenkého čreva

2. miesto

- **Ondřej Sglunda** (*3. LF UK, Praha*) – Interleukin-21 u pacientů s časnou revmatoidní artritidou
- **Marek Strachan** (*Univerzita Komenského v Bratislave, Jesseniova LF v Martine*) – The morphology of gastrointestinal stromal tumors (gists) after targeted tyrosine kinase inhibition therapy

3. miesto

- **Marie Ujezdská** (*Masarykova univerzita, LF Brno*) – Efektivita somatické stimulace při podpoře lidského vnímání
- **Eliška Marunová** (*Ostravská univerzita, Ostrava*) – Fyzioterapie u apalického syndromu

VÍTĚZNÁ ABSTRAKTA

PREKLINICKÁ SEKCE

Vliv valproátu na intaktní a steatotické hepatocyty potkana v podmínkách in vitro

Autor: Samer Al-Dury

Vedoucí práce: MUDr. Otto Kučera, Ph.D., Ústav fyziologie, LF UK v Hradci Králové

Cíl: Kyselina valproová [2-propylvalerová kyselina] patří mezi nejčastěji používané léky na léčbu různých typů epilepsie a bipolární afektivní poruchy. Tento lék nicméně může vykazovat závažné nežádoucí účinky včetně účinků hepatotoxických. Obezita je onemocněním s vysokou prevalencí v dnešní době, jehož jaterní manifestace zvaná nealkoholové ztukovatění jater [NAFLD, Non-Alcoholic Fatty Liver Disease] je chronickým onemocněním jater s nejvyšší incidencí v západní populaci.

Cílem této práce bylo porovnat citlivost hepatocytů potkana izolovaných z intaktních jater a jater postižených nealkoholovým ztukovatěním vůči akutnímu toxickému působení valproátu.

Metody: Hepatocyty byly izolovány dvoustupňovou kolagenázovou perfúzí jater samců potkanů [kmen Wistar, 460-530g] krmených standardní laboratorní dietou [ST-1, 10 % energie z tuků] a vysokotukovou dietou [HFGD, 71 % energie z tuků]. Buňky byly inkubovány ve Williamsově E médiu po dobu do 24 h se sodnou solí valproátu [VAL] v koncentraci 0,1; 1; 2,5; a 5 mmol/l. Míra cytotoxického působení valproátu byla hodnocena ze stupně úniku laktátdehydrogenázy [LDH] z buněk a z aktivity celulárních dehydrogenáz [WST-1 test]. Obsah redukovaného glutathionu [GSH] v hepatocytech, měřený fluorimetricky, sloužil pro hodnocení redoxního stavu buněk. Jako ukazatel funkce hepatocytů sloužila produkce urey hepatocyty. Tvorba reaktivních kyslíkových radikálů [ROS] byla měřena pomocí fluorescenční próby DCFDA. Morfologické hodnocení bylo provedeno pomocí mikroskopie s fázovým kontrastem.

Výsledky: Při inkubaci hepatocytů s VAL po dobu 24 h došlo k poškození buněčné membrány v závislosti na použité dávce VAL se signifikantně vyšší aktivitou LDH u steatotických hepatocytů. VAL vedl rovněž k signifikantně výraznějšímu a časnějšímu snížení aktivit celulárních dehydrogenáz [WST -1 test] u steatotických hepatocytů oproti hepatocytům nepostiženým steatózou. Morfologické známky poškození hepatocytů vlivem VAL byly více vyjádřeny u ztukovatělých hepatocytů a odpovídaly výsledkům aktivity LDH v kulturačním médiu a aktivitám celulárních dehydrogenáz.

Závěry: Hepatocyty izolované z jater potkana krmeného HFGD jsou citlivější vůči toxickému působení VAL než hepatocyty izolované z intaktních jater.

Klíčová slova: NAFLD, Valproát, toxikologie, obezita, játra

Sledování některých imunologických parametrů u pacientek s hormonálně dependentním karcinomem prsu

Autoři: Jan Špaček, Eva Závadová

Vedoucí: MUDr. Eva Závadová, CSc.

Cíl: Téma této práce vychází z problematiky, která se zabývá vznikem rezistence na hormonální léčbu u pacientek s hormonálně dependentním karcinomem prsu. Rezistence k hormonální léčbě může být primární, ale u většiny pacientek se vyvine až sekundárně po předchozí objektivně úspěšné léčebné odpovědi. Hormonální léčba je léčbou cílenou a jako taková vyžaduje prezenci hormonálních receptorů v cílové tkáni. Mezi základní mechanismy účinku hormonální léčby patří snížení koncentrace estrogenu, kompetitivní inhibice a deregulace estrogenových receptorů. Vznik rezistence je velmi složitý multifaktoriální proces, na kterém se může podílet i transformační růstový faktor [TGFbeta]. TGF-beta je mimobuněčný homodimerní protein, který pracuje jako cytokin, má vysoký neoangiogenetický potenciál, stimuluje vaskulární endoteliální růstový faktor a zároveň je vysoce imunosupresivní. Cílem naší práce bylo vyšetření TGF-beta, VEGF a imunologických parametrů u pacientek s hormonálně dependentním karcinomem prsu rezistentních k hormonální léčbě.

Metody: V projektu byly monitorovány hladiny cytokinů ITGF-beta, VEGFI metodou ELISA. Dále byla monitorována protinádorová imunita [CD4, CD8, NK bb.] metodou průtokové cytometrie. Všechny pacientky se před zařazením do projektu podrobily mimo laboratorní vyšetření i klinickému onkologickému a imunologickému vyšetření. Bylo provedeno statistické zhodnocení objektivní odpovědi na hormonální léčbu imunohistochemickou kvantifikací hormonálních receptorů IER, PR! v odebrané nádorové tkáni.

Výsledky: U všech pacientek s rezistencí k hormonální terapii byly hodnoty TGF-beta a VEGF signifikantně zvýšeny. Dále byla zjištěna alterace buněčné části imunity uplatňující se v protinádorové obraně. Zjistili jsme sníženou koncentraci CD8 lymfocytů a snížené koncentrace NK buněk.

Závěry: Alterace imunologických parametrů je dána reaktivním procesem v nádorovém mikroprostředí. Vlivem akcelerovaných reparačních pochodů v nádorem postižené tkáni dochází k nadprodukci TGF-beta. Zvýšená hladina TGF-beta má multifaktoriální efekt na imunologické parametry pacientek. Význam projektu spočívá zejména ve zpřesnění predikce rezistence k hormonální terapii a následné optimalizaci léčby (monoklonální protilátky a i další imunointervenční terapie).

Klíčová slova: TGF-beta, VEGF, CD8 lymfocyty, NK buňky

Efekt interleukinu IL-12 a/nebo IL-15 na buněčné funkce NK buněk z pupečnickové krve

Autor: Martin Bortlík

Vedoucí práce: doc. MUDr. Stanislav Plíšek, Ph.D., Klinika infekčních nemocí, LF UK a FN Hradec Králové

Cíl: Urychlit uzdravení dětských pacientů přijímajících transplantát kmenových buněk zvýšením rezistence proti virální infekci a potlačením GVHO.

Metody: Vzhledem ke snadšímu přístupu a méně závažné graft versus host reakci, pupečnicková krev (UCB) nabízí zajímavou alternativu ke kostní dřeni pro transplantace hematopoetických kmenových buněk. Avšak naivita UCB NK buněk vede k opožděnému opětovnému nastolení imunity a zvýšené morbiditě i mortalitě způsobené nejčastěji virovou infekcí u UCB příjemců. In vitro stimulace a modulace reakce efektorů buněčné imunity v UCB je jedním ze způsobů, jak zvýšit reaktivitu těchto efektorů.

Vzorky byly získány za spolupráce Gynekologicko-porodnické kliniky FNHK. V rámci studie byl sledován efekt in vitro stimulace NK buněk z UCB pomocí interleukinu IL-12 a/nebo IL-15. Aktivace buněčných funkcí byla měřena expresí C069, jakožto hlavního aktivačního markeru NK, stanovením hladin extracelulární sekrece cytokinů TNF- α a IFN- γ , tak i intracelulární produkci PERFORINU a GRANZYMU A.

Výsledky: Námi testované interleukiny mají schopnost aktivovat NK buňky z UCB a zvyšovat produkci výše zmíněných faktorů. Stimulace pomocí kombinace IL-12 a IL-15 měla synergický efekt na NK buňky UCB a vedla k produkci signifikantně vyšších hladin sledovaných látek.

Závěry: Výsledky této studie ukazují možnost modulace aktivity efektorů buněčné imunity v UCB a mohou mít terapeutické uplatnění při návrhu in vitro nebo in vivo cytokinové terapie u pacientů přijímajících kmenové buňky z pupečnickové krve jako alternativu ke kostní dřeni.

Klíčová slova: NK buňky, kmenové buňky, stimulace, GVHO, pupečnicková krev, IL-12, IL-15

O. Sglunda obhajuje svou práci

Morfometrická charakteristika sinus maxillaris a zmena tvaru recessus alveolaris v procese starnutia – využitie poznatkov v klinickej praxi

Autoři: Renáta Poluchová, Ivana Hudáková, Martin Lapár, Ivana Šinalová

Vedoucí práce: Květuše Lovásová, MVDr., Ph.D., Ústav anatómie

LF UPJŠ Košice; Mírela Rozprávková, MDDr., Jana Ohlasová, MDDr., I. stomatologická klinika LF UPJŠ Košice. SR

Cíl: Zaznamenanie klinicky významných špecifik morfológie sinus maxillaris a recessus alveolaris so zvyšujúcim sa vekom.

Metody: Sinus maxillaris (15M) bol preparovaný u 8 stredových rezov hláv oboch pohlaví a rôzneho stavu chrupu v 3. až 8. decéniu. Aplikáciou silikónovej hmoty boli zhotovené odtlačky tejto dutiny a technológiou CAD/CAM vytvorené 3D scany, ktoré boli morfometricky hodnotené, podobne ako rozmery, topografia a syntopia jednotlivých sínusov.

Výsledky: 1. Z ôsmich meraní SM sa tri preparáty vyznačovali malými rozmermi dutín a nízkymi hodnotami ich objemu.

2. Hrúbku alveolárnej kosti sme zaznamenali v úrovni 1. premolára a 1. molára IPI a MII. Dva preparáty vykazovali v tejto meranej hodnote významné odchýlky.

3. Nálezy poukazujú na posun spodiny (oproti nosovej dutine) a stropu SM so zvyšujúcim sa vekom. V jednom prípade bola úroveň spodiny SM lokalizovaná nad úrovňou spodiny nosovej dutiny.

4. Najnižší bod spodiny SM u čiastočne ozubeného preparátu bol lokalizovaný medzi koreňmi M1 a M2.

5. V dôsledku pneumatizácie SM a resorpcie kosti dochádza k výraznej zmene tvaru recessus alveolaris (RA) a k sformovaniu kostených štruktúr (priehradiek a hrán). V oblasti RA boli nájdené tri kostené priehradky: jedna kostená hrana a prominujúci canalis infraorbitalis. Tvar RA bol graficky a priestorovo znázornený a zaradený do troch klasifikačných kategórií.

Závěry: Dôkladná znalosť variácií SM a predovšetkým jeho spodiny, je nevyhnutným predpokladom úspechu klinického výkonu. 3D vizualizácia RA demonštruje zmeny jeho reliéfu a hĺbky v dôsledku pneumatizácie v priebehu starnutia. Takáto prestavba kosti zvyšuje riziko vzniku oroantrálnej komunikácie počas endodontického ošetrovania, extrakcie, zavádzania implantátov a augmentácie spodiny SM. Originálne nálezy a fotodokumentácia tak predstavujú významný prínos v prevencii komplikácií výkonov v klinicky „nebezpečnej zóne“ a dopĺňajú nálezy publikované v posledných vedeckých prácach o tejto oblasti.

Klíčová slova: Sinus maxillaris, recessus alveolaris, 3D scan, morfologické špecifiká

Nové detekčné metódy poškodenia tenkého čreva

Autoři: Štefan Tóth, Tímea Pekárová

Vedoucí práce: MVDr. Štefan Tóth, Ph.D.; MUDr. Ján Varga; doc. RNDr. Vladimíra Tomečková, Ph.D.; doc. MVDr. Jarmila Veselá, CSc .

Cíl: V súčasnosti ešte stále nemáme k dispozícii špecifický klinicky využiteľný marker poškodenia tenkého čreva. Medzi ochorenia vyznačujúce sa vysokou morbiditou a mortalitou lež na úrovni 50-90 % patrí ischemicko-reperfúzne poškodenie tenkého čreva. Ischemicko-reperfúzne poškodenie tenkého čreva je významným problémom vyskytujúcim sa pri mnohých ochoreniach a je neželanou komplikáciou taktiež pri rôznych chirurgických zákrokoch. Medzi dôležité enzýmy uložené v enterocitárnej membráne patria disacharidázy - enzýmy zohrávajúce dôležitú úlohu pri trávení cukrov. Cieľom tejto štúdie bolo popísať zmeny týchto enzýmov, ich porovnanie s histopatologicky detekovaným stupňom poškodenia a dokázať možné využitie stanovenia zmien aktivít disacharidáz či už v črevnej sliznici alebo v krvi ako markerov pre rýchle stanovenie poškodenia tenkého čreva.

Metody: Laboratórne potkany kmeňa Wistar $n = 80$ samčieho pohlavia boli rozdelené do experimentálnych skupín 100, 1, 2, 4, 6, 12, 24 11 každá = 101 a skupiny K s negatívnou kontrolou $n = 1$ DL. V experimentálnych skupinách bola prevedená 1 hod ischemia vyvolaná úplnou oklúziou a. mesenterica cranialis. Vzorky krvi na biochemické stanovenie boli odobraté punkciou v. cava inf. po 0, 1, 2, 4, 6, 12 a 24 hod reperfúzii. Bol odobratý aj segment jejuna na histologické vyšetrenie 10 cm aborálne od lig. duodenojejunale. V skupine s negatívnou kontrolou bolo vykonané len odobratie vzoriek. Vzorky krvi boli odobraté na enzymatologické vyšetrenie sacharázy, maltázy a trehalázy pomocou metódy Dahlquist a bola v nich stanovená aktivita dischacharidáz v oddelenom sére. Biopické vzorky jejuna boli vyšetrené rčznyrni histopatologckými a imunohistochemickými metódami. V klinickej časti boli odobrané vzorky krvi od skupín pacientov $n = 50$ 1 s rčznymi ochoreniami postihujúcimi tenké črevo. Ako kontrolnú skupinu $n = 20$ 1 sme využili vzorku pacientov s ochoreniami neovplyvňujúcimi tenké črevo. Vzorky krvi boli odobraté takisto na enzymatologické vyšetrenie sacharázy, maltázy a trehalázy pomocou metódy Dahlquist a bola v nich stanovená aktivita dischacharidáz v oddelenom sére.

Výsledky: Pri porovnaní fyziologických hodnôt disacharidáz, stanovených zo séra negatívnej kontroly, a ostatných skupín reperfúzie bolo dokázané významné zvýšenie aktivít v prvých dvanástich hodinách reperfúzie. Pri 24hodinovej reperfúzii dosahovala aktivita sacharázy a maltázy hodnoty porovnateľné s kontrolou. Aktivita trehalázy dosahovala hodnoty kontroly po 12 hodinách. Vo vzorkách epiteliálnych

zoškrabov bola aktivita najvyššia v kontrolnej skupine, následne signifikantne klesla už pri jedn hodinovej ischémii. Najnižšie hodnoty boli zistené po jednej hodine reperfúzie, následne hodnoty stúpali až po takmer 60–70 % hodnot kontrolnej skupiny po 24hod. reperfúzie. Bola dokázaná korelácia priebehu aktivít disacharidáz v krvi a v epiteliálnych zoškraboch s indexom histopatologického poškodenia, ktorá dosahovala maximá v rozmedzí 1–4 hod. Pri následnej reperfúzii sa postupne znižovali aktivity sledovaných disacharidáz v krvi, bol pozorovaný pokles histopatologického poškodenia, obnovenie morfológie čreva a zvýšenie enzymatických aktivít disacharidáz v epiteliálnych zoškraboch. V klinickej časti sme zistili podobný trend zmien disacharidáz: pri ochoreniach ovplyvňujúcich črevnú sliznicu mali pacienti signifikantne zvýšené aktivity disacharidáz pri akútnom priebehu ochorenia. Naproti tomu na chronický priebeh ochorení upozorňovalo poklesnutie aktivít pod hladiny kontrolnej skupiny.

Závery: Predložená štúdia porovnaním aktivít disacharidáz v krvi, v črevných zoškraboch s morfológickým stupňom poškodenia tenkého čreva experimentálne ale aj v klinickej časti dokázala, že stanovenie aktivity disacharidáz je potenciálnym markerom poškodenia tenkého čreva s možnou budúcou klinickou aplikáciou ako jednoduché a lacnej metódy na zistenie poškodenia tenkého čreva.

Kľúčová slova: tenké črevo, poškodenie, marker detekcia, disacharidázy

Morfológia gastrointestinálnych stromálnych tumorov (gistov) po cielej terapii tyrozín kinázovými inhibítormi

Autor: Marek Strachan

Vedúci práce: prof. MUDr. Lukáš Plank, CSc., MUDr. Veronika Buzalková

Cíl: Gastrointestinálne stromálne tumory [GISTy] sú mezenchýmové nádory gastrointestinálneho traktu, ktoré nesú aktivačné mutácie v KIT a PDGFRA génoch a sú rezistentné na rádio-/chemoterapiu. Preto chirurgické riešenie v kombinácii s inhibítormi tyrozín kinázy ITKI predstávajú moderný postup v terapii týchto nádorov. V protiklade ku zvyčajným nádorovým zmenám po konvenčnej rádio-/chemoterapii, TKI neredukujú nádorovú masu, ale spôsobia „vypnutie“ metabolizmu GISTov.

Metódy: Hodnotili sme biopsie 18 pacientov z Národného registra GISTov s relapsom GISTov na TKI terapii. V našej práci sme semikvantitatívne hodnotili regresívne zmeny – pseudocystickú degeneráciu, hemorágie, nekrózu a bl fibrózu, ktoré sme zatriedili do kategórií <10%, 10-50% a >50%, a cl porovnávali sme primárny fenotyp s fenotypom relapsov.

Výsledky: a) Pseudocystická degenerácia, hemorágie a nekróza v rozsahu <10 % bola prítomná postupne v 4/18, 12/18 a 7/18 prípadoch. V jednom prípade

sme pozorovali rozsiahlu nekrózu v rozsahu >30 %. Vo všetkých nekrotických častiach boli zachované retikulínové vlákna.

b) Fibróza bola prítomná v 11/18 prípadoch, z toho fokálna: <10 % In=51 a fibróza väčšieho rozsahu: 10-50 % [n=3] a >50 % [n=3], a

c) Nepozorovali sme zásadné zmeny v morfológii a fenotype nádorovej masy pred a počas terapie TKI.

Závery: Literatúra stále neponúka dostatok informácií týkajúcich sa morfológie GISTov a zachovania, alebo dokonca zväčšenia nádorovej masy počas terapie TKI. V našom súbore bola rozsiahla fibróza prítomná v 1/3 prípadov. Výrazné regresívne zmeny relapsov počas TKI terapie sme pozorovali len výnimočne. Zachovanie intaktných retikulínových vlákien v nekrotických častiach nádoru môže viesť k špekuláciám, že tieto vlákna „bránia“ kolapsu nádorovej masy. Podporované projektami CEPY „ [IMTS 26220120036] a MBRKM [IMTS 26220220113] na JLF UK spolufinancované EU a grantom Novartis Slovakia.

Kľúčová slova: gastrointestinálne stromálne tumory IGISTy), pseudocystická degenerácia, hemorágie, nekróza, fibróza

Efektivita somatické stimulace při podpoře lidského vnímání

Autorka: Marie Oujezdská

Vedoucí práce: PhDr. Michaela Schneiderová, Masarykova univerzita, LF, Katedra ošetrovateľství

Cíl: Cíle práce byly zaměřeny na preferenci nejčastějších poloh a pomůcek při odpočinku a usínání, dále na zmapování rituálů spojených s usínáním seniorů a zjistit, jak působí preferovaná poloha a poloha „hnízdo“ (jeden z prvků somatické stimulace) při odpočinku na jedince.

Metody: Výsledky zjištění jsou demonstrovány v podobě kvalitativního (metoda otevřeného kódování) a kvantitativního průzkumu (nestandardizovanou – originální dotazníkovou metodou) u souboru 50 respondentů – seniorů nad 60 let.

Výsledky zjištění byly zaměřeny na preferenci nejčastějších poloh a pomůcek při odpočinku a usínání, dále na zmapování rituálů spojených s usínáním seniorů. Pro dovytvoření uceleného obrazu o problematice bylo ještě dalším cílem zjistit vnímání a jak působí preferovaná poloha a poloha „hnízdo“ (jeden z prvků somatické stimulace) při odpočinku na jedince. Na základě provedeného šetření bylo zjištěno, že nejčastější preferovanou polohou je poloha na zádech za pomoci klasických pomůcek (polštářů). Z rituálů, které byly nejčastěji seniory před spánkem deklarovány, bylo modlení, sledování televize, čtení knihy, popřípadě hrnek čaje nebo mléka. U metody otevřeného kódování bylo ověřeno, že poloha „hnízdo“ pozitivně ovlivňuje lidské vnímání v jeho plné míře (nejen sebe samého, ale také okolí, hranic těla ...).

Závěry: Lze konstatovat, že zjištění zaměřené na polohu „hnízdo“ potvrdilo ve všech směrech pozitivní vliv na kvalitu života, ale také na samostatného jedince, a to bez rozdílu věku, pohlaví nebo onemocnění jedince.

Klíčová slova: vnímání, centrální nervová soustava, smysly, somatická stimulace, poloha „hnízdo“

Fyzioterapie u apalického syndromu

Autorka: Eliška Marunová

Vedoucí práce: MUDr. Olga Zapletalová

Cíl: Mým záměrem bylo shrnout dostupné informace o podstatě apalického syndromu a následně souvisejících možnostech fyzioterapie a vytvořit tak kompilaci literatury na toto téma. Dalším mým cílem bylo využít možnosti fyzioterapie ke zlepšení stavu pacienta a použít prvky multimodální stimulace jako prvního kroku k následné rehabilitaci.

Metody: Zpracovala jsem kazuistiku pacientky s apalickým syndromem, kde podrobně popisují její reakce během terapie na jednotlivé stimuly. Aplikuji multimodální stimulaci ke zlepšení stavu vědomí, respirační fyzioterapii, mobilizace a měkké techniky aker, pasivní pohyby, polohování.

Výsledky: Ve srovnání se vstupním vyšetřením se stav pacientky nezlepšil. Objevuje se mírný náznak spasticity na levé horní končetině. V glasgowské škále poruch vědomí zlepšení o 1 stupeň, což stále svědčí pro hluboké kóma.

Závěry: Péče o pacienta se v první řadě týká hlavně dokonalé sesterské, ošetřovatelské a rehabilitační péče. Rehabilitace je zaměřena zejména na „kóma stimulaci“, prevenci dekubitu, svalových zkratů a aplikaci respirační fyzioterapie. U pacientky v permanentním vegetativním stavu, kde jsem prováděla po dobu dvou měsíců terapii, nedošlo k žádnému výraznému zlepšení. Její stav je dle lékaře patrně trvalý. Práce fyzioterapeuta stejně tak i ostatního zdravotnického personálu je mimořádně psychicky náročná. Při práci s takto nemocnými pacienty nás napadá nespočet filozofických a etických otázek.

Klíčová slova: apalický syndrom, vegetativní stav, vědomí, fyzioterapie

Poznámka:

Interleukin-21 u pacientů s časnou revmatoidní artritidou

Autor: Ondřej Sglunda – abstraktum bylo uveřejněno ve VNR3/2012

ZDRAVOTNICTVÍ

OČEKÁVÁNÍ LÉKAŘŮ
LÁZNĚ A JEJICH PRŮKOPNÍK

Co nás čeká a nemine?

Novoroční anketa VNR

1. Co podle vás čeká a nemine české zdravotnictví v roce 2013?

2. Odpovídá to vašim představám a přáním?

Prof. MUDr. Jaroslav Blahoš, DrSc., předseda ČLS JEP

◀1. O tom, co čeká naše zdravotnictví v r. 2013, mám poněkud mlhavé představy. Nicméně s jistotou lze očekávat, že nedostatek peněz bude i nadále „materia movens“ dalšího vývoje resp. další stagnace zdravotnictví (a nejen našeho).

Zdravotnictví neminou příslušné úpravy tak, aby nedocházelo k plýtvání penězi, energií i časem. Nemine nás snaha o důsledné evidence-based řízení i experience-based úpravy podle vzorů zažitých v některých zahraničních systémech, kde mnohé problémy, které řešíme, jsou už vyřešeny. Rozumněji jsou např. řešeny otázky pojišťovnictví, otázky sociální a pro zdravotníky jasnější systém postgraduálního a kontinuálního vzdělávání.

Nemine nás větší pronikání e-medicíny do praxe. Ta bude více vyhovovat e–vzdělaným a e–adaptabilním jedincům, méně e–negramotným.

◀2. Nemine nás podporovat odbornost, ale zdůrazňovat i lékařský um a lékařskou etiku, prostě podporovat moudrost i cit. Titul MUDr. nesmí být nahrazen titulem Ing. med.

Prof. MUDr. Ing Petr Fiala, Asociace českých a moravských nemocnic

◀1. Pokud zůstane u moci současný neuvěřitelný slepenec, pak asi bude dál pokračovat destrukce směrem na divoký Východ. Destrukce, protože protisystémovost. Velkým protisystémovým problémem je např. vyvádění už tak nedostatečných zdrojů do soukromých kapes.

Vlivným uskupením v našem zdravotnictví se podařilo sestrojít první fungující perpetuum mobile na světě: Ze zákona sem plyne pravidelně každý rok na 300 mld. Kč, a ty se podle domluveného klíče neúprosně „odklánějí“. Někdy po miliardách, jindy po milionech. Že to odnesou pacienti a zdravotníci, kteří se o ně starají? To nikoho nezajímá. Neboť, jak kdysi prorocky napsal Jan Werich, „když jste zajíc, tak máte smůlu“. Pro nezasvěcené se takové počínání označuje jako „reforma“.

Teď se začaly „řešit-neřešit“ nemocnice. Některé dostávají za stejnou práci za stejných podmínek několikanásobně víc než jiné. Jsou to většinou ty velké, spadající pod ministerstvo. Jejich kamarádi si proto mohou různými fintami, např. tzv. „outsourcingem“ přijít na své. Proto máme velkých nemocnic třikrát víc než okolní

země, ale asi to pořád nestačí. Malé nemocnice zbytečně překážejí v lepším „prerodělování“ finančních toků, a tak se musí jejich počet ještě zmenšit. Pokud se něco nezvládne administrativně, vypomůže úhradová vyhláška. Třebaže se v posledních letech vybere na pojistném pokaždé o několik miliard víc než v roce předchozím, dostávají menší nemocnice stále méně.

◀2. Jak je vidět z předchozích řádek, mým představám a přáním to neodpovídá. Před 22 lety jsme docela dobře začali, ale moc dlouho to nevydrželo. Předzvěsti věcí budoucích bylo už společné hlasování ODS+KSČM za „větší pluralitu pojišťoven“ (hle!) v r. 1991 – díky nim jich vzniklo neuvěřitelných 29 a jejich další osud naznačil, kam nás to dovede.

Zdravotnictví dnes ovládá síť neprůhledných politicko-ekonomických skupin, které rezort řídí místo ministerstva. (Dlužno podotknout, že podobný Klondike vidíme i ve zbrojních zakázkách, při stavbě silnic atd.) Místo racionálně strukturovaného zdravotnictví máme „systém-nesystém“, kde ti správní lidé na správných místech mohou přijít k velkým penězům.

Určitě není co závidět budoucímu ministrovi zdravotnictví, pokud s tím bude chtít něco udělat. Cílem by mělo být veřejnoprávní, neziskové zdravotnictví, které přes řadu obtíží a stárnoucí populaci relativně dobře funguje v civilizované Evropě. Najde se taková osoba a taková politická síla, která by chtěla naše zdravotnictví dovést ze současné mizérie „zpět do Evropy“? Pokud ano, pak přesně to by odpovídalo mým představám a přáním.

Prof. MUDr. Pavel Kalvach, CSc., neurolog

◀1. Od příštího roku lze očekávat, že vyšinuté kyvadlo našeho kapitalistického opojení se začne vracet zpět k rovnováze. Svědčí o tom volby 2012 a celková nálada společnosti. Proto i ve zdravotnictví můžeme očekávat redukci řady dosavadních nezodpovědných a antisolidárních opatření. Také zjednodušení administrativy, která zlobí zdravotníky.

Představuji si tedy omezení nadbytečných pojišťoven, jejichž činnost je umělá a zbytečná. Eliminace některých provozů a zaměstnanců VZP v poslední době ukázala konečně, že mnoho činností bylo a je zde zbytných. Sice nám bude líto pana ing Škatulky i pana Mgr. Příhrádky, MBA, že rozmnoží řady nezaměstnaných, ale udržovat samoúčelné provozy se ukáže neúnosným. Navíc uhoněný zdravotník bude moci pustit ze zřetele, z které pojišťovny který pacient přichází a zda se mu má poskytnout péče na lůžku, nebo ambulantně, okamžitě, nebo až v příštím kvartálu, důkladná, nebo povrchní. Nádherné odlehčení!!

Dalším prvkem pokroku bude likvidace regulačních poplatků. Tyto usmolené papírky, podrážející civilizační výdobytek solidárního zdravotnictví, mají sice malé finanční dopady na jedné i druhé straně, ale svou malomyslnou povahou intoxikují prostředí. Místo soustředění na kauzální problémy se zdravotník rozptyluje hovory o vzdálenosti automatu nebo měnění mincí.

V doplnění platby státu za děti a důchodce do nedostatečného fondu pojistného nečekám v r. 2013 ještě vítězství. Spoustě lidí bude stálá argumentace, že stát nemá odkud brát, připadat pořád ještě důvěryhodná; procitnutí se může posunout až na rok 2014. Pak se konečně vyjeví, že na spravení fiskálních deficitů je bohatě odkud brát. Takové blafy, jako je tajuplná akcie na doručitele, se totiž stanou totálně bezpředmětnými.

V zavírání oddělení a nemocnic se zřejmě znelíbí „hurá styl“ roku 2012. Společná domobrana Asociace nemocnic, odborů, Svazu pacientů, seniorských organizací oddálila ukvapená rozhodnutí pojišťoven i MZ a redukce nadbytečných lůžek se dostanou pod drobnohled seriózního a věrohodného auditu.

◀2. Směr vývoje vítám, protože vede k nové emancipaci zdravotníků. Byrokrat má být pomocníkem zdravotníka, nikoli jeho diktátorem. Proto iniciativa k optimalizaci provozů má vycházet z přání vedoucích pracovišť a jejich teamů, administrátoři ji mají naplňovat. Navíc ještě čestně!! Uloží-li nám např. Evropská unie, že zdravotník má po mnohahodinové službě odpočívat, vyplývá z toho doplnění personálu o všechny chybějící. Nelze natrvalo překrucovat skutečnost tím, že se přejmenují služby na jiný ekvivalent a čachrováním s pojmy se nový kultivační prvek zmrzačí. Může-li Německo hrát fair-play a doplňovat si zdravotníky, jsme povinni si tuto naléhavost připustit také.

Opravy ve zdravotnictví pobeží správným směrem, takže i na obřadný manuál „Jak si má zdravotník mýt ruce“, s celým dokonalým seznamem zkratk a 5 stranami textu, se budou zvolna, pozvolna, ale stále rychleji snašet v regálu částečky prachu.

Prof. MUDr. Pavel Klener, DrSc., internista

◀1. Není jednoduché v dané politické situaci odhadnout, co se bude dít v r. 2013. V první řadě bude asi na pořadu reprofilizace lůžek (postupné rušení akutních lůžek ve prospěch lůžek pro dlouhodobě nemocné) a dále snaha definovat přesněji, co je standard a co nadstandard.

◀2. Většina prováděných reforem neodpovídá mým představám, ale změny uvedené ad 1) považuji za rozumné.

MUDr. Milan Kubek, prezident ČLK

◀1. Rok 2013 bude pro české zdravotnictví velmi těžký. To, že ministr Heger neprosadil žádnou reformu, by nemuselo vadit, neboť díky obětavé práci lékařů, zdravotních sester a dalších skvělých profesionálů pořád ještě dostávají naši pacienti kvalitní péči. Ekonomické problémy se však prohlubují. Docent Heger místo toho, aby jako ministr hájil zájmy svěřeného rezortu, chová se spíše jako loajální náměstek ministra financí. Nejenom že nedokázal zajistit pro zdravotnictví dostatek peněz, ať už valorizací plateb za tzv. státní pojištění nebo prostřednictvím nadstandardů,

on dokonce podpořil opakovaný nárůst DPH, kvůli němuž vysává státní rozpočet ze zdravotnictví stále více peněz.

Ani zdravotnictví však není perpetuum mobile a bez peněz fungovat nemůže. Pan ministr se sice snaží svou úhradovou vyhláškou přinutit nemocnice i soukromé lékaře k tomu, aby podstatnou část zdravotní péče poskytovali pacientům zadarmo, ale i naše trpělivost má své meze. Výsledkem zbabělé politiky ministra zdravotnictví nemůže být v konečném důsledku nic jiného, než že občané budou platit za zdravotní péči stále více a za své peníze dostanou méně a méně. Ani oslavné ódy, které na ministra Hegera pje část servilních novinářů, nemohou nic změnit na skutečnosti, že z jeho vládnutí se bude zdevastovaný rezort vzpamatovávat velmi těžce.

◀2. S poklesem kvality, zhoršováním dostupnosti a snižování bezpečnosti zdravotní péče se pochopitelně smířit nemohu.

MUDr. Zuzana Miškovská, Ph.D, praktická lékařka

◀1. Naše zdravotnictví ve smyslu úřednickém přežije konec mayského kalendáře a konec světa, tak jako přežilo konce různých ministrů, reformem zvažovaných, zahájených a odvolaných. Naše zdravotnictví je jak Medúza – kdo se na ni zblízka podívá, ten zkamení, a kdo ví jaký Kraken ještě číhá pod hladinou.

◀2. Reálná situace v primární péči nebude odpovídat mým představám – v mých snech je český všeobecný praktický lékař plně respektovaný nejen svými pacienty, ale také kolegy z jiných odborností, představiteli samosprávy i vládních organizací a výraznými členy ostatních odborných společností, ale zatím se vše vyvíjí jinak a do dnešního dne nejsou známky zlepšení:

Stárnutí praktiků: Klesá počet rezidenčních míst, takže klesá možnost školit nové praktiky, a naše členská základna stárne. Téměř polovina praktiků by mohla během pár let odejít do důchodu nebo v něm již přesluhují – chtějte po unavených stárnoucích lidech stále vzdělávání, nově za 150 kreditů na pět let (dosud bylo 50); chtějte důslednou práci na počítači, akreditaci pracoviště se vši tou administrativou a vstřebávání nových doporučených postupů. Prodej nebo dědění praxe je de jure nemožné.

Sankce: Kvalitní praktik je spíše sankcionován (regulační srážky za indukovanou péči a preskripci) než stimulován. Narážíme na bariéry v **mezioborové spolupráci** – vážne předávání propouštěcích zpráv nebo jsou neúplné. Když si někdo neví rady, tak rozhodne, že to zařídí praktik. Například jsem předepisovala antibiotika ženě, která byla vyšetřena na infekční klinice se závěrem, že se jedná nejspíše o enteritidu, „nasazení antibiotik cestou PL“. Roste počet léků, které **nesmíme předepsat** – jeden čas měli nemocní jezdit pro anopyrin na kardiologii! Jednáme o uvolnění preskripce na všechna antidiabetika, léky na dyslipidemii, na astma, antidepresiva.

Jediné, co odpovídá mým představám, je můj vztah s pacienty – docela si rozumíme, a to je asi největší priorita, takže vlastně se mám a budu mít dobře!

Prof. MUDr. Pavel Pafko, DrSc., chirurg

◀1. Všem známým a stejně tak i čtenářům tohoto příspěvku v novoročním přání píšu, aby v roce 2013 snili, i když nespí. Přání není ale vhodné pro ty, kteří řídí české zdravotnictví. Ti by konečně po probuzení měli najít dostatek odvahy, aby národu řekli, na jakou zdravotní péči má naše společnost finanční prostředky a nedocházelo tak k nedůstojnému „handrkování“ mezi pojišťovnami a zdravotníky. Osobně očekávám v roce 2013 nárůst finančních problémů v rezortu, který zajišťuje vysoký standard našeho zdravotnictví, naprosto srovnatelný se zeměmi na západ od nás. Na ten však naše společnost není doposud schopna generovat prostředky.

◀2. Současně očekávám zvýšení finanční spoluúčasti pacientů a vznik komerčního přípojištění k pokrytí nákladů, na které nemáme. Přestože jsem optimista, ve zdravotnictví mnoho pozitivního pro pacienta v roce 2013 neočekávám. Odpovídá to mým představám, ne však přáním!

Mgr. Hana Svobodová, Ústav ošetřovatelství 3. LF UK

◀1. V současném politickém chaosu je těžké předpovídat, co bude hlavním tématem roku a netroufám si být věštkyní. Jen bych přála českému zdravotnictví méně tenze, která provází již několik let – a snad stále víc a víc – jakoukoliv změnu, návrh či jen diskusi nad jakýmkoliv problémem týkajícím se péče o nemocné.

◀2. Přála bych našemu zdravotnictví stabilitu, hodně spokojených pacientů a moudrý, vlídný a spokojený personál. Nám ve zdravotnickém školství bych přála chytré, slušné a nadšené studenty. Kéž by rok 2013 byl pro zdravotnictví rokem bez protestů, bez „otrávených“ (nejen metylalkoholem) a pro „nelékaře“ rokem vzniku dobrého nového zákona „96“!

MUDr. Jana Šeblová, Ph.D., Společnost urgentní medicíny a medicíny katastrof

◀1. Nejsem ekonom ani manažer, takže můj pohled je pohledem „výkonného lékaře zdola“. Obávám se, že české zdravotnictví čekají (tak jako v minulých letech) dlouhé a nikam nevedoucí debaty mezi jednotlivými typy poskytovatelů. Všichni pak opět budou mít pocit, že jejich požadavkům nebylo vyhověno a že jsou na tom špatně či ještě hůře. Bude pravděpodobně pokračovat trend ke stále většímu alibismu, kdy jen při pohledu na nemocnici budou potenciální pacienti zahrnuti horou papírů k podpisu, aby bylo později dokazatelné, že vše věděli předem a že se vším souhlasili. Část pacientů se bude s pomocí právníků

soudit o vše možné a ze zdravotnictví se bude stávat šachová hra o to, kdo má lepšího právníka.

◀2. Přála bych českému zdravotnictví, aby dokázalo využít potenciál, který má v základech – schopné a vzdělané lékaře i nelékařský personál, značnou (někteří tvrdí, že až přehnanou) míru solidarity, která zajišťuje péči každému, kdo má zdravotní obtíže, a nastavení od prevence až po intenzivní péči při kritických stavech. Neboť jsem přesvědčená, že pořád ještě naše zdravotnictví je schopno poskytovat velmi mnoho za relativně málo prostředků a při dobrém spravování celého systému by se zvýšila důvěra jak zdravotníků, tak pacientů.

Miroslav Palát

Ideální pojištěnec? Po vstupu do důchodu se skácí mrtvý. Špatný vtip či součást diskuse?

Objevují se zprávy, že lepší technologie udrží na životě více lidí a tím automaticky zvýší náklady ve zdravotnictví? Co na to přemyslel?

Zdá se mi, že tento nový nesmysl má nahradit jiný, který už tolik netáhne – a sice že technologie jako takové jsou motorem nákladů. Již několik let trpělivě ukazujeme na číslech zdravotních pojišťoven, že tomu tak není. Skutečnost, že se prodlužuje střední délka života, souvisí s medicínou pouze asi z 20 % nebo méně, což je velmi hrubý odhad. Každopádně na její prodloužení mají vliv životní styl, stravování a ve srovnání s minulostí - míra prosperity společnosti. To znamená, že sice zdravotnické technologie prodlužují významně život v konkrétní situaci pacienta, ale na prodloužení střední délky života mají vliv jen nevýznamný.

A co názor, že prodloužená střední délka života představuje významné náklady pro zdravotnictví?

Myšlenka, že prodloužení střední délky života znamená automaticky zvyšování nákladů ve zdravotnictví, není pravdivá. Největší část zdravotnických nákladů konzumuje člověk v posledních dvou letech svého života a pak je jedno, zda se to děje v šesté, sedmé nebo osmé dekádě života.

A co samotný fenomén „stárnoucí populace“, mohl by být zodpovědný za nárůst nákladů ve zdravotnictví?

Termín „stárnoucí populace“ je také hodně zavádějící, protože sedmdesáti či osmdesáti let se dožívali lidé i ve středověku, rozdíl je jen v tom, že se jich tohoto věku dožívalo daleko méně než dneska.

Diskuse o tom, že populace „stárne“, není ani tak o tom, že by starých lidí bylo „příliš mnoho“, ale spíše o tom, že těch mladých není dost. To jsou dvě různé stránky věci. Skutečnost, že se zvyšuje věk, ve kterém lidé mají děti, je jedno, ale že jich mají méně, je další příběh.

A když k tomu přidáme i výše zmíněné dožívání více lidí vyššího věku, máme onen fenomén „stárnoucí populace“ komplexní.

Existují čísla, která by ukázala, že senioři za náklady ve zdravotnictví nemohou?

Dopad zvyšujícího se počtu seniorů na náklady ve zdravotnictví je menšinový. V letech 1995 až 2009 se populace skupiny 75–79 let zvětšila 1,6x. Náklady na její zdravotní péči však vzrostly 4x, po odečtení inflace 2x. Ovšem, dnes se vyššího věku dožívá více lidí v lepším zdraví než tomu bylo v minulosti. Dnešní senioři jsou aktivnější a „zdravější“ než byli ti před 50 roky.

Na druhé straně ovšem obyvatelé stejné věkové skupiny čerpají více péče než dříve. A nejenže této péče je více, je také dražší. A největším a nejrychleji rostoucí složkou těchto nákladů jsou náklady personální.

Co je tedy příčinou růstu nákladů ve zdravotnictví?

Náklady ve zdravotnictví skutečně rostou, a to díky tomu, že čím dál tím více zdravotníků poskytuje čím dál tím více péče na čím dál tím méně(!) nemocničních lůžkách a při stále menším počtu návštěv v ambulancích(!) za čím dál tím více peněz. Tento pohled se opírá o OECD Health Data 2011, kde jsou uvedena čísla do roku 2008 či 2009. K výše uvedeným poznatkům vedla data OECD spolu s lokálními čísly v časovém vývoji 10, respektive 14 let.

Můžeme tedy diskutovat o alternativě, zda je možné zastavit příjem nových pacientů do programů dražší léčby, anebo zkusit, jestli není možné léčit více efektivně?

První část této alternativy vychází ze špatných předpokladů, které jsme zpochybnili výše. Celé to však působí jako sociální inženýrství typu – „ideální zdravotní pojištěnec je ten, který v den, kdy odchází do důchodu, se skácí mrtvý k zemi.“ To je přece nesmysl.

Otázka nestojí, zda je možné jednou nálepkou označit celý problém. Ďábel je totiž v detailu. Problém nelze formulovat tak, zda „máme na drahou léčbu, anebo ne?“ Otázka je potřeba strukturovat přesněji, pro koho je která léčba více či méně vhodná a při přesnějším pohledu lze nalézt i odpovědi na palčivé otázky, komu ano a komu ne.

Medicaltribune.cz 28. 11. 2012. Zdroj: CzechMed. Na otázky Mgr. Petry Ulrichové, MBA (Renoir spol. s r.o.) odpovídal MUDr. Miroslav Palát, MBA (prezident CzechMed).

Právo na život není právem na smrt

Dne 28. 11. 2012 se v pražském kongresovém centru U Hájků konalo 2. mezinárodní sympozium České lékařské komory „Etika a komunikace v medicíně – Eutanazie – pro a proti“. Akce byla otevřena všem zdravotnickým a pomáhajícím profesím a k problematice eutanazie se vyjádřili lékaři, sestry, filozofové, duchovní i právníci.

V úvodu zaznělo, že lidský život je struna napjatá mezi narozením a smrtí a naším úkolem je ji dobře ladit.

Prezident ČLK Milan Kubek ve své zdravici uvedl, že osobně je proti eutanazii; naším úkolem je poskytovat takovou péči, aby eutanazii nikdo nechtěl. Těž zpochybnil význam „dříve vysloveného přání“ s tím, že se přání člověka v průběhu života mění – průzkumy ukázaly, že eutanazii vítají mladí lidé, kteří ještě nic nezažili, zatímco mezi staršími nemocnými procento příznivců klesá.

Prof. Helena Haškovcová konstatovala, že v diskusích na toto téma jistě zazní mnoho argumentů pro i mnoho argumentů proti, ale že je těžké hledat arbitra, který by určil, kdo má pravdu. V současné společnosti se jako hlavní priorita jeví svobodné rozhodnutí člověka, ale na druhé straně moderní věda dokáže „zadržet smrt“ a místo eutanazie v původním slova smyslu (= dobrá smrt) na nemocné čeká dystanazie (nepohodlná a obtížná smrt). Lidé chtějí žít stále zdraví a mladí, neumějí žít s handicapem. Převládá vypjatý (výkonnostní) individualismus, ale umírání je sociální akt (působí na rodinu, pracovní kolektiv atd.), takže se modernímu člověku nehodí. Proto tedy ta otevřená otázka umírání a eutanazie. Prof. Haškovcová uvedla, že právo je jen minimem morálky. A že vybojované právo (např. na asistovanou sebevraždu) se lehko stane povinností. Jak budou potom v pracovněprávních vztazích hodnoteni lékaři, kteří odmítnou vraždit? Dříve připadal na nemocného jeden lékař se svým jedním svědomím, nyní je vše týmová práce a pocit zodpovědnosti i zodpovědnost sama se drolí.

Prof. Marta Munzarová zahájila své vystoupení oznámením, že německá lékařská komora se omluvila obětem a pozůstalým za eugenické vraždy ve 30.–40. letech minulého století. Z vystoupení dalších řečníků vyplynulo, že vraždy vykonávali lékaři a zdravotní sestry, že také označování obětí prováděli lékaři a vytipování obětí probíhalo několik let předem, na základě centrálních registrů opakovaně a dlouhodobě práce neschopných obyvatel Německa. (*V diskusi proto zaznělo i varování „Pozor na centrální registry!“*)

Prof. Munzarová dále řekla, že v Holandsku, kde je eutanazie částečně dekriminalizována, mají velice špatné zkušenosti: za dvacet let zemřelo tímto způsobem několik desítek tisíc lidí, a přitom tato cesta nevedla ke zlepšení péče o umírající,

ale k pokřivenému svědomí lékařů. (Další řečníci uvedli, že u celého jednoho tisíce eutanazovaných nemocných nebyla splněna základní podmínka eutanazie = přání nemocného!) V Holandsku mají vypracovaný systém pro potenciální oběti eutanazie – řídí se předem vysloveným přáním, ale nikdo již v konkrétní situaci neověřuje, zda si to nemocný nerozmyslel. Poté je nemocný anonymizován do čísla. A zemí potom projíždějí týmy a nabízejí výhodné smlouvy na provedení eutanazie.

V Belgii existuje „Integrovaná paliativní péče“, kde je součástí vzdělávání i praxe výuka techniky eutanazie. Jak to, že tamní lékaře kultura neochránila? Protože kultura je moudrost a zároveň mravnost!

Doc. Martin Bojar nazval svůj příspěvek „Eutanazie a anomie“ a zdůraznil, že umírání a smrt je vždy obrazem celé společnosti – tak, jako se ještě ve středověku promítaly do společenských zvyků spojených se smrtí a pohřbem pohanské rituály, tak se nyní promítá do problematiky umírání nemravnost celé společnosti.

Plynně na něj navázal **MUDr. Radkin Honzák**, když řekl, že postoj společnosti ke smrti se řídí postojem elity a že lékaři mezi elitu jistě patří. Jenže naše česká elita je devastována emigracemi a nucenými pracemi, a naši nejlepší lékaři neumějí vysvětlit, kde vzali peníze na vysokohorskou turistiku, proč se angažovali v totalitních stranách etc. etc. Prevencí eutanazie je empatie, my ale nabízíme kompatii.

Doc. Jarmila Drábková probrala kazuistiku z praxe: alespoň částečné uzdravených, ale spokojených pacientů.

Prof. Pavel Klener zdůraznil, že základem utrpení není jen bolest a tělesný handicap, ale především sociální a spirituální dysfunkce nemocného – pocity opuštěnosti, osamělosti, nepotřebnosti a neužitečnosti.

V diskusi i dalších příspěvcích (**MUDr. Eva Kalvínská**) pak opakovaně zaznělo, že je zapotřebí naučit se paliativní péči: naslouchat umírajícím, pokusit se plnit poslední přání, umožnit smíření se sám se sebou, s okolím, narovnat mezilidské vztahy (třeba svatby v nemocnici).

Z právního hlediska (**Jan Mach, Helena Peterková, Lukáš Prudil**) je nutné si uvědomit, že eutanazie je v ČR vražda s vysokou trestní sazbou a nezabránění trestnému činu a/nebo jeho neohlášení je také trestným činem.

V Evropě není eutanazie přímo legalizována, je jen za určitých podmínek dekriminalizována. V Holandsku hlášení a dokazování splnění těchto podmínek provádí sám lékař, který vraždu – eutanazii spáchal a státní zástupce rozhoduje o případném zastavení trestního řízení.

Z Listiny práv a svobod a rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva vyplývá, že právo na život je sice stále platné, ale není to zároveň i právo na smrt jakožto součást života.

Radkin Honzák

Senzacektivnost je žíravinou hodnot

Česká lékařská komora tentokrát učinila dobrý krok a s předstihem uspořádala o eutanazii velmi dobře připravené sympozium. Účastníci postupně snažili argumenty, proč je takové jednání nejen neetické, ale také společensky nebezpečné, vyvraceli populistická zdůvodnění, osvětlovali rizika, která hrozí nejen pokud jde o přímé a konkrétní zneužití, ale pro pohled na problémy ve zdravotnictví a jejich následné řešení.

Organizátoři neostrakizovali ani zastánce eutanazie a pozvali profesora Pavla Pafka. Byl sice z lékařů jediný, ale svůj prostor dostal. Podle mého názoru jej využil dost neobratně, protože se pokusil dát rovnítko mezi dva naprosto nesrovnatelné činy: sebeoběť Jana Palacha a asistovanou sebevraždu s lékařskou pomocí. Leč demagogům může právě takováto nehoráznost posloužit, protože vyvolá emoce a utlumí racionální myšlení.

Paní redaktorka z „ihned“ seděla kousek ode mne v první řadě a psala, psala a psala s horlivostí pilné školačky, asi dopis svému milému. Protože to, co z ní do zmíněného „ihned“ vypadlo, vůbec nebylo ani o problematice, která je s těmito otázkami spojena, ani o celém jednání, ale pouze o ojedinelém názoru prof. Pafka.

A tak jsem zase jednou na vlastní oči viděl, jak se dělají média.

Aktualne.cz 1. 12. 2012. Kráceno

Tamara Tošnerová: Mentální hygiena

Petr Pithart

Konec českého lázeňství...?

Konec zatím s třemi tečkami a s otazníkem. Tedy s nadějí. Mluvíme samozřejmě o konci lázeňství nejen českého, ale také moravského a slezského.

Jak by také mohl vypadat „konec“? Na první pohled kupodivu velmi přijatelně: jako ekonomický rozvoj, dokonce jako příliv investic. To by se projevilo modernizováním ubytovacích zařízení, vybavováním lázní špičkovou vodoléčebnou technikou, moderními vymoženostmi v posilovnách, zavedením všech možných masáží podle posledních mód. Mohlo by se to projevovat budováním dalších bazénů se všemi rafinovanými zařízeními, zřizováním golfových hřišť. V lepším případě i kasin. Viděl jsem je v našich lázních. Špičková kuchyně by byla samozřejmostí. Klienti takových lázní, profesionálně poopraveni a na nějakou dobu zase nabuzeni, by se tu po pár dnech rychle střídali, nemají totiž čas na nějaké tradiční lázeňské pošetilosti jako koncerty, dlouhé procházky, společenský život. Stejně by tu protelefonovali půl každého dne. K takovému pochybnému pokroku by ovšem patřilo i to, že pacienti, lidé nemocní nebo ti po nemoci, po operaci, by se zdrželi jen dva, možná tři týdny, na víc by neměli právo. Řada indikací by vypadla docela. Kdo by se ovšem mohl zdržet, to by byli pacienti cizinci, kteří na to mají. Nic proti nim, také mají právo na zdraví. Komplexní, plně hrazená péče našich lidí by byla limitována nejvíc. Délka pobytu je ale odedávna definičním znakem lázeňské péče. Vždyť nám klientům přece lázeňští lékaři znovu a znovu vysvětlovali, abychom nespěchali do práce, že v lázních má smysl až pobyt minimálně třítýdenní, že jde o to, dostat se postupně do docela jiného, nespěchavého rytmu života, do jiného rozpoložení, které je úzdravě příznivé. Není to snad pravda?

Pojišťovny hodlají prý napříště utratit za pacienty v lázních téměř o dvacet procent méně. Aby se lázně udržely nad vodou, dá se to nahradit péčí nikoli o nemocné, ale dejme tomu unavené. Zařízení typu wellness na rozdíl od lázní mohou však být téměř kdekoli, dají se postavit na zeleném drnu třeba hned za velkosklady kolem velkoměst. Přírodní léčebné lázně, na které je naše země bohatší než jiné země, jsou jen tam, kde je poblíž k dispozici léčící příroda: léčebné prameny, bahno, plyny, klima. Skoro bych řekl, že wellnessu takové zázračné zdroje mohou i překážet: kdo by pil ty protivně hořké vody! Procházel se pomalým krokem v kolonádě... Lázně jsou podle mého jen tam, kde se u zdrojů léčící přírody střídají celé generace specializovaných lékařů, fyzioterapeutů, kvalifikovaných ošetřovatelů, sester. Kde na druhé straně vznikla věrná klientela, naplněná důvěrou ke „svým“ lázním. Obětující jim kde co, co by jiní oželet odmítli.

Já i ze své osobní zkušenosti vím o lázních pro lidi velmi zbědované a podle toho i sociálně vesměs slabé. Jsou to třeba Janské Lázně. Plné kulhajících lidí, posunují-

cích se od procedury k proceduře s francouzskými holemi, co chvíli odpočívajících, lidí vožených ošetřovateli na vozičkách. Ti všichni ale na své Janské Lázně nedají dopustit, jsou v nich už popáté, ano, i podesáté, ale drží je doslova nad vodou. A co s nimi, když si to napříště nebudou moci dovolit – pokud by platila omezení, o kterých se v rezortu uvažuje? Vyprávějí, že když loni jednou museli vynechat, jejich stav se prudce zhoršil... Jsou jistě i další podobné lázně. Těžká, vleklá nemoc či poškození a nízký sociální status spolu bohužel souvisejí. Nespravedlnosti mají notorickou, neblahou tendenci posilovat se navzájem, jedna druhou. Totéž platí o rodinách s nemocnými dětmi, které v lázních opatruje matka nebo otec; ti ovšem musejí rezignovat na plné zaměstnání.

Klademe nad budoucností lázní touto konferencí varovný otazník. Nemusí to dopadnout ve prospěch ekonomicky atraktivního wellnesu na úkor tradiční lázeňské péče. Na úkor léčení a uzdravování. Nemusíme o léčebné lázně postupně přicházet. Ale můžeme. V sousedních zemích jako je Německo a Rakousko, kde bývalo srovnatelné množství lázní, už o ně přicházejí. Daly se právě cestou rozvoje wellnesu. O peníze jde přece i tam až na prvním místě. Zdraví, které je nám prý nade vše, se pak ovšem posouvá v žebříčku hodnot někam povážlivě dolů. Lidé si sice už celé věky přejí především zdraví, ale když se začne počítat, najednou je přednější něco docela jiného. My, svolavatelé této konference, si přejeme, aby naše společenské uspořádání přálo našim lidem především to, co oni sami sobě hlavně přejí. Hlavně to zdraví! Nebo aspoň „zdravíčko“... Pořádáme tu v Senátu konference a slyšení různého druhu: toto je z kategorie varovných. Za poslední léta jsme zaznamenali příliš mnoho nenahraditelných ztrát. Je vysoce pravděpodobné, že jsme nemohli zachránit naše textilky v pohraničí. Ale zcela určitě jsme nemuseli přijít o naše cukrovarnictví. A přijdeme-li o naše lázně tím, že z nich uděláme něco ekonomicky „konkurenceschopnějšího“, ale až na druhém místě něco léčícího a uzdravujícího, bude to škoda nenapravitelná. Cukrovar můžete konec konců postavit znovu. Ale lázně jako doslova zázračné spojení toho, co je pod zemí – prameny, bahno, plyny..., s tím, co je na zemi – dlouhá tradice, dobrá pověst, lidé a jejich dovednosti, nezaměnitelný rytmus lázeňského života, genius loci – to se postavit znovu nedá. S úbytky či s koncem lázní by z kraje odešla navíc osobitá komunita všech těch, kteří ho povznášejí jinak, víc než osazenstvo zavřené fabriky. Všechno, co dělá lázně lázněmi, nelze omezit, přerušit, přestěhovat: lze to jen vytrhnout, doslova vyrvat ze země, nenávratně. Lázně vyrůstaly na těle naší země staletým srozumíváním přírody a vnímavých lidí. Kteří dlouhým pozorováním a experimentováním s procedurami vlastně lázně jako fenomén postupně objevovali. Trvalo to leckdy celá staletí. Za pár let se to dá zlikvidovat, a přitom to může vypadat jako rozkvět. A jako ekonomický úspěch. Naše české, moravské a slezské lázně jsou jedny z posledních míst v zemi, kde se snaží léčit celého člověka, nejen jeho opotřebované, pochroumané součástky. Řeknete, že je to naše rodinné stříbro. Já bych řekl, že je to zlato, zlato naší vlasti.

Vždyť právě my v Čechách, na Moravě a na Slovensku máme vůbec nejvyšší počet úspěšně absolvovaných certifikací medicínské kvality Evropského svazu lázní ze všech členských zemí EU. Zatím jej máme. Zatím se pořád ještě blýskáme zlatem.

Konference o lázeňství, Senát PČR 4. 6. 2012

V České republice je 37 lázeňských míst a 86 lázeňských zařízení certifikovaných krajskými zdravotnickými odbory. Těch, které léčí velký objem pacientů, jejichž pobyt hradí pojišťovny, je zhruba 40. Podle ministerstva zdravotnictví v roce 2010 čerpalo zdravotními pojišťovnami zcela hrazenou péči 102 tisíc lidí včetně dětí. Letos jich bude o poznání méně.

Od října 2012 může lékař předepsat pouze 21 dnů lázní (oproti původním 28), u kterých pojišťovna hradí jak léčbu, tak ubytování nebo stravu. Pouze výjimečně mohou lékaři pobyt o týden prodloužit. U dětských pacientů tato změna neplatí stejně jako o dospívajících. Zkrátila se také doba tzv. příspěvkové péče z původních 21 dnů na 14 (zdravotní pojišťovny platí jen lázeňské procedury).

Stát na lázeňské péči ušetří tři čtvrtě miliardy korun ročně.

Není wellnes jako wellnes, Pátek Lidových novin, 16. 11. 2012

Priessnitzovo sanatorium

Jaroslav Novotný

Zapomenutý génius Vincenz Priessnitz

4. října 1799 se narodil Vincenz Priessnitz, geniální léčitel, o kterém byly za jeho života a bezprostředně po jeho smrti (1851) napsány tisíce oslavných i polemických článků a stovky knih. Na jeho počest se stavěly pomníčky i pomníky a podle jeho vzoru vznikaly v Evropě i v zámoří vodoléčebné ústavy. Zakladatel moderní vodoléčby, otec přírodní medicíny, dobrodinec lidstva a podle některých dokonce lékařský Kolumbus ve svém poměrně krátkém, ale oslnivém životě názorně předvedl, jak se z něčeho tak prostého, jako je voda, udělá univerzální léčebný prostředek a z chudé vesnické osady Gräfenbergu (nyní Jeseník) lázně světové pověsti. To vše se mu podařilo přesto (ale dost možná právě proto), že byl člověkem bez vzdělání, který se prakticky polovinu života potýkal s nepřízní osudu a nevraživostí svých konkurentů.

Od smrti Priessnitze uplynulo jen něco málo víc než jeden a půl století a jeho jméno se stalo v evropském povědomí mlhavým pojmem používaným k označení jedné léčebné techniky. Někteří lidé jsou pak schopni dodat, že šlo o laického terapeuta, který žil kdysi ve Slezsku a proslavil se svými vodoléčebnými postupy. Současné encyklopedie věnují heslu Vincenz Priessnitz většinou jen několik málo řádků.

A nezbyvá než napsat – bohužel! Je fakt, že vše započalo na základě zkušeností s léčením vlastních poranění, z nichž to druhé bylo téměř smrtelné a Priessnitz je prodělal v 18 letech. Přivolaný lékař zhodnotil jeho úraz jako velmi vážný a nedával mu velkou naději na přežití. Doporučil matce, aby mu přikládala na rány teplé bylinné zábaly, ale stav Priessnitze se spíše zhoršoval. Díky svému pozorovatelskému talentu si však mladý Priessnitz již před úrazem všiml v lesích, jak se poraněná nebo nemocná zvěř často koupala v podhorských bystřinách, a tak i jemu se lékem stala studená voda.

Byl zázrak nejenže Vincenc zůstal naživu, ale že se z něj ani nestal mrzák, jak mu to předpověděl onen městský lékař. Uzdravení nejen udivilo okolí, ale také způsobilo, že jej se svými strastmi začali navštěvovat sousedé a pověst o mladém „vodním doktorovi“ se začala šířit nejen po okolí, ale i po celé rakousko-uherské monarchii, překročila hranice země, a dokonce i kontinent směrem do zámoří. Na počátku však Priessnitz odmítal léčit svými postupy lidi; byl ochoten studenou vodou léčit pouze domácí zvířata, s nimiž za ním sousedé přicházeli. Protože měl i s touto léčbou významný úspěch, po čase podlehl naléhání lidí, kteří za ním přicházeli se svými zdravotními potížemi, a začal léčit i je.

Narůstající počet klientů přiměl Priessnitze ke stavbě kamenného domu – a v roce 1822 vznikl na Gräfenberku první vodoléčebný ústav na světě. Přicházející nemocné totiž bylo třeba ubytovat. Za podpory Priessnitze stavěli příbytky pro hosty i jeho sousedé a v roce 1839 nechal Priessnitz vybudovat obrovskou budovu s rozsáhlou jídelnou, která sloužila rovněž jako tělocvična. Pro své rozměry byla a dosud je nazývána „Hradem“ a stala se dominantou tehdejšího Gräfenbergu. V té době se jednalo o největší budovu v oblasti Slezska.

Prostý venkovský synek, předurčený k životní dráze rolníka, se v důsledku souběhu zvláštních okolností začal zabývat v podstatě alternativním způsobem léčby úrazů a různých onemocnění. Zpočátku šlo o aplikace studené vody zevně, později i vnitřně. Detaily nejsou podstatné. Důležité je, že Priessnitz postupně rozvinul své poznatky v rozsáhlý a komplexní léčebný systém, který ve své špičkové podobě celkem jednoznačně nesl rysy tzv. terapeutické komunity.

Z mnoha důvodů to hned od počátku neměl jednoduché, faktem však je, že i část odborné lékařské veřejnosti ho ještě za života uznala za zakladatele moderní vodoléčby a otce přírodní medicíny. Vděční pacienti jej pak nazvali dobrodincem lidstva a postupně mu postavili celou řadu pomníků. Jak zřejmě správně odhadl jeden z autorů zabývající se Priessnitzovým životem a dílem, v historii lidstva se snad žádnému jinému terapeutovi nedostalo za života takového uznání, jako právě Priessnitzovi. Lékaři zajisté ocení, co znamená, když je někdo ve věku 27 let pozván ke konzultaci terapie člena tehdy vládnoucí císařské rodiny. Stejně pozoruhodné byly také stovky lékařů průběžně stážujících na Gräfenbergu v letech jeho největší slávy.

Je obtížné stanovit, kolik světově prioritních poznatků vlastně Priessnitz ve svých terapiích uplatnil. Vodou se léčilo vždycky, i ve starověku, ale Priessnitz byl prvý a zřejmě jediný, kdo tak mistrovsky všechny přednosti tohoto způsobu léčby skloubil. To, co vzniklo, je tak složité a propletené, že není lékařského oboru, který by byl schopen Priessnitzův systém léčby vcelku uchopit a nějak začlenit. A tak nakonec přežil jen Priessnitzův zábal, přičemž i ve způsobu jeho aplikace panuje řada nejasností.

Pravda je, že Priessnitzovy terapie nebyly založeny na důkazech (tedy v duchu požadavků soudobé medicíny), nýbrž na principech, a to převážně fyzikálních. Teprve čas ukáže, co je víc. Priessnitz určil zásadu, ke které se jednou v nějaké jiné formulaci dobere i medicína klasická: **„Následovat přírodu a nic nevynucovat. Opravdový lékař přebývá v člověku samém.“** Jak jednoduché a přitom geniální, i když je pravděpodobné, že se k tomuto poznatku dobrali lékaři již ve starověku. Příroda na této planetě experimentuje se životem již stovky milionů let a je tou největší laboratoří a zároveň učebnicí pro toho, koho ta věc zajímá. Priessnitz to chápal po svém a oč méně hleděl do knih, o to větší měl kontakt s přírodou.

V konečných důsledcích pak upřednostnil posilování imunitního systému přirozeným způsobem a navíc spoléhal na sebeozdravné mechanismy jakési vnitřní

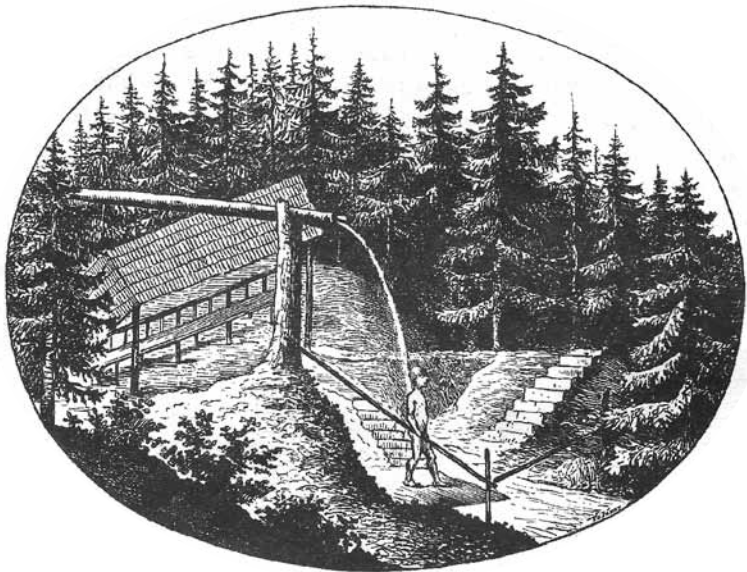
inteligence (jinak to zatím nelze nazvat). V podstatě věřil, že veškeré informace o tom, jak se vypořádat s onemocněním (nikoli s intoxikacemi a jinými mimořádnými stavy), jsou v každém živém organismu předem a pevně zabudovány a jde jen o to, aby byl tento sebeozdravný systém vhodným způsobem aktivován. K tomu právě sloužily jeho speciální techniky a postupy.

Zamyšlení nad efektivitou Priessnitzovy léčby cholery se nám z tohoto hlediska jeví být velmi žádoucí, protože dle literárních údajů byla v 19. století úmrtnost při epidemiích této choroby 60–80 %. V době dvou epidemií v oblasti Slezska Priessnitz léčil několik set pacientů, kteří onemocněli cholerou, ale zemřelo jich pouze pět. Je celkem jisté, že náhrada ztracených tekutin použitá Priessnitzem při léčbě byla jedním z faktorů úspěchu, zdaleka ne však jediným. Priessnitz měl totiž vynikající výsledky při léčení řady jiných chorob infekčního původu a je pravděpodobné, že svými postupy příznivě ovlivňoval imunitní pochody jako celek.

Jisté je, že za stávajících okolností není možné obhajovat Priessnitzovy ideje a metody na odborné úrovni, tedy v lékařském odborném tisku, na kongresech a konferencích. Nehledě na to, že skutečně chybějí prezentovatelné, statisticky podložené důkazy, nemělo by toto počínání ani jinak žádný smysl. Diskuse stoupců školní a alternativní medicíny totiž nápadně připomínají dialog slepých s němými. Bez velkých obav však lze dovodit, že pokud nějaký medicínský přístup není syntetický (nazvěme ho třeba celostním), musí z principu existovat dva přístupy protikladné.

Pokud tedy existuje vědecky pojatá medicína (což je patrně správnější název pro medicínu založenou na důkazech), musí zákonitě existovat i medicína „nevědecká“. Tento fakt ostatně uznávají i racionálně orientovaní lékaři a experimentátoři v okamžiku, kdy testují tzv. placebo efekt (tedy skutečnost, že část pozitivního účinku léku není závislá na jeho chemickém složení a je způsobena vírou pacienta v jeho příznivý účinek).

Priessnitz byl člověk bez vzdělání, a tak je celkem jisté, o co se ve svém myšlenkovém vývoji opíral. Byla to především intuice a schopnost vyvozovat závěry ze svých pozorování. V tomto ohledu si však počínal neobyčejně racionálně a dospěl tak nejspíš k syntéze obou myšlenkových přístupů, a je docela možné, že se z hlediska použitých prostředků dostal nejdál. Nebyl to žádný šarlatán, ani charismatický blouznivec. Svědčí o tom též jeho schopnosti organizační a úspěchy v oblasti ekonomické. Začal prakticky z ničeho v dřevěném domku svého otce a končil v komplexu budov se jménem zcela neobvyklým. Přitom však dle dostupných informací zůstal skromným člověkem, který platby za své služby pečlivě diferencoval. Byl přímý, ke všem se choval stejně pozorně, nečinil žádné ústupky prominentní klientele, stejně tak neprovozoval žádné nadstandardní služby. Prostě charakter.

Je pravděpodobné a téměř jisté, že všechno podstatné bylo již dávno vysloveno či napsáno. Lidský život nebyl nikdy lehký a až na výjimky tomu ani dnes není jinak. Je třeba si uvědomit, že geniální myšlenky se nerodí v hlavách, které v neustálém spěchu a nyní většinou za svými počítači s úzkostí kontrolují svůj harmonogram práce. Skutečně geniální myšlenky navíc nestárnou. To připomínám jen proto, že by se naše snaha o oživení Priessnitzových idejí mohla někomu jevit nepochopitelnou, až absurdní. Za Priessnitze to totiž bylo o principech, a ty jsou trvalé.

Autor MUDr. Jaroslav Novotný je vedoucím lékařem Priessnitzových léčebných lázní Jeseník a předsedou Společnosti V. Priessnitze.

Důležité poselství chirurga Pomahače

Český chirurg Bohdan Pomahač, který jako jeden z prvních na světě provedl úspěšnou transplantaci obličeje, převzal 25. října v pražském Karolinu Českou transplantáční nadace – cenu Karla Pavlíka.

Bohdan Pomahač je absolventem Lékařské fakulty Univerzity Palackého, od poloviny devadesátých let působí v Bostonu, kde vede popáleninovou kliniku Brigham and Women's Hospital. Pod jeho vedením dokázali lékaři „vrátit tvář“ již čtyřem pacientům a v loňském roce transplantovat najednou obě ruce. Dr. Pomahač se do ČR se vrací alespoň jednou ročně, letos v říjnu se zúčastnil mezinárodního odborného symposia Prague Transplant Connection 2012.

Na shromáždění v Karolinu se nad významem náhrady obličejových tkání a kostí, které dr. Pomahač provádí, zamyslel pražský primátor **doc. B. Svoboda**. Zdůraznil že to není pouze prostor techné, prostor kontaktního sportu, ale i areté jak ve smyslu znovunastolování lidského potenciálu, tak ve smyslu prověření zdatnosti duše k moudrosti a spravedlnosti. Opětovné sebezpřijetí pacienta po zákroku podle doc. Svobody překračuje hranice pouhé chirurgie.

Další z řečníků, děkan 3. LF UK **prof. M. Anděl**, si povšiml tří problémů. Zaprvé je to nedůvěra, kterou u nás chováme k Čechům žijícím v zahraničí. Pan doktor Pomahač je však jedním z těch, kteří toto schéma úspěšně boří. Má velkou popularitu i oblibu ve veřejnosti. Za to, že přispívá k boření toho strašného schématu velký dík. Jsme přeci všichni stejní Češi, ať již bydlíme na Vinohradech, nebo v Bostonu.

Zadruhé podle M. Anděla dosáhl pan doktor Pomahač v relativně mladém věku mezinárodní proslulosti v klinickém oboru. To se zpravidla děje ve věku mnohem zralejším, příkladem toho je nedávný čestný doktor naší univerzity, shodou okolností profesor Harvardovy university pan profesor Eugen Braunwald. Dr. Pomahač – řekl prof. Anděl – dává úžasný příklad tvrdé práce, příklad pro všechny z nás, především ale pro naše studenty a mladé kolegy. Pan děkan věří, že ač dr. Pomahač promoval v Olomouci, najde si někdy chvíli i pro přednášku studentům lékařských fakult Univerzity Karlovy.

Zatřetí potom prof. Anděl zdůraznil: „Kolega Pomahač má pro nás, přes všechnu vědu a technologii, přes obrovské finanční náklady, které jeho program vyžaduje i přes řadu organizačních aspektů jeho oboru, především jedno důležité poselství o medicíně. Pomoc. Pomoc strašně trpícím lidem je klasické poselství medicíny. Profesor Pomahač ho naplňuje do posledního slova. Za to mu samozřejmě patří dík největší.“

O TEMPORA O MORES

O KRÁLOVSTVÍ BOŽÍM

A

PRAVDOLÁSCE

Erazim Kohák

Občané království Božího

Co s proroky, jejichž slova i činy vyvěrají kdesi mimo svět našich kompromisů, odkudsi z hloubi našeho potlačeného svědomí a nemilosrdně rozleptávají pohodlnou samozřejmost naší přetvářky?

Smrtí je neumlčíme. Jejich slova mívají nepříjemný návyk vstávání z mrtvých. Je třeba je promísit špinou – či ještě lépe, kultem osobnosti – až nám začnou připadat stejně samozřejmá. Budeme je všichni znát, všichni je budeme opakovat s vážnou tváří a s potlačeným pocitem, že to nejsou než zbožné banality. Pak teprve přestanou proroci ohrožovat naše pohodlné samozřejmosti.

Tak jsme si přece poradili s bouřlivákem Masarykem, když se jeho ideál radikální humanity zapletl do cesty našemu nacionalismu. Jako tatíček už nikomu nepřekázal. Teď **pilně budujeme kult Václava Havla, aby žádná vize Pravdy a Lásky nepřekázela našemu upatlanému budování vyspělého kapitalismu. A daří se to, daří. I Havlovi odvčící odpůrci chutě přikládají ruku k dílu. Můžeme pak vyčítat Američanům, že podobným způsobem balzamují radikální výzvu svého Martina Luthera Kinga?**

Když jsem na podzim roku 1960 nastoupil na Boston University, byl už Martin Luther King jejím nejznámějším a nejkontroverznějším absolventem. Americká Státní bezpečnost, tam zvaná FBI, ho považovala za nebezpečného extremistu, ne-li přímo agenta Kremlu. Zdál se jim výrazně neamerický, což podle dobových představ bylo trestuhodné. Běžní Američané tradičně vyvažují svou radikální rétoriku tvrdě konzervujícími zvyklostmi. Kdo káže změnu, ohrožuje prý sociální stabilitu.

K tomu Martin Luther King usiloval nejen o změnu zákonodárství. Usiloval o změnu hluboce zakořeněných lidských postojů. Rasismus, násilnictví, sociální bezpráví vyrůstaly z tradičních zvyklostí, ostatně jako hluboce vžitý většinový postoj k Romům u nás. Když Martin Luther King začal vystupovat v souladu s právem i federálním zákonem jako rovnoprávný svobodný občan, dostal se do střetu s nejintimnější samozřejmostí americké každodennosti.

Tím byl nebezpečný. **Změna zvyklostí si vyžaduje především přiznání rozporu mezi ideály, kterými se společnost zaštiťuje, a zvyklostmi, jimiž se řídí v praxi.** Když se ideály stanou ideologií, záštitou a ospravedlněním mocenských nároků, pak každé doznání, že se praxe od nich odchyľuje, ohrožuje samu legitimitu společnosti. Právě úsilí o popření rozporu mezi vyznávanými ideály a každodenní praxí bylo nejvýraznějším rysem společenských sporů na obou stranách studené války. Spojené státy se dovolávaly svobody a spravedlnosti pro všechny k oprávnění svých velmocenských nároků ve střetu s nároky Sovětského svazu. Ten se ostatně stejně

dovolával ideálu čistého komunismu a stejně úporně popíral jakýkoliv rozpor mezi svou ideologií a každodenní skutečností. Úsilí o očistu toho či onoho ideálu od nánosů ideologie připadalo bojovníkům studené války jako nelojální, či jak již řečeno, úchylné, „neamerické“. Držitelům moci se jevil King stejně nebezpečný jako naši marxističtí idealisté držitelům moci v Kremlu. Vždyť Charta 77 sama nebyla než výzvou, aby se držitelé moci začali řídit svými vlastními zákony – a tudíž doznáním, že praxe zdaleka neodpovídá zaštitujícimu ideálu!

Ovšem Martin Luther King se jevil jako nebezpečný radikál a extremist a velké části politických liberálů na americké levici. Ta schvalovala jeho dlouhodobý cíl svobody, rovnosti, spravedlnosti, jen se jí zdálo, že se Martin Luther King domáhá příliš mnoho, příliš rychle. Přece není možné požadovat od lidí, pro které byl nenáviděný rasismus po léta něčím naprosto samozřejmým, aby se přes noc začali chovat k „těm černým“, jako by to byli rovnoprávně lidé! Podpora liberální levice pro Martina Luthera Kinga často vycházela spíše z potřeby zachovat si svou liberální tvář než z osobního přesvědčení. Vždyť podle všeho i většina Čechů, kteří sdíleli cíle Charty 77, považovala chartisty za provokatéry, kteří narušují sociální smír a brzdí sice pomalý, avšak bezbolestný vývoj k lepšímu. Proč by Američané měli být lepší?

Ostatně námitky měla i podstatná část afroamerické komunity. V té již po řadu desetiletí narůstal potlačený hněv. Zvláště mnoho mladých pocítovalo potřebu dát průchod nahromaděné nenávisti vůči těm, kdo je tak dlouho, tolikrát zraňovali a ponižovali. Zcela spontánně se vynořilo heslo Black power! Jeho stoupenci se nebyli ochotni spokojit s obecným prosazováním občanských práv. Měli tolik dobrých důvodů, aby za každou bílou tvář viděli nenáviděného nepřítele! I to bylo pochopitelné!

Martin Luther King jako by nechápal ten hněv. Opětovně vyzýval k lásce k nepřítelům a zdůrazňoval, že smyslem zápasu není společnost černé síly, nýbrž společnost rovnoprávných občanů s úctou ke každému a s dobrou vůlí vůči všem. Vyzýval své stoupence, aby se modlili i za policisty a pověřence místních šerifů, kteří je zahrnovali nenávistí a pohrdáním, násilím a vraždami. Přitom nezůstalo u slov. Martin Luther King skutečně dokázal vést mohutnou sociální revoluci nenásilně, či po našem, sameťově. Nejsme jako oni! Navzdory ponižování, věznění i vraždám dokázal přesvědčit své těžce zkoušené stoupence, aby se sami neuchylovali k násilí. Kingovo hnutí opravdu zůstalo sameťové, i když Martin Luther King se sám stal obětí vraždy a oblak nepřímých důkazů opravňoval domněnku, že ruku vraha vedly americké tajné služby.

Jak porozumět takovému člověku? Jak uznat jeho mimořádnost a nezakrýt ho kultem osobnosti? Realie jeho příběhu jsou dnes dostatečně známé. Narodil se do rodiny baptistických farářů v roce 1929 v hlavním městě jižanského státu Georgia. Tam již tehdy představovali černí Američané početní většinu, avšak všechna moc zůstávala v rukou movité bílé menšiny. Čtrnáctý dodatek americké federální ústavy sice přiznával všem občanům rovná práva, ale už třetí generaci platilo rozhodnutí soudu, že segregace podle barvy pleti tuto záruku nenarušuje, pokud oběma sku-

pinám nabízí separate but equal, oddělené, leč rovné možnosti. Platilo to ve všem – okrajová černá ghetta, černé školy, černé kostely, černé hygienické zázemí, místa pro černé ve veřejné dopravě. Diskriminace byla bezohledná a záměrně ponižující. Soustavné ponižování podřývalo vědomí vlastní platnosti, a tak poskytovalo záminku pro další diskriminaci – vidíte, že oni opravdu nejsou naši rovní? Ostatně náš přístup k menšinám není zas tak odlišný.

V takovém světě vyrůstal Martin Luther King, ovšem v rodině farářů, která chápala rovnost a důstojnost všech lidí před Bohem a vážila si vzdělání. Svá studia absolvoval na dobrých menšinových školách; první cyklus vysokoškolského studia na Moorehouse College, pak v roce 1951 mu stipendium z Moorehouse College umožnilo studium v Bostonu v severském státu Massachusetts.

Ovšem i v severských státech převládal „v lidu“ výrazný rasismus, avšak místní zákonodárství to přenechalo lidovým předsudkům. K tomu Boston University byla známá svými liberálními postoji a svou podporou menšinových studentů již od dob americké občanské války.

Měnilo se i zákonodárství. V roce 1954 vynesl Ústavní soud přelomové rozhodnutí, že „separate is inherently unequal“, tedy že oddělené znamená samo o sobě nerovné a že segregace je tudíž neslučitelná s federálním zákonem.

V právním systému Spojených států takové rozhodnutí ovšem neruší rázem pro-tichůdná rozhodnutí nižších instancí. Každý místní zákon, každé obecní nařízení – jako segregace ve veřejné dopravě, podle níž místa k sezení náležejí přednostně bílým cestujícím a i v jinak prázdném autobuse si smějí „černí“ sednout jen na zadních sedadlech – musí přezkoumat soud v konkrétním případě. Je to dál obtížný běh na dlouhou trať.

K jedné takové zkoušce došlo v Kingově Montgomery 1. prosince 1955. Ten večer černošská švadlena Rosa Parksová odmítla uvolnit své místo bílému cestujícímu. Rosa Parks byla zatčena, odsouzena a pokutována, ale také vypovězena ze zaměstnání a zaplavena vlnou nenávisti. Totéž čekalo každého, kdo by se jí zastal.

Zastal se jí farář King se svým baptistickým sborem. Společně vyhlásili bojkot veřejné dopravy. Černošská komunita začala chodit do práce pěšky, majitelé aut organizovali odvozy svých sousedů, dělali všechno, aby autobusy jezdily prázdné. Městská správa vzdorovala přes rok, než se poddala ekonomickému tlaku a zrušila diskriminaci ve veřejné dopravě.

Úspěšný bojkot odstartoval vlnu podobných akcí. Dobrovolníci trávili celé dny v rychlých občerstveních tradičně jen pro bílé. Personál je odmítnul obsloužit, oni odmítli místa uvolnit. Probíhaly bojkoty obchodů, manifestační pochody, modlitební setkání, úsilí o zápisy do seznamů voličů a o všechno, co by mělo být pro občana samozřejmé, leč pro občany tmavé pleti zůstávalo nemyslitelné.

Martin Luther King, mnohokrát napadaný, často vězněný, stanul v čele organizace, která se rozhodla postupovat podle jeho návodu. Všem provokacím a násilí navzdory

se její členové zavázali vystupovat a postupovat se vši samozřejmostí jako rovnoprávní svobodní občané, ne jako „negři“. Southern Christian Leadership Conference, Sdružení křesťanských vůdčích osobností Jihu, čelila stejnému odporu jako Martin Luther King, avšak soustavně se držela jeho zásad – úcty, lásky, nenásilí. „**Milovat své nepřátele,“ řekl Martin Luther King, „není zbožné přání neskutečného snílka; je to naprostá nutnost všeho společenského pokroku.“**

Kingovo hnutí se šířilo po celé Americe. Jeho pochody, protesty, bojkoty, demonstrace se všude setkávaly se stále širší podporou, avšak hnutí zároveň naráželo na stále silnější odpor. Ve Washingtonu vyslechlo Kingův slavný proslov, Mám sen, na čtvrtmilionu příznivců. V Atlantě ho policie uvěznila, když zasedl v rychlém občerstvení u pultu „Jen pro bílé“. Velký úspěch představoval zákon o občanských právech z roku 1964, který umožnil federální vládě, aby proti diskriminaci zasahovala přímo, ne jen prostřednictvím neochotných států a měst. Každé dva kroky dopředu však vyvolaly velký krok zpět. Hnutí za občanská práva získávalo oporu těch, koho oslovoval americký ideál svobody a spravedlnosti. Vyvolávalo odpor těch, kdo ideál nahradili zvyklostí, a nebylo jich málo.

V tomto stadiu měl King mnoho důvodů, aby polevil a spokojil se s dílčími úspěchy. Tehdy se zdálo, že se většinové Spojené státy smíří s jeho nenásilným postupem, pokud si bude hledět svých černochoů a nebude se míchat do širších věcí veřejných. Vypadalo to na nepřilíš zářný, avšak celkem přijatelný kompromis. Jen Martin Luther King na něj nebyl ochoten přistoupit. Od začátku zdůrazňoval, že mu nejde jen o občanská práva černošské menšiny, nýbrž o lidská práva všech, bez ohledu na barvu pleti. Teď podle toho postupoval.

Nespokojil se s integrací škol či restaurací. Ve válce ve Vietnamu zabíjeli a umírali mladí Američané pro nic za nic. Většinou to byli černoši, vedení do vojenské služby beznadějí. Armáda potřebovala brance a byla ochotná je odměnit rovnoprávností ve službě. Jenže Kingovi nešlo jen o černé brance. Přičila se mu celá nesmyslnost násilí, páchaného ve jménu jeho Ameriky. V dubnu 1967 vystoupil nejen proti odvodům chudých černošských chlapců, ale proti celé válce.

A nejen to. Ve svém posledním projevu v Birminghamu se Martin Luther King postavil na stranu všech ujařmených a vykořisťovaných. Šlo tehdy o stávkou popelářů, mnoha z nich bílých, leč zoufale znevýhodněných zcela bez ohledu na barvu pleti. King už tu nevystupoval jen jako bojovník za práva černochoů, nýbrž jako zastánce sociální spravedlnosti a odpůrce všeho násilí, všeho bezpráví, vši diskriminace. Hovořil, jako by cítil nebezpečí. „Sám se toho možná nedožiji“, řekl svých posluchačům s odkazem na Mojžíšovu smrt ve Starém zákoně, „ale vystoupil jsem na vrchol hory a zahlédl jsem zaslíbenou zem.“ Jeho posluchači pochopili. I nenásilné volání po spravedlnosti ohrožovalo příliš mocné zájmy.

Den na to, 4. dubna 1968, se Martin Luther King stal obětí atentátu. Násilnou smrtí tehdy zemřeli v prudkém sledu tři muži, kteří proti americkým samozřejmostem

postavili americké ideály – John Fitzgerald Kennedy, Martin Luther King, Robert Kennedy. Vrahovu kulku v každém případě následovalo na jedné straně pomlouvání, na druhé budování příslušného kultu osobnosti. Martin Luther King, kdysi veřejný nepřítel, má dnes svůj svátek, portrét na známkách a povinnou stránku v učebnicích. Mladé už jako kultovní osobnost pramálo oslovuje. Co pro ně vybojoval, to se jim dnes zdá samozřejmé. Pod kultem osobnosti přežívá jízlivý šepot pochybovačů. Říkal si o to. Měl zůstat u svých černochoů. Proč provokoval? Proč toho měl zapotřebí?

Ti, kdo znevažují jeho odkaz, mají v mnohém pravdu. Nenásilí je vždy výhodnější taktika pro slabšího, který by násilí podlehnul. Ano, Kinga ovlivnila pacifistická tradice Bostonské univerzity a učení Mahatmy Gandhiho. Ano, odpor k válce ve Vietnamu tehdy zaručoval popularitu, jako odbory zaručovaly podporu. To všechno je pravda. Jenže není to důvod.

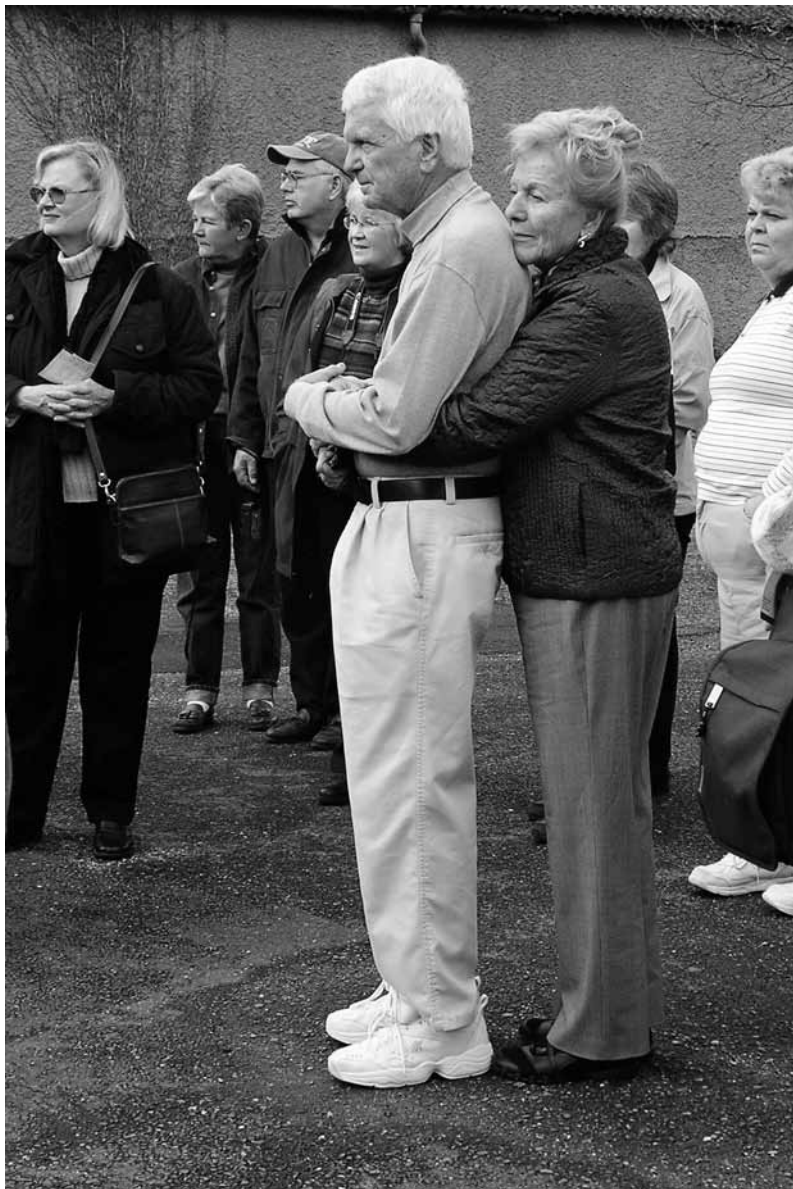
K porozumění Martinu Lutheru Kingovi mi připadá důležitější něco, co číší z jeho rétoriky stejně jako z jeho jednoznačných rozhodnutí. Martin Luther King byl evangelický farář, hluboce věřící. Nebyl to jen člověk, který přidá náboženská učení do své výbavy. Byl vírou prostoupený a vírou určený, jeden z Kristových věrných. Nebyl to žádný svatoušek; evangelium nesl s vyhrnutými rukávy do vřavy velmi padlého světa, ale to evangelium prožíval a žil.

Pro to máme u nás po všech zvrzatech nedávných dějin pramálo pochopení. Budiž, nemusíme předstírat víru. Jen pokud chceme pochopit člověka věřícího, musíme na okamžik odložit své pochybnosti a vžít se do jeho způsobu myšlení.

Začněme modlitbou „Otče náš, kterýž jsi...“. Pak pokračuje prosbou, „přiď království tvé“. Třeba ani to nám nic neříká, nanejvýš připomíná báchorku o zaslíbené zemi někde nad oblaky, kam prý jednou po smrti půjdeme. Jenže to je zásadní nedorozumění. Ježíš, jehož slova tu věřící sledují, žil v Palestině v dobách římského útlatku. Svou víru prožíval v židovských metaforách, zakotvených v rodové paměti kdysi kočovného lidu. Pro ty byly domovem stan a stádo na cestě za pastvinami. Dnes to snad chápou už jen romští dědici kočovných dob. Království pro ně neznamená území, ale vládu, vládu jejich vajdy, rodového staršího. Stejně **tak pro staré Izraelce království neznamenalo území, ale kralování, vládu jejich nejvyššího vládce, Boha**. Je to prosba, aby přišla jeho vláda – abychom dokázali žít podle boží vůle a božích přikázání.

To všechno nám dnes může připadat na hony vzdálené té slavné realitě, na kterou si ovšem trpce stěžujeme. Jenže pokud chceme porozumět jednání věřících, potřebujeme se vmyslet do tohoto způsobu uvažování a žití. Určující je pro něho jasný hlas boží.

Tady pak dochází k dalšímu nedorozumění. Nevěřící i mnozí věřící svorně vykládají boží vůli jako soubor přikázání. Tak si to v dobách Ježíšových vykládal farizejský judaismus. Jenže právě proti takovému výkladu bouřil Ježíš ve jméno velkých proroků. Ti hovoří jinak. Bůh jejich slovy odsuzuje bezpráví, útlak bedných,

Tamara Tošnerová: Čekání ve dvou

násilí. Nestojí o obřady. Od svých věrných požaduje čistotu srdce a štědrost skutků, aby se spravedlnost valila jako potok silný, aby nikdo neublížoval a nezabíjel v jeho hoře svaté. Ježíš mluví stejně. Odsuzuje farizeje a povolává věrné, aby se postavili na stranu bédných, aby svou víru vtělili do úsilí o spravedlnost a lásku. Žít podle kralování božího tu má jednoznačný význam – usilovat o to, aby přikázání lásky a spravedlnosti bylo zákonem našeho žití. Na ničem jiném nezáleží. Není divu, že tu nalézala inspiraci všechna hnutí obnovy víry, od naší reformace až po Martina Luthera Kinga.

Nám to může připadat naivní, neskutečné, prostě naprosto nevhodné pro dnešní „realitu“. Ostatně současníkům Ježíšovým to připadalo nejinak. Ježíšovi to vyneslo smrt na kříži, a nám hádanku – proč Ježíš, potažmo Martin Luther King, tak zjevně provokoval? A když už se dostal do střetu se světskou mocí, proč nesestoupil z kříže a nepovolal si na pomoc legie andělů? Proč Martin Luther King nevyhlásil černošskou revoluci?

Je to zjevné. Násilí můžeme násilím jen nahradit; nemůžeme se jím z něho vyprostit. Pokud chceme vytvořit nový svět, svět podle božích pravidel, potřebujeme sami podle nich jednat. Nemůžeme čelit nenávisti vlastní „oprávněnou“ nenávistí. Potřebujeme nahradit nenávist láskou. Nemůžeme čelit násilí násilím, a namlouvat si, že naše násilí je obranné, naše válka spravedlivá či naše bombardování humanitární.

Pro nás, kteří žijeme v tom „reálném“ světě, to může být naprosto nepochopitelné. Soucit a svědomí jsme vyloučili jako sentimentalitu, pravdolásku jsme nahradili údajným realismem sobectví a svévole. Kdy převýší násilí, které připouštíme svým nenásilím, ono obranné násilí, které si zakazujeme ve jménu lásky? Tvrdě s tím zápasíme – můžeme dopustit násilí? Můžeme páchat násilí, abychom mu zabránili? Jen pro občany kralování božího mezi námi je to tak jednoznačně prosté jako Ježíšovo přikázání neoplácejte zlo zlem, nýbrž vytlačujte zlo dobrem. Život, dílo i smrt Martina Luthera Kinga se přestanou zdát nepochopitelné, když si necháme dojít, že to byl opravdu, do hloubi svého bytí občan království božího mezi námi. Člověk boží.

Snad je to pro nás opravdu příliš. Snad prostě nejsme schopní takového posunu v chápání smyslu kosmu a místa člověka v něm. **Snad si ani nemůžeme pomoci, když z lidí jako Martin Luther King děláme ikonu dalšího kultu osobnosti – anebo je švejkovsky stahujeme na naši čecháčkovskou úroveň a hledáme na nich nějaké allzu' menschliche vady, jak to s oblibou děláme s Masarykem nebo s Havlem. Je to náš dvojí únik před výzvou velikostí – kult osobnosti, kult přízemnosti. Ochraňujeme jimi pohodlí své malosti – a odsuzujeme se k ní.**

Jenže můžeme také riskovat a nechat se oslovit velikostí lidí, kteří žijí podle jiného zákona. Můžeme se nechat se oslovit jejich slovy, přijmout výzvu jejich činů. Není to pohodlné ani snadné, ale může nám to změnit život.

Kráčeno

Jan Sokol

„Pravda a láska.“

Jak teď zní překlad pro všední den?

Na konci filmu „Odcházení“ se z rybníčku vynoří hlava Václava Havla a s jistou ironií řekne jako před lety: „Pravda a láska musí zvítězit nad lží a nenávistí“. I když se heslu za ta léta kdekdo posmíval, Havel na něm zřejmě trval. Může mít ještě dnes nějaký smysl?

Heslo je ovšem parafráze nebo spíš rozšíření hesla „Pravda vítězí“, které si T. G. Masaryk vybral z Jana Husa a ten je zase citoval z jedné apokryfní biblické knihy. O Janu Masarykovi se vypráví, že k němu prý po válce dodával „ale dá to fušku“. Patrně cítil, že by mu jeho doba mohla rozumět tak, že stačí jen si počkat, až ona sama jaksi „zvítězí“, což se mladšímu Masarykovi vůbec nezdálo. Havel je velmi promyšleně – až trochu neheslovitě – rozvedl dvojím směrem. Předně vedle pravdy, k níž naše doba nemá tak upřímně kladný vztah, postavil nečekaně slovo velmi emotivní, a ovšem také zranitelné: jakápak tady „láska“? A za druhé k němu dodal druhou, řekněme kritickou polovinu – „lež a nenávist“ –, kterou posměváčci rádi vynechávají.

Kdybych měl charakterizovat vztah obou polovin, řekl bych, že ta první je pro slavnostní, až sváteční chvíle. Dobře jsme jí rozuměli v nadšené náladě těch neopakovatelných týdnů koncem roku 1989, kdy se jakýsi velmi neromantický pocit lidské radosti, vzájemné přízně a náklonnosti v masových shromážděních dal rovnou nahmatat. Jenže jak potom svátky skončily a začalo jít do tuhého, v tahanicích a sporech, sice přirozeně, ale přece jen až moc rychle vyprchal. S tím ovšem počítá ta jeho druhá část. **Dá-li se o pravdě a lásce i veřejně mluvit spíš ve svátek, „lež a nenávist“ je tu jako výstraha pro všední den.** Lži větší i menší, podvody, korupce a různá nepřátelství či závisti nás přece ve veřejném i poloveřejném životě provázejí a trápí až do dneška – o čem jiném se píše v novinách? Z nich se také rodí rostoucí nedůvěra občanů k vládě, k demokracii a státu, a je tu i dost lidí, kteří sledují Majora Zemana a vzpomínají na starý režim.

Toho se týká druhé Havlovo vysmívané heslo, také navazující na Masaryka, o „nepolitické politice“. Na první pohled paradox, naivní nesmysl: jak může být politika „nepolitická“? Někdo dokonce dodává, že „všechno je politika“, a tvůrci naší ústavy dali politické strany hned do pátého článku, na samý začátek. Nejspíš tím chtěli zažehnat příznak Občanského fóra, které samozřejmě nemohlo přežít první normální volby, a ostatně právě Havel prosadil, že budou už po dvou letech. A tak tu strany také máme, jako v každé demokratické zemi.

Lidé už dávno vynalezli dva velmi účinné nástroje, jak se různé zájmy mohou prosazovat bez násilí – totiž peníze a volby, to jest politické strany. Jenže skeptik by

dnes mohl říci, že nefungují, přesněji řečeno fungují až příliš. Oba totiž rozdělují mezi lidi moc, zakládají mezi nimi soutěž a pobízejí k větším výkonům. Teprve časem vychází najevo jejich nebezpečná stránka: oba jsou až příliš přitažlivé a biolog by řekl „invazivní“, šíří se do všech koutů veřejného života a všechno si chtějí podřídit, do všeho proniknout.

Čím to, že politické strany tu mají tak mizivou důvěru občanů? Proč lidé tak ochotně kroužkují, jen aby jim aspoň trochu pomíchali karty? Proč jim chce tolik lidí „vypálit rybník“ a volit příštího prezidenta sami? Nechme teď stranou, do jaké míry se to může podařit a do jaké míry budou zklamání, protože se jim tak jako tak nevyhnou.

Zdá se mi, že za úpadek obecné důvěry si mohou strany samy, a to právě svou nenasytnou a soupeřivou invazivností. Bez nich to sice opravdu nejde, ale **lidé správně cítí, že tu musí zůstat jakési jádro našeho společného státu, který má všem – a nejen volebním vítězům – zajišťovat bezpečí, právo a svobodu a musí se před stranickou politikou chránit.**

Proč se ani po dvaceti letech nechtějí strany vzdát své moci nad státními úředníky, proč jsou i policejní velitelé nebo kontrolní úřad pod jejich tlakem a kontrolou? Ústava sice zaručuje nezávislost aspoň soudům – v čele s Ústavním soudem – a Národní banka nebo veřejná média mají své rady, jenže i jejich obsazování je předmětem tvrdého stranického soupeření.

Kdyby se toto soupeření všude prosadilo, zanikl by tím fakticky princip dělby moci a s ním nejenom záruka politické svobody, ale také nestranné právo nebo i dobrá měna. Veřejné záležitosti by se vrátily tam, kde byly za komunistů, kdy „všechno byla politika“ – pravda s tím důležitým rozdílem, že strana nebude jedna a každé čtyři roky se bude rozhodovat mezi nimi – aspoň pokud se po volbách všechny nedohodnou.

Václav Havel měl za sebou zkušenost člověka, který se celý život proti státu a jeho institucím vřdycky jen bránil a málem na to zahynul. Není divu, že s touhle částí svého přerodu z disidenta v hlavu státu měl problémy a důvěřoval spíš lidem než institucím. S „nepolitickou politikou“ – starostí o to, aby si celý stát se vším všudy nerozparcelovaly politické strany a jejich lobisté – to možná někdy přehnal. Ale když se dnes podíváte na stav našeho státu, nemáte také dojem, že bychom tuhle péči měli po Havlovi převzít, vzít si ji na starost a na svědomí? Laskavě i tvrdě připomínat stranám, že svojí rozpínavostí škodí nejen státu, ale také samy sobě? Že permanentní volební kampaň s „nulovou tolerancí“ podemílá jejich důvěryhodnost, a tak bohužel i důvěru občanů v demokracii jako takovou? Co to zkusit přeložit do prozaické řeči pro všední den: „poctivost a důvěra musí zvítězit nad podvodem a nepřátelstvím“ – i když to dá fušku?

Aktualne.cz 23. 12. 2011

TEXT

ŽIVOČICH POLITICKÝ

František Koukolík
Člověk v politice

Ukázky z knihy

František Koukolík: Zvíře politické. Eseje o lidské nátuře. Praha, Galén, 2012

PANE BOŽE, DEJ, AŤ MU CHCÍPNE TAKÉ

Závist je subjektivně nepříjemná směs nespokojenosti a nepřátelství považovaná za odpověď na nepříznivé sociální srovnávání.

Proč si lidé v různé míře závidí?

Proč je závist žene k chování a činům, které bývají předmětem opovržení, někdy i trestního stíhání, přijde-li se na to, co provedli?

Proč si lidé závidí od dětství zrovna tak, jako jsou od dětství učeni, že by si závidět neměli?

Proč je závist tak všeobecně rozšířená – v celém světě, zdaleka ne jen v Čechách, i když si spousta lidí myslí, že u nás nejvíc?

Byť se o jeho váze a míře, s níž je nebo není jeho význam všeobecný, v současnosti intenzivně debatuje, přírodní výběr JE jedním (ale jen jedním!) ze základních mechanismů evoluce. Jádrem přírodního výběru je soutěž o zdroje, které mají vztah k biologické zdatnosti, tím mají biologové na mysli přežití a plazení potomstva.

Závist považují evoluční psychologové za adaptaci, mechanismus, který svého nositele upozorňuje, že se jeho biologická zdatnost snižuje. Jestliže mi tedy chcípala kráva a jsem spolu se svými dětmi závislý na jejím mléce, neboť je, dejme tomu, středověk a začíná zima, zatímco sousedce, která má také děti, kráva nechcípala, moje biologická zdatnost v porovnání s její klesá, protože moje děti i já budeme mít hlad.

Součástí závisti bývá pocit, že soupeřova výhoda je nezasloužená, což obvykle doprovází další pocit – zlá vůle.

Lidé na pocit závisti mohou odpovídat tím, že zvýší svou přitažlivost, ať už jde o druhé pohlaví, nebo o nadřízené rozhodující o jejich místu na sociálním žebříčku. Případně sníží přitažlivost, případně kompetenci konkurence, což také bývá časté a projevuje se pomluvami a zlehčováním konkurence u třetí strany.

Mohu tedy sousedku zažalovat, že mou krávu očarovala, což byl v evropském vrcholném středověku obvykle hrdelní zločin, poslat ji tak na hranici a případně získat i její krávu.

V 17.–18. století stačilo udání, že soused pašuje protestantské knihy a navštěvuje shromáždění. Za heydrichiády udání, že poslouchá cizí rozhlas. A počátkem padesátých let, za stalinismu, se u nás situace a lidské vztahy moc nelišily.

Je pravda, pochmurná ilustrace nebo jen pomluva vyprávění, podle kterého se K. H. Frank, přezdívaný kat českého národa, hájil před českým soudem tím, že k popravám užil jen zlomek udání, které mu poslali Češi na Čechy? Skutečností je, že počátkem protektorátu (1939–1945) gestapo vydalo v českých novinách inzerát, v němž žádalo, aby se čeští občané s udáními na gestapo neobraceli, neb je zahlcují.

Závist lidé nepřiznávají, často ani sobě samotným. Utajování vlastní závisti je významné nejen pro reputaci. Utajením závisti rival nezíská významný signál.

Lidé, kteří mají na rivaly vliv, případně tvoří „veřejné mínění“, jsou pak snáze manipulovatelnější.

Podněty spouštějící závist se u žen a mužů v případě získávání pohlavních partnerů odlišují úměrně odlišností ženské a mužské strategie.

Kromě toho se podněty spouštějící závist mění v průběhu života.

Jestliže je u mužů ve třetí dekádě života nejmohutnějším podnětem závisti sok úspěšnější při získávání atraktivní ženy, může být o čtyřicet let později podnětem k závisti přijetí sousedova vnoučete na prestižní vysokou školu.

Závist motivuje tři druhy chování: podrobení, ambice a destrukci.

Podrobná reakce může snížit riziko, že závidícímu jedinci rivalové ublíží. Někdy může závist být podnětem ke zvýšení a zlepšení výkonu, posílit ambice.

Tam, kde je dostatek zdrojů, lidé odpovídají tímto způsobem. Odpověď tohoto druhu se v USA dosud považuje za častější.

Ale může být podnětem pro nejničivější chování, kterého jsou lidé schopni.

Což se stává tam, kde jsou zdroje omezené, nebo kde je k nim omezený přístup.

Závist motivovala Jaga, stejně jako motivovala a motivuje anonymní udavače. Závist může být palčivý pocit ničící vztahy v rodinách, na pracovištích i mezi přáteli. Salvu závisti doprovází vegetativní reakce – nadarmo se o závisti neříká, že je bledá. Chronická těžká závist stresuje, takže může poškozovat zdraví závidícího jedince.

Svízle se závistivými jedinci může být v tom, že závidějí a chovají se podle toho i tam, kde k závisti není důvod, protože zdrojů i místa je dost.

Pojem závist se může stát manipulujícím propagandistickým sloganem tam, kde lidé oprávněně poukazují na podvodně získaný, neoprávněně vysoký podíl na moci a majetku.

EXPLOATACE

Obrana

Jestliže se vyvinuly exploatační strategie, obratem ruky vznikaly strategie obrany zvyšující pravděpodobnost přežití a snižující míru exploatace. Naprosto úspěšná exploatace totiž v nějaké době zničí všechny exploatovatelné zdroje. Takže přežijí a rozmnoží se ty „zdroje“, které v plném rozsahu exploatovatelné nejsou.

Za tento druh obrany lze považovat protahování doby mužského dvoření ženami, které chtějí vyhodnotit, zda je mužská oddanost skutečná nebo předstíraná. K tomu připočteme prohloubenou schopnost „číst“ v mužově nitru a „obrácení hry“: ženy mohou předstírat, že jsou exploatovatelnější, než jsou, a buď v krátkodobém vztahu získávat mužské zdroje, nebo prodloužit krátkodobý vztah na vztah dlouhodobý a prohloubit povrchní vztah na vztah hluboký.

Exploatibilita v podobě „zavražditelnosti“ je známa z krvavých hostin zaznamenaných dějinami i současností.

Soupeřící klan, jenž spolkně návnadu, je pozván k usmiřující slavnosti a po vydatném jídle a pití alkoholu pobit. V našich dějinách proběhla 9. února 1003, kdy kníže Boleslav Ryšavý nechal tímto způsobem vyvraždit rod Vršovců:

„U večer masopustní, kdežto Pražané všichni hověli si v obyčejných té doby veselkách, pozval čelné muže v národu a mezi nimi také zvláště Vršovce k sobě: ale jakmile byli pohromadě, nebranní a tvárnou vlídností ukojení, hned obořil se na ně s katany svými zrádně a nejprve sám zeti svému meč skrze tělo prohnal, potom zavraždit dal všechny ty, kterých se nejvíc bál“, píše František Palacký.

Užívání exploatujících strategií uvnitř vlastní (malé a přehledné skupiny, obvykle do 150–200 lidí) obvykle znamená propad na žebříčku sociálního statusu.

Příslušníci takto velkých skupin, o nichž je známo, že lžou, kradou, podvádějí, přepadávají nebo dokonce znásilňují a vraždí, jsou morálně i legálně nepřijatelní. Neplatí to však až příliš často pro stejná chování cílená na příslušníky cizích skupin.

VRAŽDĚNÍ

Za agresi se považuje jakékoli chování cílené na druhého člověka s bezprostředním záměrem ublížit. Pachatel přitom musí být přesvědčen, že „cíli“ ublíží, a „cíl“ je motivován k tomu, aby se agresi vyhnul.

Násilné chování je agrese, jejímž cílem je krajní újma, například smrt nebo zmrzačení.

Dva druhy agrese

U zvířat a lidí je možné rozlišovat hostilní neboli afektivní, impulzivní, reaktivní agresi hnanou hněvem a instrumentální dravčí, chladnou, promyšlenou pro-aktivní agresi užívanou jako nástroj.

Afektivně agresivní je samička chránící mláďata, případně týraná žena. Instrumentálně agresivní je lovící dravec, psychopat chladnokrevně zabíjející (aniž vraždit musí) pokladníka, jenž mu nebrání v cestě k pokladně, důstojník řídící na dálku bezpilotní letadlo, které odpaluje rakety na lidské cíle.

Záměr poškodit charakterizuje oba typy agrese, rozlišuje je konečný cíl.

„Centrum agrese“ neexistuje, existuje však neuronální síť, jejímiž uzly jsou například některé úseky přední čelní kůry, mezimozku, mozečku a amygdaly. Ovlivnění těchto uzlů může agresi spustit nebo utlumit.

Rozhodnutí je v konkrétním případě obtížné.

U jednoho masového vraha byl nalezen mozkový nádor, ale na otázku, zda byl „příčinou“ jeho chování, nebyla nalezena odpověď, protože existují lidé, kteří mají stejný nádor ve stejných místech a nevraždí, a lidé, kteří vraždí podobným způsobem a mozkový nádor nemají.

Odhaduje se, že v současnosti žije na Zemi asi 10 milionů živočišných druhů, 4000 z nich jsou savci. Mezi nimi pouze dva druhy tvoří koalice, které pořádají koordinované nájezdy do území obývaných jinými skupinami příslušníků vlastního druhu s cílem zabít.

Jsou to šimpanzi a lidé.

Lidské dějiny jsou dějinami války

V núbijské poušti, v místě jménem Gebel Sahaba, bylo nalezeno 59 lidských koster starých 12–14 tisíc let. Asi 40 % z nich mělo v kostech kamenné projektily. Mnohé z nich měly zranění na větším počtu míst, většina poraněných byly kostry mužů. Rány obvykle prorážely levou stranu lebky a hrudního koše, takže útočníci byli praváci, oběti jim byly v době útoku tváří v tvář.

Zabíjení je součástí života současných takzvaných přírodních národů. Převyšuje míru zabíjení ve slumech amerických měst. Netýká se jen proslulých amazonských Indiánů Yanomamö, prokazuje se u Gebusiů v západní Africe, Acheů v Paraguaji, Tiwiů v severní Austrálii i relativně mírumilovných Sanů v jižní Africe.

Říká se, že za 5000 let psaných lidských dějin bylo bez války jen několik století.

POKRYTECTVÍ

Starý výrok říká, že moc korumpuje, moc absolutní korumpuje absolutně.

Blízké rčení zní: „Vodu káže, víno pije.“

Snad denně slyšíme o politicích a dalších mocných lidech, kteří trvale mluví o šetření a přitom utrácení peníze získané z daní za soukromé potřeby, zaklínají se rodinnými hodnotami a přitom navštěvují prostitutky nebo mají mimomanželské vztahy, jsou tvrdými zastánci svobodného trhu a současně žádají vládu o spásu bank, podniků, fondů, jimž pomohli ke krachu.

Případně odpovídají coby šéf firmy British Petroleum za obrovskou ekologickou katastrofu v Mexickém zálivu, na níž kromě jiného životně doplatí tisíce lidí, přičemž

tento šéf neodejde před soud, leč neznámo kam s tak vysokým odstupným, že si je většina lidí neumí představit.

Pokrytectví a moc

Lidé se mohou chovat amorálně a nemusejí být pokrytci, protože své chování nepopírají.

Lidé se mohou chovat amorálně a pokrytci být. Za morální pokrytectví se považuje rozpor mezi vyjadřovanými morálními pravidly a chováním, případně mezi přesvědčením, jak se lidé mají v nějaké situaci chovat, a tím, jak se v takové situaci chovají sami.

Proč jsou mocní lidé tak přísní v morálních soudech nad lidmi méně mocnými?

Mohlo by to být proto, že se cítí povoláni soudit je. Jsou soustředěni na pravidla a méně ochotni dělat z nich výjimky. Snáze než lidé méně mocní vyjadřují své názory a říkají lidem bez moci, co mají a nemají dělat.

Vůči sobě samým jsou přitom podstatně tolerantnější.

Proč?

Jsou mocní, a tak z každé své akce očekávají odměnu, své osobní zájmy proto sledují důsledněji než lidé s malou mocí. Pocit moci kromě toho oslabuje citlivost na sociální nesouhlas. Mocní lidé proto, co jsou dějiny dějinami, často ignorují běžné sociální normy.

LHANÍ

„Lidé jsou tak prostomyslní a tolik se pachtí za tím, co právě potřebují, že kdo chce klamat, vždycky najde někoho, kdo se oklamat dá... Panovník má budit zdání, že je vlídny, věrný, lidský, upřímný a zbožný, a má takový být. Ale pro případ, že je nutné takovým nebýt, má mít povahu dost pružnou, aby se mohl a dovedl změnit v pravý opak. Nutno chápat, že vladař, zejména vladař nový, nemůže vynikat všemi vlastnostmi, pro které jsou lidé považováni za dobré, protože je často nucen k udržení vlády jednat proti věrnosti, proti milosrdenství, proti lidskosti, proti náboženství. Musí se přizpůsobovat rozmarům Štěstěny a proměnlivosti událostí, nemá pokud možno opouštět cestu dobra, ale přikazuje-li to nezbytnost, má též umět nastoupit cestu zla. Vladař má proto úzkostlivě dbát, aby nikdy neprošel nic, co by se plně neshodovalo s uvedenými pěti vlastnostmi. Kdo ho vidí a slyší, musí mít dojem, že je zosobněná laskavost, věrnost, upřímnost, lidskost a zbožnost... Při posuzování lidské činnosti, zejména skutků vladařových, proti nimž není odvolání, se hledí na výsledek.

Panovník se musí starat, aby zvítězil a podržel si moc. Prostředky, jimiž to dokázal, shledají lidé vždy čestnými a každý je bude chválit. Lid dá vždy jen na zdání

a na výsledek věci, a na světě není než lid,“ napsal Niccolo Machiavelli (1469–1527) v knize Vladař (1513, vyšla 1532).

Lhaní a podvádění jsou dvěma z většího množství typů úspěšného politického chování, považujeme-li za úspěch udržení nebo rozšíření moci.

Umění klamat, podvádět a manipulovat, je, pokud lze nepřímou soudit z našich vývojových bližních, starší než náš druh. Putuje s námi celými dějinami bez ohledu na to, že lhaní, například v podobě falešných svědectví, zakazují všechny posvátné texty, které lidstvo má, od staroegyptského Ptahtotepa ke Starému zákonu.

Jak se lze sdělováním pravdy

Paradoxně zní, nicméně stará zkušenost říká, že lhát je možné i sdělováním pravdivého výroku.

Co se přitom děje v lidské hlavě, zkoumal experiment, v jehož průběhu byla užitá metoda, které se říká evokované potenciály.

Zdraví lidé, „podvodníci“, hráli s oponenty hru na podvádění. „Podvodníci“ viděli na oponentově čele buď kruh, nebo čtverec. Oponent promítaný obrázek neznal. „Podvodníkovým“ úkolem bylo podvést experimentátora co nejčastěji, oponentovým úkolem bylo co nejčastěji správně odhadnout, který podnět má na čele.

Účastníci pokusu byli placeni.

Jestliže byl „podvodník“ úspěšný, získával prémii, která byla trojnásobkem základního platu. Pokus měl dvě podoby.

V řízené podobě dostal podvodník instrukci, kterou oponent samozřejmě neznal, a to buď „lži!“, nebo „mluv pravdu!“

Instrukce říkala „podvodníkům“, že počítač volí podněty náhodně, takže mají dobrou naději oponenta ve hře porazit. Zda budou lhát, nebo mluvit pravdu, „podvodníci“ nerozhodovali – pouze poslechl instrukci. Osobní záměr lhát zde nebyl. Ve druhé podobě pokusu se místo instrukce objevil otazník. „Podvodníci“ se tudíž museli rozhodnout, zda budou mluvit pravdu nebo lhát. Jediným rozdílem vůči předešlé podobě experimentu byl záměr lhát, jinak byly všechny proměnné totožné. Jestliže tedy v tomto případě „podvodníci“ mluvili pravdu, pak s ohledem na cíl, maximalizaci zisku, říkali „lživou pravdu“.

V průběhu experimentu snímal přístroj elektrickou aktivitu mozku „podvodníků“.

Výsledek experimentu je zajímavý: záznam elektrické aktivity mozku „podvodníků“ byl jak v případě lži, tak v případě pravdy užitých jako lež stejný. Mluvila přitom jejich vnitřní čelní kůra. Hlavním problémem lhaní není pokus o tlumení tendence říkat pravdu, ale námaha z niterného konfliktu daného potřebou udržet ve vlastním vědomí stavy protivníkovy mysli v době, kdy ho podvádíme.

PODOBÁ SE POLITICKÉ POZNÁVÁNÍ JÍZDĚ NA KOLE?

Co má společného chování politického živočicha, jenž vhaduje lístek do volební urny, což by mělo být výsledkem promyšleného a složitého chování, s chůzí, psaním na stroji, spravováním ponožek, nahazováním omítky, pletením svetru a jízdou na kole?

Procedurální paměť

Podkladem všech těchto činností je druh nevědomé paměti, které se říká procedurální nebo také habit. Zpočátku se jim musíme učit, to dá spoustu práce. Stačí sledovat malé dítě, jak dlouho mu trvá, než se naučí chodit a běhat bez škokbrtání a pádů, trvá to několik let, a stejně máte u některých dětí, za nimiž se díváte, jak utíkají po louce, dojem, že si dokáží z nožiček udělat vánočku. Jakmile se novým činností naučíme, jsou všechny automatické, nemyslíme na ně, stanou se nevědomými, zvykem, odtud název habit.

Procedurální paměť, paměť pro dovednosti, je jeden z většího počtu druhů nevědomých pamětí a jejím podkladem je činnost jiných systémů mozku, než jsou systémy, které jsou podkladem vědomé paměti, té se obecně říká deklarativní.

Je to zajímavé: stejně jako chůze nebo psaní na stroji, může se i politické myšlení, obecněji poznávání, stát automatismem, rutinní, „reflexní“, opakovanou a bezmyslenkovitou činností. Jakmile se jednou vytvoří, je obtížné je vysvětlit. Podobně jako nejsou vědomé pozornosti přístupné mechanismy řídicí třeba chůzi po schodech nebo práci s jehlicemi při pletení, nejsou poté, co se jim naučíme, přístupné ani mechanismy, jejichž činnost je podkladem politického poznávání, cítění a rozhodování. Seznamují nás pouze se svými výsledky, s „povrchem“.

S ubíhajícím časem, jakmile se naše politické představy, myšlení, cítění, uvažování a rozhodování jednou vytvořily, ztrácíme přehled o povaze informací, které je vytvořily, kromě toho si jich spoustu neuvědomujeme, nepamatujeme si kdo, co, v jaké souvislosti do nás (konec konců) politické informace vkládal. Docela stejně jako zapomeneme, jak jsme se učili chodit nebo zacházet s přístrojem.

Jak se chodí, jezdí na kole nebo plete svetr a píše na stroji, vysvětlíte někomu, kdo to neumí, jen částečně. Ukážete mu, jak se to dělá. Zkouší to pak sám, a jestli jste oba trpěliví a máte se rádi, korigujete chyby, aniž by to budilo záporné emoce.

Na rozdíl od pletení, psaní na stroji a nahazování omítky – v tomto případě lidé řeknou, že dokáží vysvětlovat jen povrchně a částečně – si většina z nás obtížný přístup k mechanismům politického poznávání nepřipouští a neuvědomuje.

Jinak řečeno: nevíme, co nevíme.

Lidé tvoří přesvědčivá vyprávění „zdůvodňující“ (nejen) jejich politické poznávání, byť je zřejmé, že jejich chování je pod kontrolou vlivů, které si neuvědomují. Vysvětlení, která lidé sdělují, jsou notoricky nespolehlivá, stejně jako je zcela nespolehlivá vědomá paměť.

Z toho kromě jiného plyne, že průzkumy politického myšlení, citění a rozhodování, které jsou založené na tom, co lidé vědomě uvádějí, jsou nespolehlivé. Znovu a znovu to ukazuje rozdíl mezi výsledky i těch pozitivních, nemanipulujících, nepropagandistických předvolebních průzkumů veřejného mínění a volebními výsledky.

Z toho samozřejmě neplyne, že by se lidé v celém rozsahu politicky rozhodovali na základě nevědomých procesů, podobně jako se rozhodují, dejme tomu, mravenčí. Plyne z toho jen velmi rozsáhlé ovlivňování všeho, co si uvědomuje, vším, co si neuvědomuje.

Politické postoje

Politici, takzvaní aktivisté a média se ve formálně demokratických systémech snaží zjistit přesvědčení i rozhodování průzkumy veřejného mínění. Předpokládají, že jejich výsledky zračí přesvědčení, touhy, potřeby, způsoby myšlení a záměry lidí, jimž se říká „veřejnost“ (aniž kdokoli přesně ví, kdo „veřejnost“ je).

V roce 1964 napsal P. E. Converse, že lidé ve skutečnosti žádné politické postoje nemají a jejich politické rozhodování uváděné v průzkumech se podobá výsledkům hodů mincí – jsou tedy náhodné. Vycházel z naprosté inkonzistence odpovědí stejných lidí v průzkumech oddělených nějakou dobou.

C. H. Aachen však došel v roce 1975 k opačnému závěru. Má za to, že politické postoje jsou stabilní a inkonzistence odpovědí jsou podmíněny chybami měření a také dvoj- nebo víceznačností otázek.

Ještě novější představa praví, že skutečností a přesvědčení, které mají lidé v hlavě a které mohou mít k otázkám průzkumů vztah, je větší počet, nemusejí být docela konzistentní a mohou mezi nimi být vnitřní rozpory. Záleží na tom, co se lidem v okamžiku průzkumu zrovna vybaví a co užijí.

Vybabuje se jim obvykle to, co dá nejmenší duševní námahu, aniž by pracně vyhledávali všechny informace a vzájemně je porovnávali.

Výsledky jsou tudíž výrazem značně nedokonalé a povrchní heuristiky.

Jenže: rozhodování je z valné části ovlivňováno procesy, které si neuvědomuje. Nevědomé procesy ovlivňují i tu nejlepší heuristiku. Lidé si jen sebelichotivě myslí, že jsou racionální, logicky uvažující bytosti, což byl antický ideál putující osvícenstvím dodnes. Ve skutečnosti máme daleko blíže k magickému, citově vysoce ovlivňovanému, často zcela zkresenému myšlení. Experimenty ukazují, v jak nečekané míře jsou vědomé heuristické procesy ovlivňovány afektivně. Řečeno prostě: srdce lomcuje rozumem.

Politická sofistikace

Politická sofistikace je proces, v jehož průběhu se lidé stávají experty v jedné, nebo ve více doménách politického myšlení.

Být expertem samozřejmě neznamená, že dělají lidé moudrá rozhodnutí z toho důvodu.

Expertní znalost a vysoké náklady vyžadovalo zacílení nedávné české volební kampaně tak, že se povedlo debilizovat významnou část voličů rozdělením stejného politického zboží na různé značky a propagandistickým manévrem známým pod označením *Hastroš*: ztotožněním celého programu politické strany, celého myšlenkového směru, který má tradici starou kolem 150 let, s právy tvrdě vybojovanými a krutě zaplacenými, s jedinou osobou, z níž do krajnosti útočná propaganda vytvořila nenáviděný a opovrhovaný symbol.

Výsledkem je mocenské vítězství na jedné straně a další prohloubení děsivého strategického vrubu mechanické politické demokracie: cynismu, apatie, nedůvěry, pocitu lhostejnosti a bezmocnosti „obyčejných lidí“ vůči klanům tvořícím mocenskou elitu.

Přesně tohle je důvod, proč si Alexander Hamilton (1755 nebo 1757–1804, zemřel na následky poranění v souboji), jeden z amerických Otců zakladatelů, federalista, myslel, že by volební právo zdaleka neměli mít všichni voliči, protože nejsou s to udělat skutečně informované rozhodnutí. Zastáncům lidských práv a politické demokracie zní Hamiltonova úvaha hrozně, ale zkuste ji jen tak zamítnout. Myslím, že na ní něco je už s ohledem na distribuci inteligenčního kvocientu v populaci, ale o tom se v demokracii nesmí mluvit nahlas.

Jestliže má v mechanické demokracii stejnou váhu hlas plně informovaného, politicky sofistického jedince jako hlas člověka politicky pologramotného, jenž neví, komu a čemu hlas dává, jehož to nezajímá, je snadno ovlivnitelný a levně ke koupi, pak je mechanická demokracie směs podvodu se sebeklamem.

Svůj automobil, elektrickou nebo vodní instalaci, zdraví, právní ochranu i stavbu domu svěřujeme pokud možno zkušeným expertům, jimž důvěřujeme. V porovnání s nimi stojí za posouzení jak odborná kvalifikace, tak výsledky činnosti členů vlád, Sněmovny i Senátu České republiky, všech těch lidí, kteří se dostávají na svá místa mašinérií a doplňujícími procesy (mechanické) demokracie.

SVĚT DLE DOKTORA PANGLOSE

Ctnosti utlačovaných a chudých

Nejen v české a slovenské obrozenecké, ale v celé evropské literatuře, dramatu i filmu potkáváme chudé lidi, kteří mají být šťastnější a čestnější než lidé bohatí. Příkladem je výrok „chudoba cti netratí“. Vzpomínám, jakou práci mně v šedesátých letech, coby vysokoškolskému studentovi, jenž žil od narození v Praze, dalo pochopit, že prostý a chudý venkovský člověk, jenž měl mít morální profil jedince z podzámčí dle Boženy Němcové, může být záluďný mizera, zloděj a udavač.

Pomáhají komplementární stereotypy „chudý, leč šťastný“ a „chudý, leč poctivý“ ospravedlňovat systém sociálních vztahů?

Pomáhají.

Skupinkám pokusných osob nejprve vysvětlíte, že jde o studium toho, jaký dojem dělají lidé na lidi. Pak jim představíte fiktivní postavu, dejme tomu Václava. Václav je bohatý, leč nešťastný – jistě poznáváte komplementární stereotyp –, nebo je naopak chudý a šťastný, což je další komplementární stereotyp, nebo, no nazdar!, je bohatý a šťastný, případně chudý a nešťastný, což jsou dva stereotypy nekomplementární.

Lidé nějak odpovědí.

Poté je vystavíte osmi otázkám, které jsou jen obecnější variantou otázek zaměřených na spravedlivost systému vztahů mezi ženami a muži.

V tomto případě jsou otázky zaměřeny na spravedlivost sociálního systému.

Odpovídá se opět v bodech devítistupňové škály, a to od 1 (zásadně nesouhlasím) do 9 (naprosto souhlasím):

- * obecně řečeno shledáváte, že je společnost spravedlivá;
- * obecně viděno funguje sociální systém tak, jak fungovat má;
- * americkou společnost je nutné radikálně restrukturovat;
- * USA jsou zemí, v níž se z celého světa žije nejlépe;
- * většina politických opatření slouží většímu dobru;
- * každý člověk má spravedlivý podíl na bohatství a štěstí;
- * naše společnost se rok od roku zhoršuje;
- * společnost je uspořádána tak, že se lidem obvykle dostane, co si zaslouží.

Předpověď pokusu říkala, že lidé, kteří budou vystaveni komplementárním stereotypům (chudý, leč šťastný; chudý, leč poctivý; bohatý, leč nešťastný; bohatý, leč nepoctivý) budou spatřovat společnost daleko víc v pořádku, tedy legitimnější, než lidé, kteří budou vystaveni stereotypům nekomplementárním (chudý a nešťastný; bohatý a šťastný...).

Vědcům to vyšlo.

Je to pochmurné nebo veselé?

Ale co když to svědčí o velmi hluboké, evolučně podmíněné možnosti: téměř celý svůj vývoj od paleolitu do vynálezu zemědělství, dejme tomu 200–400 tisíc let, jsme vyrůstali ve skupinkách, v nichž počet lidí pravděpodobně nepřevyšoval 150. A jsme evolučně, tedy geneticky, a tím pádem i činností svých mozků „nastavení“ na druh sociální rovnováhy nazývané spravedlností, která se s vynálezem zemědělství, měst a státu, tedy s daleko složitější společností, stala mýtem, nicméně spontánně a automaticky vyžadovaným mýtem?

Mohou si za to sami

Víru v (konec konců nějak) spravedlivý svět bez ohledu na křiklavé každodenní skutečnosti, které jsou s ní v rozporu, posiluje a udržuje obviňování nebo zlehčování obětí nespravedlnosti – ono známé: „vždyť si za to můžou sami!“. Lidé často přisuzují záporné vlastnosti „sockám“ právě proto, aby odvrátili vinu od systému. Lidé, kteří „uspěli a jsou za vodou“, jsou lidé správní, lidé, kteří neuspěli, si za to mohou sami.

A jak se povedlo poštvat chudnoucí a chudé proti ještě chudším a mladé proti starým!

Tahle rozšířená představa je doplňkem mýtů „chudý, leč šťastný“, „chudý, ale poctivý“.

Což bylo také ověřeno pokusně.

Sociální problémy, jejichž příkladem je zločin, bída, nebo tragikomická epidemie obezity, vykládají konzervativci obvykle nedostatkem osobní odpovědnosti a kontroly, nízkou inteligencí a malou schopností zvládat problémy neboli nízkou kompetencí. Stejně jako literární postavy představující zlé boháče ospravedlňují systém obviňováním obětí – a užívají k tomu nekomplementární stereotypy.

Liberálové se chovají také schematicky, jen do jisté míry opačně.

Bývají přesvědčeni, že za vznik a udržování bídy odpovídají sociální vztahy, jsou přesvědčeni, že lidé je nejsou s to kontrolovat, stejně jako nejsou schopni kontrolovat prostředí, s nímž se potýkají. Oběti neobviňují, víru v legitimitu systému si udržují vymyšlením „strategií“, které by ho měly vylepšit.

A další experiment:

Jestliže byli levičáci a centristé vystaveni komplementárnímu stereotypu „chudý, leč šťastný/bohatý, leč ničemný“, pak míra, s níž ospravedlňovali systém, vrostla.

Vliv nekomplementárních stereotypů „chudý a nešťastný“ ji neovlivnil.

U pravičáků naopak: míra, se kterou ospravedlňovali systém, stoupla, jakmile byli vystaveni stereotypům „chudý a nešťastný“, resp. „bohatý a šťastný“. Stejně to dopadlo s levičáky vystavenými stereotypům „chudý, leč poctivý“/„bohatý, leč nepoctivý“, a pravičáky „chudý a nečestný“/„bohatý a čestný“.

Protestantská pracovní etika

Protestantská pracovní etika je domněnka, podle které, ve zřejmém rozporu s běžnou i historickou zkušeností, je tvrdá práce nezbytným morálním předpokladem, jenž bude v dlouhodobé perspektivě odměněn na nebesích, pokud se tak nestane již na zemiездеjší. Protestantské pracovní etice bylo vyrobeno skóre a lidé, jejichž skóre je vysoké, bývají častěji přesvědčeni, že neúspěch je důsledkem lenosti a špatné sebekontroly. Jestliže vystavíte lidi s vysokým skóre protestantské pracovní etiky komplementárními stereotypům, nehne to s nimi. Jestliže jim vystavíte lidi se skórem nízkým, jejich ospravedlňování systému vzroste.

„Myslíte,“ ptal se dále Candide, „že se lidé vždycky vzájemně vraždili, jako to dělají dnes? Že byli vždycky lháři, podvodníci, věrolomníci, nevděčníci, lupiči, slaboši, nestálí, zbabělí, závistiví, labužníci, opilci, lakomci, ctižádnostiví, krvelační, pomlouvači, zhýralci, fanatici, pokrytci a hlupáci?“ – „Myslíte,“ pravil Martin, „že krahujci vždycky požírali holuby, když je našli?“ – „Ano, zajisté,“ odpověděl Candide. – „Nuže,“ řekl Martin, „jestliže krahujci měli vždy stejnou povahu, proč by se měla měnit povaha lidí?“ – „Och,“ namítl Candide, „je tu velký rozdíl, neboť svobodná vůle...“

SOUCIT CHUDÝCH, SOUCIT BOHATÝCH

Najmete 115 lidí. Necháte je dělat všechno možné, jak to sociální psychologové dělají, a to proto, aby lidé nepoznali smysl experimentu. Až pokus skončí, vysvětlíte jim, o co šlo. Na začátku to nejde. Lidé by vám svým chováním neodpověděli, na co se ptáte.

Pak každému člověku řeknete, že je členem dvojice. Druhý, a to anonymní partner, sedí v jiné místnosti. Lidem rozdáte deset kreditů, jsou to poukázky na peníze. Řeknete jim, že svému partnerovi mohou poslat, kolik se rozhodnou, třeba nic, málo, zrovna jako všech deset.

Partneri do hry zasahovat nemohou, je jen na vás, jak se rozhodnete.

Poznali jste! Hra Diktátor.

Týden před tím, než se hraje, se účastníků vyzpáté na jejich etnický původ, neboť pokus probíhá v USA, dále na věk, pohlaví, a neboť jsme opravdu v USA, i jak často chodí do kostela.

A také na to hlavní: na socioekonomický status. Účastníci pokusu proto dostanou obrázek žebříku s deseti příčkami. Na každé příčce jsou lidé s rozdílným příjmem, stupněm vzdělání a typem zaměstnání. Účastníci pokusu do žebříčku zakreslí „svou“ příčku, tu, která jim podle jejich názoru odpovídá.

Lidé svým partnerům podobně jako ve hře Konec smlouvání dávali 4,4, neboli 44 % kreditů. Vypadá to velkoryse a spravedlivě.

Jenže: lidé z nízkých příček žebříčku dávali o 44 % víc než lidé z horních příček žebříčku, a to bez ohledu na věk, pohlaví, etnický původ nebo míru religiozity.

Sytý hladovému nevěří? Má boháč kamenné srdce? Jsou chudí velkorysejší, protože vědí, co znamená chudoba?

Následovaly proto další experimenty. Vědci požádali účastníky, aby si představili a popsali hypotetickou interakci s někým, kdo je velmi bohatý, a s někým, kdo velmi chudý. A pak se vědci zeptali, jak velký podíl příjmu by měl věnovat charitě.

Dopadlo to podobně: lidé z horních příček byli pro 2,1 %, lidé z dolních příček by dávali víc než dvojnásobek, 5,1 %.

Psychologům se povedlo uvést lidi z vysokých příček do představy, že jsou lidmi z příček nízkých, a naopak, lidi z příček nízkých uvedli do představy, že jsou lidmi z příček vysokých.

Ejhle – první tato skupina byla pro 3,1 %, druhá pro 3,3 % na charitu.
Skupiny se sešly.

V experimentu posledním vědci zkoumali, jak by lidé z různých příček žebříčku pomáhali lidem v nouzi. Takže pokusným osobám ukazovali krátké videozáznamy, které měly budít soucit.

Tenhle druh podněcování, jemuž se odborně říká priming od slova roznítit, podnítit, lidi z nízkých příček žebříčku neovlivňoval. Byli soucitní vždy. Lidé z horních příček však ovlivnitelní byli. Ti z nich, kteří shlédli video budící soucit, se chovali pro-socialněji, než ti z nich, kteří se dívali na emočně neutrální video.

Je to tím, že by se sobečtí lidé snadněji než lidí nesobečtí stávali bohatci?

Jestliže se pokusné osoby rozdělily podle příjmu rodiny, v níž vyrůstaly, rozdíl zřejmý nebyl. Na míru sobectví tedy nepůsobí, zda někdo zbohatnul vlastním úsilím, nebo zda proto, že se, jak praví hezké anglické přísloví, narodil se stříbrnou lžičkou v puse. Zdá se, že vyšší míra soucitu mezi chudými zvyšuje velkorysost a ochotu pomáhat, zvyšuje míru vzájemné důvěry a spolupráce.

Jsou nutné k přežití.

POSTSCRIPTUM

Marie Fleissigová

Pražský ropák

Zotavit se v lázních, na to jsem pomýšlela dlouho, čekala jsem, že si zlepším kondici a když jsem dostala termín nástupu na konec září, snila jsem dokonce o zlatavě zbarvených lesích s přemírou hub. Jenže když jsem tam konečně dorazila a uviděla malebné, ale na příkrých svazích rozložené lázeňské budovy, trochu jsem znejistila. Přesto jsem věřila, že až se aklimatizují, zdravý vzduch mi pomůže i takové překážky zdolat.

Zdravý vzduch skutečně zafungoval – ovšem jinak – ovšem jinak, než bylo žádoucí, doslova mě porazil: po dvou týdnech na mne padla taková slabost, že si se mnou lázeňští lékaři nevěděli rady (nebo neměli k léčbě pouvoir) a měli pro mne jen jediný: *půjdete do nemocnice*. Zarazilo mne sice, že ačkoliv při nástupní prohlídce jsem byla žádána o souhlas i s takovou – pro mne – banalitou, jak je měření tlaku, teď jsem ani nepostřehla, zda jsem s něčím tak zásadním vlastně souhlasila. (Možná jsem nebyla pořádně při smyslech.) Víím jen, že za chvíli přijela sanitka a sešupem jsem se ocitla o tři kilometry dál v údolní nemocnici.

A jestliže mi lázně s pokojskými, lázeňskými, recepčí i obsluhou v jídelně v černobílých oblečcích připomínaly **zámek**, pak tato nemocnice v městečku byla v mých poněkud mráкотných představách **podzámčím**. Už na první pohled se mi zdálo, že zápasí o přežití, ale personál tam byl milý, přívětivý byl i pan primář a ustaraná ošetřující lékařka. Mladé a švitořivé sestřičky mě přiměly pít „mléčko“, že prý mi k svačině suchý rohlík s čajem stačit nemůže. A jednoho dne mne dokonce odvezly na křesle do umývárny (ach, kde bylo to lázeňské pohodlí mít koupelnu sama pro sebe!), osprchovaly, hlavu umyly a uložily do postele. V té chvíli i kolikrát potom jsem si připadala jako **nalezenec**, kterého chudí rybáři vylovili z řeky a podělili se s ním o to málo, co měli.

Pak přišel další přesun, do Prahy. Na cestu mi přišly zamávat všechny sestřičky i paní doktorka a pan primář dokonce pozdravoval dceru, s níž se setkal, když mi z lázní odvážela auto a zavazadla. Já cestovala sanitkou do velké nemocnice na kraji Prahy. Mají tam o mně na počítačích spoustu záznamů, a přesto se mne při příjmu snad pětkrát vyptávali, jakými chorobami trpím a jaké léky užívám. Už jsem nebyla ani vzácný (snad i proto, že částečně platící) **host** jako v lázních, ani jako **nalezenec** vypuzený ze zámku do podzámčí. Byla jsem **klientem** nebo návštěvníkem moderní **fabriky-nemocnice**. Pokrmy se servírovaly hygienicky na talířích uzavřených v umělohmotné schráně, teplotu měřili takřka na dálku něčím, co vypadalo jako fén nebo pistole, visel tam domácí řád s rozvrhem návštěv, vizit, jídel a vrchní sestry před velkou vizitou nervózně poklízely noční stolky. Léčba se mi ale jako laikovi zdála stejná jako v onom venkovském špitálku – infuze, inhalace, tabletky, hadičky s kyslíkem.

Trochu mě zaráželo, že v tak velkém podniku levice asi neví, co dělá pravice – myslela jsem, že se o mne budou zajímat ti, za nimiž tam pravidelně chodím, ale kdoví, zda onen příslušný referent–lékař vlastně tušil, že jsem jen o dvě patra nad ním a že ho, asi naivně, očekávám.

Všude, kde jsem byla – v zámku, podzámčí i ve fabrice – budily mé potíže trochu pobaveného údivu – ti venkovští se zasmáli, že se ten jejich krásný vzduch nehodí vůbec pro Pražáky, ale pražská paní doktorka se na mne zpytavě a podezíravě zadívala, abych se prý přiznala, že nejspíš jsem „**pražský ropák**“. Nezbylo mi než souhlasit, ve smogu se mi udělalo o trochu líp.

A když potom jsem byla celé dny doslova upoutána na lůžko – tu infuzemi, tu hadičkami s kyslíkem (pro útěchu starostlivých bližních jsem tvrdila, že to je stejná ozdoba jako kroužky v nose) – a protože bylo období podzimních voleb, aplikovala jsem to zjištění o smogu a ropácích na politickou situaci.

Po dějinných zvratech, které nastolí svobodu a demokracii, prý zavládne ve společnosti nový, čistý vzduch. Jenže ne všichni ho snesou, nedovedou se přizpůsobit. A pak jsou tací, kteří se naopak přizpůsobí až moc – ale ten čistý vzduch pěkně otráví. Jenže i v takových poměrech – doufejme – roste nová generace, pro níž je čistý vzduch svobody a demokracie už samozřejmou potřebou.

Vzpomínám přitom na ty milé sestřičky a starostlivé lékaře z jesenického podzámčí. Obávali se, že jejich nemocnice zanikne, že přijdou o práci, kde budou rodit a kdo se postará o jejich nemocné děti. Nečekaly však se založenými rukama: studovaly, učily se jazyky a byly odhodlány na nějaký čas odejít za hranice. Vrátit se však prý jednou chtějí. Však by to také byla škoda, kdybychom o takové lidi přicházeli. Jakže to vypočítal pan děkan v jednom ze svých projevů? Z naší země za sto let zmizely více než čtyři miliony lidí! (*Str. 41*)

PS: Po podzimních lesích jsem se tedy nakonec letos neprocházela a místo hub jsem si přivezla domů cejch pražského ropáka.

VITA NOSTRA REVUE. Časopis Univerzity Karlovy v Praze, 3. lékařské fakulty.
Vychází 4× ročně. Vydává 3. lékařská fakulta, Ruská 87, Praha 10. IČO: 00216208.

Evidováno pod registračním číslem Ministerstva kultury ČR

MK ČR E 15 377

Náklad 420 kusů

Šéfredaktorka: Mgr. Marie Fleissigová

Tel.: 267 102 105, fax: 267 102 552, e-mail: vnr@lf3.cuni.cz

Grafická úprava a tisk

TIGIS, spol. s r. o.

Příspěvky dodávejte pouze v elektronické podobě e-mailem na adresu
šéfredaktorky jako připojený soubor (ve formátu MSOFFICE-doc, xls).

Redakce neodpovídá za obsah mimoredakčních příspěvků.

Publikované texty nemusejí vyjadřovat názory redakce.

Redakce si vyhrazuje právo na odmítnutí, krácení a jazykové úpravy příspěvků.

ISSN 1212-5083